

नमः श्रीवीतरागाय ।

कथाऽर्णवाङ्कविवरणोपेतस्य श्रीऋषिमण्डलप्रकरणस्योपक्रमः ।

उपादीयतां प्रमुदितमनसा प्रथमाविष्करणतया भूरिश्रमाविष्कृतं विश्रामपञ्चकविभूषितं कथाऽर्णवाङ्कनख्यया व्याख्यया समलङ्कृतं श्रीऋषिमण्डलनामकमेतत् प्रकरणरत्नं धीप्रधानैर्घोधनैः ।

प्रकरणकारेणाऽऽचार्येण स्व-परोपकरणार्थं चिरन्तनपरममहर्षीणां संस्तरूपं स्नानासमानसंस्कृतक्रषिमण्डलस्तोत्रतो भिन्नमष्टादशोत्तर-शतद्वय(*२१८)प्राकृतगाथात्मकं 'महर्षिसिखलक(महर्षिकुलक)' इत्यपरनामधेयं प्रस्तुतप्रकरणं व्यधापि ।

अस्य प्रकरणस्योपरि व्याख्याकारेण मुनिपुङ्गवेनाऽऽवश्यकोत्तराध्ययन-भगवत्यादिजिनागममहोदयेरुच्युत कतिपयतीर्थकुट्ट-गणधर-प्रत्येकबुद्ध-चक्रवर्ति-यलदेयादिशलाकापुरुषविशेषणामन्येषां चानेकमहर्षीणां कथा-चरित्र-प्रवन्धादि मनोहरशैल्या दृष्टात्मकं निबद्धमत्र दृष्टो सङ्क्षेपतया सङ्क्षिप्तरुचीनां प्राणिनामितिहासरसिकमतिमतां चोपकारकृते । तन्नामावली विषयानुक्रमे दृगोचरीभवेदिति नात्रोद्देशः क्रियते ।

उक्तस्यास्य प्रकरणस्य दृष्टेर्ध्यात्याः के प्रणेतारः ? किंगच्छीयास्ते ? विद्यमानताकालश्च तेषां कः ? इति जिज्ञासूनां जिज्ञासायां ज्ञातायां सत्याम्—

* गुह्यपत्रयाऽस्य प्रकरणस्य गायानां परिमितिः २०८, २१० वर्तते, यद्यत्र च गायार्थिक्यं सत्तु पञ्चसाम्यधिकारे पूर्वोच्चार्यकृतानामावश्यकसूत्रनियुक्ति-भाष्यान्तर्गतगाथानां श्लेषरूपाणामपि तदुक्त्यायां परिगणादुजनि ।

एतत्प्रकरणस्यान्तिमाया गाथायाः 'तिरिधम्मघोसमणहं' इति शब्दस्यैपरूपेण तृतीयपादोद्धेतेन 'श्रीधर्मघोष' इति केवलं स्वस्याभियानं समसूचि प्रकरणकारेण । न त्वन्यत् किमपि स्वकीयं विशिष्टं प्रकटितं परोपकरणैकस्यूहेण श्लाघास्पृहानिरीहेण । नापि धृत्तिकारेण ग्रन्थान्ते स्वविहितायां प्रशस्त्यां प्रकरणकारनिर्णायकोद्धेतः कृतः । यद्यपि गच्छपट्टावल्यादिप्रेतत्रामाभिघायिनस्तपा-स्वतराश्चलगच्छप्रभृतिनाना-गच्छालङ्कारभूताः सम्भूताः प्रभूताः प्रभावकाः सूरिवरा दरीदृश्यन्ते तथाऽप्येतत्प्रकरणकर्तृत्वं किंगच्छीयसूरैरिति निर्णयः कर्तुं न शक्यते, प्रकरणस्याऽऽशयन्ते च तत्तत्सम्बन्धुदेवस्थानबलोकनात् ।

ऋषिमण्डलप्रकरणकारधर्मघोषसूरिसम्बन्धे जेसलमेरुजैनभाण्डागारीयग्रन्थसूच्याम्—अत्रसिद्धग्रन्थग्रन्थकृत्परिचये चतुःपञ्चाशत्त-म(५४)पृष्ठे तत्रत्ये बृहद्भाण्डागारे षड्विंशत्यधिकशत(१२६)तमे क्रमाङ्के ऋषिमण्डलप्रकरणस्य प्राचीनवृत्तेयां ताडपत्रीया प्रतिवर्तते सा धैक्रमीयाशीत्युत्तरत्रयोदशशता(१३८०)द्युद्धेतान्विता समसूचि । 'महूरिसिकुलक(महर्षिकुलक)' इत्यपरनामकं मूलमात्रमेतद् धर्म-घोषसूरिचतुर्नित्यत्र दर्शितम् । अतो मूलकारस्य व्याख्यातुरधिकप्राचीनता सम्भाव्यते । तपगच्छीयधर्मघोषाचार्यस्तु नृपविक्रमसप्त-श्चाशदुत्तरत्रयोदशशत(१३५७)तमे संबत्सरे स्वर्गमलञ्चकारेत्युद्धेता दृष्टिपथमधिगच्छन्ति । तस्य 'देवेन्द्र-विद्यानन्द-धर्म-कीर्त्ति' इदृग्नामोद्धेतशालिन्यो बह्वयः कृतयोऽपि सम्मिलन्ति । अत्र च ऋषिमण्डलप्रकरणे ईदृगुद्धेतो न दृश्यते । तथैवास्यां व्याख्यायामपि तत्सम्बन्धि न किञ्चित् स्पष्टीकृतमवलोक्यते । तथा चान्यासु प्राचीनवृत्तिष्वपि न सम्भाव्यते ।

यत् पुनः चतुरविजयमुनिवरसम्पादित-संशोधिते साराभाई मणिलाल नवाव इत्यनेन प्रकाशिते जैनस्तोत्रसन्दोहनामकपुस्तके मुद्रितस्यास्य ऋषिमण्डलप्रकरणस्य कर्ता धर्मघोषसूरिस्तपगच्छीयः प्रदर्शितोऽस्ति प्रस्तावनायां [पृ. ६०] मुनिवर्येण, किन्तु तत्र सवलं प्रमाणं किमपि न व्यक्तीकृतम्, तदवचूरी भागार्धे चापि तादृग् निर्देशो न दृश्यते । अत एवास्य सूरिवरस्य गच्छनिर्णयः सुदुष्कर एव ।

किञ्च तपागच्छीयधर्मघोषसूरिवरेण विविधजैनागमगहोदघेरुद्धृत्य यानि कानिचित् स्वव-स्योत्र-प्रकरण-सूत्राणि विनिर्मितानि * सन्ति तत्र तत्राद्यगाथायां प्रायः 'देवेन्द्र-विद्यानन्द-धर्मकीर्त्ति' इत्यभिधात्री यदवलोक्यते तद् 'देवेन्द्र'शब्देन स्वगुरोः श्रीदेवेन्द्रसूरेर्नाम सूचितम्, 'विद्यानन्द'पदेन स्वज्येष्ठसतीर्थ्यगुरुभ्रातुः श्रीविद्यानन्दसूरेरभिधा स्मारिता, 'धर्मकीर्त्ति' इत्युल्लेखेनाऽऽत्मनो धर्म-कीर्त्तिरिति सूरिपदात् प्राप्तव्यं नित्यं प्रसिद्धमभिधानं च निर्दिष्टं स्वकृतिकलापे । अतः स धर्मकीर्त्तिरेवायं सूरिपदप्रदानसमये मन्त्रप्र-दायिना सूरिणा कृतनामान्तरः श्रीधर्मघोषसूरियो द्युत्तरत्रयोदशशत(१३०२)तमे विक्रमनृपसंवत्सरे श्रीविद्यानन्दमुनेर्दोक्षानन्तरं धर्म-कीर्त्तिरिति नाम्नाऽप्रदीक्ष्य दीक्षाम्, उपाध्यायपदं वैकमीयत्रयोविंशत्यधिकत्रयोदशशत(१३२३)तमे वर्षे सम्प्राप्तवान्, अष्टाविंशत्य-धिकत्रयोदशशत(१३२८)तमे च हायने सूरिपदेनाऽऽत्मानमलङ्कृतवान्, स्वर्गं च सप्तपञ्चाशदधिकत्रयोदशशत(१३५७)तमे विक्रमाब्दे विभूषितवान्, इत्येव निर्णयस्तपागच्छपट्टावली-गुर्वाचन्यादितोऽवसीयते ।

अपिमण्डलप्रकरणस्य कर्त्रा श्रीधर्मघोषसूरिणा तत्र प्रकरणे तादृगनामोल्लेखो न निरदेशि किन्तु 'भक्तिभर' इत्यामुल्लेखो निर्दिष्टः, अत एव अपिमण्डलनाम्नी कृतिस्तपागच्छीयधर्मघोषसूरेर्भवितुमर्हति नैव । यदि च प्रस्तुतप्रकरणकारस्य गच्छनिर्णयो भवितुमनर्हत्सार्हि तद्विद्यमानताकालस्यापि निश्चयो भवितुमनर्ह एवेति ।

* संभवसरणप्रकरणम् (गाथा. २४), योनिकैचः (गा. १३), कौलसप्ततिरुभिधानं प्रकरणम् (गा. ७४), देहस्थितिध्वजः (गा. १८), लोकेनादि-काशप्रतिशिका (गा. ३२), चैर्लवन्दनभाष्यवृत्तिः (सदाचारवाग्नी), चतुर्गतिविनिस्तुतय इत्यादीनि ।

१ प्रयोदशदिनान्तराले गुरु-गुरयन्तू देवेन्द्र-विद्यानन्दसूरी स्वर्जमनुः, वदननर्गं च पद्मिमासैर्चर्मैर्कोर्युगभ्यास्य स्वरेरुदं सभाष्यम् ।

अथ विशेषविचारणायां क्रियमाणायां सत्यां विधिपक्षाञ्चलगच्छुनायको जयसिंहसूरिपट्टधरो धर्मघोषसूरिः सम्भाव्यते । यस्य जन्म वि. सं. १२०८ वर्षे, दीक्षा सं. १२२६ वर्षे, सूरिपदं सं. १२३४ वर्षे, स्वर्गगमनं च सं. १२६८ वर्षे समजनि । वि. सं. १२६३ वर्षे येन प्रश्नोत्तरविचाररूपः श्रुतपदीग्रन्थः प्रणीत आसीद् यत्तदीयपट्टधरेण महेन्द्रसिंहसूरिणा वि. सं. १२९४ वर्षे विस्तारितस्तत्पट्टपरम्परामन्भूतेन मेरतुङ्गसूरिणा च वि. सं. १४५३ वर्षे यत्सारोद्धारोऽकारि । एतेन धर्मघोषसूरिणा ऋषिमण्डलस्तव-प्रकरणं प्रणीतं स्यादिति निजपूर्वजस्य कृतेः प्राग् ज्ञानं व्याख्यानं तत्प्रचारणं च तत्कमानुयायिना भुवनतुङ्गसूरिणा विहितं विचार्यते तदनन्तरं चान्यैरपि । एवं विचार्यमाणं युचित्युक्तं प्रतिभासेत विदुषाम् ।

अस्य प्रकरणस्य *प्रभूता व्याख्या ज्ञातास्तासां प्रणेतारोऽपि विधिपक्षाञ्चल-स्वरतरप्रभृतिविविधगच्छीया ज्ञायन्ते ।

* [१] अञ्चलगच्छीयभुवनतुङ्गसूरिकृता चतुर्दशशताब्द्यां जेसलमेरुदुर्गावबृहज्जैनज्ञानकोशगत ताटपत्रीया वि. सं. १३८० वर्षे लिखिता, प्राचीनेयं श्रुतिः, प्रस्तुतप्रकाशितवृत्तावप्यस्याः प्राचीनतायाः स्मरणमकारि मतभेदज्ञापने वाचनाचार्येण [पृ. १८, ४७ पत्रादी], [२] स्वरतरगच्छीयजिनसागर-सूरिनिर्मिता ३६१ पत्रमयी राजनगरस्थ'देखा'ऽऽख्योपाश्रयस्थज्ञानागरसत्का, [३] स्वरतरगच्छीयपद्ममन्दिरगणिकृता प्रस्तुतश्रुतिः ७२६३, ७५९०, ७७९०, ८००० श्लोकपरिमिता, वि. सं. १५५३ वर्षे रचिता, [४] पं० शुभवर्धनगणिरचिता बृहद्बृत्तिर्यटपद्रस्यधीहंसविजयमुनीशचिक्कोशासत्का १८००० वृत्त-प्रमिता, युत्तिकारसत्तासमयः पौढशतकाब्द्या उत्तरार्धे, [५] स्वरतरगच्छीयहर्षनन्दनमुनिकृता ४५६४ वृत्तपरिमिता वि. सं. १७३३ वर्षे लिखिता यटपदे हंसविजयमुनीनासत्कज्ञानसङ्गहे प्रतिर्वर्तते, अन्या च ४२०० श्लोकपरिमिता पुण्यपत्तनीयसङ्गहे, [६] श्रीधर्मसागरशिष्येन श्रुतसागरेण विहितोऽस्य प्रकरणस्य बालवयोधः, वि. सं. १६७० वर्षे इत्युल्लेख उपलभ्यते, [७] अज्ञातकर्तृकाऽवचूरिः पत्तन(पाटण)जैनज्ञानागराख्या, अन्यस्थलस्था १२५० श्लोकप्रमाणा, १७२४ वृत्तपरिमिता ज्ञायते हं. म. सङ्गहे इत्यादि जैनग्रन्थावत्यादिष्ववलोकनीयम् ।

पुनरेतत्प्रकरणस्य व्याख्याकारपरिचये तु वृत्तिप्रान्ततच्छतायां प्रशस्त्याम्—‘एनां जेसलमेरुनामि नगरे प्रारब्धवानश्विनी-कोट्टे बागुरुपद्ममन्दिरगणिः पूर्णाचकारानु च । यर्षे वैहि-शैराऽऽशुगोडुपमिते चैशाखशुक्लत्रयोदश्यां शुक्र-करो-द्धवे शुभतमे योगेऽल्पधीशेरतरः ॥ १ ॥’ इत्यनेनाद्यप्येत वृत्तिकर्तुर्वाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिरित्यभिधानं, वृत्तेः प्रारम्भस्थानं जेसलमेरुनामनगरं, तत्समाप्तिस्थलं तु अश्विनीकोट्ट(आधुनिकं देवीकोट-)नामनगरं, वृत्तिपूर्णतासमयो विक्रमनृपत्रिपञ्चाशदुत्तरपञ्चदशशत(१५५३)तमे वर्षे इति वृत्तिकारसत्तासमयो वैष्णवीयपोडशशताब्द्यामेतत् सर्वं सुस्पष्टमेव । गच्छोऽप्यस्य व्याख्याकारस्य वाचनाचार्यस्य प्रशस्त्यन्तर्वर्ति-
वृत्तेभ्यः ‘खरतर’ इति नाम्ना सुप्रसिद्ध एव । स च खरतरंगच्छश्चन्द्राहारश्रीकीर्तिरत्नसूरितच्छिष्यरत्न—श्रीगुणरत्नाचार्यविनेयो

वृत्तेभ्यः 'खरतर' इति नाम्ना सुभासद्ध ५५ । स ५ खरतर ५५ ।

१ कीर्तिरत्नसूरिकृताऽप्येकाऽन्यादृशिः १३५ पत्रपरिमिता राजनगरे चञ्चलाऽऽध्याया सुध्राविकायाः सङ्गहे [डेलाज्ञानकोशसमर्पिते] विद्यत इत्यस्यैव जैनग्रन्थावल्ल्याम् [पृ० १७५], किन्तु सा तथ्यदिष्यपद्ममन्दिरगणिविनिर्मिताया एतस्याः पृथग् न प्रतिभाति । कीर्तिरत्नसूरेश्च स्मारकाणि कानिचित् फागादिभाषागीतानि तच्छाखासन्तानीयैः साधुकीर्ति-ललितकीर्ति-जयकीर्तिप्रभृतिभिः कृतान्युपलभ्यन्ते ऐतिहासिकजनकाव्यसङ्गहे [अग्रचंद्र-भैरवखाल-नाहदासम्पादिते, शङ्करदाननाहदाप्रकाशिते पृ० ४०३-४१३] एतैश्च ज्ञायते सूरैरस्य जन्म महेवनगरे उपकेराज्ञातौ संखवालगोत्रे देवामार्यो-देवलदे-कुद्रेः वि. सं. १४४९ वर्षे देवद इति च नाम । वि. सं. १४६३ वर्षे खरतरगच्छीयजिनवर्धनसूरैः पाञ्च दीक्षा, वि. सं. १४७० वर्षे वाचकपदम्, वि. सं. १४८० वर्षे पाठक (उपाध्याय) पदम्, कीर्तिराज इति तदानीन्तनी संज्ञा, वि. सं. १४९७ वर्षे जैसलमेरुदुर्गे जिनभद्रसूरितोऽस्याचार्यपदे स्थापनाऽऽसीत् । वि. सं. १५२५ वर्षे स्वर्गवासश्च समजनि । अबुंदगिरि-जोधान (योधपुर) -राजनगरे सूरैः पदानि, वीरमपुरे च स्तूप-स्थापनाऽवगम्यते । वि. सं. १५०५, १५१८ वर्षावशिलालेखादौ कीर्तिरत्नसूरिनामोल्लेखोऽवलोक्यते । वि. सं. १५१४ वर्षे कुम्भलगैरी जिनभद्रसूरौ स्वर्गं गते तत्पदेऽनैनैव स्थविरेण कीर्तिरत्नसूरिणा जिनचन्द्रसूरिः प्रतिष्ठित आसीद् यो वि. सं. १५३० वर्षे स्वर्गं जगाम ।

२ उपयुक्तेन जिनचन्द्रसूरिणा कीर्तिरत्नसूरिपदे प्रतिष्ठितोऽयं गुणरत्नाचार्यो ज्ञायते ख. ग. पट्टावलीतः ।

२ उपयंक्तेन जिनचन्द्रसरिणा कीर्त्तित्वसुरिपदे प्रतिष्ठितोऽयं गुणरत्नाचार्यो ज्ञायते स. ग. पद्मावलीतः ।

वाग्गुरुपद्ममन्दिरगणिरिति प्रशस्त्युद्धृतः सुप्रतीत एव तद्गच्छत्पट्टपरम्परासम्भूताष्टपञ्चाशत्तम(५८)श्रीजिनसमुद्रसूरिविजयसुराज्ये ।
व्याख्योपेतस्यास्य प्रकरणस्य शुद्रापणावसरे संशोधनकर्मणि पट्टादर्शपुस्तकानि समुपयोजितानि सन्ति । तत्रैपणादिसाहाय्यकर्तृणामेतेषां
महानुभावानामौदार्यभागानुमोदनं न कदाऽपि विस्तरामः । तत्र—

[१] प्रथमं तावद् वालापुर(वलाद)ग्रामसंस्थापितास्मदीयज्ञानभाण्डागारसत्कं पट्पक्षधिकशत(१६६)पत्रात्मकं नूतनमशुद्धप्रायिकम् ।

[२] द्वितीयम्—अव्यवस्थावस्थाप्राप्तविविधस्थानस्थमानभाण्डागारोद्धरणैकनिपुण—प्रवर्तकश्रीमत्कान्तिविजयाहमुनिपुङ्गवस्य चट-
पट्ट(चडोदरा)पत्तनसंस्थापितपट्टहन्तिकोशीयं नवीनमेकपञ्चाशदधिकशत(१५१)पत्रपरिमितं शुद्धप्रायम् ।

[३] तृतीयम्—अणहिलपाटरुपत्तन(पाटण)नगरसंस्थसङ्घसत्कज्ञानागारीयं पञ्चपक्षधिकशत(१६५)पर्णात्मकं प्राचीनं शुद्धं विद्व-
द्वर्गपुण्यविजयमुनियरद्वारा समुपलब्धम् ।

[४] चतुर्थम्—राजनगर(अहम्मदावाद)स्थ'डेल'इत्याख्योपाश्रयान्तर्गतप्राचीनज्ञानकोशसम्बन्धि सप्तदशाधिकशत(११७)पत्रमितं
जीर्णप्रायिकं सूक्ष्मलिपीमयं शुद्धं च ।

१ वि. सं. १५३० वर्षे जिनचन्द्रसूरिपट्टपतोऽयं जिनसमुद्रसूरिः, वि. सं. १५३६ वर्षेऽनेन कृतायाः प्रतिष्ठाया उल्लेख उपलभ्यते जेतसलमेरुगोपयज्ञ-
मन्दिरे [जेतसलमेरमां, सूच्याम्-पृ० ७०], वि. सं. १५५५ वर्षेऽहम्मदावादे दिवं गतोऽयं सूरिः ।

२ अत्रोपयुक्तानामेतेषां पुस्तकानामुल्लेखोऽग्रे प्रदर्शितस्ततोऽन्यद् विज्ञाप्यतेऽस्या वृत्ते. २३१ पत्रात्मकं पुस्तकं स्व० धीरेंद्रसविजयमुनिराजीयशास्त्रसङ्गदे ।
इतरदपि पुस्तकं द्वयं ज्ञायते राजनगरे (अहम्मदावादे) चंचलाऽऽख्यायाः आविष्काराः सङ्गदे [डेलज्ञानभाण्डागारसमर्पिते], पुण्यपत्तने (पूना) च डेक्कन-
(दक्षिण) कॉलेजसङ्गदे वि. सं० १८४५ वर्षे लिखितम्, यस्योल्लेखो विहितो रामकृष्णभाण्डारकरेण सन् १८८३-८४ वर्षेये १८८७ वर्षे प्रकाशिते स्वकीये
रिपोर्टपुनर्के [पृ० ४४४-४४६]

[५-६] पञ्चम-पष्ठे तु चटपद्र(वडोदरा)पत्तनस्यराजकीयप्राच्यविद्यामन्दिरीये आदर्शपुस्तके। तयोरेकं वि. सं. १६८० वर्षे समर्पितं चित्रचतुष्टयान्वितं चतुःपट्ट्याधिकशत(१६४)पत्रपरिमितं प्रायः शुद्धम्, द्वितीयं वि. सं. १६६३ वर्षे लिखितं चतुःसप्तत्युत्तरशत(१७४)-दलप्रमाणमशुद्धिबहुलम् ।

तत्र पूर्वोक्तपुस्तकचतुष्टयाधारेण संशोधितं सद्युत्तिकं प्रस्तुतप्रकरणमिदमस्माभिः । अन्तिमपुस्तकद्वयेन वटपट्ट(वडोदरा)स्येन गान्धी-
भगवान्दासेत्याह्वयेनास्मत्प्रेतप्रत्यन्तमनुफुपत्राणा यन्निरीक्षणमकारि तदर्थं तदनुग्रहः
सद्वृत्तिपथमानीयते ।

एतत्पुस्तकपट्टाधारेण सावधानतया संशोधितेऽप्यस्मिन् सदृष्टिके प्रकरणे मतिवैकल्यादक्षरयोजकदोषाद् वा यत्र कचनाशुद्धिः स्पष्टं वा भवेत् तत्र संशोधनीयं गुण-दोषविवेकनिर्णयः कोविदैरित्याभ्यर्थयते—

सूरिग्रवरश्रीमद्द्विजयवल्लभसूरिमुख्यशिष्यरत्न-तपोनिधिश्रीमद्विवेकविजयान्तवासी

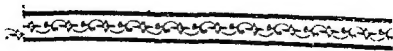
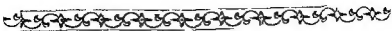
विजयोमङ्गलसूरिः ।

५११
याणाङ्काद्विन्दुसङ्ख्याने, विक्रमक्षमापहायने ।

पौष्पां त्रिषौ गुरौ वारे, अजितेशप्रसादवः ॥ १ ॥

अपिमण्डलसूत्रस्योपक्रमोऽयं कृतो मया ।

मामयाल्लापुरस्थेन, विजयोमङ्गलसूरिणा ॥ २ ॥

कथार्णवाङ्कविवरणोपेतस्य श्रीऋषिमण्डलप्रकरणस्य विषयानुक्रमः ।

विषयः	पत्रे	श्लो	विषयः	पत्रे	श्लो
मङ्गलाचरणम् ।	शलाकापुरुषाधिकारे चतुर्थसत्कुमारचक्रयधिकारः ।	२१	२१
मङ्गलाविचतुष्टयम् ।	पञ्चमश्रीशान्तिनाथचक्रयधिकारः ।	२६	२६
	षष्ठश्रीकुन्धुनाथचक्रयधिकारः ।	२९	२९
प्रथमो विधामः			सप्तमश्रीभरजिनचक्रयधिकारः ।	३०	३०
शलाकापुरुषाधिकारे श्रीऋषभचरित्रम् ।	नवममहापद्मचक्रयधिकारः ।	३०	३०
"	दशमहरिदेणचक्रयधिकारः ।	३३	३३
"	एकादशमजयचक्रयधिकारः ।	३३	३३
"	महाबलराजपौरधिकारः ।	३४	३४
"	अचल-विजय-भद्र-सुभ-सुदर्शन-		
"	आनन्दपद्मलदेववर्णनम् ।	३६	३६
"	नन्दन-पद्म-नामसप्तमाष्टम-नवम-		
"	बलदेववर्णनम् ।	३७	३७

विषयः	पत्रे	पृष्ठे	विषयः	पत्रे	पृष्ठे
धीमहि तिनस्य मित्रपदूयन्धः । ...	४३	२	सेकम्पुत्रसारणपिस्त्रवनम् । ...	६३	१
विष्णुकुमारस्त्रवनम् । ...	४५	१	नवमनारदपेक्षन्यता । ...	६४	१
स्कन्दकसूरिशिष्याणो दर्शनम् । ...	४५	२	दम्बदन्तार्पिप्रबन्धः । ...	६५	२
कार्तिकश्रेष्ठिसुनिवर्णनम् । ...	४६	२	कुञ्जवारकमुनिसम्बन्धः । ...	६६	१
सुकोशलमहर्षिप्रबन्धः । ...	४७	२	पञ्चपाण्डवसिद्धिगमनवर्णनम् । ...	६६	१
			चतुर्यो विधामः		
तृतीयो विधामः			धीकेसिसुनिवर्णनम् । ...	६६	२
धीनेमित्रिनीतीर्थान्धकवृणोरक्षोभ्यापष्टसुतवर्णनम् । ...	४९	१	कालिकपुत्रादिभविचतुष्टयवक्तव्यता । ...	६९	१
गुणरत्नसंवरसरतरोयझकम् । ...	४९	२	कालास्यबेपिस्त्रवनम् । ...	७०	१
धीरथनेमिप्रबन्धः । ...	४९	२	कालास्यवैशिकमुतसुनिवर्णनम् । ...	७०	१
जाल्यादिदशर्षिसम्बन्धः । ...	५०	२	पञ्चमविधामे प्रथमोऽंशः		
प्रमुञ्ज-शाम्बानिरुद्धानां प्रबन्धः । ...	५१	१	पुण्डरीक-कण्ठरीकप्रबन्धः । ...	७०	२
देवकीमुतपद्मवक्तव्यता । ...	५९	१	श्रीवीरपूर्वमातृ-नितुसम्बन्धः । ...	७४	२
गजसुकुमालमहर्षिस्त्रवनम् । ...	६०	२	प्रथमप्रत्येकतुदकरकण्ठदुवक्तव्यता । ...	७५	१
दण्डनमहर्षिसम्बन्धः । ...	६१	१	द्वितीयप्रत्येकतुददिसुतवक्तव्यता । ...	७७	१
थावचापुत्र-शुक-सेलकानां प्रबन्धः । ...	६२	१	तृतीयप्रत्येकतुदनमिवक्तव्यता । ...	७८	२

विषयः	पृष्ठे	पत्रे	विषयः	पृष्ठे	पत्रे
चतुर्थप्रश्नेऽनुद्वन्द्वप्रतिपक्षप्रवृत्ता ।	८२	श्रीमेताप्यमहर्षिसम्बन्धः ।	...	१०४
प्रसन्नचन्द्र-वृत्तकलचरिर्महर्षिवर्णनम् ।	...	८६	श्रीहृलापुत्र्यर्पिकया ।	...	१०७
भक्तिसुफलार्पणप्रबन्धः ।	...	९०	श्रीचिलातीपुत्र्यर्पिकया ।	...	१०७
शुद्धकृष्णमार्पणप्रबन्धः ।	...	९३	श्रीसृगापुत्रसम्बन्धः ।	...	१०९
श्रीलोहापेक्षानम् ।	...	९४	श्रीइन्द्रनागर्पिसम्बन्धः ।	...	११०
श्रीभ्रमणभद्रर्पिस्तानम् ।	...	९५	श्रीधर्मरविप्रबन्धः ।	...	१११
श्रीसुप्रतिष्ठापेक्षानम् ।	...	९५	श्रीतेतल्लिपुत्रप्रबन्धः ।	...	११२
श्रीसुप्रवर्णप्रबन्धः ।	...	९५	श्रीत्रिवन्तापुत्रार्पिकया ।	...	११३
श्रीगोभद्रर्पणप्रबन्धः ।	...	९६	पञ्चमविधामे द्वितीयोऽंशः		
सुजात-भारतकर्षिद्वयसम्बन्धः ।	...	९६			
भञ्जनमालाकारमहर्षियसम्बन्धः ।	...	९८	श्रीआनन्दकुमारमहर्षिप्रबन्धः ।	...	११३
श्रीचन्द्रप्रहारिमहर्षिवर्णनम् ।	...	९९	श्रीउदकमुनिसम्बन्धः ।	...	११७
श्रीशृङ्गशृङ्गमुनिप्रबन्धः ।	...	१००	श्रीसुजातमुनिसूत्रनम् ।	...	११८
शृङ्गारपयदत्तसत्त्वपसस्तानम् ।	...	१०१	श्रीसुदत्तनमहर्षिरूपानकम् ।	...	११८
श्रीदिपताजर्विण्णनम् ।	...	१०१	श्रीगाढेयर्पिसम्बन्धः ।	...	१२१
श्रीदत्तार्णभद्राजर्पिसम्बन्धः ।	...	१०२	श्रीत्रिनपाडितसम्बन्धः ।	...	१२२
	...		श्रीधर्मरुचिमहर्षिसम्बन्धः ।	...	१२३

विषयः	पृष्ठे	पत्रे	विषयः	पृष्ठे	पत्रे
श्रीजिनदेवर्षिसम्बन्धः ।	...	१२४	श्रीसुबाहुमुनिकथा ।	१३८
श्रीकपिलर्षिचरित्रम् ।	१२४	श्रीभद्रनन्दादिमहर्षिवर्णनम् ।	१३९
श्रीहरिकेशवल्लभमहर्षिप्रबन्धः ।	...	१२६	श्रीरोहकमुनिसम्बन्धः ।	१४०
प्रारजन्मयविमर्शप्रबन्धः ।	...	१२८	श्रीस्कन्दकमहर्षिसम्बन्धः ।	१४०
श्रीसंयतराजर्षिसम्बन्धः ।	...	१२९	श्रीतिप्यक-कुरदक्षसुतमुनिद्वयसम्बन्धः ।	...	१४२
श्रीनिर्मन्थमहर्षिसम्बन्धः ।	...	१३०	श्रीभभयकुमारमहामुनिकथानकम् ।	...	१४३
श्रीसमुद्रपालमहर्षिप्रबन्धः ।	...	१३१	श्रीमेघदुमारमहर्षिदृष्टान्तः ।	१४६
श्रीजयघोष-विजयघोषमहर्षिद्वयप्रबन्धः ।	...	१३२	श्रीनन्दिपेणमहर्षिकथा ।	१४७
श्रीअश्विकापुत्राचार्यकथा ।	...	१३४	श्रीहनु-विहङ्गकुमारभ्रातृद्वयसम्बन्धः ।	...	१४९
श्रीधर्मरश्मिमहर्षिवृत्तव्यता ।	...	१३५	श्रीसर्वाजुभूति-सुनक्षत्र सिंहमहर्षिप्रयवर्णनम् ।	...	१५२
चतुर्मेहर्षिकथा ।	१३५	श्रीशालिमद-धन्यमहर्षिद्वयप्रबन्धः ।	...	१५४
श्रीदेविलासुतराजर्षिकथा ।	...	१३६	श्रीवद्रायनचरमराजर्षिचरित्रम् ।	१५७
श्रीकूर्मपुत्रमहर्षिनमस्करणम् ।	...	१३६	पञ्चमविधामे तृतीयोऽंशः		
श्रीचण्डरत्नाचार्यशिष्यसम्बन्धः ।	...	१३७	चरमकेवलश्रीजन्मव्याप्तिचरित्रम् ।	...	१६३
श्रीधन्यमहर्षिप्रबन्धः ।	१३७	श्रीप्रभवस्वामिवर्णनम् ।	१७३
श्रीशीतलाचार्यकथानकम् ।	...	१३८	श्रीशाय्यम्भमवसूरि-नरोत्तमद्वयसूरिप्रबन्धः ।	...	१७४

विषयः	पत्रे	श्लो	विषयः	पत्रे	श्लो
श्रीमद्रघुसूरिप्रबन्धः ।	...	१७५	आर्यसमितसूरिवक्तव्यता ।	...	१९०
श्रीरघुलभद्रमहर्षिचरित्रम् ।	...	१७७	आर्यवज्रस्वामिप्रबन्धः ।	...	१९०
श्रीमद्रघुसूरिचरित्रम् ।	...	१८५	आर्यरक्षिताचार्यचरित्रम् ।	...	२००
आर्यमहागिरि-आर्यसुहृन्निःसूरि-अयन्तीसुकुमाल- महर्षिप्रवक्तव्यता ।	...	१८५	श्रीस्कन्दिदलाचार्यस्वरूपम् ।	...	२०५
आर्यश्यामाचार्यस्वरूपम् ।	...	१८९	श्रीदेवादिगणिक्रमाश्रमनमस्करणम् ।	...	२०५
आर्यकालकाचार्यवक्तव्यता ।	...	१९०	श्रीदुष्यसहसूरिप्रबन्धः ।	...	२०६
आर्यसमुद्रसूरिवर्णनम् ।	...	१९०	अन्यसर्वोपेक्षणम् ।	...	२०६
आर्यमङ्गसूरिस्वरूपम् ।	...	१९०	आर्यनमस्करणम् ।	...	२०६
आर्यसिंहगिरिसूरिस्वरूपम् ।	...	१९०	परम्परप्रयोजनफलसूचना सूत्रकर्तुरभिधानसूचना	...	२०६
आर्यभद्रगुप्तसूरिस्वरूपम् ।	...	१९०	ग्रन्थपरिसमाप्तिश्च ।	...	२०७
	...	१९०	धृत्तिकारप्रशस्तिः ।	...	२०७

शुद्धिपत्रकम् ।

पङ्क्तौ	श्लो	अशुद्धिः	शुद्धिः
१३	१	तं कं ?	तकं
१४	२	तकं	तं कं ?
१५	३	पञ्चमो विग्रहः	पञ्चमविग्रहे प्रथमोऽंशः
१६	४	महामहः पूर्व,	महामहःपूर्व,
१७	५	महि-	महयि-
१८	६	कसिन्	कसिन्
१९	७	प्रत्ययः	७७
२०	८	मी	प्रत्ययः
२१	९	मी	भी

सूचना—दृष्टिदोषवशात् शुद्धिपत्रके पदसंज्ञितमाया गायया द्विर्भावत्वमवनाद् तद्वैतनासु गायामु पदैकग्याङ्कस्य न्यूनमव्ययदोनादन्विताया
महाद्विगोचरदिगवमाया गायया. स्थाने सप्तद्विगोचरदिगवमाया गायया व्याख्याऽस्तीति ।

नमः श्रीऋषिमण्डलाय ।

नमः श्रीऋषिमण्डलाय ।

सविमशालीयाचार्ये—न्याय्योनिधिः श्रीमद्विजयानन्दसूरीन्द्रपट्टालङ्कारश्रीमद्विजयवल्लभसूरिपादपद्मेभ्यो नमः ।
श्रीधर्मधोपसूरिविनिर्मितं
वाचनाचार्ये—श्रीपद्ममन्दिरगणिविरचितकथार्णवाङ्काल्बलपुष्टिसङ्कलितं

श्रीऋषिमण्डलप्रकरणम् ।

जयाय जगतामीशो, युगादीशो यदाश्रयात् । धृपः पशुरसि प्राप, जगद्भारधुरीणताम् ॥ १ ॥ नान्नोऽस्मिन् मयि साम्यमेव दृपभ-
स्येत्यत्र विश्वत्रये, तनाहं शकटापहारविकटो ब्रह्माक्षरेणाधिकः । नेताऽस्माविति गौरवाधिककलामादातुकामः प्रभुं, यं शिश्नाय पदाब्जलाब्ध-
नभिपाद् देयादसौ सम्मदम् ॥ २ ॥ नमः क्रमनमन्नाकिकिरीटघटिताङ्ग्ये । षोडशाचार्यते शान्तिस्वामिने ब्रह्मगामिने ॥ ३ ॥ आचन्द्र-
सूर्यसिंहयोऽद्भुतशीललीलालेलामलीलिखदलं लसदिन्दुबिम्बे । भीमान् शिवाय स शिवातनयो नयानां, यो निर्नेमभृपगणार्चितपादपद्मः
॥ ४ ॥ प्रसद्य सद्यो विपतां तिरस्य, दत्ता यथा साविपतोरगस्य । वयैव मे यच्छ सर्वं विष्टूय, श्रीपार्ष्णनेतर्विभवं विशिष्टम् ॥ ५ ॥

तुल्यमानाणां सद्गुणता तदा ॥ ५ ॥ प्रकपोद् वपितुं लभः, प्रादृष्यय घनाधनः । मार्गैरपम्यतः सार्योऽरण्ये

आशीविषो दृग्विपतो विहाय, द्विषां सुधामो जनतामवाप । यस्यानुपद्वात् त्रिशलाङ्गजस्य, नेत्रांगुतं-तज्जगतीं पुनातु ॥ ६ ॥ सिद्धियुद्धिल-
सद्बुद्धिविधायी स गणाधिपः । कार्यारम्भे स्मृतः कार्यसिद्धिं दिश्यान्ममाऽऽदिमः ॥ ७ ॥ उल्लासयन्नास्त्रिकदक्षपक्षं, प्रदर्शयन्नात्मनि स्वाति-
चारम् । त्रिविष्टपस्पष्टगुरुर्गरीष्ठो, जीयाद् गुरुः श्रीगुणरत्नसूरिः ॥ ८ ॥ वन्दे सारस्वतं ज्योतिर्यत्प्रसादादहं जडः । करवाणि स्फुटं व्याख्या-
चापत्यमृपिमण्डले ॥ ९ ॥ वर्णना-विस्तरकथा-मीठाभावप्रतिष्ठितः । प्रयासोऽल्परुचिप्राणिप्रेमस्थेमकृतेऽस्त्वसौ ॥ १० ॥

इहामीष्टप्रन्द्यारम्भेऽमीष्टदेवतानमस्करणरूपमङ्गलाभिधानम्, अभिधेय-सम्वन्ध-प्रयोजनाभिधानं च शिष्टसमाचारः । तेन सर्वस्यापि
“साहू य मंगलं सधे” इत्यार्षवचनत्वान्मङ्गलरूपस्य -परमात्तप्रणीतस्यास्य ऋषिमण्डलप्रकरणस्यारम्भे प्रकृष्टतमस्तवचनरूपमङ्गलं स्वयमेव
श्रीधर्मद्योपसूरिपादाः “मत्तिभर” इत्यादिना दर्शयिष्यन्ति । अभिधेयादि दर्शयामः । तत्र तावदत्राभिधेयं महर्षिचरित्राणि । सम्यन्धो
द्विधा—उपायोपेयभावलक्षणो गुरुपर्वकमलक्षणश्च, तत्राद्यः तर्कानुसारिणः प्रति, तद्यथा—वचनरूपापन्नं प्रकरणमुपायः तत्परिज्ञानं
चोपेयम् । द्वितीयः केवलश्रद्धानुसारिणः प्रति । प्रयोजनमपि द्विधा—परमपरं च, पुनरेकैकं द्विधा—कर्तृगतं श्रोतृगतं च, तत्र कर्तुरन-
न्तरं प्रयोजनं सत्त्वानुग्रहः, परम्परं तु अपवर्गप्राप्तिः, उक्तं च—“सर्वज्ञोक्तोपदेशेन, यः सत्त्वानामनुग्रहम् । करोति दुःखतप्तानां, स
प्राप्नोत्यचिरान्छियम् ॥ १ ॥” श्रोतृणामनन्तरं प्रयोजनं विवक्षितप्रकरणार्थपरिज्ञानम्, परम्परं निःश्रेयसावाप्तिः । ते हि विवक्षितं प्रकरण-
मर्थतः सम्यगगम्य संसाराद्विरज्यन्ते, विरचाश्च सन्तः संसाराद्विनिर्लिगमिषवः संयमाप्यनि प्रवृत्तिमातन्वते, ‘सम्यक् प्रवृत्तानां च
संयमप्रकर्षाच्चायते सकलकर्मक्षयान्निःश्रेयसावाप्तिः । उक्तं च—“सम्यग्भावपरिज्ञानाद्विरक्ता भवतो जनाः । क्रियासक्ता ह्यवित्रेन,
गच्छन्ति परमां गतिम् ॥ १ ॥” इति । चालना-प्रत्यवस्थाने तु सुधिया स्वयमभ्यूह्ये, सङ्क्षिप्तमात्रत्वात् प्रयासस्य । प्रस्तुतं प्रस्तुतः—

भक्तिभरनमिरसुरवरकिरीडमणिपंतिकतिकयसोहे । उसमाइजिणवारिदाणं पायपंकेरुहे णमिमो ॥ १ ॥
व्याख्या—ऋषभादिजिनवरेन्द्राणां 'पादपङ्केरुहान्' चरणकमलान् 'वयम्' इति क्रियायोगाद् गम्यं "नमिमो" नमस्कुर्म इति क्रिया-
सम्बन्धः । ऋषभः—नाभेयः आदिः—प्रथमो येषां ते ऋषभादयः जिनाः—श्रुतवधिमनःपर्यायकेवलभेदात् चतुर्विधास्तेषु वराः—प्रधाना-
सेऽपि समवसरणादिपरमैश्वर्ययोगादिन्द्रा इव इन्द्रा ऋषभादयश्च ते जिनवरेन्द्राश्च ऋषभादिजिनवरेन्द्रास्तेषाम् । किञ्चिद्विशिष्टान् पादपङ्के-
रुहान् ? भक्तिः—आन्तरा प्रीतिस्तस्या भरः—पूरस्तेन 'नमिरा'—नमनशीला ये सुरवराः—इन्द्रास्तेषां किरीटाः—मुकुटास्तेषु ये मणयः—चन्द्र-
वान्तादयस्तेषां पङ्क्तयः—श्रेणयस्तासां याः कान्तयः—दीप्तयस्ताभिः कृता—निष्पादिता शोभा—विभूषा येषां तान् । अनेन विशेषेण न भगवतां
पूजातिशयो ज्ञानातिशयश्च दर्शितः । विशिष्टज्ञानवतामेव हि साक्षात्सुरेन्द्रादिपूजाप्रपञ्चतासिद्धेः । 'जिनवरेन्द्राणाम्' इत्यनेन त्वपायापगमा-
तिशयो यागतिशयश्च, रागाद्यान्तररिपुजेतृत्वाजिन इत्याद्यः । इन्द्र इति सर्वसत्त्वभापावभासिसर्वसंशयापहारित्वाद्यनगुणगुणामाभि-
रामामृतद्याविवाक्यत्परमैश्वर्यभाक्त्वादादकत्वादिति द्वितीयः । इति गाथाक्षरार्थः । व्यासार्थस्तु सर्वोद्देशां चरित्रेभ्योऽवसेयः । केवलं
स्थानाशून्यार्थमयसर्पिणीचतुर्विंशतिरुदितमूतत्वाद् युगादिजिनचरितं किञ्चिदुच्यते—

पुराऽपरविदेहेषु, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते । धनी धनाभिधानोऽमूद् धनेन धनदोषमः ॥ १ ॥ सोऽन्येधुर्व्यवसायाय, वसन्तपुरपत्तनम् ।
गन्तुरामश्चकारौघैः, पटहोद्घोषणमिमाम् ॥ २ ॥ द्रव्यं द्रविणहीनानां, दुर्वलानां च शम्बलम् । वाहनं तद्विहीनानां, यच्छामि सममी-
युषाम् ॥ ३ ॥ धृत्वा तामिति भूयांसो, चणिकृत्कार्यटिकादयः । सगच्छा धर्मघोषार्याः, सूरयश्च तमन्वगुः ॥ ४ ॥ करभैः सैरिभैर्जात्यह्यैः
शकटसञ्चर्यैः । पन्थाः दृथुरपि प्रापाकीर्णसङ्कीर्णतां तदा ॥ ५ ॥ प्रकर्षाद् वर्पितुं लभः, प्रावृष्य घनाघनः । मार्गवैपम्यतः सार्थोऽरण्ये

वस्यो ततोऽलिलः ॥ ६ ॥ क्रमेण क्षीणपाथेयाः, कन्दमूलफलाग्निनः । वभूवुरसिला लोकास्तपःस्थास्तापसा इव ॥ ७ ॥ निशीथेऽन्येनुर-
स्मार्यन्त, सार्यनायत्तपोपनान् । शतराकार्ये कार्यक्षो, धृतेन प्रत्यलामयत् ॥ ८ ॥ तेन दानेन सम्प्राप्तसम्यक्त्वश्चायुषः क्षये । उत्तरकुरु-
पूतप्रक्षिपत्यायुर्महासुखी ॥ ९ ॥ भवे तृतीये सौधर्मे, त्रिपल्यायुः सुरस्ततः । विजये गन्धिलावत्यां, प्रतीचीदिग्विदेहगे ॥ १० ॥
गान्धारदेवे वेताह्ये, पुरे गन्धसमृद्धके । सम्राडतिवलस्तस्य, पुत्रः शतवलो नृपः ॥ ११ ॥ महिषी चन्द्रकान्ताल्यां, जात-
ब्रुत्या तयोः सुतः । महाबलाभिधः प्राप, राज्यं क्रमात् क्रमागतम् ॥ १२ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] प्रिया विनयवत्यस्य, मन्त्री
सुबुद्धिरास्तिकः । सद्धर्मा भिन्नसम्भिन्नश्रोताश्चान्योऽस्ति नास्तिकः ॥ १३ ॥ अन्यदा संसदासीनस्यास्य भूपस्य चाप्रतः । चकार
चादयासीभिर्नाटकं नटपेटकः ॥ १४ ॥ पश्यन्तं सरष्टहं नाट्यं, सुबुद्धिर्भूभुजं जगौ । स्फीतं गीतं विलापामं, सर्वं नाट्यं विडम्बना
॥ १५ ॥ भारा हारायलङ्काराः, सर्वे कामास्तु दुःखदाः । परं परत्र सर्वत्र, धर्मः शर्मकरोऽङ्गिनाम् ॥ १६ ॥ शूलभिन्न इयात्यन्तं,
कपिकच्छूकदधितः । इयासहिष्णुश्चान्योऽदः, प्रोवाच सचिवो वचः ॥ १७ ॥ प्रत्यक्षं सौख्यमुत्सृज्य, परोक्षार्थं विलक्षताम् । को मूढो
नेति जन्तूक, इय त्यक्तमुत्सामिपः ? ॥ १८ ॥ को वा प्राप्तं भाजनस्थं, हित्वाऽन्यस्य प्रतीक्षते ? । पिपासुर्वोऽमृतं प्राप्य, सन्दिग्धाम्भः क
इच्छति ? ॥ १९ ॥ भुञ्ज्या भोगनयो प्रान्ते, कुर्याद् वा सुकृतं कृती । स्तनं धयन्तं तनयं, को हि मातुर्वियोजयेत् ? ॥ २० ॥
सुबुद्धिरूपे यत् प्रान्ते, यर्मोदरणधीरता । तदेतद् दमनं लभे, सद्धर्मे गजन्वाजिनाम् ॥ २१ ॥ कूपस्य खननारम्भो, लभेऽग्नौ सद्नेऽथवा ।
पुरे रोचे क्रियाग्नीरेग्न्यन-द्यान्यादिसद्बहः ॥ २२ ॥ श्रेयसः करणं प्रान्ते, दुर्घटं घटते यतः । इवाकालफलापातः, प्राणिनामायुषः क्षयः
॥ २३ ॥ अतो मतिमता विद्यमाने सम्यग्बयोवले । आहार्यकार्ये एवासाँ, धर्मः शर्मनिवन्धनम् ॥ २४ ॥ किञ्चातिलोभतः प्राणी,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

प्रायः प्राप्नोति चापदः । घनस्थजन्मुकुल्येवासाह्योऽवोचदसौ कथम् ? ॥ २५ ॥ सुबुद्धिरभ्यधादेकोऽन्यदा वने घनेचरः । जगाम
भ्रमता तेन, दृष्टो दूरस्थितः करी ॥ २६ ॥ जघानैकेन वाणेन, घन्यमन्यो घनुर्द्वरः । हित्वा घनुः शरं पशुपाणिमुक्ताकृतेऽगमत् ॥ २७ ॥
तत्पातशब्दधीतेन, दृष्टो दुष्टोऽङ्गणेन सः । परास्मिञ्चिन्त्यते यच्च, प्रायः पतति तद्गृहे ॥ २८ ॥ देवात् तत्रैक आयावः शृगालो हृद्यचिन्तयत् ।
किञ्चित्कालं नृसर्पाभ्यां करिणा जीविका चिरम् ॥ २९ ॥ तावदस्मि घनुर्जवां, भक्षयंस्तां ममार सः । तत्कोट्या तालुके भिन्ने, धिगू धिगू
लोभान्धचेष्टितम् ॥ ३० ॥ मुञ्चानो विषयानेवं, तद्विपाकमचिन्तयन् । अरुप्तस्तृप्तिर्यन्तं, परत्रामुत्र दुःखभाक् ॥ ३१ ॥ तथा देवान्य-
लोकोऽपि, न सन्दिग्धो यदेकदा । आवाभ्यां नाकिनो दृष्टा, गताभ्यां नन्दने घने ॥ ३२ ॥ तेज्वेकः प्राह ते सोऽहमतिबलः पिता-
महः । शुद्धधीर्धर्मनाराध्य, ब्रह्मलोकेन्द्रतां श्रितः ॥ ३३ ॥ त्वमप्युद्यच्छ संसारकारागाराद्विनिर्गमे । मा स्म शोचीर्भवान्मोघौ पतितैरिव
पक्षिभिः ॥ ३४ ॥ केऽनी पक्षिण इत्युक्ते, भवतोचे पुरन्दरः । हस्त्येकस्तृप्तिवो ग्रीष्मे, नद्यां नीरार्यमाविशत् ॥ ३५ ॥ पङ्के मग्नस्तथा
सोऽमूढ यथा निर्गन्तुमक्षमः । शृगालमक्षितापातद्वारा काकादयोऽविशन् ॥ ३६ ॥ मांसलोभेन मध्यस्थाः, सुस्थास्ते तश्चुरसिराः । शुष्कं
सङ्कोचमापन्नं, हस्त्यङ्गं पद्मकोशवत् ॥ ३७ ॥ धर्यापूरेण तन्नीतं, समुद्रं मत्स्य-कच्छपैः । भिन्नं भिन्नं च नीरेण, निरीयुस्तेऽखिला बहिः
॥ ३८ ॥ इतस्ततो भ्रमन्तन्त्रापश्यन्तः पारमन्धुर्धैः । विनाशभापुरात्मानं, निन्दन्तोऽदीर्घदर्शिनम् ॥ ३९ ॥ एवं संसारिणो जीवा, मर्त्यज-
न्मफलेचरे । तिष्ठन्तो दुःखितां यान्ति, लोभिनो विषयामिये ॥ ४० ॥ तस्मादवसरं प्राप्योद्यमः कार्यः कियोपरि । पञ्चान्मृत्युमुत्तं प्राप्नो,
यत्स ! मा गच्छ दीनताम् ॥ ४१ ॥ एतत् स्मरसि तस्योक्तं, राज्ञोचे संस्मरामि भोः ! । मभ्याह परलोकोऽपि, श्रद्धेयस्तिर्हि निश्चितम् ॥ ४२ ॥
स्वार्मिस्तवान्वये पूर्व, कुरुचन्द्रोऽग्रयन्तः । भार्या कुरुमती तस्य, हरिश्चन्द्रः कुमारकः ॥ ४३ ॥ चार्वाकः सं च चार्वाकमतं सत्यतया

वदन् । न मन्यतेऽन्यलोकं नो, वन्द्य-मोक्षौ वृषावृषौ ॥ ४४ ॥ स ग्रान्तावसरे पुण्यखस्तरं प्रस्तरव्रजम् । गोशीर्षचन्दनं पृति, पयस्तप्त-
प्रपूषमम् ॥ ४५ ॥ दुःकुलतूलीः शूलीव, शर्कराः कर्करानिव । विदन् द्वात्वा रहो राज्ञी, सपुत्रा तमपालयत् ॥ ४६ ॥ परासुतामसावा-
पोप्रपापो विरसे रसन् । तत्पदे मन्त्रिभिरन्येस्तो, हरिश्चन्द्रो नृपाङ्गजः ॥ ४७ ॥ पप्रच्छ सोऽन्यदा घर्मं, सुबुद्धिसचिवं निजम् । इतः
पुरो बहिर्देवाश्चक्रुः केवलिनो महम् ॥ ४८ ॥ सुबुद्धिमन्त्रिणा साङ्गं, भूपक्षं घन्दितुं गतः । पप्रच्छावसरे तातो, भगवन् ! मे गतः क-
नु ? ॥ ४९ ॥ भगवानाह सप्तम्यां, सवेगात् तौ प्रवं ध्रितौ । मोक्षं गतौ चासङ्घाता, व्यतीयुस्ते तयान्वये ॥ ५० ॥ यावद् भवान् सुबुद्धे-
श्चान्वयेऽहं क्रम एव नः । सद्धर्मावसरो द्वाप्यः, प्रभोलोकान्तिकैरिव ॥ ५१ ॥ 'यथानयसरे रङ्गभङ्गजङ्गमसङ्गमम् । वचो वद्धिम तद-
त्रापि, प्रगुणं कारणं शृणु ॥ ५२ ॥ श्रीविजयामितघोषौ, श्रमणौ नन्दने वने । गतेन दृष्टौ पृष्टौ च, कियदायुः प्रभोर्मम ? ॥ ५३ ॥
ताभ्यां मास इति प्रोक्तेऽलङ्कलो भवदन्तिके । आगतोऽतः परं देव !, यद् युक्तं तद् विवेहि भोः ! ॥ ५४ ॥ सम्भ्रान्तो भूपतिः प्राह,
मन्त्रिन् ! स्तोत्रविनैः कियान् । धर्मो भयति ? मञ्ज्याह, सोऽल्पोऽप्यनल्पसीत्यदः ॥ ५५ ॥ यदेकादकृता शुद्धा, प्रग्रया पारमेधरी । मोक्षं
वैमानिकत्वं वा ददात्यन न संशयः ॥ ५६ ॥ चैत्येनष्टाहिकां कृत्वा, लत्वा संस्तरकप्रतम् । द्वाविंशत्यहैरीशाने विमाने श्रीप्रभे दिवि
॥ ५७ ॥ उत्पन्नो ललिताङ्गारयो, देवो देवी स्वयंप्रभा । यानिन्द्रेण समं नन्दीश्वरद्वीपे ध्युतोऽथ सः ॥ ५८ ॥ [युग्मम्] विजये
पुष्कलावत्यां पत्तने प्राग्विदेहगे । लोहार्गले नृपः स्वर्णजङ्घो लक्ष्मीः प्रिया तयोः ॥ ५९ ॥ पुत्रोऽभूद् वज्रजङ्घाल्यः, स पूर्वभव-
नेहिनीम् । श्रीमतीमुपयेमे श्रीवज्रसेनार्हतः सुताम् ॥ ६० ॥ क्रमात् सम्प्राप्तसाग्राज्यखलोभेनातिपाप्मना । विषधूपप्रयोगेण, हतः पुत्रेण
सप्रियः ॥ ६१ ॥ उत्तरकुरुपूषत्रः, पूर्णश्रुत्युग्मधर्मिषु । त्रिपल्याथुश्च सौधर्मे, सुरो जातस्तदश्रुतः ॥ ६२ ॥ अथो महाविदेहेषु,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकामु-
रुपाधिकारे
श्रीश्रृङ्गपभ-
चरित्रम् ।

॥ ३ ॥

पुटे क्षितिप्रतिष्ठिते । सुविधेर्भिक्षजः पुत्रो, जीवानन्दाह्वयोऽजनि ॥ ६३ ॥ केशवः श्रीमतीजीवयत्वारः सुहृदोऽपरे । जज्ञिरेऽस्य
नृपामात्य-सार्थप-श्रेष्ठिसूतवः ॥ ६४ ॥ विशेषात् पूर्वसन्ध्यादस्याद्ये प्रीतिरुत्तमा । एकजीवा इवान्योन्यं, समं चक्रुः क्रियाः समाः ॥ ६५ ॥
तिष्ठन्तोऽन्येचुराक्षुर्वैद्यपुत्रस्य मन्दिरे । भिक्षार्थमागतं दुष्टकुष्ठपुष्टं तपोधनम् ॥ ६६ ॥ सकृपाः सस्मितं प्राहुः, साहसं भिषजामहो ! ।
कुपात्रमपि लोभेन, चिकित्सन्ति न सूतमम् ॥ ६७ ॥ विज्ञाततदभिप्रायो, वयस्यान् प्राह वैद्यसुः । सत्यमेतत् परं नास्ति, धनं मे साध्य-
साधनम् ॥ ६८ ॥ कम्बलधन्वनं तैलं, लक्षपाकं पृथक् पृथक् । विलोक्तयेत्तत्र तत्राऽऽस्ते, तैलं मे लक्षपाककम् ॥ ६९ ॥ अमाल-नृप-
पुत्राद्यैः, प्रोक्तमन्यद्वयं पुनः । करिष्याम इति प्रोच्य, सर्वेऽनुर्वणिगायणे ॥ ७० ॥ लक्षद्वयेन गृह्णन्तश्चन्दनं कम्बलं च ते । वणिजाऽभ्यानि
किं कार्यं?, तेऽपि साध्यार्थमाविशन् ॥ ७१ ॥ शिशूनामप्यहो ! बुद्धिर्धर्मो नो तदृशी मम । श्रेष्ठिश्रेष्ठ इति ध्यात्वा, विना मूल्यमदाद्
द्वयम् ॥ ७२ ॥ वैराग्याच्च प्रतं लात्वा, सिद्धसौधाध्वगोऽभवत् । लात्वा समप्रसामग्रीं, ते जग्मुः श्रमणान्तिकम् ॥ ७३ ॥ भगवन्ननु-
जानीहि, कुर्मस्ते रुक्प्रतिक्रियाम् । इत्युक्त्वाऽभ्यङ्गमङ्गस्य, सिद्धवैलेन ते व्यधुः ॥ ७४ ॥ कम्बलेनाऽऽवृतादङ्गात्रिरीयुः कृमयो बहिः ।
क्षुभितास्ते दयावद्विनिक्षिप्ता गोकलेवरे ॥ ७५ ॥ चन्दनालेपनं चक्रुरेवं द्विस्त्रिः प्रयोगतः । त्वग्मांसास्थिगताः कीटा, निर्गता गात्रतो
मुनेः ॥ ७६ ॥ संरोहिण्या वरौपध्या, सुवर्णवपुषं मुनिम् । विधाय क्षमयित्वा च, धन्यमन्या ययुर्गृहम् ॥ ७७ ॥ साध्यर्थकल्पितार्थेन,
जिनचैलमवीकरन् । ते क्रमाद् व्रतमासाद्याच्युते कल्पेऽभवन् सुराः ॥ ७८ ॥

इतश्च जम्बूद्वीपस्य, विदेहे विजयेऽष्टमे । नगरां पुण्डरीकिण्यां, तीर्थकृत् वज्रसेनराट् ॥ ७९ ॥ तत्पत्नी धारिणी तस्या, वज्रना-
भादयः सुताः । पञ्च पञ्चमुत्सप्राणा यमवूरच्युतात् च्युताः ॥ ८० ॥ [शुग्मम्] वज्रसेनो जिनो लोकान्तिकैरागल्य बोधितः । दानं

इत्वा व्रतं लात्वा, क्रमाच्छानमवाप च ॥ ८१ ॥ चञ्जनाभः समुत्पन्नचक्रजो सुवस्त्रलम् । प्रसाध्य घन्धुभिः सार्द्धं, मुत्तवाञ्चक्रिणः
श्रियम् ॥ ८२ ॥ स्वार्थीनानि निधानानि, नवाप्यस्य चतुर्दश । रत्नान्यश्चरयेभानां, लक्षाञ्चतुरशीतिवाः ॥ ८३ ॥ चतुःषष्टिसहस्राणि,
स्त्रियोऽस्य भोग्यवामगुः । वेदाक्षिलक्षैर्पूर्वाणि, राज्यं मुक्त्वाऽन्तिके पितुः ॥ ८४ ॥ सवन्धुर्व्रतमादत्तामूर्धुषदुर्दशपूर्ववित् । चत्वारो
बाहुमुख्याश्चैकादशाङ्गविदोऽपरे ॥ ८५ ॥ चञ्जनाभोऽभयत् सूरिर्हृदाराधनादिभिः । विशतिस्थानकैस्तीर्यकृत्कर्माऽऽर्जोदसौ पुनः ॥ ८६ ॥
बाहुर्बहुनामन्नादिदानतश्चक्रिणः श्रियम् । सद्भिन्नामण्याऽऽनर्जं, सुबाहुर्बाहुशक्तिताम् ॥ ८७ ॥ सुलब्धमेतयोर्लज्जम्, सर्वैयाष्टलकारिणोः ।
व्याप्त्यान्तीत्यादिनाऽऽचार्याः, सन्तः सत्पक्षपातिनः ॥ ८८ ॥ श्रुत्वा पीठ-महापीठौ, स्वाध्याय-स्थानबन्धुरौ । सञ्ज्ञातमत्सरी चित्ते,
षडतः स परस्परम् ॥ ८९ ॥ शरीरसुलकारी स्यात्, प्रायः ऋग्घो जने नरः । न धर्मो दृश्यतेऽत्रान्यथाऽहो ! मोहविजृम्भितम्
॥ ९० ॥ इत्युक्तवद्भ्यामेताभ्यां, क्षीवेद्यं कर्म सञ्चितम् । चतुर्दशपूर्वलक्षाः, सर्वेऽप्याराध्य सद्गतम् ॥ ९१ ॥ सर्वार्थसिद्धमासेदुर्दरा-
सदमवर्धनैः । त्रयस्त्रिंशत्पयोराश्यायुषः समुत्समायुषः ॥ ९२ ॥

इतच्च पश्चिममहाविदेहे वणिजाबुभौ । वाणिज्यं चक्रतुः सार्द्धं, भद्रक-क्षुद्रकाशयौ ॥ ९३ ॥ क्षुद्रः प्रच्छन्नलामादि स्वगयन्नाददे
स्वयम् । मृत्वाऽत्र भरते जातौ, नरेभौ युग्मघर्मिणौ ॥ ९४ ॥ नरं वीक्ष्य गजः क्षेदात् स्कन्धमारोहयत् स्वयम् । युग्मिनस्तमिति प्राहुर्नोभ्रा
विमलवाहनम् ॥ ९५ ॥ हीयमानेषु गीर्वाणदुग्मेषु कालदोषतः । युग्मिनः कलहायन्तेऽलभमानाः कलं फलम् ॥ ९६ ॥ साकं चन्द्र-
यशःपद्मेभ्यः तं वीक्ष्य युग्मिनः । विवादच्छेदमिच्छन्तः, स्वावज्ञां तत्पुरोऽवदन् ॥ ९७ ॥ सोऽपि नीतिमिमांसेषां हक्काराख्यां समा-
दिशत् । मर्यादास्थायिनां तेषां, न व्यतीयुर्महाह्वयः ॥ ९८ ॥ घनुर्नवशतान्युचः, प्रसूय युगलं स तु । पत्यस्य दशभागानुः, सुपर्णे-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रवाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

॥ ४ ॥

पूदपयत ॥ ९९ ॥ चक्षुष्मान् कुलकुचान्यश्चन्द्रकान्तापतिर्नृपः । पत्यस्यासह्यभागायुरुचाङ्गोऽष्टधनुःशती ॥ १०० ॥ तामेव नीतिं
नीतिहो, दर्शयन्नपराधिनाम् । मृत्वा सुपर्णकुमारेऽगाद् राज्ये संस्थाप्य नन्दनम् ॥ १०१ ॥ यशस्वीति एतीयोऽभूत्, सुरूपापतिरीश्वरः ।
आनुपूर्व्येनपूर्वोयुः, धनुःसप्तशताङ्गवान् ॥ १०२ ॥ मर्यादाच्छेदिनां कालदोषाग्नीतिद्वयं दिशन् । हकारारुहां मकारारुखामल्पानल्पाप-
राधिनाम् ॥ १०३ ॥ मृत्योदधिकुमारेऽगाद् राज्ये न्यस्य निजाङ्गम् । चतुर्थोऽथाभिचन्द्रोऽभूत्, प्रतिरूपापतिः पतिः ॥ १०४ ॥
पूर्वोक्तायुर्वपुर्मानः, स साहं पद्मधनुःशतम् । स्वायुर्देशो विन्यस्तुत्रराज्योऽगमद् दिवम् ॥ १०५ ॥ धनं पि पदशतान्युचः, पञ्चमोऽय-
मसेनजित् । चक्षुःकान्तापतिः पूर्वोक्तायुः त्रिपञ्चवर्णरक् ॥ १०६ ॥ धिक्काराख्यएतीयया, नीतिः कर्त्ता महागसाम् । मृत्वा द्वीप-
कुमारेऽगात्, सप्तसङ्क्रान्तिरेन्द्रः ॥ १०७ ॥ सार्द्धपुशतचापाङ्गः, कुलकुन्मरुदेवकः । श्रीकान्तेशश्च पूर्वोयुर्न्यस्य राज्ये तनूद्भयम्
॥ १०८ ॥ वैवो द्वीपकुमारेऽभूशीतित्रयप्रवर्तकः । सप्तमः कुलकुन्नाभिस्तपत्री मरुदेव्यय ॥ १०९ ॥

जम्बूद्वीपेऽत्र भरते, सुपमानुःपमारके । एकोनवतिपक्षेऽस्ते स त्रुटिताङ्गके ॥ ११० ॥ आपादाद्यचतुर्थ्यामुत्तरापादागते
विधौ । स जीवो वज्रनाभस्य, च्युत्या सर्वार्थसिद्धितः ॥ १११ ॥ तस्याः कुक्षायवातारीत्, सापि स्वप्नांश्चतुर्दश । ददर्श सुखनिद्राणा,
श्रोत्रिद्राननपङ्कजा ॥ ११२ ॥ गौर्गजैः केसरी लक्ष्मीलान्नं दामे रविः शंशी । ध्वजः कुम्भः संरोऽन्धिवर्मानं रत्नोच्चैः शिरी-
॥ ११३ ॥ लष्टान् पुष्टानिमान् दृष्ट्वा, हृष्टबुष्टा सती सती । स्पष्टभाचट मिष्टाभिर्वीग्भिरभ्येत्य भूसुखम् ॥ ११४ ॥ स्वामिन्नद्य सप्तो कल्पे,
तल्पे सुप्ता सती निदि । सुखे प्रविशतः स्वप्नान्, प्रबुद्धा वीक्ष्य साम्प्रतम् ॥ ११५ ॥ तदेपां किं फलं ? नन्ये, सद्यो मेऽद्य निवेद्य-
ताम् । धृत्वा सम्यगु विचार्योऽर्जो, बुद्धिविशानपूर्वकम् ॥ ११६ ॥ उवाच वाचमाचारपूतः सद्भूतमुन्नपः । सर्वोद्भुभगो भाग्यलभ्यस्ते

भविता सुतः ॥ ११७ ॥ स यौवनमनुप्राप्तः, प्रतापान्त्रान्तभूतलः । आक्रमिष्यति भूपालमण्डलं भानुवन्नभः ॥ ११८ ॥ आकर्ण्य कर्णो-
मृतवृष्टिकल्पं, नाभेर्बचः श्रीमरुदेव्यपीदम् । वभूव धाराहतनीपपुष्पमिवोहसद्विग्रहरोमकूपा ॥ ११९ ॥ शीर्षे दशनखावत्तं, विधायान-
खलिनम्रवीत् । स्वामित्रिष्टमसन्दिग्धं, सम्यगेतत् प्रतीप्सितम् ॥ १२० ॥ इत्युक्त्वा नाम्यनुज्ञाता, गृहमेत्य सुतेन सा । गर्भं वभार
धौरेयं, सद्बीजं बीजसूरिव ॥ १२१ ॥ वासवाश्च चतुःपट्टिः, सद्रत्नकुक्षिधारिके ! । भवत्या भविता तीर्थकृत्पुत्रः प्रोचुरेत्य ताम् ॥ १२२ ॥
साक्षाष्टमदिने मासे, नवमे पूर्णदेहदा । सुतं प्राप्तुं चैत्राद्याष्टम्यामर्द्धनिशि प्रसूः ॥ १२३ ॥ काष्ठाः प्रसेदुरासेदुः, क्षणं नारकिणः
सुखम् । हर्षद्वैतमयं जह्ने, जगच्चन्द्रोदयेऽब्धिवत् ॥ १२४ ॥ पद्मपञ्चाशत्कुमारीणामासनानि चकम्पिरे । विज्ञायावधिनाऽभ्येत्य, जिनज-
न्मोत्सवं व्यधुः ॥ १२५ ॥ सर्वसंभेद्याऽऽदर्शाश्च, यृङ्गारन्तालवृन्तकान् । चामरोद्योतरक्षाश्च, कुर्वुः, कार्यणि ताः क्रमात् ॥ १२६ ॥
समातर जिनं नत्वोद्गाय गीतानि तानि ताः । जगुर्यथागतं सर्वोः, प्रमोदाश्चित्चेतसः ॥ १२७ ॥ अथाऽऽसनप्रक्रम्योत्थावधिज्ञानेन
वासवः । विज्ञो विज्ञाय सर्वज्ञजन्म सन्महिमास्पदम् ॥ १२८ ॥ सुद्योपयण्टाटङ्कारसावधानीकृतामरः । पालकाख्यविमानस्यः प्रापार्ह-
जन्मसन्दिदम् ॥ १२९ ॥ [युगम्] दत्त्वाऽपस्त्रापिनीं मातुर्मुक्त्वा पार्श्वे जिनाकृतिम् । पञ्चरूपधरो मेरुधराधरमगाद्धरिः ॥ १३० ॥
रूपैकेन हस्तेऽलाद्, बहन् द्वाभ्यां च चामरे । एकेनोत्तलयन् वज्रं, छत्रमेकेन मूर्द्धध्यात् ॥ १३१ ॥ [युगम्] क्षीरार्णवाद्दत्ता-
म्भोभिः, क्षालितं वपुरार्हतम् । वासवैश्चालनः पङ्कमनेकभवसञ्चितम् ॥ १३२ ॥ नाट्यपाटपटो नाट्यं, चक्रे शक्रवधूजनः । को
वाऽऽसाद्य सुधाकुण्डसुदासीनो भवेत् सुधीः ? ॥ १३३ ॥ प्राचीनविधिनाऽऽनीयापनीय तद्विचेतनाम् । अलङ्कारान् प्रमोर्योग्यान् दत्त्वा
खेलनकानि च ॥ १३४ ॥ ससुराः सुरराजाश्च, जग्मुः स्वर्गं यथागतम् । शशंस नाभये देवी, प्रबुद्धा सुतजन्म तत् ॥ १३५ ॥ प्रभो

ऋषभ इत्याख्यां, पितरौ चक्रतुर्यतः । तदूर्ध्वोर्ध्वपमाङ्गोऽस्ति, स्वप्ने प्राक् चेक्षितोऽम्बया ॥१३६॥ गते देशोनवर्षेऽस्य, सेक्षुयष्टिः पुरन्दरः । दर्शनायाऽऽगतस्तत्र, प्रमुणा दष्टिरर्पिता ॥ १३७ ॥ अकतीक्षुं भवान् पाणिं, प्रससार जिनेश्वरः । इत्यत्रेक्ष्वाकुवंशस्य, स्थापनां वासयो न्यधात् ॥ १३८ ॥ अथ देवाहृतोत्तरकुरुस्वर्दुफलैः प्रभुः । पुपोप वपुषा वृद्धिं, सार्द्धं पित्रोर्मनोरथैः ॥ १३९ ॥ दिवश्च्युतोऽद्भुतश्रीको, देव-देवीभिराश्रितः । श्वेतदन्तद्युतिः श्यामशिरोजः सुसरोजदृक् ॥ १४० ॥ विन्वोष्टोऽष्टोत्तरं चारुलक्षणानां सहस्रकम् । दधानो घनुपां पञ्चशतमुबतया तनौ ॥ १४१ ॥ वृषभाङ्को धनूराशिर्धर्मोत्तरुक्मसमाङ्गरुक् । छत्राकारशिरा जातुलप्रवाहुर्महाशयः ॥ १४२ ॥ नीलोत्प-
लभनिःश्वासो, जातजातिस्मृतिः प्रभुः । कान्तिभिर्बुद्धिभिस्तेषु मनुष्येष्वधिकोऽभवत् ॥ १४३ ॥ [चतुर्भिः सम्बन्धः] अकालमृत्युरा-
घोऽभूद् बालस्तालफलादितः । कन्या कुलकृता पत्नी, वृषभस्येति रक्षिता ॥ १४४ ॥ भोगयोग्यं विमुं ज्ञात्वा, हरिरेत्य वरक्रियाम् । देव्यो
वधूक्रियां चक्रुः, सुमङ्गला-सुनन्दयोः ॥ १४५ ॥ प्रभोः पदपूर्वलक्षेपु, युग्मयुग्मं गतेष्वभूत् । क्रमेण भरत-ब्राह्मयौ, सौनन्देयश्च
सुन्दरी ॥ १४६ ॥ पराण्येकोनपञ्चाशतमसूत सुमङ्गला । युग्मान्यतिक्रमे नीतेः, कथनं वृषभस्य च ॥ १४७ ॥ दण्डं करोति
राजेति, शिष्टं ते प्रोचुरस्तु सः । ब्रूयं कुलकृतं सोऽयगस्तु वो वृषभः प्रभुः ॥ १४८ ॥ समयज्ञः समेत्येन्द्रो, राज्यस्त्रात्रमसूत्रयत् । राजा-
र्हमुकुटादीश्चालङ्कारान् न्यस्तवांस्तनौ ॥ १४९ ॥ राज्यस्त्रात्रकृते नीरमानीय नलिनीदलैः । युग्मिनोऽप्यागता नायं, ददृशुर्भूषितं भृशम्
॥ १५० ॥ माऽऽपत् केदमिदं वस्त्राद्यर्च्यत्वान् प्रभुपादयोः । चक्रुः पत्राम्बुभिः पूजां, शिष्येयत् कः सतां नयम् ? ॥ १५१ ॥ विनीताः साध्वमी
मर्त्यो, इतीन्द्रोऽन्वर्थसूचकाम् । स्थापनां तु विनीतायाः, पुर्यास्तासां भुवि व्यधात् ॥ १५२ ॥ कुञ्जराश्व-गवादीनां, राज्यार्थं सद्बहोऽभ-
वत् । तथोग्र-भोग-राजन्य-क्षत्रियाणां क्रमोऽपि च ॥ १५३ ॥ आरक्षकार्यमित्राणि, जक्षिरे क्षत्रियाः परे । इत्याविसद्बहं कृत्वा, साम्राज्यं

वुमुने विमुः ॥ १५४ ॥ कन्द-मूल-दलाहारास्तथा पुष्प-फलाशिनः । वभूवुर्मनुजा नामिसुतुः कुलकरो यदा ॥ १५५ ॥ आसन्निधुमुजः पूर्वे,
मुद्येनेश्वाकवो हामी । शणसप्तदशं सखं, मुखते चाममेव ते ॥ १५६ ॥ तस्मिन्नजीर्यमाणेऽन्ने, युग्मिनः प्रभुमैयरुः । प्रभुणाऽभाणि
मुखीध्वं, घृङ्गा हस्तेन निस्तुपम् ॥ १५७ ॥ न जीर्येति तथाप्येतत् तत्तस्तेऽस्य प्रभूकृतः । घर्पणं तीमनं हस्तदोर्मूले तापनं व्यधुः ॥ १५८ ॥
कालस्य मध्यमत्वेनेत्येवेऽग्निदृक्षपतः । मुखतां पकमन्नान्नं, ज्ञानात् ज्ञात्वाऽऽह तान् प्रभुः ॥ १५९ ॥ प्रक्षेप्य दादाद्यौपध्या गजारुह-
प्रभोः पुः । युग्मिनः प्रादुरस्मभ्यं, ददाति स न किञ्चन ॥ १६० ॥ विज्ञायावसरं स्वामी, तानाहाऽऽनीयतां हि मृत् । तदादौ तं
गजेन्द्रस्य, कुम्भं कुम्भस्यलेऽकरोत् ॥ १६१ ॥ कृत्वा प्रत्याह तानेप, स्थानान्येतादृशानि भोः ! । निर्माय पकमन्नान्नं, मुखतां तनुपुष्टये
॥ १६२ ॥ एवं लोह-घट-क्षौर-चित्र-चीवरकारिणाम् । शिल्पान्येकस्य चैकस्य, विंशतिर्विंशतिभिर्दुः ॥ १६३ ॥ कर्माणि कृपिवाणिज्यादीनि
लोकाय पादिशत् । कर्मानाचार्यकं शिल्पं, स्याद्वाचार्योपदेशजम् ॥ १६४ ॥ ब्राह्मया दक्षिणहस्तेनाशिक्षयताक्षराचलीम् । सुन्दर्या
यामहस्तेन, गणिताङ्गांश्च नाभिमूः ॥ १६५ ॥ चतुःपट्टिगुणान् स्त्रीणां, रूपं कर्म तयार्यभेः । बाहुवलेलक्षणाणि, नरादीनामदर्शयत्
॥ १६६ ॥ तांस्तन्नामानुगे देशे, पुत्रान् राज्ये न्यवीविशत् । सर्वलोकोपकाराय, यज्वन्माद्यार्हतां भवेत् ॥ १६७ ॥ त्रिपष्टि पूर्वलक्षणि,
राज्यं पालयतोऽस्यगुः । ईयुर्लोकान्तिका देवाः, कल्पतः कल्पतस्त्वय ॥ १६८ ॥ जय त्वं नन्द भद्रं ते, क्षत्रियपृषभास्तु ते । धर्मेऽविघ्नं
धर्मतीर्थं, तीर्थनाथ ! प्रवर्तय ॥ १६९ ॥ घोषयन्तीत्यादिवाग्भिः, स्वयम्युद्धमपि प्रभुम् । चन्दनः प्रातराशीर्भिर्जोगरुहकमिवाधिपम्
॥ १७० ॥ प्रारेभे वार्षिकं दातुं, घनदानीतशेवधेः । ईप्सितं दानमर्थिभ्यः, स्वयमावालभोजनम् ॥ १७१ ॥ ग्रीणि कोटिशतान्यष्टाशीति-
कोटीः करार्पितम् । सारीतिलक्षका वर्षे, दानमेतज्जगद्गुरोः ॥ १७२ ॥ अथो चैत्रासिताष्टम्यां, पष्ठेनाऽष्टोऽन्तिर्मेऽशके । शिविकां

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रपाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

॥ ६ ॥

सुदर्शनाख्यां, लब्ध्वा सिद्धार्थकान्ते ॥ १७३ ॥ चतुःसहस्रैर्भूपानां, सहाशोक्तरोच्छले । देवदूष्यघरो घोरः, प्रात्राजीदृ वृत्तिनोज्झितः ॥ १७४ ॥ [युग्मम्] चतुःसहस्राः कच्छाद्या, लोचं कृत्वा स्वयं नृपाः । करिष्यति यथा नाथः, करिष्यामो वयं तथा ॥ १७५ ॥ इति ब्यात्वाऽन्यगुनीयं, व्युत्सृष्ट-त्यक्तविग्रहः । पुरं ग्राममनुग्रामं विजहारे शिताऽपि हि ॥ १७६ ॥ न जानाति जनो भिक्षा, का ? के भिक्षा-चरा ? इति । कच्छाद्या अलभमानास्तां, यभूबुक्षापसा वने ॥ १७७ ॥ नमिर्विनमिरागत्याऽऽहृतुरत्रान्तरे श्रमो ! । चारित्रावसरे प्राप्तमावाभ्यां किञ्चिदेव न ॥ १७८ ॥ इदानीमपि तद् देहीत्युक्त्वा सेवां प्रचक्रतुः । कायोत्सर्गस्थमूशुद्धि-पयःसेकादिमिथुंशम् ॥ १७९ ॥ धरणेन्द्रोऽन्यथाऽऽयातो, वन्दितुं तो तथास्थितौ । वीक्ष्याह कयमर्दन्तं, सेवाये ? स्वार्थमाहतुः ॥ १८० ॥ नीरगोऽयं महामगो, निग्रहा-नुग्रहौ न च । कुरुते युवयोरेतद् राज्यं ददे मनोहरम् ॥ १८१ ॥ पुरान् पञ्चाशतं पट्टि, वेताढ्ये दक्षिणोत्तरे । संस्थाप्य स्वीयतां श्रेणी, मुखेनेत्याह नागराद् ॥ १८२ ॥ अष्टाचत्वारिंशद् विद्यासहस्रान् स वयोर्ददौ । महतां पादसेवा हि, सत्या सत्यं फलेप्रहिः ॥ १८३ ॥ स्वामिभक्तिफलं स्वस्य, दर्शयन्तौ पितृन् प्रति । तौ परिच्छदमादाय, सद्यो वेताढ्यमीयतुः ॥ १८४ ॥ यपं यावन्निराहारो, दैन्यहीनः प्रमुञ्चमन् । यक्षाभरण-कन्याभिश्चलत्रायेच्च निमज्ज्यते ॥ १८५ ॥ क्रमाद् गजपुरं प्राप्तो, वर्षन्ते विहरन् प्रभुः । यत्र बाहुबलः पौत्रि, सोमप्रभनृपाङ्गजः ॥ १८६ ॥ श्रीश्रेयांसकुमारः सोऽद्राक्षीत् स्वप्ने सुराचलम् । ध्यामलं तं पुनर्दत्ति, धौतं वीथूपमृद्वटैः ॥ १८७ ॥ सुदुस्त्रिश्रेष्ठ्यैश्चिष्ट, सूर्य स्थानाभ्युतं ततः । आरोषितं कुमारेण, सोमप्रभनृपोऽप्यमुम् ॥ १८८ ॥ पुमानेको महाकायः, परानीकप-राजितः । कुमारकृतसाहाय्यः, स्वस्योऽमृत सुतरामसौ ॥ १८९ ॥ आस्थाने तेऽमिलन् स्वप्नं, शशंसुः स्वं स्वमीक्षितम् । न ज्ञाने परमस्याद्य लाभो भावीति राड् जगौ ॥ १९० ॥ श्रुत्वेत्युत्थाय श्रेयांसः, स्वगवाक्षमशिश्रयत् । प्रभुं गोचरचर्यायां, भ्रमन्तं वीक्ष्य दक्षिणवान्

॥ १९१ ॥ मूर्च्छितो लब्धयैतन्यो, जातिस्थितिमाप्नुवान् । स्मृतदानविधिः पूर्वाभ्यासाद् गेहादेवातरत् ॥ १९२ ॥ तावद् गेहाङ्गणं प्राप्तः,
पन्पदुर्जन्मः प्रभुः । कुमारप्राग्भावाचीर्णपुण्यनुन्नः प्रसन्नदृक् ॥ १९३ ॥ तदोपदागतेनेक्षुरसेन प्रत्याभयत् । भगवान् पाणिपात्रेण,
निर्दोषं तमपारयत् ॥ १९४ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] रत्नदृष्टिरहोदानोद्घोपो दुन्दुभिर्वांनम् । चेलोत्क्षेपः सुरोपातः, पञ्च दिव्यानि
जज्ञिरे ॥ १९५ ॥ प्रभुणाऽपारि यैः पार्श्वेऽत्र पीठमचीकरत् । जनो मा कामति पदैरित्यवज्ञाऽऽस्पदच्छिदे ॥ १९६ ॥ अपूपुजत्
स तच्छब्देयं प्रमुत्पारयत् । यत्र तत्र जनः पीठं, चक्रे प्रावाहिको हि सः ॥ १९७ ॥ तदर्कमण्डलमिति, ख्यातं फालेऽर्चितं जनैः ।
प्रमुत्तक्षशिलापुर्यां, विहरन्नन्यथा ययौ ॥ १९८ ॥ निवेदनं बाहुवलेर्यास्यामीत्यतिविस्तरात् । विजहार प्रभुः प्रातर्हानियतस्थितिरीदृशाम्
॥ १९९ ॥ प्राप्तः प्रातः शुचा श्रान्तो, मा शोचीर्मन्यवद् प्रभो ! । अन्यैर्यत् पादयोस्तीर्थं, धर्मचक्रं कुरु त्विह ॥ २०० ॥ वहली-सुवर्ण-
भूग्यादिदेवेषु भ्रमताऽर्हता । प्राप्नुमन्कृतां केचित्, श्लेच्छा अप्यनुशिक्षिताः ॥ २०१ ॥ आद्यस्तीर्यकृतां वर्षसहस्रं मौनमुद्रया ।
विहृतानुपसर्गेण, पुरे पुरिमतालके ॥ २०२ ॥ शकटासवने कृष्णैकादश्यां फाल्गुनस्य च । पूर्वोद्दे वदृष्टाधोऽष्टमेन प्राप केवलम्
॥ २०३ ॥ [युग्मम्] चक्रुश्चतुर्विधाश्चैत्य धर्मसद्वा दियोकसः । पुर्वन्तः शस्त्रशालायां, चक्रस्योत्पत्तिरप्यभूत् ॥ २०४ ॥ आर्यमेरागता
वर्द्धापनिष्ठा युगपद् द्वयोः । प्राक्पूजयामि किं चक्रं ? तावद् वा ? हृद्यचिन्तयत् ॥ २०५ ॥ धिग् मां कदमिप्रायं, यक्षमिहलौकिकम् ।
ताते हि पूजिते चक्रं, स्वयमेवार्चितं भवेत् ॥ २०६ ॥ इतश्च प्राग् विभोर्दीक्षादानदूनमना मनाक् । त्वमूर्जस्वलसाम्राज्यश्रियं श्रयसि
मसुतः ॥ २०७ ॥ यने वनेचर इवैकाकी भ्रमति नित्यशः । मरुदेवाऽन्नजनेहाद्, भरतस्योक्त्वत्यभूत् ॥ २०८ ॥ [युग्मम्] निजान्न-
जस्य जननि ! श्रियं पश्यैत्य साम्प्रतम् । इत्युक्त्वा सिन्धुरस्कन्धे, तामारोप्याप्रतोऽचलत् ॥ २०९ ॥ शोकध्यामलनेत्राया, दृष्टिरुद्-

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
र्याधिकारे
श्रीश्रृंगभ-
चरित्रम् ।

॥ ७ ॥

घटिता द्विधा । छत्रातिष्ठनं पश्यन्त्या मरुदेव्या विमोक्षदा ॥ २१० ॥ उत्पन्नकेवला पूर्णायुष्का मोक्षमगाच्च सा । सिद्धः प्रथम
इत्यस्याश्चक्रेऽर्चो निर्जैरुक्तनोः ॥ २११ ॥ जगाम भरतो धर्मसद्ग्राहेद्वमद्विज्ञनाम् । निशम्य सम्यगादत्त, श्रावकद्वादशव्रतीम् ॥ २१२ ॥
ऋषभसेन-मरीचिसुरयाः पञ्चशती सुताः । सप्ताऽऽर्षभेः पौत्रशती जगृह्वर्त्राह्वयिषि व्रतम् ॥ २१३ ॥ सुन्दर्या वारणं चक्रे, चक्री
स्त्रीरुमिलितः । पूर्वाप्तगणभृद्रोगो, गणभृद्वृषभोऽभवत् ॥ २१४ ॥ पुण्डरीकाट्यया ख्यतस्तथाऽन्ये गणधारिणः । स्वापिताश्चतुरशीतिः,
सहस्रेनाऽऽविमर्द्धता ॥ २१५ ॥ सहस्राश्चतुरशीतिः, साधूनां सर्वसंख्यया । लक्षत्रयं तु साध्वीनामजिह्मब्रह्मवर्चसाम् ॥ २१६ ॥ श्राव-
काणां तिलो लक्षाः, सहस्राः पञ्च चामवन् । श्राद्धीनां चतुःपञ्चाशत्सहस्रा लक्षपञ्चकम् ॥ २१७ ॥ सहस्राः पञ्च पादोनाः, सुञ्चतुर्दश-
पूर्धिणाम् । ते विंशतिः केवलिनमवधिज्ञानिनां नव ॥ २१८ ॥ पटशती वैक्रियवतां, विस्तीर्णमति वादिनाम् । सार्द्धानि पट शतानि
सुः, सहस्रा द्वादश क्रमात् ॥ २१९ ॥ द्वाविंशतिसहस्राः स्युरनुत्तरोपपातिनाम् । शतानि नव चेत्येव, विशेषोऽहंस्वरिमेह ॥ २२० ॥
आर्षमिर्भरतक्षेत्रं, साधयित्वाऽखिलं बलात् । पष्टिवर्षसहस्रेण, निजं पत्तनमीयिवान् ॥ २२१ ॥ चक्रे चक्रित्वाभिषेकोऽस्य भूपैर्द्वाद-
शाब्दिदकः । यन्धून् सर्वाश्च सस्मार, भ्रातृस्त्राय्यनागतान् ॥ २२२ ॥ ततो दूतमुखेनाऽऽदृष्टानवत्यनुजन्मनः । समेत्य भ्रातरः सेवां
कुर्वन्तु मम साम्प्रतम् ॥ २२३ ॥ तेऽपि तद्वचसा रुद्धा, दण्डस्पृष्टा इवोरगाः । दध्युः कथमनात्मज्ञाः, सोऽस्मान् हा ! सेवकीयति ?
॥ २२४ ॥ पितरं राज्यदातारं, पृच्छामस्तदुपास्तये । ध्यात्वेति सर्वे सम्भूय, सम्प्रापुः पितुरन्तिकम् ॥ २२५ ॥ प्रमुणाऽभाणि भो
भद्राः !, अनुत्तरसुरैरुत्तमम् । पूर्वं स्मरत यद् मुक्तं, सुखं विपयनिस्तुपम् ॥ २२६ ॥ तुच्छासारैः सुरैरेभिः, कियतीं वृत्तिमाप्स्यथ ।
अङ्गारकारकत्वेय ? , कोऽस्तावीरोति कथ्यताम् ॥ २२७ ॥ प्रसुराह पुरा कश्चिद् दृतिमात्रपयाः पुमान् । जगामाङ्गारकान् कर्तुं, दृष्टकासा-

कुले वने ॥ २२८ ॥ ग्रीष्मातिरेकतः सूर्ये-वह्नितापात् रुपादितः । पीत्वा पयोऽखिलं सोऽगाद् वेगाद् गेहं मुमुञ्छे च ॥ २२९ ॥ स्वप्ने पयः
पयोराशि-नदी-कूप-नदोद्भयम् । पीत्वाऽप्यतप्तो जीर्णकमनूपं कूपमैक्षत ॥ २३० ॥ तृणपूलकलभान्पुविन्दून् लिहन् स जिहया । कथं नृप्यति
भो मद्राः ! ? , भयन्तोऽप्येवमेव हि ॥ २३१ ॥ तथा सूत्रकृतो वैतालिकाध्ययनदेशनात् । प्रबुद्धा जगद्दुर्दोक्षां, सन्तो हि सफलोद्यमाः
॥ २३२ ॥ चक्री चक्रमथादाय, विनीतायामुपागतः । चक्रप्रविशने हेतुं, पुनः प्रप्रच्छ मन्त्रिणः ॥ २३३ ॥ तेऽप्याहुरजिते शत्रावेकस्मिन्
प्रविशेन्न सत् । कथमस्तजितः कोऽप्याप्याहुर्वाहुवलीति ते ॥ २३४ ॥ ततो दूतं सुवेगाख्यं, प्राहिणोदनुजन्मने । सोऽपि गत्वा जगदैवं,
स्यामाह्वयति चक्रवृत् ॥ २३५ ॥ किमर्थमात्मसेवार्ये, वली बाहुवली जगौ । आः पापं ! स च पापीयानियतापि न नृप्यति ॥ २३६ ॥
मत्तो मत्तोऽपि शुश्रूषां, सिद्धान्मृग इवेहते । जानाति स यथा पूर्वं, प्राहिता आतरो व्रतम् ॥ २३७ ॥ तथैतं प्राहयिष्यामि तया मीपिक-
येति तत् । ते कपित्था न चाह्यन्ते, मरुता ये परे वयम् ॥ २३८ ॥ सावष्टम्भमभापिष्टेलेवं दूतपुरो वचः । उपेक्षितोऽसि दूतत्वाद्, याहि
याहि त्रियस्व मा ॥ २३९ ॥ वक्तव्यं स्वप्नभोरमे, मा कार्षीर्वहलीपतेः । आशां स्वप्नेऽपि सेवाया, युद्धभद्रा यवैहि तत् ॥ २४० ॥ सर्वं
तदुक्तमेत्याख्यद् दूतश्चक्रिण आनतः । सोऽपि कोप्रकोपेण, यात्राभम्भामवादयत् ॥ २४१ ॥ चतुरङ्गचमूचक्रान्तभूर्भरतेभ्वरः । बहल्या
एव सीमानं, तस्यो स्वस्वमना मनाक् ॥ २४२ ॥ तमागतं निशम्य श्रागू, बलिष्ठो बहलीपतिः । स्वपुर्यां निर्ययौ वर्यतूर्यसूचितदोर्जयः
॥ २४३ ॥ रणकण्डूलदोर्दण्डा, अवतेरु रणाङ्गणे । स्वस्वैश्वर्यदि(विहि)तोत्साहा, योद्धारः सैन्ययोर्द्वयोः ॥ २४४ ॥ आर्यभिर्जनसंहारै,
वीक्ष्योचे चक्रवर्त्तिनम् । कथं निरपराधानां वधो बन्धो ! विधीयते ? ॥ २४५ ॥ मियोऽस्ति ह्यावयोर्वैरं, तेनान्योन्यं रणोऽस्तु नो । चक्रिणा-
ऽप्यनुमेने तदेकैव सुधियां हि धीः ॥ २४६ ॥ ततो योद्धुं प्रवृत्तौ तौ, गजाविव मदोक्तौ । जितः सर्वत्र तेनासौ, दृग्-बाग्-दोर्दण्ड-मुष्टिषु

॥ २४७ ॥ प्रपयाऽघोमुतश्चक्री, सौनन्देयेन जल्पितम् । किञ्चिद् विनष्टं नाद्यापि, याहि सुङ्ग निजां श्रियम् ॥ २४८ ॥ ज्वलंस्तयाऽधिकं वाचा,
घृतसिक्त इवानलः । चक्री योद्धुमर्बोकिष्ट, धिगन्धकरणं कुपम् ॥ २४९ ॥ तस्यामुकानि शस्त्राणि, वहलीशे वृयाऽभवन् । वञ्जसारगिरौ
दन्तप्रहारा इव दन्तिनः ॥ २५० ॥ कथं चक्रीत्यसौ चित्ते, सन्दिहानस्य चक्रिणः । विबुधुद्योतवद् दीपं, चक्रं करमशिश्रयत् ॥ २५१ ॥
तदाप्य हृष्टतुष्टात्मा निधानमिव निर्देनः । प्राह बाहुवलिन ! याहि, ब्राह्मणतकपातकम् ॥ २५२ ॥ मा देहि सुङ्ग साम्राज्यं, स्त्रीकृत्याशां
पटं मम । पश्चात् पश्चात्तापमाप्स्यसीति चेतसि चिन्तय ॥ २५३ ॥ [युग्मम्] स्मितेयदार्प्यभिः प्रोचे, क्रोधान्यो घरणीयवम् । मुग्ध !
दुग्धमुत्तात्माकं, मा दर्शय धिर्मपिकाम् ॥ २५४ ॥ मुञ्चासुं लोहरण्डं स्वं, रण्डीकुर्वे स्वमुष्टिना । सोऽमुयश्चकमित्युक्ते, हाहारयपरे जने
॥ २५५ ॥ गोत्रे प्रभयतीदं नो, रघुद्वोरःस्थलमार्प्यभेः । पश्चाद्वागल हस्तस्यं तदभूश्चक्रवर्त्तिनः ॥ २५६ ॥ सचक्रं चूर्णयाम्येनं, मुष्टिसुत्पाद्य
घावितः । अत्रान्तरेऽन्तरायाय, घभूय भवितव्यता ॥ २५७ ॥ आः ! पापारम्भसंरम्भः, कोऽयं मे साधुगर्हितः ? । स्मृत्येति सन्निरारब्धं,
नान्यथेति स्वमुष्टिना ॥ २५८ ॥ उत्पाद्य स्वशिरःकेशान्, ठेसानिव महाव्रती । व्रतमादाय तत्रास्थान्मानी प्रतिमयाऽऽर्प्यभिः ॥ २५९ ॥
[त्रिभिः सम्यग्यः] युक्त्वा मानं नतश्चक्री, मा मुञ्चैकाकिनं च माम् । इत्युक्तोऽप्यब्रवीन्नासौ, मेरुवद् ध्याननिश्चलः ॥ २६० ॥ ततस्तदङ्ग-
जन्यस्तराग्यश्चक्री गृहं गतः । युसुजे चक्रिणो मोगानेकच्छत्रां विधाय गाम् ॥ २६१ ॥ वर्षान्ते भाषिते ब्राह्मी-सुन्दर्यौ नाभिजन्मना
मयतीर्ण्यां यपो याच्यं, गत्वाऽदो वहलीपतेः ॥ २६२ ॥ गजादवतरेतीशादेशमासाद्य ते गते । व्याप्तं वल्लीवितानेन, पश्यतः स्म न तं
यने ॥ २६३ ॥ पश्चादेत्य प्रभोरमेऽप्याहृतुस्तत्र नो मुनिः । आस्ते तत्रैव सेत्युक्ते, ते गत्योचतुरुचकैः ॥ २६४ ॥ गजादयतर आतः !,
तत्रस्थस्य न केवलम् । दग्धौ बाहुवली साध्व्यौ, कथं कथयतो मृषा ? ॥ २६५ ॥ सर्वसद्गपरित्यागवतो मे फाल्ति कुञ्जरः ? । कुञ्जलसु

तदारोहः ? सीमा ग्रामं विना कुतः ? ॥ २६६ ॥ ज्ञातं मानगराखंडं धिग् मां दुश्चिन्तितप्रिमम् । वन्देऽथापि लघून् भ्रातृनित्युक्तोत्पादितः
क्रमः ॥ २६७ ॥ तदा केवलमुत्पेदे, गत्वाऽर्द्धद्वर्मसद्धानि । स नमस्तीर्थार्येत्युक्त्वाऽऽसीनः केवलपर्यदि ॥ २६८ ॥ अथान्यदाऽऽर्पिभि-
र्भृत्वाऽन्तसि भूयांसि संरुद्धतैः । मोक्षैर्न्यमन्नयद् भ्रातृन्, क्षमाश्रमणपूर्वकम् ॥ २६९ ॥ प्रसुरप्यभ्यधादभ्याहृताधाकर्मदूषितः । राज-
राज ! राजपिण्डोऽप्यकह्योऽयं महात्मनाम् ॥ २७० ॥ तातेन सर्वथा त्यक्त इति दुःखार्त्तं आर्पयामौ । अत्रान्तरेऽवग्रहाणां, स्वरूपं पृष्टवान्
हरिः ॥ २७१ ॥ कियन्तोऽयग्रहाः स्वामिस्ते च पञ्चेलवक् प्रभुः । इन्द्र-राह्-गृहपत्याद्या, वरुणाह सोऽर्पितो मया ॥ २७२ ॥ विश्राणितो
मयाऽप्येव इत्याख्यद् भरतप्रभुः । लेच्छया साधयः सर्वे, मङ्गमौ विहरन्त्वय ॥ २७३ ॥ दर्शिता मौलरूपस्य, शक्रेण चक्रिणोऽङ्गुली ।
अष्टाष्टिकामहस्तेन, तेन सेन्द्रोत्सवोऽभयत् ॥ २७४ ॥ अनादोनेन चाग्नस्य, खिद्यमानं नरेश्वरम् । वीक्ष्योचे यासवश्चक्रिन् !, पूजयस्व
गुणाधिकान् ॥ २७५ ॥ स दध्यौ ते तु मुनयः, आ ! ज्ञातं श्रायका अपि । यसनैरक्षनैश्चापि, तेनैतानर्चयाम्यहम् ॥ २७६ ॥ ततो
भोजयितुं लग्नश्चतुर्वेदार्धवेदिनः । अतिभूयस्त्यतः सूदाः, सादादूचुरथैव तम् ॥ २७७ ॥ निर्वहल्यधिकारोऽयमस्माभिर्नेक्ष ! साम्प्रतम् ।
तन्निशम्य तदाकार्यं, चक्री पप्रच्छ तानिति ॥ २७८ ॥ को देवः ? को गुरुधर्मः ? को वस्तद्वेदिनां पुनः(रः) । रत्नत्रयाङ्गं ककिन्या,
चक्री रेरात्रयं व्यधात् ॥ २७९ ॥ पष्टे पष्टे पुनर्मासे तन्निशम्यपूर्वकम् । स्थाप्यन्ते तेऽपि तत्पङ्क्तौ, न दम्भो महतां हृदि ॥ २८० ॥
जितो भवान् वर्द्धते भीस्तस्मान्मा हन मा हन । प्रमत्तं नृपमित्युक्त्वा, बोधयन्तीति तत्स्थितिः ॥ २८१ ॥ एवं तदन्वये भूपैः, पाश्चात्यैः
पूजिताश्च ते । अभिज्ञानाय रुक्मादियज्ञोपवीतदायिभिः ॥ २८२ ॥ कालान्तरे बभूवुस्ते, सद्गुरूणामभावतः । विपर्यस्तधियो विद्याः, स्युः
कियन्त्यो गुरुन् विना ? ॥ २८३ ॥ भगवानादिदेवोऽय, विह्वल चिरसुर्वराम् । भरतान्यतरैकोनशतपुत्रैस्तथाऽष्टभिः ॥ २८४ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

॥ ९ ॥

पौत्रैश्च सममेकेन, समयेनाऽऽशुपः क्षयात् । सिद्धिसौघाम्रमध्यास्त, प्रसिद्धाष्टापदाचले ॥ २८५ ॥ [युग्मम्] तत्र वर्धकित्रेन, चक्री
चैत्यमचीकरत् । मानाशुपेताः प्रतिमाश्चतुर्दिशतिरर्हताम् ॥ २८६ ॥ सार्धमैकाणां वात्सल्यं, कुर्वतोऽर्चयतोऽस्य ताः । व्यतीयुरेकसम्राजः,
पूर्वानीत्यं कियन्त्यपि ॥ २८७ ॥ अन्यदाऽऽदर्शगोदान्तः, स्वं रूपमवलोकयन् । आससादाविपादेन, परमानन्दसम्पदम् ॥ २८८ ॥ पपाताथ
ठ(ट)णत्कारादङ्गुलीतोऽङ्गुलीयकम् । तां विलोभय गतश्रीकां, लूनपुण्यां लतामिव (इय लजम्) ॥ २८९ ॥ रुमान्मुमोच सर्वस्मादङ्गादा-
भरणान्यसौ । काष्ठशेषं पृक्षमिवात्मानं वीक्ष्य व्यचिन्तयत् ॥ २९० ॥ अहो ! आगन्तुकैरेभिर्मूर्पणैर्मूर्ज्यतेऽङ्गकम् । नासुख्य मुख्यपट्टस्याऽस्ति,
किञ्चित् प्रेसानुयन्तम् ॥ २९१ ॥ इत्युग्रभावनायोगाद् भगवान् भरतेश्वरः । आरुह्य ऋषकेश्रेणीमाप निष्पापकेवलम् ॥ २९२ ॥
विधिनाऽवधिना शास्त्रा, हरिरेत्य तमब्रवीत् । गृहाण यतिनो लिङ्गं, कुर्मस्ते केवलोत्सवम् ॥ २९३ ॥ आत्तलिङ्गश्चिरं पृथ्वीं, विह्वलाऽऽर्प-
मिकेवली । आससाद महानन्दपदमष्टापदाचले ॥ २९४ ॥ इति चरितमुदारं श्रीयुगादीश्वरस्य, निजहृदि यरिभाव्य प्रीतिमजो भवेद्युः ।
जगति मदनजेषुर्धर्मकर्मकदेहु, प्रकटितजननीतेत्यक्तसंसारभीतेः ॥ २९५ ॥ इति श्रीखरतरगच्छभृङ्गारहारश्रीगुणरत्नाचार्यशिष्यलेखा-
वाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिविरचितायां कथार्णवाङ्गायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीआदिनाथचरित्रं परिपूर्णम् ॥

अथ आदिशब्दात् तमपि वर्तमानतीर्थोधिपत्वेन आसश्रोपकारित्वात् श्रीवीरनमस्कारमाहुः पूज्यश्रीधर्मधोयसूरयः—

निजियपरीसहचक्षुं, संभगुचसगगगरिउपसरं । संपत्तेकेवलसिरिं, सिरिवीरजिणेसरं चंदे ॥ २ ॥
व्याख्या—‘श्रीवीरजिनेश्वरं’ श्रीवर्द्धमानतीर्थङ्करं ‘वन्दे’ स्त्रौमि अभिवादयामीति यावदिति क्रियायोगः । किंविशिष्टं ? निर्जिता-
निःशेषात् परामृता परीपहाणां—क्षुत्-पिपासाऽर्दीनां चमूः—सेना येन तम् । पुनः किंविशिष्टं ? ‘संभगम्’ त्ति उपसर्गोणां—कालचक्रमोचन-

चरणान्तरपयःपाकादीनां वर्गाः—समूहास्त एव रिपवः—आन्तरशत्रवस्तेषां प्रसरः—अतिव्याप्तिः सं—सामस्तेन भग्नः—खण्डीकृत उपसर्ग-
वर्गैरिप्रसरो येन स तम् । पुनः किंविशिष्टं ? सम्प्राप्ता—भोग्यत्वेनोपग(न)ता केवलश्रीर्यस्य असौ तम् । एवंविधं वीरं बन्दे इति
गाथाश्वरार्थः ॥ २ ॥ मावार्थस्तु किञ्चिदुच्यते—

तथाहि जन्मद्वीपस्य, प्रत्यग्विदेहभूषणे । वप्राख्यविजये पुर्या, जयन्त्यां रिपुमर्दनः ॥ १ ॥ नृपोऽभूत् तन्निदेशेपी क्षितिप्रतिष्ठिते
पुरे । नयसाराभिधो प्राप्तमुख्यः सर्वत्र कर्मणि ॥ २ ॥ [युगम्] सोऽन्यदाऽऽदेशतो मर्त्यद्वारुकरुते गतः । सपाथेयः सहादायाटव्यां
शकटपेटकम् ॥ ३ ॥ मध्याह्नेऽपश्यदायातान्, सार्यभ्रष्टांस्तपोधनान् । वपुष्मत इव श्रेयः क्षुत्-रुपाध्यामलेक्षणान् ॥ ४ ॥ ताटक्षान् वीक्ष्य
तानेप, प्रकृत्या मद्रकाशयः । घन्यमन्यो जह्यैर्बिर्निधिलाभादिबाधनः ॥ ५ ॥ अनुगृहीत मां पूज्याः !, भक्षायादानकर्मणा । इत्युक्ते
तेन ते बुद्धिं, भक्तं भक्त्याऽर्पितं ललुः ॥ ६ ॥ कृताहाराश्च ते तेन, सन्मार्गमवतारिताः । कृपया गुरुभिः प्रोक्तो, बोधिबीजमवाप सः
॥ ७ ॥ त्रिया सदशनो मृत्वा, सौधमे त्रिदशोऽभवत् । पल्यायुश्च ततश्च्युत्वा, यत्राभूत् तन्निशम्यताम् ॥ ८ ॥

अत्रैव भरतक्षेत्रे, आघोऽर्हन् वृषभोऽभवत् । तत्पुत्रो भरतश्चक्री, पट्खण्डभरताधिपः ॥ ९ ॥ तत्पुत्रत्वेन चोत्पन्नः, स जन्मलक्षणे
क्षणे । मरीचिनामतः ख्यातो, मरीचीन् मुक्तवानिति ॥ १० ॥ स च प्राप्तवया दीक्षां, पितामहकरेऽग्रहीत् । बहुमिभ्रान्वृमिः सार्द्धं, भ्रातृ-
पुत्रैस्तथाऽपरैः ॥ ११ ॥ सांभाविकादिमामेकादशाङ्गीं गुरुसन्निधौ । सोऽधीतवान् सतां पादसेवा हि स्यात् फलेप्रदिः ॥ १२ ॥ अथा-
न्यदा निद्राघर्त्तो, मलाविलकलेवरः । यूकालुलचरद्वजः, प्रक्षरत्वेदविन्दुमृत् ॥ १३ ॥ खरातपातप्रटक्षिर्बालुकाञ्चलितक्रमः । भग्न-
प्रवपरीणामो, मनस्वेवं व्यचिन्तयत् ॥ १४ ॥ [युगम्] महाप्रवभरो मेरुपमः क्षीवस्त्वहं पुनः । वोढुं शक्यः कथद्वारं, वत्सेनेवानसौ

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १० ॥

भरः ॥ १५ ॥ एवं चिन्तयतस्तस्य, समुत्पन्ना मतिः स्वतः । मया लब्ध उपायोऽयं, जाता मे शाश्वती मतिः ॥ १६ ॥ सुखेनाऽऽजीविका
यत्र, व्रतमप्यक्षतं भवेत् । आग्राः सिक्तास्तथा वृत्ताः, पितरश्चैनमस्त्विति ॥ १७ ॥ त्रिदण्डविरताश्चैते, भगवन्तो जितेन्द्रियाः । अजिते-
न्द्रियदण्डस्य, त्रिदण्डं चिह्नमस्तु मे ॥ १८ ॥ लोचमुण्डाः साधवोऽमी, सशिखः क्षीरकर्मवान् । सर्वहिंसानिवृत्तस्ते, स्थूलाया मेऽस्तु
वर्जनम् ॥ १९ ॥ निक्लिङ्क्षना अमी मेऽस्तु, तन्मुद्राऽऽदिपरिग्रहः । एते सुगन्धाः शीलिन, चन्दनैर्मे सुगन्धता ॥ २० ॥ गतमोहा अमी
मोहच्छन्नस्य छत्रिकाऽस्तु मे । मुनयो ह्यनुपानत्का, अस्तु मे पादुका पुनः (ऽऽदरः) ॥ २१ ॥ स्युर्मुनीनां सिचः श्रेताः, कपायकलुपत्वतः ।
कपायिताऽस्तु मे यादग, देवः पाञ्चपि तादृशी ॥ २२ ॥ अयद्यभीरवो वर्जयन्ति जीवाकुलं जलम् । मितेन तेन मे पानं, ज्ञानं च
भवतादिति ॥ २३ ॥ एवं मनःकल्पनयाऽनयाऽसौ, मुनिः परित्राजकचिह्नमेतत् । प्रवर्त्तयामास जनस्य यस्मात्, सुखक्रियायां प्रकृति-
प्रवृत्तिः ॥ २४ ॥ अथ प्रकटलिङ्गं तं, जनो वीक्ष्य स्म पृच्छति । धर्मं सोऽप्याह साधूनां, न साधुरवृतं वदेत् ॥ २५ ॥ भवान् करोति
किं नैनमशक्नोऽस्मीति भापते । किं करिणो हि पर्याणं, वोढुं शक्नोति रासभः ? ॥ २६ ॥ प्रबुद्धान् धर्मकथया, चारित्र्यभिसुलान् नरान् ।
वृदातीशाय शिष्यत्वे, लाभोऽनायासतः सतः ॥ २७ ॥ एवं विद्वतः सार्द्धं, प्रमुणाऽस्यान्यदाऽभवत् । रोणेन वपुराक्रान्तं, राहुणेवेन्दु-
मण्डलम् ॥ २८ ॥ द्विधा पार्श्वस्थमप्येनं, दृष्ट्वा दृष्ट्याऽपि नर्पयः । सम्भाषयन्ति नीरागा (रागाङ्ग), नार्ये (वरा) क्वमिव योगिनः ॥ २९ ॥ मरी-
च्युपिस्ततो दृष्यौ, साधवो बन्धवोऽप्यमी । रोगार्त्तमपि मां नोपचरन्ति ही ! कठोरता ॥ ३० ॥ हहा ! दुश्चिन्तितं ह्येतत्, निष्कलङ्क-
व्रतास्त्वमी । सातशीलस्य संसर्गं, कर्तुमर्हन्ति नैव मे ॥ ३१ ॥ दुःस्वावस्थोचितं कश्चित्, कुर्वेऽहं परिचारकम् । तेन येन ममात्माऽसौ,
नार्त्तो पतति कर्हिचिन् ॥ ३२ ॥ इति ध्यातवतोऽस्यान्तेऽन्यदाऽजात कपिलाह्वयः । पुरुषः क्षत्रजातीयः, कश्चिद् गुरुभवस्थितिः ॥ ३३ ॥

स युक्त्या बोधितो धर्मं, धर्मदेशनयार्पिणा । नाथाय प्रेषितः प्राह, किं धर्मो नास्ति तेऽन्विके ? ॥ ३४ ॥ मत्समो गुरुकर्मोऽसौ, सन्न-
स्यति यदुत्तमात् । स्थाने यच्चन्दनं हित्वा, मेघमायाति मक्षिका ॥ ३५ ॥ इति ध्यात्वा मुनिः प्राह, धर्मोऽत्राप्यस्ति तत्र च । भवोऽ-
नन्तोऽनया वाचोपार्जितो ही ! धिगज्ञताम् ॥ ३६ ॥ अथाष्टच्छत् प्रभुं चक्री, त्रिपद्युत्तमभूत्पशाम् । नाममान-प्रमाणादि तत् सर्वं प्रसुर-
त्यवक् ॥ ३७ ॥ पुनश्चन्द्रयाह कोऽप्यस्तीतीयत्यां नाथ ! पर्यदि । यो भावी भरतक्षेत्रे, धर्मचक्री जगद्गुरुः ? ॥ ३८ ॥ भगवानाह ते
पुनो, मरीचिश्चरमो जिनः । भावी वीर इति ख्यातो, विदेहे चक्रवर्त्यपि ॥ ३९ ॥ तथाऽऽद्यो वासुदेवोऽत्र, त्रिपृष्ठ इति भाव्यसौ ।
श्रुत्वेति भरतस्तत्र, समेत्य मुनिमानसम् ॥ ४० ॥ नत्थाऽऽख्यश्च न ते पारित्राज्यं यन्दे न पुत्रताम् । किन्त्वहं तोदितार्हत्तावस्थां तामभिनौ-
स्यहम् ॥ ४१ ॥ हर्षोद्धुपितरोमाश्च, श्रुत्वेति भरताङ्गभूः । त्रिभुत्वस्त्रिपदी तत्राऽऽस्फोट्यावोचविदं यचः ॥ ४२ ॥ आयोऽस्मि
वासुदेवानां, पिता मे यक्रवर्त्तिनाम् । पितामहस्तीर्यकृतामहो ! मे कुलमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ पुनः पुनर्दुर्बन्धवमुल्लङ्घनकैरसौ । बद्धवान् नीच-
कर्म्मपि, तिर्यगादिभवानुगम् ॥ ४४ ॥ एवं समर्जितकूरकर्मोऽऽयुः प्रतिपात्य सः । चतुर्भिरधिकाशीति पूर्वलक्षस्य संख्यया ॥ ४५ ॥
मृत्या तथाऽप्रतिक्रम्य, ब्रह्मलोकं सुरोऽभवत् । कोल्लोकसन्निवेशेऽतश्च्युत्वाऽभूत् कौशिको द्विजः ॥ ४६ ॥ अशीतिपूर्वलक्षायुर्भवं भ्रान्त्वा
कुयोनिषु । द्वासप्ततिपूर्वलक्षायुः स्थूणायां पुष्पमित्रकः ॥ ४७ ॥ आद्ये कल्पे सुरोऽयेतः, सोऽष्टयुद्योतो द्विजोऽभवत् । चैत्यग्रानि
चतुःषष्टिपूर्वलक्षायुरेव तु ॥ ४८ ॥ गृत्वेशाने सुरो जज्ञेऽग्निमृतिर्मन्दिरे पुरे । पदपञ्चाशत्पूर्वलक्षायुस्तृतीयेऽगमद् ग(दि)वि ॥ ४९ ॥
भारद्वाजद्विजः श्वेतम्यां पुर्यामायुरस्य तु । चतुश्चत्वारिंशत्पूर्वलक्षास्तुर्ये ययौ गवि ॥ ५० ॥ तिर्यगादिभवं भ्रान्त्वा, स्यावरो राजम-
न्दिरे । चतुर्न्निशत्पूर्वलक्षायुः कल्पे पञ्चमेऽगमत् ॥ ५१ ॥ एवं भवेपु पदस्त्रेषु, स्वकल्पितमते व्रतम् । उपादाय सुरीभूय, कियतो-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ,
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकार-
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ ११ ॥

ऽप्यध्रमद् भवान् ॥ ५२ ॥ अथ राजगृहे राजा, विश्वखभूतिस्त्रज्ञाता, युवराट् धारिणीघवः ॥ ५३ ॥ पुत्रो विश्वखनन्दीति, विश्वभूतिश्च भ्रातृजः । अमूद् भगवतो जीवश्च्युत्वा पञ्चमकल्पतः ॥ ५४ ॥ आस्ते क्रमागतं तत्रोद्यानं पुष्पकरण्ड-
कम् । वारकेण कुमारैर्नास्तत्र क्रीडन्त्यहर्निशम् ॥ ५५ ॥ स्वप्रियाभिः समं विश्वभूतिं क्रीडन्तमन्यदा । प्रियङ्गुदास्यो वीक्षयात्र, गत्वैव
स्वामिनीं जगुः ॥ ५६ ॥ किमस्ति स्वामिन्यस्माकं?, राज्ञे यद् युवराट्सुतः । एवं क्रीडाभिरानीडे, क्रीडतीन्द्रकुमारवत् ॥ ५७ ॥ महिषी
वचसा तेन, कोपमाप परं हृदि । स्वभाषचपला घालाः, किं पुनः प्रेरिताः परैः? ॥ ५८ ॥ तत् ज्ञात्वा भूपतिः रौद्रात्, समागत्य तवा-
स्पदम् । उद्यावचान्युवाचौर्ध्वचार्त्तस्येतत्तत्तये ॥ ५९ ॥ तस्यां कोपविषादेगममुच्चन्त्यां तथापि हि । ज्ञात्वा मक्याह भूप! स्त्री, न घला-
त्कारमर्हति ॥ ६० ॥ परं विधीयतां देवोपायोऽस्याशु प्रशान्त(सत्त)ये । मा स्मरमानिता दद्यादात्मघातकपातकम् ॥ ६१ ॥ इति मन्त्रि-
वचोजापद्बुद्धिर्भूपश्छलाद् यनात् । निष्कासनाय तस्यासौ, यात्रामम्भामवीवदत् ॥ ६२ ॥ विज्ञाय विश्वभूतिस्तत्, सहसा साहसादय ।
एत्यावगू देवपादानां, कोऽयमारम्भसम्भयः? ॥ ६३ ॥ नृपोऽप्याह राजाऽऽसन्नो, राजाऽऽज्ञालोपकृन्मम । तमाज्ञावर्त्तिनं कर्तुं, यास्यामः
सपरिच्छदाः ॥ ६४ ॥ निशङ्ग्याह कुमारः किं, कटकं कीट(दि)कोपरि? । पदातिमात्रसाध्येऽस्मिन्, कः प्रभूणामुपक्रमः? ॥ ६५ ॥
अतोऽहमेव तं जेतुं, यास्यामि भवदाशया । समर्थे हि सुते तातोद्यमो लज्जावहो जने ॥ ६६ ॥ द्विधाऽपि सखलोऽचालीदित्युक्त्वा
युवराट्सुतः । सोऽपि सम्पुरमस्यागात्रिशम्य विनयान्नयी ॥ ६७ ॥ सोपदो धवले पञ्चान्, 'कमाद् वनमुपागतः । पुरा प्रविष्टभूपाल-
सन्नुद्वास्यैर्निवारितः ॥ ६८ ॥ आह्वय मुष्टिनैकेन, कपित्थस्य फलावलीः । पातयित्वाऽवदत् कोषाद्, रे रे शृणुत'पामराः! ॥ ६९ ॥
एवं यः स्वामिन्नापि, शिरसां पातनेऽस्पृश्यम् । परं बृहत्पितुर्लज्जां, कुर्वे भोर्निरतः स्तुतम् ॥ ७० ॥ इति वैराग्यतो दीक्षामार्गाय गुरु-

सन्निधौ । पालयामास मासक्षपणैस्तपोभिहृत्कटेः ॥ ७१ ॥ अन्यदा मथुरापुर्यां, मासक्षपणपारणे । भ्रमन् गोचरचर्यार्यां, मय्याढे राजवर्त्मनि ॥ ७२ ॥ अस्थि-चर्मोर्वशेषाद्वा, उषेण तपसा मुनिः । नवप्रसूतया धेन्वा, सृष्टो मूयौ ययात सः ॥ ७३ ॥ [युग्मम्] विद्यालवनन्द्यग्यायातस्तदा तदधिपात्मजाम् । उद्धोढुं राजमार्गान्तर्लब्ध्यावासोपरि स्थितः ॥ ७४ ॥ वीक्ष्योपलक्ष्य तं भृत्याः, प्रोचुः स्थानिन् ! विलोकयताम् । विश्वभूतिरसौ साधुर्धन्या क्षिप्तोऽपतद् सुवि ॥ ७५ ॥ अबोधदुर्बकैरेप, कोलाहलपुरस्सरम् । क कमित्यफल-भ्रंशशक्तिले सान्प्रतं गता ? ॥ ७६ ॥ द्रुतैर्युत्क्षिप्य शृङ्गाभ्यां, गां मुनिर्मस्तकोपरि । भ्रमयित्वाऽमुचद् भूमौ, कृपया शनैर्कैरसौ ॥ ७७ ॥ नामर्यः ग्राह सिंहस्य, दुर्यलस्यापि जम्बुकैः । न यलं लुप्यते जातु, देलोह(ह्)लितहस्तिनः ॥ ७८ ॥ वैरं मुञ्चति नाद्यापि, दुरात्माऽयं नमोपरि । विचिन्त्येति ततः स्थानाभिदृत्तो धहिरागमत ॥ ७९ ॥ अमुष्य तपसो ब्रह्मचर्यस्य फलमस्ति चेत् । एष्यद्भवेऽ-मिस्तस्यामा, तदा भवेयमित्यदः ॥ ८० ॥ छृत्या निदानमानन्दप्रतिक्रम्य च क्रमात् । विपद्य बर्यं(स च)कोट्यायुर्महाशुक्रं सुरोऽभवत् ॥ ८१ ॥ अय प्रजापतिर्मूयः, श्रीपोतनपुरेऽभवत् । भद्रा भद्राशया तस्य प्रिया प्रेमवती सती ॥ ८२ ॥ तस्याः सन्तुष्टदुःस्वप्नसूचितः प्रथमो हली । नाम्नाऽचलोऽचलाचालनीयः प्रत्यर्थिमारुहैः ॥ ८३ ॥ पुत्री मृगावती चाथ, प्रजापतिरसौ कथम् । जात इत्युच्यते प्राग् रिपुप्रतिशत्रुरितभून् ॥ ८४ ॥ नामास्थान्यदिने पुत्री, दैक्षवोद्विज्रयौचना । विहितस्फारशृङ्गात्, वरार्थं प्रेषिताऽम्बया ॥ ८५ ॥ एष्य राजसर्मा तावोत्सङ्गमङ्गीचकार सा । तस्याः स्पर्शे च रूपे च, मूर्च्छितो राक्षचिन्तयत् ॥ ८६ ॥ पुण्यलावण्यपीथूपकुत्सेयं कु(कि)लबालिका । कस्य भाग्य(पुण्य)वतो भोग्ययोग्यतामेप्यतीत्यहो ! ॥ ८७ ॥ अयन्नोपनतं रत्नमीदृक् परकर(व परतः)स्थितम् । नैव द्रष्टुमपीशोऽस्मि, तन्ममैयास्तवसाविति ॥ ८८ ॥ नृपो निश्चित्य पप्रच्छ, सदस्यान् सदसि स्थितान् । कस्य रत्नमिहोत्सङ्गं, तेऽप्याहुर्भूजामिति ॥ ८९ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १२ ॥

एवं छलेन त्रिःश्रुतः(त्या), प्रष्टा तानाह दुर्नृपः । तर्हीदं ग्रमदारब्धं, भवन्साक्षिकमस्तु मे ॥ ९० ॥ कर्णकरुचवत् श्रुत्या, तद्वचोऽधोमुत्ता
जनाः । न किञ्चिद्विरेऽकार्यं, सतां तूष्णीकैव हि ॥ ९१ ॥ इत्युक्त्योत्पादिता भार्या, धिगहोऽनङ्गचेष्टितम् । ततो भद्राऽचलं
पुनं, छात्या देशान्तरेऽगमत् ॥ ९२ ॥ माहेश्वरौ पुरौ नृबां, कृत्वा तत्राऽचलः म्वयम् । समेत्य स्वपितुः पार्श्वे, तस्यौ सेवापरः सुतम्
॥ ९३ ॥ प्रजाऽनेन कृता पत्नी, लोकैरिति प्रजापतिः । नामास्य निर्वर्गे प्राय, उन्नामनि जनादरः ॥ ९४ ॥ अथ च्युत्वा(तो) महाशु-
क्रात् तस्या. कुक्ष्याववातरत् । नीचैः कर्मोदयात् स्वामी, सप्तस्वप्नोपलक्षितः ॥ ९५ ॥ जन्मकाले जनन्याऽसाबुण्णतैलेन अक्षितः । त्रिपृष्ठ
इति सख्यहो, नाम्नाऽऽकृत्या च वर्त्मनः ॥ ९६ ॥ अभ्यग्रीवाभिधो भूपस्तदा प्रत्यर्द्धचम्यभूत् । त्रिखण्डारगण्डिवादेशश्चण्डदोर्दोण्डविक्रमः
॥ ९७ ॥ निमित्तज्ञं निमित्तज्ञं, सोऽन्यदा सदसि स्थितः । पप्रच्छ कीदृशी मेऽग्ने, भाविनी भवितव्यता ? ॥ ९८ ॥ न्यगादीत् सोऽपि
यश्चण्डवैगं दूतं हनिष्यति । मुष्मादिभिस्तथा सिंहं, वल्लवत् पाटविष्यति ॥ ९९ ॥ ततस्ते भीतिरित्युक्तं, निशम्य मगधाधिपः । भयेन
कम्पमानाहो, मृत्युवाची हि दुःसहा ॥ १०० ॥ माहिणोत् तत्परीक्षार्थं, दूतं प्रजापतिं प्रति । सोऽप्यच्छिन्नप्रयाणेन, प्राप पोतनपत्तनम्
॥ १०१ ॥ तदाऽन्तःपुरमन्तःपुरे नाट्यं नाटितं नटैः । रङ्गभङ्गोऽभवद् भूयेऽभिमुखं तस्य चोत्थिते ॥ १०२ ॥ तं दृष्ट्वा कुमरौ
कुट्टायूचतुः पार्श्ववर्तिनः । कोऽयं मूर्तो ह्यनात्मशोऽकृसात् कस्मादिहांगतः ? ॥ १०३ ॥ तेऽप्याहुः स्वामिनोऽ(नाच)भ्यग्रीवस्य
सं(स्था)देशद्वारकः । चण्डवेगाभिधो युष्मत्तावाज्ञां दातुमागतः ॥ १०४ ॥ यदादेशाय यात्येप, ज्ञात्य एवाऽऽनयोस्तदा । इति तावूचतु-
र्भूलास्तां वेलं तेऽभ्ययुस्तयोः ॥ १०५ ॥ तौ क्रोधान्यावधाविष्टां, ग्रहतुं याधदेतकम् । काकनाशं प्रणेयुः श्राक्, सहायास्तस्य सर्वतः
॥ १०६ ॥ यष्टि-मुष्मादिसिर्वाढमेक एव स कुट्टितः । तत् ज्ञात्वा भूपतिर्भीतः, पश्चादानाययन्नरैः ॥ १०७ ॥ क्षमयित्वाऽर्चयित्वाथ,

वस्त्राद्यैर(य वस्त्राद्यैरभ्यर्च्य चा)वदन्नृपः । बालाभ्यामपराङ् यत्, तत्र वाच्यं प्रभोः पुरः ॥ १०८ ॥ तथैत्युक्त्वा चचालासौ,
पुरोगस्तत् तथास्थितम् । कथितं स्वामिनः सोऽपि, ज्ञात्वा तथ्यमचीक्यत् ॥ १०९ ॥ जातप्रत्ययतो भीतो, [S]वारके पुनरादिशत् ।
शालिशेषस्य रक्षायै, सोऽद्वंचप्री प्रजापतिम् ॥ ११० ॥ श्रोत्रे प्रजापतिर्वत्सो ! यद् दूतस्तस्य धर्षितः । तेनादेशोऽयमायातः(तोऽ)
काल एव किलात्मनाम् ॥ १११ ॥ तेन यामोऽस्य रक्षायै, त्रिपृष्ठस्तन्निश्चय च । ताताहमेव यास्यामि, तिष्ठन्तु प्रभवो गृहे ॥ ११२ ॥
इत्युदित्वाऽचलद् वेगात्, तत्र प्राप्तः क्रमादसौ । पप्रच्छ कथमत्रत्या, रक्षन्तीति तदाश्रितान् ? ॥ ११३ ॥ क्षेत्रिणः प्राहुरथैम-नृ-रथैर्वप्र-
मुक्तदम् । कृत्वा कियच्चिरं याधच्छालिर्नायाति पक्ताम् ॥ ११४ ॥ त्रिपृष्ठः प्राह कः स्याताऽटव्यामस्यामियच्चिरम् ? । दर्शयन्तु परं मे
ता, गुहां सिद्धोपलक्षिताम् ॥ ११५ ॥ अथ तैर्दर्शिता सा तु, प्रतस्थेऽभिमुखं त(ग)तः । रथारूढः कुमारोऽस्य, चक्रे कोलाहलोऽग्नैः
(ऽप्रिमैः) ॥ ११६ ॥ जजागार कुरङ्गारिररातिसैन्यसन्मुखम् । एक एवोत्थितः सुरो, न सत्यायमु(म)पेक्षते ॥ ११७ ॥ दृष्ट्वाकाकिनमायान्तं,
कुमारो हृद्यचिन्तयत् । क्षत्रियाणामसदृशम्, युद्धं युक्तं न कर्हिचित् ॥ ११८ ॥ तपस्वी पादचार्येण, रथारूढः पुनस्त्यहम् । ध्यात्वोत्तीर्णो
रथात् तूर्णं, लेटकासिकरः परम् ॥ ११९ ॥ क्रमात् तावपि सोऽप्याक्षीदेयमेव वदन् पुनः । निर्भयं तं तथाऽऽयान्तं, वीक्ष्य सिंहो विसिष्मिये
॥ १२० ॥ स्पष्टं धृष्टोऽयमायाति, कथङ्कारमियद्भुवम् ? । दर्शयामि ममामुष्य, क्षमोह्यन्नजं फलम् ॥ १२१ ॥ इति ध्यात्वा ददौ यावत्
फालां तं प्रति वेसरी । तावदोष्ठपुटद्वन्द्वं, कराभ्यां सोऽग्रहीत् पृथक् ॥ १२२ ॥ ऊर्ध्वस्फाटं सुटत्कृष्माण्ड इव स्फटितः स्फुटम् ।
निरस्तो मुवि भू-भूमृदेन्योरिव बलिः पृथक् ॥ १२३ ॥ तथास्थितस्य नो तस्य, स्फुरतो याति जीवितम् । अमर्षाद् वा कथं सामान्ये-
ननेन निपातितः ? ॥ १२४ ॥ अथ तत्सारथिर्जीवो, गौतमस्याभवत् सदा । स प्राहाहो ! महासिंह ! न सामान्यः पुमानयम् ॥ १२५ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १३ ॥

मिन्त्रधर्मभरतदेव-शालाङ्गं पुरुषोत्तमः । हतस्त्वं येन मा रेदं, कुर्याः(यायाः) शौर्योतिर्वर्षीः ॥ १२६ ॥ तद्वचो मधुवत् पीत्वा, मृतः
सिंहः समाधिना । इत्वा त्रिपृष्ठस्तर्धम्, ग्रामीणेभ्योऽन्वीददः ॥ १२७ ॥ ओ भो ! वान्यं भवत्यामिहयग्रीवस्य मद्वचः । गृहाण
सिंहचर्मैदं, यथेच्छं मुहुः चाक्षतान् ॥ १२८ ॥ ततो ग्राम्यैर्यथावृत्तो, वृत्तान्तोऽस्योदितः प्रभोः । ज्ञानिवाक्याविसंवादाद् विभाय हृदि
सोऽधिक् ॥ १२९ ॥ ततोऽसावादिशद् दूतमुलेनाथ प्रजापतिम् । स्वपुत्रौ मुञ्च मत्पार्श्वे, पूर्वप्रासाभिष्टुद्वये ॥ १३० ॥ स प्राह देवपादानां,
करोम्यघलां हयम् । युयानो नो विजानीतः, सहीलाललसाविमौ ॥ १३१ ॥ दूतः प्राह न चेदेवं, युद्धसज्जो भवेत्सदा । भयादुरो नृपो
लङ्घि, चक्रेऽस्यानेकया पुरः ॥ १३२ ॥ दृष्ट्वा त्रिपृष्ठलं प्राह, याहि श्रद्धि प्रभोः पुरः । एवमेवापि हस्ते, स्थास्यति हृदि निका कथम् ?
॥ १३३ ॥ गत्या दूतस्तथैवाऽऽल्यदश्वग्रीवो भदोल्कटः । चतुरङ्गचमूयुक्ताञ्जलिस्तस्त्रिधांसया ॥ १३४ ॥ प्रजापतिरपि प्रष्ट-त्रिपृष्ठा-
विभिरन्वितः । निर्गतोऽभिमुखं तस्य, न सूरः कातरो रणे ॥ १३५ ॥ चिरयुदेन संहारः, सज्जातः सैन्ययोर्द्वयोः । त्रिपृष्ठोऽप्याह भो
भूय ! वैरमस्ति दिलावयोः ॥ १३६ ॥ निरागसाममीपां कोऽधिकारो व्यपरोपणे ? । आवां युध्यावदे तेनान्योन्यमङ्गीकुरु न्यति
॥ १३७ ॥ स्त्रीचक्रेऽसायहं वृद्धो, घालोऽयमिति सम्मदान् । चिरं युक्ता मिथो भग्नसर्वशस्त्रौ वभूवतुः ॥ १३८ ॥ अश्वग्रीवोऽमुच्यन्तं,
नोधाद् भाग्यमियात्मनः । शृङ्गा हतं तत् त्रिपृष्ठस्य, कराब्जो हंसवत् स्थितम् ॥ १३९ ॥ ततस्तेन हयग्रीवग्रीवां कमलनालवत् । सोऽच्छिदद्
दैवदीर्घस्ये, गुर्योऽपि विमुरो भवेत् ॥ १४० ॥ सपुष्पवर्षमुद्रयुष्टं, त्रिदशैर्योमवर्चिभिः । जयत्वाद्यो दशार्हणां, त्रिपृष्ठः स्पष्टमाग्यभूः
॥ १४१ ॥ तव भृत्याः स्म इत्युक्त्वा, प्रणेमुररिला नृपाः । शीर्षे कोटिशिलेत्पाट्य, छत्रवत् तेन निर्मिता ॥ १४२ ॥ साधयित्वाऽर्द्धभरत-
क्षेत्रमेवं स भूपतिः । चतुरशीतिलक्षायुर्मृत्पाङ्गात् सप्तमावनौ ॥ १४३ ॥ ततश्चोद्बल हर्षक्षः, स मृत्वा नरकैऽगमत् । मृत्यो भूयो

भवान् भ्रान्त्वा, विदेहे चक्रवर्त्यभूत् ॥ १४४ ॥ श्रीधनञ्जय-धारिण्योः, प्रियमित्राभिधोऽङ्गजः । मुक्त्वा चक्रिग्रियं सोऽन्ते, प्रात्रा-
जीत् पोट्टिलान्तिके ॥ १४५ ॥ कोटिवर्षं स चारित्रं, प्रतिपाल्याविनिर्मलम् । व्रुटिवाङ्गं च सर्वायुरन्तेऽनशनपूर्वकम् ॥ १४६ ॥ मास-
भेदेन सर्वार्थसिद्धविमानमासदत् । उल्लुष्टायुर्महाशुकैः, महाशक्रसमप्रभः ॥ १४७ ॥ [युगम्] जम्बूद्वीपस्य भरते, छत्राग्रा पुयंथा-
भवत् । जितशत्रुः प्रिया भद्रा, तस्यत्रो नन्दनाभिधः ॥ १४८ ॥ स बालकालसम्प्राप्तराज्यो मुक्त्वा चिरं सुरम् । चतुर्विंशलब्धलक्षाः,
प्रान्ते (गुरु)पोट्टिलसन्निधौ ॥ १४९ ॥ प्रद्यञ्ज्य मासक्षणैर्वर्षलक्षं निरन्तरम् । क्षपयित्वाऽर्जयित्वा च, तीर्थकृत्कर्म निर्मलम् ॥ १५० ॥
विंशतिसागरायुक्को, विमाने कुसुमोत्तरे । उत्पन्नः प्राणते देवो, जाग्रत्पुण्योदयाद्भुतः ॥ १५१ ॥ [युगम्] पण्माससावशेषायुर्मोह-
मेत्यपरः सुरः । पुण्यक्षयात् तदाधिक्यादर्हद्देवोऽतिदीप्यते ॥ १५२ ॥

इतश्च जम्बूद्वीपस्य, भरते धनुराकृतौ । भूरिभूदेयभूदेयकुण्डप्रामाभिधं पुरम् ॥ १५३ ॥ कोडालगोत्रस्तत्रर्षभदत्ताख्यो द्विजो-
त्तमः । जालन्धरकुलजाऽस्य, देवानन्देति पन्थ्यभूत् ॥ १५४ ॥ [युगम्] तस्याः कुक्षौ समुत्पेदे, ह्युत्वाऽर्द्धनिशि कल्पतः । आपाढ-
सितपण्यां स, क्षानत्रयपवित्रितः ॥ १५५ ॥ च्योष्येऽत इति जानाति, ह्युतोऽसि चेत इत्यपि । ह्यवमानो न ह्यवस्थस्यैकसामयिकक्षता
॥ १५६ ॥ सा ततस्तादृशे तल्पे, सुखसुप्ता सती सती । चतुर्दश ददर्शमान्, स्वप्नान्भुवदर्शनान् ॥ १५७ ॥ 'सिद्देर्भे-भो-रमो-शमे-
र्चन्द्रार्क-ध्वज-कुम्भकाः । पर्वसरोऽद्विधविमानरत्नं रत्नोच्चयः शिखी ॥ १५८ ॥ दृष्टवान् दृष्टुष्टा सा, प्रवुद्धा ग्रीतमानसा । हर्षोत्कपोल-
सहोमराजी राजीवलोचना ॥ १५९ ॥ उत्थायोत्कृष्टया गत्वा, राजहंसीसदृक्षया । यत्राऽऽस्ते ऋषभदत्तस्तत्रैत्य तमवोधयत् ॥ १६० ॥
सुप्ताऽद्य शयनीयेऽहं, स्वामिन् ! वीक्षितवत्यभूत् । वदेपां फलमाख्याहि, बुद्धि-विज्ञानपूर्वकम् ॥ १६१ ॥ स विमरश्याऽऽह देवानुप्रिये !

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १४ ॥

लामोऽङ्गजस्य ते । भोगलामोऽर्थलाभश्च, भावी लाभः सुखस्य च ॥ १६२ ॥ श्रुत्वेति शुद्धिवा गेहं, गत्वा गर्भं दधत्यसौ । मुहूर्तमिव
द्व्यशीतिवासरागत्यदाहयत् ॥ १६३ ॥ निष्पत्त्यमभूत् कम्पमय शक्तस्य विष्टम् । स ज्ञात्वाऽवधिना जन्मार्हतश्चेतस्यचिन्तयत् ॥ १६४ ॥
नेदं मृतं भवेन्नैव, न भविष्यति कर्हिचित् । अर्हश्चक्रिन्त्रिरण्डेशादयो यत् पुरुषोत्तमाः ॥ १६५ ॥ दरिद्रादिकुल्लेखेवं, नोत्पेधरन् कदाचन । कर्मो-
द्दयादयोत्पन्ना, जायन्ते नेति निर्णयः ॥ १६६ ॥ [युग्मम्] तथाऽयं भगवान् वीर उत्सन्नस्तादृशे कुले । ततो जीतमतीतानागतानां वञ्चना-
मदः ॥ १६७ ॥ कुलेभ्यस्तादृशेभ्यो यदुद्धृतोत्पादयन्त्यमी । अमोघादिकुल्लेखेवार्हदादीन् पुरुषोत्तमान् ॥ १६८ ॥ ममापीदमतः श्रेय इति
सञ्चिन्त्य धासवः । नैगमेपिणमादिश्वदाकार्यमिसेरश्वरम् ॥ १६९ ॥ मो देवानुप्रियादोऽर्हद्वैयापृत्यं कुरुत्तमम् । सद्यस्तदा तदादेशमासाद्य
मुमुदेऽस्तकौ ॥ १७० ॥ ततश्च वैक्रियोद्घातं, कृत्वैलेशानकूणके । चण्डादिगतिभिर्विप्रकुण्डमाया सोऽचलत् ॥ १७१ ॥ एसापस्या-
यिनी मातुर्देव्या लात्वा करद्वये । निरावाधं न्यधाद् वीरं, स कुशौ चेटकस्यसुः ॥ १७२ ॥ आश्विनाद्यत्रयोदश्यां, चन्द्रे हस्तोत्तरास्थिते ।
त्रिशलायां स उत्पन्नः, पद्भ्यां सिद्धार्थभूषतेः ॥ १७३ ॥ देवानन्दा त्रिशला च, तस्यां निशि निजानने । निर्गच्छतः प्रविशतः, स्वप्नंले
पश्यतः समम् ॥ १७४ ॥ गर्भतः सप्तमे मासे, स्वान्यभिमहमग्रहीत् । उपादेयं मया मातापित्रोर्नो जीवतोर्व्रतम् ॥ १७५ ॥ नवमा-
सेऽथ सप्तूर्णे, सार्द्धसप्तदिनोचरे । चैत्रशुक्लत्रयोदश्यामिन्दौ हस्तोत्तरानुगे ॥ १७६ ॥ मनोऽनुकूलवातेपूषस्थानस्यमर्धेषु सः । प्रक्रीडित-
प्रसुदितावन्यां जनपदोदये ॥ १७७ ॥ कन्याराशिः सिंहलक्ष्मा, निशीथे काञ्चनद्युतिः । जात उत्पादयन् सौख्यं, क्षणं नारकिणामपि
॥ १७८ ॥ [त्रिभिः सम्यन्धः] इतश्च दिक्कुमारीणामासनानि चकम्पिरे । वितेनुः सूतिकर्मणि, स्वानि स्वान्येत्य भक्तिः ॥ १७९ ॥
ज्ञात्वाऽऽसनाकम्पयशादथोभैर्कपर्णटां सुघोषां हरिरप्यताडयत् । अभूत् तदानीं युगपन्निनादाद्वैवं समग्रेषु सुरालयेषु ॥ १८० ॥ विमानमारुह्य

महत्प्रमाणमेत्याहोतो जन्मगृहं जनन्याः । दत्त्वा त्वपस्वापनिकां समीपे, सुक्त्वा तदाकारमुदाररूपम् ॥ १८१ ॥ सौधर्मनाथः प्रविधाय
पद्माधाऽऽत्मानं जिनं पाणिपुटे ग्रहर्षुलः । जन्माभिपेकं विदधे सुराचले, यथाक्रमं सर्वसुरेश्वरैः समम् ॥ १८२ ॥ [युग्मम्] आनीय
पद्मादपनीय निद्रामुद्योपणां वादरवेण चक्रे । शृण्वन्तु भोः सर्वसुपर्वसद्मा !, विरूपकं नेतुरयास्य मातुः ॥ १८३ ॥ ये चिन्तयिष्यन्ति हृदा
कदाचित्, तेषां शिरांस्यज्जकमक्षरीयत् । स्फुटिष्यन्ति किलैवमुक्त्वा, हरिः सुरेन्द्राश्च गता ययागसम् ॥ १८४ ॥ [युग्मम्] प्रातः प्रय-
त्नापनिकां प्रसिद्धसिद्धार्यराजाय प्रियंवदाऽदात् । सुतावतारं स वदा तदास्याच्छ्रुत्वा भूमौ नो मनसि प्रकामम् ॥ १८५ ॥ किरीटवज्या-
(जं)मरिलामलङ्कृतिं, दास्यै ददावात्मतनोस्ततो नृपः । प्रभातकृत्यानि विधाय कृत्यविदाकार्यं कौटुम्भिकपुंस इत्ययक् ॥ १८६ ॥
प्रमृज्य सिक्त्वा मध्यातिमध्मोहोचाश्रितं पुरम् । ऊर्ध्वोक्तोरुमुशलं, वद्धव(च)न्दनमालिकम् ॥ १८७ ॥ नैकतालाचराकीर्णं, कुरुत त्वरितं
स्वयम् । सर्वं विधाय ते राज्ञः, आज्ञां प्रत्यर्पयन्त्यथ ॥ १८८ ॥ दक्षाहमहिमारन्भे, वर्त्तमाने नृपोऽकरोत् । उच्छुल्लकमुत्करं मानवर्द्धनं
गुप्ति(धन्दि)मोक्षणम् ॥ १८९ ॥ धानीत्वं पञ्चभिर्देवीभिः कुर्याणाभिरन्यहम् । प्रापोपचयमद्वेन, स्वामी चामीकरच्छविः ॥ १९० ॥ किञ्चिदूना-
द्वयर्पस्य, सुराणामप्रतः प्रभोः । सद्गुणोत्कीर्चनं शक्रः, सुधर्मा(र्म)स्यो व्यधादिदम् ॥ १९१ ॥ बालोऽयालस्यभावोऽसौ, वीरोऽचालपरक्रमः ।
नैन भापयितुं देवैः, सशकैरपि शक्यते ॥ १९२ ॥ तत्रैकस्तद्वचः श्रुत्वाऽश्रद्धानः सुरो हृदि । एति वीरान्तिकं तूणं, भापनार्थं निरर्थकम्
॥ १९३ ॥ तले तिन्दुकदृक्षस्य, सर्परूपं विधाय सः । स्थितः परे मयभ्रान्ता, बाला नेशुर्दिशोदिशम् ॥ १९४ ॥ निर्भीको भगवान् नागं,
पाणिनाऽऽदाय रल्लुवत् । दयावान् दूरमुत्सृष्टवानवाम(न)मना मनाक् ॥ १९५ ॥ पुनर्विधाय बालस्य, रूपं क्रीडन् सुरो जितः । प्रमुणा
तुरगीभूतः, प्रमुरप्यारुरोह तम् ॥ १९६ ॥ नमस्तुत्पतितो वर्द्धमानो मानोज्झिताङ्गभृत् । सविकारं तदाकारं, विलोक्य प्रमुरप्यथ ॥ १९७ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीवीर-
घर्णनम् ।

॥ १५ ॥

मुष्टिप्रहारं पृष्टेऽदान्, ततः संहृत्य चैतवम् । नत्वा वीरं गुणान् गृह्णन्, स्वर्गं जगाम सः ॥ १९८ ॥ अथाधिकाष्टवर्षं तं, विज्ञाय पित-
रावपि । कृतकौतुक्रमान्नल्यं, वस्त्राभरणभूषितम् ॥ १९९ ॥ गजारूढं पुरः प्रोद्यन्निनादौ तवन्धुरम् । निन्यतुर्लेशशालायां, गायदधवलमङ्गलम्
॥ २०० ॥ [युग्मम्] विज्ञायवाचिना शक, एतत् रूपं द्विजन्मनः । कृत्वाऽऽसनं प्रमोर्गोर्ग्यं, स्वर्गोर्ग्यं चाप्यचीकरत् ॥ २०१ ॥ तत्समक्षं प्रभुं
शक्रोऽपृच्छन् सिंहासनस्थितम् । शब्दस्य लक्षणं तथ्यं, सर्वं स्वाम्यपि तं जगौ ॥ २०२ ॥ अबिन्त्यदुपाध्यायो, मानादपि कणो महान् ।
यवहो ! वैश्यं घालस्तन्नामापि न वेदयहम् ॥ २०३ ॥ तेनावधारितं सम्यक्, सर्वं सस्मरणायवता । ततः (प्रभृति जैनेन्द्रं कृतं) प्रपृच्छमन्ना-
दयैन्द्रं व्याकरणोत्तमम् ॥ २०४ ॥ त्यक्तवालोचितबस्यं, क्रमेण प्राप्तयौवनम् । विज्ञाय पितरौ भोगसमर्थं वीरमात्मजम् ॥ २०५ ॥
महदुज्ज्वलकुल्या(ला)याः, शुभे चन्द्रवले तिर्यौ । राजकन्यायशोदाया, ग्राहयामासतुः करम् ॥ २०६ ॥ [युग्मम्] सुज्ञानः पञ्चधा भोगान्,
निःस्पृहोऽपि नरोचितान् । प्रियदर्शनाभिधा(ऽऽब्ध्यां)पुत्री, स्थानुरूपामजीजनत् ॥ २०७ ॥ श्रीपार्श्वोपासकीभूय, श्रीवीरपितरावय ।
मृत्वाऽनशनयोगेन, माहेन्द्रं वा(वा)ऽभ्युतं भितौ ॥ २०८ ॥ प्रपूर्णाभिग्रहो वक्षप्रविज्ञो ज्ञातनन्दनः । विनीतो मद्रकोऽष्टाविंशत्यब्दान्य-
स्याद् गृहे विभुः ॥ २०९ ॥ शृष्टोऽयं वर्द्धमानेन, व्रताथं नन्दिवर्द्धनः । स्पष्टमाचष्ट मा भ्रातः !, क्षेप्सीः क्षारं क्षते क्षतम् ॥ २१० ॥
ततो वर्षद्वयं तस्यौ, गार्हस्थ्येऽस्योपरोधतः । दाक्षिण्यसेवधिर्यारिः, शुद्धसाधुरिवाधिकम् ॥ २११ ॥ अयो लोकान्तिका देवा, अभ्येत्ये-
त्याशिपं ददुः । जय नन्द जय भद्र !, भद्रं ते क्षत्रियोत्तम ! ॥ २१२ ॥ बुद्धस्य भगवन् ! लोकनाथ ! धर्मेऽस्त्वविद्यता । इति कृत्वा
जयशब्दं, प्रयुञ्जन्ति प्रभोः पुरः ॥ २१३ ॥ [युग्मम्] चारित्रावसरं स्वामी, जानन् ज्ञानेन तु स्वयम् । ताभ्रचूडैर्निशाशेषमिव तैर्वोधितः
क्षणम् ॥ २१४ ॥ प्रदाय वार्षिकं दानं, मिलितैश्च चतुर्विधैः । सुपर्वराजैस्त्रैः सर्वेस्त्रीर्याम्भोभिः कृतापुत्रः ॥ २१५ ॥ सर्वोद्गमरणैश्चारु-

चन्द्रेनैर्विवाङ्मृत । कृतपष्ठतपाश्चन्द्रप्रभाख्यां शिविकां श्रितः ॥ २१६ ॥ मार्गशीर्षाद्यादशम्यां, प्रथमे वयसि स्थितः । ज्ञातखण्डवने
वीर एकाक्येयाद्देव प्रतम् ॥ २१७ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] ज्ञानत्रयधरो धीरो, गृहस्थत्वेऽभवत् पुनः । तुयं ज्ञानं तदोत्सेदे, मनःपर्यवसंज्ञ-
यम् ॥ २१८ ॥ तत्रोद्यानेऽखिलान् ज्ञातीन्, पृष्ठाऽनस्तमिते रवौ । कुमार(मौ)ग्राममायातः, सायं तु प्रतिमां स्थितः ॥ २१९ ॥ एकस्तत्रैव
गोपालोऽयम् वीरं मद्गुणविभो । चिन्त्यौ यावद् विधायैमि, कार्यं गोदोहनादिकम् ॥ २२० ॥ मौनेन नावगीशोऽपि, स गत्वाऽऽगात्र पश्यति ।
लभो भ्रमितुमल्येतावायातायन्तिकं विभोः ॥ २२१ ॥ दृष्ट्वा रात्रिभ्रमात् कुब्जोऽधावचोत्पाट्य सेलकम् । स्तेन इत्युपसर्गार्थमथास्मार्योद् जिनं हरिः
॥ २२२ ॥ कथमथा(मुपा)त्तचारित्रः, स्वामी विहरति क्षितौ ? । तथाऽऽयान्तं तमालोक्य, द्रागेत्य स्म निषेधति ॥ २२३ ॥ ततः कृताञ्जलिः
प्राहोपसर्गपटुलो विभो ! । चिरं भावी विहारस्ते, पूर्वकर्मोनुभावतः ॥ २२४ ॥ यथादिशति मां स्वामी, धारयाम्यन्तिके स्थितः । धीरोऽवा-
दीद् हरे ! नैवं, भूतं भावि भवत्यहो ! ॥ २२५ ॥ यदन्यनिश्रयाऽर्हन्तोऽर्जयन्ति किल केवलम् । किन्तु स्ववीर्यपुरुषाकारादेव हि केवलम्
॥ २२६ ॥ सिद्धार्थव्यन्तरं स्वामिसम्बन्धिनमयो हरिः । आदिश्यादृश्यतां प्राप्तो, विद्युद्युद्योतवत् क्षणात् ॥ २२७ ॥ पारणाय प्रगे प्राप्तो,
घटस्य गृहिणो गृहे । परमाग्नेन तेनापि, स भक्त्या प्रतिलाभितः ॥ २२८ ॥ देवोद्यूष्टमहोदैनं, नेदुर्दुन्दुभयो दिवि । चेलेत्सेपो रत्नैश्चट्टिः,
पद्म दिव्यानि जसिरे ॥ २२९ ॥ कृत्वाऽऽगं पारणं पात्रे, तत्रेशो देवदूष्यभृत् । तापसाश्रममायातो, मायातोऽत्र पराङ्मुखः ॥ २३० ॥ तत्र मिनं
गुलपतिः, पितुरासेऽर्हतः स तु । उद्गार्हर्मेलनायाऽऽगात्, पूर्वाभ्यासाद् विमुक्तया ॥ २३१ ॥ ऊचे कुलपतिः स्वामिन् ! प्रासुकोपाश्रयाश्र-
यात् । अनुमासोऽस्त्वयं वर्षायस्थित्याऽयस्थितात्मना ॥ २३२ ॥ दाक्षिण्येन पुनस्तत्रायातोऽस्वात् प्रतिमास्थिरः । त्रोटयन्त्युटजांस्तार्णान्, तिर्यञ्चः
प्राट्टडागमे ॥ २३३ ॥ निर्दयास्ताडयन्त्यन्ये, नेत्रस्त्रान् निर्ममत्वतः । अवोचन्नपरे प्रीला, गुरवे सोऽप्यवक्(सोऽवक् च)प्रसुम् ॥ २३४ ॥ देवार्थ !

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १६ ॥

शकुनी नीडं, पीड्यमानं हि रक्षति । त्वत्पिता जगतीपीठं, किं भवान् नैक(ब)मास्पदम् ? ॥२३५॥ अग्रीतिकारि दूरेण, स्थानं त्याज्यं तपो-
धनैः । विजहारेति वर्षोसु, न सन्तोऽन्यासुखावहाः ॥२३६॥ व्युत्सष्टाङ्गेन मौनेनै, ग्रीतिमैद्दृहवासिना । पाणिपात्रेण गृहिणोऽभ्युत्थानाद्य-
विधायिना ॥ २३७ ॥ भान्वं मयेत्यसौ पञ्चाग्रहीदुग्रानभिग्रहान् । अथोपसर्गा ग्रन्थेभ्यो, विज्ञेया विबुधैरिह ॥२३८॥ [नोच्यन्ते प्रन्ययाहु-
त्यादिति] वीरेण भ्रमताऽस्ते(ते)न, यत्तपस्तप्तमुत्कटम् । पश्चात्तयोदशाब्दानि, द्वादशेत्युच्यतेऽधुना ॥२३९॥ पण्मासेका चतुर्मास्यो, नव
द्वे च त्रिमासिके । पद् द्विमास्यैकमासी, द्वादशेति तपोऽभवत् ॥ २४० ॥ अर्द्धे-द्वयर्द्धे-सार्द्धद्विमास्यश्च द्वासप्तविंशे द्वे । भद्राद्याः प्रतिमा-
सिस्त्रयो, द्वि-चतुर्दश्यास्रैः ॥ २४१ ॥ प्रतिमा द्वादशाच्छिन्ना अष्टमेनैकरात्रिकी । सामिग्रहा शराहोनां, पण्मासी वत्सपत्तने ॥ २४२ ॥
पद्मानां द्विशतीमेकोनत्रिंशदधिकां व्यधात् । त्रिशलेकोनपञ्चाशत्, पारणाः सर्वसङ्ख्याया ॥ २४३ ॥ [युग्मम्] चतुर्थभक्तं नो नित्य-भक्तं
कर्हिचिदप्यभूत् । अयानकं तथा सर्वं, तपोऽस्य चरमार्हतः ॥२४४॥ दीक्षाया दिनमेकं च, सर्वं निक्षिप्य मीलितम् । पूर्वोक्तमानश्छद्मस्य-
काल एषोऽस्य शासितुः ॥ २४५ ॥ तुर्येऽहः ग्रहे रथविशुद्धदशमीदिने । शुद्धयानान्तरे वर्त्तमानस्यानुचरं प्रभोः ॥ २४६ ॥ नद्यु-
जुपालिकातीरे, जृम्भिकायाः पुरो यहिः । अव्यक्ताख्यस्य चैत्यस्यासन्ने श्यामाकगेहिनः ॥ २४७ ॥ क्षेत्रान्तः शालपृक्षाधः, पष्टेनोत्क-
टिकासने । स्थितस्य तस्य सग्नं, केवलं जन्मभे शुभे ॥ २४८ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] ततश्चतुर्विधैर्देवैर्निर्मिते धर्मसङ्घानि । जीतमित्य-
करोद् धर्मदेशनां धर्मदेशकः ॥ २४९ ॥ आश्रयं तत्र नो कश्चित्, साधुर्वा श्रावकोऽभवत् । ततो विहृत्य शर्वयां, द्वादश योजनान्यगात्
॥ २५० ॥ महर्सेनवने पापापुर्यां धर्मगृहे स्थितः । तत्राऽऽस्ते(स्त्रि)सोमिलज्योतिर्यागकर्त्ता द्विजसदा ॥२५१॥ एकादशाप्युपाध्यायास्ते-
नाहूताः ऋतूपरि । मिलिताः सत्यथायान्ति, नमस्कर्तुं जिनं जनाः ॥२५२॥ प्रसस्युस्तन्मुखे वाचः, सर्वज्ञोऽत्रागतोऽस्ति हि । वष्टुत्वाऽचि-

न्त्यत् चित्ते, गौतमोऽहङ्कृतेरदः ॥२५३॥ विद्यमाने न कोऽप्यन्यः, सर्वज्ञो मयि सम्यगिति । एकस्मिन्नुदिते भानौ, किमन्यः कर्हिचिदं भवेत् ? ॥ २५४ ॥ परं कोऽपि महाधूर्तः, इन्द्रजालिकविद्यया । विस्मापयति नृन् सुग्धान्, न लोकः पारमार्थिकः ॥ २५५ ॥ अथाकाशे प्रकाशास्यां-
ञ्चल्यु(कु)ण्डलधारिणः । आयातो वीक्ष्य गीर्वाणान्, विमानस्थान् महस्विनः ॥२५६॥ उपाध्यायादयः प्राहुरहो ! माहात्म्यमात्मनः । क्रतोर-
यान्ति यदमी, महिमां कर्तुमुमुदः ॥ २५७ ॥ [युग्मम्] अपाकपाटकमिव, लब्ध्वा तं यज्ञपाटकम् । ते समयस्तौ जग्मुर्न सुधीर्मुग्ध-
मार्गगः ॥२५८॥ तद् दृष्ट्वा गौतमोऽयादीत्, सुग्धा जग्धा हनेन चेत् । कथं सुरा ? वा संयोगः, सदृशो प्रान्य-भूर्ल्योः ॥२५९॥ यामि
पश्यामि सर्वज्ञवादमुत्तारयामि वा । इति ध्यात्वा द्रुतदृष्टौस्तत्रागाद् गौतमो रयात् ॥ २६० ॥ आगच्छ भो गौतमेति, भापितः स्वामि-
नाऽऽह सः । कथं मे नाम जानाति ? को वा वेत्ति न मामिह ? ॥२६१॥ परं ह्यास्यति सन्वेष्टं, हार्वं मे चेदयं तदा । सत्य इत्यबदत् तावद्
वेदसत्यार्थमीशिता ॥२६२॥ तत् उत्थावमिध्यात्पटलं शुचिदर्शनः(म) । स्फुरद्रूपतयाऽद्राक्षीद्, गौतमो वीरभास्करम् ॥ २६३ ॥ मुक्त-
मानं नमन्मौलिमर्द्भ्मौलिरुं तदा । चारित्रं प्राहयामास, च्छात्रपञ्चशतीधृतम् ॥२६४॥ एवमेवाग्निभूत्याद्या, दीक्षिताः स्वामिना तदा(वक्ष) ।
सर्वे चैकादशभूषन्, क्रमेण गणधारिणः ॥२६५॥ चतुर्दश सहस्राणि, श्रमणा गुणशालिनः(धारिणः) । पदत्रिंशच्च सहस्राणि, श्रमण्योऽस्य
परिच्छदः ॥२६६॥ लक्षमेकोनपष्टिञ्च, सहस्राः श्रावकास्तथा । तेभ्यो द्विगुणमानाश्च, श्राद्ध्योऽर्कव्रतधारिकाः ॥ २६७ ॥ मनःपर्यविनां
यादिनां चतुर्दशपूर्वेषाम् । शतानि पञ्च चत्वारि, त्रीण्येवं स्युर्यथाक्रमम् ॥२६८॥ शतं वैक्रियलब्धीनां, सप्त केवलितानामपि । सर्वार्थ-
सिद्ध्य(च्चा)वधिनां, शतान्यष्टौ(ष्ट) त्रयोदश ॥२६९॥ द्वयोर्द्वयोः किलैकस्या वाचनाया विशेषतः । नव गच्छास्तदीशाश्चैकादशेति यतिक्रमः
॥२७०॥ स्वशासनस्य रक्षायै, यक्षं मातङ्गसञ्ज्ञकम् । तथा सिद्धायिकां देवीमादिशदीशिताऽन्तिमः ॥२७१॥ एवं चतुर्विधं सङ्गं, संस्थाप्य

कथार्णवा-
ङ्गायां इत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १७ ॥

जगतां पतिः । सेव्यस्त्रिदशकोटीनिर्विजहार वसुन्धराम् ॥ २७२ ॥ दान-लेभ-वीर्य-भोगीपमोगा अन्तरायकाः । ह्यसौ रत्नरती भीतिर्जु-
गुप्सा शोकं-मर्मभ्यौ ॥ २७३ ॥ मिथ्यैत्याह्वानंता निद्राऽविरति-द्वैप-रंगताः । इत्यष्टादशदोयेण मुक्तो मुक्तिमुलोन्मुलः ॥ २७४ ॥
घटुस्त्रिदशतिशयैः, प्रातिहार्याष्टकेन च । पञ्चत्रिंशद्वचनातिशयेन सहितो वभौ ॥ २७५ ॥ नो भवितव्यतानाशो, गोशालस्त्यां जगत्प्र-
भुम् । यशुक्लेश हृष्टा ! देजे, महर्षी दग्धवानपि ॥ २७६ ॥ यसन्ति सन्तो यत्रैकं, मुहूर्तं तं कृतार्थताम् । नयन्तीति शिवं देवानन्द-
र्षभदत्तयोरदात् ॥ २७७ ॥ दिशन् सप्तमभङ्गानि, नव तत्त्वानि तत्त्ववित् । देशोनत्रिंशद्वर्षणि, पापायां विहरजगात् ॥ २७८ ॥
हस्तिपालनृपालस्य, लुङ्गांशौ शुल्कमण्डपे । कार्तिकामावसीरात्रौ, पष्टेन स्वातिभे शुभे ॥ २७९ ॥ पयङ्गोसिनमासीनस्तुर्योरान्ते प्रशान्त-
हृत् । भवोपप्रादिकर्मशिक्षयादुच्छिन्नयन्धनः ॥ २८० ॥ सार्द्धद्वये वर्षशते, व्यतीते पार्श्वतः प्रभोः । द्वासप्तत्यब्दसर्वायुः, करणे नागनामके(नि)
॥ २८१ ॥ अष्टादशगणैर्योशपुरस्ताद् धर्मदेशनाम् । षोडश प्रहरान् कुर्वन्नेकाकी शिवमाप सः ॥ २८२ ॥ [चतुर्भिः सम्बन्धः] जाति-जन्म-
जरा-मृत्युमुख्ययायाऽकलङ्कितः । तत्रानन्तानन्तकालं, स्थाता त्राताऽङ्गिनां विभुः ॥ २८३ ॥ इत्यागमारामकृतोब्धदृष्टिना, मुग्धेन दृब्ध्याऽस्य
चरित्रमालिका । यः फण्ठपीठे लुठितामशाख्यतस्तनोत्यनन्तां लभते रमामिमाम् ॥ २८४ ॥ इति श्रीखरतरगच्छमृङ्गारहारश्रीगुणरत्न-
सूरिशिष्यलेशयाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिविरचितायां श्रीवृषभमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीवीरचरित्रं परिपूर्णम् ॥ [प्रन्थाग्रं ६४१]

अथ देवानामि(नि)व गुरुणामपि मङ्गलभूतत्वात् परमगुरुत्वं सुवन्नाह—

निम्ममवियधारसंगे, निहयअणंगे विमुक्कभवसंगे । करुणामयजलनिहिणो, नमामि गणहारिणो सधे ॥ ३ ॥
व्याख्या—‘नमामि’ नमस्करोमि, अहमिति गम्यम् । कान् ? ‘गणधरान्’ गण-गच्छं धरन्तीति तान्, कृतिसङ्ख्यान ? ‘सर्वान्’

सर्वतीर्थकरसत्कान् यथा ऋषभस्य पुण्डरीकादीन् चतुरशीतिसङ्ख्यानं यावन्नेमिनो वरदत्तादीन् एकादश आवश्यक-कल्पयोरभिप्रायेण चाष्टादश । एवं पार्श्वस्याष्टौ दश च । श्रीवीरस्य चैकादश । एतन्नामसद्वादकाः—*“सिरिंसहसेन पट्टु सीहसेन चारू वज्रनाहो य (हक्का) । चैमरो सुञ्जोय विद्वन्म दिन्ना पट्टुणो वरोहो य ॥ १ ॥ पट्टु नंदं कोलुमो वि य, सुधम्म मंदर जैसा अरिट्ठो य । चक्कावह संसे कुंभे भिंसय मंझी य सुं(सं)भो य ॥ २ ॥ वरदत्त अज्जदिन्ना, तहिंदंभूई य गणहरा पढमा । सीसा लसहाईणं, हंतु पावाइं पणयाणं ॥ ३ ॥” पुनः किंविशिष्टान् ? “निम्मविय” चि ‘निमो निम्माण-निम्मवो’ इति [सिद्धहेम ८।४।१९] प्राकृतसूत्रेण निम्मयादेशः, ततश्च निर्मापितानि-निष्पादितानि द्वादशाङ्गानि-श्रीभुवनतुङ्गसूरिव्याख्यायामुत्पादानी, अस्मद्व्याख्यायामाचाराङ्गादीनि यैस्तान्, तथा ‘निहत्तानङ्गान्’ निर्नासितमन्मथान् ‘विमुक्कभवसङ्गान्’ लकसंसारसम्बन्धान् निर्वाणगमनात् । पुनः किंविशिष्टान् (कयन्भूतान्) ? करुणैय-दयैव अमृतं-पीयूषं तस्य जलनिधय इव समुद्रास्तान् एवंविधान् नमामीति गाथार्थः ॥ ३ ॥

अथ महर्षीणां चरित्राधिकारे प्रस्तूयमाने सर्वमहर्ष्यादिभूतत्वेन प्रथमं श्रीभरतर्षेः स्तुतिमाह—

‘भरहमहारायरिसिं, निह(हि)वेसुण्णन्नानाणवररणं । दसहिं सहस्सेहि समं, निक्खंतं वंदिमो सिरसा ॥४॥
व्याख्या—भरतमहाराजपि “वंदिमो” चि वन्दामहे, वयमिति गम्यम् । महांश्चासौ राजा च महाराजो भरतश्चासौ महाराजश्च

* स. छापा “श्रीऋषभसेनः (पुण्डरीकः) प्रभुः सिहसेनश्चारूवज्रनामश्च । चमरः सुघोतो विदमो दत्तः प्रभवो घराहश्च ॥ १ ॥

प्रभुर्नन्दः कौस्तुभोऽपि च सुधर्मा (सुधूमो) मन्दरो यथा अरिट्ठश्च । चक्रायुधः शङ्खः कुम्भो भिपजो मल्लिश्च शुम्भश्च (सम्भूतः) ॥ २ ॥
वरदत्त आर्यदत्तः तथेन्द्रमूर्तिश्च गणधराः प्रयसाः । तिरिया ऋषभादीनां हरन्तु पापानि प्रणतानाम् ॥ ३ ॥”

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
परमगुरुस्त-
वनं तदन्त-
र्गतमहर्षिच-
रित्राधिकारे
आयभरतर्वेधः
स्तवनं च ।

॥ १८ ॥

भरतमहाराजो भरतमहाराजश्चासौ ऋषिश्च भरतमहाराजर्षिस्तम् । किंविशिष्टं ? गृहवेये-गृहस्थनेपथ्यो एव उत्पन्नं-प्रादुर्भूतं ज्ञानेपु-
मत्वादिषु वरत्रमिव वरत्रं केवलज्ञानं यस्य तम् । पुनः कथम्भूतं (किंविशिष्टं) ? 'निष्क्रान्तं' गृहीतसाधुवेपं, कथं ? 'समं' सार्द्धं, कैः ?
सहस्रैः, कतिसहस्रैः ? दशभिः प्रस्तावाद् भूभुजाभिमिति गायार्थः ॥ ४ ॥

अथ बाहुवलिनं(लिं) स्तौति—

हृत्थिविलग्नस्त न केवलं ति सोऽज्ज वरिसपडिमन्ते । पयपउमसमुप्पाडियणाणवरो जयउ बाहुवली ॥ ५ ॥

व्याख्या—'बाहुवलिः' सौनन्देयः 'जयतु' जयमनुभवत्विति क्रियायोगः । किम्भूतः ? "पयपउम" ति पदपद्मस्य-चरणकमलस्य
समुत्पादनकाले एवेत्यध्याहाराद् उत्पादितज्ञानवरः-जातकेवलः । क ? वर्षप्रतिमान्ते, किं कृत्वा इति ? इत्या इति किं ? 'हृत्थि' ति
'हृत्तिविलग्नस्य' गजारूढस्य न 'केवलं' पञ्चमज्ञानमित्यर्थः । इति गायार्थः ॥ ५ ॥

तं जायमउज्झाए, तक्खसिलारिसयसंधिपवइयं । वंदे बाहुवलिरिसिं, निवुयमट्ठावए सेले ॥ ६ ॥

व्याख्या—इयं गाथा प्रक्षेपरूपापि विशेषार्थप्रतिपादिका इति व्याख्यायते । 'तं' बाहुवर्यर्षि (लिङ्गर्षि) 'वन्दे' अभिवादयामि ।
किम्भूतं तं ? 'जातं' प्राप्तजन्मानं, कस्याम् ? 'अयोध्यायां' विनीतायाम् । पुनः किंविशिष्टं ? "तक्खसिलान्नामि" ति तक्षशिलानाम्नी पुरे तस्या
विषयः-देवस्तस्य सन्धौ-सीमि प्रज्जितं-आतत्रतम् । तथा 'निर्वृतं' प्राप्तशिवं, क ? अष्टापदे सेले । इति गायार्थः ॥ ६ ॥

अथ भरतान्वयिनामजितनाथं यावद्वेसेपरजर्षिणां गाथात्रयेण स्तुतिमाह—

सुरवइणा अहिसित्ता, भरहए अद्धभरहवरपहुणो । आइच्चजसग्गमुहा, अट्ट वि सासयसुहं, पत्तो ॥ ७ ॥

अन्ने वि पुहृद्वङ्गो, उसहस्स पउप्पए असंखिज्जा । जाव जियसत्तुराया, अजियजिणपिया समुप्पन्नो ॥ ८ ॥
उज्झित्तु रज्जलच्छि, पवइया के वि सिवपुरं पत्ता । सव्वट्टविमाणवरे, अवरे ते वंदिमो सव्वे ॥ ९ ॥

व्याख्या—‘सुरपतिना’ इन्द्रेण भरतकेवलोल्लसत्तावेव समागल्य इति शेषः, किम् ? ‘अभिषिक्ताः’ राज्ये स्थापिताः । अयं भावः—
यथा भरतस्य फेवलज्ञानमहिमा कृतस्तथाऽऽदित्ययशसश्च राज्याभिषेकमहिमा । कस्मिन् ? ‘भरतपदे’ आद्यचक्रिक्रमे । “अद्वभरह-
वरपहुणो” इति प्राकृतत्वाद् भरतार्द्धवरप्रभवः स्वामिनो जिनमुदुधधारनाच्च । यदागमः—*“पया आदंजलसे, मंदाजसे अइवले य
वेलमदे । वलैविरिय किंत्तिविरिय, जंलविरिए दंडविरिए य ॥ १ ॥ एणहिं अद्वभरहं सयलं मुत्तं सिरेण धरिओ य । जिणसंतिओ य
मडडो, सेसेहि न चाइओ वोडु ॥ २ ॥” ते के ? आदित्ययशःप्रमुखाः पूर्वगाथोक्ता अष्टावपि, किं ? ‘शाश्वतसुतं’ मोक्षस्थानं प्राप्ताः । इति
प्रथमगाथाक्षरार्थः ॥ ७ ॥ अन्येऽपि “पुहृद्वङ्गो” इति ‘पृथिवीपतया’ भूभुजः “उसहस्स” इति ‘ऋषभस्य’ आदितीर्थकृतः, कस्मिन् ?
“पउप्पए” इति ‘पद्मात्पदे’ पद्मात्पदे पद्मादन्वय इत्यर्थः, ‘असंखेयाः’ सत्तातीताः समुत्पन्ना इत्यप्याहार्यम् । कियत्कालं ? यस्मिन् जितशत्रु-
राजा, कोऽसौ ? अजितजिनस्य—द्वितीयतीर्थकृतः पिता—जनकः अजितजिनपिता ‘समुत्पन्नः’ जातः । इति द्वितीयगाथाक्षरार्थः ॥ ८ ॥
तैः किं कृतम् ? इत्याह—“उज्झित्तु” लभत्वा, कां ? राज्यलक्ष्मीं ‘ग्रन्थिताः’ गृहीतव्रताः सन्तः ‘केऽपि’ तेषां मध्यात् ‘शिवपुरं’ मोक्षपत्तनं
निरावाधमिति कृत्वा ‘प्राप्ताः’ प्रापुः । “अवरे” इति ‘अपरे’ अवशिष्टाः ‘सर्वार्थविमानवरं’ पद्मानुत्तरविमानमुख्यं च । “सव्वट्टपत्यडवरे” इति

* स. छाया—“राजाऽऽदित्ययशः महायशः अतिवल्लश्च यलभद्रः । यलवीर्यः कीर्त्तिवीर्यो जलवीर्यो जलवीर्यश्च ॥ १ ॥ एतैर्दंभरतं सकलं मुक्तं शिरसा
एतच्च । जिनसत्तकश्च मुकुटः शैवेन धारितो वोडुम् ॥ २ ॥”

कथार्णवा-
ङ्कायां धृत्वा
अथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रुपाधिकारे
महर्षिचरि-
त्राधिकारा-
न्तर्गतसूर्य-
यशआदि-
दण्डवीर्यो-
न्तमहर्षि-
स्तवना ।
॥ १९ ॥

पाठे द्वापष्टितमे पञ्चोत्तरविमानरूपे अपरे प्राप्ता इत्यत्राप्यावृत्त्यते । 'क्षे' चि तान् 'सर्वान्' असङ्ख्यावान् सिद्धि(द्ध)द(ग)ण्डिकोक्तान् राज-
र्षीन् वन्दामहे ययमिति सूत्रकाराभिप्रायः । इति तृतीयगाथाक्षरार्थः ॥ ९ ॥ अत्र तु सिद्धि(द्ध)द(ग)ण्डिकाधिकारो वाच्यो, नोच्यतेऽत्र
प्रथमगौरवात् । तथाऽत्र भरत-चातुर्गल्यादित्ययशःप्रभृतीनां प्रथम्यं श्रेष्ठप्रभचरितानुगत एव वेदितव्यः ।

शेषचरित्राणां स्तुतिमाह—

तणमिव भरहपहुत्तं, चइत्तु नरवइसहस्सपरियरिए । निक्खंते नरनाहे, नमामि नव सगरंपानुक्खे ॥ १० ॥
व्याख्या—'नमामि' नमस्करोमि, कान् ? 'नरनाथान्' नृपान्, किंनान्नः ? 'सगरप्रमुत्तान्' सगरः—सुमित्रभूरादिः—प्रथमो येषां
तान् । कतिसङ्ख्यान् ? नव अष्टम-द्वादशयोर्भ्रतानङ्गीकारात् । किंविशिष्टान् ? निष्कान्तान् । कयं ? नरपतिसहस्रपरिकरितान् प्राकृतत्वाद्
राजन्यसहस्रपरियारेणेत्यर्थः । किं कृत्या ? 'ह्यक्त्वा' अपहाय, किं तत् ? 'भरतप्रमुत्तं' भरतैश्वर्यं, कसिन् ? 'तुणमिव' कक्षयत् ।
इति गार्थः ॥ १० ॥

भावार्थस्तु चरित्रेणोच्यते—

पुर्यामासीदयोध्यायां, जितशत्रुरितीश्वरः । यत्प्रतापजितोऽद्यापि, सविता सेवते नम्रः ॥ १ ॥ तदप्रमहिषी जामद्विजया विजयाह्वया ।
शीलहेरेन्दुलेखेव, यदीयाऽऽद्यादे न वम् ॥ २ ॥ तस्याश्रतुर्दशस्वप्नसूचितस्तनयोऽजनि । अजितारयो द्वितीयोऽर्हन्, जगन्नेत्रसुधाञ्ज-
नम् ॥ ३ ॥ अथापरोऽनुजस्तस्य, सुमित्रविजयाभिधः । शुवराब् यशोमती तस्य, मेमपत्रं प्रिया प्रिया ॥ ४ ॥ तस्याः सूनुत्तनश्रीरभवत्
सगराभिधः । क्रमेणोद्धोढराजन्यकन्यौ तौ भ्रातरावथ ॥ ५ ॥ राज्ये न्यस्याऽजितं पुत्रं, यौवराज्येऽनुजाङ्गजम् । जितशत्रुरलाद् दीक्षां,

सानुजोऽध्या सतां ह्ययम् ॥ ६ ॥ लोकान्तिकैः(क) सुरैरेत्य, समयं द्यापितोऽजितः(जिनः) । सगराय निजं राज्यं, दत्त्वा दानं च
वार्पिकम् ॥ ७ ॥ अतमादाय सम्प्राप्तकेवलो व्यहरद् शुवि । सगरः साधिताखण्डपदखण्डश्चक्रवर्त्यभूत् ॥ ८ ॥ [युगम्] पट्टिः सहस्रास्त-
स्यासन्, जह्नुमुल्यास्तनूद्भवाः । तोपितो जह्नुना चम्प्री, वरं वृण्वति तं जगौ ॥ ९ ॥ सोऽप्याख्यद् देवपादानां, प्रसादादनुजानुगः ।
सरस्वः कौतुकं भूमेर्यथा वीक्षे तथाऽऽदिश ॥ १० ॥ ततोऽसौ चक्रयनुज्ञातः, सुबुद्धिसचिवादिभिः । समं चचाल वाचाल-कोलाहलित-
भूतलः ॥ ११ ॥ नानाराग-पुन-प्रागरन्यां भूमिं विलोकयन् । क्रमादष्टापदं(दे) जह्नुः, प्राप पापपाङ्मुखः ॥ १२ ॥ तत्र चेतश्चमत्कार-
कारणं पारणं दशोः । वीक्ष्य स्वर्णमयं चैल्यं, जह्नुः पप्रच्छ मन्त्रिणम् ॥ १३ ॥ केनेदं कारितं मन्त्रिन् !, सुबुद्धिरप्यथान्वीत् । आसीत्
कुमार ! त्वद्वन्द्वयो, भरतो वृषभाङ्गनूः ॥ १४ ॥ तेन वर्द्धकिलेन, कारितं चैतमेवकम् । कुर्वेऽहमुर्वी वीक्षस्व, तद्वित्याह स मन्त्रि-
णम् ॥ १५ ॥ [युगम्] सर्वां निर्वण्य सोऽप्युर्वी कुमारं प्राह नेदशी । भूरस्ति का(का)प्यतो रक्षां, तीर्थस्थास्य विधीयताम् ॥ १६ ॥ ततो
वर्द्धकिलेनाभितो गिरिमचीकरत् । सहस्रयोजनागाथां, परित्यां चक्रिणोऽहजः ॥ १७ ॥ पेतुर्नागकुमाराणां, भवनेऽवकरोत्कराः । स्वस्या-
भिभयाजगमुः (स्वस्याभिजगमुः) सम्भ्रान्तास्ते ज्वलनप्रभं प्रभुम् ॥ १८ ॥ भोः कुमार ! किमारब्धं, त्वयेति नागराड् जगौ । सोऽप्याह न पुनः
कुर्वे, तीर्थमवतथा कृतं ह्यदः ॥ १९ ॥ नागेन्द्रो द्राग् ययौ नागलोक्तेमपोऽप्यचिन्तयत् । वारिणाऽन्तर्गङ्गुप्राया, विनेयं परिखा खलु ॥ २० ॥
मित्राय दण्डरत्नेन, जाह्नवीं परित्यामसौ । वारिवारैरपूरिष्ट, दिष्टान्तमुपदेष्टुभिः ॥ २१ ॥ ततो गेह(हे)पयःपाताद्, भीता नागा निजे-
शितुः । तदाऽऽचल्युरयैपोऽपि, नागानाहलुशिष्टये ॥ २२ ॥ दृग्विपाशीविषाकारघारिणोऽभ्येत्य तेषमि तान् । भस्मसाश्चकिरे सर्वान्,
सम्यग्दृगवलोकनात् ॥ २३ ॥ शिविरे प्रससारौचैः, शोककोलाहलो रवः । अन्तःपुरस्त्रियः पेतुः, मुक्तेकेसा मदीतले ॥ २४ ॥ निवार्य

मन्त्रिणः शोकं, सर्वमादाय तद्वलम् । प्रस्थाय नगराभ्यर्णं, निरानन्दाः समैयकः ॥ २५ ॥ कथङ्कारमुदन्तोऽयं, स्वामिनो ह्यापयिष्यते ? ।
यावद् विसर्गमन्योन्यं, किङ्कर्त्तव्यतया व्यधुः ॥ २६ ॥ तावदेको द्विजः प्राप्तस्त्वनवस्थाप्य स स्वयम् । रन्ध्रयोः श्रवमाधाय, चक्रिणो द्वारामा-
सदत् ॥ २७ ॥ पूरुर्ध्वश्चक्रिणा दृष्टः, प्राहेको मे मृचः सुतः । प्रसद्योजीवय स्वामिन्नेकोपायकोविदः ! (दः) ॥ २८ ॥ तत्प्रत्ययाय वैद्योऽयक्,
कदाप्यमृतमर्ष्यतः (विप्र ! कस्मादमृत्युतः) । कुलाद् भस्मानय स्वस्य, सुनोजीविवहेवहे ॥ २९ ॥ भ्रामं भ्राममनेकेषु, कुलेष्वाप न तत्
स तु । आगतश्चक्रिणा मोक्षो, माऽसमाधिं विचेहि भोः ! ॥ ३० ॥ ईदृगेव स्वभावोऽस्य, संसारस्यास्थिरात्मनः । अतो देयं मनो धर्मे,
सर्वशर्मनियन्धने ॥ ३१ ॥ इत्याद्युपदिशन्तं तं, द्विजः प्राह प्रभो ! जनः । परोपदेष्टे(श)कुशलो, न पुनः करणे स्वयम् ॥ ३२ ॥ चक्रयाह
नेषमित्युक्ते, द्विजोऽनक् तर्हि ते सुताः । पट्टिः सहसा नागेन्द्रैर्दृष्ट्वा दष्टा मृतिं गताः ॥ ३३ ॥ यमपातमिवाकर्ण्यं, कर्णकरचवद् वचः । तत्
तदा मूर्च्छितश्चक्री, पपात क्षितिमण्डले ॥ ३४ ॥ ततः क्रमाप्तचैतन्यः, उपचारैः स शीतलैः । हाहा ! स्वच्छाशया ! वत्सा !, हा विनीताः !
सुतापहाः ! ॥ ३५ ॥ स्मारं स्मारं गुणानेवं(पां), धारं धारं वरात्मनाम् । मुक्कण्ठं बरोवाधुश्रेणिनिःश्रेणितोदरः ॥ ३६ ॥ [युग्मम्]
द्विजोऽयक् त्याहशः स्वामिन् !, यदि शोकवदंगताः(वदाः) । महाविद्या महेन्द्र्यो(महाशूरा), मादशां तर्हि का कथा ? ॥ ३७ ॥ यावन्निवारयेत्
शोषाद्, विप्रस्तं युक्तिभिर्मनाक् । पूर्वसद्वृतितास्त्रावदमात्यादय ऐयकः ॥ ३८ ॥ चक्री पप्रच्छ तान् सर्वेऽकस्मात् किं (सर्वान्, कस्मात् ते)
निधनं गताः ? । तेऽपि साधुमुताः प्रोचुर्दृष्टान्तं सर्वमादितः ॥ ३९ ॥ इत्थाष्टापदाभ्यर्णवासी तत्राऽऽय्यौ जनः । रक्ष रक्षेति
पूरुर्ध्वन्, श्रुतश्चक्रीति तान् जगौ ? ॥ ४० ॥ देव ! या परिताऽपूरि, त्वत्पुत्रैर्जाह्नवीजलैः । सा(सं-) ज्ञावयति नो ग्राम-पुतर्दीनतिविस्तृता
॥ ४१ ॥ ततो भगीरथं चक्री(वीत्रं), प्राहिणोद् जङ्घनन्दनम् । वत्स ! गच्छाऽनुनीयैषां, तन्निवारय साध्वसम् ॥ ४२ ॥ अनेनाष्टापदं

गत्वा, तपोऽष्टममनुष्ठितम् । आराधनीय नागानां, बलि-पूजादिपूर्वकम् ॥ ४३ ॥ तदादितो नागवलिर्विव्यातो जनतास्वभूत् । विज्ञायाव-
धिनाऽऽयातं, नागेन्द्रं प्राद जहुसुः ॥ ४४ ॥ युष्मदादेशतो गङ्गामिमां नयामि धारिणौ । तुष्टोऽवोचदसौ कार्यं, यथेच्छं कुरु निर्भयः ॥ ४५ ॥
सर्वे निवारिताः सन्ति, नागा भरतवासिनः । दण्डरत्नेन चिक्षेप, पूर्वोच्यौ सां ततोऽसकौ ॥ ४६ ॥ यत्रासौ मिलिता वाद्वौ(द्वि),
गङ्गासागरन्तामरम् । अद्यापि यद्(अथ शवत्)जने(ना)ख्यात, तत्र तीर्थमभूत् पुनः ॥ ४७ ॥ जाह्नवी जडुनानीतेत्यार्यातेयं तथाभ्युजौ ।
भगीरथेन तु क्षिप्ता, तेन भागीरथीत्यपि ॥ ४८ ॥ तेनात्राप्यर्चिता नागास्तुष्टैरपि सोऽर्चितः । राज्याभिषेक चक्रेऽस्य, क्रमाच्चारी
यमागतम् ॥ ४९ ॥ स्वयं पिनाजितोपान्ते, प्रात्राजीद् दृजिनोश्चितः । क्षीणाष्टकमां परमानन्दानन्दमवाप च ॥ ५० ॥ इति सगरचक्रि-
(श्रीसगर)चरितम् ॥

अथ तृतीयचक्रिणश्चरितोद्देशः—

अथैव भारते यथे, श्रावस्त्यां पुरि पार्थिवः । समुद्रविजयस्तस्य, भद्रा भद्राकृतिः प्रिया ॥ १ ॥ तस्याश्चतुर्दशस्यप्रसूचितोऽजा-
यताङ्गजः । तृतीयो मघना नाम, चक्षी शक्रपराक्रमः ॥ २ ॥ क्रमेण साधिताखण्डपद्मण्डश्चक्रिणः श्रियम् । भुक्त्वा व्यरंसीद् भोगा-
दाकण्ठमुक्त इवोदनात् ॥ ३ ॥ भवमावं विभाव्यासौ, प्रव्रज्य गुरुसन्निधौ । सनत्कुमारकल्पेऽगात्, सुकृती सुकृताश्रयात् ॥ ४ ॥ इति
तृतीयचक्रिचरितम् ॥

अथात्रामहसौभाग्यभङ्गीतरङ्गीभूतपुरुहूतप्राशुतीवृतसुकृतशतप्राप्य[राज्य]राजराजचिह्नवतरामरणश्रीतिरस्करण-नमस्करणचरणप्रवण-
ध्रमगुणधरण-प्रगुणितप्रसिद्धलघिसमृद्धतावगणितमहोपरोगसम्यक्सूदन-महर्षिमुख्यरेखानिकप-महासाहसिकधुरन्धरताद्यवदोतावदात-श्री-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
तृतीय-
मधवचक्र्य-
धिकारः ।

॥ २१ ॥

मनापुमारचक्रिणोऽग्रानरे प्रश्नेपक्षे श्वेषो इमे वृषगाथे पटितव्ये—

सम्यक्दाणि मुणिऊण मायादियाणणाओ य मणंरुमारो । छरुगंउसामित्तमुचिरग दिरुगं, निणिहत्तु पत्तो म
सणंरुमारो ॥ ११ ॥ चासम्यसत्तमदिद्या लद्धिसमिद्धेण चेयणा जेण । उग्गाणं रोगाणं, तं नमिमो मुणिवरं निचं ॥ १२ ॥

व्याख्या—तं 'मुणिवरं' साधुप्रधानं "नमिमो" नमस्तुमो वयमिति क्रियायोगः । ज्ञेयं सुगमम् । नयरम्—स्वरूपदानि 'मुत्ता'
निशम्य, पम्मात् ? मायास्त्यो द्विजो-विप्रौ तगोरान्तात्-चम्य एवकाराप्येतात् सुरादेव नान्यस्माद् गुर्वादेशेति, एतदेव यैराग्यकारागम-
भूतिनर्यः । 'ज्ञेय' इति क्षणविनागरे नरपानुयायि इत्युपेक्षां वृत्ता इत्यर्थः । "यामसयसचसदिय" चि वर्षसतशतव्याधिनेदन(ना)सहनम्
उत्तराख्ययनोपदेशमालावृत्ति-सनरुमारचरिगागेनप्रग्यानुसारेणोक्तम्, प्रकीर्णंकारिणु कुयचिन् सत्तसहस्रागामप्पुपत्तात्; तरं
तत्त्वपरिनिर्देशितव्यम् । इति समासार्थः ॥ ११-१२ ॥ व्यासार्थस्तु प्रत्ययेनोच्यते—

अमीद भरतक्षेत्रे, कुरुजङ्गलनीयुति । श्रीहस्तिनापुरं तत्र, कुरुक्षेत्रेऽतिविश्रु(त्)ते ॥ १ ॥ अथसेनाभियो भूयः, सहदेव्यस्य
यक्ष्णत । तस्यः सनरुमारग्यग्रतुषंअत्रयभूत् मुतः ॥ २ ॥ समं महेन्द्रसिंहेन, कालिन्दी-सूरसमुना । सपांशुभीडितेनाऽऽयाग्न-
निः स यौवनम् ॥ ३ ॥ वसन्तसमयेऽन्येगुर्नानागरिपटुतः । चिरं व्रीडाभिरात्रीहकोडे चिक्रीड स क्रगान् ॥ ४ ॥ स्यं नमभगड-
ग्रतुः, क्षणियाणां तनूद्वाराः । वार्द्धिकहोलनामानं, कुमारोऽप्यारुरोह तम् ॥ ५ ॥ वक्रुक्षिभ्राजशाल्मो, गन्तुं पत्रमपास्या । निगुचोत्त-
पश्रीतः, स तेगाट्टरयतां क्षणात् ॥ ६ ॥ यामन्नृपोऽन्यगात् तावद्, याताद् मद्र(भद्रः)क्रमयमः । महेन्द्रसिंहं पथाद्, व्याट्टस्य प्रक्षिताः
मयम् ॥ ७ ॥ भ्रामं भ्रामं गुंरं भ्रामं, स यपं यायदन्यथा । दुष्टथापदसङ्कीर्णां, प्रविष्टो विरुटाट्पीम् ॥ ८ ॥ सारसानां खं धुत्वाऽऽत्राय

शलाकापु-
रगाधिष्ठारे
पतुयं-
सनलुमार-
चर्य-
धिष्ठारः ।

गन्धं सरोरुहाम् । हृष्टः प्रवृत्तोऽभिमुखं, तस्यापश्यत् सरः पुरः ॥ ९ ॥ शुश्राव वेणु-वीणादिवन्धुरं गीतमद्भुतम् । उत्फुल्लोचनो यावद्,
याति तावद् ददर्श सः ॥ १० ॥ सुराङ्गनोपमक्रीभिः, सनत्कुमारमावृतम् । किमिन्द्रजालं ? किं सत्यमिति शङ्कं चकार च ॥ ११ ॥
[युगमम्] पपाठ मागधस्तावदश्वसेननृपात्मज ! । जय त्वं सनत्कुमार !, ततोऽसौ निश्चिकाय तम् ॥ १२ ॥ हर्षपूर्णमनाः प्राप्तः,
स कुमारस्य दृक्षपथम् । उपलब्ध्याभ्युत्थितोऽसौ, पपातेपोऽस्य पादयोः ॥ १३ ॥ उत्थाप्याऽऽलिङ्ग्य तं (ऽऽलिङ्गितः) छेदादासीनावासने
यमौ । निवार्यं गीतमुलं, पार्श्वेऽस्थुश्च नमश्चराः ॥ १४ ॥ हर्षाश्रयपसार्योक्थोर्मिं प्रहाऽश्वसेनसूः । रौद्राटव्यां कथमस्मां, प्राप्तो ? मां
ज्ञातवान् कथम् ? ॥ १५ ॥ मद्वियोगे महाराजो, माता च(नु) किमु चक्रतुः ? । इत्युक्ते सर्ववृत्तान्तं, यथावृत्तं शशंस सः ॥ १६ ॥ अयात्तौ
आपितश्चाक्रीभिर्विहितभोजनः । पप्रच्छाश्वहृतः कुत्र ?, प्राप्तश्चेतां श्रियं कथम् ? ॥ १७ ॥ ध्रुत्वेति चरितं शंसन्, लज्जमानो नृपात्मजः ।
मुख्यां चकुल(चिपुल)मत्याख्यामुदूढशतयोपिताम् ॥ १८ ॥ आयाति मे प्रिये ! निद्रा, मदीयं सुहृदः पुरः । सम्बन्धं विधया ज्ञात्वाऽऽख्या-
हीत्याप्यन् निजां प्रियाम् ॥ १९ ॥ स्वयं रतिगृहं प्राप्त, इत्युक्त्याऽथो तमाह सा । तदाऽथैन निवृत्तानां, भवतां प्रापितोऽटवीम् ॥ २० ॥
द्वितीयेऽपि दिने गच्छन्, मध्याह्नेऽथः श्रमातुरः । निष्कासितरससोऽध्यात् छायायां भूरहस्तले ॥ २१ ॥ उत्तीर्योत्तार्यं पर्याणं, यावदा-
र्योऽयतिष्ठते । तावदकार्यकारीति, मुक्तः प्राणैस्तुरङ्गमः ॥ २२ ॥ मुक्त्वा मृगं कुमारस्तं, जलायेतस्ततो भ्रमन् । तदनासादयश्चाकुलीभूतः
सुकुमारवः(यत्) ॥ २३ ॥ दूरात् समच्छदं दृष्ट्वा, तत्र गत्वेक्षणद्वयम् । प्रसार्यं पतितो भूमौ, निश्चेष्टः काष्ठवत् रुपा ॥ २४ ॥ तावत्
तपुण्यनुज्ञेन, यक्षेण वक्षिणासिना । सर्वान् कृपया सिक्तः, आनीय शीतलं जलम् ॥ २५ ॥ पायितोऽम्भः सर्वेतनयः, कस्त्वं ? चेदं
ब्रुवस्त्वया । आनीतमिति तं प्राह, यक्षोऽवगत्रवास्यहम् ॥ २६ ॥ मानसात् सरसो धार्यनीय त्वां सिक्तवान् पुनः । आर्यं आहास्य स्नानेन,

तापो मे याति नान्यथा ॥ २७ ॥ स ग्राह पूरयामीच्छां, तवेत्युत्पाद्य नीतवान् । हस्ताभ्यां तत्र कृष्णाक्षो यक्षो योदुमढीकृत ॥ २८ ॥ पूर्वं मुचो महाबातो, ध्यस्त्रयुक्षः सशर्करः । ततो च(वा)हु(ह)लघूलीभिर्भूतं कृतमम्बरम् ॥ २९ ॥ मुक्ताः कृतादृहासासाः, पिशाचाश्चातिमीपणाः । तेरमीतो नागपाशैर्वद्धः कुन्देन तेन सः ॥ ३० ॥ ग्राट्कुल्य श्रोतयित्वा तान्, जीर्णरज्जुनिर्वोजसा । यक्षो मुष्टिप्रहारेण, विहितोऽनेन रणद्वशः ॥ ३१ ॥ हतोऽयोमुदरेणासौ, यक्षेणोरःस्थले कृषा । चन्दनहुममुन्मूल्योन्वो(र्वो)स्तेनाऽऽच्छोदितः सुरः ॥ ३२ ॥ छिन्नद्रुवत् पपातोन्वो, यक्षोऽधो नृपसपरि । महान्तममुचच्छैलं, तेनासौ मूर्च्छितोऽपतत् ॥ ३३ ॥ तेनापि लब्धचैतन्येनाऽऽहतो दृढमुष्टिना । शतशर्करवद् जातः, सुपर्वेति मृतो न तु ॥ ३४ ॥ रसित्वा विरसं नष्टः, कौतुकार्यमिताः सुराः । खेचराश्च पुष्पघृष्टि, कुमारस्योपरि व्यधुः ॥ ३५ ॥ अहो ! यक्षः कुमारेण, जितोऽनेनेति वादिनः । यक्षं जित्वा ततोऽत्रासौ, सन्ध्यायां सरसोऽचलत् ॥ ३६ ॥ गतोऽद्रा-
क्षीद् सुपं फाञ्चित्, नन्दनोयानमध्यगाः । भानुवेगाद्गजा अष्टौ, दिक्षुमारीरिवाद्भुताः ॥ ३७ ॥ सस्पृहं वीक्षितस्ताभिरार्यपुत्रोऽपि का
श्माः ? । पृच्छामीति तदन्तेऽगात्, पप्रच्छैकां च कन्यकाम् ॥ ३८ ॥ का भवत्यः ? किमयं वा, विष्टन्ति निर्जने वने ? । साऽप्याहान्नास्त्य-
दूरे नः, पूः प्रिय(या)सद्गमाभिधा ॥ ३९ ॥ तत्रैहि कुरु विश्रामं, तावदुक्स्वेति किङ्करैः । दर्शिताच्चाऽस्तसमये, प्रापितस्तां पुरीमसौ ॥ ४० ॥
ताभिः पद्भुकिमी राक्षे, दर्शितश्चाय भूपतिः । अभ्युत्थायाऽऽसयित्वाऽऽशु, विष्टरेऽद्वेऽजवीन्मुदा ॥ ४१ ॥ आसां फनीनामष्टानां, दिष्टोऽर्चि-
मालिसापुना । यरो यरस्त्वं कृष्णाक्षयस्सत्य जयलक्ष्मणा ॥ ४२ ॥ अर्हस्युदोदुमे(न्य त्वं तदिलाकर्ण्य मौनवान् ।) तात्त्वमित्याकर्ण्य
मौनयान् । प्राहितः पाणिना पाणिः(म्), स तासां यद्वक्कट्टणः ॥ ४३ ॥ ताभिः सहायं (स ताभिः सह) पर्यङ्के, सुप्तो रतिगृहे निशि । मूल्यम-
परयदागानं, प्रमुदो हणचिन्तयत् ॥ ४४ ॥ किमाश्चर्यमिदं ? यद्वक्कट्टणं फरमीक्ष्य सः । अविपण्णमनाः शून्यारण्ये गन्तुं प्रचक्रमे ॥ ४५ ॥

शैलोपरि महावासं, मणिस्तम्भालिशालिनम् । वीक्ष्येन्द्रजालं किमिदमपीति ध्यातवानसौ ॥ ४६ ॥ तदासन्ने स्थितो नार्योः, शुश्राव केशं
स्वरम् । निर्भोः प्रविष्टो भवनं, प्राप्तः संप्रमग्भूमिकाम् ॥ ४७ ॥ तत्र दिव्या कनी दृष्टा, रुदन्त्य वदन्त्यदः । त्वमेव सनत्कुमारः, (२१)
कुरुवंशान्धिचन्द्रमाः ॥ ४८ ॥ अन्यजन्यन्यपि स्वासीत्युदित्वा साऽरुदत् पुनः । स्नानमशङ्कितेनाऽऽप्तासनेनाष्टच्छि तेन सा ॥ ४९ ॥ [युग्मम्]
किं त्वं सनत्कुमारस्य भयस्यत्र यतस्त्वया । शरणं प्रतिपन्नोऽसौ ?, श्रुत्वा साऽऽहोऽऽशया प्रियः ॥ ५० ॥ साकेतपुरनाथस्य, सुरप्रभंस्य
सुन्दरी । चन्द्रयशस्तयोः पुत्री, प्राणेभ्योऽस्म्यतिवह्मो ॥ ५१ ॥ रूपं चित्रस्यमालोक्याऽऽश्वसेनेर्दूतहस्तगम् । जातानुरागा दत्ताहं, मित्राऽसुभै-
जनाननात् ॥ ५२ ॥ जह्वा खेचरस्तायन्मां कुट्टिमतलाद् युवा । विद्याविनिर्मितावासेऽमुष्मिन् सुस्वर्वा गतः क्वचित् ॥ ५३ ॥ एवं वदन्त्यामे-
वासीं, स पूत्याऽऽशनिवेगसूः । आर्यपुत्रं वज्रवेगो व्योम्न्युल्ललितवान् चलात् ॥ ५४ ॥ ततो हाहारवं बाला, कुर्वाणा मूर्च्छिताऽपतत् ।
कुमारो मुष्टिपातेनावयीत् तं दुष्टलेचरम् ॥ ५५ ॥ एलाक्षताङ्ग आप्तास्य तामुक्त्वोदन्तमंत्मनः । उपयेमे सुनन्दाऽऽख्यं, क्षीरजं भविताऽस्य
सा ॥ ५६ ॥ इतश्च वज्रवेगस्य सन्ध्यावल्यनुजाऽऽययौ । दृष्ट्वा भ्रातृवधं क्रुद्धाऽऽस्मार्यश्च शानिनो वचः ॥ ५७ ॥ यद् भ्रातृहन्तुः पत्नी त्वं,
भविष्यसीत्युपस्थिता । विवाहायानुमत्याऽस्याः, कुमारोऽङ्गीचकार ताम् ॥ ५८ ॥ अत्रान्तरे हरिश्च(च)न्द्र-चन्द्रसेनाख्यखेचरौ । आयातां वार्य-
पुत्रान्ते, आहूतु(स्त्रं) निवन्धनम् नतिपूर्वकम् ॥ ५९ ॥ विभो ! विद्यावलो(लान्) क्षात्वाशनिवेगो नभश्चरः । पुत्रविष्टान्तघृत्तान्तं, समायाति
तवोपरि ॥ ६० ॥ चन्द्रवेग-भानुवेगाभ्यामावां प्रेषितावतः । स्वपुत्रौ रथ-सन्नाहयुतौ युग्मदुपास्तये ॥ ६१ ॥ अस्मत्तातावपि प्राप्तावेव सेवाकृते
तव । एतयोर्वदतोरेयायातौ तावपि च क्षणात् ॥ ६२ ॥ ततः सन्ध्यावलीदचप्रज्ञसि(ह्या)विद्ययान्वितः । कुमारोऽशनिवेगेन, सार्धं योद्धुं
प्रचक्रमे ॥ ६३ ॥ कुमाराराशनिवेगौ द्वौ, भग्नयोः सैन्ययोर्द्वयोः । युयुधाते कुमारोऽसौ सर्पास्त्रमसुचत् रुधा ॥ ६४ ॥ तदस्त्रं (ततस्त्रं)

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
र्याधिकारे
चतुर्थ-
सनत्कुमार-
चर्क्य-
धिकारः ।
॥ २३ ॥

गरुडाखेण, तेनाऽमुञ्च(च)च खेचरः । आग्नेयाखं वारुणाबेणाहाणीद् भूपसूरपि ॥६५॥ वायव्याखं गुंमोचारिः, शैलाखेण जहार सः । विद्याभृद् धनुरादायामुचच्छरपरम्पराम् ॥ ६६ ॥ चिच्छेद कुमारस्तब्ज्यां, सोऽसि लात्वाऽथ(प्र)धावितः । तेनापि छिन्न(छिन्ने)तन्मुष्टौ, स दोर्ध्वद्वार्यमापत् ॥६७॥ चकत्त चक्री चक्रेण, शीपं तस्याथ तत्क्षणात् । सङ्क्रान्तां तस्य राज्यश्रीस्तस्मिन् विद्याभृतामपि ॥६८॥ स्तूयमान-
श्चन्द्रवेगाद्गर्हत्वाऽशानिवेगकम् । न्योम्रो रथेन तत्रावतीर्णः सौधावतंसके ॥६९॥ सन्ध्यावली-सुनन्दाभ्यां, हृष्टाभ्यां वीक्ष्य भाषितः । आर्यपुत्र ! स्वागतं ते, वैताढ्येऽगावसौ ततः ॥७०॥ तत्र विद्याधरैर्वयै(यो)नृद्वै(भूरि)निर्योपपूर्वकम् । सर्वविद्याधरैश्चर्याभिषेको विहितोऽस्य तु ॥ ७१ ॥ अन्यदा चन्द्रवेगेन, विह्वलश्चक्रभृद् विभो ! । यथा कन्याशतं तेऽदो, भानुवेगस्य चापराः ॥ ७२ ॥ अष्टौ ताः कन्यकाश्चक्री,
चतुर्थः परिणयति । सनत्कुमार इत्युक्तं, पुराऽर्चिर्मालिसाधुना ॥७३॥ [युग्मम्] मानसारसरस्तोऽसौ, मासमात्रेण वैष्यति । ज्ञानोत्तीर्ण-
मसिताक्षयश्चो द्रस्यति तं रिपुः ॥७४॥ कथं पूर्वभवे धैरी, सोऽभूदिति मुनिर्जगौ । काञ्चनाख्यं पुरं तत्राऽऽसीद् विक्रमयशा नृपः ॥७५॥
क्षीणां शतानि पञ्चास्य, नागदत्तोऽत्र सार्यपः । विष्णुश्रीस्तस्य पढ्यास्तोऽमङ्गसौभाग्यसेवधिः ॥ ७६ ॥ कथञ्चिदन्यदा राशां, दृष्टा साऽन्तः-
पुरान्तरे । क्षिप्ता रागादितेनाथ, सार्धशस्तद्वियोगतः ॥ ७७ ॥ प्रिये ! चन्द्रान्ते ! देहि, दर्शनं विलपन्निति । बालैर्वृतोऽसुप्तादुन्मत्तीभूतो
घासरान् ललौ ॥ ७८ ॥ जनापवादं तं राजाऽपहाय तन्मयात्मताम् । भूत्वा सुक्त्वा राज्यचिन्तां, तां सिषेवेऽधिकाधिकम् ॥ ७९ ॥
अन्यदाऽन्तःपुरस्त्रीभिर्मांरिता कर्मणेन सा । नागदत्त इवोन्मत्तीभूतस्त्रागतो नृपः ॥ ८० ॥ तद्वपुर्भस्मसात् कर्तुं, न ददात्यथ मन्त्रिभिः ।
राज्ञो दृष्टिं यश्चयित्वा, छर्दितं तद् वने क्वचित् ॥ ८१ ॥ तामपश्यन्नथो राजा, त्रिदिनीं ध्रुत-वृणार्दितः । स्थितो म्रियत इत्यस्य नीत्वा सा
तत्र दर्शिता ॥ ८२ ॥ ततः सलसलकृन्म्याकुलमालोक्य तन्नृपः । कलेबर् गलत्सूति, काककृष्टेक्षणद्वयम् ॥ ८३ ॥ अहो ! मम महान् मोहो,

यच्छते दुष्कृतं कृतम् । तस्यासादशरीरस्यावस्थेयं पश्यतेदृशी ॥ ८४ ॥ अकर्प(पं)प्राप्तवैराग्य, इति ध्यायन्नसौ नृपः । त्यक्त्वा राज्यं सुव्रता-
चार्योपान्ते व्रतमग्रहीत् ॥ ८५ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] चतुर्थ-पद्याष्टमादि, कृत्वा संलेखनां पुनः । मृत्वा सनत्कुमारेऽगात्, च्युत्वा
रत्नपुरेऽभवत् ॥ ८६ ॥ अष्टिसृजिनधर्मोत्थः, पालयन् द्वादशव्रतीम् । सम्यग्दृष्टिर्जिनाचां सः, कुर्वन् निनाय वासरान् ॥ ८७ ॥
इतश्च नागदत्तोऽपि, प्रियाविरहदुःखितः । आर्त्तध्यानात् मृतो जातस्त्रिययोगानवनेकशः ॥ ८८ ॥ ततः सिंहपुरे जहोऽग्निशर्माल्यो
द्विजाम्भजः । व्रतमादत्त फालेन, स वैराग्यात् त्रिदण्डिनः ॥ ८९ ॥ मासद्वयोपवस्त्रेण(स्त्रेण), पारयन् रत्नपुर्यगात् । राद्द भागवतभक्तोऽस्ति,
यत्र श्रीहरिवाहनः ॥ ९० ॥ यने तपस्त्रियं श्रुत्वा, पारणायाऽऽजुहाव राद्द । सोऽप्यागतो दैवयोगाद्, जिनधर्मं ददर्श च ॥ ९१ ॥
रोपारुणेभ्रणः पूर्ववैरात् स नृपतिं जगौ । शृष्टेऽस्य पायसं तप्तं, स्थाल्यां मे परिवेषय ॥ ९२ ॥ राजाऽऽहान्यस्य शृष्टेऽद्धि, स प्राहृत-
द्वि(द्धि)नाऽन्यथा । किं कर्त्तव्यतया मूढो, राजाऽप्येवममन्यत ॥ ९३ ॥ ततस्तथाकृतः(ते) श्रेष्ठी, केवलं कर्मजं फलम् । जानन्नसिन्नविद्वेषं,
दधी धर्मधुरन्धरः ॥ ९४ ॥ समांसात्तृद्वगभृक्केऽस्मिन्, स्थाल्युत्थाताऽस्य शृष्टतः । श्रेष्ठयागस्य गृहं(ह)चैत्यचर्चा चक्रेऽतिभक्तितः ॥ ९५ ॥
क्षमयित्वाऽखिलं बन्धुयुगं लात्वाऽर्हतं व्रतम् । निर्गल्य नागरादेला, गिरावनशनं व्यधात् ॥ ९६ ॥ कायोत्सर्ग(गे)स्थितः पक्षमेकैकां विशमेव
(मैन्द्रां दिशेयमेव) हि । स दक्षो विष्णु सर्वासु, पक्षं पक्षं पृथक् पृथक् ॥ ९७ ॥ सोढशृष्टव्ययः स्वाद्यमानः काक-शिवादिभिः । नमस्कारपरो
मृत्वा, सौधमैन्द्रो यमूव सः ॥ ९८ ॥ तपस्वी वाहनं जहोऽस्याभियोगिककर्मतः । च्युत्वा भ्रान्त्वा नृ-तिर्येक्षु, जातो यक्षोऽसि-
ताक्षकः ॥ ९९ ॥ च्युत्वेन्द्रोऽसौ कुमारोऽभूदेतयोर्वैरकारणम् । एतदित्युक्तमर्चिर्मालिना मे धानिनविणा ॥ १०० ॥ ततस्तेऽन्तरवासायं,
नगर्या न्यासपूर्वकम् । भानुवेगं मया प्रेष्य, कनीनां प्राहितः करम् ॥ १०१ ॥ तत्रैव(तत्) कारणात् मुक्तं, आरात्स्यामः क्षणे त्वि(न्वि)ति ।

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रवाधिकारे
चतुर्थ-
सनत्कुमार-
चक्र-
धिकारः ।
॥ २४ ॥

क्षमस्याऽगो वने सुप्तो, मीपणे यद् भवांस्तदा ॥ १०२ ॥ तेन विज्ञपयाम्येतत्, तत् कन्याशतमुद्ध । ता अपि प्राप्ता अष्टौ, पश्यन्तु
त्यन्युत्साम्बुजम् ॥ १०३ ॥ एवमस्त्वार्यपुत्रेण्युदि(क्ते) ता आगताः कनीः । महाविमूल्योपयेभे, गायद्घवलमङ्गलम् ॥ १०४ ॥ दशोत्तरस्त्री-
शतेन, समं विलसति स्म सः । प्रयाति कालस्त्रैवम्, आर्येणाऽद्योदितं यथा ॥ १०५ ॥ गन्तव्यं तत् सरो यत्र, युद्धं यक्षेण मेऽभवत् ।
आगतानां ततोऽत्राद्य, दर्शनं भवतामभूत् ॥ १०६ ॥ अत्रान्तरे रतिगृहात् सुरसुप्तः समुत्थितः । कुमारश्चातिविस्तराद् गतो वैताढ्यपर्वते
॥ १०७ ॥ विश्वतोऽवसरं प्राप्य, महेन्द्रेण नृपात्मजः । देव ! त्वद्विरहान्माता-पितरौ स्तोऽतिदुःखितौ ॥ १०८ ॥ ततस्तयोर्देशनेन, प्रसादः
क्रियतां मम । इत्यनन्तरमेवासौ, विश्वसेरुसुकोऽभवत् ॥ १०९ ॥ नानाविमान-हस्त्याल्लैर्विद्याधरैर्द्युतः । नमःस्यैर्विव्यनेपथ्यैर्गतो गजपुरं
रयात् ॥ ११० ॥ जननी जनकश्चापि, पौरा भेजुर्धृशं मुदम् । [क्रमात्] क्रमागते निजे[०] राख्ये, राक्षा न्यस्तो निजाङ्गजः ॥ १११ ॥ सेनानीत्वे
महेन्द्रश्च, स्थविरत्वान्तिके स्वयम् । प्रव्रज्याऽनुष्ठितं कार्यं, तीर्थे धर्मजिनेशितुः ॥ ११२ ॥ अथाश्वसेनसूर्वर्द्धमानकोश-वल्लो दली ।
साम्राज्यं पालयन् कालं, निनाय न्यायवत्सलः ॥ ११३ ॥ चतुर्दश च रत्नान्युत्पन्नानि निधयो नव । कृत(ता) पूजस्त(जा त) तश्चक्री, चक्रादिष्ट-
पथेऽचलत् ॥ ११४ ॥ मागध-नरदाम-प्रभास-सिन्ध्वाविभारतम् । साधयित्वा जयी वर्षसहस्रेणागतः पुरम् ॥ ११५ ॥ दृष्ट्वावधिनेन्द्रेण,
मत्समोऽत्राभवत् पुरा । अयमिति श्रावलेहेनादिष्टो नरवाहनः ॥ ११६ ॥ गत्वा सनत्कुमारस्य कुरु राज्याभिषेचनम् । हारं छत्रं वनमालां,
मुकुटं चामरद्वयम् ॥ ११७ ॥ द्रूप्यं कुण्डलयोर्युग्मं, पादुकायुगलं तथा । सिंहासनं पादपीठं(सपीठं च), प्राशृतं चेदमर्पयेः(प्राशृतमिदमर्पय)
॥ ११८ ॥ [युगम्] वाच्यं च यन्महाराज ! वाचां पृच्छति ते हरिः । एवमस्त्विति पौलस्त्यः, प्रतिश्रुत्याऽऽगतः पुरम् ॥ ११९ ॥
समर्प्य (समणि-) प्राशृतं चक्री, विश्वसो धनदेन भोः ! । वयं तवाभिषेकाय, शक्रेण प्रेषिता अतः ॥ १२० ॥ यूयं समनुमन्यध्वमेवमस्त्विति

चनयवक् । ततो योजनविस्तारं, मणिपीठं व्यधात् सुरः ॥ १२१ ॥ तस्योपरि रत्नमयं, स्नानमण्डपमुन्नतम् । तदन्तः पीठिका दिव्योपर्येष्ठाः
सिंहविष्टरम् ॥ १२२ ॥ निवेश्य तत्र क्षीरोदजलैर्मणिमयैर्घटैः । अभिषिक्तः सुरैरुत्थञ्जयजारवो दिवि (राववादिभिः) ॥ १२३ ॥ रम्भाद्या
ननृत्यैर्न, कृत्वाऽलङ्कृतम् (चालङ्कृतं पुरम्) । पुरं प्रवेश्य विच्छिन्त्या, स्वर्गे (गी) (ततः) स्वर्गिजनोऽगमत् ॥ १२४ ॥ [त्रिभिर्विशेषकम्]
भुञ्जान्तश्चक्रिणो भोगांश्चनयपि कालमत्यगात् । अयो (थ) सौदाम (मि) नीनाट्यं, पश्यन्नास्ते पुरन्तरः ॥ १२५ ॥ अत्रान्तरे सङ्गमाल्य, ईशा-
न्नादागतः सुरः । द्युतियोसितदिक्चक्रः, सुधर्माधिपसन्निधौ ॥ १२६ ॥ सद्यस्तेजसा नष्टतेजसोऽङ्गारका इव । महा इवोदये भानोर्वभू-
युररिलाः सुराः ॥ १२७ ॥ सविस्मयैः सभादेवैर्हरिः पृष्टो विभो ! कथम् । वपुष्यमुष्य दीप्तिश्रीर्द्वादशाऽऽदित्यवोऽधिका ? ॥ १२८ ॥
सौधमैर्नोऽयदत् पूर्वभवेऽनेन तपः कृतम् । आचाम्लघर्द्धमानाल्यं तेनायमीदृशः सुरः (सुराः !) ॥ १२९ ॥ शक्रः पृष्टः पुनर्देवैः, स्वामि-
न्नन्योऽपि कोऽस्ति किम् । ईदृश ? इति सोऽप्याख्यदामि (मे) त्यस्ति महीतले ॥ १३० ॥ कोऽसौ ? सनत्कुमाराख्यो, यो हस्तिना-
(हस्तिन) पुरेशिता । यद्रूपरेखा लेपानां, वपुष्यतिसु (-प्यति) दुर्लभा ॥ १३१ ॥ अथदधानौ द्वौ देवौ, विजय-वि (वै) जयन्तकौ ।
आगतौ विप्ररूपेण, प्रतिहारप्रदर्शि (-देशि-) तौ ॥ १३२ ॥ प्रविष्टौ राजभयनं, दृष्ट्यक्षी समाचरन् । अभ्यङ्गं गन्धतैलेन, रूपाधिक्येन
विस्मितौ ॥ १३३ ॥ किमयमागतौ ? राज्ञा, पृष्टौ तावाद्युः प्रभो ! । आकर्णितं वर्णनीयं, रूपं ते त्रिजगत्स्य ॥ १३४ ॥ ॥ ॥ द्रष्टुं
कोतुकेनेति, ततो राज्ञा वितन्वता । रूपगर्वमिमौ प्रोक्तौ, प्रतीक्षेयां क्षणं तदा ॥ १३५ ॥ आस्थानमाधये यावदेवमस्त्विति तौ गतौ ।
चनयपि स्नातलिप्ताङ्गौ, दिव्याभरणभूषितः ॥ १३६ ॥ आस्थानमाश्रितो विभो, तावाजुहाव वेत्त्रिणा । दृष्ट्वा तौ तद्वपुर्वोदं, विषण्णा-
वाहर्तुर्मिथः ॥ १३७ ॥ अहो ! लावण्य-रूपादि, नृणां क्षणविनश्चरम् । चक्रिणोक्तौ विपण्णौ भो !, सदेहं निन्द्यः कथम् ? ॥ १३८ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रपाधिकारे
चतुर्थ-
सनत्कुमार-
चक्र-
धिकारः ।
॥ २५ ॥

ताभ्यामुक्तं महाराज !, देवानां रूपसम्पदः । अवसिताः स्युः पण्मासं, यावदायुस्ततः क्षि(क्ष)तिः ॥ १३९ ॥ मनुष्याणां पुनर्मेध्य-
ययो यावत् प्र(व्य)वर्द्धते । तेजो-यौवन-रूपादि, दृश्यते ते तदन्यथा ॥ १४० ॥ यदधुनैव श्रीर्नष्टा, खलमैत्रीव ते क्षणात् । युवां वित्यः
कथमिति, राज्ञोक्ते तावथाहतुः ॥ १४१ ॥ सर्वं शक्रप्रशंसदिवृत्तान्तं मूलतः स्वकम् । विसृतेन ततो राक्षा, दोः सकेयूस्मीक्षितम् ॥ १४२ ॥
उरसि(उरः स-)हारमेवं च, विवर्णं वीक्ष्य सोऽसिलम् । अचिन्तयद् भवस्याहोऽनित्यताऽसारवा तनोः ॥ १४३ ॥ रूप-यौवन-तेजांसि, निमेषादेव
यद् ययुः । ततोऽज्ञानं यपुर्मोहः, प्रतिवन्धो भवे भ्रमः ॥ १४४ ॥ रूपाभिमानो मूर्खत्वमुन्मादो भोगसेवनम् । परिग्रहो(ऽप्रमहोऽवः)
प्रहोऽतस्तत्, किञ्चित्(लक्ष्म्या)कुर्वेऽधुना हितम् ॥ १४५ ॥ [युग्मम्] इति सञ्चिन्त्य साम्राज्येऽभिषिक्तो निजतन्दनः । धीराभ्याऽनुकृतः
साधु, तावित्युक्त्वा दिवं गतो ॥ १४६ ॥ चञ्चयि तत्क्षणादेव, पटलमृणाग्रघत् । त्यक्त्वा परिग्रहं राधाचार्यस्यान्तेऽप्रदीद् द्रवम् ॥ १४७ ॥
ततश्च सर्वरत्नानि, सुनन्दाऽद्याः स्त्रियोऽखिलाः । आभियोगिकदेवाश्च, नरेन्द्रा निधयो नव ॥ १४८ ॥ किं बहुनाऽखिलं सैन्यं,
पण्मासं यावदन्वगात् । सम्भावितं न सिंहावलोकितेनापि तेन तत् ॥ १४९ ॥ [युग्मम्] अथैव पटतपसश्चक्रे तत्रेण पारणम् । अजा-
याश्चीनकात्रेण, पुनः पष्टं(ष्ट-)तपोऽकरोत् ॥ १५० ॥ ततः प्रभृति तदोपात्, प्रादुरासन् महाव्यथाः । केसः श्वासो ज्वरः कर्णभ्रूमेकाछन्दोऽ-
र्क्षिन्कुर्धिरकृ ॥ १५१ ॥ सप्तैता वेदना रौद्राः, सहमानस्य तस्य तु । आमर्ष-विश्रुडौपध्यादयः स्युः सप्त लब्धयः ॥ १५२ ॥ तदाप्यङ्ग-
प्रतीकारं, नाकरोद् हरिरित्यवक् । अस्याहो ! धीरता रोगार्त्तो(तो)यन्नाघात् प्रतिक्रियाम् ॥ १५३ ॥ अश्रद्धानो तद् देवो, तावेव पुनरगतो
किरात-वैद्यरूपेणोचतुर्धेदं घचो मुनेः ॥ १५४ ॥ चिकित्सां भगवन् ! कुर्वस्तूर्णीकोऽस्थान्महामुनिः । पुनः पुनश्च युवतोर्महात्माऽपीदम-
भ्यधात् ॥ १५५ ॥ कर्मणोऽङ्गस्य वा व्याधि, हरयस्तावथोचतुः । न कर्मणस्वनोरेव, तत् श्रुत्वा भगवानथ ॥ १५६ ॥ निष्ठ्यूतेनाश्रुली

पृष्ठा न्यर्णमर्णमर्णयत् । उवाच च चपूरोगहरेण्डमपि प्रभुः ॥ १५७ ॥ हरतं कर्मरोगं मे, युवयोः शक्तिरस्ति चेत् । श्रुत्वा तावाह तुस्तत्र, तत्रैव प्रभुता प्रभो ! ॥ १५८ ॥ उम्त्वा प्रशंसां सकृत्स्य, नत्वा देवौ दिवं गतौ । सप्तवर्षशतान्येव, विपेदे विपमां व्ययाम् ॥ १५९ ॥ वर्षलक्षं कुमारत्वमण्डलेशत्वयोरभूत् । चक्रित्वे श्रमणत्वे च(न), वर्षलक्षद्वयं पुनः ॥ १६० ॥ एवमायुः प्रपाल्यान्ते, सम्मेतगिरिमभ्यगात् । सम्यगालोचनापूर्वं, शिलापट्टोपरिस्थितः ॥ १६१ ॥ स मासिकेन भर्केन, मृत्वा स्वर्गे स्वनामके । समुत्पन्नस्ततश्च्युत्वा, विदेहे शिवमेष्यति ॥ १६२ ॥ [युग्मम्] इति श्रीसनत्कुमारचतुर्थचक्रिणश्चरित्रं सम्पूर्णम् ॥

अथ किञ्चित् पञ्चमस्तोच्यते—

जम्बूद्वीपे पुंरं रथनूपुरचक्रवालकम् । वेताढ्ये उत्तरश्रेण्यां, समस्ति स्वस्तिमज्जनम् ॥ १ ॥ तत्र राडमिततेजाः, सुताराख्या
म्यसाऽस्य तु । सा श्रीविजयरामोऽस्ति(जस्य), दत्ता पोतनपूष्पतेः ॥ २ ॥ अन्येशुरमिततेजा, दर्शनाया(य)गतः स्वसुः । उत्पताकं पुंरं
राजसन्नाद्राक्षीद् विदोपतः ॥ ३ ॥ विस्मयोस्तुहृदग्न व्योमोऽवतीर्णो राजमण्डपे । अभ्युत्थितः श्रीविजयेनाऽऽलिङ्गनपुरस्सरम् ॥ ४ ॥ निविष्टो
विष्टरेऽनुचुङ्गं, पप्रच्छोत्सवपारणम् । नरेन्द्रोऽमिततेजास्यस्ततः श्रीविजयोऽवदत् ॥ ५ ॥ इतोऽष्टमे दिनेऽत्राऽऽया(ग)त्, प्रतीहारनिवे-
दितः । नैमित्तिकः पुमानेको, दत्तासन उपाविशत् ॥ ६ ॥ मयाऽऽगमनकार्यं किमिति पृष्टोऽथ सोऽवदत् । राजन् ! मयाऽविसंबादि, निमि-
त्तमवलोकितम् ॥ ७ ॥ यथेतः सप्तमे पक्षे, पोतनाधिपमूर्द्धनि । विद्युत्पातो महोत्पातो, मध्याह्ने भविता हहा ! ॥ ८ ॥ तत् कर्णकटुकं
श्रुत्वा, मन्त्र्याह किं पतिष्यति । त्यच्छीर्षे ? सोऽवदत् कोपं, मा कृथा द्वेषता न मे ॥ ९ ॥ रेवृष्टिरुपरिष्टान्मे, दिने तस्मिन् भविष्यति ।
एवमुक्ते मया पृष्टं, कुत्रेदं शिक्षितं त्वया ? ॥ १० ॥ सोऽप्याख्यदचलस्वामिदीक्षाकाले स्वजीजिना । समं प्रव्रजितोऽष्टाङ्गनिमित्तं तत्र

शिश्नितम् ॥ ११ ॥ ततस्तारुण्यवान् पूर्वदत्तकन्यासुहृज्जनैः । प्रव्रज्यां साजितः सा तूदुढा कर्मानुभावतः ॥ १२ ॥ ततः सर्वज्ञप्रज्ञतं,
निमित्तमवलोकितम् । यथा पोतनपूर्वतुर्निपातोपद्रवोऽज्ञनेः ॥ १३ ॥ तेनोक्तं एवमेकोऽवप्रह्, मन्त्री तर्हि विधीयताम् । प्रभुः पोते समुद्रा-
न्तस्तत्पातस्तत्र नो भवेत् ॥ १४ ॥ अन्येनोक्तं देवयोगो, न कर्तुं शक्यतेऽन्यथा । परेणोक्तं वधः प्रोक्तः, पोतनेशस्य न प्रभोः ॥ १५ ॥
तावत् सप्तदिर्नो(नं) काञ्चित्, पुराधीशोऽत्र कल्पते । मन्त्रयित्वेति राज्येऽभिपिक्ता(क्तो) वैश्रवणाकृतिः ॥ १६ ॥ सप्तमेऽहनि मय्याहे, समुत्पन्नो
घनाघनः । गर्लितं जलदेनैर्धैः, स्फुरितं विद्युताऽधिकम् ॥ १७ ॥ ततः स्फुरित्वा त्रादकृत्य, पतित्वा विद्युताऽभितः । यक्षप्रतिकृतिर्यक्षम-
वनस्था विनाशिता ॥ १८ ॥ अहं पौषघशलायां, सप्तरात्रमुपोषितः । स्थितः स्व(ततः स)भागतो गेहं, नागैरभितन्वितः ॥ १९ ॥ पुनः राज्ये-
ऽभिपिक्ता, युशं नैमित्तिकोऽर्चितः । तदत्राऽमिततेजैवद्, वर्द्धापनककारणम् ॥ २० ॥ निशम्याऽमिततेजेव, ज(नि)गदे विस्मयादहो ! ।
निमित्तमविसंवादि, रक्षणोपक्रमोऽद्भुतः ॥ २१ ॥ समं सुतारयाऽन्येद्युर्गतः श्रीविजयो बहिः । सुवर्णवर्णमद्राक्षीदुद्याने मृगमद्भुतम्
॥ २२ ॥ प्रोक्तं सुतारया स्वाभिन् !, श्रीडार्थममुमानय । स्वयं प्रधावितो राजा, पुरः सोऽप्यचलद् द्रुतम् ॥ २३ ॥ मृगः स्तोकां सुबं
गत्वा, सहस्रोत्पतितोऽन्वरे । अत्रान्वरे महादेव्या, कृजितं यदहं प्रिय ! ॥ २४ ॥ दृष्ट्वा कुकुटसर्पेण, रक्ष रक्ष ततो विभो ! । यवले
यायदेय द्राक्, तावत् पञ्चत्वमाप सा ॥ २५ ॥ चितां प्रविष्टः शोकात्तस्तया सार्द्धं नृपस्ततः । ज्वाल ज्वलनो यावत्, खेचरो तावदा-
गतौ ॥ २६ ॥ मन्त्राभिर्मन्त्रिताम्भोभिः, सिक्तैरेन चिता ततः । नष्टा वैतालिनीविद्या, कृत्वा चाट्टहसस्वरम् ॥ २७ ॥ स्वस्थीभूतो नृपः
प्राह, किमेतदिति खेचरो । जल्पतुर्नन्दनावां, स्वाभिनोऽमिततेजसः ॥ २८ ॥ गतावभूव यात्रार्यमागच्छन्नां युतो रवः । नीयमान-
सुताराया, अशनिघोषभूमुजा ॥ २९ ॥ जातावावां युद्धसज्जौ, यावत् तन्मुक्तिहेतवे । तावत् सुतारया प्रोचे, युद्धेनालमिहाधुना ॥ ३० ॥

परं वैतालिनीविद्यावच्चितं जीवितेश्वरम् । रक्षतां तत्र गत्वा द्राक्, यावन्नासंस्त्यजत्यसौ ॥ ३१ ॥ ततश्चात्राऽऽगतवावां, वैतालिन्या
सद्देक्षितः । चितारूढस्त्वमम्भोभिः, सिक्तः स्वस्थाः समुत्थितः ॥ ३२ ॥ सा नष्टा दुष्टविद्याऽथ, हृतां ज्ञात्वा नृपः प्रियाम् । विपण्णो
भणितस्ताभ्यां, भव धीरः फ याति सः ? ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा तौ गतौ क्षिप्रं, शातव्यतिकरः क्रमात् । समेत्याऽमिततेजोऽगात्, समं
श्रीविजयेन च ॥ ३४ ॥ पुरी चमरचय्याख्यामशनिघोषसंश्रिताम् । बहिःस्थैः प्रेषितो दूतो, नष्टः पापात् स शङ्कितः (पापाः स्वशङ्कितः) ॥ ३५ ॥
तावपि पृष्टतो लप्रौ, दृष्टः केवलिनोऽन्तिके । अचलस्याऽशनिघोष, आनीतैकेन देव्यपि ॥ ३६ ॥ शान्तवैराः केवलिनो, धर्मं शृण्वन्वि
सन्निधौ । इतश्चाऽशनिघोषोऽवक्, सम्प्राप्यावसरं हृदः ॥ ३७ ॥ न मया दुष्टभावेन, सुतारेयं हृत्वा परम् । साधयित्वा वने विद्यामा-
नगच्छतेयमीधिता ॥ ३८ ॥ लङ्कुं शक्नोमि नैवैनां, पूर्वज्ञेहान् ततो नृपम् । विद्याया विप्रतार्यं श्रीविजयं हृतवानिमाम् ॥ ३९ ॥ ममाऽजो-
ऽदुष्टभावस्य, महात्मन् ! क्षम्यतामवतः । द्रुत्वेत्यमिततेजोऽवक्, रगो(मोहो)ऽस्यां कथमस्य भोः ! ? ॥ ४० ॥ केवली भगवानाह,
क्षेत्रेऽस्मिन्नेय भारते । मगधेष्वचलग्रामे, विप्रोऽभूद् धरणीजठः(टः) ॥ ४१ ॥ कपिलाख्याऽस्य चेदयस्ति, तत्सुतः कपिलाह्वयः । अनेन
दिश्विवा वेदाः, द्रुतिधृत्या न पाठतः ॥ ४२ ॥ गतो देसान्तरेऽन्येदुरसौ रत्नपुरे द्विजम् । उपाध्यायं श्रितस्तेन, पृष्टो भोः ! कुत आगतः ?
॥ ४३ ॥ सोऽप्यात्यदचलग्रामाद् धरणीजठ(ट)नन्दनः । कपिलाख्योऽसि विद्यार्थी, भवन्तं समुपस्थितः ॥ ४४ ॥ गौरवात् स्थापितस्तेन,
सत्यभामार्पिताऽङ्गजा । वर्षत्यन्देऽन्यदाऽऽयातः, कृत्वा कक्षान्तरेऽन्वरम् ॥ ४५ ॥ सत्यभामाऽऽर्द्रवस्त्रोऽयमित्यादायोत्थिताऽन्वरम् ।
सोऽवक् प्रिये ! प्रभावोऽस्ति, न ताम्यन्यन्वरणि मे ॥ ४६ ॥ ततो ज्ञातं तया ह्येष, निर्वस्त्रोऽत्रागतोऽधुना । यावन्निरूपितः सम्यक्, तत्
तथेवावधारितम् ॥ ४७ ॥ नेदं शुक्तं कुलीनानामकुल्यस्तदसौ ध्रुवम् । इत्यस्मिन् सत्यभामाऽभून्मन्दस्नेहा तदादितः ॥ ४८ ॥ अथाऽऽगाद्

धरणीजलो(टो)ऽतदृशं पितृ-पुत्रयोः । वीक्ष्याऽऽचारं सत्यभामा, पप्रच्छ धरणीजठ(ट)म् ॥ ४९ ॥ यथास्थितं शशंसासौ, सर्वं तस्मै द्विजाग्रणीः । तच्छ्रुत्वा सातिनिर्धिष्णा, पप्रच्छ चरणाय तम् ॥ ५० ॥ स न मुञ्चत्यथो राक्षसः, श्रीपेणस्य पुरेशितुः । गत्वाऽऽ-
चर्यौ सत्यभामा मामस्मान्मोचयेध्वर ! ॥ ५१ ॥ येन केवलिनः पार्थ, प्रत्रजामीति भूमुजा । पृष्टस्त्रदर्यमत्यर्थं, मुमोच कपिलो न ताम् ॥ ५२ ॥ स्वस्या तिट्ठति राक्षोला, यावदेनं विवोचये । युयुधाते भियोऽन्वेयुर्गणिकाऽर्धे नृपात्मजौ ॥ ५३ ॥ तद् दृष्ट्वा दुःख(रि)वो राजा, ममार गदमक्षणात् । तथा शिखिनन्दिताभिनन्दिताए च तन्निये ॥ ५४ ॥ चतुर्था सत्यभामापि, चत्वा-
रोऽपि मृता जनाः । उत्पद्य देयकुरुतु, कल्पे चारोऽभयन् मुराः ॥ ५५ ॥ च्युत्वा श्रीपेणजीवोऽतोऽमिततेजोऽभिनन्दिता । श्रीविजयः सत्यभामा, सुतारेलभवन् क्रमात् ॥ ५६ ॥ स कपिलोऽपि तिर्यहु, भ्रान्त्वा किञ्चित् तथाविधम् । कृत्वाऽनुष्ठानमशनिधोपः ससुप्तपदात् ॥ ५७ ॥ तेनायं सत्यभामाया, जीवः पूर्वभवे(व)प्रिया । दृष्ट्वा सुतारा स्नेहेन, हृत्वा स्नेहो हि दुस्त्यजः ॥ ५८ ॥ पप्रच्छा-
ऽमिततेजोऽथ, किमिदं भविको न वा ? । भविष्यति भवांस्तीर्थकृदितो नवमे भवे ॥ ५९ ॥ एष श्रीविजयो भावी, प्रथमो गणभृत् तव । द्रुतयेत्युक्तं कैयलिनो, वन्दिता तौ गतौ पुरम् ॥ ६० ॥ [युग्मम्] अन्यदा विपुलमति-महामत्याएचरणौ । ताभ्यां वने मुनी दृष्टौ, वन्दिता धर्ममादृतुः ॥ ६१ ॥ अथ श्रीविजयामिततेजोभ्यामायुतत्मनः । शृष्टं चा(मः पृष्टाव)चक्षिना द्वात्वाऽष्टां पङ्क्तिशतिमादृतुः ॥ ६२ ॥ ततस्तस्माभ्यां गृहमेत्याऽष्टाहि(हि)कामहिमा कृतः । सङ्क्रामितश्रियो स्वस्वपुत्रयोस्तावथ स्वयम् ॥ ६३ ॥ जगन्नन्दनाभिनन्दनयोः पार्थ प्रपश्य च । उत्पन्नौ प्राणते कल्पे, विशलन्च्युपमायुषौ ॥ ६४ ॥ [युग्मम्] तत्रानुभूय सर्वायुश्च्युत्वा द्वीपे इहाऽऽदिमे । विजये रमणीयाख्ये, प्राप्तिदेहविभूषणे ॥ ६५ ॥ सीताया दक्षिणे कूले, सुभगायाः(यो)पुरः (पुरि) प्रभोः । स्तिमितसागरत्वा-

ऽनङ्गसुन्दरी-चसुन्धरे ॥ ६६ ॥ महादेव्यो तयोर्गर्भे, तावत्सन्धावनुक्तात् । श्रीविजयोऽन्योऽपि नाम्नाऽनन्तवीर्यापराजितौ ॥ ६७ ॥
[त्रिभिः कुलकम्] प्रतिशब्दं क्रमाद् हत्वा, दमितारिं नभश्चरम् । वलदेव-न्यासुदेवत्वमयात्ता (पद्माप्ता) बुभावपि ॥ ६८ ॥ प्रग्रज्यया
तयोस्तातो, मृत्वाऽभूदसुरेश्वरः । सम्राडनन्तवीर्योऽपि, भरताढं शशास च ॥ ६९ ॥ द्विचत्वारिंशत्सहस्रान्दस्थितिः (युतः) प्रथमा-
चनौ । स मृत्वाऽगात् तत्र तीव्रां(त्रा), मुक्ते नरकवेदनाम्(ः) ॥ ७० ॥ तच्छान्तिं चमरश्चक्रे, शेषात् तत्रैव तत्पिता । संविप्रः सहते सोऽपि,
सम्यक् सम्यक्त्ववास(सि)तः ॥ ७१ ॥ अधापराजितः सीरी, भ्रातृदुःखाग्निजाङ्गजे । न्यस्य राज्यरत्नां दीक्षां, प्रपाल्याऽऽपाऽच्युते-
न्द्रताम् ॥ ७२ ॥ अनन्तवीर्योऽप्युद्धृत्य, नरकात् लेचरोऽभवत् । वोधितः सोऽच्युतेन्द्रेण, प्रग्रज्याभूत् सुरोच्युते ॥ ७३ ॥ च्युत्या-
ऽपराजितो जम्बूद्वीपे पूर्वविदेहगे । विजये मङ्गलायत्यां, सीताया दक्षिणे वटे ॥ ७४ ॥ रत्नसञ्चयपुर्यस्ति, तत्र क्षेमङ्करो नृपः ।
रत्नमाला प्रियाऽस्याभूत् सुतुर्यप्रायुधाभिधः ॥ ७५ ॥ [युग्मम्] च्युत्वानुभूय देवायुर्जोषः श्रीविजयस्य च । जातोऽस्यैवाङ्गजत्वेन,
सहस्रायुधसंक्षितः ॥ ७६ ॥ अन्येषुः पौपथागारे, स्थितो यज्ज्रायुधो व्रते । सुतः शक्रेण नो धर्माचाल्यतेऽसौ सुरैरपि ॥ ७७ ॥ एकः
सुरोऽश्वदधानः, कृत्वा पारापताकृतिम् । हुवन् नृवाचा शरणमित्येत्य तमशिश्रयत् ॥ ७८ ॥ अप्रति शरणे यज्ज्रायुधेनासौ स्थितोऽन्तिके ।
तावदागतवानेकः, इयेनो वाचमुवाच च ॥ ७९ ॥ प्रभो ! मया क्षुधावर्त्तन, प्राप्तोऽयं तदगुं त्यज । नान्यथा जीवितं मेऽस्ति, तच्छ्रुत्वाऽऽ-
ख्यमृपात्मजः ॥ ८० ॥ श्रुहि भोः ! शरणाया(नि जा)तं, क्षत्रियैर्दायते कथम् ? । तवापि हननं जन्तोर्न युक्तं विमृश स्वयम् ॥ ८१ ॥ हत्वाऽन्या-
सून् य आत्मानं, सन्नाहं कुरुतेऽङ्गवान् । स चाल्पानां कृते हृद्धामात्मानं नाशयत्यहो ! ॥ ८२ ॥ वृत्तिस्ते क्षणिका मुक्तिः, प्राणानामस्य
सर्वथा । तस्मात् कुरुन्तं तं व्यापादयितुं ते न साम्प्रतम् ॥ ८३ ॥ एवमुक्त्वा नृपेणासौ, शकुनिर्मधुराश्वरैः । प्रत्युवाच क्षुधावर्त्तोऽहं, महं

धर्मो न रोचते ॥ ८४ ॥ पुनर्नृपोऽवदन्मांसमन्यं ते दापयामि भोः ! । स्वमारितस्य मांसाशी, नान्यस्येत्युचिवान् खगः ॥ ८५ ॥ वज्रा-
युधोऽवदद् यावन्मात्रं तुलयति द्विजः । तावत् पलमुत्कृत्य, ददामि स्वाङ्गवत्स्वव ॥ ८६ ॥ इत्युक्ते मुदितः इयेनः, तुलाऽऽनीता ततो
नृपः । कर्तुं कर्तुं क्षिपत्तस्यां, मांसं साहससेवधिः ॥ ८७ ॥ अयाधिकाधिकं पक्षी, ववृचे देवमायया । हृद्धारवाकुले लोकेऽध्यारुरोह
वृत्पतुलाम् ॥ ८८ ॥ एवं वीक्ष्य सुरो राज्ञो, महासाहसमद्भुतम् । आविश्चक्रे निजं रूपं, मणिकुण्डलमण्डितम् ॥ ८९ ॥ वारं वारं प्रशं-
संस्तं, प्रोचयामिप्रायमात्मनः । हर्ष-विस्मयभृद् देवो, जगाम धाम नाकिनाम् ॥ ९० ॥ सहस्रायुधपुत्रेण, सार्द्धं वज्रायुधोऽन्यदा । पौत्रं
शतवृलं राज्येऽभिपिच्य स्वऋमागते ॥ ९१ ॥ सम्पन्नोत्कटवैराग्यः, संवैगैकतरङ्गितः । क्षेमङ्करार्हद्वेष्टणभृत्यार्थं व्रतमशिश्यत् ॥ ९२ ॥
[युग्मम्] पादपोषगमनानशनेनान्ते निजायुषः । ईषत्प्राग्भारनिघरे, मृत्योत्पन्नावुभावपि ॥ ९३ ॥ एकत्रिंशदब्दयुष्कौ, अवेचनवमे सुरो ।
अहमिन्द्रसुतं तत्र, विरायायुधभूयतुः ॥ ९४ ॥ [युग्मम्] इतश्च जम्बूद्वीपेऽस्मिन्, विदेहे पूर्वदिक्स्थिते । विजये पुटकलायत्यां, पूष्य
वीण्डरक्षिण्यभूत् ॥ ९५ ॥ राजा धनरथस्तत्र, तत्पन्व्योरुदर उभौ । पद्मावती-मनोरममन्योर्जातौ ततश्च्युतौ ॥ ९६ ॥ मेघरथ-दृढरथौ,
नामानौ (नामतौ) दृद्धिर्मीयतुः । फलाफलापग्रहणमाचार्याञ्चक्रतुः क्रमात् ॥ ९७ ॥ तयोः (ताभ्यां) पूर्वभवाभ्यासाद्, रुतचे धर्म आर्हतः । जीवा-
जीवायभिज्ञौ तौ, सम्पन्नौ परमात्मिकौ ॥ ९८ ॥ राज्येऽभिपिच्य चान्येद्युः, संवेगात् स्वस्वनन्दनम् । मित्रुस्तीर्यकृतः पार्थे, तावद्भीचक्रतु-
ग्रन्तम् ॥ ९९ ॥ तत्र मेघरथोऽधीतसुधार्यः स्वार्यतत्परः । विशलन्यतरैः स्थानेस्तीर्यकृत्कर्म वद्ववान् ॥ १०० ॥ ततः संलेखनासंल्लिति-
तदेही समाधितः (ना) । कालं कृत्वा समुत्पन्नौ, सर्वार्थे (यं) परमायुषौ ॥ १०१ ॥ अथ मेघरथश्च्युत्वा, जम्बूद्वीपेऽत्र भारते ।
श्रीहस्तिनपुरे विश्वसेनराज्ञः प्रियाऽचिरा ॥ १०२ ॥ नभस्यकृष्णसप्तभ्यां, तस्याः कुक्षौ सुतत्वतः । चतुर्दशमहास्त्रप्रसूचितश्चोदपचत

॥ १०३ ॥ [युगम्] साधिकान् नवमा(नव मासांश्च)सान् सा, कुक्षौ धृत्वेन्द्रसंस्तुतम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, सुषुप्तेऽद्वेनिशि प्रसुम्
(सुतम्) ॥ १०४ ॥ ततश्च दिक्कुमारीभिः, सूक्तिकर्मास्य निर्ममे । जन्माभिपेकः स्वर्णाद्रौ सर्वैरिन्द्रेरपि क्रमात् ॥ १०५ ॥ गर्भस्थेऽस्मिन्
रुजः शान्तिर्जीतेति जनकः प्रभोः । सर्वद्वोपनकं नाम, यथाथं शान्तिरित्यदात् (हि शान्तीत्यदात्) ॥ १०६ ॥ क्रमेण प्राप्ततारुण्यं,
जातपाणिग्रहोत्सयम् । शान्तिं न्यस्याङ्गजं राज्ये, पार्थिवोऽशिश्नयद् व्रतम् ॥ १०७ ॥ चतुर्दशमित्यप्यत्रैव रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य
बुभुजे भोगान्, श्रीशान्तिश्चक्रिणश्चिरम् ॥ १०८ ॥ स्वयन्बुद्धोऽपि लोकान्तिकैः(क-)सुरैरेव योधितः । भव्योर्षी वानधाराभिरावर्ष-
मभिपृष्य च ॥ १०९ ॥ ज्येष्ठकृष्णचतुर्दश्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रिभोगानुपावृत्त, प्रव्रज्यां परमेभ्यः ॥ ११० ॥ [युगम्]
चतुर्दश्यां विहारेणोद्यतेन विहरन् विभुः । पौषशुद्धनवम्यहि, केवलज्ञानमाप सः ॥ १११ ॥ देवैर्धर्मगृहं चक्रे, प्रमुणा धर्मदेशना ।
प्रयुद्धाः प्राणिनोऽनेकेऽभूयन् गणभृतोऽपि च ॥ ११२ ॥ क्रमेण क्षीणकर्मांशो, विहृत्य चिरसुर्वराम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, समभेतेऽ-
शिश्नयच्छिवम् ॥ ११३ ॥ वाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येवमवन् क्रमात् । पृथक् पृथक् सद्व्रत्तानि, वर्षाणां पञ्चविंशतिः ॥ ११४ ॥
वर्षलक्षमतिवाद्य यः प्रभुः, सर्वमायुरनु मोक्षमासदत् । सोऽस्तु शस्त्रदृष्टपास्तपाम्पनां, वासवस्ववनगोचरीकृतः ॥ ११५ ॥ इति
श्रीशान्तिजिनपञ्चमचक्रिचरित्रम् ॥

श्रीहस्तिनापुरे सूर-श्रीदेव्योस्तनयोऽजनि । चतुर्दशानुवत्सप्रसूचितालयन्तिकोदयः ॥ १ ॥ कुस्यो(न्यो)रत्रमयः स्तूपः, कुन्धुचद् वीक्षिताः
परे । गर्भस्थेऽस्मिन् जनयेति कुन्धुराख्यां पिताऽजनीत् ॥ २ ॥ क्रमेण प्राप्ततारुण्यं, जातपाणिग्रहोत्सवम् । कुन्धुं न्यस्याङ्गजं राज्ये,
सूरराट् व्रतमात्तवान् ॥ ३ ॥ चतुर्दशमित्यप्यत्रैव रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य बुभुजे भोगान्, श्रीकुन्धुश्चक्रिणश्चिरम् ॥ ४ ॥ स्वयन्बुद्धोऽपि

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रयाधिकारे
पञ्चमचक्रि-
पद्मश्रीकुन्धु-
जिनचक्रय-
विज्ञातः ।

॥ २९ ॥

लोकान्तिकैः सुरैरेत्य योधितः । भव्योर्वी दानघातभिरावर्पमभिवृष्य च ॥ ५ ॥ वैशाखकृष्णपञ्चम्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रि-
भोगानुपादत्त, प्रयज्यां परमेश्वरः ॥ ६ ॥ चतुर्लोनी विहारेणोद्यतेन विहरन् विभुः । प्रान्ते षोडशवर्षाणां, केवलज्ञानमासदत् ॥ ७ ॥
देवैर्धर्मगृहं चक्रेऽहं धर्मदेशना । प्रयुद्धाः प्राणिनोऽनेकेऽभूवन् गणश्रुतोऽपि च ॥ ८ ॥ क्रमेण क्षीणकर्माशो, विहृत्य चिरमुर्वराम् ।
राधकृष्णप्रतिपदि, सम्मतेऽशिश्वयच्छिवम् ॥ ९ ॥ वाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येष्वभवन् समाः । त्रयोविंशसहस्राणि, सार्द्धसप्त-
शतानि च ॥ १० ॥ इति श्रीकुन्धुजिनपष्ठचक्रचरित्रम् ॥

पुरे गजपुरे देवी, देवी सुदर्शनेशितुः (सुदर्शननरेशितुः) । तस्याः कुक्षौ समुत्पन्नो, भगवान् सुवनाद्भुतः ॥ १ ॥ सुरैर्नृकृत-
जन्मोत्सवानन्तरं व्ययान् पिता । स्वप्ने ज्ञनन्या रत्नारो, दृष्ट इत्यभियामरः ॥ २ ॥ क्रमेण प्राप्ततारुण्यं जातपणिमहोत्सवम् । अरं
न्यस्याङ्गजं राग्ये, प्रवन्नाज सुदर्शनः ॥ ३ ॥ सम्प्राप्तचक्रवर्त्तिश्रीः, कामयोगसुरान्यरः । मुक्त्वा जरत्तृणमिव, त्यक्त्वा साम्राज्यसम्पदः
॥ ४ ॥ चिकीर्षुर्धर्मचक्रित्वमङ्गीकृत्य सुसुष्ठुताम् । वर्षत्रयेण सम्प्राप, केवलज्ञानसुज्वलम् ॥ ५ ॥ [युगम्] प्रवर्त्तितधर्मतीर्थः, प्रबोध्य
भविकाङ्क्षिनः । महानन्दपदं प्राप, श्रीसम्मतेगिरौ वरे (रावरः) ॥ ६ ॥ वाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येष्वस्य चाभवन् । एकविंशति-
वर्षाणां सहस्राणि पृथक् पृथक् ॥ ७ ॥ इति श्रीअरजिनसप्तमचक्रचरितम् ॥

जन्म्यूढीपेऽत्र भरते, कुरुक्षेत्रे गजाह्वयम् । पुरं तत्रर्षभस्वामिवन्दयः पद्मोत्तरो नृपः ॥ १ ॥ तस्य ज्वाला महादेवी, श्रविकाऽस्यास्तु
नन्दनः । विष्णुकुमारनामाऽभूत्, पद्मास्यस्वप्न (सिंहस्त्रेन) सूचितः ॥ २ ॥ तथान्यत्र महापद्मो, द्विसप्तस्यप्रसूचितः । तन्मा कलाक-
लापेन, वर्द्धितौ स्पर्द्धयेव तौ ॥ ३ ॥ पद्मोत्तरो महापद्मं यौवराज्ये न्यवीविशत् । इतश्च पुर्युजयिन्यां श्रीधर्मोऽभ्योऽभवन्नृपः ॥ ४ ॥

॥ १०३ ॥ [युगम्] साधिकान् नवमा(नव मासांश्च)सान् सा, कुक्षौ धृत्वेन्द्रसंस्तुतम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, सुषुप्तेऽर्द्धे निशि प्रसुम्
(सुतम्) ॥ १०४ ॥ ततश्च दिक्कुमारीभिः, सूक्तिकर्माख्य निमिसे । जन्माभिपेकः स्वर्णाद्रौ सर्वैरिन्द्रैरपि क्रमात् ॥ १०५ ॥ गर्भस्थेऽस्मिन्
रुजः शान्तिर्जातेति जनकः प्रभोः । सर्वदोषनकं नाम, यथार्थं शान्तिरित्यदात् (हि शान्तीत्यदात्) ॥ १०६ ॥ क्रमेण प्राप्ततारुण्यं,
जातपाणिग्रहोत्सयम् । शान्तिं न्यस्याङ्गजं राज्ये, पारिवोऽशिश्रयद् व्रतम् ॥ १०७ ॥ चतुर्दशमिरूपत्रे रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य
दुमुजे भोगान्, श्रीशान्तिश्चक्रिणश्चिरम् ॥ १०८ ॥ स्वयन्बुद्धोऽपि लोकान्तिकैः(क-)सुरैरेव बोधितः । भव्योर्ध्वी दानधारानिरावर्य-
मभिष्टुप्य च ॥ १०९ ॥ ज्येष्ठकृष्णचतुर्दश्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रिभोगानुपादत्त, प्रज्यां परमेश्वरः ॥ ११० ॥ [युगम्]
चतुर्ज्ञानी विद्वारेणोद्यतेन विहरन् विभुः । पौषशुद्धनवम्यह्नि, केवलज्ञानमाप सः ॥ १११ ॥ देवैर्धर्मगृहं चक्रे, प्रसुणा धर्मदेसना ।
प्रबुद्धाः प्राणितोऽनेकेऽभूयन् गणभृतोऽपि च ॥ ११२ ॥ क्रमेण क्षीणकर्मांशो, विहृत्य चिरसुर्वरम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, सन्भेतेऽ-
शिश्रयच्छिवम् ॥ ११३ ॥ घाल्य-मण्डलिनचक्रित्व-श्रामण्येऽनभवन् क्रमात् । प्रथक् प्रथक् सहस्राणि, वर्षाणां पञ्चविंशतिः ॥ ११४ ॥
वर्षलक्षमतिबाह्य यः प्रभुः, सर्वमायुरनु मोक्षमासदत् । सोऽस्तु शस्तकृदपास्तपामनो, वासवस्तवनगोचरीकृतः ॥ ११५ ॥ इति
श्रीशान्तिजिनपञ्चमचक्रिचरित्रम् ॥

श्रीहस्तिनापुरे सूर-श्रीदेव्योस्तनयोऽजनि । चतुर्दशानुतत्प्राप्तचित्वात्यन्तिकोदयः ॥ १ ॥ कुक्षो(न्यो)रन्नमयः स्तूपः, कुन्धुबद्ध वीक्षिताः
परे । गर्भस्थेऽस्मिन् जनयेति कुन्धुराख्यां पिताऽतनोत् ॥ २ ॥ क्रमेण प्राप्ततारुण्यं, जातपाणिग्रहोत्सवम् । कुन्धुं न्यस्याङ्गजं राज्ये,
सूरराट् व्रतमात्तवान् ॥ ३ ॥ चतुर्दशमिरूपत्रे रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य दुमुजे भोगान्, श्रीकुन्धुश्चक्रिणश्चिरम् ॥ ४ ॥ स्वयन्बुद्धोऽपि

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
पञ्चमचक्रि-
पष्टश्रीकुन्धु-
जिनचक्रय-
धिकारः ।

॥ २९ ॥

लोकान्तिकैः सुरैरेव योधितः । भव्योर्वी दानघाराभिरावर्षमिवृष्य च ॥ ५ ॥ वैशाखकृष्णपञ्चम्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रि-
भोगालुषादत्त, प्रज्यां परमेश्वरः ॥ ६ ॥ चतुर्दशी विहारेणोद्यतेन विहरन् विभुः । प्रान्ते पोढसवर्षाणां, केवलज्ञानमासदत् ॥ ७ ॥
देवैर्धर्मगृहं चक्रेऽहं धर्मदेशना । प्राणिनोऽनेकेऽभूवन् गणभृतोऽपि च ॥ ८ ॥ क्रमेण क्षीणकर्मांशो, विहृत्य चिरसुर्वराम् ।
राधकृष्णप्रतिपदि, सम्मतेऽशिथयच्छिवम् ॥ ९ ॥ याल्य-मण्डलि-चक्रित्य-श्रामण्येज्वभवन् समाः । त्रयोविंशसहस्राणि, सार्द्धसप्त-
शतानि च ॥ १० ॥ इति श्रीकुन्धुजिनपष्ठचक्रिचरितम् ॥

पुरे गजपुरे देवी, देवी सुदर्शनेशितुः (सुदर्शननरेशितुः) । तस्याः कुशौ समुत्पन्नो, भगवान् सुवनाद्भुतः ॥ १ ॥ सुरेन्द्रकृत-
जन्मोत्सवानन्तरं व्यधात् पिता । स्वप्ने ज्ञानया रत्नायो, दृष्ट इत्यभिधामरः ॥ २ ॥ क्रमेण प्राप्तारुण्यं जातपाणिप्रहोत्सवम् । अरं
न्यस्याङ्गज राज्ये, प्रवन्नाज सुदर्शनः ॥ ३ ॥ सम्प्राप्तचक्रवर्त्तिश्रीः, काममोगसुखान्तरः । भुक्त्वा जरत्तृणमिव, त्यक्त्वा साम्राज्यसम्पदः
॥ ४ ॥ चिकीर्षुर्धर्मचक्रित्वमङ्गीकृत्य सुसुभुताम् । वर्षत्रयेण सम्प्राप, केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥ ५ ॥ [युग्मम्] प्रवर्त्तितथर्मतीर्थैः, प्रबोध्य
भविष्यद्विनः । महानन्दपदं प्राप, श्रीसम्मेतगिरौ वरे (रावरः) ॥ ६ ॥ बाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येज्वस्य चाभवत् । एकविंशति-
वर्षाणां सहस्राणि पृथक् पृथक् ॥ ७ ॥ इति श्रीअरजिनसप्तचक्रिचरितम् ॥

जम्बूद्वीपेऽत्र भरते, कुरुक्षेत्रे गजाह्वयम् । पुरं तत्रर्षभस्वामिर्वन्द्यः पद्मोत्तरो नृपः ॥ १ ॥ तस्य ज्वाला महादेवी, श्रविकाऽस्यास्तु
नन्दनः । विष्णुकुमारनामाऽभूत्, पद्मास्यस्त्रप्र (सिंहस्वयेन) सूचितः ॥ २ ॥ तथान्यथ महापद्मो, द्विसप्तस्यप्रसूचितः । तन्वा कलक-
लापेन, वर्द्धितौ स्पदयेव तौ ॥ ३ ॥ पद्मोत्तरो महापद्मं गौवरान्ये न्यवीविशत् । इतश्च पुर्युजयिन्यां श्रीधर्माख्योऽभवन्नृपः ॥ ४ ॥

अन्येषुः समनस्यस्तत्र श्रीसुव्रतार्हवः । शिष्यः श्रीसुव्रतो नाम, सूरिर्भूरिगुणाश्रयः ॥ ५ ॥ तद्वन्दनाय गच्छन्तं, जनं वीक्ष्याद्भुतश्रिया
(श्रियम्) । गराक्षस्यो नृपोऽपृच्छत्, ॥ ६ ॥ नमुचिर्मन्त्रवक् स्वामिन्नैर्युग्मनयो वद्विः । यस्तद्भक्तः स याति
द्रागुरुण्ठीकण्ठया त्रितः ॥ ७ ॥ इति श्रुत्वा नृपोऽवोचद्, यास्यामो वयमप्यय । नमुचिः प्राह यद्येवं, तर्हि स्थेयमुपेक्षया ॥ ८ ॥ वादं
विधाय चेनाहं, तांस्तनोमि निरुत्तरान् । नृपोऽगात् तत्र नमुचिर्वर्माणेवं मुनीन् प्रति ॥ ९ ॥ भो भोः प्रत्रजिताः ! किञ्चिद्, धर्मं चेद् वित्य
तर्हि नः । मृतपयोऽपि मौनेन, तस्युः क्षुद्राः समे इति ॥ १० ॥ मन्त्री खण्डोऽवदत् सूरिं, किं नु वेत्स्येप गोवृषः ? । सूरिराहोच्यते किञ्चिन्मुखं
कण्डूयतेऽत्र चेत् ॥ ११ ॥ तच्छ्रुत्वाैकेन विक्षेपेन, क्षुलेन भगवन्नहम् । एनं निराकरिष्यामीत्युक्त्वा निरुत्तरः कृतः ॥ १२ ॥ कुर्वन् वित्ताण्ड-
(तण्डा)नाहं स, यहन् द्वेपं मुनीन् प्रति । तेषां वपार्थं निश्यागाद्, देव्याऽसौ स्तम्भितोऽन्तरा ॥ १३ ॥ प्रातर्वीक्ष्य तदाश्चर्यं, क्षुतधर्मो नृपो
जनः । उपशान्तो विलक्ष्य, मन्त्र्यागाद् हस्तिनापुरे ॥ १४ ॥ महापद्मस्य धमूव(तत्राभूद्), युवराजस्य मन्त्र्यसौ । प्रत्यन्तवासी तस्याऽऽले,
नाम्ना सिद्ध(सिंह)बलो नृपः ॥ १५ ॥ दुर्गं दुर्गेयलाद् देशं, विनाश्य प्रविशत्यसौ । महापद्मेन खण्डेन, पृष्टो नमुचिर्मन्त्र्यदः ॥ १६ ॥
किञ्चिज्जानात्युपायं तद्वदे नमुचिरप्यवक् । वेधीत्युक्त्वा गतो दुर्गं, भद्रत्वाऽऽदाय तमागतः ॥ १७ ॥ ततस्तुष्टेन पद्मेन, वरं वृण्वति
जल्पितः । मन्त्र्याहायसरे देयः, कोशे तिष्ठतु साम्प्रतम् ॥ १८ ॥ इतश्च कारितो जैनमवने ज्वालयया रथः । सिष्यास्थिन्याऽन्यया लक्ष्म्या,
सपत्न्या ब्रह्मणो रथः ॥ १९ ॥ प्रोक्तः पद्मोत्तरो राजा, पूर्वं भ्रमतु मन्त्र्यः । पुरे जिनरथः पञ्चादिति स्वामिन् ! समादिश ॥ २० ॥ तच्छ्रुत्वा
ज्वालययाऽप्रादि प्रतिज्ञा नृपसाक्षिकम् । रथो भ्रमति मे पूर्वं, नो चेद् मुक्तिर्भवान्तरे ॥ २१ ॥ ततो राज्ञा निरुद्धो द्वौ, रथावनर्थमीरुणा ।
इति श्रुत्वा महापद्मो, गृहीतो जननीशुचा ॥ २२ ॥ निर्गतो देशयात्रायां, निद्रया मुद्रिते जने । रात्रौ ज्ञातो न केनापि, गच्छन् प्राप्तो

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
नवममहा-
पद्मचन्द्र-
विकारः ।

॥ ३० ॥

महादवीम् ॥ २३ ॥ अमंस्तग्राहिचारेण, सम्प्राप्तस्तापसाश्रमम् । तापसैः कृतसन्मानः, सुखेनास्थात् स्वसदावत् ॥ २४ ॥ इतश्च चम्पा-
नगर्यां, राजाऽभूद् जनमेजयः । स तु कालनेन्द्रेण, निरुद्धो जात आहवः(वि) ॥ २५ ॥ मृतश्चम्पाधिपो नष्टो, जनोऽभूदाल्मनाऽऽत्मना ।
नष्टमन्तःपुरं सर्वमित्यभूद् विभ्रमो महान् ॥ २६ ॥ स्वपुत्र्या मदनावलया, समं नागवती प्रिया । चम्पेशितुः मृणदयन्ती, प्राप्ता तं ताप-
साश्रमम् ॥ २७ ॥ आधासिता कुलपतिना तत्रैव स्थिता सुखम् । कुमार-भदनावल्योरुत्तरागो मिथोऽभवत् ॥ २८ ॥ कुलपतिनाग-
वतीभ्यां क्षाता(तौ) मदनावली । मात्रोक्तं(क्ता) पुत्रि ! किं वाक्यं, स्मरसि क्षान्तिं न हि ? ॥ २९ ॥ यथाऽऽद्या चक्रिणः पत्नी, भविष्यति
ततः कथम् । अदुरागं यत्र तत्र, कुर्वोणा किं न लज्जसे(सि) ? ॥ ३० ॥ कुमारः कुलपतिना, प्रोक्तो भो ! यत्र बाञ्छितम् । गन्तुं तत्र प्रयाहि
त्वं, तच्छ्रुत्वा सोऽप्यचिन्तयत् ॥ ३१ ॥ आगमे नूनमेतस्याः, समस्तभरताधिपः । भूत्वाऽहं कारयिष्यामि, सर्वत्रापि जिनालयान् ॥ ३२ ॥
इत्यभिलाषमालाभिराकुलो निर्गतस्ततः । गच्छन् क्रमेण सम्प्राप्तः, सिन्धुनन्दनपत्तनम् ॥ ३३ ॥ उद्यानिकोत्सवे तत्र, निर्ययुर्नगरस्थियः ।
क्रीडन्ति च निशम्याऽऽसां, केलीकलफलारवम् ॥ ३४ ॥ गजः मोन्मूलिचालनो, मह(हा)सेननरोशितुः । व्यापाद्य साविनं माद्यन्,
सद्यः प्राप्तस्तदन्तिकम्(के) ॥ ३५ ॥ [युग्मम्] तं निरीक्ष्य भयत्रस्ता, न समर्थाः पलायितुम् । आरुन्धितुं प्रवृत्ताश्च, तत्रस्था एव ताः
स्त्रियः ॥ ३६ ॥ आसन्नस्वकुम्भारेण, दृष्ट्वा(ष्टं) तं(तत्) तरुणीगणम् । कदर्थ्यमानमुन्मत्तकरिणाऽनाथयद् भृशम् ॥ ३७ ॥ ततः सम्पन्नका-
रुण्यस्तारुण्यफललिप्सया । हकितवान् पुरो भूत्वा, कुमारः करिणं रयात् ॥ ३८ ॥ दधावे सिन्धुरः क्रोधोद्धुरोऽमिमुतमस्य तु । तं दृष्ट्वा
भगितुं लप्ता, हादारायमुत्ताः स्त्रियः ॥ ३९ ॥ अहो ! रक्षापरोऽस्माकं, दुष्टेभ्यो महापुमान् । विनाशयिष्यते लग्नः, कस्य पूलुर्महे पुरः ?
॥ ४० ॥ तासु चैवं वदन्तीषु, प्रहारः करिणा कृतः । क्षिप्ते तस्योत्तरीये का, चेतनाऽचेतनावताम् ? ॥ ४१ ॥ इतश्च मिलितो लोको, राज्ञा

भृत्ययुजा समम् । राजाऽऽहापसरसुष्माद्, गजात् कुमा(म)र ! दुष्टतः ॥ ४२ ॥ कुमारोऽप्याह भूनाय !, भवतामेव पश्यताम् । नेष्यामि यदयतामेनं, पदयन्तूता हि कौतुकम् ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वा करणैः शालोकेखं खेदितवांश्चिरम् । विनुस्त्रिप्तकरणेनाऽऽरोह च (तं) मृगेन्द्रवत् ॥ ४४ ॥ एवं कृत्वा महापद्मखं गजं वक्षवर्त्तिनम् । दत्त्वा निपादिने पृष्ठादुत्तवाराद्गमारजित् ॥ ४५ ॥ भूभुजा नागरैः सर्वैर्जयजयार(रा)ववादिभिः । स्तुतध्यापिन्त्यद् भूपस्तद्रूप-गुणरञ्जितः ॥ ४६ ॥ कुलीनोऽयं पुमान् नूनमाकृत्याऽननुभिर्गुणैः । सम्भाव्यते ततः कन्याशतमस्मै नृपो वदौ ॥ ४७ ॥ मुञ्चानोऽपि समं ताभिरसौ वैपयिकं सुखम् । स्मरतीव नृपो नीतिं, तथापि मदनावलीम् ॥ ४८ ॥ अन्यदोत्सादितो रात्रौ, सुलसुप्तः स तत्पतः । वेगवत्या नमश्चर्या, प्रबुद्धः पश्यति स्म ताम् ॥ ४९ ॥ प्रदश्यं मुष्टिवन्धं चोवाच मां कुत्र नेष्यसि ? । साऽप्याह नृपु वैताढ्ये, आस्ते सूरौदयं पुरम् ॥ ५० ॥ राजाऽत्रेन्द्रधनुर्नामा, श्रीकान्ता तस्य पत्न्यभूत् । जगच्चन्द्राभिधा पुत्री, सा नरद्वेषिणी पुनः ॥ ५१ ॥ नृपाह्वया मयां चित्रपटे विलिख्य दर्शिताः । भरतस्या नृपाः सर्वे, रुक्चेऽस्यै न कौऽपि हि ॥ ५२ ॥ अन्येशुर्दर्शितं युष्मद्रूपं निर्जितमनमथम् । मनमथव्यययाऽत्यर्थं, प्रक्ता तद्दर्शनादपि ॥ ५३ ॥ उक्त्वा प्याहं तया चेन्मे, नैप सम्पद्यते घवः । तदा मृतिर्ममावश्यं, पुमांसो भ्रातरौ(रः परे)ऽपरे ॥ ५४ ॥ माता-पित्रोर्व्यतिकरो, मयाऽस्याः कथितस्त्वयम् । ततस्ताभ्यां समानेतुं, त्वामहं प्रेषिता विमो ! ॥ ५५ ॥ तस्यामविश्वसन्त्यां दुः, प्रतिष्ठा विहिता मया । यद्यानयामि तेऽभीष्टं, नो तदाऽमौ विशाम्यहम् ॥ ५६ ॥ साम्प्रतं त्यत्प्रसादेन, न मयेन्मे मृतिस्तथा । प्रतिष्ठा निर्वहेत् सर्वं, शोभनं स्यान्न चान्यथा ॥ ५७ ॥ ततस्तयाऽ(तया तद)नुमत्याऽसौ, नीतः सूरौदये पुरे । क्षापितः खेचरेन्द्रस्य, तेनाव्येपोऽर्चितो मृशम्(तस्तरम्) ॥ ५८ ॥ प्रधानदिवसे पाणिग्रहणं कारितोऽमुना । जगच्चन्द्राह्वया कन्या, पूजिता वेगवत्यपि ॥ ५९ ॥ मातुल-भ्रातरौ तस्या गङ्गाधर-महीधरौ । अतिप्रचण्डावायातौ, श्रुत्वा व्यतिकरं हि तम्(त्) ॥ ६० ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
नचममहा-
पद्मचक्रय-
धिकारः ।

॥ ३१ ॥

तयोरगमनं श्रुत्वा, महापद्मोऽभिनिर्गम्यो । नमश्चरमतेः साद्वं, लप्रमायोधनं मियः ॥ ६१ ॥ न रयो न गजो नाश्वो, न भटो वैरिणोस्त्वयोः ।
यो न विद्धः कुमारेण, रणे तस्मिन्नुपस्थिते ॥ ६२ ॥ ततस्त्राभ्यां निजं सैन्यं, विज्ञाय भयविह्वलम् । स्वदृक्पूतीकृताः काष्ठाश्वक्री प्रत्या-
ययौ जयौ ॥ ६३ ॥ श्रीवर्जो(ज्यो)त्पन्नरत्नौघः, सम्पन्ननवसेवधिः । परिणीतैरनवचतुःपष्टिसहस्रसुस्मितः ॥ ६४ ॥ द्वात्रिंशत्सहस्रनृपैः,
सेव्यमानपदद्वयः । गजाश्व-रथ-पादातिसमृद्धश्वश्वत्सैर्मृत ॥ ६५ ॥ पट्पण्डराज्यमत्येवं, भीरसं मन्यतेऽरिलम् । जनमेजयराट्पुत्री,
विना तां मदनायलीम् ॥ ६६ ॥ गतस्यास्याऽऽश्रमेऽन्येनुरर्पितस्य फलादिभिः । तापसैश्चापिता जामिर्जनमेजयसद्भुता ॥ ६७ ॥ परिणीता
कुमारेण, स(म)हसा मदनायली । ततश्च चक्रिणः सम्पद्युकोऽगाद् हस्तिनापुरम् ॥ ६८ ॥ प्रविष्टः पत्तनं स्तूयमानो बन्दिजनैर्धनैः । पितरो
प्रणतो तेन, सयाप्यौ लोहतस्तदा ॥ ६९ ॥ इतश्च सुप्रतस्वामिशिष्याः सुप्रतसरयः । तत्रैयुर्निरगात् पद्मोत्तरो राट् सपरिच्छदः ॥ ७० ॥
संसारसारतोष्ठा तैर्निर्विण्णो राट् जगौ विभो ! । प्रतीक्ष्यं क्षणं राज्यस्वार्थं कृत्यैमि यावता ॥ ७१ ॥ कर्तव्यः प्रतियन्धो मा, स
श्रुत्येति गुरुद्वितम् । धन्विता पुरमागत्याऽऽकार्यं मन्त्रिण इत्यवक् ॥ ७२ ॥ भो भो ! मया श्रुतोऽसारः, संसारो दुःखदारुणः । इयन्तं
यश्चितः फालं, यन्नैयानुष्ठितं हितम् ॥ ७३ ॥ [कार्यं परत्वाया यावत् कृतं कुर्वेऽधुनाऽऽत्मनः ॥ ७३ ॥ पाठान्तरम्] अथ विष्णुकुमाराय,
इत्वा राज्यं स्वसूतवे । प्रव्रजिष्यामि तच्छ्रुत्वा, सोऽप्यागत्या(विष्णुरप्य)ब्रवीददः ॥ ७४ ॥ किम्पाकफलसङ्काशैस्तात ! भोगैरिमै-
रलम् । मार्गं तेऽनुचरिष्यामि, श्रुत्वा तन्निर्णयं ततः ॥ ७५ ॥ व्याहृतोक्तो महापद्मो, राज्यमादत्स्य पुत्र ! मे । येनाह्नीकुर्महे दीक्षां,
तेनोक्तं विनयादिदम् ॥ ७६ ॥ तात ! विष्णुकुमाराय देहि राज्यमयं पुनः । तस्याश्वाकारको भावी, पदातिरिव सर्वदा ॥ ७७ ॥ पुन-
रुक्तोऽपि नो विष्णू राज्यमङ्गीकरोत्यतः । महापद्मोऽभिपिकोऽस्मिन्, सम्मत्याऽऽत्मानुजीविनाम् ॥ ७८ ॥ त्वं विष्णुकुमारेण, राजा

शिवाय संयमम् । कल्पद्रुमोपासने हि, कः सुधीः शिथिलो भवेत् ? ॥ ७९ ॥ विख्याताहो महापद्मो, नवमश्चक्रवर्त्यभूत् । इयन्तं काल-
मभ्रान्तावेवाथ तौ(न्येव) स्थितौ रयौ ॥ ८० ॥ पुरान्वर्धमितो जैनो(न)रथो मातुर्महीश्विता । तदादितो घनो लोकः, प्रपन्नो जि(ज्ञे)नशासनम्
॥ ८१ ॥ चेत्यानि सर्वभरते, पुर-ग्राम-वनादिषु । लक्षकोटिप्रमाणानि, कारितान्यमुनाऽर्हताम् ॥ ८२ ॥ पद्मोत्तरोऽपि राजर्षिः, पालिता-
लण्डितव्रतः । पातिकर्मक्षयात् प्राप्तकेवलोऽशिश्नच्छिवम् ॥ ८३ ॥ विष्णोरप्युग्रतपसि बिहारेऽनुत्तरे(र)व्रते । तस्थुपो वैक्रियाकाशगमाद्या
लन्धयोऽभवन् ॥ ८४ ॥ स याति पक्षिवद् व्योम्नि, सुजाज्ञो मेखवद् भवेत् । चतुर्हृषी सुपर्णव, कामवत् कामरूपवान् ॥ ८५ ॥ इतस्ते
सुव्रताचार्या, बहुशिल्प्यपरीयुताः । ईयुर्गजपुरं वर्षावासायं कानने स्थिताः ॥ ८६ ॥ ज्ञाता नमुचिना छिद्रान्वेयिणा द्वेपिणा पुरा । राजोक्तो-
ऽधसरं प्राप्य, पूर्वोक्तं देहि मे वरम् ॥ ८७ ॥ चक्र्याह दृणु तेनोक्तं, वेदोक्तविधिना मराम् । कर्तुमिच्छाम्यतो राज्यं, देवेष्वमस्तु सोऽप्यवक्
॥ ८८ ॥ प्रविश्यान्तःपुरं तस्यौ, चक्री भूत्या त्वसौ नृपः । यज्ञपाटे दीक्षितोऽभूत्, पुराभिर्गत्य दम्भतः ॥ ८९ ॥ तस्य राज्येऽभिपिक्तस्य,
सर्वाः प्रकृतयो द्विजाः । लिङ्गिनश्चायुर्द्रुं, विना श्वेताग्ररावृणीन् ॥ ९० ॥ ततोऽनेनारिला लोका, ईयुर्वर्द्धोपका न तु । श्वेताम्बरा
इति छिद्रं, प्रकाश्याऽऽकार्यं तान् जगौ ॥ ९१ ॥ भो भो ! यदा क्षत्रियो वा, द्विजो वा राज्यमश्नुते । पातण्डिभिः स द्रष्टव्यः, सर्वत्रेयं
जनस्थितिः ॥ ९२ ॥ निर्मर्यादाः पुनर्युयं, स्वध्याः पातण्डिदूषकाः । मन्निन्दकाश्च मद्राग्यं मुक्त्वाऽतो यान्तु(त) दूरतः ॥ ९३ ॥ सुव्रताचार्यैरथोक्तं
(सुव्रताचार्योक्तं नो,) न कस्य इति नागताः । न क(कि)ञ्चिदपि निन्दाभः, समभावा हि साधवः ॥ ९४ ॥ ततोऽवददसौ कष्टः, सप्ताहोपरि
चेन्मुनिम् । द्रष्टव्यामि वान्ध(वं नूनं नेष्यामि तमहं मृतिम्) वमपि, नूनं नेष्यामि तं मृतिम् ॥ ९५ ॥ यतयः सायमायाता, उद्याने मिलिताः ससे ।
अत्र किं कार्यमाचार्यैरित्युक्ते कश्चिदित्यवक् ॥ ९६ ॥ कृतपष्टवपाः पष्टिशतवर्षाणि साम्प्रतम् । मेरौ विष्णुकुमारर्षिर्ध्रता विप्रति चक्रिणः

कथार्णवा-
ज्ञायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
नवममहा-
पद्मचक्रव-
धिकारः ।

॥ ३२ ॥

॥ ९७ ॥ स आयाति तदा तस्य, वाक्याच्छान्यतसौ द्विजः । यत्र स्याद्विघमांस्तत्र, यात्वस्याऽऽनयनाय सः ॥ ९८ ॥ मुनिरेकोऽवद-
च्छ्रियांते मेऽस्ति न चागमे । वत्स ! गच्छेत्यवक् सुखित्वां स पवानयिष्यति ॥ ९९ ॥ ततो नत्वोत्पपातासौ, क्षणात् मन्दरभयगात् ।
तं दृष्ट्वा चिन्तितं तेन, सहस्रायं ह्यभूद् गुरु ॥ १०० ॥ वर्षास्वेवागतस्तेन, तं नत्वोक्तं प्रयोजनम् । तं लात्वाऽऽकाशयानेन, प्राप्तो गजपुरं
मुनिः ॥ १०१ ॥ नत्वा सूरिं ततः सपुत्रोऽग्राद् विष्णुसंयुतः । नमुचेर्दशनायं तं, मुक्त्वा सर्वैर्नृपैर्नतः ॥ १०२ ॥ ततः सुप्तासत्स्थेन,
धर्मख्यानादि(न्यत)पूर्वकम् । विष्णुना श्रोतुमावर्षारात्रं सिष्ठन्तु साधवः ॥ १०३ ॥ तेनोक्तं किं बहूकेन ? तिमन्तु पञ्च वासरान् । ब्रह्माह
बहिरुद्यानं, पयं स्यात्सन्ति न(नो) पुरे ॥ १०४ ॥ सोऽवक् पुरं बोधानं वाऽस्तां पितृ-मातृदूपकैः । त्याज्यं राज्यं भवद्भिर्मे, कार्यं चेज्जीवितेन वः
॥ १०५ ॥ रोपकण्ठो मुनिः प्राह, देहि पावत्रयस्थितिम् । सोऽवक् दत्ता परं वष्यो, यो बहिः से(बहिरि)ति निर्णयः ॥ १०६ ॥ ततः क्रोपानल-
ज्वालापली(त्या)लीढवपुर्लतः । मृत्तिकापिण्डवक्त्रारूढो लग्नः स वर्द्धितुम् ॥ १०७ ॥ कृतनानाविधाकारो, लक्षयोजनमानवान् । भाषयामास
(भाषयमानः) फूत्कारैर्लक्षयोजनमानवान् (फूत्कारलक्षयैर्नोजनमानवान्) ॥ १०८ ॥ ग्रामाऽऽकट-पुरी(पुराऽऽ-)क्षीर्णं, कुर्वाणः क्रमदर्दरम् ।
धूनयन्नवनीपीठमुच्छालय(मुद्दालय)भ्रष्टानिधीन् ॥ १०९ ॥ ज्योतिश्चक्रं तिरस्कुर्वन्, गिरिशृङ्गाणि पातयन् । प्रलयकालकल्पोऽभूत्, क्षोभयन्
देव-दानवान् ॥ ११० ॥ [त्रिभिर्धिशेषकम्] सक्षोभाद् जगतः शक्रो, ह्यत्वा तं क्षुपितं युनिम् । प्राहिणोत् तस्य शान्त्यर्थं, देवगायनसुन्दरीः
॥ १११ ॥ जगुस्ताः कर्णयोगीति, क्रोधो धर्मघनापहः । स्वान्यसन्तापकश्चर्ये !, भज शान्तिमिति स्वयम् ॥ ११२ ॥ भगवान् वर्द्धमाना-
न्नोऽधः क्षेप्तुं नमुचिं द्विपम् । पूर्वोपरुण्विषदत्तां हिंसातो मीतेन चक्रिणा ॥ ११३ ॥ प्रसाद्यमानस्तेनापि, तथा सद्देन चामरैः । शान्त्य(उपशान्त्य)-
मानः कथमपि, कृपां कृत्वा न्यवर्तत ॥ ११४ ॥ त्रिविक्रमः स नात्रेति, लोके ख्यातस्तदादितः । आलोचित-प्रतिक्रान्तमात्रः शुद्धो गत्वकृपः

॥ ११५ ॥ यदुक्तम्—“आयिरिण गच्छामि य, कुल-गण-संघे य चेद्वयविणासे । आलोइयपडिंको, सुद्धो जं निज्जरा विउला ॥ ११६ ॥” निष्कलद्वयतो विष्णुर्भूत्वा केवल्यगाच्छिवम् । महापद्मोऽपि संसारविरक्तो व्रतमाददे ॥ ११७ ॥ सम्यगधीतसूत्रार्थो, दुष्करव्रततत्परः । उग्रतपाः स सम्पन्नकेवलः शिवमाप्तवान् ॥ ११८ ॥ त्रिशद्वर्षसहस्रायुः, स विंशतिधनुस्तनुः । महापद्माभिधञ्जरी, नवमो नवमोऽभ-
यत् ॥ ११९ ॥ विष्णुकुमारचरितं, प्रसङ्गाविह दक्षितम् । शाल्वेऽस्मिन् द्रुवतेऽन्ये तमन्यं सोऽपीदृगेव हि ॥ १२० ॥ किन्तु चक्रि(क)हि-
ण्डिहीनमहापद्मनृपाग्रजः । श्रीयान्तिशिष्यः सर्वार्थे, ग(गी)तो विष्णुकुमारराट् ॥ १२१ ॥ इति महापद्मनवमचक्रिचरित्रम् ॥
हरेर्नृपस्य मेरायां, देव्यां काम्पील्यपत्तने । पुत्रोऽभूद् हरिपेणाख्यश्चक्रिणः स्वप्नसूचितः ॥ १२२ ॥ चारुतारुण्यवान् पित्रा, राज्ये न्यस्तः
क्रमागते । चतुर्वंशासन् रत्नानि, साधिता भरतावनिः ॥ २ ॥ मुञ्जानश्चक्रिणो भोगान्, सुखेनाहानि सोऽनयत् । लघुकर्मतयाऽन्येद्युर्वरा-
न्यादित्यचिन्तयत् ॥ ३ ॥ ऋद्धिः प्राप्ता मयेदृष्ट्या, प्राकृष्ट(कुम्भ)शुभकर्मणा । कुर्वेऽयुनापि तद् येन, सुखी स्यामायतावपि ॥ ४ ॥ उक्तं
च—“मासैरष्टभिरह्वा च, पूर्वेण वयसाऽऽयुषा । तत् कर्त्तव्यं मनुष्येण, यस्यान्ते सुखमेधते ॥ ५ ॥” चिन्तयित्वेति साम्राज्ये, पुत्रं
न्यस्याऽऽद्यै व्रतम् । उत्पाद्य केवलं सिद्धिसौघमध्यारुरोह सः ॥ ६ ॥ दशवर्षसहस्रायुर्धनुःपञ्चदशोन्नतः । बन्वारुर्नमिनाथस्य, हरिपेणा-
ख्यचक्रयभूत् ॥ ७ ॥ इति दशमचक्रिचरित्रम् ॥

पुरे राजगृहे राजा, समुद्रविजयाह्वयः । राक्षी वप्रा सुवच्चिन्तक्षणेऽलक्षितो जयः ॥ १ ॥ क्रमान् सा साधिताखण्डभरतश्चक्रवर्त्य-
भूत् । मुञ्जानोऽद्वैतसाम्राज्यं, विरक्तोऽभूद् भवाद् भृशम् ॥ २ ॥ तदनु व्रतमादाय, शिवमासददव्ययम् । सोऽभूद् वर्षसहस्रायुर्धनुर्द्वादशेह-

१ “भाषार्थे गरुटे ॥ कुले गणे संघे च चैस्त्वभिनासे । आलोचितप्रतिक्रान्तः शुद्धो यश्चिजंरा विपुला ॥ ११६ ॥”

धृत ॥ ३ ॥ इलेकादशमचक्रिचित्रम् [ग्रन्थामं १२२६] ॥ अत्र (तु) “नमामि नव सगरपासुम्भे” इति गायत्र्युपपादसूचित-
नवचक्रिचित्रानि लेशतो दर्शितानि ॥ अथ महाबलचरित्र(त)प्रस्तावनागाथाद्वयमाह—

विमलजिणोसरतित्ये, थेराणं अंतियम्मि पवइओ । चउदसपुधी पत्तो, महाबलो पंचमे कप्पे ॥ १३ ॥
तत्तो चइतु जाओ, चाणियगामे सुदंसणो सिद्धी । धीरसयासे पुणरवि, चउदसपुधी गओ सिद्धि ॥ १४ ॥
व्याख्या—‘महाबलः’ इति बलाख्यराजाद्भजः ‘प्राप्तः’ गतः पद्दमे ‘कल्पे’ देवलोके इति कर्तृ-क्रियायोगः । किंविदिष्टोऽसौ ? प्रप्र-
जितः, कस्मिन् ? ‘अन्तिके’ समीपे, केषां ? ‘स्थविराणां’ श्रीधर्मधोपनाम्नां सूरीणां, क ? “विमल” इत्यादि, विमलव्यासौ जिनेश्वरश्च विमल-
जिनेश्वरः—त्रयोदशमजिनस्य ‘तीर्थे’ सन्ततौ । पुनः किंविदिष्टः ? ‘चतुर्दशपूर्वो’ दृष्टिगादवेत्ता । अत्र पद्दमकल्प(पद्दमे कल्पे) गमनं
तु केनापि विस्मृतत्वादिहेतुना सम्भाव्यते । अन्यथा जपन्यतोऽपि लान्तकगमनं स्यात् । यदुक्तम्—“लंतम्मि चउदपुविस्स” इति ।
प्रथमगाथार्थः ॥ १३ ॥ “तत्तो” सि ‘ततः’ (अभिमत-पद्दमकल्पात् “चइतु” प्रच्युत्य ‘जातः’ उत्पन्नः, कस्मिन् ? चाणिजिप्रामे,
किनामा ? सुदर्शनः ‘श्रेष्ठी’ प्रामवणिगुरयः “धीरसयासे” सि श्रीमहावीरसमीपे ‘पुनरपि’ द्वितीयवारमपि ‘प्रप्रज्येति शेषः’ “चउद-
सपुधी” सि चतुर्दश पूर्वाण्यधीत्य ‘गतः’ प्राप्तः ‘सिद्धि’ सिद्धस्थानम् । इति द्वितीयागाथार्थः ॥ १४ ॥ भावार्थस्तु चरित्रेणोच्यते—

श्रीहस्तिना(नी)पुरे राजा, बलो राक्षी प्रभावती । सुखसुताऽन्यदा स्वप्ने, प्रबुद्धा वीक्ष्य सा हरिम् ॥ १ ॥ प्रातः शशंस तं राक्षे,
चिं विमृश्य सोऽप्ययक् । पुत्रलाभः प्रिये ! भावी, तथैतदनुभावतः ॥ २ ॥ ध्रुत्वेति हृष्टतुष्टैत्य, गृहं गमं यमार सा । विदुदिव पयोगर्भे,

क्रमाच्च सुपुत्रेऽङ्गजम् ॥३॥ दासी चर्द्धापयामास, बलेन्द्रं पुत्रजन्मना । किरीटवज्रां सोऽप्यस्यै, ददौ सर्वामलङ्कृतिम् ॥ ४ ॥ ततः कौटुम्बिकान् पुंसः, आकार्येत्यादिसन्नपः । भो ! मानोन्मानयोर्युद्धि, कुर्वन्तु वन्दिमोचनम् ॥५॥ द्वादशाहमहे सूतिकर्म निर्वर्त्य पार्थिवः । दायादेभ्यो ददौ प्रीतिदानं सन्तोषपोषतः ॥ ६ ॥ नामास्य निर्गमे महाबल इत्यन्वयं बलः । ववृषे पञ्चधानीभिर्योन्यमानः शशीव सः ॥ ७ ॥ गृह्णन् फलाकलापं स, क्रमादुर्यौवनोऽभवत् । राक्षा राजन्यकन्यानामष्टानां प्राहितः करम् ॥ ८ ॥ कारितं वेदम तद्योग्यमष्टप्रासादशोभितम् । पित्रा ददौ यौतके चाष्ट फोटीः स्वर्ण-रुच्ययोः ॥ ९ ॥ हार-कुण्डल-कोटीरानष्टाष्टौ च पृथक् पृथक् । अष्टौ गजान् ब्रजानष्टौ, गोसहस्रदशान्वितान् ॥ १० ॥ दासानष्टाष्ट सद्गामानृद्धायुतकुलकुलान् । यानान्यष्टाष्ट द्वारिशद्वयद्वनान्यान्यदाभृपः ॥ ११ ॥ [युग्मम्] यद्वह्न्यदप्यदाद् दातुं, भोक्तुमासप्तमान्वयम् । ततोऽसौ सौधगो(ततः सौधगतो)भोगान्, सुखानोऽस्ति मद्याद्भुवान् ॥१२॥ अन्ये-दुर्धर्मघोषपिर्मुनिपञ्चशतान्वितः । विमलस्वामिनस्त्रीर्थोद्योतकोऽगगतः पुरे ॥ १३ ॥ निर्गता जनता ज्ञातवृत्तान्त(स्तः)पार्थिवोऽपि हि । निपसादाविपादात्मा, धर्मं श्रोतुं मुनेः पुरः ॥ १४ ॥ महाबलकुमारोऽथ, धर्मं श्रुत्वा मुनेर्मुखात् । हृष्टलुष्टो नमस्कृत्य, त्रिःकृतो(त्वा)ऽदो-ऽप्रवीद् वचः ॥ १५ ॥ भगवन् ! भवदादिष्टं, सर्वं मे रुचितं परम् । यावदाष्टच्छय पितरौ, प्रब्रजान्यन्तिके विभोः ॥ १६ ॥ मा कार्यः प्रतियन्धोऽत्र, गुरुराह यथासुखम् । ततो नत्वा स तं प्राप्तो, गृहं पित्रोरदोऽवदत् ॥ १७ ॥ अन्ध ! तात ! मया, धर्मो, धर्मघोषान्तिके द्युतः । स मेऽभिरुचितोऽत्यर्थं, ततोऽदृस्त्वौ तमादतुः ॥१८॥ धन्योऽसि त्वं कृतार्थोऽसि, त्वं तोकै(ताते)ति ततोऽङ्गजः । प्राहेच्छान्यभ्यनु-ज्ञातो, युवाभ्यां सेवितुं प्रतम् ॥ १९ ॥ ततः प्रभावती दृत्वाऽनिष्टां तामशुभां गिरम् । रोमकूपगलत्सेदक्षिन्नाङ्गा शोकविह्वला ॥ २० ॥ निस्तेजा दीनवदना, करमृ(त्र)ष्टाब्जदामवत् । विकीर्णकेशा प्रभ्रष्टोत्तपीया कुट्टिमेऽपतत् ॥२१॥ [युग्मम्] तालवृन्तानिलैः स्वर्णकुम्भान्भोभिः

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकार-
महर्षिचरि-
प्राधिकार-
न्तर्गतमह-
बलराजर्षे-
धिकारः ।

॥ ३४ ॥

ससम्भ्रमम् । साऽऽस्थासिता व्रन्दमाना, रुदन्ती तमदोऽवधीत् ॥२२॥ जात ! त्वमेकः पुत्रो मे, जीवात्मा हृदयङ्गमः । निधिभूतो रत्नभूतो, दुर्लभो वटपुष्पवत् ॥ २३ ॥ तद् जाताऽऽवां वियोगं ते नेच्छावः क्षणमप्यतः । विष्टाऽऽवां यावज्जीवावो, मृताभ्यां तु व्रतं श्रयेः ॥२४॥ महाबलोऽप्यदोऽवादीद्, यद् यूयं ब्रूत तत् तथा । परं जाति-अरा-मृत्यु-रूजां गेहमसौ भवः ॥ २५ ॥ सन्ध्याभ्ररागतुल्येऽस्मिन्, स्वप्न-दर्शनसन्निभे । को याति पूर्वं कः पश्चादिति वेत्स्यन्व ! तात ! कः ? ॥२६॥ प्रजान्मृत एवाहुः, तच्छ्रुत्वाऽऽह प्रभावती । जात ! ते चारु-विज्ञान-विचक्षणमिदं वपुः ॥ २७ ॥ रम्यलक्षण-रूपाढ्यं, गतरोगं सुखोचितम् । तद् मुङ्क्ष्व तत्फलं पूर्वं, पश्चात् चारिप्रमाश्रयेः ॥ २८ ॥ [युगमम्] स प्राहेदं वपुर्मर्तृत्वाप्रमिय दुर्बलम् । नवस्रोतःस्रवद्विलं, तत्स्रोतेति व्रतं श्रये ॥ २९ ॥ ततोऽवददिदं माता, जाताष्टौ वाः प्रिया इमाः । सत्कुलशीलशालिन्यो, हावभावविचक्षणाः ॥ ३० ॥ स्त्रीकलकुशला मञ्जुभाषिण्यः लेहदीपिकाः । मनोऽनुगाः संहृताभिर्भोगान् सुक्त्वा व्रतं श्रयेः ॥ ३१ ॥ [युगमम्] सोऽवगू मनुष्यकाः कामभोगा रोररुजाश्रयाः (रोगाश्रयाः सदा) । दुःखानुबन्धिनस्तीव्र-विपाकाः, प्रव्रजान्मृतः ॥ ३२ ॥ ऊचतुः पितरौ चैवं (पितरावेवं), पितृपर्योगतं घट्ट । स्वर्णं रूप्यं धनं धान्यं, सुक्त्वा पश्चादरेर्धतम् ॥ ३३ ॥ पुनर्महाबलोऽवादीत्, तत् सर्वं विद्युदमुचम् । चौराग्नि-नृप-दायाद-यमायत्तं त्यजाम्यतः ॥ ३४ ॥ इत्थं प्रलोभनैर्वाक्यैर्न शक्तौ तं(तौ) प्रलोभितुम् । पितरौ संयमोद्देगवाक्यैर्वैकुमयोचतुः ॥३५॥ बालुकाकबलात्सादनीरसेऽस्मिन् व्रतेऽङ्गज ! । क्रमणं रत्नधारायां, पातव्याऽग्निशिखोज्ज्वला ॥ ३६ ॥ यानं सर्प इवैवाग्रहस्याऽद्या आयसा यवाः । गङ्गाप्रसिद्धोत्तसि च, तरितव्योऽम्युधिर्भुजैः ॥ ३७ ॥ शिरीषसुकुमाराङ्ग ! कुमार ! त्वं सुरोचितः । सद्विष्यसे कथं क्षुत्-वृट्-शीतोष्णाद्यान् परीपहान् ? ॥ ३८ ॥ पालनं ब्रह्मचर्यस्य, भिक्षावृत्तिः कचोद्धृतिः । ताढनान्तर्जनाऽऽक्रोशाः, सोढव्या दुष्कराः(रं) समम् ॥३९॥ तत् तिष्ठ यावद् जीवावस्तच्छ्रुत्वाऽऽह महावलः !;

कातराणां न धीराणां, दुष्करं सर्वमप्यदः ॥ ४० ॥ अनुमेनेनच्छयैव, कृच्छाद् चलनृपस्ततः । आदिक्षन्नगरारक्षान्, पुरशोभाकृते
कृती ॥ ४१ ॥ निवेद्य पूर्वाभिमुखं, शताष्टरैघटाम्बुभिः । व्रताभिपेक्षक्रेऽस्य, सर्वतूर्यस्वनाद्भुतः ॥ ४२ ॥ करौ सयोज्य पितरावूचतु-
र्वत्स ! किं प्रियम् । कुर्वो ? दृढोऽय केनार्थस्तवाख्याहीति सोऽप्यवक् ॥ ४३ ॥ इच्छामि नापिवाहानं, लक्षेण तद्वयेन तु । पात्रं घर्मध्वजं
दिव्यं, पितरौ ! कुत्रिकापणात् ॥ ४४ ॥ लक्षद्वयेन भूपेन, स्वपुंसाऽऽनायितं द्वयम् । नापितस्त्राभ्यनुह्यातः, स्नात्वाऽष्टगुणवाससा ॥ ४५ ॥
यद्वास्योऽकलयत् केशाश्चतुःकुलवर्जितान् । मुञ्चन्त्यश्रूणि तांस्नात्वाच्छीर्षिकेऽस्यापयत् प्रसूः ॥ ४६ ॥ [युग्मम्] ततः सरसगोशीर्षचन्दनालित-
विग्रहः । सहस्रबाह्वादिषिकाऽऽरूढोऽलङ्कृतलङ्कृतः (लक्षितः) ॥ ४७ ॥ वीजितस्त्रामरैर्द्वाभ्यां, धृतछत्रः स्त्रियैकया । अन्वितः पितृ-मातृभ्यां,
युताभ्यां सचिवादिभिः ॥ ४८ ॥ धन्यः सुलव्यजन्माऽयं, विषवद् विषयानमून् । विद्यायाऽऽद्यवयस्वेव, कुमारः प्रमज्जिष्यति ॥ ४९ ॥ पौरैरिति
स्तूयमानो, ददर्शमानोऽङ्गुलित्रजैः । विकीर्यमाणो मुक्तार्थैर्यज्यमानोऽम्बराञ्चलैः ॥ ५० ॥ याचकेभ्यो ददन् दानं, निर्गच्छन् नगरान्तरम् ।
तूर्यैर्घिरयन्नाशा, धर्मघोषान्तिकं (के) ययौ ॥ ५१ ॥ [पञ्चभिर्विशेषकम्] ततस्त तौ (पितरौ तं) पुरस्कृत्योचतुर्गुरुमदो मुदा । भगवन् !
भवमीतोऽयं, प्रमज्जिष्यति योऽन्तिके ॥ ५२ ॥ तदेनां पुत्रभिक्षां द्यौ, दृढोऽङ्गीकुरुतर्पयः ! (स्वयम्) । यथेच्छं प्रतिबन्धोऽत्र, न कार्य इति
तेऽभ्यधुः ॥ ५३ ॥ अथैव सूरिणा प्रोक्तः, कुमारो दृष्ट-तुष्ट (स्तुष्टदृष्ट-) इत् । नतैलेशानदिक्णोऽलङ्कारान् मुमुचेऽङ्गतः ॥ ५४ ॥ स्थूलमुक्ता-
फलाभानि, मुञ्चन्त्यश्रूणि देव्यपि । निजोत्तरीयवस्त्रेणालङ्कारानाददेऽखिलान् ॥ ५५ ॥ उवाच चाङ्गजार्थेऽस्मिन् मा (त्र) प्रमाद्यं प्रयत्नतः ।
इत्युस्त्वाय (इत्युत्स्यर्पिन्) नमस्कृत्य, पितरौ जम्मतुर्गृहम् ॥ ५६ ॥ अथो महाबलो लोचं, कृत्वा नत्वाऽवदद् गुरुम् । प्रदीप्ते भगवद्भोके,
जरसा मृत्युनाऽपि च ॥ ५७ ॥ यूयं स्वयं व्रतं दत्त, तथा शिक्षामपि स्वयम् । ततः प्रव्राजयेत्वेनं, सूरिः शिक्षयति स्वयम् ॥ ५८ ॥ जातो

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
महर्षिचरि-
त्राधिकारा-
न्तर्गतमहा-
बलराजयेत्-
धिकारः ।

॥ ३५ ॥

महावलः पञ्चसमित्या समितो मुनिः । त्रिगुप्तश्च चतुर्दशपूर्वधार्यभवत् पुनः ॥ ५९ ॥ चतुर्थ-पष्टाष्टमाद्यैरात्मानं भावयन् धनैः । तपो-
भिर्द्वादशाब्दानि प्रयात्य सोऽक्षतं व्रतम् ॥ ६० ॥ संलेखनया मासिक्या, कालं कृत्वा समाधिना । उत्पन्नः पञ्चमे कल्पे, दशावध्यापु-
र्महासुरः ॥ ६१ ॥ [युग्मम्] द्युत्वेतो वाणिज्यप्रप्ते, पुत्रोऽभूत् श्रेष्ठिनः कुले । सुदर्शनाभिधो वीरपार्श्वे सिद्धो व्रताश्रयात् ॥ ६२ ॥
इति श्रीमहावलचरितम् ॥

अथाष्टवलचरित्राण्याह—

परपरमिव रत्नसिरिं, उज्ज्वल गह्वियद्य ए अयलपमुहे । अहं वि बलदेवरिप्सी, युष्णामि निषाणमणुपत्ते ॥ १५ ॥

व्याख्या—अष्टावेव 'अपेः एयार्यत्वाद्' अष्टसहस्राणा एव न नवमः, तस्य पृथग् भणनात् निर्वाणगमनाच्च इति अपेरर्यः । 'बलदे-
वर्पीन्' बलदेव्याश्च ते ऋषयश्च बलदेवर्षयः चारित्रापेक्षया तान् 'स्त्वमीमि' स्तुतिगोचरीचरीकरीमीति क्रियायोगः । किन्नाम्नः(मानः) ?
'अचलप्रमुखान्' प्रजापत्यादीन् । किंविशिष्टान् ? 'शृहीतव्रतान्' आश्रिताहर्तदीक्षान्, किं कृत्वा ? "उज्ज्वल" चि लक्त्वा, कां ?
'राज्यश्रियं' त्रिलण्डैश्वर्यलक्ष्मीं, किमिव ? 'पदरज इव' चरणरेणुरिव यथा चरणरेणुरसारतयाऽकिञ्चित्करत्वाद् दूरतस्त्यज्यते तथा
त्रिलण्डाधिपश्रीस्त्यप्ता इति भावः । पुनः किंविशिष्टान् ? 'निर्वाणं' मोक्षं 'अनुप्राप्तान्' सम्प्राप्तान् । अनु-पञ्चाद् राज्यस्यागानन्तरं वा
माप्तान् । इति गायार्थः ॥ १५ ॥ भावार्थस्तु विशेषार्थिना त्रिपष्टिशलाकापुरुषचरित्रेभ्योऽवसेयः । स्थानाशून्यार्थं किञ्चिदुच्यते—

राज्ञः प्रजापतेः पत्नी, भद्रा पोतनपूज्यते । चतुःसम्प्राद्वितस्तस्या बन्दनोऽनुत्तरान् च्युतः ॥ १ ॥ नाम्नाऽचलः स तु भ्रातुस्त्रिपुष्ट-

स्याजितां श्रियम् । भुञ्जानोऽनु मृतेस्तस्य, शिश्राय संयमश्रियम् ॥ २ ॥ स पञ्चाशीतिलक्षायुरशीतिघनुरुन्नतः । प्रथमो बलदेवानां, सिद्धिसौधाध्यगोऽभवत् ॥ ३ ॥ इति प्रथमः ॥

द्वारकायामभूत् पुष्यां, ब्रह्मराज-सुभद्रयोः । हली द्वितीयो विजयाख्यः पुत्रोऽनुत्तरच्युतः ॥ १ ॥ उमापत्यद्विपुष्टस्य, ज्येष्ठभ्रा-
ताऽर्द्धचक्रिणः । मृतेरनन्तरं तस्य, जमाहाभिग्रहं मुनेः ॥ २ ॥ आयुः प्रपात्य लक्षणि, वर्षाणां पञ्चसप्ततिः । घनुः सप्ततिदेहोच्चः,
सिद्धिसौधायमासवत् ॥ ३ ॥ इति द्वितीयः ॥

द्वारकायां नृपो रुद्रः, सुप्रभा सुप्रभा प्रिया । भद्रो भद्रोपमस्तस्या, नन्दनोऽनुत्तराच्युतः ॥ १ ॥ प्रव्रज्य पृथिवीसूनुस्वयम्भुवो
मृतेरनु । लक्षान्दायुः पञ्चपट्षिर्धनुः पट्टिरगाच्छिवम् ॥ २ ॥ इति तृतीयः ॥

द्वारकायां नृपः सोमः, प्रिया तस्य सुदर्शना । सुप्रभाव्यो हली तुर्यो, महाशुक्राच्युतोऽङ्गजः ॥ १ ॥ पञ्चपञ्चाशल्लक्षान्दायुः
पञ्चाशदनुत्तनुः । प्रव्रज्य सिद्धः सीताभूपुरुषोत्तमवान्वहः ॥ २ ॥ इति चतुर्थः (तुर्यः) ॥

श्रीमदश्वपुरे राजा, शिवोऽभूद् विजया प्रिया । सुदर्शनाख्यस्तत्सुर्महाशुक्रच्युतो हली ॥ १ ॥ पञ्चचत्वारिंशचापोक्षो, लक्षसप्त-
दशान्वयत् (वान्) । अम्बाभूपुरुषसिंहभ्राता सिद्धो व्रताश्रयात् ॥ २ ॥ इति पञ्चमः ॥

वैजयन्तीपतिश्चक्रपुरे राजा महाशिराः । आनन्दो नन्दनोऽस्याभून्महाशुक्रच्युतः सुतः ॥ १ ॥ पञ्चाशीतिसहस्रान्दायुरेकोन-
विंशदशमृत । सिद्धो लक्ष्मीवतीभूपुरुषपुण्डरीकाम्रजः ॥ २ ॥ इति षष्ठः ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां इत्थौ
प्रथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रपाधिकारे-
अचल-
विजय-भद्र-
सुप्रम-सुद-
र्शन-आन-
न्दपद्बल-
देववर्णनम् ।
॥ ३६ ॥

राजाऽग्निशिखो वाराणस्यां जयन्तीपतिः सुतः । ब्रह्मलोकच्युतो नाम्ना, नन्दनः सप्तमो हली ॥ १ ॥ शेषवत्यङ्गभूदत्तभ्रातुः सिद्धो मृतेस्तु । पञ्चपष्टिसहस्राब्दायुः पद्मविंशतियनुस्तनुः ॥ २ ॥ इति सप्तमः ॥

राजा दशरथो राजगृहे पथ्यपराजिता । ब्रह्मलोकच्युतः पद्मस्तयोः पुत्रोऽष्टमो हली ॥ १ ॥ कैकेयीस्तुनारायणभ्रातुस्तु मृत्युतः । पञ्चदशसहस्रायुः षोडशाश्वोऽगमच्छिद्यम् ॥ २ ॥ इत्यष्टौ बलदेवर्षयः ॥

नयमबलदेवचरितमुच्यते—

जैणुग तवं तत्तं, अवराहं ददु निययरुचस्स । तुंगियगिरिवरसिहरे, सो राममहासुणी जयउ ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘सः’ प्रसिद्धः ‘राममहामुनिः’ कृष्णज्येष्ठभ्रातृमहर्षिः ‘जयतु’ जयमनुभवतु इति क्रियायोगः । यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धाद् येन राममहामुनिना आप्तत्वादनुस्वारलोपाद् ‘उग्रम्’ उत्कृष्टं ‘तपः’ पञ्चाष्टमादि ‘तप्तम्’ आसेवितम्, किं कृत्वा ? ‘दृष्ट्वा’ वीक्ष्य, किम् ? ‘अपराधं’ आगः, कथं ? ‘निजकरूपस्य’ आत्मीयाकृतेः । कस्मिन् ? तुङ्गिकाख्यप्रधानपर्वताग्रे । इति गाथापयवार्थः ॥ १६ ॥ तथा—

रामो तयप्पभावा, सुपत्तदाणाउ झत्ति रहकारो । अणुमोयणाउ हरिणो, संपत्ता बंभलोगम्मि ॥ १७ ॥

व्याख्या—रामः ‘तपःप्रभावात्’ तपोमाहात्म्यात्, ‘सुपात्रदानात्’ राममहामुनिप्रतिलभनात् ‘क्षत्ति’ शीघ्रं रथकारः, ‘अनुमोदनात्’ माननाया ‘हरिणः’ भद्रकर्मगः, एते त्रयोऽपि ‘सप्राप्ताः’ जग्मुः ‘ब्रह्मलोके’ पञ्चमरूपे । एतेनोद्धेन कविना दान-तयो-भावनानां समानं फलं दर्शितम् । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ भावार्थस्तु कथानकेनोच्यते—

अस्तीह भरतक्षेत्रं, द्वारि(र)काख्या महापुरी । देवभिर्मितसौवर्णचप्र-प्रासादसुन्दरा ॥ १ ॥ तत्रार्द्धभरताधीशो, वासुदेवो महानृपः ।

वसुदेवसुतो भ्राता, बलदेवस्य सीरिणः ॥ २ ॥ साध्युष्टकोटिकुमारो, भूरिभिर्भोरुभिः समम् । मुङ्गे भोगान् शास्त्रि राज्ञं, परिपूर्णमनोरथः ॥ ३ ॥ [युग्मम्] अन्येभ्यः समवसुतोऽरिष्टनेभिर्जिनो बने । कृतं समवसरणं, सुरैरेव चतुर्विधैः ॥ ४ ॥ निर्ययुर्गदवो लोका, वन्दनाया-
ऽच्युतोऽपि च । उक्तो भगवता धर्मस्तदन्ते नतिपूर्वकम् ॥ ५ ॥ पप्रच्छ स्वामिनं कृष्णोऽमुष्याः पुर्योस्तथा च मे । यदूनां च क्षयः कस्माद् ,
भवितेत्यादिदोषदर' ॥ ६ ॥ स्वाम्याह शृणु दाशार्ह ! मद्योन्मत्तैस्तवाङ्गजैः । धर्षितो द्वीपायनर्षिर्धक्ष्यति द्वारकापुरीम् ॥ ७ ॥ बहिः
सूर्यपुरः पूर्वं, तापसस्तापसाश्रमे । पारासरोऽभूत् तेनाऽस्मा, दुर्धिनीतैक्का कनी ॥ ८ ॥ तां लात्वा जङ्गुकन्याया, द्वीपमागत इत्यसौ ।
ख्यातो द्वीपायनो नाम्ना, क्वचित् स्थानानुगं हि तत् ॥ ९ ॥ स तत्र धसति ब्रह्मचारी पष्टपञ्चरत्न । पुर्योः शुतो यदूनां च, क्षयस्तेनो-
दितोऽर्हता ॥ १० ॥ हा' दुष्टिदमिति ध्यात्वा, तत् त्यक्त्वाऽगाद् यनान्तरम्(रे) । स्वाम्याह यः पुनः पृष्टः, स्वमृदुस्तमयो शृणु ॥ ११ ॥
मृत्युर्जराकुमारात् ते, जरासूनोः स्वबान्धवात् । ततो यदूनां युगपत्, सक्रोपाऽस्मिन् पपात दृक् ॥ १२ ॥ मृत्युर्मत्तोऽपि मद्भ्रातुर्हा ! धिग्
भ्यात्वेत्यगाद् वनम् । नत्वा प्रभुं निरानन्दा, यदवोऽप्यविज्ञान् पुरीम् ॥ १३ ॥ पुरं प्रविश्य कृष्णोनाऽद्विष्टमादेशवर्तिनाम् । कादम्बवन-
गुहाया, सुरा सर्वा लजन्तु भोः' ॥ १४ ॥ नेमिना स्वामिनोक्तं यत्, कुमारैर्मदिरोन्मदैः । कोपितो द्वीपायनर्षिः, पुरीदाहं विधास्यति
॥ १५ ॥ कादम्बनानुकुण्डेषु, मृत्यैः क्षिप्ता सुराऽरिला । कादम्बाच्छादिता दयुच्यते कादम्बरीति सा ॥ १६ ॥ इतश्च सात्यतभ्राता,
रोहादस्यैव सारधिः । सिद्धार्थः स्वार्थसिद्ध्यर्थ, धर्मायेऽदः स्वबान्धवम् ॥ १७ ॥ रोग-शोकाकुलोऽसारः, संसारः स्वप्नसन्निभः । भ्रात-
भगवताऽद्विष्टस्त्वं त्यक्तुं प्रजान्यतः ॥ १८ ॥ ज्ञात्वा तन्निर्णयं रामः, प्रतिबोध्यस्त्वयाऽऽपदि । विस्मृत्वानिति प्रोच्य, भ्रात्राजीत् सोऽर्ह-
तोऽन्तिके ॥ १९ ॥ तपश्चरणमासेव्य, पण्मासान् स्वर्गमाप सः । इतः पकरसा साऽभूत्, मदिरा शिशिरदिना ॥ २० ॥ अथो शाम्ब-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
र्याधिकारे
नवमराम-
बलदेव-
प्रबन्धः ।

॥ ३७ ॥

गुमारम्य, तत्रागादुदपकः पुमान् । भ्रमन् कर्केननवच्छामद्राक्षीत् मुन्दरां सुराम् ॥ २१ ॥ पपायञ्जलिभित्तिमुष्टः, स मुग्धादुरासां सुराम् ।
ददत्ते च मुराभ्यादपुष्टान् निर्माग्नानपि ॥ २२ ॥ ततः शाम्नाय तेनोक्तं, सोऽपि पीतेत्यचिन्तयत् । विना कुमारैर्दृष्टा, पातुं युक्तं मुरा-
मम् ॥ २३ ॥ आहूतान्ते तजस्वेन, दुर्दान्ता भ्रातरः ममे । तां दृष्ट्वा तैरयादिष्टा (नोरिष्टा), च्युत्वा ! आनीयतामियम् ॥ २४ ॥ तैरानी-
ता गताः सद्यै, रमणीयोद्यानभूमिकाम् । द्वाभवेनोक्तं कुमार ! भोः, कस्मात्सैरीक्षिता मुरा ॥ २५ ॥ तद् यथेच्छं विवन्त्येनां, तेः पीता
दृग्गमानगैः । तस्या मनेन गायन्त्यालिङ्गन्ति नग्तुर्गियः ॥ २६ ॥ [युग्मम्] क्रीडन्तत्र गताः दीलं, भ्रमन्निस्त्रीरिरेक्षितः । द्वीपायनस्तत्रः
कुर्वन्, मिथोऽयोचमिदं कृत्वा ॥ २७ ॥ भो भो ! मैष दुरतत्मा योऽहं तोषः पूर्वनास्तकः (छत्) । ताडयामस्तदेनं नो, किं निष्कारण-
धेरिणम् ? ॥ २८ ॥ लप्ता-मुष्टि-चपेटाभिर्दन्त (न्तेर्दं) दृष्टापरोष्ठधाः । निरपराधं तमृषि, प्रजप्रुः (हुः) क्रोयदुर्बराः ॥ २९ ॥ यायत् कण्ठगत-
प्राणं, मूर्ध्निष्ठं पतितं क्षितौ । तं (ति) कृत्वा स्वाश्रयं जग्मुः, कुमार जितफारिणः ॥ ३० ॥ सर्वो व्यविकरः पुम्भिरुक्तः शार्ङ्गार्थचिन्तयत् ।
दुर्दान्ताना कुमारानामद्यो ! द्वाऽदीप्यदर्शिता ॥ ३१ ॥ किं पुनर्जीवगूतानाममीयां क्रियतेऽपुना ? । ततो द्वीपायनोपशमायागाद् चलयुग्-
द्वरिः ॥ ३२ ॥ दृष्टो द्वीपायनस्तत्र, कोपेन स्फुरिताधरः । सन्मान्योचितपूजाभिसं प्रत्याहेदमच्युतः ॥ ३३ ॥ भो भो ! महातापसर्धे !, कोपः
सर्वगुणापहः । दमे (ग) रता महासस्त्वा, गतो यान्ति यदां क्रुपः ॥ ३४ ॥ तस्याऽपराधं नाज्ञान-याल-मगोन्मदात्मनाम् । गगयन्ति महात्मानः,
क्षमस्वीयामपीद तम् ॥ ३५ ॥ इत्युक्तोऽप्यमुचन्नेद, कोपं यावत् ततो हली । प्रोपे जनार्दनं भ्रातः !, प्रयवेनालमग्र ते ॥ ३६ ॥ अनेन
चिन्तितं मित्रिद्, यत् तदयं विषास्यति । यचो हि नान्यथा जैनं, तदुक्त्या सोऽप्यदोऽयदत् ॥ ३७ ॥ भो ! मया ताड्यमानेन, प्रमिशा
महती कृता । सुकत्या भयन्तो पदोद्दे, नास्ति मुक्तिः दुनोऽपि हि ॥ ३८ ॥ नारीकं यपनं जैनं, प्रमिशा नान्यथा च मे । तद् यातं

किं बहूक्तेन ? न तन्मो दुःग्मिन्मौ गतौ ॥ ३९ ॥ द्वीपायनवचः पुर्यां, विस्तृतं खलुगृह्यवत् । ततो द्वितीये दिवसेऽच्युतोऽद उदवोपयत् ॥ ४० ॥ पुण्य-धूप-शलिलव्यग्रकरास्तपसि तत्पराः । जिनाचार्य-वन्दन-मस्तक्युगुच्छा भवन्तु भोः ! ॥ ४१ ॥ इतश्च पुनरप्या(रथा-)गाद्, रैवते विहरन् विंसुः । नत्पोपविष्टा यदवो, विहिता देशनाऽर्हता ॥ ४२ ॥ प्रद्युम्न-शाम्ब-निसह-सारणाद्या ललुव्रतम् । रुक्मिण्यपि पूर्वम-यमयोद्विष्टा हुरि जगौ ॥ ४३ ॥ संसारस्येदृशः स्यामिन् !, परिणामो विशेषतः । यदुर्वशस्य तन्मुञ्च, प्रग्रजाम्यन्तिकेऽर्हतः ॥ ४४ ॥ विसृष्टा साऽतिरुष्टेन, धार्यपूर्णदृशाऽमुना । राजपुत्रोभिरन्याभिः, साद्धं श्रितवती व्रतम् ॥ ४५ ॥ नत्वेशं तीव्रशोकात्तौ यदवो विविशुः पुरीम् । गतश्रीरुमिवात्मानं, स मेने रुक्मिणीं विना ॥ ४६ ॥ पुर्यां तु हरिणोद्द्युष्टं, यदवो ! भोः पुरीजनाः ! । महत्युपस्थिता भीति-विशिषात् न दृषोद्यताः ॥ ४७ ॥ चतुर्थ-पष्ठाचाभ्लादियुक्ता गुरु-जिनार्चकाः । यावज्जीवं जीयघात-भृपावादाविवर्जकाः ॥ ४८ ॥ [युग्मम्] तथेति प्रतिपन्नं तेहरेर्वचनमुच्चैः । चोरं बालतपश्चक्रे, द्वीपायनोऽपि दुर्मतिः ॥ ४९ ॥ पूर्वादहकृतनिदानो, मृत्वा भवनवासायभूत् । स्मृत्वा यदूनो तद् वैरं, पूर्वैनासाय चागमत् ॥ ५० ॥ सर्वं जनं तपो-मन्त्र-ज्ञाप-देवार्चनोद्यतम् । वीक्ष्ययात्राक्षुब्धन् हन्तुमाप्ते छिद्रं विलोकयन् ॥ ५१ ॥ द्वादशाब्दान्यगुञ्चैवं, ततो लोकेन चिन्तितम् । हतप्रतापो निर्लेजा, जातो द्वीपायनो मुनिः ॥ ५२ ॥ रत्यासक्तो मदनमन्त्रः, पुनश्चिक्रीड पूर्जनः । विनाशयितुमारेभे, छिद्रं प्राप्य पुरीमसौ ॥ ५३ ॥ उत्पयेरन् बहूत्पाताः, प्रलयान्ताभवायुना । उत्पाद्य, क्षिप्तास्तेनान्तः, काष्ट-पत्र-नृणोरुत्तराः ॥ ५४ ॥ जज्वाल ज्वलनो ज्वालावलीभिर्व्याप्नुवन् नभः । चिक्षेप काननोद्यानादीनि पापः पुनः पुनः ॥ ५५ ॥ गृहाद् गृहान्तरं धूमाग्निना गन्तुं न शक्यते[पुनः] । तेन क्षिप्ताग्निनाऽनाथा दहते सर्वतः पुरी ॥ ५६ ॥ नानामणि-रत्नमया, दिव्यप्रसादपङ्कजः । व्रटत् व्रटत् स्फुटन्त्यग्नौ, पैतुः परितश्चक्रवत् ॥ ५७ ॥ सरोप-मेप-महिप-नृप-हस्त्यश्च-पक्षिणाम् । दारुणो दहमानानां, मृशमुच्छलितो रवः ॥ ५८ ॥

ज्यलन्तो यदयोऽयात्माप्रियाऽऽलङ्घित्तमूर्त्ययः । हाहारं प्रकुर्वन्ति, रुदन्ति यदुयोषितः ॥५९॥ ततो रामाच्युतो वीक्ष्य, वल्लभानां पुरी-
मिनुः । गत्वा गृहं माता(हृ)-पितृन्, समारोहयतो रये ॥ ६० ॥ योजिता वृषमाध्याम्ना, दग्धा दुष्टेन भूरिशः । यावत् तौ गोपुरद्वारं,
कर्मन्तो स्वयमागतौ ॥६१॥ रुदौ तत्रेन्द्रकीलेन, तं पदाऽचूर्णयद् ह(व)ली । तावत् स ज्वलितुं लभः, सुरपाशार्पिताग्निना ॥ ६२ ॥ अत्रा-
न्तरे सुरेणोक्तं, यो ! गृथोपक्रमैरलम् । मुग्धत्वा भवन्तौ कल्याणि, मुक्तिर्नेत्युदितं पुरा ॥ ६३ ॥ कृपादमेकं कृष्णेन, लक्षयाऽऽहल्य पातितम् ।
द्वितीयं घलभद्वेष्टेन, ज्वालया ज्या(ज्य)लितं क्षितौ ॥६४॥ रोहिणी देयकी दुन्दुः, प्रोचुर्यातां हि नन्दनौ ! । जीवद्भ्यां यदुयंशस्य, भवित्री
पुनरुन्नतिः ॥ ६५ ॥ रुदन्तौ करुणं माता(हृ)-पितृवाचा विनिर्गतौ । भ्रमोद्यानस्थितौ दल्लभानां तां पश्यतः स्म तौ ॥ ६६ ॥ इतश्च रामसूव्या-
लक्षुमारः कुञ्जदा(धा)रकः । आरुह्याऽऽयासशिरसरे, प्रोचे चरमवेदहृत् ॥६७॥ सुराः शृण्वन्तु पार्श्वस्थाः, शिष्योऽहं नेमिनोऽर्हतः । भ्रमणो
निर्ममो दान्तः, सर्वभूतदयापरः ॥६८॥ यदि सत्यं विमोर्गोक्तं, यथा त्वं चरमाद्भवान् । तत् किमेतदिति प्रोक्ते, बलिस्तो जुम्भि(म्भ)कामरैः
॥ ६९ ॥ नीतश्च प्रह्वये देसे, जिनान्तेऽथाऽग्निनाकिता । शपथा दत्त्वा कृपादानि, विशेषाद् ज्वालिता पुरी ॥ ७० ॥ हा कृष्ण ! हा महा-
राज !, हा राम ! पुत्र ! दत्त ! हा । हा स्वामिन् ! करुणोद्वापाः, प्रवृत्ताः सर्वसद्यु ॥७१॥ पौडशसहस्रबीभि(स्त्रीणां पौडशसाहस्रै-)-हरेरन-
शानं कृतम् । वक्षिभीताऽभयत् प्रायस्सदा सर्वयदुस्त्रियाम् ॥७२॥ पष्टिर्द्रोसप्रतिधैवं, ज्या(ज्य)लिताः कुलकोटयः । दग्धैवं तेन पण्मासैः, सा
पुनः प्राविताऽधिना ॥ ७३ ॥ दल्लभानां शुचाऽऽकान्तौ, पश्यन्तौ सीरि-द्राङ्गिणौ । चिन्तयन्तौ च संसारानित्यतां चेष्टितं विधेः
॥ ७४ ॥ कृष्णेनोक्तं क गच्छावो, भ्रातृ-पुत्र-प्रियोऽक्षितौ ? । रामोऽवगावयोः सन्ति, दान्धवाः पाण्डुसूनवः ॥ ७५ ॥ तद् यावो दक्षिणा-
भ्योधिसेस्थितां मथुरापुरीम् । कृष्णोऽवोचन्मया कृष्णाऽऽनयनावसरे पुरा ॥ ७६ ॥ गङ्गोचारे पुरः प्राप्तेसै रथः प्रेषितो न मे । सर्व-

म्वहरणं कृत्वा, देशान्निर्द्वांतिताः क्रुधा ॥ ७७ ॥ कथं तदधुना तेषां, पुरीं यावोऽवदद् हली । महापुमांसो नेदानीं, ते स्मरिष्यन्ति
वित्रियाम् ॥ ७८ ॥ निघुरं नीचकर्माणि, न चरेद् गृहमागते । एवमस्त्वच्युतेनोक्ते, प्रत्यपार्ची प्रचेलतुः ॥ ७९ ॥ सुराष्ट्रादेशमुल्लङ्घ्य,
गृहमानो तनुशुविम् । सम्प्राप्तौ पादचारेण, हस्तिकल्पपुराद् बहिः ॥ ८० ॥ कृष्णोऽवदद् भृशं आतर्वाधन्ते क्षुत्-रूपो मम । हल्याह
भक्त्यनार्थं, यामि स्वेयं त्वयोद्यमात् ॥ ८१ ॥ गतस्य तत्र मे कस्मिन्नपाये स्रन्दसंज्ञया । आगन्तव्यं त्वयेत्युक्त्वा, तं स्मरन् सोऽगमत्
पुरीम् (रम्) ॥ ८२ ॥ धृतराष्ट्राङ्गजस्तत्राऽच्छदन्तो नाम पार्थिवः । वक्षेणाऽऽच्छाद्य श्रीवत्सं, प्रविष्टोऽन्तःपुरं बलः ॥ ८३ ॥ जनवा-
नोऽभवत् तत्र, ययोत्पाताग्निना पुरी । सराम-केशव-यदुबंशा दग्धा समन्ततः ॥ ८४ ॥ मान-रूपाधिकं वीक्ष्य, बलं लोकोऽब्रवीददः ।
अहो ! रूपमहो ! मानमहो ! निस्सीमसोमता ॥ ८५ ॥ सैवं घर्णेवर्ण्यमानो गतः कान्दविकापणे (जम्) । दत्त्वोर्मिकामलाद् भक्ष्यं,
कटकं च सुरां यराम् ॥ ८६ ॥ निर्गच्छन् गोरुरद्वारं, यावदागतवान् बलः । पृथ्वारारक्षकैस्तावद् विज्ञप्तं भूपतेरदः ॥ ८७ ॥ दिव्यरूपधरः
स्यामिन् !, पुमान् कोऽपि बलाकृतिः । वितृण्यश्वीरवद् दत्त्वाऽलङ्कृतीर्भक्ष्यमग्रहीत् ॥ ८८ ॥ दन्तच्छदमच्छदन्तश्चर्यन्नत्नवर्गवतः । त्वरित-
त्यरितं सैन्यं, प्राहिणोत् तज्जिघांसया ॥ ८९ ॥ शब्दरूपां हरेयुद्वसंज्ञां कृत्वा विमुच्य तत् । बलस्तच्चर्णिनुं लग्न, आरुहाऽऽसन्नहस्तिनम् ॥ ९० ॥
तावद् जनार्दनोऽप्यागाहत्वा कपाटपेटकम् (नटकम्) । अच्छदन्तबलं घूर्णिचक्रे चक्रेण घूर्णवत् ॥ ९१ ॥ बशीकृत्योघतुस्तं रे, दुरा-
चार ! किमावयोः । दोष्णोरपि यलं नष्टं ? खं (स्व) राज्यं मुह्यं यादि तत् ॥ ९२ ॥ विसृष्टं वैरमावाभ्यामित्युक्त्वाऽऽदाय जेमनम् । जग्मतुस्त-
रुसद्वीर्णं (र्णं) धनं जेमनहेतवे ॥ ९३ ॥ अर्हद्भ्यो नम इत्युक्त्वा, गलद्वाप्पविलेक्षणौ । भोक्तुं लग्नाविमौ मक्तं, चिन्तयन्तौ भवस्थितिम् ॥ ९४ ॥
अहो ! यत ! तथा भुक्त्वा, मुज्यते चेत्यमप्यहो ! । परं हि दुर्द्धरा क्षुत् रुद्धरा शोकेन वा किमु ? ॥ ९५ ॥ भवेऽस्मिन् सर्वभावानाम-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रुषाधिकारे
नवमराम-
बलदेव-
प्रबन्धः ।

॥ ३९ ॥

नित्यं यद्वहता । उरुमिति ततो मुक्ताऽऽचमन(नं)कर्म चक्रतुः ॥ ९६ ॥ दक्षिणाभिमुखं यान्तौ, कौ(कै)शाभ्याण्यभीयतुः । ततः क्षारो-
दनात् मधयानाद् प्रीप्सुर्नृतसाया ॥ ९७ ॥ मार्गरेखात् महाश्लोकातिसयात्(श्च) श्रेयसः क्षयात् । चासुदेवो महावृष्णागृहीतो हलिनं जगो
॥ ९८ ॥ [युगम्] वृष्णया मन्मुखं ध्रातः !, परिशुष्यति साम्प्रतम् । न शीतलनं गन्तुं, समयोऽस्त्यवदद् बलः ॥ ९९ ॥ प्राण-
यक्ष्म ! विश्रामं, कुर्वाणो भूरुहसले । तिष्ठान् यावत् पानीयमानयामि कृते तव ॥ १०० ॥ ततः कौक्षे(क्षे)यवर्षेणाऽऽत्मानमाच्छाद्य
केशयः । जानूपरि पदं कृत्वा, मुग्धाप वृषयाऽर्दितः ॥ १०१ ॥ सीर्योहानाप्रमचेन, स्वेयं हृदयवक्ष्म ! । उक्ता धनस्या(स्य-)द्वैव्यश्च, भ्रातेप
विश्वयक्ष्मः ॥ १०२ ॥ विदोपाद् दुःखितात्यन्तहृदो मे हृदयक्ष्मः । मुचोऽलि क्षरणे रक्ष्य, इत्याख्याय गतो बलः ॥ १०३ ॥
इतश्च व्यापचेयानुकारी घन्य-दृष्टकथृत् । व्याघ्रचर्मधृतस्तन, भ्रमभागाद् जराङ्गजः ॥ १०४ ॥ तेनाऽऽरोप्य धनुर्माणमाकृष्य दूरतोऽब्ध्युतः ।
तिष्ठत्येव मृग इति, विद्धोऽहितलमर्मणि ॥ १०५ ॥ सोऽप्युत्थाय रयादूचे, भोः ! केनाहं विनाऽऽगसा । विद्धोऽहो ! न मयाऽऽज्ञातवंशः
कोऽपि हवः पुमान् ॥ १०६ ॥ तत् शीघ्रमालनो गोत्रं, निवेदयतु सोऽग्र मे । वंशजाल्यन्तरे(रं) मृत्ना, जरासूरित्यचिन्तयत् ॥ १०७ ॥
नायं मृगयुया किन्तु, पुंविदोपो ममान्ययम् । पृच्छतीति कथयामि जरासूनुलतोऽनदत् ॥ १०८ ॥ हरिवंशोद्भवोऽहं भो !, वसुदेव-
जराङ्गजः । जरा(रत्कु)कुमारो गोत्रेण, ज्येष्ठभ्राताऽस्मि शार्ङ्गिणः ॥ १०९ ॥ द्रुत्वाऽहं तो वचो मृत्युर्जरासूनोर्हेरेति । यनाद् यने
जनं हित्वा, भ्रमामि भ्रमवर्जितः ॥ ११० ॥ गतानि द्वादशाब्दानि, कथय स्वं त्वमप्यहो ! । कृष्णोऽवदत् प्रियभ्रातरेहेहहं स तेऽनुजः
॥ १११ ॥ रक्षार्थं मे त्वमत्राऽऽग्रा, मुधोपोऽभूत् परिश्रमः । तदेहि त्वरि(भि)तं शङ्कमानः सोऽप्याययौ हरिम् ॥ ११२ ॥ दृष्ट्वा तयासितं
पाशं (कृष्णं), ततोऽसायधुपूर्णदृक् । चक्रे द्वाहारावं रौद्रं, धिग् दैवं ! हा ! हतोऽस्त्यहम् ॥ ११३ ॥ कुतः पुरुषसार्दूलाऽऽयातोऽवस्था

किमीदृशी ? द्वीपायनेन वग्धा पूर्, किं ? नष्टा यदवो न वा ? ॥ १११४ ॥ ततः कृष्णेन कथितं, सर्वं दृष्टं (तस्मै) यथाश्रुतम् । प्रलापान् कर्तु-
मारेभे, तन्निशम्य जरात्मजः ॥ ११५ ॥ अहो ! कृतं मयाऽऽतिथ्यं, जिष्णोर्योमि क साम्प्रतम् ? । गतः स्यां सुगतः कुत्र ? , को मां
शक्नोति वीक्षितुम् ? ॥ ११६ ॥ यावत् त्वन्नाम (वचनं) लोकेऽस्मिन्, जागर्त्ति (विल्यातं) जगतीपते ! (:) । गहमि तावदात्मानं, महापातकका-
रि (र) णम् ॥ ११७ ॥ कुर्वे भ्रातुः प्रियमिति, वनवासः श्रितो मया । विपरीतं समाचीर्णं, निर्घृणेन पुनस्तव ॥ ११८ ॥ विलासिनीसह-
स्राणि, ॥ तानि ? कुत्र ते नृपाः ? । कुमारश्च क ते ? कृष्ण !, गोविन्दोऽप्यब्रवीददः ॥ ११९ ॥ भ्रातर्भगवताऽरिष्टनेमिनोक्तं यदङ्गिनाम् ।
व्यसन्तानां सहस्राणि, सुलभानि स्वकर्मतः ॥ १२० ॥ यदुक्तम्—“जं जेण किं पि विहियं, सुहं च दुक्कयं च पुब्बजन्मम्मि । तं सो
पायइ जीवो, यच्चइ दीयंतं जइ वि ॥ १ ॥” तद् भ्रातर्मां कुरुद्वेगं, नाऽऽगस्ते किं तु कर्मणाम् (णः) । नान्यथा भाषितं जैनं, कल्पा-
न्तेऽपि कचिद् भवेत् ॥ १२१ ॥ वक्षःस्थं (स्थ) कौस्तुभं तन्मे, ज्ञात्वा गच्छोपपाण्डवान् (वम्) । वक्तव्यश्चैप दृष्टान्तो, वाच्या मद्बचनेन
ते ॥ १२२ ॥ कृष्णाऽऽनयनफले भोः !, समायौतैः पुरः पुरा । मत्सामर्थ्यपरीक्षार्थं, रथो न प्रेषितस्त्विति ॥ १२३ ॥ सर्वस्वहरणं
कुर्या, यूयं निर्दाहिताः क्रुधा । क्षन्तव्यमिदमागो मे, सन्वो हि स्युः क्षमोचराः ॥ १२४ ॥ [युष्मम्] यावन्नेच्छत्यसौ सुष्ठु,
गन्तुं तावद् हरिर्जगौ । भ्रातस्तीत्रानुरक्तं मां, प्रति जानासि सीरिणम् ॥ १२५ ॥ मदर्थं जलभादायाऽऽगतोऽवस्थागतं तु माम् ।
ईदृशी वीक्ष्य निःशब्दं, स त्वां व्यापादयिष्यति ॥ १२६ ॥ तद् गच्छ त्वरितं पादैरेभिरेव ततोऽसक्तौ । उद्धृत्योऽहं शरं जिष्णोर्जिरासून् रुदन्
ययौ ॥ १२७ ॥ स वेदनासमुद्घातं, गतत्र्यंके नमस्कृतिम् । पूजार्होऽहं नमोऽर्हद्भ्यः, सिद्धेभ्योऽपि नमो मम (नमः) ॥ १२८ ॥

! “यद् येन किमपि सिद्धितं, सुखं च दुःखं च पूर्वप्रणमि । तत् स प्राप्नोति जीवो ज्ञातिं द्वीपान्तरं यद्यपि ॥ १ ॥”

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
प्रथमो

विश्रामः ।

शलाकापु-

रुपाधिकारे

नवमराम-

बलदेव-

प्रबन्धः ।

॥ ४० ॥

पञ्चा(पञ्चविधा)चाररतेभ्यश्च, सूरिभ्योऽपि नमस्विधा ! स्वाध्यायध्यानरतेभ्यः, पाठकेभ्यो नमो मम(नमः) ॥१२९॥ मोक्षसाधकसा-
धुभ्यो, नमश्चारिष्टनेमिने । सर्वसङ्गपरित्यागाद् (सर्वं सङ्गं परित्यज्य), यो ब्रवं द्रुतमाश्रितः ॥ १३० ॥ स्वाङ्गमाच्छाद्य वक्षेण, संस्तीर्य
तृणसंस्तरम् । वीरशण्या(ग्या)गतः कृष्णश्चेतसीदमचिन्तयत् ॥१३१॥ धन्याः कुमारस्ते शम्भु-निरुद्ध-सारणादयः । रुक्मिण्यायाश्च
ता धन्या, धन्या वृष्णिमुत्ताश्च ते ॥ १३२ ॥ शिश्रियुर्ये ब्रवं सर्वसङ्गं त्यक्त्वाऽर्हतोऽन्तिके । अहं पुनरनाचीर्णधर्मकर्मो भ्रियेऽधुत्ता
॥ १३३ ॥ अत्रान्तरे स्मृतो द्वीपायनो हा ! तेन मम पाप्मना । कथं द्वारा(र)वती वृग्वा, हा ! निष्कारणवैरिणा ? ॥१३४॥ तद् वध्योऽयं
महापाप, इति ध्यायन् ममार सः । सहस्राब्दं प्रपात्याऽऽयुस्तृतीयै नरकेऽगमत् ॥ १३५ ॥ बलदेवोऽपि वेगेन, वार्योनीयाब्जिनीपुटे ।
पदे पदे स्वल्पमानोऽशशुनैस्तमुपागमत् ॥ १३६ ॥ सुतोऽस्ताविति संस्थाप्य, पयः सीरीत्यचिन्तयत् । जागरूकाय दास्यामि, पयः शेतामस्तौ
क्षणम् ॥१३७॥ खेहाकुलमना रामो, न जानाति मृतस्ततः । किञ्चित् कालं प्रपात्याथाऽऽसन्नमेत्येकते स्म तम् ॥१३८॥ तं कृष्णं(कृष्ण)
मक्षिकाव्यातं, वीक्ष्योद्घाटितमाननम् । भीतो हा ! मृत इत्युर्व्यां, धसिति मूर्च्छितोऽपतत् ॥ १३९ ॥ क्रमात् तेनाऽऽप्य चैतन्यं, सिंहनादः
कृतो महान् । चक्रमे धूमिना सेन, घनं च श्वापवज्रजम् ॥ १४० ॥ ऊचे च येन मे श्रुता, निर्धूणेन दुरात्मना । व्यापादितः स चेत् सत्यं,
सू(क्ष्)रोऽर्षयतु र्गर्जनम् ॥ १४१ ॥ सुप्ते प्रमत्ते व्यग्रे वा, प्रहरन्ति न साधवः । नूनं नराधमोऽयं तद्, द्रुवन्नित्यभ्रमद् वनम् ॥ १४२ ॥
समन्तात् वाननं(ने) भ्रान्त्या, पुनरेत्याऽच्युतान्तिकम् । हा महारथ ! हा भ्रातर्हो सुभट ! हरीन्द्र ! हा ॥ १४३ ॥ किं रोदिमि वलं
रूपं, सौभाग्यं वा धृतिं तव ? । प्रियोऽयमित्यभाषीस्तत्, वृष्टं वाचं वदसि नः ॥ १४४ ॥ किं चैकाकी त्वया हीनो, मन्दभाग्यः करोम्य-
हम् ? । क गच्छामि ? क तिष्ठामि ? शरण्यं(णं) कस्य वा श्रये ? ॥ १४५ ॥ समस्तो जीवलोको मे, भो मोः काननदेवताः ! । किं चः

समर्पति विष्णौ युक्तमेवमुपेक्षितुम् ? ॥ १४६ ॥ तवापराद्धं किं भ्रातर्माऽऽकर्ण्योऽ(र्मा कर्णा)कर्णितं कुरु । प्रसादयन्त्वमुं रुष्टं, वनदेव्यो ममोपरि ॥ १४७ ॥ उत्तिष्ठ रविरत्येष, यालस्तं भ्रातरच्युत ! । सन्ध्योपासनवेलेयं(लयां), महान्तोऽस्यां न शेरते ॥ १४८ ॥ क्षणमात्रे गते प्राह, घनघ्वान्ता निशाऽऽगमत् । ऋत्सरमा भ्रमन्तीहाऽऽरटन्ति भीषणं शिवाः ॥ १४९ ॥ एवं प्रलपतस्तस्य, प्रभाता रजनी पुनः । प्राह भ्रातः ! समुत्तिष्ठ, भगवानुदितो रविः ॥ १५० ॥ यावन्नोत्तिष्ठति स्नेहमोहितस्तावदच्युतम् । बलः रक्तचे समारोप्य, वभ्रामाऽद्वि-वन्नादिषु ॥ १५१ ॥ अत्रा-न्तरे स देयत्वं, प्राप्तः सिद्धार्यसारथिः । वर्षाकाले बलं प्रेक्ष्य, स्नेहार्द्रं हृद्यचिन्तयत् ॥ १५२ ॥ अहो ! स्नेहानुरागेण, कथं कृष्णं वहत्यसौ ? । तद् दोधयामि तं भ्रातृवत्सलं स्नेहविह्वलम् ॥ १५३ ॥ रथमुत्तारयन्नद्रौ, पुमंस्तेनास्य दर्शितः । न भ्रमोऽसौ रथस्तत्र, समोव्यां शर्करीमयत् ॥ १५४ ॥ पुनस्तं योजयन्नुक्को, घलेनासौ रथस्तथ । न भ्रमोऽद्वितटे तूव्यां, शतशर्करतां गतः ॥ १५५ ॥ कथं त्व(त)मप्यनालण्डी-भूतं सन्धातुमिच्छसि ? । सोऽवगृ युद्धसहस्रेषु, न मृतत्वं विनाप्यथ ॥ १५६ ॥ यदा प्राणिष्यति भ्राता, तयायं मे रथस्तदा । मावी पुन-र्नवो भद्र !, किमत्र कथनेन ते ? ॥ १५७ ॥ [त्रिभिः सन्वन्धः] मृणालिनीः शिलापट्टे, पुनरारोपयन् पुमान् । उक्को मुग्धलिनत्रैताः, किमारोहन्ति बालिश ! ? ॥ १५८ ॥ जीविष्यति यदाऽयं ते, तदैता अपि सोऽप्य(सेत्य)वक् । पुनर्दग्धं दुमं सिञ्चन्, दृष्टस्तेन नरोऽम्भसा ॥ १५९ ॥ तं प्राह कथमेव दुः, सिद्धः सन् पट्टविष्यति ? । देवेनोक्तं तवांसस्यो, जीविष्यति शवो(व)यदि ॥ १६० ॥ मृताया गोः(गोकोरोटेः) पुन-र्गोपं, ददानं हरिताडुरान् । गतः काञ्चिद् भुवं रामोऽपश्यदुचैरुवाच च ॥ १६१ ॥ किं धेनुरस्थिमृतैर्भिर्जीविष्यति ? सुरोऽवदत् । यदा रक्तन्धस्थितः कृष्णो मृतोऽयं बान्धवस्तथ ॥ १६२ ॥ ततः स लब्धचैतन्योऽचिन्तयद् वा(हा)मृतो हरिः । वनस्थो येन मे कोऽपि, वदत्येवं पुनः पुनः ॥ १६३ ॥ ततः सिद्धार्यरूपं स, कृत्वा देवोऽब्रवीददः । भो ! मयाऽहंलसादेन, प्राप्ता देवाद्धिरुत्तमा ॥ १६४ ॥ आपत्सु

प्रतिबोध्योऽहं, त्वयेलुक्तं पुराऽभवत् । अतस्त्वां प्रतिबोधायाऽगतोऽस्मि तत् शवं(शुचं) लज्ज ॥ १६५ ॥ यतः—“तुम्हारिसा वि पुरिसा,
जइ वि हु रजंति दुइसोएण । ता कत्य थिरं होही, धीरत्तमणिदियं सुवणे ? ॥ १ ॥” अन्यच्च स्वामिना पूर्वमेवोक्तं यन्मृतिहिरेः ।
जराकु(लु)मारतो जातं, तत् तथैव विधेर्वशात् ॥ १६६ ॥ बलेनोक्तं कदा तेन, कृष्णो व्यापादितः पुनः ? । देवेन तद्व्यातिकर,
उक्तस्तस्यादितोऽखिलः ॥ १६७ ॥ यावज्जराङ्गजः पाण्डुपुत्राणां प्रेषितोऽन्तिके । ततः सिद्धार्थमालिङ्ग्य, तेनोक्तं कार्यमत्र किम् ?
॥ १६८ ॥ देवोऽवक् सर्वसम्बन्धं, त्यक्त्वेदानीं अतं श्रय । वाक्यं स्मरार्हतो नेमैः, प्रपन्नं सुप्तु सेलवक् ॥ १६९ ॥ परं हरेः कथङ्कारं
करिष्यावः कलेवरम् ? ! देवोऽवोचद् द्योन्योर्ध्वदयावोऽन्तःस्थसैकते ॥ १७० ॥ अहंश्चन्यद्वचन्यायाः, पूजार्हाः कुर्वहे तु(नु)ताम् । तवस्त-
त्सङ्गने नद्योर्दग्धं पूजापुरस्सरम् ॥ १७१ ॥ इतश्च नेमिना हात्वा, प्रतावसरसस्य तु । प्रेषितः खेचरमुनिर्वलोऽस्यान्ते अतं श्रितः
॥ १७२ ॥ अयं तपस्तुङ्गिकाद्रियुक्ते चक्रे बलौ मुनिः । रक्षां लेहेन सिद्धार्थः, कुर्वस्तत्रैव तिष्ठति ॥ १७३ ॥ अथो जराङ्गजो
यान्यमथुरायां गतोऽपितः । कौस्तुभः पाण्डुपुत्राणां, पूर्वोदायुदितं समम् ॥ १७४ ॥ तेषां कृत्या मदक्रन्दमारुघं च मृति(त)क्रि-
याम् । राज्यं जरकुमाराय, दत्त्वा चेलुर्जिनं प्रति ॥ १७५ ॥ इतश्च धर्मघोषाख्यश्चतुर्होत्र्यपिभिर्दृतः । प्रेषितो नेमिना सूरिस्तदन्ते
ते श्रिता इतम् ॥ १७६ ॥ कुर्वाणाः पष्ठाष्टमादि-पणमासादितपांस्यमी । तावद् ययुर्वाचदक्योर्जनेभिरवातभूत् ॥ १७७ ॥ द्रक्ष्यामः
प्रातरित्यस्थुस्तत्र रात्रिं पुनः प्रगे । श्रुतं जनाननात् नेमिस्वाम्यगाद् रैवते शिवम् ॥ १७८ ॥ ततः प्राप्ता महादुःखं, ते सिद्धाचलमूर्द्धनि ।
पादपोषगमनेन शिश्रियुः श्रेयसः शिवम् (श्रियम्) ॥ १७९ ॥ गजसुकुमालदीक्षाकाले प्रव्रज्य नेमिनः । पितरौ जग्मतुः स्वर्गमष्टा-

१ “युष्मादशा अपि पुरुषा यद्यपि खलु रज्यन्ते दुष्टशोकेन । तत् कुत्र स्थिरं भविष्यति धीरवममिन्द्रितं सुवने ? ॥ १ ॥”

ऽक्षोभ्यादयः शिवम् ॥ १८० ॥ प्रज्य नेमिनः पार्थे, रुक्मिण्याद्या ययुः शिवम् । प्रज्य ब्रह्मलोकेऽगान, कृष्णोग्रसेनजाऽन्तिके ॥ १८१ ॥ पूर्वोहे जग्मतुः म्वंगं, पितरौ राम-कृष्णयोः । अथो वलर्पिरप्यद्रावुग्रमास्ते तपश्चरन् ॥ १८२ ॥ सप्तसप्तमिकारयं तदाद्य-
(दि)प्रतिकृताविह । प्रथमे सप्तके दत्तितैकैका भक्त-पानयोः ॥ १८३ ॥ स्वरूपमासां ग्रन्थेभ्यो, विज्ञेयं विस्तरार्थिना । एवं स भगवान्
भक्तं, पक्षे वा मासि याऽभ्रुते ॥ १८४ ॥ अथो राज्ञां जनैरुक्तं, वृण-कामष्ठहरेर्यथा । दिव्यरूपी महासत्त्वो, वनेऽस्त्युग्रं तपश्चरन् ॥ १८५ ॥
तत् क्षुत्या चिन्तितं भूपैरग्माकमुपरि स्फुटम् । कश्चिदेवंविधाकारो, राज्यकाङ्क्षी तपस्यति ॥ १८६ ॥ तद् गत्वा तत्र तं हन्मो, मिलितास्ते (स्वेयुस्)
ततो नृपाः । नानायानाधिरूढास्तशस्त्राः सन्नद्धकट्टाः ॥ १८७ ॥ ततः सिद्धार्थदेवेनाऽऽविश्वके सिंहसंहतिः । तीक्ष्णवंशं बलोपेता (न्यान्ते)
केमरादोपभीषणा ॥ १८८ ॥ तां दृष्ट्वाऽचिन्यमाहात्म्यं, तं नत्वा तेऽगुराश्रयम् । लोके ख्यातिं गतो रामो, नरसिंहस्तदादितः ॥ १८९ ॥ एवं
तस्योपशान्तस्योपशान्ता (वक्रतो) धर्मवार्त्तया । दश-शम्बर-शरभ-व्याघ्र-सिंह-मृगादयः ॥ १९० ॥ केचित् प्राप्ताः श्रावकत्वं, केचिद् भद्र-
कृतमगुः । प्रपन्नाः केचन प्रायं, तल्लजुः केचिदामिपम् ॥ १९१ ॥ सेवन्ते केचिदासीनमूर्ध्वक्षं तेष्वथैककः । मृगो जातिस्मरः पूर्वज्ञेहात्
तमनुगच्छति ॥ १९२ ॥ गच्छन् भिक्षार्थमन्येद्युर्मासपारणके मुनिः । दृष्टः कूपोपकण्ठस्थतरुण्या प्रविशन् पुरम् (रे) ॥ १९३ ॥ कट्युत्तारि-
तपायस्य, वद्रूपाश्रितचित्तया । कण्ठेऽर्पितस्तया पाशः, कूपे क्षितो घटभ्रमात् ॥ १९४ ॥ दृष्ट्वाऽसौ तमनाचारमहो ! मेऽनिष्टं वयुः । वनस्थ
एव तद् भदयं, लब्धं भोक्ष्ये न चान्यथा ॥ १९५ ॥ गृहीत्वाऽभिग्रहं सैवं, निवृत्त्याऽगाद् वनं ततः । ईयू रथकृतस्तत्र, चारुदारुकृतेऽन्यदा
॥ १९६ ॥ भोक्तुं तेपूयतेऽप्यागाद्, भिक्षार्थं मासपारणे । मृगोऽप्यनुगतो (ऽन्वग्ययौ) रामं, दृष्ट्वा तत्त्वाम्यचिन्तयत् ॥ १९७ ॥ अहो ! पुण्योदयः
कल्पतरुः प्राप्तो मरावपि । पूर्णकामः कृतार्थोऽहं, यदत्रागादसौ मुनिः ॥ १९८ ॥ तदसौ भिक्षादानेनात्मानं कुर्वे निरेनसम् । ध्यात्वेति

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
नवमराम-
धलदेव-
प्रबन्धः ।

॥ ४२ ॥

मसारे(क)न्यस्तद्वस्तो लात्सोत्थितोऽशनम् ॥ १९९ ॥ ज्ञात्वा द्रव्यादिना बुद्धं, मुनिरप्येतदाददे । रथकारेण दानेन, तेनाऽऽयुयं दमाम-
रम् ॥ २०० ॥ शृगोऽपि साधुसद्गच्छिगलद्वाप्साविलेक्षणः । दातुदत्तदगत्यर्थं, स्नेहादेवमचिन्तयत् ॥ २०१ ॥ धन्यः सुलब्धजन्माऽयं, येनपिः
प्रविलाभितः । तिर्यग्जातो तु (तु) जातोऽहं, कुण्डेऽधन्योऽधुना किमु ? ॥ २०२ ॥ अत्रान्तरे महावातादद्विच्छिन्नो द्रुमोऽप्यतत् । त्रयाणामुपरि
सुरयोत्पन्नाले पद्ममे दिवि ॥ २०३ ॥ तेषु सोऽधिकरूपादिः, शतान्द्वयव्रतपालनात् । स्नेहादवधिनाऽपश्यत् सात्त्वतो नरकेऽच्युतम् ।
॥ २०४ ॥ कृत्वाऽऽशु(सु-)वैक्रियं वेहं, स ययौ कृष्णसन्निधौ । दिव्यप्रभाप्रभावेनानुभवन् दुःसमीक्षितः ॥ २०५ ॥ बलेनोक्तमतिभ्रातृवत्स-
लात्र करोमि किम् ? कृष्णोऽयम् भुज्यते कर्म, स्थापितं नात्र कोऽप्यलम् ॥ २०६ ॥ इत्पाट्य यादुनोदधे, चा(ऽयाऽऽ, भया) तपेनेव ब्रक्षणम् ।
गालं गालं पपातायस्ततः कृष्णोऽग्रवीद् बलम् ॥ २०७ ॥ मुञ्च मुञ्च मम भ्रातृस्त्रीमुत्पद्यतेऽसुरम् । तद् गच्छ भारतं धर्मं, मानन्ला-
निमपाकुव ॥ २०८ ॥ शद्ध-चक्र-गदान्तरङ्गधारिणं पीवयाससम् । गरुडध्वजं मां खं, च, तालाङ्कं नीलवाससम् ॥ २०९ ॥ सर्वत्र दर्शयेत्युक्ते,
स्मीकृतं तेन, तत् तथा । एव दिव्यविमानस्थत् सर्वमकरोद् बलः ॥ २१० ॥ ऊचे विशेषतोऽरीणां, पुरः कुरुव नः पुनः । त्रिकचतुष्क-
चत्वरविषु रूपं शुभार्थिनः ॥ २११ ॥ आगच्छामो वयं स्वर्गात्, सृष्टि-संहारकारिणः । नानाप्रकारैः क्रीडामो, गच्छामस्त्रिदिवं पुनः ॥ २१२ ॥
निर्मिता द्वारकाऽस्माभिः, संहताऽस्माभिरेव च । क्षिप्ताऽन्धौ साऽव एवात्र, निमित्तपुरुषा, वयम् ॥ २१३ ॥ लोकैः ससम्भ्रमात् सर्व(र्षेः)
सर्वग्राह्यीकृतं कृतम् । एतयं परम्परया, प्रसिद्धिरभवज्जने ॥ २१४ ॥ कृतवैवं स्वरगाद् रामस्तवः प्रच्युत्य(तः) सेत्स्यति । तीर्थे श्रीकृष्णजीवस्य,
द्वान्तस्याऽममार्हतः ॥ २१५ ॥ इति राममहासुनेरिदं चरितं शान्तरसैककेतनम् । श्रवणश्रवणातिथीकृतं, भविनां स्याद् भविकाभिवृद्धये ॥ २१६ ॥
इति श्रीसरतर[गच्छ]शृङ्गारहारश्री[कीर्तिरत्नसूरीशिव्य]गुणरत्नाचार्यवर्यशिव्य-वाचनाचार्य-पद्ममन्दिरगणिविरचितायां कथार्णवा-
ङ्क्यायां श्रीशक्तिमण्डलप्रकरणवृत्तौ शलाकापुरुषाधिकारे महावलसम्बन्धवर्णनाधिकारेः प्रथमो विश्रामः ॥ [प्रन्थाग्रं १५९६।१६]

अथ द्वितीयो विश्रामः ।

अथ श्रीमल्लिजिन-पणिमन्त्राणि वर्णयन्ति—

इक्ष्वाकु(ग)रायवसहो, पडिवुद्धी नाम कोसलासामी । तह नेया अंगाए, चंदच्छाए निरुवमाए ॥ १८ ॥

संखो कासीराया, कुणालदेसाहिवो तहा रूपी । कुरुवइ अदीणसत्तू, पंचालपट्ट य जियसत्तू ॥ १९ ॥

संजायजाइसरणा पवइया छप्पि मल्लिजिणपासे । चउदसपुवी एए, जयंतु अपुणठभवं पत्ता ॥ २० ॥

व्याख्या—आसां तिसृणां गाथानां भावार्थः कथानकादेवावसेयः । अक्षरगमनिका तु स्वबुद्ध्या कार्यो । नवरम्—“निरुवमाए” सि निर्गतोपमानः ‘एकारः प्राकृतत्वात्’ “एहोइ अयारंते” इति वचनात् । “छप्पि” चि पढापि मित्राणि, न पुनः—द्वितीयवारं भवः—संसारो यत्र तम् अपुनर्भवं मोक्षमित्यर्थः । तत्कथा चेयम्—

मिथ्यात्वविमिरं यस्यापहर्तुमिव वर्मणः । नीलच्छविः सुदृष्टीनां, भाति महिः श्रियेऽस्तु नः ॥ १ ॥ विदेहे सलिलावलयंभिधाने विजयेऽभवत् । सत्यार्थं वीतशोका पूलां वलः शक्ति पार्थिवः ॥ २ ॥ कृपणस्य कृपाणस्य, द्वयोर्यस्य करग्रहः । परेषामेव वानार्यमुप-
कारापकारतः ॥ ३ ॥ द्राणप्रिया प्रिया तस्य, धारिणी शीलधारिणी(शालिनी) । लक्ष्मीकान्त इव लक्ष्मीकान्तः पुत्रो महाबलः ॥ ४ ॥
कमलश्यादिराजन्यकन्यापञ्चशतीमसौ । उपयेमे महानन्दकन्दलतान्पुदाम्(दः) ॥ ५ ॥ सौधपञ्चशती रत्न-स्वर्ण-रूप्यादिकं बहु । पार्थिवः
पुत्रपाश्र्वभ्यात्, तद्रथैवकपदे द्वौ ॥ ६ ॥ वलो महाबलायादाद्, राज्ञं प्राज्यं क्रमागतम् । स्वयं जग्राह चारित्रं, क्रमान्मोक्षमवाप
च ॥ ७ ॥ अचलो धैरणश्चैवाभिचन्द्रः पूरणो वसुः । वैश्रवणश्च मित्राण्यभूवन् महाबलस्य पट् ॥ ८ ॥ पालयन् राज्यमन्येयुधं

कथार्णवा-
ङ्गायां द्वौ
द्वितीयो
विश्रामः ।

श्रीमल्लि-
नाथस्य
पणिमन्त्राणां
प्रबन्धः ।

॥ ४३ ॥

श्रुत्वाऽन्तिके गुरोः । इत्या भद्राय राज(व्य)द्वि, समित्रीऽल्लाद् व्रतं नृपः ॥ ९ ॥ पेटुरेकावशाद्भानि, ते सप्तापि महर्षयः । गुरुषावप्रसादो
हि, कस्य नोन्नतिकारकः (नोन्नत्यकारणम्) ? ॥ १० ॥ यत् तपो विदधालेकः, तत् कार्यमखिलैरिति । कृत्वा प्रतिज्ञामन्योन्यं, तपस्ते तेष्विरे
महत् ॥ ११ ॥ महाबलोऽधिक(क)तपश्चिकीः पारणका(किऽ)हनि । शिरोऽस्त्योविमिषं कृत्वोपवासं माययाऽकरोत् ॥ १२ ॥ तन्मायाप्रत्ययं कर्म,
ततः स्त्रीगोश्रुपार्जितं (तेन स्त्रीवेद्यमर्जितम्) । विंशतिसानकैश्चान्यत्, तीर्थकृत्कर्म शर्मकृत् ॥ १३ ॥ सिंहनिष्क्रीडितं नामारोभिरे
हे तपो लघु । पारणे विष्णुप्रत्याख्यानं श्रेणाविहासिने ॥ १४ ॥ द्वितीयायां निर्विकृतिस्तृतीयायामलेपकृत् । आचामाम्लं चतुर्थ्यां
तु, विनमानमिदं पुनः ॥ १५ ॥ वर्षद्वयं विनान्यष्टाविंशतिः सर्वसङ्ख्या । सम्पूर्यते महासिंहनिष्क्रीडितं तपो व्यधुः ॥ १६ ॥
मासद्वयेन षड्विंशदशदिनैरिदम् । प्रपूर्वं माससप्तपणाधिकं चक्रुस्तपः पुनः ॥ १७ ॥ पद्मोपयस्त्रैस्ते प्रान्ते, कृत्वा सलेखनां पुनः (ततः) ।
पूर्वलक्षाः सहस्राश्चाब्दाना चतुरशीतिकाम् ॥ १८ ॥ आयुः प्रपाल्य सप्तायुत्पेदिरे परमर्द्धयः । द्वात्रिंशत्सागरायुष्का, जयन्ते जय-
शालिनः ॥ १९ ॥ [युग्मम्] द्युत्वाऽऽद्यस्तेष्वयोध्याया, प्रतिबुद्ध्याख्यराडभूत् । द्वितीयश्चन्द्रछायाह्वम्पायामङ्गनीदृति ॥ २० ॥
कादयां तृतीयः शङ्खाख्यः श्रावस्त्यां तुर्य(यो)रुक्म्यभूत् । कुरुष्वदीनशत्रुश्च, काम्पीत्ये जितशत्रुताद् ॥ २१ ॥ जीवो महाबलस्याय,
मिथिलापुरि कुम्भराट् । प्रिया प्रभावती जाप्रतुण्यग्राभारभासुरा ॥ २२ ॥ तस्या चतुर्देशस्त्रासूचितोऽहंनचातरत् । जन्मभून्मार्ग-
शुद्धैकादयां भेऽधयुलि प्रभोः ॥ २३ ॥ [युग्मम्] चतुःपट्टिसुराधीशैः, कृतजन्ममहोत्सवः । अहन्नपि सम्प्राप्तः, स्त्रीत्वं ही(हा !)
कर्मचेष्टितम् ॥ २४ ॥ मल्लीति नामतः ख्याता, प्राप्ताऽसौ यौवनं क्रमात् । पुण्य-लावण्य-सौभाग्याप्रन्नरत्नकरण्डिका ॥ २५ ॥ इतश्चा-
वधिनाऽऽसीश्रुपानन्यान्यपत्तने । पाश्चात्यमवसित्राणि, मल्लीस्वामिन्यनुक्रमात् ॥ २६ ॥ युगपत्प्रतिवोधार्य, तेषामेवा कृपार्णवा । अची-

करद् रत्नगृहं, स्वाशोकवनि(वाटिका)न्तरे ॥ २७ ॥ पडपवरिकाकीर्णे, तस्मिन्नालमण्डपे । रत्न-स्वर्णमयीं स्वस्य, शिरश्चिह्नं
तथाऽऽकृतिम् ॥ २८ ॥ रत्नोत्पलपिधानयां, तस्यां मूर्त्तौ स्वपाणिना । भक्तशिण्डीं किलैकं, क्षिप्तवत्यनुवासम् ॥ २९ ॥ इतश्च साकेत-
पुराधीशः सुप्रतियुद्धिराद् । वीक्ष्य पद्मावतीदेव्याः, श्रीदामायन्तमद्भुतम् ॥ ३० ॥ दूतानपुच्छदीदृशं, काप्यस्त्रीत्युदितं च तैः ।
अधिकश्रीकमस्तीति मल्लीकन्या इतोऽपि तत् ॥ ३१ ॥ तत् श्रुत्वा प्राहिणोत् मल्लीकन्याया याचनाय सः । जाम्बव्याप्रहरप्राच्येप्रमस्येममना
जनम् ॥ ३२ ॥ इतश्चम्पामहापुर्वा गम्भीरपोतपत्तनम् । गत्वा प्रचेतुररहन्नकाद्या न्यवसायिनः ॥ ३३ ॥ पोतेन गच्छतां तेषां,
वाढौ द्वीपान्तरं प्रति । जप्तेदिरे महोत्पाताः, पृथुपेषुदयिनः ॥ ३४ ॥ रुद्रादीन् सस्मरन्नान्ये, शृङ्खलुस्त्वरहन्नकः । साकारानश-
नेनास्थात्, क्षोभयामास तं सुरः ॥ ३५ ॥ न च चुक्षोभ सोऽभोधिरिव गम्भीरिमास्पदम् । प्रत्यक्षीभूय देवोऽपि, तं प्रत्याह वणिग्वरम्
॥ ३६ ॥ हंहो ! शक्रोदितं धर्मदाढ्यं श्रुत्वा तवाहकम् । अग्रागामसहमानः, तला ह्यन्ययशोऽसहाः ॥ ३७ ॥ त्वं धीरः सान्त्विकस्तुष्ट-
(श्रेष्ठ)स्तवाहं करवाणि किम् ? । अनिच्छवेऽस्मै दत्त्वाजान्, स कुण्डलचतुष्टयम् ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीमुपार्ज्य सर्वेऽपि, प्राप्ता गम्भीरपत्तनम् ।
क्रमाच्च मिथिलां राजधानीं कुम्भनरेशितुः ॥ ३९ ॥ तत्रास्यायुपदी(दां)चक्रे, श्रेष्ठीसः कुण्डलद्वयम् । मुक्त्वाऽस्य शुल्कं तद् दत्तं
श्रीमह्यै कुम्भमूसुजा ॥ ४० ॥ जग्मुस्तत्स्ते, चम्पायां, चन्द्रछायनृपाय च । स्वामिनेऽत्यन्ततोषार्थं, प्रददुः कुण्डलद्वयम् ॥ ४१ ॥
देशवाचाधिकारे तैः, श्रीमहोर्वर्णितं वपुः । तत् श्रुत्वा प्रेषितो, दूतस्तेनास्था याचनाकृते ॥ ४२ ॥ कुण्डलं भग्नमन्येद्युः, श्रीमहोः कुम्भ-
मूसुजा । सन्धानाय समादिष्टः, स्वर्णकारोऽज्वीददः ॥ ४३ ॥ देव ! देवकृतं ह्येतत्, सन्धातुं रत्नचित्तवत् । न शक्यते ततो राज्ञा,
देशान्निर्वासितः कृथा ॥ ४४ ॥ वाराण(णार)स्यां गतः शङ्खपञ्जोऽन्येद्युः सदस्यसौ । श्रीमहोर्वर्णयामास, रूपं सोऽपि तथाऽकरोत्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
द्वितीयो
विश्रामः ।

श्रीमहो-
र्नाथस्य
पणिमन्त्राणां
प्रबन्धः ।

॥ ४४ ॥

॥ ४५ ॥ अथ रुक्मिण्येणापि, स्वाह्नजामञ्जनाधिकम् । महेर्मन्त्रनकं धृत्या, तदर्थं प्रेषितो जनः ॥ ४६ ॥ इत्यथ कुम्भभुषणेन, सह-
विद्वेन कारिता । चित्रा चित्रकरेश्चित्रसभा वैदेशिकैः शुभैः(भा) ॥ ४७ ॥ क्रीडता सह भार्याभिस्तत्र चित्रकृता कृतम् । वीक्ष्य साक्षा-
रियाकारं, स महर्षेर्जितः स्यादुः ॥ ४८ ॥ कथा निर्योसितश्चित्रकरोऽणाद् हस्तिनापुरम् । अदीनशत्रुखट्वापं, धृत्या प्रेषीम्रिजं जनम्
॥ ४९ ॥ परिष्ठाजिकया धर्मचर्यायां जितया तथा । रुष्टया दुष्टयाऽदृशि, जितशत्रोस्तदाकृतिः ॥ ५० ॥ दर्शनादेव काम्पील्यपुरे-
शस्तन्मयात्मवाम् । सम्प्राप्तः प्राहिणोद् दूतं, मह्येः पणिमहेच्छया ॥ ५१ ॥ दूताः पटपि भूषेन, ते कुम्भेनापमानिताः । ततस्तत्रैयरुः
मैन्ययुक्ताः पटपि पार्ष्णिपाः ॥ ५२ ॥ तैः कुम्भमसूजोऽभञ्जि, सैन्यं सोऽयाविशत् पुरीम् । प्रेष्य दूतान् सुतावाक्यात्, ततस्तानाशु-
द्यात् सः ॥ ५३ ॥ प्राप्ता रत्नगृहं सर्वेऽपवरिकासु पटस्यपि । दृष्ट्वा दृष्ट्वा प्रविष्टाश्चाप्युपपन्नास्तदाकृतौ ॥ ५४ ॥ तावत् तत्रायया
माप्ती, जहाराभ्याः विषानकम् । तीव्र उच्छलितोऽशक्यो, दुर्गन्धोऽन्नविकारजः ॥ ५५ ॥ यद्वप्राणपुटाश्चरैर्नेशुः शुष्कवति कारिणः । नृपाः
पटप्यथेयां सा, प्रयोषायेदममरीत् ॥ ५६ ॥ हंशो ! आहारसंसर्गादस्यां रत्नाकृतावपि । यदीदृशोऽभवद् गन्धो, युष्माकमसुखावहः
॥ ५७ ॥ तत् स्यामाविकुर्दुर्गन्धाम्रावासु यनितासु च (यः) । प्रतियन्धः किमेतावान् ?, रागान्धा यदिहाभवन् ॥ ५८ ॥ प्रयोध्य
प्राग्भाषायाजानाद्, वरस्या दानं तथाऽऽद्विकम् । त्रिशतीराजपुत्रीभिः, सार्द्धं महिरदाद् ग्रतम् ॥ ५९ ॥ तस्मिन्नेव दिने ज्ञानमुत्पन्नं दीक्षि-
ताम् ते । मह्येः पटपि मित्रालि, लेभिरे क्रमशः(तः) शिवम् ॥ ६० ॥ इति श्रीमद्विजिनोपलक्षितपणिमन्त्रचरित्रम् ॥

अथ विष्णुकुमारं लुपन्नाह—
सर्द्धि वाससयाइं, जेण छट्टेण भाविओ अप्पा । यहुविहलद्विसमिद्धं, विण्डुं वंदासि अणगारं ॥ २१ ॥

व्याख्या—गायेयं प्रश्नेपरूपाऽपि विशेषार्थप्रतिपादिकेति व्याख्यायते—‘विष्णुं’ नवमचक्रिमहापद्मज्येष्ठभ्रातरं ‘वन्दामि’ स्तवीमि इति क्रियायोगः । तं कं ? ‘येन’ विष्णुना ‘पट्टिः’ त्रिविंशतिर्वर्षोणाम्—अब्दानां शतानि पट् सहस्रवर्षोणीति यावत् । ‘पट्टेन’ उपवरू (वास) द्वयेन ‘भावितः’ वासितः ‘आत्मा’ जीवोऽभूत् । पुनः किम्भूतं ? बहुविधाभिः—अनेकाभिर्लब्धिभिः—वैक्रियादिभिः समृद्धं—दीप्तम् । पुनः कथम्भूतम् ? ‘अनगारं’ न विद्यते परकृतालयवासित्वाद् अगारं—गृहं यस्येति ‘यत्तदोर्द्ध्वचरत्वात्’ सं वन्दामि । इति गायार्थः ॥ २१ ॥

जो तित्थस्स पभावणमकासि चेउविदेहलद्धीए । तं विण्हुं गयतिण्हं, नमामि पत्तं सिवपुरम्मि ॥ २२ ॥

व्याख्या—‘तं’ पूर्वोक्तं विष्णुं ‘नमामि’ नमस्करोमि । कोऽसौ ? यः ‘तीर्थस्व’ चतुर्वर्णसङ्घस्य जिनशासनस्य वा ‘प्राकृतत्वाद् अकारलोपात्’ ‘प्रभावनाम्’ उन्नतिम् ‘अकासि’ सि ‘अकार्पोत्’ चक्रे वैक्रियदेहलब्धितो लब्ध्या वा इत्यपि व्याख्येयम् । किंविशिष्टं ? ‘गततृष्णं’ गता—नष्टा तृष्णा—लोभो यस्मादसौ गततृष्णस्तम् । पुनः किंविशिष्टं ? प्राप्तं, कस्मिन् ? “सिवपुरम्मि” मोक्षपत्तने । इति गायार्थः ॥ २२ ॥
मावार्थस्तु नवमचक्रिचरिप्राधिकार एव दर्शितः ॥

अयं स्कन्दकसूरिशिष्याः स्तूयन्ते—

एगुणे पंचसए, खंदगसीसाण कुंमकारकडे । पालयकयउवसगगे, पत्ते पणमामि अपवगगे ॥ २३ ॥

व्याख्या—‘स्कन्दकशिष्यान्’ स्कन्दकाचार्यविनेयान् ‘प्रणमामि’ प्रह्वीभवामि अहमिति क्रियासम्बन्धाद् गम्यम् । कतिसङ्ख्यानं ? एकेनोनान् एकेनान् ‘पञ्चशतान्’ अर्द्धसहस्रान्, क ? ‘कुम्भकारकटे’ पुरे । किंविशिष्टान् ? पालकेन—अभव्यधिगज्जातिना कृतोपसर्गान्—विदितोपद्रवान् । पुनः किंविशिष्टान् ? प्राप्तान्, किं ? ‘अपवर्गं’ मोक्षम् । इति गायार्थस्तु अयम्—

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
द्वितीयो
विश्रामः ।

विष्णुकुमा-
रस्तवनं स्क-
न्दकसूरि-
शिष्य-
स्तवनं च ।

॥ ४५ ॥

तथाहि पुयां श्रावस्त्यां, जितशत्रुर्वृणोऽभवत् । यस्यासिधेनुश्चरति, शत्रूणां शीर्षगोचरम्(रे) ॥ १ ॥ तस्याग्रमहिषी शीलधारिणी
धारिणीलभूत् । पुरन्दरयशा पुत्री, तनयः स्कन्दकामिधः ॥ २ ॥ सा दत्ता दण्डकीशस्य, कुम्भकारकटेशितुः । परेषामेव भोग्याः
स्युः, मुञ्च्यो बह्वीः सुमानि च ॥ ३ ॥ अन्येषुः समवस्रतः, श्रावस्त्यां मुनिसुव्रतः । धर्मं श्रुत्वाऽभवत् श्राद्धः, स्कन्दकोऽस्याहर्तोऽ-
न्तिके ॥ ४ ॥ इतश्च दूतकार्याय, श्रावस्त्यामागतोऽन्यद्वा । मरुतः पालको नाम, दण्डकिनः पुरोहितः ॥ ५ ॥ वदन्नवर्णं साधूनामसौ
स्थितो हि (स्कन्देन) पर्यदि । छुतो निरुत्तरो द्वेपमापन्नः स्कन्दकोपरि ॥ ६ ॥ जनैः पञ्चशतैः स्कन्दो, बालावलगकैः समम् । प्रात्रा-
जीत् सुव्रतस्वामिपार्श्वे जातो बहुधृतः ॥ ७ ॥ अनुशाताऽस्य शिष्यत्वे, सैव पञ्चशती नृणाम् । स्कन्दोऽन्यदाऽपृच्छदीशं, यामि पार्श्वे
स्यसुः प्रभो ! (ः) ॥ ८ ॥ स्वाम्याह भविता तत्रोपसर्गो मारणान्तिकः । स्कन्दोऽवददिमे तायाऽऽराधकाः ? ॥ ९ ॥ सुक्त्वा
भवन्तं सर्वेऽप्याराधका इत्यवगू विभुः । स्कन्दो दृष्ट्यो मयैकेनर्त्तस्मी आराधका वरम् ॥ १० ॥ ततः स तत्र सम्प्राप्तः, कुम्भकारकटं
मुनिः । पालकोऽस्त्राणि चिक्षेप, साधूपाश्रयभूमिषु ॥ ११ ॥ नृपं व्युद्गाहयामास, त्वां निपात्य यया ह्ययम् । स्वीकरिष्यति ते राज्यं, परीय-
हपरजिवः ॥ १२ ॥ यदि सत्यं न चेत् तर्हि, विलोकय तदाश्रयम् । ततस्त्रयाकृतेऽद्राक्षीन्पुत्रोऽन्नास्त्राणि भूरिशः ॥ १३ ॥ दत्ता वद्वृण्य-
स्तस्य, राशौतोरिव गोरसम् (दत्ता वदार्थं तत्पर्यन्तो राक्षसा पशुवत् स्वयम्) । नरपीडनयन्त्रं स, कारयामास पापघ्नीः ॥ १४ ॥
वित्तीर्णाऽल्लोचनाः सम्यग्, गुरुभिः सर्वसाधवः । धृतात्यन्तशुभच्यानाः, क्षामिताखिलजन्तवः ॥ १५ ॥ सहन्तो वेदनां तीव्रां,
पीडितास्तेन पाप्मना । सम्पन्नकेवलशाना, महानन्दं प्रपेदिरे ॥ १६ ॥ [युगम्] स्कन्दकोऽपि धृतः पार्श्वे, तेषां रुधिरविन्दुभिः ।
मृतः सर्वोधमं क्षुल्लं, वीक्ष्याऽऽयातमदोऽवदत् ॥ १७ ॥ शिरीषसुकुमारान्नं, रेऽनुकम्प्यममुं शिशुम् । पीडयमानं न शक्नोमि, द्रष्टुं दृष्ट्या-

ऽऽनयाऽऽत्मनः ॥ १८ ॥ तन्मां पूर्वमसुं पश्चात्, पीडयेत्युदितं कुरु । सोऽपि तदुरुदुःस्वार्थं, प्रागेव तमपीद्वयत् ॥ १९ ॥ ततः
क्रोधारुणः कृत्वा, निदानं तेन पीडितः । जगामाग्निकुमारेषु, सूरिवाग् नान्यथाऽर्हतः (ऽऽर्हती) ॥ २० ॥ तस्य धर्मचजो हस्त, इति
कृत्वा हतः स्वगैः । व्योम्नः पपात रक्षाकः, पुरन्दरयथापुरः ॥ २१ ॥ तस्मिन् दिनेऽद्युतिं चक्रे, दृश्यन्ते साधवो न यत् । तथा स
प्रत्यभिज्ञातो, निपयाछक्रम्वलः ॥ २२ ॥ ज्ञातं यथा मारितास्ते, सा ततो नृपमब्रवीत् । रे पापात्मन् ! विनष्टोऽसि, पाप्मना कर्मणाऽमुना
॥ २३ ॥ प्रब्रजामीति सानीता, देवैरुत्पाट्य सन्निधौ । सुव्रतस्वामिनः स्वार्थं, प्रब्रज्यासाधयत् सुधीः ॥ २४ ॥ अथो स्कन्दकदेवेन,
सदैवं ज्वालितं पुरम् । अद्यापि दण्डकारण्यं, भीषणं तद्धि भण्यते ॥ २५ ॥ क्रोधाभ्यातः पुमान् किं न, कार्यं कुर्यादित्येकम् ? ।
कार्यं आर्वैरतो नासौ महानन्दपदारथिभिः ॥ २६ ॥ इति श्रीस्कन्दकसरिशिष्यसम्बन्धः ।

अथ कार्तिकश्रेष्ठिसुनिमाह—

ददृण अन्नतिथियपराभवं भवभयात् निधिणो । नेगमअट्टसहस्सेण परिखुडो कँत्तिओ सेट्ठी ॥ २४ ॥
पवइओ मुणिसुवयसामिसगासम्मि चारसंगविज । बारससमपरियाओ, सोहम्मो सुरवई जाओ ॥ २५ ॥
व्याख्या—कार्तिकश्रेष्ठी 'सौधर्मे' प्रथमस्वर्गे 'सुरपतिः' इन्द्रः 'जातः' उत्पन्न इति क्रियासंस्कारः । किम्भूतः ? 'भवजितः' गृहीतव्रतः,
कस्मिन् ? 'मुनिसुव्रतस्यामिसकाशे' विद्यतितमार्हत्सन्निधौ, किं कृत्वा ? 'दृष्ट्वा' वीक्ष्य, किम् ? 'अन्यतीर्थिकपरामर्शं' परदर्शनिकृततिरस्का-
रम् । पुनः किंविशिष्टः ? 'निर्विण्णः' उद्विग्नः, कस्मात् ? 'भवभयात्' संसारमीतेः । पुनः किंविशिष्टः ? 'परिवृतः' अन्वितः, केन ? 'नेग-
माष्टसहस्त्रेण' साष्टदशशतवणिगिर्मिरिति हृदयम् । कविदावश्यकादौ सहस्रमेव दृश्यते, अत्र तु साष्टसहस्रमुक्तं यथाऽस्ति तथा प्रमाणम् ।

कथार्णवा-
कायां दृत्तौ
द्वितीयो
विश्राभः ।
स्कन्दक-
रिशिष्या-
णां वर्णनं
कार्तिक-
श्रेष्ठिसुने-
वर्णनं च ।
॥ ४६ ॥

पुनः किविशिष्टः ? द्वादश समाः-वर्षाणि पर्यायः-व्रतपालनं यस्य सः । ननु द्वादशाङ्गवेदीलुक्, तत् कथं तस्य सौधर्मे उत्पत्त उक्तः ? जघन्यतोऽपि लान्तके गमनात् । उच्यते—केनापि विस्तृतत्वादिकारणेन तत् सम्भाव्यते । अथवा द्वादशाङ्गवेदीति “परिकर्मं सुत्ताङ्” इति प्रस्थानद्वयाद्याध्ययनेऽपि द्वादशाङ्गवेदी एकदेशेनोच्यते । पूर्वाणि तु न सम्पूर्णान्यधीतानि भविष्यन्तीति हेतोर्वा सौधर्मे उत्पातः सम्भाव्यत इति श्रीभ(भु)वनतुङ्गसूरिष्टिकारभिराशयः । श्रीस्थूलभद्रवत् सूत्रतो नार्थतोऽमेतनपूर्वोप्यधीतानि भविष्यन्तीत्यस्मदभिप्रायः । तत्त्वं पुनः केवलिरगम्यम् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ २४-२५ ॥ भावार्थस्तुच्यते—

जितशत्रुरभूद् भूपः, कुरुषु हस्तिनापुरे । सहस्राष्टवणिक्श्रेष्ठः, श्रेष्ठ्यासीत् तत्र कार्तिकः ॥१॥ श्राद्धः श्रद्धाघरः श्राद्धप्रतिमानाम-सौ शतम् । चकाराद्वैतसम्यक्त्वो, जीवाजीवादितस्त्ववित् ॥ २ ॥ तत्राऽऽगादन्यदा मासोपवासी गैरिकंभिधः । गतानुगतिको लोकस्तं कार्तिकमृतेऽर्चति ॥ ३ ॥ मृगयत्यस्य छिद्राणि, सोऽनन्यगतिकोऽन्यदा । निमग्नितः पारणार्थं, राक्षे वीक्ष्याद् स क्षणम् ॥ ४ ॥ पारयामि तदा राजन् !, परिवेषयति कार्तिकः । यदा मां नान्यथाऽवश्यं नृपोऽज्ञासीत् तदामहम् ॥ ५ ॥ ततः समस्तसामन्तसेतस्तद्गदगदः । ससन्भ्रमः समुत्थाय, तं श्रेष्ठीति व्यजिह्वयत् ॥ ६ ॥ देवपादैः कथं पादैरय मत्सन्न पावितम् ? । समादिश ममादेशं, महालुप्रहसद्बहम् ॥ ७ ॥ पार्थिवः स्वार्थसिद्ध्यर्थमूचे श्रेष्ठिन् ! पुरं मम । प्रकाशयते त्वयैकेन, रविणेवाब्जमण्डलम् ॥ ८ ॥ परिवेषय मग्नेह, मुञ्चानस्य तपसिनः । गैरिकस्येति मे कृत्यं, परं त्वय्येव सिध्यति ॥९॥ श्रेष्ठ्याहास्माकमाचारो, नायमाचारकोविद् । परं त्वत्पुरवासित्वात्, करिष्येऽदो हृदो विना ॥ १० ॥ तपस्वी पारणयाऽगादुत्सुको नृपमन्दिरे । त(औ)त्सुक्यं पारणे हि स्याद्, विशेषे तादृशे किमु ? ॥११॥

१ “परिकर्मं सूत्राणि” इति ।

ऽऽनयाऽऽत्मनः ॥ १८ ॥ तन्मां पूर्वममुं पश्चात्, पीडयेत्युदितं कुरु । सोऽपि तद्गुरुदुःस्वार्थं, प्रागेव तमपीडयत् ॥ १९ ॥ ततः क्रोधारुणः कृत्वा, निदानं तेन पीडितः । जगामाग्निकुमारेषु, सूरिर्वाग् नान्यथाऽर्हतः (ऽऽर्हती) ॥ २० ॥ तस्य धर्मध्वजो हस्त, इति कृत्वा हतः स्वगैः । व्योम्रः पपात रक्ताकः, पुरन्दरयशोपुरः ॥ २१ ॥ तस्मिन् दिनेऽद्यतिं चक्रे, दृश्यन्ते साधवो न यत् । तथा स प्रत्यभिज्ञातो, निपयाछन्नकम्बलः ॥ २२ ॥ ज्ञातं यथा मारितास्ते, सा ततो नृपमब्रवीत् । रे पापात्मन् ! विनष्टोऽसि, पाप्मना कर्मणाऽमुना ॥ २३ ॥ प्रब्रजामीति सानीता, देवैकत्पाट्य सन्निधौ । सुव्रतस्वामिनः स्वार्थं, प्रब्रज्यासाधयत् सुधीः ॥ २४ ॥ अथो स्कन्दकदेवेन, सदैवं ज्वालितं पुरम् । अथापि दण्डकारण्यं, भीषणं तद्धि मण्यते ॥ २५ ॥ कोधाध्मातः पुमान् किं त, कार्यं कुर्यादुनार्यकम् ? । कार्ये आर्यतो नासौ महानन्दपदार्षिभिः ॥ २६ ॥ इति श्रीस्कन्दकसूरिशिष्यसम्बन्धः ।

अथ कार्तिकश्रेष्ठमुनिमाह—

दद्वेण अन्नतिथिपराभवं भवभयात् निधिणो । नेगमअट्टसहस्सेण परिबुडो कैत्तिओ सेट्ठी ॥ २४ ॥
पवइओ मुणिसुवयसामिसगासम्मि धारसंगविज्ज । धारससमपरियाओ, सोहम्ममे सुरवई जाओ ॥ २५ ॥
व्याख्या—कार्तिकश्रेष्ठो 'सौधमे' प्रथमस्वर्गे 'सुरपतिः' इन्द्रः 'जातः' उत्पन्न इति क्रियासंस्कारः । किम्भूतः ? 'प्रव्रजितः' गृहीतव्रतः, कस्मिन् ? 'मुनिमुव्रतस्वामिसकादे' विंशतितमार्हत्सन्निधौ, किं कृत्वा ? 'दृष्ट्वा' वीक्ष्य, किम् ? 'अन्यतीर्थिकपराभवं' परदर्शनिष्कृततिरस्कारम् । पुनः किंविशिष्टः ? 'निर्विण्णः' उद्विग्नः, कस्मात् ? 'भवभयात्' संसारभीतेः । पुनः किंविशिष्टः ? 'परिवृतः' अन्वितः, केन ? 'नेग-माष्टसहस्सेण' साष्टदशशतवलिगिम्भिरिति हृदयम् । कचिदावश्यकादौ सहस्रमेव दृश्यते, अत्र तु साष्टसहस्रमुक्तं यथाऽस्ति तथा प्रमाणम् ।

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
द्वितीयो
विश्रामः ।

स्कन्दक-
सूरिशिष्या-
णां वर्णनं
कार्तिक-
श्रेष्ठमुने-
वर्णनं च ।

॥ ४६ ॥

पुनः किंविशिष्टः ? द्वादशाङ्गवित् । पुनः किंविशिष्टः ? द्वादश समाः—वर्षाणि पर्यायः—त्रतपालनं यस्य सः । ननु द्वादशाङ्गवेदीत्युक्तं, तत् कथं तस्य सौधमे उत्पात उक्तः ?, जपन्यतोऽपि लान्तके गमनात् । उच्यते—केनापि विस्तृतत्वादिकारणेन तत् सम्भाव्यते । अथवा द्वादशाङ्गवेदीति “धरिक्कम् सुताइ” इति प्रस्थानद्वयाद्यध्ययनेऽपि द्वादशाङ्गवेदी एकदेशेनोच्यते । पूर्वाणि तु न सम्पूर्णान्यधीतानि भविष्यन्तीति हेतोर्वा सौधमे उत्पातः सम्भाव्यत इति श्रीभ(भु)वनतुङ्गसूरिष्टिकापभिप्रायः । श्रीस्थूलभद्रवत् सूत्रवो नार्थतोऽप्रेषनपूर्वोपपद्यतीति भविष्यन्तीत्यस्मदभिप्रायः । तत्त्वं पुनः केवलिंगन्यम् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ २४—२५ ॥ भावार्थस्तूच्यते—

जितशत्रुभूद भूपः, कुरुषु हस्तिनापुरे । सदक्षाष्टबणिष्श्रेष्ठः, श्रेष्ठ्यासीत् तत्र कार्तिकः ॥१॥ श्राद्धः श्रद्धाघरः श्राद्धप्रतिमानाम-
सौ शतम् । चक्रराट्वैतसम्यक्त्वो, जीवाजीवावितरचवित् ॥ २ ॥ तत्राऽऽगादन्यदा मासोपवासी गैरिकंभिधः । गतानुगतिको लोफलं
कार्तिकरुतेऽर्थेति ॥ ३ ॥ भृगयत्यस्य छिद्राणि, सोऽनन्यगतिकोऽन्यदा । निमग्नितः पारणार्थं, राशे वीक्ष्याह स क्षणम् ॥ ४ ॥ पार-
णाणि तत्र रातन्, परितेययति कार्तिकः । यदा मां नान्यथाऽवश्यं नृपोऽक्षासीत् तदाग्रहम् ॥ ५ ॥ ततः समस्तसामन्तसमेतल्लङ्घं
गतः । सतम्भसः सशुल्पाय, तं श्रेष्ठीति व्यजिज्ञपत् ॥ ६ ॥ देवपादैः कथं पादैरय मत्सद्य पावितम् ? । समादिश समावेशं, महानु-
मदगतद्वय ॥ ७ ॥ पार्थिवः स्वार्थसिद्ध्यर्थंभूचे श्रेष्ठिन् ! पुरं मम । प्रकाश्यते त्वयैकेन, रविणेवाब्जमण्डलम् ॥ ८ ॥ परितेयय मद्गद्गे,
भुजागस्य तपस्विनः । गैरिकस्तेति मे कृत्यं, परं त्वय्येव सिध्यति ॥ ९ ॥ श्रेष्ठगहासाकमाचारो, नाथमाचारकोविद । परं त्वत्पुरवासित्वात्,
करिष्येऽनो ह्यनो निगा ॥ १० ॥ तपस्वी पारणायाऽऽगादुत्सुको नृपमन्दिरे । उ(औ)त्सुक्यं पारणे हि स्याद्, विरोधे वादने किमु ? ॥११॥

१ "परिकल्प गूणादि" इति ।

धृष्टोऽसीति वदन् दुष्टआलयत्यङ्गुलीं निजाम् । ददन् राजाभियोगेन, चित्ते श्रेष्ठोऽलचिन्तयत् ॥ १२ ॥ प्रागेव प्राब्रजिष्यं चेन्नामविव्यत् परामभवः । ममायमिति निर्वेदास्पदीचक्रे निजं मनः ॥ १३ ॥ सर्वोऽलालयन्वसवेगात्, श्रीमुनिमुव्रतान्तिके । नैगमाष्टसहस्रेण, सार्द्धं श्रेष्ठी धितो व्रतम् ॥ १४ ॥ पपाठ द्वादशाहानि, द्वादशाब्दानि च व्रतम् । प्रपात्य कल्पे प्रथमे (सौधर्मे), सौधर्मेन्द्रो बभूव सः ॥ १५ ॥ तपस्वी बाहनं लशेऽस्याभियोगिककर्मणा । तं ज्ञात्वाऽवधिनाऽनश्यद्, वद्ध्वाऽऽनीतोऽङ्गरक्षकैः ॥ १६ ॥ तमारूढो हरिर्नागं, सोऽमर्षात् स्रं द्वियाऽकरोत् । चक्रे द्वै(द्वि)रूप्य(प)मिन्दोऽपि, द्वै(द्वि)रूप्ये(पे)णाऽऽकरोह च ॥ १७ ॥ चक्रे यावन्ति रूपानि, तावन्त्येव हरिर्व्यधात् । आहतो मुष्टिनाऽनश्यद्, वक्षिणा वरूपाणिना ॥ १८ ॥ स्वकर्म चिन्तयंस्तस्यौ, पश्चात् पश्चाकृतीभजन् । तपस्वी वासवोऽपीत्यं(ब्), मुञ्चानौ सः सुखं दिवि ॥ १९ ॥ इति कार्तिकश्रेष्ठिसम्बन्धः ॥

अथ सुकोशलमुनिमाह—

मुनिगल्लगिरिम् सुकोसलेण वग्धीकञ्जोवसगणे । पत्तं परमं ठाणं, कित्तिघरेण वि वरं नाणं ॥ २३ ॥
व्याख्या—‘सुकोशलेन’ नाम्ना महर्षिणा प्राप्तं ‘परमं स्थानं’ मोक्षलक्षणमिति क्रियायोजना । कित्तिघरेण ? ‘व्याघ्रीकृतोपसर्गेण’ व्याघ्र्या—पूर्वभवजनन्या कृतः—विहित उपसर्गः—उपद्रवो यस्य तेन, कस्मिन् ? ‘मुनिगल्लगिरौ’ चित्रकूटगिरौ ‘कीर्तिघरेण’ तज्जनकेनापि ‘वरं’ प्रधानं ‘ज्ञानं’ केवलज्ञानमित्यर्थः । सिंहावलोकनन्यायेन प्राप्तमित्यत्रापि योग्यम् । इति गार्थार्थः ॥ २६ ॥

भावार्थस्तु किञ्चिदुच्यते—

पूर्वदेशेऽसि साकेतपुरे विजयभूजः । हिमचूला प्रिया पुत्रौ, वज्रबाहु-पुरन्दरौ ॥ १ ॥ उत्तरस्थां ततो(मितो) नागपुरे राट्

हरिवाहनः । तस्य चूडामणी राक्षी, पुत्रश्चोदयमुन्दरः ॥२॥ पुत्री मनोह(-रिण्यस्य)रा तस्य, नाम्ना धाम्नापि चात्मनः । तस्याः स्वयंवरे
दूरादीयुग्माः परःश्रागः ॥ ३ ॥ यज्रवाहुकुमारोऽपि, तत्रागाद् विजयाद्वज्रः । ततः स्वयंवरे कन्याऽपृच्छद् राक्षामिदं पुरः ॥ ४ ॥ को
देवः ? को गुरुः ? तत्त्वं, किं ? ततो राक्षसि रुतरम् । नान्यैर्देवमयो यज्रवाहुः कदाहुस्तु चिवान् ॥ ५ ॥ देवदेवो जिनो देवो, गुरुः साधु-
गुरु(रोः) गुणैः । तत्त्वं जिनोऽयं मुच्यते, धर्मो जीवदयामयः ॥ ६ ॥ प्रीत्या न्यस्ता ततस्तस्य, वरमाला गलेऽनया । स्वर्ण-अण्योरिय
विवेकैर्दुष्यं योग्ययोजने ॥ ७ ॥ यज्रवाहुर्दुस्फीत्या, परिणीय कर्णमिमाम् । चचाल चालयन्नुर्वी, स्यपुराय यल्लरलम् ॥ ८ ॥ चतुर्विंशति-
रुदयमुन्दराणां नृपात्मजाः । स(त्)न्मेषणोपचारार्थमनुजगमुदृन्पासया ॥ ९ ॥ सरणी गच्छतां तेषां वसन्तगिरिरागमत् । दत्त्वाऽऽयामां-
सतेऽस्यायुराशुधुर्ध्यानं मुनिम् ॥ १० ॥ तद्वन्दनाय गच्छन्तं यज्रवाहुं हसोक्तिभिः । इत्युचुः श्यालकाः शिष्यः, किममुष्य मविध्यसि ?
॥११॥ सोऽयोचद् दर्शनं भेषं, साधूनां किमुपासना(नम्) ? । तैरुक्तमेवमस्यां पुरस्तादेव जल्पसि ॥१२॥ गत्वा नत्वोपविष्टास्ते, ह्यवातो
धर्मो महर्षिणा । तं श्रुत्वोत्पन्नयैराग्यो, यज्रवाहुरदोऽयदत् ॥ १३ ॥ भगवन् ! भयपायोपितरी दीक्षां प्रयच्छ मे । मुनिना दीक्षितः
सगो, रक्षासौ कः प्रमादति ? ॥ १४ ॥ चिन्तितं श्यालकैरिस्थमेनं कृत्वा कथं वयम् । यास्याम ? इति तैर्गोत्राद् प्रत्यन्ते प्रतप्ताददे ॥ १५ ॥
फश्चिद् यथापयामास, साकेते विजयं पुमान् । यद् यज्रवाहुना स्याथो व्रतेनानुष्ठितः प्रभो ! ॥ १६ ॥ सुतं पुरन्दरं राज्येऽभिषिच्य
विजयो नृपः । क्रमाद् जप्ताह पारित्रमेकैव विदुषां हि धीः ॥ १७ ॥ पुरन्दरः कीर्त्तिधरं, राज्ये न्यस्य क्रमागते । प्रतमादच साकेत-
राज्यं कीर्त्तिधरोऽफरोत् ॥ १८ ॥ गपामस्योऽन्यद्वा वीक्ष्य, क्षितीक्षो महजं रवेः । अचिन्तयदवस्थाऽहो ! सूर्यस्वापीक्षी भवेत् ॥ १९ ॥
किं पुनर्गुणाग्नेषु, मलमूत्राविलेप्यति । प्रतं निष्पृमुर्वैराग्याद् रक्षितो मन्त्रिणाऽऽमुतम् ॥२०॥ यश्चदशदिनेरेव मुतोत्सचेरनन्तरम् । साधो-

रन्मोघ्यनीनोऽभूद् नभोऽध्यग इवायमा ॥२१॥ सहदेवर्वाप्रियोत्पन्नः, पुत्र(सुत)स्तस्य सुकोशलः । राज्यं करोति साकेते, बालो बालेन्दु-
सुन्दरः ॥ २२ ॥ धर्मं शृणोतु कस्यान्ते, मेति वज्रप्रयं पुरे । विधाप्य कारयत्यम्बा, राज्ञोऽन्ता राजपाटिका ॥ २३ ॥ इतश्चावधिना
प्रात्वा, प्रयोधायसरे मुनिः । सूनोः पोडशवर्षेण, भ्रमन् साकेतमीयिवान् ॥२४॥ दृष्ट्वा दुष्टां मुनिं राक्षी, प्रविशन्तं पुरं प्रति । निष्कास्यतां
विहग्न्यायमित्यादिष्टवती नरान् ॥ २५ ॥ गत्वा नत्वा निवृत्तास्ते, उपलक्ष्य निजेश्वरम् । किं नु(न)निष्कासित इति, राज्ञोऽन्तेऽवदन्
विमुमु ॥२६॥ तयोक्तं क्षास्यतीशब्देकाण्डे प्रवक्ष्यति । अविलम्ब्य विहग्न्यैनं, तेन निष्कासयन्तु भोः ! ॥२७॥ तत्तस्ते तं मुनिं यष्टि-
मुत्सादिभिरुपाद्रयन् । घात्र्या घात्रीपतेरग्रे, सतुक्तं सर्वमादितः ॥२८॥ वैराग्यान्नृपतिर्दृष्यावहो ! मन्मातृ(संस्तुति)वेष्टितम् । सर्वैः स्वार्थ-
पर इति, प्रात्राजीन् पितुरन्तिके ॥ २९ ॥ पुत्रशोकात् ममाराम्बा, शम्पापाताद् गवाक्षतः । व्याघ्रयभूत् चित्रकूटाक्षौ, पुत्रजेहो हि दुर्धरः
॥ ३० ॥ तेषाते तौ तपस्वीनं, पिष्ट-मुत्रौ महासुनी । चक्रतुश्च चतुर्मासीं, चित्रकूटगुहाश्रये ॥ ३१ ॥ पारणायान्यदा यान्तौ, पिते-
त्साह सुतं प्रति । भवितोपद्रवो मे त्यमाराधनं(नां) विधापयेः ॥ ३२ ॥ तव चेत् कारयिष्येऽहं, तवः पुत्रेण चिन्तितम् । भर्मेवोपद्रवो
भावी, मोहान् वातो न जल्पति ॥ ३३ ॥ दृष्टो यान्तौ तया व्याघ्र्या, इतः पुत्रोऽभगः सुधीः (कुधा) । भक्षयन्त्या रदास्तस्य, दृष्टाः काञ्चन-
संरट्वाः ॥ ३४ ॥ ऊहापोहाभ्यां सा जातिस्मृतिमाप तपस्विनी । पञ्चात्तापेन जप्राहानशनं व्यसनापहम् ॥ ३५ ॥ सुकोशलमुनिः पित्रा-
ऽऽरायनां कारितः सुधीः । अन्तर्कृत्येवली भूत्वा, ससाद पदमव्ययम् ॥ ३६ ॥ व्याघ्री पञ्चदशाहानि, साधुना बोधिताऽधिकम् । प्रपा-
ल्यानशनं स्वर्गेऽष्टमे देवत्यमासदत् ॥३७॥ केवलज्ञानमुत्पाद्य, कीर्त्तिधरोऽपि निर्वृतः । अन्तरे सुव्रतस्वामि-नम्योरेतौ बभूवतुः ॥३८॥
इति श्रीसुकोशलमहर्षिप्रवन्धः ॥ इति श्रीस्वर्तर[गच्छ]शृङ्गारहार[श्रीकीर्त्तिरत्नसुरिशिष्य]श्रीगुणरत्नाचार्यशिष्यलेश-वाचनाचार्य-
पद्ममन्दिरगणिविरचितायां कथार्णवाङ्कायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ द्वितीयो विधामः ।

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
द्वितीयो
विधामः ।

सुकोशल-
मुनेर्वर्णनम् ।

॥ ४८ ॥

अथ तृतीयो विश्रामः ।

अथ श्रीनेमिजिनतीर्थोत्पन्नमहर्षीन् स्तोति—

क्वाडं गुणरयणतवं, अट्ट वि अक्वोभ-सागरप्पमुहा । वण्हसुया संपत्ता, सिद्धि एक्कारसंगधरा ॥ २७ ॥
व्याख्या—अष्टावन्त्यक्षोभ्याद्याः सिद्धि सम्प्राप्ता इति क्रियायोगः । ते के ? “वण्हसुय” चि मीमो (मे) मीमसेन इति न्यायाद्
अन्धकवृणोः सुताः—पुत्रा अन्धकवृष्णिमुताः, किं कृत्वा ? कृत्वा, किं तत् ? “गुणरयणतवं” सि पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराद् गुण-
रत्नसंवत्सरं नाम तपः । अक्षोभ्यः—द्वितीयो दशार्हः, सागरः—चतुर्यः प्रमुलः—आद्यो येषां ते तथा । पुनः किंविशिष्टाः ? एकादशज्ञ-
धारिणः । इति गायार्थः ॥ २७ ॥ भाषार्थस्तु विशेषार्थिना नेमिचरित्रतो ज्ञेयः । स्थानाश्चन्यार्थं किञ्चिदुच्यते—

कुशार्त्तदेशे श्रीद्वयपत्तनेऽन्धकवृष्णिगराद् । सवितेव प्रतापाढ्यः, सुभद्राख्याऽस्य पत्न्यभूत् ॥ १ ॥ अक्षोभ्यः[ः]स्तिमितोऽविधैश्च,
हिर्मवान् धरैणोऽर्चलः । पूरणश्चाभिर्चन्द्रश्च, तयोरेतेऽष्ट नन्दनाः ॥ २ ॥ क्रमाद् गजसुकुमार(ल)साधोः सिद्धेरनन्तरम् । वैराग्यात्
नेमिनः पार्श्वे, तेऽष्टापि शिश्रियुर्जन्तम् ॥ ३ ॥ पेटुरेकादशज्ञानि, ते विशिष्टफलार्थिनः । गुणरत्नशरत्संज्ञमिदं चारेभिरे तपः ॥ ४ ॥
मासे चतुर्यस्तत्राद्ये, कार्यः षष्ठो द्वितीयके । तृतीये चाष्टमो मासे, तुर्येऽस्मिन् दशमो भवेत् ॥ ५ ॥ मासि मासेवमेकैकस्योपवासस्य
वृद्धितः । यावत् पोटशमे मासेऽत्रौपवस्त्राणि पोटश ॥ ६ ॥ न्यूनान्यत्र दिनानि सूर्यस्मिन् मासेऽष्टमादिना । तत्राप्रेतनमासस्य,
श्चित्यन्तेऽहानि कानिचित् ॥ ७ ॥ शेषाणि चाग्निमे(प्रगे) मासे, क्षिप्र्यैवं सर्वसङ्ख्याया । तपःकालो दिनान्यत्र, सप्ताधिकचतुःशती ॥ ८ ॥
पारणान्यत्र तपसि, सप्तविः स्यात् त्रयाधिका । एवं पोटशभिर्मासे, पूर्णाभवत्यदस्वपः ॥ ९ ॥ उत्कटिकासने स्वेयं, सूर्यन्यस्तदृशा दिवा ।

विना प्रावरणं रात्रौ वीरासनपरिग्रहात् ॥ १० ॥ तपः समाप्य पर्यन्ते, ते समुत्पाद्य केवलम् । घातिकर्मक्षयात् सिद्धिमासदन्
परमर्पयः ॥ ११ ॥ इत्यक्षोभ्यादीनां प्रबन्धः (समाप्तः) ॥

मासा	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
तपासि	१५	२०	२४	२४	२५	२४	२३	२४	२७	३०	३३	३४	२६	२८	३०	३२
पारणामि	१५	१०	८	६	५	४	३	३	३	३	३	२	२	२	२	२

इति गुणरत्नसंवत्सरतपोयज्ञकम् । [तपोदिन ४०७ । पारणा ७३ । मास १६ सर्वतपः]
तं वंदे रहनेमिं, चडरो वच्छरसयाइ जस्स गिहे । जो वरिसं छउमत्थो, पंचसए केवली जाओ ॥ २८ ॥
व्याख्या—‘तं’ प्रसिद्धं ‘रहनेमिं’ शैवेयं धन्देऽहमिति क्रियायोगाद् गम्यम् । यस्य चत्वारि “धरिससयाइ” वर्षशतानि ‘गृहे’ गृहस्था-
वासे, यो धर्म यावत् छद्मस्थः, पञ्चशतानि ‘केवली’ केवलज्ञानवान् ‘जातः’ अभवत् । इति गायार्थः ॥ २८ ॥ भावार्थस्तूच्यते—
द्वारकायां महापुर्यां, समुद्रविजयाङ्गजः । रथनेमिः शिवायुतुः, सोदरोऽरिष्टनेमिनः ॥ १ ॥ स व्रतानन्तरं नेमेर्वीक्ष्य राज(जी)मर्ती
कनीम् । सरात्तो(र्यो)पाचरत् चारुप्रायृतप्रेषणादिना ॥ २ ॥ तद्दृढं याति स भ्रातृ(तु)जायादम्भेन नित्यशः । निर्ममे नर्म चान्येद्युस्ता-
मुचेऽदो रहःस्थिताम् ॥ ३ ॥ मृगाक्षि ! मुख्यो मुग्धानां, मद्धाता प्रतिभाति मे । जगद्धावण्यनिस्त्रन्द्यूतां त्वां योऽत्यजन्मुधा ॥ ४ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
वृत्तीयो
विश्रामः ।

गुणरत्न-
संवत्सर-
तपोयज्ञकं
रथनेमि-
प्रबन्धश्च ।

॥ ४९ ॥

तत् त्वां परिणयान्येहि, मा युधा नय यौवनम् । तत् शुत्वा कर्णकुङ्कं, सा दूता तमदोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ मनोरथपथं नेमिनाथं रूपाति-
मन्मथम् । नीत्वा नाभिलषाम्यन्यं, वाङ्-मनः-कर्मभिर्नरम् ॥ ६ ॥ पद्मिनी पद्मिनीनाथे, कौमुदी कौमुदीपती । नदी नदीपतावेव रज्य-
सेऽहं तथा प्रभौ ॥ ७ ॥ तस्मात् मां मा युधा मुग्ध ! बादीः पुनरिदं वचः । इत्युक्तो व्यरसन्नैवोऽध्यवसायात् ततस्ततः ॥ ८ ॥ पीत्वा
राजीमती क्षीरमाकण्ठं रथनेमिनम् । ऊचे च काञ्चनं स्थलं, सुभगाऽऽनय मेऽन्तिकम् ॥ ९ ॥ आघ्राय मदनफलं, वान्त्वा सा तत्र तं
जगौ । पिवेदं सोऽवदत् त्वाऽस्मि, किमहं ? यत् पिबाम्यदः ॥ १० ॥ साऽब्रवीत् किमिदं वेत्सि ? सोऽवगू वालोऽपि वेत्स्यदः । तर्हि
त्वं नेमिना वान्तां, किं मामापातुमिच्छसि ? ॥ ११ ॥ तूष्णीकस्तद्विरा हीणः, क्षीणकामः शिवाऽऽत्मजः निवृत्तस्तदभिलाषाद् वास-
रान्त्यवाहयत् ॥ १२ ॥ प्रतीक्षमाणाऽर्हद्ज्ञानसमयं राज(जी)मत्यपि । तस्यौ सद्यनि कुर्वाणा, चारित्राभिमुखं मनः ॥ १३ ॥ विहृत्य
क्ष्मां यतुःपञ्चाशदिनीं संयमाद् विभुः । सहस्रास्त्रवणे प्राप, केवलं रैवताचले ॥ १४ ॥ बहुमी राजपुत्रीभिः, साढं राज(जी)मती
सती । निष्क्रान्ता भववैराग्याद्, रथनेमिरपि क्रमात् ॥ १५ ॥ वर्षितो (ववर्ष) वारिदोऽन्येद्युरकस्माद् देवयोगतः । चचाल प्रसुप्तु-
दिश्य, भिक्षां भ्रान्त्वा शिवाऽऽत्मजः ॥ १६ ॥ मार्गे विराधनामीतोऽविशदेकां गुहां गिरेः । राज(जी)मत्यपि तत्कालं, प्रभुं नत्वा न्यव-
र्त्तत ॥ १७ ॥ अन्यास्तत्सहचारिण्यः, साध्य ईयु(-खेसु-)रितस्ततः । राज(जी)मत्यविशद् देवाद्, रथनेमिश्रितां गुहाम् ॥ १८ ॥ तमसा
तमजानाना लभोद्वापयितुं सिचः । वीक्ष्यात्र तां ययाजातां, रथनेमिर्हृदाऽधुमत् ॥ १९ ॥ मद्रे ! सोऽहं रथनेमिस्त्वत्सद्गमसमुत्सुकः ।
प्रागेवाभवमेकान्ता(न्तो)ऽधुना प्राप्ता चिरार्थिता(प्राप्तश्चिरार्थितः) ॥ २० ॥ तदेहि स्मरतप्तं मां, कुरु शीतलमात्मनः । सङ्गामृतच्छटाच्छोदान्न
सन्तो निष्फलार्थनाः ॥ २१ ॥ अस्पृष्टपुरुषायास्ते, नातिपीडाऽपि भाविनी । पूर्णोभिलाषावनु च, श्रयिष्यावो व्रतं हितम् (हितम्) ॥ २२ ॥

स्वरानुसारतो ज्ञात्वा, रथनेमिं महासती । कृत्वाऽङ्गाच्छादनं दोभ्यां, सकम्प्रो(म्पो)पाविशद् भुवम् ॥ २३ ॥ स्वशीलरत्नरक्षार्थं, मोक्षार्थ-
मुग्रसेनजा । धभापे नेदृशं युक्तं, कृत्वानां नरकाय यत् ॥ २४ ॥ चैत्यद्रव्यव्यये साध्वीशीलभद्रपरिघातने । तथा भवचनोद्गाहे, मूलाग्नि-
वोधिशाखिनः ॥ २५ ॥ श्रीनेमेरुनजो भूत्वा, मूत्वाऽस्यैवान्विपत् (प्रती) तथा । केयमयापि दुर्बुद्धिलोकद्वयविरोधिनी ? ॥ २६ ॥
प्रस्कन्वन्ति ज्वलज्योतिर्धूमकेतुं दुरासदम् । नेच्छन्ति चान्तमा(चान्तिमद्)भोक्तुं, कुले जाता अगन्धने ॥ २७ ॥ घिगस्तु ते यशस्का-
मिन् !, यत्त्वं जीवितकारणान् । पातुमिच्छसि भो ! यान्तं, श्रेयसे मरणं स्वल्पम् ॥ २८ ॥ भोजवृष्णोरहं पुत्र्यन्धकवृष्णैः सुतो भवान् ।
मा धुले गन्धनेऽभूच्च संयमं निभूतश्चर ॥ २९ ॥ त्वं करिष्यसि चेद् भावं, या या द्रव्यसि योपितः । वाताविद्धो हठ (ह्रम) इव,
चा(ह्य)स्थितात्मा भविष्यसि ॥ ३० ॥ एवं तस्या धचः शुत्वा, महासत्या महामुनिः । अङ्गुशेन यथा नागः, प्रत्यागात् संयमाच्चनि
॥ ३१ ॥ स्वदुश्चरितमालोच्य, प्रभोरमे पट्टकिभिः । छद्मस्थो वत्सरं स्थित्वा, न मुनिः प्राप केवलम् ॥ ३२ ॥ शतानि नव सैकानि,
वर्षाणामापुरात्मनः । प्रपाल्यर्षी रथनेमिर्जगाम पदमव्ययम् ॥ ३३ ॥ इति श्रीरथनेमिसम्बन्धः ।

अथ गाथाद्वयेन दशर्षिसम्बन्धमाह—

जालि-मपालि-उयपालि-पुरिससेणे य वारिसेणे य । पञ्चन्न-संब-अणिरुद्ध-सधनेमी य ददनेमी ॥ २९ ॥
पद्मासं पद्मासं, भज्जाउ चइउ(य) वारसंगधरा । सोलससमपरियाया, सिद्धा सि(स)सुंजए दस वि ॥ ३० ॥

व्याख्या—दशापि ‘शुद्धये’ पुण्डरीके ‘सिद्धाः’ निष्ठितार्थो धर्मवृत्तिरिति क्रियायोगः । ते के ? जालिमयालिरुपजालिः पुरुषसेनश्च
वारितेनश्च एते पद्मापि वसुदेवपुत्राः । ‘शुद्धः’ रुक्मिणीपुत्रः । ‘शान्तः’ जाम्बवतीपुत्रः । ‘अनिरुद्धः’ प्रद्युम्न-वैदर्भ्योः पुत्रः ।

कथार्णवा-
ङ्कायां धृत्वी
तृतीयो
विश्रामः ।
रथनेमि-
प्रबन्धो-
जाल्यादि-
दशर्षि-
सम्बन्धश्च ।

॥ ५० ॥

‘सत्यनेमिश्च दृढनेमिः’ श्रियाऽङ्गजौ । इति प्रथमगाथावयवार्थः ॥ २९ ॥ पञ्चाशत् पञ्चाशत् ‘भार्याः’ प्रथमविवाहपरिणीताः । अपरास्तु यास्ता न भण्यन्ते । यतः शाग्देवाद्येोत्तरं शतमेकवेलायामपि परिणीतमिति । कृष्णदत्त(प्रदत्ताः)पञ्चाशदाययुक्तास्ताः ‘त्यक्त्वा’ विहाय, किंचिशिष्टाः ? द्वादशाह्नधारिणः “सोलस” त्ति षोडशवर्षव्रतपर्यायाः सिद्धाः । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ ३० ॥ श्रेष्ठाः सर्वेऽपि प्रसिद्धा एव ।

प्रद्युम्न-शान्वा निरुद्धानामुच्यते—

अतिमुक्तपिरेन्येषू रुक्मिणीगृहमागमत् । तं दृष्ट्वा सत्यभामाऽपि, तनाऽऽगतवती द्रुतम् ॥ १ ॥ रुक्मिण्यपृच्छद् भगवन् !, भविता मे सुतो ? न वा ? । मुनिराह हरि(रेस्तु)तुल्यो, भविता ते सुतोऽचिरात् ॥ २ ॥ तत् श्रुत्वा सत्यभामाऽऽल्यत्, कृष्णाम्भो भविता स मे(मम) । रुक्मिण्याह मुनेर्वीक्ष्यं, न क्वपि फलति च्छलात् ॥ ३ ॥ एवं विचिन्तमाने ते, कृष्णोपान्तमुपेयतुः । तदा तत्रागतो दुर्योधनो भामानुजो नृपः ॥ ४ ॥ भामाऽऽल्यत् मम पुत्राय, त्वया देया स्वरुन्यका(स्वका कनी) । रुक्मिण्यप्याह मे देया, सूतवे स्वकनी नृप ! ॥ ५ ॥ दुर्योधनोऽवदत् पूर्वं, या सुतं प्रसविष्यति(ते) । तस्मै देया स्वकन्येति, किमङ्गोरन्तरं द्वयोः ? ॥ ६ ॥ भामाऽवदत् सुतो यस्याः, प्रथमं परिणेष्यति । तद्विवाहेऽन्यया केशाः, प्रदेयाः शिरसोऽत्र नु ॥ ७ ॥ साक्षिणः प्रतिमुवञ्च, रामपादाञ्च केशवः । दुर्योधनञ्चेत्युक्त्वा ते, द्वे अपि जन्मतुर्गृहम् ॥ ८ ॥ अन्यदाऽपश्यदात्मानमारुढं गौरगोस्थिते । विमाने रुक्मिणीं स्वप्ने, जागरुकाऽभवत् पुनः ॥ ९ ॥ तदानीमेव प्रच्युत्य, महाशुक्रात् महासुरः । रुक्मिण्युदरकासारेऽवातरद् राजहंसवत् ॥ १० ॥ प्रातः शशंस तं स्वप्नं, सा पत्युन्योक्तरोत् पतिः । प्रिये ! सुतोऽद्भुतो भावी, विश्वेकसुभगस्तव ॥ ११ ॥ तदा तत्रागता भामादासीं व्याख्यां निश्चम्य ताम् । गत्वाऽऽल्यत् सत्यभामायै, तत्कर्ण-भरलोपमम् ॥ १२ ॥ तत् श्रुत्वा साऽप्यमुं स्वप्नं, कल्पयित्वाऽहं केशवम् । स्वप्नेऽद्य दृष्टो स्वाभिन् !, हस्तिमहोपमो गजः ॥ १३ ॥ चरकूट-

मिह्नितैर्जानन्, कृपन् मेत्यन्युतोऽवदत् । भावी तव सुतो रम्यः, सुतकृद्वचनो हि सन् ॥ १४ ॥ देवात् तदैव गर्भोऽमृद्, ववृचेऽस्या-
स्तयोदरम् । यथावस्थोदरा रुक्मिण्यमृदुत्तमगर्भतः ॥ १५ ॥ तां तथा वीक्ष्याद् भामा, रहः कृष्णं तव प्रिया । मृपेया गर्भमाख्याति, वीक्ष-
स्वोदरमावयोः ॥ १६ ॥ तदैवायद्वयद् दासी, कृष्णं यद् देव ! रुक्मिणी । पुत्रत्वं प्रसूताऽस्ति, प्राचीव रविमण्डलम् ॥ १७ ॥ तत् धृतौ (श्रवो-)
दुःश्रयं धृत्वा, भामा यान्त्येव सद्मनि । भाग्यं फलति सर्वत्र, सुषुवे भानुकं सुतम् ॥ १८ ॥ पुत्रेक्षणोत्सुकः कृष्णः, सद्योऽगाद् रुक्मिणीगृहे ।
अर्वागानाव्य तनयं, विष्टरस्सो दृशा ययौ ॥ १९ ॥ प्रद्योतन इव प्रद्योतयत्येपोऽखिला दिशः । उल्लापनेऽयं प्रद्युम्न इत्याख्यां शार्ङ्ग्यदात् सुदा
॥ २० ॥ धूमकेतुः सुरो वैराद्, रुक्मिणीवेपमायया । लात्या घालं हरेर्हस्तात् तदा वैताढ्यमभ्यगात् ॥ २१ ॥ प्राप्तश्च भूतरमणोयानं
दध्यौ सुरायमः । दृपयारफाल्य हन्म्येनं, नैवं स्यादतिदुःखितः ॥ २२ ॥ परं परिहराम्येनं (तं), शिलायां यत् क्षुधाऽऽतुरः । कन्दन् स्वयं
म्रियेवैवं, स्थान्मे वैरप्रतिक्रिया ॥ २३ ॥ ततस्तं सोऽत्यजद् व्योम्नोऽनुपक्रमायुरेप तु (तु) । बहुपर्णांस्तुते देशे, पपातान्तिमदेहतः ॥ २४ ॥
अग्निज्वाल (ला) पुरात् प्रातः, कालसंवरखचरः । अपश्यत् खलितं यानं, तत्र गच्छन् निजं पुरम् ॥ २५ ॥ स्खलना मद्धि मानस्य, किमिति चिन्त-
यन् खगः । उत्तार नमस्तोऽर्भं, तं ददशान्नुवाकृतिम् ॥ २६ ॥ ईदृगद्भुतमाहात्म्यो, महात्मेत्येव चिन्तयन् । पश्यै कनकमालायै, पुत्रत्वेन
ददौ खगः ॥ २७ ॥ मेघकूटपुरेऽथैत्य, जनेष्वेवं खगोऽवदत् । कनकमालया सज्जः, सुषुवे गूढगर्भया ॥ २८ ॥ पुत्रजन्मोत्सवं बाढं, विधाय
सुदिने नृपः । प्रद्योतनाद् दिशां चाऽऽख्यां, तस्य प्रद्युम्न इत्यदात् ॥ २९ ॥ इतश्च रुक्मिणी कृष्णमेत्याऽऽख्यत् स क तेऽङ्गजः ? । त्वयाऽ-
धुनेव नीतोऽसाविलाह विसितो हरिः ॥ ३० ॥ मुया प्रतारयस्येवं, किं नाथेलाह रुक्मिणी । घृ (घृ) घृ (मु)ष्टः केनापि शार्ङ्गीति, सर्वत्रा-
न्येपयत् सुतम् ॥ ३१ ॥ तद्वाचां प्राप्तिवो देवी, मूर्च्छिता भूतलेऽलुल (ठ)त् । लब्धसंज्ञा रुरोदोच्चैरस्ताहनपूर्वकम् ॥ ३२ ॥ शोकाद्वैतमयं

कथार्णवा-
ङ्कायां धृतौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५१ ॥

जज्ञेऽखिलं यदुकुलं तदा । भामां भामापीवारं, विनैकं द्वारकापुरि ॥ ३३ ॥ नाद्यायुदन्तो मत्सूनोः, का विष्णोः प्रभविष्णुता ? । इति युवाणा रुक्मिमण्यदाद् दुःखं दुःखि(स्थि)नो हरेः ॥ ३४ ॥ दुःखितस्य हरेस्तत्र, समस्तैर्यदुभिः समम् । नारदपिः सदस्यागात्, पप्रच्छैतत् किमित्यहो ! ? ॥ ३५ ॥ जगाद् यदुनाथोऽथ, रुक्मिमणीसूः करात् मम । जातमात्रो हवः कैश्चित्, तच्छुद्धिं किं न वेत्ति भोः ! ? ॥ ३६ ॥ नारदोऽबददत्रासीत्, पुण ज्ञान्यतिमुक्तकः । स साम्प्रतं शिवं प्राप्तः, कोऽपि ज्ञानी न भारते ॥ ३७ ॥ परं सीमन्धरः प्राच्यविदेहेष्वयुना जिनः । अस्ति सन्देहसन्देहच्छेदी प्रैक्षमि तं हरे ! ॥ ३८ ॥ ततश्च यदुभिः सर्वैरभ्यर्च्यार्थ्यर्थितो शृणुम् । जगाम नारदमुनिः, प्राग्विदेहे(हं) स्वविधया ॥ ३९ ॥ तत्रेशं धर्मसद्ग्रसं, नत्या पप्रच्छ नारदः । तनयः कृष्ण-रुक्मिमण्योः, प्रद्युम्नः कायुना विभो ! ? ॥ ४० ॥ स्वान्याह युसदा पूर्ववैरिणा धूमकेतुना । हतश्च तेन(श्छलेन) वैताल्यशिलायां सोऽभं उज्जितः ॥ ४१ ॥ न मृतोऽन्तिमवैहृत्वात्, प्रातर्दृष्टः स्वचारिणा । लात्याऽर्पितोऽङ्गजत्वेन, पण्यै तत्रैघते सुखम् ॥ ४२ ॥ नारदः पुनरप्याह, धूमकेतोः सहामुना । कथं पूर्वमेव वैरमासीद् ? विश्वेश्वरादिश ॥ ४३ ॥ स्वान्याख्यद्, जम्बूद्वीपस्य, भारते मगधावनौ । शालिग्रामेऽस्त्युपवनं, नाम्ना ख्यातं मनोरमम् ॥ ४४ ॥ तस्याधिष्ठायको यक्षो, नाम्नाऽभूत् सुमना इति । तत्र ग्रामे द्विजः सोमदेवो भार्योऽग्निलाहया ॥ ४५ ॥ अग्निभूति-वायुभूती, तत्पुत्रौ विद्ययोन्मदौ । मुञ्चानौ यौयने भोगांस्तस्यतुर्वदकोविदौ ॥ ४६ ॥ तस्मिन्नेव वनेऽन्येयुर्नन्दिवर्द्धनसूरिराद् । सशिष्यः समवासापिन्निमुद्रांगेत्य तं जनाः ॥ ४७ ॥ तदा तत्रैत्य तौ विप्रपुत्रौ विद्यामदोक्तौ । ऊचतुर्वेत्ति भोः किञ्चिद्, यदि तद् वद कद्वद ! ॥ ४८ ॥ सत्यार्थस्तस्य सत्याख्यः, शिष्योऽवोचत् कुतो युवाम् । आयातावूचतुस्तौ तु, शालिग्रामात् कुतोऽन्यतः ? ॥ ४९ ॥ सत्योऽब्रवीन्नु मानुष्यं, भोः ! सम्प्राप्तौ कुतो भवात् ? । पृच्छामीत्यसि तद् ब्रूतं, जानीयो यदि किञ्चन ॥ ५० ॥ तत् श्रुत्वाऽघोमुखौ ज्ञानहीनौ तौ तस्यतुर्हिंया ।

मुनिराहासि जल्पामीत्युक्त्वा वक्तुं प्रचक्रमे ॥ ५१ ॥ विप्रौ ! पूर्वमेवेऽभूतां, युवां ग्रामेऽत्र जम्बुकौ । मांसाग्निनौ वनस्थल्योर्मथकेन कुटुम्बिता ॥ ५२ ॥ स्वक्षेत्रे चर्मरज्ज्वादि, मुक्कमाद्रीकृतं च तत् । वृष्ट्या निश्चयन्यदा सर्वं, भवद्भ्यां वीक्ष्य भक्षितम् ॥ ५३ ॥ अत्याहाराद् युवां मृत्वा, सोमदेवाग्निलागृहे । उत्पन्नावद्भजत्वेन, भो द्विजौ ! निजकर्मणा ॥ ५४ ॥ प्रातः स ह्यालिकः क्षेत्रे, गतस्तद् वीक्ष्य भक्षितम् । गृहं गतो मृतः कालाद्, दैवाद् जातः क्षुपासुतः ॥ ५५ ॥ जातिसरत्वं सन्प्राप्तः, पुत्रं तावं क्षुपां प्रसूम् । जल्पामि कथमि-
त्येप, जन्ममूकोऽभवच्छलात् ॥ ५६ ॥ युवयोः प्रत्ययश्चेन्नाकार्यं तं पृच्छतं यथा । मद्वाचा भूकृतां मुक्त्वा, स सर्वं वक्ति वां पुरः ॥ ५७ ॥ तत् श्रुत्वा कैतुकोत्तलैः, कृतकोलाहलैर्जनैः । ह्यालिकः शीघ्रमानीतः, साधुस्त्वं प्रत्यदोऽवदत् ॥ ५८ ॥ भो ! भवेऽस्मिन् पिता पुत्रः, क्षुपा माता प्रिया प्रसूः । भवेत् कर्मानुभावेन, तत् किं मौनं ? त्रपा च का ? ॥ ५९ ॥ आत्मसंवादि तत् श्रुत्वा, ह्यालिको मुदितो मुनिम् । नत्वाऽऽख्यत् शृण्वतां तेषां, यथोक्तं प्राग्भवं निजम् ॥ ६० ॥ प्रमुद्धो ह्यालिकस्तत्र, प्रात्रजन् वहवो जनाः । ह्याल्यमानौ जनैर्विप्रौ, विवक्षौ जग्मतुर्गृहम् ॥ ६१ ॥ मुनौ वैरायमाणौ तौ, सत्यज्ञौ हन्तुमागतौ । रात्रौ सुमनोयक्षेण, स्तम्भितौ दम्भितौकसौ ॥ ६२ ॥ दृष्ट-
शुश्च जनाः प्रातः, क्रन्दन्तौ पितरौ तयोः । यक्षः प्रत्यक्षीभूयाऽऽख्यद्, भो ! मया स्तम्भिताविमौ ॥ ६३ ॥ दीक्षां विना(नै)नयोर्मुक्तिर्नेति यक्षेण जल्पिते । ऊचतुर्दुष्करा दीक्षा, आरुधर्मोऽस्तु नौ परम् ॥ ६४ ॥ चक्रतुर्निरतिचारं, जिनघर्मं सदादि तौ । न सयोः पितरावर्हद्घर्मं मिथ्यात्वयासितौ ॥ ६५ ॥ अग्निभूतिन्वायुभूती, मृत्वाऽभूतां कमेण तौ । सुरौ सौघर्मकल्ये पट्पल्यायुक्तौ ततश्च्युतौ ॥ ६६ ॥ जातौ तौ गजपुरेऽर्हद्दासस्य यणिजोऽङ्गजौ । पूर्णभद्र-भाणिभद्रौ, श्रावकौ प्राग्भवकृमात् ॥ ६७ ॥ तत्रान्येद्युर्महद्ब्राह्म्यो, मुनीन्द्रः सम-
यासरत् । धर्मं श्रुत्वाऽन्तिके तस्याऽर्हद्दासः शिथिले व्रतम् ॥ ६८ ॥ पूर्णभद्र-भाणिभद्रौ, यान्तौ तं वन्दितुं मुनिम् । घण्डालं कुर्कुरौ

मार्गे, वीक्ष्य सिद्धिदुस्तारम् ॥ ६९ ॥ गत्वा पप्रच्छतुर्नत्वा, चण्डालं शुनिकामिमाम् । पश्यतोरावयोः स्नेहो, जागर्ति भगवन् ! कथम् ? ॥ ७० ॥ ब्रह्माह पितरौ यौ वां, सोमदेवाशिलाभिधौ । मृत्वा शङ्खपुरे वातो, जितशत्रुर्नृपोऽभवत् ॥ ७१ ॥ ब्राह्मणी रुक्मिणी नाम्ना, मृत्वाऽत्रैव पुरेऽग्नित्वा । सोमभूतेः प्रिया जज्ञे, केशवस्येव रुक्मिणी ॥ ७२ ॥ जितशत्रुर्नृपोऽन्येद्युस्तां स्वशृ(गे)हाङ्गणस्थिताम् । निरीक्ष्य जज्ञे कामार्तेः, परस्त्रीलम्पटो हि सः ॥ ७३ ॥ सोमभूतेर्मुघोत्पाद्यापराधं स्वावरोधने । विक्षेप रुक्मिणीं भूपो, विप्रोऽभूद्-भिन्नमभवत् ॥ ७४ ॥ जितशत्रुः सहस्राब्दं, भोगान् मुक्त्वा तथा सह । नरकेऽगात् त्रिपत्यायुर्जोर(रि)त्वादतिदुःखमाक् ॥ ७५ ॥ तत् उद्धृत्य पातायुर्हृतो मृगयुगा स तु । मायी श्रेष्ठिसुतो जातो, मृत्वा सोऽप्यभवत् करी ॥ ७६ ॥ दैत्याद् जातिस्मरः प्रायं, कृत्वाऽष्टादशमेऽहनि । मृतो (त्वा) वैमानिको जज्ञे, त्रिपत्यायुः सुरः करी ॥ ७७ ॥ ततश्च्युत्यैष चा(च)ण्डालः, सोऽभवद् रुक्मिणी त्वियम् । शुन्यभूत् संसृतिं भ्रान्त्या, ज्ञेहसेनैतयोर्हि घाम् ॥ ७८ ॥ इति श्रुत्वा बलिक्पुत्रौ, जातिस्थित्याऽऽप्तया तथा । प्रत्यवोधयतां ग्रीत्वा, चण्डालं, शुनिकां च ताम् ॥ ७९ ॥ मासप्रायेण चाण्डालः, सुरो नन्दीश्वरोऽभवत् । शुनी शङ्खपुरे प्रायाद्, राजपुत्री सुदर्शना ॥ ८० ॥ पृष्टस्ताभ्यां स एवपि, पुनः ग्राह वयोरितिम्(तम्) । बोधिता राजपुत्राभ्यां, प्रब्रज्य त्रिदिवेऽगमत् ॥ ८१ ॥ तौ श्राद्धधर्मभाराच्च, शुद्धं सौधर्ममीयतुः(मापतुः) । च्युत्वा गजपुरेऽभूतां, विष्वक्सेनतृपात्मजौ ॥ ८२ ॥ मधुकैटभनमानौ, सोऽथ नन्दीश्वरोऽमरः । भवं(वि)भ्रान्त्या वटपुरे, राजाऽभूत् कनकप्रभः ॥ ८३ ॥ साऽपि च्युत्वा भवान्(वं) भ्रान्त्या, चन्द्राभाख्याऽस्य पश्यभूत् । राजा राज्ये यौवराज्ये, मधुं च कैटभं न्यधात् ॥ ८४ ॥ शास्त्रि संयमसाम्राज्यं विष्वक्सेनोऽपरं मधुः । इन्द्रोपेन्द्राविवान्योन्यमनुचरसुलैपिणौ ॥ ८५ ॥ मधुकैटभयोर्देशं, भीमः पक्षीपतिश्छ-(वं)लात् । उपाद्रवत् स च(श्ववत्) क्रूरश्चालोदिरथ तं मधुः ॥ ८६ ॥ मधुं वटपुरे मार्गे, सेवकः कनकप्रभः । भोजनान्ते सचन्द्राभ

उपतस्ये सदैकनः ॥ ८७ ॥ चन्द्राभा वीक्ष्य चन्द्राभानां कामातिपीडितः । गृह्णन् वलान्निमिद्धोऽस्थान्, कथञ्चिन्मन्त्रिणा मधुः ॥ ८८ ॥
चन्द्राभाऽगात् स्वशुद्धान्ते, जित्वा पक्षीपतिं मधुः । प्रत्यावृत्तोऽर्चितोऽत्यर्थं, कनकेनोपदाऽऽदिभिः ॥ ८९ ॥ लज्जां मुक्त्वा मधुः ग्राह, ग्राह-
तैरपिलैरलम् ! । चन्द्राभामर्षयैकां मे, मन्मनोभृगवागुराम् ॥ ९० ॥ याच्यमानां(नो)ददौ नैप, यावत् तां कनकप्रभः । आर्च्छिद्यापि
यलात् सायदनैपीत् स्वपुरे मधुः ॥ ९१ ॥ तदुःखदुःखितोऽत्यन्तं, मूर्च्छितः पतितः क्षितौ । उत्थाय विलपन्नुर्ध्वभ्राम कनकप्रभः ॥ ९२ ॥
चन्द्राभासदनेऽन्येद्युधिरेण मधुरागतः । चिरपतितं किमवेति, तथा पृष्ठोऽनवीददः ॥ ९३ ॥ पारदारिकयादेऽस्थां, सहामालैर्न निर्णयः ।
तस्य कृत इति श्रुत्वा, चन्द्राभा साह ससितम् ॥ ९४ ॥ स पारदारिकः पूज्य एव किं यदुचर्चया ? । कथं ? पूज्यो(ज्या)हि भो ! (ते) राज्ञां,
निप्राह्य(क्षा) इत्यवगन् मधुः ॥ ९५ ॥ तत् श्रुत्वाऽऽह चन्द्राभा, यथेवं न्यायवान् भवान् । न जानाति(सि) किमात्मानं, तदाद्यं पारदारि-
कम् ? ॥ ९६ ॥ तत् श्रुत्वाऽरुन्तुदं ग्रीढादस्थान्मधुरघोरमुखः । इतश्चोन्मत्तचमृत्यन्, गायत्रागात् स तत्पतिः ॥ ९७ ॥ राजमार्गे रजो-
विग्नं, पार्श्वेर्मुग्धमुखै (मुग्धदुग्धमुखै-)र्धृतम् । तं वीक्ष्य दध्यौ सा धिङ् मामस्येदग्दुःखदायिनीम् ॥ ९८ ॥ ततस्तं मधवे चन्द्राभाऽदर्श-
यत् तथास्थितम् । सोऽप्यन्यतप्यतात्यर्थं, स्वेन दुष्कर्मणेक्ष्य तम् ॥ ९९ ॥ ततो धन्धुसुतं राज्ये, न्यस्य कैटभयुङ् मधुः । व्रतं जप्ताह वैरा-
न्याद्, विमलवाहनान्तिक्ते ॥ १०० ॥ बहुवर्षसहस्राणि, तेषां तत्र तौ तपः । द्वादशाङ्गधरो वैयाघृत्यकर्मोद्यतो सदा ॥ १०१ ॥
आलोचित-प्रतिज्ञान्तौ, कृत्वाऽन्तेऽनग्नं च तौ । मृत्वा सामानिकौ देवौ, महाशुक्ले वभूवतुः ॥ १०२ ॥ सहस्रत्रयमब्दानां, क्षपयित्वा
शुदादिभृत् । ज्योतिष्के धूमकेत्वास्त्य उत्पन्नः कनकप्रभः ॥ १०३ ॥ ममार्गे मधुजीवं स, पूर्ववैराद् ददर्शे न । महर्द्धित्वादयो प्राप्य,
मर्त्यत्वं तापसोऽभवत् ॥ १०४ ॥ कृत्वा वालतपो घोरं, मृत्वा वैमानिकः सुरः । मधुं महर्द्धिकं द्रष्टुं, तत्राप्यलमभून्न सः ॥ १०५ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५३ ॥

ततश्च्युत्या भवं भ्रान्त्वा, किञ्चित् सुकृतकर्मणा । ज्योतिष्केषु सुरो धूमकेतुनामा वभूव सः ॥ १०६ ॥ प्रच्युत्य ससमस्वर्गात्, मधु-
जीवोऽपि साम्प्रतम् । रुक्मिण्ययाः केशवस्याग्रमहिष्यास्तनयोऽभवत् ॥ १०७ ॥ धूमकेतुर्मधुं पूर्ववैरिणं जातमात्रकम् । जह्येऽक्षैस्सीद्
जिघांसुस्तं घालं दह्मशिलोपरि ॥ १०८ ॥ अक्षताह्नोऽन्तिमाह्नत्वाद्, जगृहे संवरेण सः । मातुः षोडशवर्षोणां, भ्रान्ते भान्यस्य सङ्गमः
॥ १०९ ॥ इति श्रुत्वा प्रभुं नत्वात्पत्याऽऽगात् नारदो मुनिः । मेघकूटपुरे तत्र, संवरेणार्चितो ध्रुवम् ॥ ११० ॥ विष्ट्याऽभूत् तेऽङ्गज
इत्यृषिणोऽकेऽदृशि भूसुजा । प्रद्युम्नोऽन्वानुसारेण, निश्चिकाय स तत्सुतम् ॥ १११ ॥ कालसंवरमापृच्छयोस्पत्याऽऽगाद् द्वारकां मुनिः ।
उन्मुलैर्यदुभिर्दंष्ट्रिणः, स्पष्टमाचष्ट तत् समम् ॥ ११२ ॥ तत् श्रुत्वा रुक्मिणी जाम्बुलका सुतवार्त्तया । सीमन्धरं नमश्चक्रे, तत्रस्याऽस्याच्च
सुस्थिता ॥ ११३ ॥ इतश्च कनकमाला, प्रद्युम्नं प्राप्तयौवनम् । शस्ताभ्यस्तकलं वीक्ष्य, कामव्यासेत्यचिन्तयत् ॥ ११४ ॥ मन्ये क्वापि
न हीदृक्षा, देवेषु खे(र्य)चरेषु वा । विधातिशायिरूपश्रीर्यादृक्षाऽमुष्य वीक्ष्यते ॥ ११५ ॥ स्वयं प्रवर्द्धितस्यास्य, तत् तरोरिव चेत् फलम् ।
न गृह्णामि युथा जन्म, ममेत्यालोच्य साऽऽह तम् ॥ ११६ ॥ शृणु भो ! इह वैताढ्ये, उत्तरश्रेणिमण्डनम् । नाम्नाऽनलपुरं तत्र,
गौरीवंशोद्भवो नृपः ॥ ११७ ॥ निपघास्यः सुतस्तस्य, नैपधिः पुत्रिका त्वहम् । प्राणेश्यो घह्मभा मेऽवाद्, गौरीविद्यां पिताऽन्यदा ॥ ११८ ॥
प्रशस्तिं संवरो विद्यामुपयेमे प्रदाय माम् । सिद्धविद्याद्वयाया मे, महिम्नाऽस्य जगत् गृणम् ॥ ११९ ॥ नान्यां कन्यामसौ रक्तो, मयीच्छति
तवेदशी । दृणोम्यसि भज त्वं मां, तत्कर्मेह फलेग्रहि ॥ १२० ॥ प्रद्युम्नोऽवददाः ! शान्तं, पापं किं च ब्रवीष्यदः ? । त्वं माताऽहं सुतस्तेऽदो,
नरकाय द्वयोरपि ॥ १२१ ॥ साऽप्याख्यत् मेऽङ्गजो नासि, किन्त्वायान् कालसंवरः । अग्निज्वाल(ला)पुरात् प्राप, त्वां मुक्तं केनचिद्
वने ॥ १२२ ॥ पालनायार्पितो मह्यं, मयैव(वं)पालितो भवान् । पश्यत्यगतो भोगमुक्तौ दोषो हि नावयोः ॥ १२३ ॥ इति श्रुत्वाऽवदत् काष्णो,

मातः ! सत्यमिदं परम् । संवरान् वसुतेभ्यश्च, कुर्मन्नित्यं विभेभ्यन्तु ॥ १२४ ॥ पुनः सा स्माह, मा भैषीर्महाविद्ये उभे तव । दास्यामि गौरी-
प्रज्ञप्त्यौ, मयाजप्यस्तयोर्वलात् ॥ १२५ ॥ नाकार्यं सर्वथा कार्यमित्यालोच्याऽह कृष्णसुः । वहिं देहि महाविद्ये, करिष्ये त्वद्वचस्ततः
॥ १२६ ॥ तया कामान्धया तस्मै, दत्ते विद्ये उभे अपि । प्रद्युम्नोऽसाधयत् सद्यो जामत्याचीनपुण्यवान् ॥ १२७ ॥ कामार्थे प्रार्थयमानां,
पुनस्तामाह कृष्णसुः । पुराऽमूद् धर्द्धनात् मास्ताऽधुनाऽऽचार्यो तदर्पणात् ॥ १२८ ॥ नाभ्यर्च्योऽस्तस्त्वयेत्युक्त्या, प्रद्युम्नोऽगाद् वहिः
पुरात् । चिन्तयन्नेष्टितं स्त्रीणां, तस्मै कालम्बुकातटे ॥ १२९ ॥ नरैर्विदार्यं पूषके, स्वसुबैः संवरप्रिया । विमेवदिति सम्भ्रान्तास्तस्यास्तत्रै(ने-
पुरात्मजाः ॥ १३० ॥ भोः पुनस्तथत्पितुः पुत्रकेणानेन दुरात्मना । विदारिताऽस्मि कामार्त्या, पिण्डदात्रीवदोतुना ॥ १३१ ॥ ततो मिलित्या
ते सर्वे, सन्नस्योदायुधाः दुधा । प्रद्युम्ने ग्राहन् वाप्यां, पाप' पापेति भाषिणः ॥ १३२ ॥ विद्याद्वयानुभावेन, लीलयेव जघन तान् । प्रद्युम्नो
हर्षसा इय, संवरान्(दुर्द्धरः)संवरालम्बजान् ॥ १३३ ॥ तद्वधादधिकं क्रुद्धो, युद्धायेयाय संवरः । प्रद्युम्नेन जितः सद्यो, विद्योत्पादितमायया
॥ १३४ ॥ सानुतापः शशंसास्मै, मातुष्टुत्तान्तमादितः । ज्ञातव्यतिकरः सोऽपि, प्रद्युम्नं पर्यपूजयत् ॥ १३५ ॥ प्रज्ञप्त्या ज्ञापितं तत्रायातमानर्थे
नारदम् । प्रद्युम्नोऽन्यपिरप्याख्यद्, जिनोक्तं ग्राचनं भवम् ॥ १३६ ॥ किं च प्रद्युम्न ! ते मातुः, प्रतिज्ञा भामया सह । अस्ति पुत्रस्य वीबाहेऽ-
न्यया देयाः स्वमूर्द्धजाः ॥ १३७ ॥ भामासूनुरिदानीं तद्, भानुकः परिणयति । तत्रार्पणीयास्त्वन्मात्रा, हारिताः पणतः कचाः ॥ १३८ ॥ त्वद्धि-
योगेन च कचविहगेन तव प्रसूः । मरिष्यति सति सुते, लब्ध्वपीति ब्रजाऽऽद्यु तत् ॥ १३९ ॥ ततः संवरभामक्य, प्रद्युम्नो मुनिना समम् । कृतं
विमानं प्रज्ञप्त्याऽप्यारह्णाऽऽगात् पितुः पुरीम् ॥ १४० ॥ प्रद्युम्नं नारदस्तत्र, प्राहेयं लप्सितुः पुरी । यां स्वर्ण-दिव्यमाणिस्र्यपूरितां धनदो
व्यधात् ॥ १४१ ॥ प्रद्युम्नोऽप्याह यानेऽस्मिन्, सेयमनेव तावता । पुर्यां कुर्वां चमत्कारं, किञ्चिद् यावत् स्वशक्तिजम् ॥ १४२ ॥ आमेति

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५४ ॥

नारदेनोक्ते, भानुकोद्वाह(ह)कन्यकाम् । यज्ञयात्रामध्यगतां, वीक्ष्य चोद्देऽच्युताऽऽत्मजः ॥ १४३ ॥ सुमोच नारदान्ते ता, भयात्
कम्प्रचपुर्लताम् । कृष्णाऽऽत्मजोऽयमित्युक्त्वाऽऽद्यासयामाम नारदः ॥ १४४ ॥ स वानरो नरो भूत्वा, गत्वाऽऽहाऽऽरामपालकान् ।
फलानि ददतात्यन्तक्षुधितस्यास्य मत्कपेः ॥ १४५ ॥ तेऽवोचन् रक्ष्यते यन्नाद्, भानुकोद्वाहदेवते । द्रव्यैः प्रलोभ्य कपिनाऽऽरामो
रिक्तीकृतः फलैः ॥ १४६ ॥ तथैव याजिना दृष्टास्तृणान्यांश्चकार सः । सुखादुसलिलस्थानान्येषोपाण्यप्यशोपयत् ॥ १४७ ॥ जालवाजि-
यनिग् भूत्वा, वाह्यास्या वाहयन् हयम् । पृष्टोऽसौ भानुकेनाऽधः, कस्यायं? सोऽप्यवक् मम ॥ १४८ ॥ भानुकः स्माह मे देहि, मूल्यं
दास्यामि याचितम् । प्रद्युम्नोऽवददादत्स, परीक्ष्याऽऽजो भवेन्न मे ॥ १४९ ॥ भानुकोऽयं वामाहः, पश्यन् रंहोऽपतद् भुवि ।
तदेदिकमथाऽऽकृष्ट, हस्यमानः सदस्यगान् ॥ १५० ॥ प्रद्युम्नोऽपि पठन् वेदं, द्विजीभूयाभ्रमात् पुरि । भामादासीं व्यधात् कुब्जो,
सूरलो वेप्रपृष्ठिवत् ॥ १५१ ॥ तं नत्वाऽपृच्छदेवा क चेष्टुः? सोऽप्याह मुक्तये । साङ्गवान्तु दास्यामि, मोक्षकान् स्वामिनीगृहे
॥ १५२ ॥ विप्रस्तया समं भामाधाम नाम जगाम सः । तोरणद्वारि तं मुक्त्वा, गृहान्तर्दास्यगादय ॥ १५३ ॥ अनुपलक्षयन्ती सा,
भामामोह न वेत्ति माम्? । दासी ते कुब्जिका साऽहं, केनासि सरलीकृता? ॥ १५४ ॥ दास्याचष्टे द्विजोवन्तं, देव्यूचे कस्ति स
द्विजः? । साऽऽह मुक्तोऽस्ति ते द्वारे, दीप्रमानय तं हले! ॥ १५५ ॥ तत्रानीतस्तया विप्रो, दत्त्वाऽऽशिष्यमुपाविशत् । भामाऽऽह ब्रह्मन्!
रुक्मिण्या, मां रूपेणाधिकां कुरु ॥ १५६ ॥ विप्रोऽप्रवीत् तवाप्रतिरूपं रूपं जगत्पि । भामाऽऽह सत्यं विप्रैवत्, तथाप्यधिकमस्तु तत्
॥ १५७ ॥ तन्निर्वन्धाद् द्विजोऽवोचद्, यदेवं तर्हि सर्वया । विरूपा भव वैरूत्ये, रूपं हारोप्यतेऽधिकम् ॥ १५८ ॥ किं करोमीति देव्योक्ते,
सोऽप्यगुण्डय मस्तकम् । मध्या लिम्प वपुर्जोर्नस्युतलण्डान्धं मज ॥ १५९ ॥ करोम्यधिक(उत्पादयेऽधि-)लवण्यं, कृत्स्नैवं भव मेऽप्रतः ।

लोभार्थिन्या कृतं सर्वं, लोभोऽन्धद्वरणं हि यत् ॥ १६० ॥ विप्रः ग्राहं ह्युपाकान्तः, किञ्चित् कर्तुं क्षमोऽस्मि न । तद्भोजनार्थमादि-
ष्टास्ततो देव्याऽअपाचकाः ॥ १६१ ॥ रुड रुड रुड रुड, मन्त्रोऽयं यावददयहम् । जप्योऽप्रे कुलदेवीनां, प्रविश्याऽऽख्यत् स तच्छ्रुतौ
॥ १६२ ॥ स्मरन्त्येवं तया विप्रः, सर्वां रसवतीं रयात् । पूर्णोचकार मुखानः, स्वशक्त्या प्रेत-भूतवत् ॥ १६३ ॥ भामातः सूपकारीभिः,
सोऽम्भः (ऽपः) करकपाणिभिः । उचिष्टोचिष्ट भो विप्र ! (धृष्ट !) विभ्यतीभिरभाष्यत् ॥ १६४ ॥ रुस्तिर्नाद्यापि मे जाता, याम्यन्यत्र ह्युवमिति ।
उत्थाय रुक्मिणीगेहं, गतो गुप्तायुषेभ्यः ॥ १६५ ॥ सोत्थायान्तर्गृहं दृष्ट्वा, प्रविष्टा विष्टराय तम् । तदा (तावत्) सिंहाभेवत् सोऽयोपविष्टो
विष्टरे हरेः ॥ १६६ ॥ नेत्रोत्सवं रुक्मिणी तं, पश्यन्त्याहान् विष्टरे । कृष्णात् कृष्णाऽऽत्मजाद् बाऽन्यं सहते नामरी स्थितम् ॥ १६७ ॥
धुल्लोऽप्रवीत् तपःशक्त्या, किञ्चित्कर्तुमलं न सा । ब्रूहि तर्हि किमायातः ? , सोऽप्याख्यत् पारणाकृते ॥ १६८ ॥ निराहारं तपस्तप्तं,
मयाऽब्दानीह पोदश । पीवं पयोऽपि नो मातुः, धृत्वा स्मित्याऽऽह रुक्मिणी ॥ १६९ ॥ योदशान्वं तपोऽप्रावि, न कापि जिनशासने । तब-
तुयांरि वर्षान्तं, श्रूयतेऽघायदन्मुनिः ॥ १७० ॥ एतया चिन्तया किं ते ? , यदि हिस्ससि देहि तत् । नो चेत् तदोत्तरं देहि, यामि भामागृहे
(ह) यया ॥ १७१ ॥ रुक्मिण्यूचे, मयोद्वेगादय किञ्चिन्न पाचितम् । धुल्लोऽयोचत् तवोद्वेगकारणं किं ? वदान्तचे ! ॥ १७२ ॥ इयत्कालमहं
धुल्लोऽऽराधयं कुलदेयताः । मिलनोत्कण्ठया सूनोरेकत्वानेन चेतसा ॥ १७३ ॥ इदानीं प्राहरं यावद्, मीवायां स्वं शिरोबलिम् । तासां दातुम-
येताभिरुक्तं मा साहसं कुठ ॥ १७४ ॥ पुष्पिप्यति यदाऽऽम्नोऽयं, तवैष्यति तदाऽऽत्मजः । अथा (था) यं पुष्पितोऽकाले, स सूनुर्न ममा-
गतः ॥ १७५ ॥ होरां त्वं पश्य तत् साधो ! , सोऽवक् सैवं फलाय न । रिक्ताणेरयोचे सा, ब्रूहि तुभ्यं वदामि किम् ? ॥ १७६ ॥ सोऽवक् पेयां
तपःशामदुर्गेर्मे देहि साऽप्यथ । गवेपयन्ती द्रव्याणि, तयोग्यान्याप न क्वचित् ॥ १७७ ॥ प्राकृत्सिद्धे (द्व) मोदकैः कर्तुमारेभेऽग्निर्न चाग्वलत् ।

कथार्णवा-
क्षायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५५ ॥

धुहोऽवक् मोदकानेव, धुधितस्वार्ययाऽऽस्तिके ! ॥ १७८ ॥ रुक्मिण्यूचे हरेरेते, मोदका दुर्जराः परैः । करिष्ये नर्पिहलां ते, दत्त्वेतान्
कृशयप्मणे ॥ १७९ ॥ सोऽवादीदसिलं भस्मीभवेन्मम तपोऽग्निना । ततोऽस्मै सा सशङ्काऽऽदैकैकं मोदकं मुदा ॥ १८० ॥ दत्तान् दत्तानमू-
नेन, भुञ्जानं रङ्गवद् द्रुतम् । वीक्ष्याऽऽख्यद् रुक्मिणी साक्षात्, पिशाचोऽसीति हास्यतः ॥ १८१ ॥ इतश्च भाममेत्याऽऽख्यंस्तत्तद्र-
क्षाधिकारिणः । आरामा विफला हृष्टाख्यणशून्या जलाश्र(श)याः ॥ १८२ ॥ निर्जला भानुकश्चाश्वात्, पातितः केनचिद् विक्षा । स्वामिन्येतत्
कृतं सर्वमचिन्त्यमन्नशक्तिना ॥ १८३ ॥ [युग्मम्] तद् दग्धोपरि गण्डाभं, धृत्वा भामाऽऽह हे हलाः ! । क द्विजो रूपदायी मे ? ,
प्रोचुस्तास्तस्य चेष्टितम् ॥ १८४ ॥ ततो विपादान् चामपाद, दासीः पदलिकाकराः । केशार्यं प्राहिणोद् भामा, त्वरितं रुक्मिणीगृहे
॥ १८५ ॥ ऊचुस्ताः स्वामिनी नस्ते, केशानिच्छति यच्छ तान् । धुलुङ्गः स्मित्वाऽऽह दास्यामि, स्वामिन्यै वो यहूनमून् ॥ १८६ ॥ मुण्डयित्वा
शिरस्तासां, धृत्वा पदलिकां कर्चैः । दासीः स प्राहिणोत् पश्चाद्, भामोचे किमिदं ? हलाः ! ॥ १८७ ॥ स्मितोचुः स्वामिनि ! स्वामी, यादृक्
तन्नं हि तादृशम् । भामोद्भामा च केशार्थं, नापितांस्तद्गृहेऽमुचत् ॥ १८८ ॥ मुण्डयित्वा त्वगुत्पाटं, शिरस्तेषां मुमोच सः । तान्
मुण्डानागतान् प्रेक्षेष्प्यया भामाऽनवीद् हरिम् ॥ १८९ ॥ त्वं साक्षी प्रतिभूश्चाऽऽसीर्मुण्डां कारय रुक्मिणीम् । हसित्वा हरिरप्यूचे,
किं नालं मुण्डया त्वया ? ॥ १९० ॥ मायिन् ! हास्येन पर्यातं, तत्केशान् मम दापय । ततो हरिर्वलं प्रेषीत्, केशार्थं रुक्मिणीगृहे
॥ १९१ ॥ आयान्तं हलिन वीक्ष्य, रूपं चक्रे हरेर्मुनिः । तं वीक्ष्यान् विलक्षास्यस्तदैव ववले वलः ॥ १९२ ॥ भ्रातर्मन्यो जनाचारो,
मां प्रेष्यागाः स्वयं पुनः । कथू(वन्धो)र्वयं भृशं तत्र, हेषिता इत्यवगू वलः ॥ १९३ ॥ हरिरूचे न तत्रागामत्रार्थे शपयो ध्रुवम् (वयम्) ।
सर्वो माया तवैवेति, प्रोच्य भामाऽगमद् गृहे (-हम्) ॥ १९४ ॥ कृष्णोऽनुनयितुं भामां, गृहेऽगादथ नारदः । रुक्मिणी-

ममवीत् पुत्र एष श्रेयो हृदुत्सवः ॥ १९५ ॥ ततो ननाम सोऽम्बाङ्गी, प्रद्युम्नः सहजाकृतिः । माताऽपि प्रक्षरत्स्तन्या, बाहुभ्यामालिलिङ्ग-
तम् ॥ १९६ ॥ आनन्दद्वैतभूताङ्गी तां दर्पाश्रुप्लुतेक्षणाम् । स स्माह किञ्चिदाश्चर्यं, कुर्वे ज्ञाप्यो न तावता ॥ १९७ ॥ अनाददानां
हर्षेण, किञ्चित् प्रत्युत्तरं प्रसूम् । प्रतस्ये रयमारोप्य, प्रद्युम्नो युगमुर्द्धरः ॥ १९८ ॥ दध्मौ गङ्गमुवाचोच्चैर्हृत्तम्येपोऽस्मि रुक्मिणीम् ।
यली रक्षतु कृष्णश्चेत्, तत् युत्वाऽचिन्तयद् हरिः ॥ १९९ ॥ कोऽयं मुमुर्षूर्त्स्वाणां, शेखरश्चेत्यमर्षतः । तं स(विश्व)सैन्योऽन्वयाविष्ट,
शाङ्गीं शङ्गं बहन् करे ॥ २०० ॥ प्रद्युम्नो विद्यया सैन्यं, वातस्तूलमिवाक्षिपत् । चक्रे वैकुण्ठं कुण्ठास्त्रमुद्धृताशीमिवोरगम् ॥ २०१ ॥
अत्रान्तरे विपणस्य, हरेर्दोर्दक्षिणोऽस्फुरत् । शशंस हलिने सोऽपि, यावत् चिन्तयतः स्म वौ ॥ २०२ ॥ तत्रैव नारदस्ताववादीद् गृह्यतां
हरे ! । प्रद्युम्नो रुक्मिणीयुक्तः, पुत्रोऽलं युद्धचेष्टया ॥ २०३ ॥ कृष्णं चलं च प्रद्युम्नो, ननाम वरणान् स्पृशन् । सस्यजे वाढमेताभ्यां
युग्धद्वन्द्व्यामसकृच्छिरः ॥ २०४ ॥ साम्बं प्रद्युम्नमावाय, सहैव जा(या)तयौवनम् । उत्तोरणामुत्पताकां, द्वारकां प्राविशद् हरिः ॥ २०५ ॥
हरिणा दीयमानां तां, भानुकोढाक्षकन्यकाम् । नाऽप्रहीत् मे ह्रुपेतीयं, प्रद्युम्नोऽनिच्छुरप्यथ ॥ २०६ ॥ भूचरीः खेचरीः कन्याः,
पितृभ्यां परिणायितः । नारदश्चार्षितः पुत्रानयनोपकृतिवतः ॥ २०७ ॥ भामा सभामा ताम्यन्ती, प्रद्युम्नस्याद्भुतश्रिया । सद्यैव
जर्जरे मञ्चे, शिशयेऽदो लक्ष्म दुःखिनाम् ॥ २०८ ॥ तत्रागतश्च कृष्णोऽवक्, किं ताम्यसि प्रियेऽधिकम् ? । केनापमानिताऽस्यच ? ,
भामोचे कथमप्यदः ॥ २०९ ॥ त्रिखण्डारण्डदोर्दण्ड !, न कोऽपि कोपयेत् परम् । प्रद्युम्नामसुताप्राप्त्या, मरिष्यामि प्रियाऽपि ते ॥ २१० ॥
तत्स्वदाग्रहं ज्ञात्वाऽऽरराध पौपथं हरिः । प्रपद्याष्टमर्षेण, निर्जरं नैगमेषिणम् ॥ २११ ॥ आविर्भूय स सन्तुष्ट आचष्टे स्पष्टमच्युतम् ।
स्मृतः किमर्थमेपोऽवक्, भामायै देहि सत्सुतम् ॥ २१२ ॥ सुरः स्माद्यामुभामोच्य, द्वारं सेविष्यसे यकाम् । तस्याः सुतोऽद्भुतो भावी,

ऋथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५६ ॥

प्रोच्येवं स्वरगात् सुरः ॥ २१३ ॥ गतेऽस्मिन् वासकं भामादेव्यै हरिरद्रान्मुदा । प्रज्ञस्या ज्ञापितं तच्च, प्रद्युम्नस्याथ सोऽवदत् ॥ २१४ ॥
मातर्गृहाण तं हारं, मत्तुल्यसुतकाङ्क्षया । रुक्मिमण्याद् कृतार्थाऽस्मि, त्वयैवैकेन सूनुना ॥ २१५ ॥ खीरजं वा सुतं सिंही, प्रसूते कापि किं
पुनः ? । ब्रूहि तर्हि सपत्नीपु, का सपत्नी तव प्रिया ? ॥ २१६ ॥ ददे येन सुतं तस्यै, तत् शुत्वा प्राह रुक्मिणी । वत्स ! जाम्बवती
तुल्यदुःखाऽभूद् विरहे तव ॥ २१७ ॥ तस्याः स्नात् त्वत्समः सूनुः, प्रद्युम्नोऽम्बाह्वया ततः । विचक्रे विधया भामारूप(पा)माकार्यं तत्र
तत् (वाम) ॥ २१८ ॥ रुक्मिमणी तां तदाख्याय, प्राहिणोत् कृष्णसद्यनि । भामारूपं(पां) गले न्यस्य, हारं तत् (तां) युमुजे हरिः ॥ २१९ ॥
तदैव सप्तमस्वर्गात्, स च्युत्वा कैटभाभरः । सिंहस्थप्राङ्कितः कुक्षौ, जाम्बवत्या अवातरत् ॥ २२० ॥ मुदिता सा गता गेहं, तं स्वप्नं
चाऽऽह शार्ङ्गिणे । तदर्थं न्याकरोत् सोऽपि, शाम्बाहोऽभूत् क्रमात् सुतः ॥ २२१ ॥ दारुको जयसेनश्च, सारथेर्मन्त्रिणः पुनः । सुबुद्धिरेते
तनयाः, सर्वे शाम्बेन जज्ञिरे ॥ २२२ ॥ गृह्णन् फलाफलापं तैः, साढं शाम्बो व्यवर्द्धत । इ(त)वश्च रुक्मिमणी रुक्मिमन्युं प्रत्यमुचमरम्
॥ २२३ ॥ म भोजकटपूनाथं, गत्वा नत्वाऽऽह रुक्मिमणम् । वैदर्भी तेऽङ्गजां देव !, पुत्रार्थेऽर्थयते स्वसा ॥ २२४ ॥ योग्ययोगः पुत्र
विष्णोर्मम चामूद् विधेर्वशात् । स तु प्रद्युम्न-वैदर्भ्योः, स्यादिदानीं भवत्कृतः ॥ २२५ ॥ प्राच्यवैरं स्मरन् रुक्मी, आह तं (प्रोचेऽहं)
स्वकनीं परम् । च(वा)ण्डालेभ्योऽपि दास्यामि, न कदाऽपि हरेः कुले ॥ २२६ ॥ उक्तं तदुक्तं दूतेन, गत्वा धृत्वाऽथ रुक्मिमणी । म्लाना-
भिराग्निनीं रात्रौ, वीक्ष्याऽऽख्यद्विदमङ्गजः ॥ २२७ ॥ मातः ! किमर्थमत्यर्थं, ताम्यस्यस्यै शशंस सा । तद्(तं)वृत्तं स्वमनःशल्यतुल्यं
सोऽप्यवधीत् प्रसूम् ॥ २२८ ॥ मातुलो मे न सामाहः, कृत्वा कर्मोचितं ततः । परिणीयास्मि(स्य) वैदर्भीमेण्यामि भव निश्चला ॥ २२९ ॥
इत्युक्त्वा शाम्ब-प्रद्युम्नौ, गतावुत्पत्य तसुरे । किन्नरस्वरचण्डालौ, भूत्वा गीतानि गायतः ॥ २३० ॥ तौ ज्ञात्वाऽऽजहूवद् रुक्मी,

तद्रीतान्यगृणोत् सुदा । दत्त्वा दानमपृच्छच्च, भो ! युवामगतौ कुतः ? ॥ २३१ ॥ तावूचतुर्विभो ! स्वर्गादायातौ द्वारकां पुरीम् ।
वासुदेवकृते देवैर्निर्मितद्वारोऽलकेव या ॥ २३२ ॥ वैदर्भ्यपृच्छदुत्सङ्गता चमूनिशम्य तौ । जानीय तत्र प्रद्युम्नं, रुक्मिणी-केशवाङ्ग-
जम् ॥ २३३ ॥ शाग्बोऽवगृह्य रूपप्रद्युम्नं, प्रद्युम्नं को न वेद तम् । भ्रमर्योऽब्जमिवेच्छन्ति, सौभाग्यं यस्य योषितः ॥ २३४ ॥ वैदर्भो
रागगर्भोऽभूत्, प्रद्युम्नेऽग्रान्तरे करी । आलानलम्भमुन्मूल्योन्मत्तः पुरसुपाद्रवत् ॥ २३५ ॥ योऽयं वशीकरोतीमं, तस्मै यच्छामि वाञ्छि-
तम् । पटहोऽवायि राशेति, दग्धे केनापि नैव सः ॥ २३६ ॥ धृतः स पटहस्ताभ्यां, गीत्या कृत्वा वशं गजम् । आरुह्य शाम्ब-प्रद्युम्नौ,
तमालाने(नं) धन्यधनुः ॥ २३७ ॥ चित्रीयमाणौ पौराणमाहूयौक्ता नृपेण तौ । यद् रोचते तद् याचेथां, ददामि तावथोचतुः ॥ २३८ ॥
तर्हि देहीश ! वैदर्भो, नास्त्रन्नपाचिकाऽऽचयोः । तत् धृत्वा रुक्मिणा तौ दुः, देशान्निर्वासितौ क्रुधा ॥ २३९ ॥ प्रद्युम्नोऽथाब्रवीत् शाम्बं,
भ्रातर्माताऽतिताम्यति । तद् विलम्बो विवाहेऽस्या, न युक्तोऽथाऽऽगमन्निशि(श) ॥ २४० ॥ प्रद्युम्नो विद्यया शुभ्ररात्रौ सुप्ते जने सति ।
सौधसप्तमभूमिस्थवैदर्भ्यभ्यर्णमभ्यगात् ॥ २४१ ॥ रुक्मिण्याः कृतकं केहलेखं तस्या ददौ शुदा । किमर्पयामि ते भद्र ! ?, सोचे रोमा-
श्चक्रश्रुका ॥ २४२ ॥ प्रद्युम्नोऽवददात्मानं, देहि लावण्यदीर्घिके ! । यदर्धे याचिताऽसि त्वं, प्रद्युम्नोऽग्रागतोऽस्ति(स्ति) सः ॥ २४३ ॥
देवात् सुपटितं कार्यं, जातं तातं विनाऽपि मे । इति शुवाणा तमाख्यत् (तं साऽऽख्यत्), तुभ्यमात्माऽर्पितो मया (मयाऽर्पितः) ॥ २४४ ॥
उपयेमे ततः सोऽग्निं, साक्षीकृत्याऽऽत्मविद्यया श्वेतवासो वसानां तां, वद्धर्द्धिवृद्धिकङ्कणाम् ॥ २४५ ॥ रेमे तथा सद स्वेदं, प्रद्युम्नो
यदुमन्निभिः । निशाद्येऽप्रवीक्षेयं, यामि शाम्बान्तिकं प्रिये ! ॥ २४६ ॥ मया कृताऽस्ति मन्त्रेण, वपूरक्षा तवानधे ! । तन्नेण पितृमा-
तृभ्यां, पृच्छयमानाऽपि मा वदेः ॥ २४७ ॥ इत्युक्त्वाऽगाद् हरेः सनुः, शिश्ये वैदर्भ्यपि स्फिर(स्फुट)म् । रतिश्रमाच्च जागर्योः, प्रद्युम्नाऽभूत्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५७ ॥

प्रगेऽपि न ॥ २४८ ॥ घात्री तत्राऽऽगताऽद्राक्षीत्, तद्वस्ते कङ्कणादिकम् । विवाहचिह्नमुत्थाप्य, साशङ्का साऽन्वयुक्ता ताम् ॥ २४९ ॥
यावन्न किञ्चिद्दूरे सा, तावद् घात्री निजागसः । छिदे गत्वाऽऽह तत्पिरोस्तावेत्यापृच्छतां च ताम् ॥ २५० ॥ नैपाऽऽवख्यौ ततो वीक्ष्य,
सम्भोगोद्वाहलक्षणम् । रुक्मी दृष्यावियं कन्या, नूनं मत्कुलपांसना(पांसुला) ॥ २५१ ॥ रेमे स्वेरमदत्ताऽपि, केनचित् सह तद् वरम् ।
चण्डालाभ्यामभूद् वत्सेलाजुहाव नरेण तौ ॥ २५२ ॥ लात्वा यातं कनीमेतां, तत्र यत्र न वां सुखम् । पश्यामि श्यामिकाकारीत्यदात्
तामेतयोः क्रुधा ॥ २५३ ॥ तत्रोचतुस्तौ वैदभीं, चर्मोपानजलौकसाम् । राजपुत्रि ! गुहेऽस्माकं, किं करिष्यसि विरु(वैक्रि)यम् ? ॥ २५४ ॥
साऽप्यूचे भव(भाव)भावशा, कारयिष्यति यद् विधिः । करिष्यते ह्ययश्यं तद्, दुर्लब्धं दैवचेष्टितम् ॥ २५५ ॥ ततस्तौ शाम्ब-प्रद्युम्नौ,
तामादायान्यतो गतौ । रुक्मिराजो रुरोदौघैः (राड् रुरोद सदस्युचैः), पञ्चात्तापवशंवदः ॥ २५६ ॥ मया वैदभि ! सन्दर्भः, कोऽयं
तेऽनुचितः कृतः ? । श्रिताऽसि श्रपचद्वारे, गौरिव क्रूरकर्मणा ॥ २५७ ॥ मत्त्रां हि श्रपचः क्रोधः, क्रोधोऽन्धक्करणं द्रुवम् । दत्ता चण्डा-
लयोः कन्या, यदायत्ततया मया ॥ २५८ ॥ सूनोरर्थेऽर्थिताऽत्यर्थं, रुक्मिण्या प्राक् पट्टकिभिः । मयैषा कल्पिता नास्मै, हा ! दैवोपहता-
त्मना ॥ २५९ ॥ क्रन्दश्रैयं स शुश्राव, वेणु-वीणादिवन्धुरम् । पुराद् यद्विद्वद्भ्रान्तं, किमिति ? पृष्टवान् नरान् ॥ २६० ॥ ऊचुस्ते देव !
प्रद्युम्नो वैदभी-शाम्बयोः समम् । विमानतुल्ये सौधेऽस्ति, सङ्कीर्तं कारयन् सुखम् ॥ २६१ ॥ श्रुत्वा जहर्षे तां रुक्मी, रुक्मिणी-
तनयश्रियम् । आकार्योऽन्तर्चं जामेयं, जामतुल्लोदोऽधिकम् ॥ २६२ ॥ रुक्मिणं रुक्मिणीसुनुराष्ट्रच्छ्य द्वारकां क्रमात् । आ(अ)गाद्
वैदभी-शाम्बाभ्यां, सममन्वेक्षणक्षणः ॥ २६३ ॥ रममाणः सुतं तस्यौ, प्रद्युम्नः सार्द्धमेतया । सुहिरण्याख्यया शाम्बो, नार्यो
(वैरया) हेमाङ्गदोऽनुवा ॥ २६४ ॥ अथ प्रद्युम्न-वैदभ्योरनिरुद्धाहयोऽङ्गजः । पावनं यौवनं प्राप, मृगाक्षिमृगवागुरम(राम्) ॥ २६५ ॥ पुरे

शुभनिवासाब्दे, तदाऽभूद् वाणसेचरः । कन्यकाऽमुष्य चोपाऽऽख्या, रूपरेखाकपोपला ॥ २६६ ॥ विद्यां साऽऽप्रापयद् गौरीं, विशिष्टवर-
लिप्सया । सा तुष्टाऽऽचष्ट ते पौत्रो, हरेरस्तु वरो वरः ॥ २६७ ॥ वाणेनाऽऽप्राधितो गौरीरमणः शङ्करामरः । प्र(तु)ष्टस्तस्मै वरमदादज-
व्यत्वं रणाङ्गणे ॥ २६८ ॥ प्रियं प्रियाऽह् सर्वत्राज्यत्वं नाथ ! नोचितम् । यद् दत्तं गौर्या चो(यन्मयो-)पाया, अनिरुद्धोऽर्पितो वरः
॥ २६९ ॥ सुरस्त्वमूचेऽज्यस्त्वं, भावी स्त्रीकार्यतोऽन्यतः । खेचरैर्मूचैश्चोपा, प्रार्थिता नाऽऽर्पयत् पिता ॥ २७० ॥ अनिरुद्धमुपा प्रेष्य,
चित्रलेखां नमश्चरीम् । आनाययद् गृहे स्नेहाद्, देहाद्वैतसुगार्थिनी ॥ २७१ ॥ तां गान्धर्वविवादेनोद्धाह्याऽऽदाय चचाल सः । ऊचे
पौषैरनिरुद्धो, हरान्येप क्षुपमुपाम् ॥ २७२ ॥ वाणो वाणासनी वाणैरनिरुद्धं निरुद्धवान् । शुनकैर्व्याधयत् सिंहं, क्रोधान्धीकृतचे-
तनम् (ः) ॥ २७३ ॥ पाठसिद्धां ददौ विद्यां, तदोपा पत्युरात्मनः । वद्वलाद् वर्धितौजस्कोऽनिरुद्धो युयुचेऽधिकम् (तराम्) ॥ २७४ ॥
यद्वोऽनिरुद्धो वाणेन, नागपाशैरिभार्भवत् । प्रज्ञया विद्यया सद्यो, क्षापितं तत् मुरारये ॥ २७५ ॥ सराम-शाम्ब-प्रद्युम्नः, शीघ्र-
मागाव् जनार्दनः । तुमुदुर्नागपाशास्ते, ताक्ष्याङ्गुल्येक्षणात् क्षणात् ॥ २७६ ॥ रुद्धो रुद्धोऽनिरुद्धेन, वायोऽवक् शार्ङ्गपाणिनम् ।
किं न ध्रुवं ममायापि, गोपकोपफलं बलम् ? ॥ २७७ ॥ सङ्ग्रामन्ति पितुर्दोषाः, सुते तत् सत्यमीरितम् । कन्याचौर्यं त्वयाऽऽरब्धं,
सङ्क्रान्तं तत् सुतादिषु ॥ २७८ ॥ तत्फलं दर्शयान्यद्य, धृत्वा शार्ङ्गैर्ब्रवीदरे ! । कन्याऽन्येभ्यो हि दातव्या, दोषस्तद्वरेणोऽस्ति कः ?
॥ २७९ ॥ शृङ्गुटीभीषणो वाणो, बाणैर्वर्पेन् मुरारिणा । निरखीकृत्य निःकृत्य, प्रापितः प्रेतपाद्गृहम् ॥ २८० ॥ उषाशुषायुतं
पौत्रमादाय मुदितो हरिः । सराम-शाम्ब-प्रद्युम्नो, द्वारकां पुनरायौ ॥ २८१ ॥ शाम्बानिरुद्ध-प्रद्युम्नाः, पूद्वादे नेमिनोऽन्तिके ।
प्रमन्य पुण्डरीकाद्रौ, त्रयोऽप्यापुः शिवालयम् ॥ २८२ ॥ इति प्रद्युम्न-शाम्बानिरुद्धानां प्रबन्धः ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५८ ॥

अथ पडयि देवकीसुता उच्यन्ते—

वत्सीसपुंरंधिर्वदे, देवदपुत्ता अणीयजसपमुहा । छल्पि य नेमिसुसीसा, चउदसपुवी गया सिद्धिं ॥ ३१ ॥
न्याख्या—‘पडयि’ देवकीपुत्राः—सुताः ‘भताः’ प्राप्ताः ‘सिद्धिं’ मुक्तिमिति कर्तृ-कर्म-क्रियायोगः । किंविशिष्टाः ? द्वात्रिंशत्पुत्र-
न्धीणां—कुटुम्बिनीनां पत्नयः—भर्तारः । किंनामानः ? अनीक्यशःप्रमुखाः—प्रभृतयः । पुनः किंविशिष्टाः ? नेमेः—द्वाविंशार्दतः सुशिष्याः—
शोभनविनेयाः । पुनः किंविशिष्टाः ? चतुर्दशपूर्विणः । इति गाथाव्यवार्थः ॥ ३१ ॥ भावार्थस्त्वयम्—

श्रीवसुदेव-देवक्योः, कंसेनोपयमोत्सवः । सुहृद्-भगिन्योः स्नेहेन, प्रारब्धो मथुरापुरि ॥ १ ॥ तत्र कंसातुजः कंससद्माऽऽगादति-
मुक्तकः । विहरन् पारणाहेतोः, पूर्वोपात्तव्रतो व्रती ॥ २ ॥ जरासन्धसुता जीवयशा कंसप्रियाऽऽह तम् । साधो ! साधूत्सवाहेऽस्मिस्त्वभागा
देवरोऽस्ति मे ॥ ३ ॥ एहि साद्धं मया नृत्य, हस गाय पिवाऽऽसयम् । लगित्वोन्मत्तया कण्ठे, सोऽकदर्थिं गृहस्यवत् ॥ ४ ॥ स मुनिर्हो-
नयानूचे, मुग्धे ! माद्यसि किं मुधा ? । देवक्याः सप्तमाद् गर्भात्, पति-पित्रोस्तव क्षयः ॥ ५ ॥ वज्रपातमिवासहं, तत् क्षुत्वा कंसपठयसौ ।
द्विधोत्तीर्णमदायस्याऽवस्थां पत्ये क्षांस ताम् ॥ ६ ॥ कंसः साशङ्क आचख्यौ, प्रिये ! प्रकृतिभाषिणाम् । अपि मोघीभवेद् वञ्चं, महर्षीणां
वचो न च ॥ ७ ॥ परं वाच्यं न कस्यापि, यत्स्थित्ये यावदस्मि न । अस्मिन् कार्ये यतो मञ्जः, पट्कर्णो भिद्यते बहिः ॥ ८ ॥ इत्युक्त्वा
मदिरावस्थां, नाटयन् निर्मदोऽपि सः । वसुदेवान्तिकं दूराद्, रचिताञ्जलिगमत् ॥ ९ ॥ अभ्युत्थाय जगादैर्न, वसुदेवः ससम्भ्रमम् । प्राण-
प्रियसुहृत् ! किञ्चिद्, वक्तुकाम इवेक्ष्यसे ॥ १० ॥ ब्रूहि यच्छामि किं तुभ्यं ? , तवः कंसोऽज्रवीत् प्रिय ! । कृतार्थोऽहं कृतो जीवयशादाप-
नतः पुरा ॥ ११ ॥ इदानीं देवकीजातमात्रसप्तमर्भकार्पणात् । कृतार्थयेति तेनोक्ते, प्रयेदे शौरिरप्यजुः(व्यदः) ॥ १२ ॥ भावानमिक्षा कंसस्य,

देवक्यपि जगाद भोः ! किं कथ्यं मेऽत्र पुत्राणामन्तरं त्वद्-दशार्हयोः ? ॥ १३ ॥ विधिना विधिनेवात्राऽऽद्ययोर्योगस्त्वया कृतः । सर्वकार्यधिकारी त्वं, किं द्यूनेनपिकारिवन् ? ॥ १४ ॥ किं देवकि ! बहूकेनाऽऽद्यत्ता गर्भोऽस्त्वास्मै ते । ससेत्युक्ते दशार्हेण, पत्न्यपि प्रत्यक्षत ॥ १५ ॥ महाप्रसाद इत्युक्त्वा, कंसः क्षीवा(वा)पदेशतः । दशार्हेण समं पीत्वा, सुतं स्वाश्रयमाश्रयत् ॥ १६ ॥ बाकशूरः शौरिरश्रौषी-
दायं वाक्यं दुरायति । दम्भिना चञ्चलितोऽस्मीति, सुतं चान्यतप्यत ॥ १७ ॥ इतश्च भद्रिलपुरे, श्रेष्ठी नागाह्वयोऽभवत् । सुलसाऽन-
लसा धर्मे, तत्पत्नी तौ महाऽऽस्त्रिकौ ॥ १८ ॥ देशवे सुलसाश्राद्धा आचलयाचतिमुक्तकः । चारणपिरसौ बाला, भवित्री निन्दुरेव यत् ॥ १९ ॥ तपसाऽऽराधितो नैगमेप्यारयः परिणीतया । तया पुनर्यमित्यूचे, तं द्वात्याऽवधिना सुरः ॥ २० ॥ अहं धार्मिके(कि) ! देवक्या,
गर्भान् कंसेन याचितान् । मार्यमाणान् पराष्ट्र्य, निन्दोर्दोस्यामि तांस्तव ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वा पुण्यबलौ ते, देवकी-सुलसे समम् । स्वशक्त्या
स सुरश्चक्रे, गुर्विण्यौ च तथा समम् ॥ २२ ॥ सुपुत्राते समं दिव्यप्रभावाद्भरः पुनः । सुलसायै ददौ गर्भान्, देवक्याः बडपि क्रमात् ॥ २३ ॥ देवक्यै सौलसान्(सुलासा-गर्भान्, मृतानपितवान् सुरः । दृपदारफालयत् कंसो निस्तृशो(सैः) भिन्नवखवत् ॥ २४ ॥ पडेवं देवकी-
निहंतारिदेवयैशाः, शत्रुसेनश्च ते त्वमी ॥ २५ ॥ नाम्नाऽनीकर्षयोऽनन्तसेनावर्जितसेनकः ।
शुमुजिरे चिरम् ॥ २६ ॥ कमादुद्यौवनाः कन्याः, पितृभ्या परिणयिताः । द्वात्रिंशत् ते प्रत्येकं, भोगान्
तेऽर्हतो धर्मं, जगद्भुः पढपि द्रतम् । तपस्यन्तस्तपस्वीत्रं, विलहुरर्हता समम् ॥ २७ ॥ इतश्च पाचयन् पादैः, श्रीनेमिरवनीतलम् । इयिवान् भद्रिलपुरं, सेव्यस्त्रिदशकोटिभिः ॥ २८ ॥ भुत्वाऽन्ते
सहस्राश्वयणोपचने देवसंस्थते ॥ २९ ॥ पढपि भ्रातरः पष्ठपारणकं(क) चिकीर्षवः । त्रिषा युगलिनो भूत्वा, विविशुद्धीरकां पुरीम् ॥ ३० ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तो
तृतीयो
विश्रामः ।

देवकी-
पटसुत-
वत्तन्यता ।

॥ ५९ ॥

आयेऽनीकयशोऽनन्तसेनौ युगलके सुनी । आयातौ देवकीसद्मा, तौ दृष्ट्वा साऽत्यमोदत ॥ ३२ ॥ प्रत्यलाभयदेतौ सा, मोदकैः सिंह-
केसरैः । जगत्सुतौ ततश्चान्यौ, भ्रातरावागतौ सुनी ॥ ३३ ॥ अजितसेन-निहताख्यावपि प्रतिलाभितौ । पुनर्मुमुक्षोस्तादृशं, तृतीयं
युगमगतम् ॥ ३४ ॥ देवयशःशत्रुसेनाभिधं पप्रच्छ देवकी । दिव्योहो भगवन् ! किं वो, यत् त एवाऽगताः पुनः ? ॥ ३५ ॥ किमेत
एवेति मतिभ्रमो यूयं परे पुनः ? । पुर्यां वा स्वर्गकल्पायां, मैक्ष्यं नपिमिराप्यते ॥ ३६ ॥ ऊचुस्तुतौ न दिव्योहः (दिव्योहो न), किन्तु
पद् सोदरा वयम् । सुलसा-नागयोः पुत्रा, भद्रिलद्रङ्गवासिनोः ॥ ३७ ॥ प्राव्रजामो वयं धर्मं, धृत्वाऽन्ते नेमिनो हि पद् । भवद्गृहे त्रियुग्मेन,
पारणार्थमिताः दृढम् ॥ ३८ ॥ देवक्यचिन्तयत् साम्यं, कृष्णस्यैष्वीक्ष(वेक्ष्य)ते कियत् । तिलस्यापि तिला नैवं, तत्किं नामी ममाऽऽत्मजाः ?
॥ ३९ ॥ जीवदृष्टुताऽऽख्याता, पुरा(रो)ऽतिमुक्तसाधुना । साऽधुना मे मनोभ्रान्तिरेषु पृच्छामि तद् विमुम् ॥ ४० ॥ ततः प्रावर्तितीयेऽह्नि,
सन्देशपोद्गते । नन्तम नेमिनं गत्वा, देवकी धर्मसद्मगम् ॥ ४१ ॥ तद्भावं भगवान् जानन्नूचे देवक्यमी सुताः । तवेति सुलसाया(यै) मे,
प्राग् वत्ता नैगमेपिणा ॥ ४२ ॥ देवकी तान् पण्डप्यपीन्, पश्यन्त्युत्पन्नव(स्रक्षर)स्तनी । ववन्दे चाऽऽ जीवन्तो, दिष्ट्वा दृष्टाः स्वसूनवः
॥ ४३ ॥ राज्यं वा व्रतसाम्राज्यं, प्राज्यं मत्कुक्षिजन्मनाम् । मुदेऽदः किन्तु खेदाय, स्वयं(मया)नैकोऽपि लालितः ॥ ४४ ॥ प्रसुरम्यभ्यधादेवं,
मुधा मा साम्य (ताम्यसि) देवकि ! । स्वार्जितं मुज्यते कर्म, न परः कोऽपि कारणम् ॥ ४५ ॥ अहारीः सप्त रत्नानि, सपत्न्यास्त्वं(स्व)
पुरा भवे । रुदन्त्या अपितं चैकं, तस्येदं कर्मणः फलम् ॥ ४६ ॥ प्राजन्मकर्म निन्दन्ती, नत्वेशं गृहमागता । दुःस्थानस्थेव सा तस्यौ, पुत्र-
लालनलालसा ॥ ४७ ॥ विमना दृश्यसे मातः !, किमित्युक्ताऽच्युतेन सा । ऊचे किं जीवितव्येन ?, ममान्वर्गदुनाऽमुना ॥ ४८ ॥ चाद्विती
नन्दगेहे त्वं, नागागारे(नागगेहे)तवाग्रजाः । पालितं न मयाऽपत्यं, किमपीवान्यपुष्टया ॥ ४९ ॥ तद् वत्स ! वत्सकं स्त्री(स्व)यं, धन्या गौरपि

[प्रति] पालयेत् । दूयेऽहं नितरामालापलालनशालिशा ॥ ५० ॥ पूरयाम्यम्ब ! ते, वाञ्छामित्युक्त्वाऽगाद् गृहं हरिः । हरेराराधयामास, सेनान्यं नैगमेपिणम् ॥ ५१ ॥ सन्तुष्टः स्पष्टमाचष्टामो भ्राता हरे ! तत्र । भावी परं स तारुण्य एवाऽऽशु प्रव्रजिष्यति ॥ ५२ ॥ तद्व-
चोऽनन्तरं कश्चित्, स्वर्गात् च्युत्वा सुरोत्तमः । उत्पेदे देवकीकुक्षौ, शुष्यामिव सुमौक्तिकम् ॥ ५३ ॥ क्रमाद् जज्ञेऽन्नजो गजसुकुमाला-
ऽह्वयोऽद्भुतः । लालयन्ती स्वयं कृष्णकल्पं तं मुमुदे प्रसूः ॥ ५४ ॥ पित्रोर्नोत्सवो भ्रातृप्रीतिपात्रमसौ क्रमात् । उद्यौवन उपयेमे, द्रुमपुत्री
प्रभावतीम् ॥ ५५ ॥ क्षत्रियाणीभवां सोमां, सोमशर्मद्विजालम्बाम् । मातृ-भ्रातृपरोषेनानिच्छन् गज उपायत ॥ ५६ ॥ तदैव समवा-
सार्पित्, श्रीनेमिस्तुदुपान्तिके । धर्मं गजसुकुमालः, सभार्यो विधिना (ऽवहितो)ऽशृणोत् ॥ ५७ ॥ आमङ्ग्य माता-पित्रादिवर्गं धैरान्य-
रङ्ग (क्लि)तः । गजः सभार्यः प्राध्वजोद्, पृथिवीप्रजयर्जितः ॥ ५८ ॥ ततो रुरुदुरत्यन्तं, तद्वियोगासहिष्णवः । पितरौ भ्रातरो ज्येष्ठा, गजे
प्रमज्जिते सति ॥ ५९ ॥ सायं पृष्ठा प्रभु तस्यौ, गजः प्रतिमया निद्रि । स्मशानभूमौ दृष्टञ्च, ब्रह्मणा सोमशर्मणा ॥ ६० ॥ स दृश्यो यदि
पातण्डचिकीरेप दुरासयः । उपयेमे कथङ्कारं, मम पुत्री तपस्विनीम् ? ॥ ६१ ॥ एवं विचिन्त्य चित्वाया खलदङ्गारपूरितम् । अतिष्ठित्
घटीतण्ड (कण्ठं), स तन्मूर्द्धि विरुद्धीः ॥ ६२ ॥ दहमानोऽग्निना तेन, सहमानः परीपहम् । दग्धकर्मन्धनोऽग्निकेवलोऽगाद् गजः
शिवम् ॥ ६३ ॥ [इति देवकीपद्मसुतसम्बन्धः ॥]

एतदेवाह—

चंदामि नेमिसीसं, वयदिणगदिपुगराहवरपडिमं । सोमिलकयउवसगं, गयसुकुमालं सिचं पत्तं ॥ ३२ ॥

व्याख्या—‘गजसुकुमालं’ कृष्णलघुभ्रातरं वन्देऽहमिति गम्यम् । तं कं ? नेमिशिष्टं ? क्विशिष्टं ? भ्रातृदिन एव गृहीतैकरात्रि-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

देवकी-
पद्मसुत-
वक्तव्यता ।

॥ ६० ॥

कवरप्रतिमं—आयोत्सर्गम् । पुनः किंविशिष्टं ? “सोमिल” इत्यादि सोमशर्मद्विजविहितोपसर्गं तवश्च ‘शिवं’ मोक्षं प्राप्तम् । इति गाथा-
पर्यायार्थः ॥ ३२ ॥ अत्र केचित् प्रक्षेपरूपमिगामपि गाथां पठन्ति—

जो मेविज्जाउ चुओ, आयाओ जउकुले विसालम्मि । तं देवईअवच्चं, गयसुकुमालं नमंसांमि ॥ ३३ ॥
व्याख्या—तं ‘गजसुकुमालं’ पूर्वोक्तं, ‘नमंसांमि’ नमस्करिष्यामि । तं कं ? देवक्याः ‘अपत्यं’ न पतन्ति येन जातेन पूर्वजा
नरफावनो तदपत्यमित्येतद्वक्ष्यम् । यो ग्रैवेयकात् च्युतः ‘विशाले’ विस्तीर्णे यदुकुले ‘आयातः’ आययौ । इति गाथापर्यायार्थः ॥ ३३ ॥
भाषार्थो दक्षित एव ॥

अथ दण्डणार्पिं स्तौति—

जो वासुदेवपुरओ, पसंसिओ दुक्करं करेइ त्ति । सिरिनेमिजिणवरणं, तं ढंढरिसिं नमंसांमि ॥ ३४ ॥
व्याख्या—तं दण्डर्पिं नमस्करोमीति क्रियायोगः । कोऽसौ ? यः ‘वासुदेवपुरते’ कूष्माण्डे ‘प्रशंसितः’ श्लाघितः, केन ? ‘श्रीनेमि-
जिनवरेण’ द्वाविंशतमतीर्यकृता । कथं ? दुष्करं करोतीति । इति गाथापर्यायार्थः ॥ ३४ ॥ भाषार्थस्त्वयम्—

हरेः पत्न्यां दण्डणायां, पुत्रोऽभूद् दण्डणाह्वयः । उपायतोदयौवने(नो)ऽसौ, बह्वी राज्ञ्यंफन्यकाः ॥ १ ॥ पद्मिनीनामसौ प्रेमरसमा-
स्वादयन्नपि । सुमनस्तु स्थिति चक्रे, विशेषात् चञ्चरीकवत् ॥ २ ॥ अन्येद्युर्नमितः भीष्मा, दण्डणो देवनामृतम् । ग्राघ्राजीत् तद्भुवा-
(तद्भुवा, च शिवा-)पत्यर्थं, पित्रा कृतव्रतोत्सवः ॥ ३ ॥ सर्वस्य सम्मतस्यास्याहंवा विहरतः समम् । तदोदियाय प्राग्बन्माचीर्णं कर्मोऽऽन्तरायिकम्
॥ ४ ॥ स शति यत्र यन्नामि(ण), तत्र तत्र न किञ्चन । मुनयो ये यदुक्तेन, सदाऽऽपुत्सेऽप्ययोऽपि न ॥ ५ ॥ ततः पद्मच्छुम्भेपयत्नेलोक्य-

स्वामिनस्तव । शिष्यः पुनो हरेः सर्वगुणानयेकमास्पदम् ॥ ६ ॥ पुर्यत्सां घार्मिकोदार-भनाढ्यायां भ्रमन्नपि । भिक्षामात्रमपि कथं, मुनि-
नांप्रोति ढण्डणः ? ॥ ७ ॥ [युष्मम्] स्वाम्याख्यत् मगधेषु प्राग्, ग्रामेऽभूद् धान्यपूरके । विप्रः परासरो नाम्ना, नृपायुक्तो विवि(यु)-
क्कधीः (विवेकधीः) ॥ ८ ॥ सोऽन्यदावापयद् ग्राम्ये राज(ज्य)क्षेत्राण्यनेकशः । मध्याह्नेऽप्यागते भक्ते, नामुञ्ज(च)त् तांस्तपस्विनः ॥ ९ ॥
क्षुधितैस्तृपितैः श्रान्तैर्धर्मात्तर्होर्लिकैर्दृपैः । स्वक्षेत्रेऽकर्पयत् सीता(मा)भेकां तेभ्यः द्रव्यक् पृथक् ॥ १० ॥ तत्राऽऽन्तरायिकं कर्माजित्वा भ्रान्तवा
भवं सः । जातोऽयं ढण्डणः कर्म, जन्मनीहोदियाय तत् ॥ ११ ॥ तत् श्रुत्वोत्पन्नवैराग्यो, ढण्डणपरिजितान्तिके । नाहं भोक्ष्येऽन्य-
लब्धेत्यप्रहीदुप्रमभिप्रहम् ॥ १२ ॥ सहमानो मुनिः सन्यक्, तमलाभपरीपहम् । न भुञ्जानोऽन्यलब्ध्या सः, कियन्तं कालमलगत् ॥ १३ ॥
समास्थितं प्रभुं नरयाऽन्यदाऽष्टच्छद् जनार्दनः । महर्षिणाममीयां कः स्वामिन् ! दुष्करकारकः ? ॥ १४ ॥ स्वाम्याख्यत् मुनयः सर्वे,
राजन् ! दुष्करकारकाः । घाहं सोढा ढण्डणपरियस्त्वलाभपरीपहम् ॥ १५ ॥ इति श्रुत्वा प्रभुं नत्वा, प्रत्यागच्छन् पुरीं हरिः । यान्तं
गोचरचर्यायामद्राक्षीद् ढण्डणं मुनिम् ॥ १६ ॥ गजदुर्चीर्यं गोविन्दो, भस्मितलं नमोऽकरोत् । हृद्वैकश्रेष्ठिनाऽचिन्ति, घन्यो यो(ऽयं) हरिणा
न(त्रु)तः ॥ १७ ॥ तस्यैव श्रेष्ठिनो गोहे, विहरन् ढण्डणोऽप्यगात् । कृष्णाचर्यं इति तं सोऽपि, मोदकैः प्रत्यलाभयत् ॥ १८ ॥ शीघ्रमेत्य
जिन नत्वा, मुनिरेदं व्यजिज्ञपत् । किं मेऽ(किमाऽऽ)न्तराय(यि)कं कर्म, क्षीणं भिक्षां यदामुब्रुवम् ? ॥ १९ ॥ स्वाम्याचख्यौ न तत् क्षीणं,
किन्तु लब्धिर्हरेरियम् । नतोऽसि तेन तेन त्वां स श्रेष्ठी प्रत्यलामयत् ॥ २० ॥ परलब्ध्या न भोक्ष्येऽहं, चिन्तयन्नित्यभिप्रहम् । परि-
ष्टापयितुं भिक्षां, प्रारेभे स्वण्डिलावनौ ॥ २१ ॥ अज्ञानाऽऽचीर्णकर्माणि, दुःक्षयाण्यङ्गिनामहो ! । इति चिन्तयतस्तस्योत्पेदे केवलमुज्ज्वलम्
॥ २२ ॥ प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य, चत्र केवल(लि)पर्यदि । ढण्डणपरिरुपाविद्यत्, सुरेन्द्रैरप्युपासितः ॥ २३ ॥ इति श्रीढण्डणमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथ गाथात्रयेण थावचापुत्रादीनां सम्बन्धग्राह—

इवमकुलपालियाओ, सुपरिचत्ताओ जेण यत्तीसं । जस्स य निक्खमणमहं, दसारकुलनंदणो कासी ॥ ३६ ॥
जो पुरिससहससजुओ, पधइओ नेमिपायमूलम्मि । सो थावचापुत्तो, चउदसपुवी सिवं पत्तो ॥ ३७ ॥

व्याख्या—‘सः’ वक्ष्यमाणः थावचापुत्रः ‘सिवं’ मोक्षं प्राप्त इति द्वितीयगाथान्ते क्रियायोगः । इह कः ? येन “इवम” चि इमं-
गजमईन्तीति इम्याः—धनिनसेपां कुलं—वंशस्तस्य वालिकाः—कुमार्यस्ताः, किं ? “सुपरिचत्ताउ” चि सुप्र इति—सिंहादसतया परि—सामस्त्येन
त्यक्ताः—परिहृताः, कतिसहस्रकाः ? द्वानिंशत् ‘चः’ (तु) पुनः यस्य ‘निष्क्रमणमहं’ प्रतोत्सवं, “दसार” इत्यादि नारायण इत्यर्थः
“अपासि” चि अकार्यीत् । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ३५ ॥ यः पुरुषसहसयुतः प्रयजितः, कस्मिन् ? नेमिपादमूले । पुनः किंविशिष्टः ?
‘चतुर्दशपूर्वी’ तद्वान् (न्देत्ता) इति द्वितीयगाथार्थः ॥ ३६ ॥ तथा—

सहसजुओ तस्सीसो, चउदसपुवी सुओ गओ सिद्धिं । इक्कारसंग सुपसीस सेलओ तह य पंचसए ॥ ३७ ॥
व्याख्या—‘शुरूः’ परिब्राजको गतः सिद्धिमिति क्रिया । कोऽसौ ? ‘तच्छिष्यः’ थावचापुत्रवितेयः, कथं ? “सहसजुओ” चि
सहस्रनरैः सार्द्धमिति गम्यम् (त्यर्थः) । चतुर्दशपूर्वधारी जातश्च । तथा शुकशिष्यः ‘सेलकः’ सेलकनामाऽऽचार्यः “पंचसए” चि
पञ्चशतैर्नरैः सार्द्धमिति गम्यम् । किंविशिष्टोऽसौ ? “एक्कारंग(रसगि)” चि एकादशाङ्गवेदी गतः सिद्धिमित्यत्रापि योज्यम् । इति गाथार्थः

॥ ३७ ॥ भावार्थोऽप्ययम्—

द्वारि(र)कायां महापुर्या, सार्थनाथप्रिया पुरा । थावचाऽऽख्याऽमबद्ध भूरिभूरि-माणिक्यरोहणा ॥ १ ॥ पुत्रो माण्डुरत्वेन,

थावचापुत्र-
शुरू-सेलक-
महर्षि-
प्रयन्धः ।

धावच्चासुत इत्यमृत । तस्याः कस्याश्चिदन्वाया, नाज्ञा स्यात् तनयाह्वया ॥ २ ॥ स तु द्वात्रिंशत् कन्या जनन्या परिणयितः ।
महेभ्यानां महाभूत्या, वारुण्ये युगपन्मुदा ॥ ३ ॥ तामिरभद्रसौभाग्यसुभगो भोगमङ्घ्रिभिः । दोगुन्दुकामर इवानैपीत् स(सु)समयं
सुखम् ॥ ४ ॥ अन्येद्युर्नेमिभः श्रुत्वा, पेशलाऽऽवेक्षदेशनाम् । मोहनिद्रागमोन्निद्रः, धावच्चासूः प्रसुमवक् ॥ ५ ॥ मातर्मया श्रुतोऽ-
सारः, संसारः स्वामिनोऽन्तिके । अन्यत्र चारुचारित्रात्, सारसीक्षे न किञ्चन ॥ ६ ॥ तद् देहानुमतिं मातः !, प्रप्रजान्यन्तिकेऽर्हतः ।
फारगारातुफारेऽस्मिन्, संसारे कः सुधीर्वसेत् ? ॥ ७ ॥ श्रुत्याऽऽह माता मा जा(ता)व !, मां सुक्त्वैकाकिर्नीं ब्रज (जेः) । मृतं पतिं
प्रमजितं, त्वां सेहे युगपत् कथम् ? ॥ ८ ॥ पत्या विनोपविष्टाऽस्मि, प्रागेव देवदण्डिता । तवान्मयस्याधारेण, का स्थितिस्तद्विनाऽधुना ?
॥ ९ ॥ तत् श्रुत्वा स्रग्दरप्युचे, संसारे कोऽपि कस्य न । कः पतिः ? कोऽन्नजः ? काऽन्या ? सर्वे(र्वो)ऽपि स्वार्थतत्पराः(रः) ॥ १० ॥ ज्ञात्वा
तन्निर्णयं माताऽनिच्छन्त्यपि प्रपद्य तत् । प्रतोत्सपाय कृष्णान्ते, राज्ञिचिह्नार्थमायौ ॥ ११ ॥ धावच्चा स्माह हे राजन् !, राजचिह्नानि
मेऽप्य । कुर्वे यैरात्मजस्याहं, महानिष्कमणोत्सवम् ॥ १२ ॥ हरिरागत्य तद्वेदं, धावच्चासुतमब्रवीत् । भोगान् मुह्यद्वाधुना भद्र !, प्राब्राजी-
र्यर्द्ध(र्द्धि)के पुनः ॥ १३ ॥ सोऽवक् स्वदन्ते नो राजन् !, भोगा भीविषुतात्मनाम् । हरिणोकं कुतो भीतिर्ब्रूहि मे वारयामि वाम् ॥ १४ ॥
मृत्योर्भीतिरेनोक्ते, तूष्णीकोऽस्याद् जनार्दनः । ततश्चोदधोपयामास, पुर्योमारक्षकैरिदम् ॥ १५ ॥ भो भो ! यः कश्चिदादत्ते, दीक्षां
तस्योत्सवं हरिः । फरोतीति ततोऽमूयन्, घना दीक्षोत्सुका जनाः ॥ १६ ॥ सहस्रबाह्यशिविकामारूढो हरिणा स्वयम् । कृतो(त)व्रतोत्स-
वोऽत्यर्थं, राजचिह्नैरलङ्कृतः ॥ १७ ॥ हृद्यवाद्यनिनादोद्यदुद्यमः सार्यवाहसूः । सहस्रमनुजैः सार्द्धं, प्राब्राजीत् नेमिनोऽन्तिके ॥ १८ ॥
[युग्मम्] स चतुर्दश पूर्वोणि, पपाठाशठमानसः । चक्रे सेलकपुरेशं, श्रावकं सेलकं नृपम् ॥ १९ ॥ पुरीं सौगन्धिकं प्राप्तः, धावच्चासूः

कषार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

धावच्चापुत्र-
शुक-सेलक-
महर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ ६२ ॥

सुदर्शनम् । मत्तं शुक्रपरित्राजः, श्रेष्ठिनं प्रत्यवोधयत् ॥ २० ॥ धावचापुत्रा वादे, परिघाड् विजितः शुक्रः । साकं शिष्यसहस्रेण निष्क्रान्तोऽल्लेख सन्निधौ ॥ २१ ॥ क्षययित्वाऽष्टक्रमाणि, धावचापुत्रक्रमात् । शिवं शत्रुघ्नये शैले, शिश्रिये श्रेयसः फलम् ॥ २२ ॥ पन्थकप्रमुत्तमात्पद्मशला समन्वितः । शुकेन सेलककम्पापो, दीक्षितः शिक्षितः क्रमम्(क्रमात्) ॥ २३ ॥ पठित्वैकादशाङ्गानि, शिष्यैर्विहरतः समम् । रोगा रुक्षारसाहारैः, सेलकार्यस्य जक्षिरे ॥ २४ ॥ स्वपुत्रमद्रुकम्पापयानशालास्थितस्ततः । सेलकोऽचीकरद् वैद्यैश्चिकित्साभात्मवर्ष्मणः ॥ २५ ॥ लुब्धोऽतिमधुराहारैर्विजह्ने नीरुजोऽपि न । यदुघोक्तोऽपि गीतार्थैः, सेलकः सुलदीतलः ॥ २६ ॥ नियुज्य पन्थकं तेषां, वैयापृत्तेऽन्य(न)साधयः । विजहुंशलसायन्ते, नैयोयवविहारिणः ॥ २७ ॥ सूरयः कार्तिकचतुर्मासिकाद्दे यदृच्छया । मत्तं मुक्त्वा पयः पीत्वा, सायमेव स्य शेते ॥ २८ ॥ अयाऽऽप्यदयकवेलायां, क्षामणावसरे गुरोः । चरणौ घट्ट(ट)यामास, पन्थकः शिरसाऽऽत्मनः ॥ २९ ॥ कश्चक्रे क्रूरकर्मां मे, निद्राच्छेदमकाण्डतः । इत्युक्ते सूरिणा क्रोधात्, मधुरं स्नाह पन्थकः ॥ ३० ॥ भगवन् ! भाग्यहीनेन, पूज्या आशान्तिता मया । क्षामणा(ण)या द्वितीयेन, ममाऽजः क्षम्यतामदः ॥ ३१ ॥ ध्रुत्वैत्यचिन्तयत् शान्तो, धिङ् मामाहारलम्पटम् । न ज्ञातं यन्मयाऽज्ञानात्, पर्याप्त्येतत् महत्तमम् ॥ ३२ ॥ विजहार ततोऽन्यत्र, मिलिताः साधवोऽखिलाः । सिद्धः शत्रुघ्नये शैले, सेलकः सपरिच्छदः ॥ ३३ ॥ इति श्रीधावचापुत्र-शुक्र-सेलकानां प्रयन्यः ॥

जो य पर(रि)काम इ तवं, छिन्नं ल्हं च देहमगणंतो । सिद्धं विदुयरयमलं, सेलगपुत्तं तयं चंदे ॥ ३८ ॥
व्याख्या—इयमपि प्रश्नेपरूपा गाथा यथाज्ञाता किञ्चिद् व्याख्यायते—तं कं ? सेलकपुत्रं 'बन्दे' अभिवादयामि इति क्रियायोगः ।
सं कं ? यद्य प्रक्रमते 'तपः' चतुर्योदि, किं कुर्वन् ? अगणयन्, किं ? 'देहं' शरीरं, किं विविशिष्टं ? 'छिन्नं' छेदितं 'चः' पुनः 'रुक्षं' ज्ञान-सि-

ग्याहारपरिहारेण । पुनः किंविशिष्टं ? 'सिद्धं' निष्ठितार्थं, तथा वि-विशेषेण धृतं-ऋम्पितं रज्जो बद्धमानं(द्धं)कर्ममलं येन तं वन्दामि इति गायार्थः ॥ ३८ ॥ भावार्थोऽत्र [विशिष्ट]सम्प्रदायामावात् सेलकपुत्रो मडुकोऽन्यो वेति सम्यग् न ज्ञायते । समयैर्यथाज्ञातो वाच्यः । अथात्र केचिद् गाथात्रयमिदमपि पठन्ति—

असुरसुरपद्मर्गिदा, जंता पडिमागयं नमंसंति । उज्जितसेलसिहरे, तं सिरसा सारणं वंदे ॥ ३९ ॥
यारस भिरूखूपडिमा, जेणऽणुचिन्ना महाणुभावेणं । वाससया नियमेणं, अट्टमछट्टाई जो कासी ॥ ४० ॥
तं खवियपेम-दोसं, वंदे जर-मरण-सोगमुत्तिन्नं । अउलसुहसागरगयं, निवाणमणुत्तरं पत्तं ॥ ४१ ॥

व्याख्या—तं 'सारणं' सारणार्पि यदुक्कुमारमन्यं वा 'सिरसा' मस्तकेन वन्दे । तत्तं यं 'प्रतिमागतं' कायोत्सर्गस्थं "नमंसंति" नम-रूपेणन्ति, के ? "असुर" इत्यादि असुराः-दानयाः सुराः-देवाः पन्नगाः-सर्पस्वेषाम् इन्द्राः-परमैश्वर्यभाजः, कस्मिन् ? "उज्जितसेल-सिहरे" गिरि(र)नाराद्रिद्युक्ते । किंविशिष्टाः ? 'यान्तः' गच्छन्तो यात्रादिकार्यं इति गम्यम् । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ३९ ॥ तथा 'येन' सारणर्पिणा भिन्नुप्रविमाः "मासाईसत्तंता" इत्यादिकाः । कतिसङ्ख्याः ? द्वादश, किं ? 'अनुचीर्णाः' सेविताः । किंविशिष्टेन ? 'महानु-भावेन' अचिन्त्यशक्तिना । यः पुनर्वर्षदाता 'नियमेन' निश्चयेन "अट्टम" इत्यादि प्राकृतत्वात् पष्ठाष्टमानि "अकासि" त्ति 'अकार्पित' पवार । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ ४० ॥ तं वन्दे, पुनर्वन्दनक्रियाभिधानम् अत्यन्तादरव्यापनार्थम् । किंविशिष्टं ? क्षपितौ-क्षयं नीतौ प्रेम-द्वेपो येन तम् । पुनः किंविशिष्टं ? जरा-मरण-शोकोचीर्णं प्राकृतत्वात् मकारोऽलाक्षणिकः । पुनः किंविशिष्टं ? अतुलसुखानां सागरः—

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।
सेलकपुत्र-
सारणर्पि-
स्तवनम् ।

॥ ६३ ॥

समुद्रस्तत्र गतं-प्राप्तम् । पुनः किंविशिष्टं ? निर्वाणं मोक्षं, कीदृशं(शं) ? 'अनुत्तरं' सर्वोत्कृष्टम् । इति तृतीयगाथार्थः ॥ ४१ ॥
भावार्यस्तु सम्यक्सम्प्रदायाभावात् ज्ञायते । यथाज्ञातः समयज्ञः स्वयमत्र वाच्यः ॥

अथ नवमनारदार्षिं स्तौति—

सुधा जिणिंदवयणं, सद्यं सोयं ति पभणिओ हरिणा । किं सद्यं ति पवत्तो, चिंततो जायजाइसरो ॥ ४२ ॥
संबुद्धो लो पढमं, अउझयणं सचमेव पन्नचई । कच्छुल्लनारयरिसिं, तं वंदे सुगइमणुपत्तं ॥ ४३ ॥

व्याख्या—तं कच्छुल्लनारदार्षिं 'यन्ते' स्तवीमि इति द्वितीयप्रक्षेपगायान्ते योज्यते । कोऽसौ ? यः 'हरिणा' कृष्णेन इति प्रकर्षेण भणितः प्रमणितः, इतीति किं ? शौचं सत्यमिति । किं कृत्वा ? श्रुत्वा, किं तत् ? जिनेन्द्रवचनं, कीदृशं ? किं सत्यमिति प्रवृत्तचिन्तितुमिति गम्यते । चिन्तयञ्च जातजातिस्मृतिः । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ४२ ॥ 'सम्युद्धः' प्रत्येकबुद्धोऽभूदिति गम्यते । यः प्रथममध्ययनं 'सत्यमेव' सत्यनामकमेव 'प्रज्ञापयति' प्ररूपितवान्, सूत्रस्य त्रिकलविषयत्वात् । किंविशिष्टं ? 'सुगतिम्' अर्थान् मोक्षमनुप्राप्तम् । इति द्वितीयप्रक्षेपगाथार्थः ॥ ४३ ॥

भाषार्यश्चायम्—

श्रीवीरस्वामिनो धर्मघोष-धर्मयशोऽभिधौ । शिष्यावशोकवृक्षाघः, सूत्रं गु(ग)णयतोऽन्यदा ॥ १ ॥ अपराहेऽपि तच्छायां, निश्चलां वीक्ष्य विसितौ । एकोऽब्रवीद् भवंलब्धिर्द्वितीयोऽप्याह ते पुनः ॥ २ ॥ एको गतो वहिर्भूमौ, तथाऽन्योऽपि तथैव सा । कस्येयं भगवंह्रिः ? पृच्छतः सैत्य तं विमुग्धम् ॥ ३ ॥ स्वाम्याख्यत् शौ(सौ)र्यपुर्यासीत्, समुद्रविजयो नृपः । यज्ञयशास्तापसश्च, सोम-मित्राऽस्य पत्न्यभूत् ॥ ४ ॥ यज्ञदत्तः सुतो जज्ञे, लुपा सोमयशास्तयोः । नवमो नारदः सूनुर्दम्पत्योरभवत् तयोः ॥ ५ ॥ मुञ्जते

तेऽहि चैकस्मिन्, स्युर्द्वितीयेऽहपुनोपिताः । उज्ज्वलं यान्ति दिवसे, हुमांहावबलम्य तम् ॥ ६ ॥ इतश्च तत्र वैतल्याद्, धनदोदेश-
कारिणः । गच्छन्तोऽवधिनाऽपन्यंस्तमं जुम्भकामराः ॥ ७ ॥ च्युतो निकायतोऽस्माकमयमित्यनुकम्पया । तच्छायां स्तम्भयामासुर्मो-
मूदस्याऽऽवपव्यथा ॥ ८ ॥ प्रत्यावृत्ता (त्य) गृहीत्वा तं, प्रद्युम्नवदपाठयन् । प्रज्ञसिप्रमुखा विद्याः, प्राकुक्षेद्याद् जुम्भकामराः ॥ ९ ॥
स स्वर्णकुण्डिकाधारी, मणिमण्डितपादुकः । भ्रमन् न्योन्ना गतोऽन्येषुर्द्वारकाल्यां हरेः पुरीम् ॥ १० ॥ कृतार्थो हरिणा पृष्टः, किं शौच-
मिति नारदः । तदर्थमविदन् वार्त्तान्याक्षितं केशवं व्यथात् ॥ ११ ॥ सतश्च प्राग्विदेहेऽगात्, तत्र सीमन्धरं जिनम् । युगबाहु-
र्धासुदेवोऽपृच्छत् किं शौचमित्यथ ॥ १२ ॥ सत्यं शौचमिति प्रोचेऽर्हेताऽय नारदरिणा । पदेनैकेन तत् सर्वं, पर्यौघैरवधारितम् ॥ १३ ॥
ततोऽपरविदेहेऽगात्, मुनिस्तत्र युगन्धरम् । महाबाहुर्धोसुदेवस्तमेवायं स्म पृच्छति ॥ १४ ॥ तदेवोत्तरमासाद्य, सन्यगू निर्णय-
तन्मुनिः । पुरीमेत्य हरिमुखे, पृष्टं भोः ! किं तदा त्वया ? ॥ १५ ॥ किं शौचमिति तेनोक्ते, तत् सत्यमित्यवक् मुनिः । कृष्णोऽब्रवीत् तत्
सत्यं किं ? नारदो नोत्तर ददौ ॥ १६ ॥ हरिः स्मित्वाऽऽह यत्रैतत्, पृष्टमेतन्न तत्र किम् ? । तत् श्रुत्वा नारदोऽवोचत्, सत्यं पृष्टो जिनो
न तत् ॥ १७ ॥ ततश्चिन्तितुमारब्धो, जातिस्मृतिमवाप्तवान् । प्रत्येकबुद्धो भगवान्, सम्पन्नोऽतीव शोचयन् ॥ १८ ॥ देवतादत्तलिङ्गोऽथ
प्राप्ताजीत् नारदो मुनिः । आद्यमध्ययनं सत्याभिचं कृत्वा शिव ययौ ॥ १९ ॥ इति श्रीनवमनारदरिस्तन्वधः ॥

अथ तीर्थङ्करत्रयीतोत्पन्नप्रत्येकबुद्धसङ्ख्यामाह—

नारयरिसिपामुक्ते, वीसं सिरिनेमिनाहृतित्यम्भि । पन्नरस पासतित्ये, दस सिरिवीरस्त तित्यम्भि ॥ ४४ ॥
पत्तेयबुद्धसाह, नमिमो जे भासिउं सिवं पत्ता । पणयालीसं इसिभासियाइं अज्झयणपवराइं ॥ ४५ ॥

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।
नारदर्वि-
वक्तव्यता ।

॥ ६४ ॥

व्याख्या—प्रत्येकबुद्धसाधून् “नमिमो” चि प्राकृतत्वाद् नमामो वयमिति क्रियायोगाद् गम्यम् । किंविशिष्टान् ? नारदपिः—पूर्वोक्तः प्रमुलः—आद्यो येषां तान्, ते के ? श्रीनेमिनाथतीर्थे विंशतिः । श्रीपार्श्वतीर्थे पञ्चदश । तथा श्रीवीरख तीर्थे दश । इति प्रथमगाथायः ॥ ४४ ॥ पुनः किंविशिष्टाः ? ‘शिवं’ मोक्षं ‘प्राप्ताः’ प्रापुः । किं कर्तुं ? ‘भाषितुं’ प्राकृतत्वाद् उक्त्वेत्यर्थः । कानि ? अध्ययनेपुशास्त्रविशेषेषु प्रयत्नाणि—प्रधानानि, किंनामानि ? ऋषीणां—नारदादीनां भाषितानि—यथांसि ऋषिभाषितानि, कतिसङ्ख्यानि ? “पणयालीलुं” ति पञ्चचत्वारिंशत् । ऋषिनामानि च तद्भाषितसूत्रगाथाभिरेव दृश्यन्ते—*नारय ब्रह्मियपुत्ते, असिप (द्विले) अंगि(ग)रिस(सि) पुष्कसाले य । यकल कुन्मा(अस्स) केरुलि केसय तह तेयलिसुए य ॥ १ ॥ मंरिलि जण स(ग)याली, थाहुय महु सोरिणे(याण)य विदू वि य । यरिस्स फण्हे अरिय, उक्कलयाइ य तरुणे य ॥ २ ॥ गइम (दग्गमल) रामे य तहा, हरिगिरि अंबड मयग वारत्ते । ततो य अइए बद्धमाण वाऊ य तीस इमे ॥ ३ ॥ पासे विंगे अरुणे, इसिगिरि अइलए य वित्ते य । सिरिगिरि सार्द्धपुत्ते, संजय दीवांयणे चेव ॥ ४ ॥ ततो य इंदर्नाणे सोमं धमे चेय होइ धरुणे य । वेस्समणे य महस्पा, चत्ता पंचेय नामाई ॥ ५ ॥ इति द्वितीयगाथायः ॥ ४५ ॥

* “नारदो वसि(जि)तपुत्रोऽसित(द्विले)अर्द्धपिः पुण्यशालश्च । वत्सलचीरी कूर्मपुत्रः केवलः काश्यपस्तथा सेतलिसुतश्च ॥ १ ॥ मद्गुली यशो भयालिर्बाहुको मधुरायणः सौर्यायणः । विदुरपि च वर्यवकुल्य आर्य उत्कलवादी च तरुणश्च ॥ २ ॥ गर्दभो रामश्च तथा हरिगिरिः अम्बदो मातङ्गो पारतः । पतञ्ज आर्द्रो पद्ममानो वायुश्च त्रिशदिमे ॥ ३ ॥ पांचः पिङ्गः अरण्यः अपिगिरिः आर्द्रालकश्च वित्तश्च । धीगिरिः स्वातिकपुत्रः संयतो द्वीपायनश्चैव ॥ ४ ॥ ततश्च इन्द्रनागः सोमो यमश्चैव भवति वरुणश्च । वैश्रमज्ज महारामा पञ्चचत्वारिंशदेव नामानि ॥ ५ ॥”

अथ दमदन्तर्पिं दर्शयन्ति—

पहरिज्वंतो दुज्जोहणेण तह पंडवेहिं शुधंतो । समसत्तुमित्तभावो, दमदंतमहारिसी जयउ ॥ ४६ ॥
व्याख्या—दमदन्तमहर्पिः ‘जयतु’ जयमनुभवतु । किम्भूतः ? समशत्रुमित्रभावः, कथं ? ‘पहरिज्वंतो’ चि प्रहियमाणः, केन ? ‘दुर्योधनेन’ गन्धारीपुत्रेण, तथा ‘पाण्डवैः’ पाण्डुपुत्रैः स्तूयमानोऽपीति गम्यम् । इति गाथा(संस्कार-न)र्थः ॥ ४६ ॥ भावार्थश्चायम्—

हस्तिशीर्षपुरे राजा, दमदन्ताभिषोऽभवत् । सेवन्ते यत्प्रतापार्त्तो, गुहां घूका इवारयः ॥ १ ॥ इतो गजपुरे राज्यं, कुर्वते पाण्डु-
सूनयः । दमदन्त-पाण्डवानां, जहो घेरं परस्परम् ॥ २ ॥ जरासन्धस्य सेवार्थे, दमदन्तो गतोऽन्यथा । पाण्डवैरेत्य तदेवो,
विश्वस्तो ज्वालितो वृक्षम् (वत्सराम्) ॥ ३ ॥ सन्नाऽऽगाद् दमदन्तोऽथ, वीक्ष्य देशं विनाशितम् । सैन्यावेशेन महता, दरोध हस्तिना-
पुरम् ॥ ४ ॥ पुरान्तः पाण्डवा भीत्या, विविशुर्निर्ययुर्न हि । ग्रहाणां महिमा तावद्, यावन्नोदेति भास्करः ॥ ५ ॥ ज्ञापितं दमदन्तेन,
दासेरा जग्युका इव । क्रीडिता विपये शून्ये, निर्गच्छत यदीश्वराः ॥ ६ ॥ निर्ययुः पाण्डवा नैवमुक्तेऽपि दमदन्तराट् । प्रत्यावृत्तः
स्वराज्यर्द्धि, बुभुले भामिनीमिव ॥ ७ ॥ निर्विण्णकाम-भोगोऽथ, प्रव्रज्याऽन्ते गुरोः क्रमात् । प्रपन्नो दमदन्तर्पिरैकाकिप्रतिमां
स्थिरः(तः) ॥ ८ ॥ प्रतिमामादेऽन्येऽमुर्निर्गजपुराद् बहिः । अत्रान्तरे तु यात्रार्थं, निर्ययौ राट् युधिष्ठिरः ॥ ९ ॥ मार्गे निरीक्ष्य तमृषिं,
ववन्दे मुदितो नृपः । भीमार्धैरनुजैर्धैवं, वन्दितश्च खृतो शृशम् (वत्सराम्) ॥ १० ॥ ततो दुर्योधनोऽप्यगात्, तस्योक्तमनुजीविभिः ।
स्वामिन् ! स दमदन्तोऽयं, यूयं प्राग् येन हेमिताः ॥ ११ ॥ आहतो मातुलिङ्गेन, राज्ञाऽन्यैश्चानुजीविभिः । शिष्टा दृपदमेकैकं,
दृपद्राशीकृतो मुनिः ॥ १२ ॥ प्रत्यावृत्तः पुनर्धर्मपुत्रोऽष्टच्छत् स्वसेवकान् । स मुनिः केक्षितो यः प्राग् ? , राज्ञे ते तमदर्शयन् ॥ १३ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां इत्तो
तृतीयो
विश्रामः ।

दमदन्त-
राजर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ ६५ ॥

दमदन्त-
राजर्षि-
प्रबन्धः ।
कुञ्जवारक-
मुनिसम्ब-
न्धः, पञ्च-
पाण्डवसि-
द्धिगमन-
वर्णनं च ।

निर्मिताऽऽशातनाऽमुष्य, महर्षेः केन पापिता ? । पृष्टे युधिष्ठिरेणेति, शशंसुले सुयोधनम् ॥ १४ ॥ कृत्वेष्यां धर्मपुत्रेण, बाढं दुर्योधनोपरि । निष्काल्याभ्यक्षितः साधुस्तेलेन क्षामितस्ततः ॥ १५ ॥ निर्विज्ञेपमनोवृत्तिर्धर्मपुत्रे सुयोधने । भगवान् दमदन्त-
मिर्विजहार वसुन्धराम् ॥ १६ ॥ इति श्रीदमदन्तर्षिप्रबन्धः ॥

जलणाउ नेमिसीस त्ति भणंतो जंभि(भ) एहिं उक्खित्तो । सिरिक्खवारयमुणी, रामसुओ जयउ सिद्धि गओ ४७
व्याख्या—श्रीकुञ्जवारकमुनिः 'जयतु' जयमनुभवतु । कोऽसौ ? 'रामसुतः' बलदेवपुत्रः, किम्भूतः ? 'उरिक्खित्तः' उत्पाटितः, कैः ? 'जुम्मकैः' तिर्यग्जुग्भकारैः, किं कुर्वन् ? इति 'भणन्' गृणन्, इतीति किं ? नेमिशिष्योऽहमिति गम्यम् । कस्मात् ? 'उक्खित्त-
नात्' द्वारका[दहन]दहनतो भयेनेति गम्यम् । तथा 'सिद्धि' शिष्यं प्राकृतत्वादनुस्वारलोपः, 'गतः' प्राप्तः । इति गायार्थः ॥ ४७ ॥
भायार्थस्तु नयमवलसम्बन्धाधिकारे दर्शित एव ॥

अथ पाण्डवान् दर्शयन्ति—

पंन् वि निवपंहुसुया, चउदसपुधी जुहिट्टिलप्पमुहा । दोमासियसंलेहणपुधं सिचुंजए सिद्धा ॥ ४८ ॥
व्याख्या—'पञ्चापि' पञ्चसप्तगत्रा अपि नृपस्य-राज्ञः पाण्डोः-पाण्डुनाम्नः सुताः-पुत्राः शत्रुशत्रये सिद्धा इति क्रिया । ते के ?
युधिष्ठिरः-धर्मपुत्रः प्रभुतः-आदिर्येषां ते, किंविशिष्टाः ? 'चतुर्दशपूर्विणः' उत्पादादिविदः, कथं ? द्विमासिकसंलेहनापूर्वं सिद्धाः । इति
गाथार्थः ॥ ४८ ॥ भायार्थस्तु बलदेवसम्बन्धाधिकारे दर्शित एव । विस्तरस्तु पाण्डवचरित्रादिभ्योऽवसेयः । प्रन्थगौरवभयाम्नात्र दर्शितः ॥
इति श्रीखरतरगच्छद्गद्गारहार[श्रीकीर्तिरत्नसूरिसिम्ब]श्रीगुणरत्नाचार्यशिल्पवर्ध-वाचनाचार्य-पद्ममन्दिरगणिविरचितायां श्रीमृषि-

मण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीनेमितीर्थोत्पन्नाक्षोभ्याद्यष्टदशार्हसङ्कथ्य-रथनेमिकथो-जालि-मयात्यादि-प्रद्युम्न-शाम्बानिरुद्धदशमहर्षि-
कथो-पद्देवकीपुत्र-गजसुकुमालमहर्षिकथो-दण्डणर्षिकथो-थावचासुत-शुक-सेलकथो-सारणर्षिखवन-नारदर्षिकथो-मञ्च-
चत्वारिंशत्प्रत्येकबुद्धनामगाथा-दमदन्तराजर्षिकथो-श्रीकुब्जवारककुमार-पञ्चपाण्डवसिद्धिगमनवर्णनाधिकारस्तृतीयो विश्रामः ॥

अथ चतुर्थो विश्रामः ।

अथ श्रीपार्श्वजिनतीर्थोत्पन्न(ज्ञान)काञ्चिदृषोन् स्तुतब्राह्म—

पडियोहियप्पप्पसिं, केसिं वंदामि गोयमसमीवे । वियलियसंसययगं, अंगीकयच्चरमजिणमगं ॥ ४९ ॥

व्याख्या—“केसि” केशिकुमारश्रमणं वन्देऽहमिति क्रियायोगाद् गम्यम् । किंविशिष्ट(भूतं) ? “पडियोहिय” इत्यादि प्रविबोधितः—
नास्त्विकमतनिराकरणेन जिनधर्माभिमुखीकृतः प्रदेशिनामा राजा येन स तम् । एतद्विशेषणदर्शनेनान्येषां केशिनामोपलभितकुमाराणां
निषेधमाह । पुनः किंविशिष्टं ? “वियलिय” इत्यादि विगलितो विदलितो वा संशयवर्गः—सन्देहसन्देहो यस्य स तम् । पुनः किंविशिष्टम् ?
अङ्गीकृतः—स्वीकृतः चरमजिनस्य—श्रीवीरस्य मार्गो येन स तम्, कस्मिन् ? गौतमसमीपे । इति गायार्थः ॥ ४९ ॥ भावार्थश्चायम्—

प्रतापवपनोऽत्यन्तं, तपस्यथापि यत्प्रभोः । दोषाकरोदयध्वंसी, स श्रीपार्श्वः श्रियेऽस्तु वः ॥ १ ॥ तस्य शिष्यशिरोरत्नं, केशिनामा
महामुनिः । अवधिज्ञानवान् प्रामाण्यममं विहरज्जगत् ॥ २ ॥ पुर्यां श्रावस्त्यामन्येवर्षुद्धः शिष्यपरीवृतः । शुद्धोर्वा समवासापौत् चोद्याने

कथार्णवान-
ङ्गायां वृत्तौ
चतुर्थो
विश्रामः ।
विक्राम-
समाप्तिः ।
केशिमुनि-
वर्णनम् ।
॥ ६६ ॥

तिन्दुकाभिषे ॥ ३ ॥ [युगम्] इदञ्च धर्मीतीर्थस्य, कर्त्ता हर्त्ताऽखिलापदाम् । भगवान् वर्द्धमानोऽभूद्, जगन्नेत्रसुधाञ्जनम् ॥ ४ ॥
 शिष्यमुख्योऽभवत् तस्य, गौतमो द्वादशाङ्गवित् । शिष्यसङ्घसमाकीर्णः, श्रावस्त्यां सोऽप्यथागमत् ॥ ५ ॥ उद्याने समवसतः, कोष्ठके
 प्राप्नुकावनौ । द्वयोर्गणभृतोर्देवादेयं तत्राऽऽगमोऽभवत् ॥ ६ ॥ तयोर्गोचरचर्यायां, शिष्याणां भ्रमतां द्वयोः । वीक्ष्यान्योन्यमियं चिन्ता, चेत-
 स्वाविरभूत् तदा ॥ ७ ॥ कीदृग् धर्मोऽयमस्माकं ? तेषां वा कीदृशस्त्वयम् ? आचारधर्मप्रणधिरयं वा ॥ मु(तु) कीदृशः ? ॥ ८ ॥ चातुर्या-
 मत्र यो धर्मो, यत्रायं पञ्चशिक्षितः । देशितो वर्द्धमानेन, पार्श्वेन च महार्हता ॥ ९ ॥ अचेलकश्च यो धर्मो, यत्रायं सान्तरोत्तरः ।
 कार्यमेकं प्रपन्नानां, विशेषे किं नु कारणम् ? ॥ १० ॥ अथ तौ तत्र शिष्याणां, विज्ञाय प्र(न्याय)वित्तर्कितम् । समागमे कृतमती, अभूतां
 केशि-गौतमौ ॥ ११ ॥ गौतमः प्रतिरूपतः, शिष्यसम्पत्समन्वितः । कुलज्येष्ठतया केशिसंश्रितं शिष्ये वनम् ॥ १२ ॥ कुमारधमणः
 केशिरीक्ष्य गौतममागतम् । प्रतिरूपां प्रतिपत्तिं, सम्यक् सन्प्रतिपद्यते ॥ १३ ॥ पलातं प्राप्तुकं शुष्कमदध्रदर्भगर्भितम् । गौतमस्य निप-
 पायै, क्षिप्रमर्पयति सः सः ॥ १४ ॥ केशिः कुमारधमणो, गौतमश्च महायशः । उभौ निपण्णौ शोभाते, चन्द्र-सूर्यसमाश्रितौ ॥ १५ ॥ इयुः
 पात्रणिहृतस्तत्र, बहवः कौतुकार्थिनः । गृहस्थानामनेकाश्च, साहस्यः सहसाऽऽयुः ॥ १६ ॥ देव-दानव-गन्धर्व-यक्ष-किन्नर-रक्षसाम् । अदृ-
 दयानां च भूतानामासीत् तत्र समागमः ॥ १७ ॥ पृच्छामि त्वां महाभाग !, केशिगौतममब्रवीत् । एवं तेनरिणा प्रोक्ते, गौतमोऽत्य-
 मवीरदः ॥ १८ ॥ यथेच्छं पृच्छ भोः स्वच्छ ! गौतमः केशिमब्रवीत् । एवं केशिखुशतः, पप्रच्छेदं च गौतमम् ॥ १९ ॥ च(चा)तुर्यामत्र
 यो धर्मो, यत्रायं पञ्चशिक्षितः । देशितो वर्द्धमानेन पार्श्वनाथेन चार्हता ॥ २० ॥ कार्यमेकं प्रपन्नानां, विशेषे किं नु कारणम् ? । मेधाविन् !
 द्विविधे धर्मे, कथं विप्रत्ययो न ते ? ॥ २१ ॥ केशिमेवं द्रुवाणं तु, वं चेदं प्राह गौतमः । प्रश्ना समीक्षते धर्मवत्त्वं तस्यविनिश्चयम् ॥ २२ ॥

पूर्ववर्षस्य तु जडा, वक्रजडाश्च पश्चिमाः । मध्यमास्तु ऋतु-प्र(प्रा)हासेन घर्षो द्विधा कृतः ॥ २३ ॥ पूर्वर्षीणां दुर्विशोष्योऽ-
न्यानां दुर्लुपालकः । कल्पो मध्यमकानां तु, सुविशोध्यः सुपालकः ॥ २४ ॥ इत्युक्ते गौतमेनाऽऽख्यत, केशिः छिन्नो भदन्त !
मे । संशयोऽन्यमपि ब्रूहि, तं महाप्राज्ञ ! गौतम ! ॥ २५ ॥ अचेतकश्च यो घर्षो, यस्मायं सान्तरोत्तरः । देशितो वर्धमानेन, पार्श्वेन
च महात्मना ॥ २६ ॥ कार्यमेकं प्रपन्नानां, विशेषे किं तु कारणम् ? । मेधाविन् ! द्विविधे लिङ्गे, कथं विप्रलयो न ते ? ॥ २७ ॥ युवाणमेवं
तं केशिसुवाचेवं च गौतमः । विज्ञानेन समागम्य(त्य)ः सदिष्टं धर्मसाधनम् ॥ २८ ॥ प्रत्ययार्थं च लोकानां, नानाविधविकल्पनम् । यात्रार्थं
प्रणार्थं च, लोके लिङ्गप्रयोजनम् ॥ २९ ॥ इत्युक्ते गौतमेनाऽऽख्यत, केशिः छिन्नो भदन्त ! मे । संशयोऽन्यमपि ब्रूहि, तं महाप्राज्ञ !
गौतम ! ॥ ३० ॥ बहुशतसहस्राणां, मध्ये विद्यसि गौतम !, लेतुं त्वां तेऽभिगच्छन्ति, कथं ते निर्जितास्त्वया ? ॥ ३१ ॥ पञ्चैकस्मिन्
जिते शत्रौ, जितास्ते(स्त्रैः) पञ्चभिर्दश । दशप्रकारास्तान् जित्वा, सर्वशत्रून् जयाम्यहम् ॥ ३२ ॥ केऽजोष्ठाः शत्रवश्चेति, केशिर्गौतममब्रवीत् ।
केशिनां पृष्ट इत्याख्यत, गौतमोऽपीदमुत्तरम् ॥ ३३ ॥ एक आत्माऽजितः शत्रुः, कथायां शस्त्रियाणि च । तान् जित्वाऽहं ययान्यायं,
बिहरामि महासुने ! ॥ ३४ ॥ इत्युक्ते गौतमेनाऽऽख्यत, केशिः छिन्नो भदन्त ! मे । संशयोऽयं(श्च) परमपि, तं ब्रूहि प्राज्ञ ! गौतम ! ॥ ३५ ॥
दृश्यन्ते बहवो लोके, पाशबद्धाः स्त्रीरिणः । मुक्तपादो लघु(घु)भूतः, कथं बिहरसे सुने ! ? ॥ ३६ ॥ इति च सर्वोश्च तान् पाशानुपयातो
निहत्य तान् । मुक्तपादो लघु(घु)भूतो, बिहरामि यथासुखम् ॥ ३७ ॥ पाशा अत्र च के उक्ताः ? । केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं ब्रुवाणं
तु, गौतमोऽपीदमाल्यत ॥ ३८ ॥ राग-द्वेषादयस्त्रीप्राः, कोहपाशा भयङ्कराः । तान् छित्त्वाऽहं यथान्यायं, बिहरामि यथाक्रमम् ॥ ३९ ॥
साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि भत्सत्कं, संशयं च द गौतम ! ॥ ४० ॥ अन्तर्हृदयसम्भूता, लता तिष्ठति

कथार्णवा-
ङ्गायां धृत्तौ
चतुर्थो
विश्रामः ।

केशिसुनि-
वर्णनम् ।

॥ ६७ ॥

गौतम ! । फलानि विपभक्ष्याणि, सूते सा तूदृता कथम् ? ॥ ४१ ॥ ततां तां सर्वतश्छित्त्वा, समुद्धृत्य समूलिकाम् । विहरामि यथान्यायं, शुक्रोऽस्मि विपभक्षणात् ॥ ४२ ॥ का लतेह पुनः प्रोक्ता, केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं द्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ४३ ॥ भवदृष्ट्या त्वा प्रोक्ता, भीमा मीमफलोदया । तामुद्धृत्य यथान्यायं, विचरामि यथासुखम् ॥ ४४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं सशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ४५ ॥ सन्यक् प्रज्वलिता, घोरास्त्रिष्टान्ति गौतमाग्रयः । ये दहन्ति क्षीरत्थाः, कथं विप्यापितास्त्वया ? ॥ ४६ ॥ श्रोतसो, गुरुमेघोत्थाद्, गृहीत्वा जलमुत्तमम् । सिञ्चामि सततं तान्, सिंहास्ते न दहन्ति माम् ॥ ४७ ॥ अप्रयञ्चेह के प्रोक्ताः, केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं द्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ४८ ॥ कपाया जग्रयः प्रोक्ताः, द्रुत-शील-तपोजलम् । द्रुतधाराभिहताः सन्तो, भिन्नास्ते न दहन्ति माम् ॥ ४९ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं सशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ५० ॥ अयं साहसिको मीमो, दुष्टाश्वः परिधावति । यस्मिन् परिधावति, तस्माद्ऽरुहस्त्वं नापह्नियसे कथम् ? ॥ ५१ ॥ प्रधावन्तं निगृह्णामि, द्रुतद्रिमसमाहितम् । न गच्छति ममोन्मार्गं, मार्गं च प्रतिपद्यते ॥ ५२ ॥ कञ्चाश्वः पुनः प्रोक्ताः, केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं द्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ५३ ॥ मनः साहसिको मीमो, दुष्टाश्वः परिधावति । तं निगृह्णान्यहं सन्यक्, कविका(कन्यकं)घर्मशिक्षया ॥ ५४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ५५ ॥ रुपया यद्वो लोके, येभ्यो नश्यन्ति जन्तवः । वर्तमानोऽध्वनि कथं, त्वं न नश्यसि गौतम ! ? ॥ ५६ ॥ ये च मार्गेण गच्छन्ति, कुमार्गे प्रस्रिताश्च ये । विदिता मम ते सर्वे, तत्र नश्यान्त्यहं मुने ! ॥ ५७ ॥ द्रुह मार्गश्च कः प्रोक्ताः, केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं द्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ५८ ॥ पालण्डिनोऽलीकवाचः, सर्वेऽप्युन्मार्गगा-

मिनः । सन्सर्गांस्तु जिनाख्यात, एष मार्गो ह्यनुचरः ॥ ५९ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ६० ॥ प्राणिनां बाह्यमानानां, महावेगेन वारिणा(णः) । शरणं गतिं प्रतिष्ठां द्वीपं कं (किं) मन्यसे मुने ! ? ॥ ६१ ॥ अस्ति चैको महाद्वीपो, वारिमध्ये महालयः । महावेगस्य पयसो, गतिस्तत्र न विद्यते ॥ ६२ ॥ इह द्वीपश्च कः प्रोक्तः ? , केशिर्गौतममब्रवीत् । । केशिमेवं ध्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ६३ ॥ प्राणिनां बाह्यमानानां, जरा-मरणवेगतः । घर्मो द्वीपः प्रतिष्ठा च, गतिः शरणमुत्तमम् ॥ ६४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ६५ ॥ इह त्र्यवाहे पायोयौ, चेढा विपरिधावति । यस्यां त्वं गौतमाऽऽलुब्धः, कथं पारं गमिष्यसि ? ॥ ६६ ॥ आश्राविणी । तु नौर्यत्र, न सा पारस्य गमिनी । या निराश्राविणी नौर्योः ! सा पुनः पारगमिनी ॥ ६७ ॥ का प्रोक्ता नौरिह मुने ! ? , केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं ध्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ६८ ॥ शरीरं नौरिति प्राहुर्नौविको जीव उच्यते । संसारो वारिधिः प्रोक्तो, यं तरन्ति महर्षयः ॥ ६९ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं संशयं वद गौतम ! ॥ ७० ॥ अन्धकारे । महारौद्रे, तिष्ठन्ति बहवोऽङ्घ्रिनः । प्राणिनां सर्वलोकेऽस्मिन्नुद्योतं कः करिष्यति ? ॥ ७१ ॥ उद्गतो विमलो भानुः, सर्वलोकेऽस्माकः । प्राणिनां सर्पलोकेऽस्मिन्नुद्योतं स करिष्यति ॥ ७२ ॥ भानुश्च क इह-श्लोकः ? , केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं ध्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ७३ ॥ उद्गतः क्षीणसंसारः, सर्वलो जिनमास्करः । प्राणिनां सर्वलोकेऽस्मिन्नुद्योतं स करिष्यति ॥ ७४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि, मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ७५ ॥ प्राणिनां, बाध्यमानानां, दुःखैः शरीर-मानसैः । क्षेमं शिबमनायाचं, स्थानं किं मन्यसे मुने ! ? ॥ ७६ ॥ लोकामेऽस्ति दुरारोहः, स्थानमेकं ध्रुवं ध्रुवम् । यत्र नास्ति जरा-मृत्युर्व्याधिषो वेदना-

कथार्णवा-
ङ्गायां शृत्वा
चतुर्थो
विश्रामः ।

केशिमुन्नि-
वर्णनम् ।

॥ ६८ ॥

स्तथा ॥ ७७ ॥ स्थानमत्र किमुक्तं भोः ? , केशिगौतममब्रवीत् । केशिमेवं ब्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ७८ ॥ निर्वाणमित्यना-
 वाधं सिद्धिलोकाग्रमेव च । क्षेम दिवमनावाधं, यच्चरन्ति महर्षयः ॥ ७९ ॥ लोकाग्रोऽस्मिन् दुरारोहं, तत् स्थानं शाश्वताश्रयम् ।
 यत् सम्प्राप्ता न शोचन्ति, भवौपायान्तकर्षयः ॥ ८० ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । नमस्ते संशयातीत !, सर्वसूत्र-
 महोदधे ! ॥ ८१ ॥ एवं तु संशये छिन्ने, केशिर्घोरपरक्रमः । कृताखिलिपुदो नत्वा, गौतमं गणयद्द्वरम् ॥ ८२ ॥ पञ्चमहाव्रत(तं)
 धर्मं भावतः प्रसि(त्य)पचते(त) । पूर्वार्हतो मते मार्गे, तत्रासौ पञ्चिमार्हतः ॥ ८३ ॥ [युग्मम्] केशि-गौतमयोर्नित्यं, तस्मिन्नासीत्
 समागमे । धृत-शीलसमुत्कर्षो, महायार्यविनिश्चयः ॥ ८४ ॥ तोषिवा परिपत् सर्वा, सन्मार्गं समुपस्थिता । प्रसीदतां भगवन्तौ, संस्तुतौ
 केशि-गौतमौ ॥ ८५ ॥ इत्युत्तराध्ययनानुसारात् केशिगुरोरयम् । सन्बन्धो दर्शितोऽस्माभिर्मव्यानां भविकेच्छु(प्सु)मिः (भविकः शुभः)
 ॥ ८६ ॥ इति केशिप्रबन्धः ॥ [ग्रन्थार्थं २५००।१७] अथ—

कालियपुत्ते मेहलिथेरे आणंदरविल्लए तइए । कासव एए चउरो, पासावचिज्ज मुणिपवरा ॥ ५१ ॥

अकार्हिंसु तुंगियाए, सरागतव-संजमेहिं समणा वि । कम्मावसेसपडिवंधओ य देवा हविज्जंति ॥ ५२ ॥

व्याख्या—स्पष्टैव । नवरम्—“पासावचिज्ज” चि ‘श्रीपार्श्वतीर्थकृदपत्यानि’ तत्तीर्थसाधव इत्यर्थः । ‘अकार्हिंसु’ चि अफययन्,
 कस्यां ? तुङ्गिकायां पुर्याम्, किं तत् ? सरागतपः-संयमैरपि ‘श्रमणाः’ तपस्विनः, अपेः व्यस्तयोगः—व्यस्तसम्बन्धः प्राकृततत्वात् ।
 अयशेषकर्मप्रतियन्धतश्च तृतीया-पञ्चम्योरर्थं प्रत्यभेदाद् अवशेषकर्मप्रतिबन्धेन च देवाः “हविज्जंति” चि भवेयुः । अन्यथा श्रमणा मुक्तौ
 यान्ति । इति गाथार्थः ॥ ५०-५१ ॥ भावार्थश्चायम्—

अत्रैव भरतक्षेत्रे, तुङ्गिकाऽऽख्याऽभवत् पुरी । ईशानकृष्णके तस्याञ्चैतं पुष्पवदस्ति सत् ॥ १ ॥ वसन्ति बहवस्तत्र, श्रावकाः पर-
मर्दयः । विस्तीर्णविपुलाऽऽगार-यानासन-परिमहाः ॥ २ ॥ बहुसुव(वर्णस्व)र्ण-दुर्वर्णा, दास-दासीभिराश्रिताः । गो-महिष्येडकाकीर्णा, नान्यगेह-
प्रवेशकाः ॥ ३ ॥ सर्वोद्घातितकपाटा, भ्रष्टदम्भक-मयश्चयाः । जीवाजीवादितत्त्वज्ञा, ज्ञातसत्पुण्य-पातकाः ॥ ४ ॥ संवराऽऽश्रवनिष्णाताः,
कुशल जिनशासने । नैर्मन्यप्रवचनान्नो, चाल्याः सुरसुरैरपि ॥ ५ ॥ देव-नुर्वनुरागेण, रक्तान्तःसप्तधातवः । बहुभिर्भावितात्मानः, शील-
व्रत-गुणत्रयैः ॥ ६ ॥ चतुर्दशदृष्टमी-राकाऽमावास्याऽऽदिपु पर्वसु । पालयन्तोऽखिलं सभ्यङ्ग, पौषधं शुद्धचेतसः ॥ ७ ॥ प्रासुकाशन-पानीय-
यत्र-प्राप्तनौपधान् । तथाविधश्रमणेभ्यो, ददाना लाभमिच्छवः ॥ ८ ॥ [सप्तभिः कुलकम्] विहरन्तोऽन्यथा पार्श्वार्थपत्यानि स्वविरर्ययः ।
बहिः पुष्टपवदुचाने, नगर्याः समवासरन् ॥ ९ ॥ तदागममभी आह्वा, निशम्योचुः परस्परम् । नान्नोऽपि श्रवणं भो भो ! महर्षीणां महा-
फलम् ॥ १० ॥ किं पुनस्तदभिगमन-नमस्ता-न्युपासनाः ? । आत्मना तत्र तद्व्याम, एवमित्यूचिरिरेऽरिलैः ॥ ११ ॥ ततः स्वगृहमेत्यामी,
आवाः कृतबलिक्रियाः । कृतकौतुकम(मा)नृत्याः, कृतशुद्धाङ्गवाससः ॥ १२ ॥ महर्ष्यो(र्व्या-)भरणाश्रित्याः, स्वस्वगेहाद् विनिर्ययुः । मिलित्वैकत्र
पूर्मप्यान्, पादचारेण निर्गताः ॥ १३ ॥ [युग्मम्] गत्वा पुष्पवदुचाने, पञ्चाभिगमपूर्वकम् । ते पादान् मुनिपादानां, नत्वा तस्थुर्यथाऽऽस्प-
दम् ॥ १४ ॥ तत्तत्सैर्मुनिभिश्च(वा)तुर्यामो धर्मो निवेदितः । यथा कैशिंगुरोः आह्वा, मूत्वाऽऽस्ताऽऽरावका इति ॥ १५ ॥ निर्णोतार्थोस्ततः आह्वाः,
पप्रच्छुः स्वविरानिति । संयमः किंफलः ? पूर्याः, किं वा, पूर्यास्तपःफलम् ? ॥ १६ ॥ अनाश्रवफलः आह्वाः !, संयमो हि तथा तपः ।
व्यवदानफलं वे(वे)ति, स्वविरा ददुरुचरम् ॥ १७ ॥ पप्रच्छुस्ते पुनः आह्वाः, स्वर्गे किमलयात् सुराः । उत्पयन्तेऽर्थः कालिकपुत्रस्तत्रेदम-
ब्रवीत् ॥ १८ ॥ आर्याः पूर्वतपोयोगादुत्पयन्ते सुरा दिवि । ऊचे च मेखलिसुनिः, पूर्वसंयमतस्तथा ॥ १९ ॥ तथाकामिकतया साधुरुत्वे

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
चतुर्थो
विश्रामः ।

कालिकपु-
त्राविक्रयि-
चतुष्टय-
वक्तव्यता ।

॥ ६९ ॥

कालास्य-
वैश्वर्यसिखनं
कालास्य-
वैश्वर्य-
सुतमुनि-
वर्णनं च ।

चाऽऽनन्दरक्षितः । तथा सद्गुरुः (क्लि) तथा देवोत्पत्तिमाहर्षिकादयः ॥ २० ॥ एवं पूर्वतः पूर्वसमाभ्यां सुरालये । तथाकार्मिकतया सद्गुरुः (क्लि) तयोत्पत्तिश्च नाकिनाम् ॥ २१ ॥ ततस्तान् स्वविराजन् नत्वा, आद्वैतलोच्छिन्नशय्याः । त्वं त्वं स्थानं ययुः सर्वेऽन्यत्र ते मुनयोऽपि हि ॥ २२ ॥ इति श्रीपञ्चमाङ्गोक्तानुसारेण चतुर्मुनिसम्बन्धः ॥ तथाऽत्र केयचित् नवीनादर्शेषु प्रक्षेपरूपं (प) गाथात्रयमिदमपि दृश्यते—

जन्तपंचरत्नं (त्ति) पाओवगयं तु स्वायइ सियाली । मुनिगल्लुसेलसिहरे, वंदे कालासवेसरिसिं ॥ ५२ ॥
धम्मं ददसन्नाहो, जो निचं मंदरो इव अरुणो । इहलोगनिप्पिवासो, परलोगगवेसओ धीरो ॥ ५३ ॥
जो सोमेण जमेण य, वरुणेण वेसमणेण य महप्पा । मुनिगल्लुसेलसिहरे, नमंसिओ तं नमंसांमि ॥ ५४ ॥

व्याख्या—तिसृणां गाथानामध्वर्यः सुगम एव ॥ ५२-५३-५४ ॥ भावार्थस्त्वप्रसिद्धत्वात् नोक्तः । यथाशतः समयज्ञैः स्वयं ज्ञेयः ॥

अथ कालास्यवैश्वर्यसुतर्पिमाह—

कालासवेसियसुओ, आया सामाहय ति येराणं । वयणं सोउं पडिवन्नपंचजामो गओ सिद्धिं ॥ ५५ ॥
व्याख्या—कालास्यवैश्वर्यसुतः सिद्धिं 'गतः' प्राप्त इति क्रिया । किं कृत्वा, ? कृतत्वा, किं तद् ? वचनं, केयं ? स्वविराणां, तत् किं लक्षणम् ? 'आत्मा' जीवः सामाधिकमिति । किंविशिष्टः ? 'प्रतिपन्नपञ्चयामः' अङ्गीकृतपञ्चमहाव्रतः । इति गाथार्थः ॥ ५५ ॥ भावार्थश्चायम्—
पार्श्वार्थपत्यमभूत् कालास्यवैश्वर्यसुतो मुनिः । सोऽन्यदा स्वविराजन् वीरशिष्यानेवमुवाच च ॥ १ ॥ सामाधिकं तदर्थं च, स्वविराजन् जानते । प्रत्याख्यानं तदर्थं च, स्वविराजन् जानते ॥ २ ॥ सवर संवरार्थं च, समयं च तदर्थकम् । विवेकं च विवेकार्थं, व्युत्सर्गं तत्प्रयोजनम् ॥ ३ ॥ जानन्ति स्वविराजन्त, तत् कृत्वा स्वविराजन्तः पूर्वोक्तं जानीमः सम्यगर्थः भोः ॥ ४ ॥

कालास्यवैशिकमुतोऽष्टच्छत् सामायिकं हि किम् ? । आत्मा सामायिकं चाऽऽत्मा, व्युत्सर्गश्चेति तेऽवदन् ॥ ५ ॥ पप्रच्छासौ पुनर्गर्हा; गर्हा वा संयमे किमु ? । ऊचुस्तेऽसंयमे गर्हा, न गर्हा चाऽऽर्ये ! संयमे ॥ ६ ॥ इत्याद्यनेकपृच्छायां, सम्यग्दत्तोत्तरः स तैः । कालास्यवैशिकमुतो, नत्वा तानिदमब्रवीत् ॥७॥ आर्योः ! सम्यक्श्रुततया, बोध्यनभिगमत्वतः । अर्थोऽप्यधारितो नायमिदानीं त्ववधारितः ॥ ८ ॥ इदानीं श्रद्धयामीदं, ततो भगवदन्तिके । पञ्चयामं प्रपेयऽस्मि, समतिक्रमणं दृपम् ॥ ९ ॥ तेऽप्युचुः प्रतिबन्धोऽत्र, मा कार्यं आर्य ! भोस्ततः । स्त्रीपत्रेऽसौ पञ्चयामं, समतिक्रमणं दृपम् ॥ १० ॥ कालास्यवैशिकमुतः, ग्रामण्यं बहुवत्सरान् । प्रपाल्य चान्तिमोच्छ्वासनिःश्वसैः शिभिरे शिवम् ॥ ११ ॥ भगवत्यनुसारेणाऽयं सम्बन्धोऽस्य दर्शितः । न्यासार्थिनाऽन्यतः शास्त्रान्तराद् द्वेयो विपश्चिता ॥ १२ ॥ इति श्रीखरतरंगच्छन्दःशारदश्रीगुणरत्नाचार्यशिष्यवर्ये-नाचनाचार्य-पद्ममन्दिरगणिविरचितायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ चतुर्थो विश्रामः ॥

अथ पञ्चमो विश्रामः ।

पुक्खलवई(ए) विजण सामी पुंढरीणिणीए नयरीए । दट्ठण कंढरीयस्स कम्मदुबिलसियं-घोरं ॥ ५६ ॥
सिरिपुंढरीयराया, निक्खंतो काउ निम्मलं चरणं । योवेण वि कालेणं, संपत्तो जयउ सवट्ठे ॥ ५७ ॥
व्याख्या—श्रीपुण्डरीको राजा ‘जयतु’ जयमनुभवतु इति द्वितीयगाथान्ते क्रियायोगः । किंविशिष्टः ? ‘सम्प्राप्तः’ गतः, कस्मिन् ? “सवट्ठ” सि सर्वार्थसिद्धि(द्ध)विमाने, किं कृत्वा ? कृत्वा, किं तत् ? ‘चरणं’ चारित्रं, किंविशिष्टं ? ‘निर्मलं’ निरतीचारम् । पुनः किंविशिष्टः ? ‘निष्कान्तः’ राग्यादेः, ‘प्राकृतत्वात् पञ्चम्यर्थे एवीया’ श्लोकादपि कालात् । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ पुनः किंविशिष्टः ? स्वामी, कस्याः ?

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः !

कालास्य-
वैशिक-
मुत्सुनि-
वर्णनसमा-
प्तिविश्राम-
समाप्तिश्च ।
पुण्डरीक-
कण्डरीक-
स्तवनम् ।
॥ ७० ॥

‘नगर्योः’ पुर्याः, किनाङ्ग्याः ? पुण्डरीकिण्याः, कसिन् ? पुष्कलावतीविजये, किं कृत्वा ? दृष्ट्वा, किं वत् ? ‘कर्मदुर्विलसितं’ कर्मणो दुःश्रे-
ष्टितं, कीदृशं ? ‘घोरं’ रौद्रं, कस्य ? ‘कण्ठीकस्य’ राजकुलाद्भारस्य । इति प्रथमगाथार्यः ॥ ५६-५७ ॥ भावार्थस्तु कथानकगम्यः । तच्चैदम्—
पुण्णातु परमानन्दं, श्रीवीरः परमेश्वरः । यन्नामतोऽभिगच्छन्ति, विभ्रवाता दिगन्तरम् ॥ १ ॥ एकाऽध्यनेकधीभूय, यद्वौश्वित्रं क्षमायु-
ताम् । ब्रह्मत्रासा चरत्यन्तः, स श्रीवीरः पिपत्तुं शम् ॥ २ ॥ पुरी पुराऽभवत् पृष्ठचम्पाऽऽख्याऽत्रैव भारते । युवराजमहाशालाभ्राता
शालोऽत्र पार्थिवः ॥ ३ ॥ पिठरेण महीभर्त्रा, परिणीता यशोमती । तयोः स्वसा सुतस्तस्या गागलिर्नोमतोऽभवत् ॥ ४ ॥ इतश्च धर्म-
चक्रेण, दिव्येनाऽऽकाशगामिना । धृतच्छत्रत्रयो देवैर्चालव्यजनवीजितः ॥ ५ ॥ पुरः स्फुरत्सुरश्रेष्ठचालितस्फटिकासनः । स्फुरद्-
भामण्डलज्योतिरुच्योतितविशाननः ॥ ६ ॥ प्रोत्तुङ्गेन्द्रध्वजभ्राजी, बहुकोटिसुराश्रितः । षतुर्दशसहस्रैश्च, सेव्यमानस्तपोधनैः ॥ ७ ॥ चतुर्भि-
शवतिशयैर्युतो भव्याम्बुजाऽयमा । जगच्चिन्तामणी (णि) कल्पो, भवान्युधिवहित्रकः ॥ ८ ॥ दीप्ततेजा रविरिव, सोमलेश्यो मृगाङ्गवत् । सर्वसहो
धरित्रीय, शौण्डीरः सिंहवद् विभुः ॥ ९ ॥ गम्भीरो वारिधिरिव, स्वच्छात्मा सागराम्बुवत् । पारीन्द्र इव दुर्धर्षो, निष्कम्पः सुराद्रि-
वत् ॥ १० ॥ निरञ्जनः शङ्ख इवाप्रतिवद्धः समीरवत् । व्योमेव निरुपलेपः, कूर्मवद् गोपितेन्द्रियः ॥ ११ ॥ अष्टोत्तरसहस्राग्रनरलक्षण-
लक्षितः । सुरसञ्चारितस्वर्णपद्मेषु स्थापयन् क्रमान् ॥ १२ ॥ विहरन् क्रमयोगेन, ग्रामानुग्राममीयिवान् । पृष्ठचम्पां पुरीं वीरस्तद्वने
समवासरत् ॥ १३ ॥ [नवभिर्विशेषकम्] महाशालयुतः शालो, नृपः श्रुत्वाऽर्हदागमम् । केकीव जलदध्वानं, ननत्तोऽनन्दन-
र्त्तनैः ॥ १४ ॥ निर्गतो भगवद्भवन्दनार्थं शालोऽनुजानुगः । ववन्दे भक्तितोऽर्हन्तं, गत्वा दत्त्वा प्रदक्षिणाः ॥ १५ ॥ उपविष्टो यथा-
स्थानमारब्धा देशनाऽर्हता । वर्णिता मर्त्यजन्माद्या, सामग्री दुर्लभाऽङ्गिनाम् ॥ १६ ॥ निर्दिष्टाः कर्मबन्धस्य, मिथ्यात्वाद्यास्तु हेतवः ।

महारम्भादिकं चो(वो)क्तं, नरकायुर्निबन्धनम् ॥१७॥ भवभ्रमणहेतुत्वं, कपायाणामुदाहृतम् । मोक्षसौख्यावहो मार्गो, दर्शितो दर्शनादिकः ॥१८॥ निशम्य सम्यगुर्वीक्षितो, नत्वेवं प्राह सोदरम् । यावद् राज्येऽभिपिच्यैमि, प्रव्रजाम्यन्तिके तव ॥ १९ ॥ ततः शालो महाशालं, गृहमेत्याऽऽह सोदर ! (रम्) । गृहाण राज्यमादास्ये, प्रव्रज्यामन्तिकेऽर्द्धतः ॥ २० ॥ नरकान्ते(न्ये)न राज्येन, स्तुतमित्याह सोऽनुजः । भ्रातृमुल्यो यया राज्ये, व्रतेऽपि भव मे तथा ॥ २१ ॥ ततो गागलिरानाव्य, काग्यीत्याद् भगिनीसुतः । राज्येऽभिपिक्त एताभ्यां, यद्वपटोऽभयत् नृपः ॥२२॥ आरुह्य शिबिकां शालो, राक्षा नीतां ससोदरः । प्रवं जग्राह कीरान्ते, आविकाऽभूद् यद्योमती ॥ २३ ॥ पपाठैकादशाङ्गानि शालपिर्विन्धुना समम् । ततश्च भगवानागात्, पुना राजगृहे पुरे ॥२४॥ पप्रच्छतुर्मुनी चम्पापुरी यान्तं जगद्गुरुम् (चम्पां, 'पुरी' यावत्स्वदाक्षया) । पृष्ठिचम्पां पुरीं यवः (गागल्याद्याः सर्गीना नौ), स्मात् कश्चित् तेषु बुध्यते ॥ २५ ॥ ज्ञानवानादि-वेशी, गौतमेन समं ततः । जग्मुस्त्रयोऽपि ते पृष्ठ(ष्ठि)चम्पायां समचासरन् ॥ २६ ॥ निर्ययौ गागली राजा, पिठरश्च यशोमती । तद्वन्द्याय नर्तयितुमेषिष्टा ययाश्र(श्रि)यम् ॥ २७ ॥ देशनां गौतमश्चक्रे, प्रबुद्धो गागलिर्नृपः । पप्रच्छ पितरौ दीक्षाकृतो ताविदमूचतुः ॥ २८ ॥ भवोद्विग्नो भयान् वत्स !, ययाऽऽवामप्यहो 'तथा' । स्मात्वावो भवकारायां, नैवाऽऽकर्णितदेशनौ ॥ २९ ॥ ततो राज्येऽभि-पिच्योऽऽत्मपुरं ज्ञात्वा वदाशयम् । गागलिः पितृभ्रातृभ्यां, समं संयममाददे ॥ ३० ॥ चचाल प्रमुमुक्षि शयाऽऽत्मपट्टो गौतमो मुनिः । सर्वत्रापि फलप्राप्तिर्भवेद् भाग्याद्भुतात्मनाम् ॥ ३१ ॥ भव्यं(वयं) निष्कारिता एते(तैः), चिन्तयन्ताविति स्थितिम् ॥ मार्गे शाल-महा-शालौ, कैवलशानभापतुः ॥ ३२ ॥ निदध्युक्ते त्रयोऽप्येवमेताभ्यां, राज्यसम्पदम् । प्रापिताः प्रागिदानी-तु, स्थापिताः संयमाप्यन्ति ॥३३॥ ऐहिकमुष्मिकमुत्तप्रापकौ तदिमाविति । शुभध्यानलुपामेपासुतेदे केवलं पथि ॥ ३४ ॥ जातकेवलिन(सञ्जातकेवला)श्चम्पां, पञ्चाव्येवं

पुरीमयुः । ववन्दे गौतमो वीरं, चिराद् दृष्टमिवोत्सुकः ॥ ३५ ॥ प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य, प्रति केवलिपर्यदम् । तीर्थं नत्वा गच्छतस्तान्,
मुनीन् वीक्ष्याऽऽह गौतमः ॥ ३६ ॥ भद्रा ! आयात बन्धुध्वं, वीरमित्युदितेऽमुना । स्वाम्याह माऽत्र केवल्याशातनां कुरु गौतम ! ॥ ३७ ॥
आयुक्तः क्षमयामास, गौतमः सरलाशयः । न सेत्स्यामीति सन्देहं, चक्रे चेतसि चाऽऽत्मनः ॥ ३८ ॥ इतश्च सुरसंलाप इत्यभूदुक्त-
मर्हता । वन्ततेऽष्टापदे देवान्, यः स्वशक्त्या स सिद्ध्यति, ॥ ३९ ॥ तद्वन्दनकृते वीरं, गौतमोऽष्टच्छट्सुकः । तपस्विबोधः
शिरसा, स्यादस्येत्यादिशद् विभुः ॥ ४० ॥ निशम्य जनवादं तं, प्रत्येकं तापसाख्यः । शतपञ्चपरीवारा उपाष्टापदैयतः ॥ ४१ ॥ कृत्वादि-
चतुर्थं कौण्डि(कोडि)न्याः, कन्दमूलादिपारणम् । कुर्वाणा आद्यसोपानारोहणे शक्तिमासदन् ॥ ४२ ॥ दिन्नाद्याः पष्ठमाघाय, जीर्णपर्यो-
पारणम् । चक्रुर्द्वितीयसोपानारोहणे लेभिरे यत्नम् ॥ ४३ ॥ सैवालित्तापसाश्चक्रुष्टमं पारणं पुनः । चक्राणाः शुष्कसेवालैस्तृतीयां मेखलां
ययुः ॥ ४४ ॥ इष्ट(ः)बुष्टः प्रभुं नत्वाऽऽदेशमासाय गौतमः । चचालोदिश्य कैलासमुद्रच्छदखणच्छविः ॥ ४५ ॥ दूरादायान्तमा-
लोक्य, तापसासं वपोधनम् । गर्जद्गजाकुशाकार, धारचारमिदं जगुः ॥ ४६ ॥ हंहो ! यतिरसौ स्थूलः, कथमत्रिं चटिष्यति ? ।
शुष्काः कृशा अपि वय, नाऽऽरोहं शक्नुमो हि यम् ॥ ४७ ॥ क्षतातन्तूनिवाकंस्य, कटान् चाऽऽश्रित्य गौतमः । आरूढवान् गिरेः शृङ्गं(ङ्गे),
जहाचारणलब्धिमान् ॥ ४८ ॥ श्रुवतामयमायाति, तेषामुत्पश्यतामपि । अदुर्यो भगवान् जज्ञे, विभुदुद्योतवत् क्षणात् ॥ ४९ ॥ भवि-
ष्यामोऽमुष्य शिष्याः, प्रत्यायातस्य चेतसी । उन्मुखास्तापसास्तथुः पश्यन्तो गौतमाऽऽगमम् ॥ ५० ॥ स्वस्ववर्णप्रमाणाद्व्युक्तार्हद-
विन्त्यमण्डितम् । उद्यत्सिंहनिपद्याख्य, प्रासादं मुनिरासदन् ॥ ५१ ॥ अष्टापदशिरोरत्नं, भरताधीशकारितम् । नृणामहोरात्रमात्रवासेन
शिवसौख्यदम् ॥ ५२ ॥ ववन्दे प्रतिमास्तत्र, सूत्रोक्तविधिना मुनिः । गम्भीरार्थो स्तुतिं चक्रे, दर्पाशुश्रावितेक्षणः ॥ ५३ ॥ प्रणिधानं विधा-

तेर्यथासुखमित्युक्ते, गत्वा भूपस्तदन्तिकम् । अनेपीद् यानशालायामभ्यर्थांसावहेतवे ॥ ९२ ॥ पथ्येस्तत्रागदङ्कारेर्गुनिर्निरुग्भूत् क्षणात् ।
मूर्छितो मधुराहारैर्विजहे नर्पिमिः परम् ॥ ९३ ॥ घन्यः सुलब्धजन्याऽसि, कृतपुण्योऽसि सर्वथा । राज्यं प्राग्यं विहाय खं, प्राब्राजीद्
यद् भवान् मुने ! ॥ ९४ ॥ इत्युक्तः पुण्डरीकेण, त्रिःकृतः (त्वा) श्रमणाघमः । कालं कियन्तं स्वविरैर्विजहार मनो विना ॥ ९५ ॥ पश्चाद्
यतिगुणोन्मुक्तोऽवसन्नीभूय दुर्मुनिः । भूत्वा तेन्यः पृथग् राजधानीं स्वभ्रातुराययौ ॥ ९६ ॥ आसीनोऽशौककृश्राधः, शाङ्गलोन्वयां शिलोपरि ।
किञ्चित् शून्यमना ध्यायन्, धात्र्याऽत्राऽऽगतयेक्षितः ॥ ९७ ॥ पुण्डरीकाय साऽऽचख्यौ, तदागममंसावपि । सान्तःपुरपरीवारो, वन्दनार्थ-
मथाऽऽगमत् ॥ ९८ ॥ घन्योऽसि कृतपुण्योऽसीत्याहुक्तोऽपि नृपेण सः । व्रतमोचनदुर्ध्यानात्, न निवृत्तो मनागपि ॥ ९९ ॥ किं कार्य-
मार्थं ! भौगैस्ते ? राक्षोक्तोऽवोचदुर्बकैः । हन्त ! कार्यमयो भूपत्नं राज्येऽभिपियेच च ॥ १०० ॥ पुण्योदयमिवादाय, तस्योपकरणं स्वयम् ।
प्राब्राजीद् विधिनाऽऽधाय, लोचं च पञ्चमु(मौ)ष्टिकम् ॥ १०१ ॥ धर्मं प्रपद्य गुर्वन्ते, भोक्तुं भक्तादि कल्पते । ममेत्यभिप्रदं लात्वाऽचालीत्
सोऽभिमुलं गुरोः ॥ १०२ ॥ प्रपेदेऽसौ चतुर्योमं, धर्मं प्राप्य गुरुन् ततः (पुनः) । चक्रेऽष्टमतपःपारणकं च भिक्षयाऽऽप्तया ॥ १०३ ॥
ततश्च कालातिक्रान्त-शीतान्त-प्रान्तया तया । जङ्घिरे परिणतया, दुस्सहास्तस्य वेदनाः ॥ १०४ ॥ घर्तुं न शक्यतेऽथायुश्चकाराऽऽराधनां मुनिः ।
नमोऽस्तु मेऽर्द्धदादिभ्यो, व्रतोद्योरोऽस्तु तस्युरः ॥ १०५ ॥ आलोचित-प्रतिक्रान्तः, कालं कृत्वा समाधिना । त्रयस्त्रिंशत्समुद्रादयुः, सर्वार्थेऽ-
गाव सेत्स्यति ॥ १०६ ॥ कण्डरीकोऽपि सम्प्राप्य, साध्राज्यं मलिनायतिः । आकण्ठं बुभुजे सर्वरसाहारमृतसितः ॥ १०७ ॥ तेनाजीर्णेन पीढार्त्तः,
सामन्त-सचिवादितिभिः । ममारानुपचरितो, रौद्रध्यानानुगस्तु सः ॥ १०८ ॥ त्रयस्त्रिंशत्समुद्रायुस्तेपे सप्तमावनौ । स्थूलत्वं वा कृशत्वं वा,
तत्र श्रीदात्र कारणम् ॥ १०९ ॥ वभूव कण्डरीकोऽतिक्रान्तो दुःखभाजनम् । उत्सृष्टगह्व-कण्ठोऽपि, पुण्डरीकः सुखाऽऽस्पदम् ॥ ११० ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

पुण्डरीक-
कण्डरीक-
प्रबन्धः ।

॥ ७३ ॥

ध्याननिग्रह एवात्र, हेतुः कश्चिन्न चापरः । अहो ! ज्ञातं ममाकृतं, श्रीदः श्रुतेति हृष्टवान् ॥ १११ ॥ श्रीवज्रस्वामिनो जीवस्तस्य सामानिकः
सुरः । तत् चक्रेऽध्ययनं कण्ठे, श्रुत्वा पञ्चशतीमितम् ॥ ११२ ॥ प्रातः प्रतस्थे चैत्यनि, पुनर्नत्वाऽथ गौतमः । तत्राऽगात् तापसा यत्रोत्प-
द्यन्तः सन्ति तत्पथम्(थाः) ॥ ११३ ॥ तं दृष्ट्वा तापसाः प्रोचुर्वयं शिष्या भवान् गुरुः । स्वाम्याह मम युष्माकं, गुरुर्वीरो जगद्गुरुः ॥ ११४ ॥
किं तवापि गुरुः स्वामिन्नित्युक्ते प्राह गौतमः । गुणानन्यसामान्यान्, प्रातिहार्यादिकान् प्रभोः ॥ ११५ ॥ जातः शुभः परीणामस्तेषां तान्
शृण्वतां गुणान् । कर्मप्रन्यस्तु तुत्रोद, श्रुतित्युद्धटिते दृशौ ॥ ११६ ॥ दीक्षिता देवतादत्तलिङ्गास्ते गौतमर्षिणा । सर्वेषां गच्छतां तेषां,
मध्याह्नावसरोऽभवत् ॥ ११७ ॥ पप्रच्छ गौतमो वत्साः ! कस्मिन् भके भवद्भुविः ? शुण्कसे(शै)बालदग्धाब्राह्मस्तेऽप्याहुः पायसे
प्रभो ! ॥ ११८ ॥ पात्रकं प्रतिलिल्येन्द्रभूतिप्राप्तं प्रविष्टवान् । जामदभाग्यमिवैकस्य, गृहिणो गृहमाप च ॥ ११९ ॥ अनभ्रष्टृष्टिदुष्प्रापं,
मरौ सुरतरूपमम् । मन्यानः परमाग्नेन, तमसौ प्रत्यलाभयत् ॥ १२० ॥ पात्रकं परमाग्नेन, साऽऽज्य-न्रण्डेन गौतमः । पूरयित्वा
ययौ शीघ्रमूचे चैवं तपोधनान् ॥ १२१ ॥ तिष्ठन्तु परिपाठ्या भोः !, स्थितास्तेऽपि तवः (पः)क्रमात् । भगवान् सर्वलब्ध्याढ्यो, द्वौ तेषां
तदीप्सितम् ॥ १२२ ॥ सैवालितापसाश्चाऽऽद्याध्वेतस्येवमचिन्तयन् । अहो ! गुरोः प्रभावोऽस्य, जगद्विस्मयकारणम् ॥ १२३ ॥ धन्या
ययं यकैः प्राप्तोऽचिन्त्यचिन्तामणि(णी)समः । गुरुरद्भुतमाहात्म्यस्तपस्या चान्द्रुताऽऽर्हती ॥ १२४ ॥ इति चिन्तयतां तेषामर्द्धमुक्तेऽपि(च)
केवलम् । कवलं केयलायामूढो ! अक्तिर्महात्मनाम् ॥ १२५ ॥ छत्रातिच्छत्रमालोक्याऽपूर्वादिकरणक्रमात् । सद्भ्यानात् केवलं प्रापुः,
स्वामिनो दिक्षतापसाः ॥ १२६ ॥ कोडि(कौण्डि)न्यतापसाः स्वामिरूपं विजितविष्टम् । वीक्ष्याऽऽपुः केवलं कल्पद्रुमाप्तौ को हि निर्देनः ?
॥ १२७ ॥ प्रसुं प्रदक्षिणीचक्रे, गौतमस्तेऽखिलर्पयः । तीर्याय नम इत्युक्त्वा, चेलुः केवल(लि)पर्वदि ॥ १२८ ॥ भद्रा ! आयाव वन्द्य-

मित्युक्ते गौतमरिणा । स्वाम्याख्यदिन्द्रभूते ! मा, केवल्याशातनां कुत्र ॥ १२९ ॥ आयुक्तो विदधे मिथ्यादुष्कृतं वाधति मुनिः । स्वाम्याह किं यचो प्राप्तं, देवानामथार्हताम् ? ॥ १३० ॥ अर्हतां गौतमेनोक्ते, तर्हि किं कुतयेऽधृतिम् ? । ततः प्रमुरुवाचोबैः, शुम्बादीन्धुतः फटान् ॥ १३१ ॥ भवांश्च कम्बलकटानुरागो मयि वर्तते । संसृष्टो गौतम ! चिरं, चिर(शुशं)परिवितोऽसि मे ॥ १३२ ॥ प्रशस्तेष्वपि यगस्तु, यथाख्यातत्रतापहः । तद्दिना केवलोलपत्तिर्न स्यादिह महात्मनाम् ॥ १३३ ॥ स रागसंयमपर्याणां, वीतरागत्वहेतुतः । रागः प्रशस्तोऽप्रशस्तरागत्यागात् भवः(न्यात्मनः) परम् ॥ १३४ ॥ तस्माद् विषादं मा गच्छोत्पत्स्यते वत्स ! केवलम् । क्षीणरागस्य ते प्राप्तेः, भविष्यावोऽचिरात् समो ॥ १३५ ॥ ततोऽप्रवीद् द्रुमपत्राप्ययनं तत्पुनः प्रभुः । इदं प्रसङ्गतोऽत्रोक्तं, वाक्यं स्यात् पुरतोऽपि यत् ॥ १३६ ॥ इति श्रीपुण्डरीकादिप्रबन्धः ॥ तथा—

वीरजिणपुष्पपियरो, देवाणंदा य उ स भ दत्तो य । इकारसंगविउणो, होज्जं सिवसुहं पत्ता ॥ ५८ ॥
व्याख्या—वीरजिनस्य-अन्यार्हवः पूर्वपित्तो, को ? देवानन्दा च ऋषभदत्तश्च एकादशाक्षवेपारो भूत्वा 'शिवसुलं' मोक्षशर्म प्राप्तो । इति गायासंस्कारार्थः ॥ ५८ ॥ भावार्थश्चायम्—

अन्येषु भंगयान् वीरो, विहरन् समवासत् । ब्राह्मणकुण्डप्राप्तस्य, बहुशालाभिधे वने ॥ १ ॥ देवाः समवसरणं, चक्रिरे पर्वदा-
ययौ । देवानन्दर्षभदत्तावीर्यदुर्गम्यती च तौ ॥ २ ॥ प्रभुं नत्वर्षभदत्तो, यथास्थानमुपाविशत् । देवानन्दाऽप्युदानन्दा, पृथग्याऽ-
स्यात् निजेतिहुः ॥ ३ ॥ स्वनाभ्यां प्रह्वरत्स्वन्त्यां, देवीवनिमिषेक्षणा(ण)म् । पश्यन्तीं तां प्रभुं वीह्य, गौतमोऽपृच्छदुसुकः ॥ ४ ॥ जग-
बद्धोरशीवांशो(शो !), त्वयि सर्वोऽपि सादरः । ब्राह्मणीयं विशेषेण, किमिति ब्रूहि कारणम् ? ॥ ५ ॥ गौतमं गौतमगुरुत्वे व्यशीत्यहान्य-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
पुण्डरीक-
कण्डरीक-
प्रबन्ध-
समाप्तिः ।
श्रीवीरपूर्व-
माह-पिट-
सम्बन्धः ।
॥ ७४ ॥

श्रीवीरपूर्व-
माह-पितृ-
सम्बन्धः ।

प्रथमकरक-
ण्डुप्रत्येक-
बुद्ध-
वक्ष्यता ।

हम् । कुशावमुप्या उपितः, क्रेहोऽस्यास्तन्महान् मयि ॥ ६ ॥ तत् शुत्वा दम्पती हृष्टी, चिन्तयामासतुर्हृदि । अहो ! क पितरावाधां ?
क्रायं स्रुज्जगत्पिता ? ॥ ७ ॥ उत्थाय नेमतुर्वोरं, पितरौ हर्षनिर्भरौ । तौ ह्यत्र दुष्प्रतीकारौ, चक्रेऽहंभ्रिति देशनाम् ॥ ८ ॥ असारसं-
सृतावन्न, पिताऽयं स्रुरोप चा । पठते विपटते च, सम्बन्धो बहुशोऽङ्गिनाम् ॥ ९ ॥ तद् वस्तु वस्तुतो युक्तियुक्तं नात्रावभासते । विना दीक्षां
तदुच्छिष्टिः, सर्वथा नदि जायते ॥ १० ॥ तत् शुत्वा तौ पुनर्नत्वा, श्रीवीरमिदमूचतुः । निस्तारय भवादावां, दीक्षातर्याऽधुना विमो !
॥ ११ ॥ एवमस्तवर्हता प्रोक्ते, तौ गत्वैशानकूणके । पञ्चमुष्टिकचोत्पाटं, कृत्वा त्यक्त्वा त्वलङ्कृतीः ॥ १२ ॥ पुनर्नत्नोचतुर्नोदं, जन्मभृत्यु-
जराऽऽकुलात् । भवानिस्तारय स्वामिन् !, दीक्षितौ तौ ततोऽर्हता ॥ १३ ॥ [युग्मम्] देवानन्दा चन्दनार्यै, स्वविरेभ्यस्तार्यभम् ।
शिश्नाद्वैविध्यसिद्ध्यर्थं, वदौ दीक्षागुरुत्तयोः ॥ १४ ॥ पठित्वैकादशाङ्गानि, पालितालण्डितप्रवौ । देवानन्ददर्पभदचौ, जग्मतुः पद्ममव्य-
यम् ॥ १५ ॥ इति श्रीवीरपूर्वपितृसम्बन्धः ॥

अथ यथाक्रमं चत्वारः प्रत्येकबुद्धा वक्ष्यन्ते—

संबुद्धो पद्गूणं, रिद्धिं वसहस्तजो अरिद्धिं च । सो करकण्डू राया, कर्लिगजणवयवई जयउ ॥ ५९ ॥
व्याख्या—‘सः’ प्रसिद्धः करकण्डू राजा जयतु इति क्रिया । स कः ? यः ‘सम्बुद्धः’ प्रतिबुद्धः, किं कृत्वा ? ‘दृष्ट्वा’ वीक्ष्य, काम् ?
‘क्राद्धि’ सम्पदं ‘वः’ पुनः अन्यर्द्धि, कस्य ? ‘पृथमस्य’ गोः । किंविशिष्टो राजा ? ‘कलिङ्गजनपदपतिः’ कलिङ्गदेशस्थानी । इति माथार्थः ॥ ५९ ॥
भाषार्थश्चायम्—

आसीत् चम्पासमहापुर्या, पार्थियो दधिघाहनः । चेटकस्य सुता पद्मावती तस्य प्रियाऽभवत् ॥ १ ॥ राजाऽऽरुढा घृतच्छन्ना, राक्षस-

द्वेषभूषणा । भ्रमासि वनमित्यस्याः, सम्पन्नो दोहदोऽन्यदा ॥ २ ॥ वदपूस्त्र्यो कृशाङ्गा सा, प्रष्टा राक्षोऽशयं जगौ । ततो राक्षो धृतच्छ-
न्नाऽऽरुढा पद्मावती गजे ॥ ३ ॥ गतोद्यानं(ने) तदाऽऽद्योऽभूत्, प्रावृट्कालोऽथ कुक्षुरः । सुगन्धमृत्तिकागन्धाभ्याहतो वनमसरत् ॥ ४ ॥
काननाभिमुखं हस्ती प्रतस्थेऽयमताङ्कुशः । सक्तोऽनुगन्तुं तं(न) कञ्चित्, न साद्री न पदातिकः ॥ ५ ॥ द्राक् नीतौ करिणा तेन, दम्पती तौ
महादवीम् । ऊर्ध्वं(दूराद्) यदतलं दृष्ट्वा, राक्ष्ये राजेदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ प्रिये ! यास्यत्यधोऽस्यैष, प्राक्षा शारया त्वया दृढम् । राक्षो गृहीता
दक्षेण, तस्यौ राक्षी तथैव हि ॥ ७ ॥ किं कर्तव्यतया मूढः, सशोकोऽगाद् गृहं नृपः । निर्मानुपाटवी नीता, तेनेभेन नृपप्रिया ॥ ८ ॥
तृपार्त्तः प्राविशद् दन्ती, सरस्वत्येऽभ्युत्थेलनम् । उत्तीर्णां शनकै राक्षी, सरसो निर्जगाम च ॥ ९ ॥ न वेत्त्यासां भयभ्रान्ता, पश्यन्ती
सर्वतो वनम् । अहो ! कर्मपरीणामो, येनाऽऽप्ताऽस्मीदृशीं दशाम् ॥ १० ॥ तत् किं कुर्वे ? क गच्छामि ? गतिर्मे कति रोदितुम् ।
प्रवृत्ता परतन्ना सा, क्षणात् चक्रे दृढं मनः ॥ ११ ॥ दृष्ट्वौ न ज्ञायते किञ्चिद्, दुष्टश्चापदसङ्कुले । वनेऽस्मिन् भावि मे तस्मादप्रमत्ता
भवाभ्यलम् ॥ १२ ॥ क्षमिताः सर्वसत्त्वौपा(त्याश्च), अतुःभरणमाश्रितम् । सागारं स्वीकृतं प्रायं, दुष्टकृतं गर्हितं स्वकम् ॥ १३ ॥
कान्दिदृशीका दिशां(शं) कञ्चित्, ततः पञ्चनमस्कृतिम् । सरस्ती चलितैषिष्ठ, तापसं सैकमप्रतः ॥ १४ ॥ गत्वाऽभिवादितो राक्ष्या, तापसः
दृष्टवानिमाम् । कुतः पुण्यागताऽसीद्वासूर्यपश्येव वीक्ष्यसे ॥ १५ ॥ सा स्माद् यावदानीता, गजेनात्रासि कानने । सोऽपि चेटकस्त-
न्वन्धी, मा भैपीरिति तां जगौ ॥ १६ ॥ ऊत्थे च मा स्म शोचीस्त्वमीदृशेव भवस्थितिः । हेतुयोग-वियोगानां, रुक्-श्लोकादिनिबन्धिनी ॥ १७ ॥
उक्त्वा वनफलैः प्राणाजीविका कारिता बलात् । नीत्वा वाससुखं कञ्चित्, तामित्याह स तापसः ॥ १८ ॥ हलाकृष्टोर्वरा मन्त्रे !,
नोचिताऽतः परं हि नः । देशो दन्तपुरस्यायं, दन्तवक्रोऽत्र पार्थिवः ॥ १९ ॥ निर्भयाऽत्राधुनागच्छ, यायाश्चम्यापुरीमनु, इत्युक्त्वा

तापसः पश्चात्, निवृत्तोऽगादियं पुरम् ॥ २० ॥ पृच्छन्त्युपाश्रयं साध्व्या, गत्वा(ता) नत्वा प्रवर्त्तिनीम् । रुरोद स्थापिता प्रोच्य, तयाऽसह्यो भवस्थितिम् ॥ २१ ॥ ततः संवेगतस्त्रासां, मूले सा प्रथमग्रहीत् । दीक्षाऽदानभयाद् गर्भः, साध्वीनां नोदितस्तया ॥ २२ ॥ वर्द्धितेऽस्मिन् प्रवर्त्तिन्याः, सद्भावः कथितः स्वयम् । शासनोद्गृहस्थार्थं, सा तया स्थापिता रहः ॥ २३ ॥ समं कन्वल्लत्नेन, नाममुद्राङ्कितं सुतम् । जातमात्रं सशानोव्यां, साध्वी पद्मावती जहौ ॥ २४ ॥ ततः स्मशानपालेन, लात्वा पत्न्यै स चार्पितः । अवकार्णिक इत्याख्यां, पितरौ तस्य चक्रतुः ॥ २५ ॥ सा मातृश्रद्धा समं प्रीतिं, चक्रेऽपृच्छन्नयाऽर्चकाः । साध्वि ! क गर्भस्ते ? साऽऽल्यत्, मृतो जातोऽत उज्जितः ॥ २६ ॥ स श्रीहति समं बालेस्तान् स्माहास्मि नृपोऽस्मि (नु) वः । करं यच्छन्तु मे कण्डूयनलक्षणमर्भकाः ॥ २७ ॥ रुक्मकच्छूगृहीतत्वात्, करकण्डुरिति व्यधुः । तस्याऽऽख्यां बालकाः सोऽपि, संयत्यामनुरागयान् ॥ २८ ॥ साऽप्याप्तान् मोदकांश्चारुभिक्षां चाल्मै प्रयच्छति । स्मशानं यद्वैमानोऽसौ(स्कौ), ररक्ष पितुराप्तया ॥ २९ ॥ कुतश्चित् कारणात् साधुद्वयं तत्रान्यदाऽऽगतम् । ददर्श यंशलात्यन्तवर्णद्वर्जं सुलक्षणम् ॥ ३० ॥ मुनिरेकोऽग्रवीदेनं, यो ग्रहीष्यति पार्थिवः । स भावीति(तः) परं योग्यश्चतुरङ्गुलवर्द्धितः ॥ ३१ ॥ तत् साध्वीच-
नुनाऽप्रापि, तथैकेन द्विजन्मना । सोऽग्रहीत् तं रहोऽघस्तात्, खनित्वा चतुरङ्गुलम् ॥ ३२ ॥ विलम्बः करकण्डुलं, दण्डो मन्द्रमवो
हयम् । न दास्यामीति ते वी दुः, गतौ कारणिकान्तिके ॥ ३३ ॥ तेरुक्तं देहि भो बाल !, द्विजायानुं परं भवान् । गृहातु सोऽवदत्
कार्यं, केनाप्यन्येन मे नहि ॥ ३४ ॥ ग्रहीष्याम्येनमेवाहं, दण्डमुदृग्णद्वराज्यदम् । स्मित्योचुस्ते द्विजार्थको, ग्रामो देयस्ततस्त्वया ॥ ३५ ॥
आमि(मै)त्युक्तेऽप्य बालेन, दापितोऽस्मै द्विजात् स तैः । बालग्रहो दुर्मेहो हि, शुबन्निरिति तत्पुरः ॥ ३६ ॥ द्विजालेन द्विजेनान्ये, प्रोच्य
हत्वाऽमुमर्भकम् । हरामो दण्डकमिति, वत्पित्रा तत् श्रुतं वचः ॥ ३७ ॥ पितृ-मुत्रास्त्रयो(स्ततो) नष्टाः, काश्चनाल्यं पुरं ययुः । तत्रापुत्रो

मृतो राजाऽमालैरभ्योऽधिवासितः ॥ ३८ ॥ बहिः सुप्तस्य तस्यान्ते, गत्वा इत्वा प्रदक्षिणाम् । स्थितोऽभ्यो ददृशुः पौरास्तं सल्लक्षणमाद-
रात् ॥ ३९ ॥ जयशब्दं व्ययुर्नन्दीतृयैवाहनपूर्वकम् । जृम्भो कुर्वन् स उत्तथावारुदो दिव्यवाजिनम् ॥ ४० ॥ प्रवेशं न ददुर्बिप्रास्तस्य
मातङ्गसूरिति । गृहीतो दण्डकसेनाऽऽरब्धो ज्वालितुमप्रिवत् ॥ ४१ ॥ भीता विप्राः सर्वे, ततो धिजातयः कृताः । वाटधा-
नकवास्तव्याश्च(वा)ण्डालाः करकण्डुना ॥ ४२ ॥ उक्तं च—“दधिवाहनपुत्रेण, राजा नु (तु) करकण्डुना । वाटधानकवास्तव्याश्चा-
ण्डाला ब्राह्मणीकृताः ॥ ४३ ॥” इत्वाऽवकर्णिकाभिर्यां, पितृभ्यां तस्य सन्धनः । चक्रे बालकृतं नाम, करकण्डुरिति स्फुटम् ॥ ४४ ॥
स समागा(ल्य)द् द्विजो मह्यं, स्वोक्तं ग्रामं नृपा(ममा)र्पय । गृहाणाभिमत्वं स्वस्य, वाक्शूरः पार्थिवोऽवदत् ॥ ४५ ॥ मद्गृहं देव !
चम्पायां, तदासन्नं तम(मा)र्पय । चम्पेसाय ततो लेटाः, प्रेषितः करकण्डुना ॥ ४६ ॥ स्वदेशे देहि मे ग्राममेकं यद् रोचते हि ते । पुरं
वा ग्राममुल्यं वा, विपये तद् गृहाण मे ॥ ४७ ॥ इण्डस्पर्शदिबद् रुष्टस्तत् श्रुत्वा दधिवाहनः । मातङ्गो वेति नाऽऽत्मानमाज्ञापयति
यत् स माम् ॥ ४८ ॥ दूतेनैत्योक्तमस्यैवत्, चम्पा रुद्धाऽऽहवोऽभवत् । साध्वी विज्ञाय तलोकक्षयो मा मूर्त् कृपां दधौ ॥ ४९ ॥ प्रा-
प्रवर्त्तिनी चम्पा(वां)पुरीमेत्य तपस्विनी । पिताऽयं वत्स ! ते पूज्य इत्याख्यत् करकण्डवे ॥ ५० ॥ तेन तौ पितरौ दृष्टौ, ताभ्यामुक्तं
यथास्थितम् । तथाऽप्यहङ्कारवशात्, पितुरन्ते न याति सः ॥ ५१ ॥ ततोऽन्धः पुरमार्योऽगात्, नन्ना दास्योऽरुदंस्तराम् । श्रुत्वाऽऽगत्य
नृपो नत्वाऽष्टच्छत् सं गर्भमार्यिकाम् ॥ ५२ ॥ साऽऽर्पेय येन ते रुद्धं, पुरं हृष्टः स निर्ययो । मिलितौ पितृ-पुत्रौ तौ, वर्षाद्वैतात्मतां गतौ
(तौ) बीज्यङ्गजौ ॥ ५३ ॥ इत्वा राज्यद्वयं सुनोः, ग्रामाजीद् दधिवाहनः । करकण्डुरभूदुग्रशासनः शासको द्वियाम् ॥ ५४ ॥ स गोकुल-
प्रियस्तस्य, तान्यनेकानि जह्विरे । सरत्कालेऽन्यदाऽप्राधीद्, वत्समेकं नृपोऽद्भुतम् ॥ ५५ ॥ कुक्कु(कु)ट्यण्डमिब श्वेतमुच्छलत्सुच्छपिच्छलम् ।

कथार्णवा-
ङ्गायां दृष्टौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
प्रथमकरक-
ण्डुप्रत्येक-
बुद्ध-
वच्छव्यता ।

॥ ७६ ॥

प्रथमकरक-
ण्डुप्रत्येक-
बुद्ध-
वक्ष्यता ।

द्वितीयद्वि-
मुखप्रत्येक-
बुद्ध-
वक्ष्यता ।

स्थूल(लं)गात्रं प्रीतिपात्रं, तं वीक्ष्य मुमुदे नृपः ॥ ५६ ॥ स गोपान् ग्राह मा कुर्युस्साम्बादोहनक्रियाम् । वद्धमानोऽन्यधेनूनां, पायि-
तव्यः पयः पुनः ॥ ५७ ॥ प्रतिपन्नं चचो राक्षो, गोपैर्गोपुत्रकः पुनः । जग्ने तीक्ष्णविपाणाग्रोऽतिस्थूलगलकन्धलः ॥ ५८ ॥ अर्दयन्
निर्दयं(भिन्दयन्) गृद्धैर्बलीयर्दान् विमर्दनात् । धूर्द्धमानोऽन्यदा राक्षो, जावस्थामेक्षितः स तु (स्वयम्) ॥ ५९ ॥ पुना राजाऽऽगतोऽ-
ब्राक्षीत्, पठितं सं जग्दयम् । पशु(इ)कैर्घटितं दीनं, हीनं चङ्क्रमणाक्षमम् ॥ ६० ॥ गोपान् पप्रच्छ गोपालः, कुत्र स वृषभः ? स तैः (तु) ।
वर्धितस्त्राटशो(शं) मूयस्तं वीक्ष्येवमचिन्तयत् ॥ ६१ ॥ अहो ! मूत्वाऽयं सादृक्षोऽधुना शत्रो दक्षामिमाम् । तदस्यां संस्तौ सर्वेऽनित्या भावा
धनादयः ॥ ६२ ॥ जातः प्रत्येकबुद्धोऽसौ, विचान्त्वच्चिन्तयन्निप्रति । लोचं कृत्वाऽग्रहीद् दीक्षां, देवतादत्तलिङ्गमृत् ॥ ६३ ॥ निष्क्रम्य
सिंहदुर्येषाप्रतियद्धः समीरयत् । करकण्डवाल्यराजर्षिर्ध्वजहार वसुन्धराम् ॥ ६४ ॥ उक्तं च—“सैयं सुजायं सुविभक्तसिंघं, जो पासिया
वसभं गोढमज्जे । रिद्धि अरिद्धि समुपेहियाणं, कलिं गराया वि समिक्खर धम्मं ॥ ६५ ॥” इति करकण्डुप्रबन्धः ॥

पंचालदेसअहिवो, पूयमपूयं च इंदकेउस्स । दट्ठं विरत्तकामो, पवइओ दोसुहनरिंदो ॥ ६० ॥
व्याख्या—अप्रजितो द्विमुखनेन्द्रः, किं कृत्वा ? दृष्ट्वा, कां ? पूजां ‘वः’ पुनर् अपूजां, फल्य ? ‘इन्द्रकेतोः’ इन्द्रध्वजस्य । किंविशिष्टः ?
पञ्चालदेसाधिपः । पुनः किंविशिष्टः ? ‘विरक्तकामः’ निवृत्ताभिलाषो राज्यादेरिति गम्यम् । इति गायार्थः ॥ ६० ॥ भावार्थोऽयम्—
अस्त्रीह भरतक्षेत्रे, पुरे कागपील्यनामनि । श्रीमद्दहरिकुलोद्भूतो, यथार्थः पार्ष्विको जयः ॥ १ ॥ गुणमालाप्रिया तस्य, गुणमाला
प्रियाऽमवत् । निनाय वासरात् राज्यं, गुञ्जानो राट् तथा समम् ॥ २ ॥ दूतं स्वावृतमन्येयुर्नृपोऽवृच्छत् किमसि न । यदस्मि राज्ञा-

१ “येवं सुजातं सुविभक्तशङ्खं यो पट्ठा वृषभं गोढमज्जे । अदिमनूदं समुदेस्य कलिङ्गराजोऽपि समेक्षिष्ट धर्मम् ॥ ६५ ॥”

मन्येपां ? सोऽवक् चित्रसभा न ते ॥ ३ ॥ ततोऽधिकारिणो राज्ञाऽऽदिष्टास्वां कारयन्तु भोः ! । तदैव तैरथाऽऽरब्धा, राज्ञां कार्यं
वचोऽनुगम् ॥ ४ ॥ क्षमायां रतन्यमानायां, दृष्टः पञ्चमवासरे । मुकुटः सर्वरत्नाढ्यः, प्रभामर्त्तितभास्करः ॥ ५ ॥ शिष्टः कर्मकरे राज्ञे,
तूर्यवादनपूर्वकम् । उद्धृतोऽसौ ततो भूमेर्भूमुजा पूजिताश्च ते ॥ ६ ॥ निष्पन्नाऽभ्रंलिहा स्तोककालात् चित्रसभा नृपः । सुमुहूर्ते प्रवि-
ष्टोऽन्तर्मङ्गलध्वनिपूर्वकम् ॥ ७ ॥ स विन्यमुकुटो मूर्द्धि, घृतः श्रीजयभूमुजा । तस्याऽऽस्यस्यात्र सङ्गान्या, द्विमुखाऽऽख्यां जनोऽतनोत्
॥ ८ ॥ तस्याऽऽसंस्तनयाः सप्त, गुणमाला ममाऽऽत्मजा । नेति चक्रेऽधृतिं स्त्रीणां, पुत्री प्रायोऽतिवल्लभा ॥ ९ ॥ उपयाचितकं मेने, काम-
यक्षस्य राक्षस्य । कल्पद्रुमञ्जरीस्यप्रसूचिताऽस्याः सुताऽभवत् ॥ १० ॥ सबद्धोपनकं नाम, दूचं मदमञ्जरी । वर्द्धमानेन्दुलेखेव, साऽभू-
दुगौवनोन्मुखी ॥ ११ ॥ इतश्चोज्जयनीपुयां, प्रद्योतश्चण्डदासतः । पार्थिवो बुभुजे राज्यं, दूतोऽप्येऽस्येवमव्रवीत् ॥ १२ ॥ देव ! विन्य-
किरीटानुभावेन द्विमुखाभिधाम् । जयो राजाऽऽप्य सत् धृत्वा, राज्ञोऽस्योपर्यभूत् स्पृहा ॥ १३ ॥ प्रद्योतः प्राहिणोद् दूतं, स्वाङ्कृतमिव
भूभुजे । सोऽप्यागत्याऽऽह ते राजन् !, किरीटं देहि मय्यभोः ॥ १४ ॥ मत्प्रभोरेव योग्यं तद्, युद्धसज्जो न चेद् भव । ध्रुत्वेति द्विमुखो-
ऽवोचदस्तु तद्वस्तु मे प्रियम् ॥ १५ ॥ गजोऽनलगिरिश्चाग्निमीरु रथः शिवा प्रिया । लोहजङ्घो लेखबाहो, दद्यादेतत् तव प्रभुः ॥ १६ ॥
तद्राग्यसारभूतं तद्, दूतो गत्वाऽऽह तत्समम् । सैन्यादोपेन कोपेन, प्रद्योतः प्राचलत् ततः ॥ १७ ॥ लक्षद्वयं गजेन्द्राणां, रथानामपि
तद् द्वयम् । सप्तकोट्यः पदातीनां, पञ्चायुतानि वाजिनाम् ॥ १८ ॥ प्रयाणैः सोऽनवच्छिन्नैरेतावत्सेनयाऽन्वितः । तस्यौ सागरव्यूहेन,
सीम्नि पञ्चालनीवृतः ॥ १९ ॥ द्विमुखः सन्भुतं तस्य, प्रतस्थे सर्वसेनया । विस्तार्य गरुडव्यूहं, तस्यौ सीम्नि स्खनीवृतः ॥ २० ॥
लप्रमायोघनं तत्र, सैन्ययोरुभयोरपि । अजय्यो द्विमुखो राजा, तत्किरीटानुभावतः ॥ २१ ॥ भग्नं द्विमुखसेन्येन, प्रद्योतस्याखिलं

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
द्वितीयोद्वि-
मुखप्रत्येक-
बुद्ध-
वक्तव्यता ।

॥ ७७ ॥

बलम् । यद्वा पुरान्तरानीतः, प्रद्योतो द्विमुखेन तु ॥२२॥ पादयोर्निगदो दत्तो, धिक् कष्टं परतन्त्रता । पुरान्त्र्यमताऽनेन, दृष्ट्या मदन-
मञ्जरी ॥ २३ ॥ पञ्चवाणेन वाणेन, विद्वत्सर्वज्ञादसौ । नष्टवि(चि)त्त इव दृष्टः, पृष्ठो द्विमुखभूमुजा ॥ २४ ॥ सायाघ इव किं
राजन् !, वीक्ष्यसे ब्रूहि कारणम् ? । निःश्वस्य दीर्घं प्रद्योतः, कथञ्चिद्विदग्धचिवान् ॥ २५ ॥ “मंयणवसगस्म नरवर !, बाहिर्विपत्यस्त
तद् य मत्तस्य । कुवियस्य मरतस्तस्य य, लज्जा दूरजिह्वा होइ ॥ २६ ॥” तद् यदीच्छसि मे क्षेमं, तदा मदनमञ्जरीम् । राजन् ! देहि न
वेदेयं, विशामि ज्यलितानले ॥ २७ ॥ तवस्त्रभिर्णयं श्लाघ्या, द्विमुखोऽदात् निजां कनीम् । प्रद्योतनाय सन्तो हि, प्रार्थनामङ्गभीरवः
॥ २८ ॥ तं जामातरमासूय, सन्मान्य बभूवुः कभिः । मज्जिषाय यथास्थानं स्वस्यैव द्विमुखो यशः ॥ २९ ॥ राज्यं पालयतोऽन्येभ्य-
स्त्वाभागादुत्सयो हरेः । आविष्टा नागरा राक्षा, भोः ! कुर्वन्तु तदुत्सयम् ॥ ३० ॥ कृ(ह्नु)मध्यजपटाटोपसै रणत्किङ्किणीगणः । चित्रैश्च(विचित्र)
विश्रितोऽनेकैरुर्व्यापकैः हरिष्यजः ॥ ३१ ॥ ददुर्दानानि दातारो, जगुर्गीतानि गायनाः । यादका बादयामामुर्व्यापानि मधुरस्वरम् ॥ ३२ ॥
उद्वेगुरिन्द्रजालानि, चक्रुर्नृत्यानि नर्तकाः । जसे सम्प्रदिनीमेयं, पुरान्तः प्रबरोत्सवः ॥ ३३ ॥ पौर्णमास्यागता यावद्, राशा विच्छर्दितो-
(विच्छिन्नचित्तो)ऽर्पितः । कल-प्रसून-यस्त्रागैरुद्यद्वाद्यपुरस्तरम् ॥ ३४ ॥ अमेध्य-मूत्रदुर्गन्धं(न्धे), निःश्रीकं पतितं ध्वजम् । मर्गमानं जनैः
पारैलं वीक्ष्यापित्तयात् नृपः ॥ ३५ ॥ अहो ! सर्वेऽप्यमी भावा, ईदृशा एव संसृतौ । धिगन्तु वस्तुतः काम-भोगांस्तान् दुःस्वदायिनः
॥ ३६ ॥ प्रत्येकबुद्धः शुद्धात्मा, सम्पन्नश्चिन्तयति । शत्राजीद् देयतादचलिप्तो लोचं विषाय च ॥ ३७ ॥ उक्तं च—“जो बुद्धकेतं मुयलं-

- १ मदनवद्वत् नरवर ! म्यापिप्रसन्न तथा च मत्तस्य । कुपितस्य श्रियमागस्य च लज्जा दूरीकृता भवति ॥ २६ ॥
२ य इन्द्रकेतुं स्वच्छूतं तं दृष्ट्वा पतन्तं प्रविमुष्यमानम् । ऋक्षिमनुदि समुत्प्रेक्ष्य पात्रालान्जोऽपि समैश्वर्य परमम् ॥ ३८ ॥

क्रियं तं, दंष्ट्रं पटवं पविलुप्पमाणं । सिद्धिं अतिरिद्धं समुपेक्षियानं, पंचालराया वि समेकस्य घन्यं ॥३८॥” इति श्रीद्विमुखराजसम्बन्धः ॥
सुधा यद्गुण संधं, चलयाणमसद्वयं च एगस्स । बुद्धो विदेहसामी, संकेण परिक्रिखओ य नमी ॥ ६१ ॥
ध्यास्या—नमी बुद्ध इति क्रिया । किं कृत्वा ? श्रुत्वा, किं तत् ? शब्दं, केपां ? ‘वलयानां’ कङ्कणानां देवीहस्तस्थानामिति गम्यम् ।
क्रियतां ? ‘यदूनाम्’ अनेकेषां ‘चः’ पुनर् अशब्दमेकस्य । कोऽसौ ? ‘विदेहस्वामी’ विदेहं राज्यजनपदपतिश्च शक्रेण परीक्षितश्च । इति
गार्थः ॥ ६१ ॥ भावार्थञ्चायम्—

अस्त्रीह भ(भा)रते वर्षेऽवन्तीजनपदेऽद्भुतम् । पुरं सुदर्शनामिष्यं, निर्जितस्वःपुरं धिया ॥ १ ॥ राजा मणिरथस्तत्र, युवराट्
युगबाहुकः । प्रिया मदनरेखाऽस्य, रूप-लवण्यदीर्घिका ॥ २ ॥ तस्याश्चन्द्रयशाः सत्पुनरुत्तगुणसेवधिः । राजा मदनरेखायां, रागादि-
दमचिन्तयत् ॥ ३ ॥ चेद् रेमे नैतया सार्धं, तदा मे निष्फलं जनुः । सतस्तदयमेतस्यै, त्रैपीत् पुष्प-फलादिकम् ॥ ४ ॥ इत्येष्टप्रसाद इति
सा, निर्धिकाप तदाददे । अन्येद्युर्मदनरेखां, रहो मणिरयोऽवदत् ॥ ५ ॥ भद्रे ! मां पुरुषत्वेन, प्रपद्य स्वासिनीं मत्त । मद्भाग्यस्येति
साऽबोचत्, पुंस्त्वमस्त्येष पार्थिव ! ॥ ६ ॥ स्वकर्मणैव ण्ड-स्त्रीभावश्चान्यस्य ते पुनः । स्वामित्वं युवराट्पत्न्याः, कः क्षमो हर्षुमत्र मे ?
॥ ७ ॥ [युगम्] अन्यच्च मृत्युमिच्छन्ति, सन्तोऽकृत्यं न कुर्वते । तत् त्यज त्वं महाराजाकार्यं भजस्व सत्पथम् ॥ ८ ॥ तत् श्रुत्वाचि-
न्तितं तेन, पाप्मना मामियं युवम् । नेच्छति भ्रातरि सति, हन्मि तं स्यात् ततो मतम् ॥ ९ ॥ अन्येद्युर्मदनरेखा, स्वप्ने दृष्ट्वा निशाक-
रम् । मर्षुराल्यच्च सोऽप्याह, प्रिये ! भाव्यद्भुतः सुतः ॥ १० ॥ तदैवाऽऽविरम्बूद् गर्भेऽस्तीये मासि चाभवत् । जिनाचो-मुनिदानादौ,
दोषदोऽस्याः सुकर्मजः ॥ ११ ॥ सम्पूर्णदोषदा गर्भं, दधाना सा सती सुखम् । अनैपीत् समयं पत्युः, प्रेमानुस्यूतमानसा ॥ १२ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

तृतीयनमि-
प्रत्येकबुद्ध-
वकव्यता ।

॥ ७८ ॥

वसन्तेऽन्येद्युरुद्याने, जगाम युगवाहुराद । व्यप्रत्वाद् भक्तपानार्थैस्तस्यास्तमगमद् रविः ॥ १३ ॥ काष्ठासु प्रसृतं ध्वान्तं, युगवाहु-
रति(त)श्रमात् । सुप्तो रम्भागृहे साढे, प्रियामदनरेखया ॥ १४ ॥ अयो मणिरथो दुष्टश्चिन्तयात्मास चेतसि । अथाऽऽस्ते शोभनोपायो,
युगवाहुविनाशने ॥ १५ ॥ एकं स बहिरुद्याने, स्थितोऽन्यत् चाल्पसेवकः । तृतीयं रजनी(निर्)ध्वान्तं, चतुर्थं हन्मि तेन तम् ॥ १६ ॥
चिन्तयित्वेत्युपादाय, मण्डलाग्रं स उग्रधीः । उद्यानेऽगमदेकाकी, दृष्टः पृष्टोऽङ्गरक्षकैः ॥ १७ ॥ विश्वस्तं चातयत्येनं, माऽनुजं मेऽपरः परः ।
इलागतः पुरान्तस्तं, लात्वा यात्यामि सान्प्रतम् ॥ १८ ॥ दम्भाद् रम्भागृहं सोऽगादं, युगवाहुः ससम्भ्रमम् । उत्थाय प्रणमभ्रुकुस्तेन
याथः पुरान्तरे ॥ १९ ॥ जनापवादमुत्सृज्याविचार्योनार्थकार्यताम् । स पुरान्तर्गमन्यप्रस्तेन स्कन्धे हवोऽसिना ॥ २० ॥ तद्व्यथान्तः
पपातोर्व्यो, सोऽथो मदनरेखया । पूर्वकेऽन्येद्युराकृष्टलङ्कास्तस्याङ्गरक्षकाः ॥ २१ ॥ प्रमादात् मत्कराद् भत्रे !, पपातासिर्भिया सृतम् ।
ज्ञात्वा तच्चेष्टितं भृत्यैर्नीतो मणिरथः पुरे ॥ २२ ॥ तैश्चन्द्रयशसः प्रोक्तं, क्रन्दभ्रुवैः स आगमत् । वैद्यानादाय तैश्चक्रे, अणकर्मोत्तितः
परम् ॥ २३ ॥ नेत्रे निमीलिते रुद्धा, दग्ध् निश्चेष्टममूढं वपुः । रुधिरोद्धारतः श्रेता, युगवाहोरभूत् वनुः ॥ २४ ॥ अन्यावस्योचितं
ज्ञात्वा, कामरेखा ततः पतिम् । स्थित्वा तत्कर्णयोर्मूलमुवाचैवं मृदुस्वरम् ॥ २५ ॥ राजन् ! कस्योपरि द्वेषं, मा कुर्याः प्रीतिमङ्गिपु ।
भजस्य चतुःशरणं, निर्युतिं चेतसो भज ॥ २६ ॥ स्वकृतं दुष्कृतं निन्द, सह व्यसनमागतम् । निमित्तमात्रमत्र स्यात्, परः स्व(स्व)
कर्म भुज्यते ॥ २७ ॥ पाथेयं परलोकस्य, स्मराऽर्हन्तं गुरुं वृषम् । दुष्टान्यष्टादश स्पष्टं, पापस्थानानि वर्जये ॥ २८ ॥ पितृ-मातृ-भ्रातृ-
पुत्रादिकं सद्गजं त्यज । स्मर पञ्चनमस्कारं, सारं श्रीजिनशासने ॥ २९ ॥ तत् कृवाञ्छलिना सर्वं, प्रपन्नं युगवाहुना । ममार च
नमस्कारजापसारः समाधिना ॥ ३० ॥ मूढतं चन्द्रयशसा, कामरेखेल्यचिन्तयत् । मद्रूपं धिक्कृते यस्यानर्थोऽभूदीदृशो महान् ॥ ३१ ॥

न्यापादयिष्यति क्रूरो, मत्पुत्रमपि मत्कृते । शीलब्रं तदालीयं, गत्वा रक्षामि कुत्रचित् ॥ ३२ ॥ चिन्तयित्वेति पुत्रादिवर्गे शोकात्मतां गतम् ।
सम्योप्यादनिशि दिशं, प्रतीची प्र(प्रति प्राची)चचाल सा ॥ ३३ ॥ कूटाटव्यामटन्याप, मध्यह्नेऽब्जसरः पुरः । प्राणवृत्तिं फलैश्चक्रे, बलीयो
देवचेष्टितम् ॥ ३४ ॥ साकारानशनं कृत्वा, सा सुप्ता कदलीगृहे । आगता रजनिस्तत्र, पूकुर्वन्ति मृगारयः ॥ ३५ ॥ घुर्घुरन्ति वरा-
होपाः, फेत्कारान् विदधुः शिवाः । नमस्कारपरवर्षपरयत्ता मनस्विनी ॥ ३६ ॥ [युग्मम्] अर्द्धरात्रे बभूवास्या, महत्युदरवेदना ।
सर्वलक्षणसम्पूर्णं, प्रसूता सा ततः सुतम् ॥ ३७ ॥ सं(सा)वेष्ट्य कम्बलेनैनं, मुद्रां न्यस्यामुचत् पितुः । स्वयं गता सरः प्रातः, क्षालितं
वस्त्रमात्मनः ॥ ३८ ॥ [युग्मम्] ज्ञानार्यं यावदुत्तीर्णो, तावदागात् पयःकरी । तेनैषा शुण्डयोत्पाट्य, लीलयोह्मालिताऽम्बरे ॥ ३९ ॥
देवादात्ता सुरुपेति, खेचरेण पतन्त्यसौ । रुदन्ती(ती) सुदती नीता, तेन वैताड्यभूधरम् ॥ ४० ॥ रुदन्त्या(त्या)ऽसौ तथा प्रोक्तो, भो(ऽहो!)
महापुरुषाऽऽत्मजम् । अयं रात्रौ प्रसूताऽहं, तं मुक्त्वा कदलीगृहे ॥ ४१ ॥ ज्ञानार्यं यावदुत्तीर्णो, क्षिप्ता तावद् गजेन खे । त्वया यावद्वि-
ष्टाऽऽनीता, त्वदधीनाऽसि साम्प्रतम् ॥ ४२ ॥ [युग्मम्] व्यापादयिष्यते वन्यैर्निस्तन्यो वा मरिष्यति । मत्सूनुस्तस्य दानेनानुग्रहं
कुरु सत्तम ! ॥ ४३ ॥ तमानयात्र वा तत्र, मां नयेत्युदिते तथा । युवाऽऽष्टाऽऽक्षाकरले स्यां, यदीच्छसि पतिं मम ॥ ४४ ॥ अन्यच्च
शृणु गा(ग)न्धारदेशे रत्नावहे पुरे । मणिचूडो नृपस्तस्य, पत्न्यभूत् कमलाद्यती ॥ ४५ ॥ मणिप्रभोऽस्य पुत्रोऽहं, द्वयोः श्रेण्योः
पिता मम । मुक्त्वा साम्राज्यं प्रात्रजीत्, चारणश्रमणान्तिके ॥ ४६ ॥ विहरन् स्वमिहाऽऽयातः, सोऽगात् नन्दीश्वरेऽधुना । गच्छता
बन्दनायास्य, दृष्ट्वा नीता मया हसि ॥ ४७ ॥ त्वत्सूनुर्मिथिलेशेन, तत्राऽऽनीतेन वाजिना । गृहीतव्यापितो देव्यै, वर्द्धमानोऽस्ति पुत्रवत्
॥ ४८ ॥ प्रसूत्या वियया ज्ञात्वा, मयोक्तं नान्यथा हृदः । भद्रे ! मुक्त्वा तदुद्वेगं, मुञ्च भोगान् मया समम् ॥ ४९ ॥ श्रुत्वेति सा

कथार्णवा-
ङ्कार्यां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
तृतीयनमि-
प्रत्येकमुद्ध-
वकथ्यता ।

॥ ७९ ॥

सती दध्यावहो ! मे कर्मचेष्टितम् । भवाम्यन्यान्यदुःखानां, भाजनं भाग्यवर्जिता ॥ ५० ॥ न प्राणी मदनमस्तः, कार्योकार्यं विचारयेत् ।
नापवादाद् विभेद्युच्चैः, शङ्कते नान्यलोकतः ॥ ५१ ॥ तत् शीलब्रं यत्नेन, रक्षणीयं मयाऽधुना । चिन्तयित्वेति मदनरेखोचेऽदो मणि-
प्रभम् ॥ ५२ ॥ नय नन्दीश्वरं तावत्, करिष्ये त्वद्वचो ब्रुवम् । तत् शुल्का मुदितो दिव्यं, यानं व्यरचयत् खगः ॥ ५३ ॥ तदारोप्य
सतीं स्वान्तवेगं वेगादगात् खगः । नन्दीश्वरं द्विपञ्चाशन्नित्यचैलविमूषितम् ॥ ५४ ॥ ववन्दे तत्र छत्वाऽर्चां, तया साद्वं मणिप्रभः ।
प्रपभन्वर्द्धमानायाः, प्रतिमाः शाश्वतार्हवाम् ॥ ५५ ॥ वन्दितो मणिचूडोऽपि, मुनिस्त्राभ्यां ससम्भ्रमम् । चतुर्शानघरः सोऽप्यशशीद-
व्यतिकरं तयोः ॥ ५६ ॥ शिष्यितो(शमितो) मणिचूडेन, धर्मदेशनया खगः । लज्जितत्वां सतीमूचे, भगिनीतः प्रमृत्वापि(सि) ॥ ५७ ॥
ग्रहि सम्प्रति किं कुर्वे ? साऽब्रवीत् मेऽखिलं कृतम् । अत्र कारयता यात्रां, तीर्थे मनुष्यदुर्लभे ॥ ५८ ॥ उत्पत्तिं वद मत्सूतोः, साऽ-
पृच्छदिति तं मुनिम्(ः) । सोऽप्याह प्राग्विदेहेऽमूद, विजयः पुष्कलावती ॥ ५९ ॥ तत्र मणितोरणाख्ये, पुरेऽमितयशा नृपः । तस्य
पुष्पवती पत्नी, रूपरेताकपोपला ॥ ६० ॥ पुष्पसिंहरत्नसिंहौ, युमुजाते तदात्मजौ । साम्राज्यं चतुरशीतिपूर्वलक्षा निरगलम्
॥ ६१ ॥ प्रवज्रजतुरभ्यर्णे, चारणर्पेर्विरागतः । षोडशपूर्वलक्षास्तौ, पालयामासतुर्गतम् ॥ ६२ ॥ ततो मृत्वाऽच्युते कल्पेऽभूतां सामा-
निकौ सुरौ । द्वाविंशत्यर्णवायुष्कौ, निस्सीमसुखशालिनौ ॥ ६३ ॥ च्युत्वेतो धातकीखण्डभरताद्धेऽर्द्धचक्रिणः । पत्युः समुद्रदत्ताया,
हरिपेणाभिषस्य तौ ॥ ६४ ॥ तनयो सागराद् देवन्दत्तौ नाम्ना यभूवतुः । क्रमात् क्रमागतं राज्यं, पालयामासतुश्चिरम् ॥ ६५ ॥
[युग्मम्] ततस्तौ द्वादशस्थान्ते, श्रीहृदसुव्रतार्हतः । व्रतं जगदुर्जन्मसाफल्यार्यमुभावपि ॥ ६६ ॥ मृत्वोत्पन्नौ महाशुक्रौ, विद्युत्मातेन
तदिने । सप्तदशार्णवायुष्कौ, तौ सुरौ परमर्दिकौ ॥ ६७ ॥ द्वाविंशत्यार्हतो जातकेवलस्थान्यदा मुदा । गतौ तौ महिमां कर्तुं,

पृच्छतः स निजाऽऽयतिम् ॥ ६८ ॥ स्वाम्याह भरतेऽत्रैव, च्युत्वेतो मिथिलापुरि । भूभुजो जयसेनस्य, त्वमेको भविता सुतः ॥ ६९ ॥
सुदर्शन(ने)पुरे चान्यो युगबाहोर्महीपतेः । पत्न्या मदनरेखाया, भावी पुत्रस्तदभ्युतः ॥ ७० ॥ इति श्रुत्वा प्रभुं नत्वा, जग्मतुस्तौ त्रिविष्ट-
पम् । युक्त्वा देवभवायुक्तं, पूर्वमेकस्तदभ्युतः ॥ ७१ ॥ उत्पेदे मिथिलापुर्यां, जयसेनमहीपतेः । प्रियायां वनमालायां, पुत्रः पद्म-
रथाह्वयः ॥ ७२ ॥ यौवने जनको राज्यं, दत्त्वाऽस्मै श्रतमग्रहीत् । पुष्पमालाप्रिययाऽग्रा, स भोगान् बुभुजेऽधिकम् ॥ ७३ ॥ द्वितीयोऽपि
ततः श्रुत्वा, पुत्रो धार्मिकि ! तेऽभवत् । इतः पद्मरथोऽन्येद्युर्ध्वकश्चिखितवाजिना ॥ ७४ ॥ तत्राटव्यामटभागादद्य प्रातस्तवाऽऽरमजम् ।
दृष्ट्वा पूर्वभवक्रीडात्, मुदितात्मा तमादेवे ॥ ७५ ॥ पदानुसारतस्तस्मान्त्रान्तरे सैन्यमागतम् । सतत्रो गजमारुह्य, राजाऽगाद् राजमन्दि-
रम् ॥ ७६ ॥ प्रियायै पुष्पमालायै, पालनायार्पितः स तु(सुतः) । सवद्भार्पणकं वर्द्धमानोऽस्ति तद्गृहे सुखम् ॥ ७७ ॥ यावत् मुनिरिदं वक्ति,
सावदेकं नमस्तलात् । विमानरत्नमुत्तीर्णं, धुतियोतितविकृतम् ॥ ७८ ॥ किङ्किणीकाणमुत्तरं, स्वःस्त्रीघुष्टजयस्वरम् । स्वच्छरफटिकनिर्युहं,
मुक्ताजालकरम्बितम् ॥ ७९ ॥ [युग्मम्] तदन्तर्निर्ययौ देवः, कुण्डलालङ्कृतधुतिः । किरीटसुभगाकारस्तारहारमनोहरः ॥ ८० ॥ स त्रिः
प्रदक्षिणीकृत्य, कामरैखां नमोऽकरोत् । पश्चात् मुनिं नमस्कृत्योपविष्टः पुरतो मुनेः ॥ ८१ ॥ वैपरीत्यं तदालोक्य, स्वैच्चरः सुरमप्रवीत् ।
अहो ! प्ररूपिता राजनीतयश्चामरैर्नृपैः ॥ ८२ ॥ लुम्पन्ति तास्त एवात्र, कस्याग्रे कथ्यते ततः ? इति श्रुत्वा सुरोऽवोचत्, सत्यमेतत्
परं शृणु ॥ ८३ ॥ सुदर्शनपुरे पूर्वमासीत् मणिरथो नृपः । तद्वाता युगवाह्वाह्वः, स तूद्याने गतोऽन्यदा ॥ ८४ ॥ केनचित् पूर्ववैरेण,
कन्धरायां हतोऽसिना । भ्रात्रा(ता)मणिरथेनाथ, धर्मदेशनयाऽनया ॥ ८५ ॥ बोधितः स्प(स्थ)ष्टसम्यक्त्वो, मृत्वा कल्पे स पञ्चमे ।
इन्द्रसामानिको लक्षे, दद्यान्ध्यायुर्भर्हर्दिकः ॥ ८६ ॥ [युग्मम्] सोऽहं तदेषा मे धर्मोचार्यत्वेनोपकारिणी । यद् भवेद् दुष्प्रतीकारो,

बोधिवीजार्पको जनः ॥ ८७ ॥ अतो नतोऽहमेतस्याः, पूर्वमेव पदद्वयम् । तत् शुत्वा खेचरो दृष्ट्याबहो ! धर्मस्य जृम्भितम् ॥ ८८ ॥
कामरेखां सुरोऽवोचत्, करयाणि तव प्रियम् । किं साधर्मिकि ! ध्रुवेति, साऽवगेवं सुरं प्रति ॥ ८९ ॥ देवेन्द्रः परमार्थेन, न प्रियं कर्तु-
मीधरः । तथापि नय मां तत्र, यत्राऽस्ते मत्सुखो लघुः ॥ ९० ॥ परलोकदिवं कुर्वे, यथाऽहं वीक्ष्य तन्मुदम् । नीता क्षणात् सुरेणाथ,
ततोऽसौ मिथिलापुरि ॥ ९१ ॥ जन्म-रीक्षा-ज्ञानभूमिर्महि-नम्यहंतोस्तु सा । अतोऽवतारिता पूर्वं, तीर्थभक्त्याऽहं दालये ॥ ९२ ॥ तथा
नतानि चैत्यानि, साक्यस्योपाश्रये नताः । पुरस्तात् कथितो धर्मस्तस्यास्त्वामिर्जिनोदितः ॥ ९३ ॥ उष्ण धर्मकयाप्रान्ते, तेन देवेन सा
सती । भद्रे ! यामो नृपायासे, पुत्रं पश्येति साऽवदत् ॥ ९४ ॥ संसारचर्दनेनालं, प्रेम्णाऽऽवाप्त्ये ब्रतं हितम् । स्वामीष्टं कुरु देवोऽपीत्युक्त्वा
नत्वाऽगमद् दिवम् ॥ ९५ ॥ वासामन्ते तथाऽप्याचं, वैराग्यादाहृतं ब्रतम् । तपस्यान्ती विजयेऽसौ, सुप्रतार्योऽऽल्यया क्षितौ ॥ ९६ ॥
अथो पद्मरथायासे, तिष्ठत्येव सतीसुतः । प्रतिपक्षा नतास्तस्य, स्वयमेवोपदादिभिः ॥ ९७ ॥ ततोऽस्य गुणलिप्पन्नं, चक्रे नाम नमिर्दृष्टः ।
घात्रीभिः पञ्चभिर्लाल्यमानोऽवर्द्धित सत्सुरम् ॥ ९८ ॥ सर्वशास्त्रार्थसारं स, प्राप्तवानष्टवार्षिकः । क्षणाद् दर्शनामात्रेण, प्राच्यपुण्यानु-
भायतः ॥ ९९ ॥ अष्टोत्तरसहस्राणां, कनीनां प्रादितः करम् । इक्ष्वाकुवंशजावानां, भूसुजां यौवने नमिः ॥ १०० ॥ सुरेन्द्र इव
मुञ्जानो, भोगांस्तानिः समं नमिः । अनैपीत् सुखजं कालमथो पद्मारयोऽपि हि ॥ १०१ ॥ विदेहदेशले राज्येऽभिषिच्य युगवाहुजम् ।
संसारसारतां ज्ञात्वा, प्रग्रज्याऽप्य शिवश्रियम् ॥ १०२ ॥ अथो मणिरथो रात्रौ, तस्यां दष्टो महाहिता । चतुष्टयो नरकपृच्छयां, मृत्योत्पे-
दैऽतिपाप्तवः ॥ १०३ ॥ संस्कारितातुभौ मन्त्रि-सामन्ताद्यैः सहोदरौ । न्यस्तश्चन्द्रयशा राज्ये, कथञ्चित् प्रतियोधितः (न्य वैः) ॥ १०४ ॥
इतश्चालानमुन्मूल्य, श्वेतभो नमिभूसुजः । अमि विन्ध्यादधीं गच्छन्, सुदर्शनपुरान्तिके ॥ १०५ ॥ दष्टो गतैश्च बाह्याल्यां,

चन्द्रयशोऽनुजीविभिः । उक्तोऽस्मै सोऽपि तं गत्वा, निनाय स्वपुरं रयात् ॥ १०६ ॥ [युग्मम्] चैरर्हत्वा नमेरुं, स चन्द्रयशसे
जनम् । प्राहिणोत् मद्रजं देहि, तस्मै सोऽपीदमब्रवीत् ॥ १०७ ॥ रत्नानि शासने न स्युः, कस्यापि लिखितानि भोः ! । यो बलेनाधिक-
स्त्वानि, तस्यैवेत्यत्र निर्णयः ॥ १०८ ॥ गत्वा दूतेन तत् प्रोक्तं, नमिराजस्वतोऽनभिः । क्रुद्धः सर्वबलेनालमचालीदमजोपरि ॥ १०९ ॥
अथ चन्द्रयशा शाल्वाऽऽगच्छन्तं कटकं नमैः । निर्गच्छन् स्वबलेनापशकुनेन निवारितः ॥ ११० ॥ पिपाय नगरद्वारं, तिष्ठेत्युक्तः स
मन्त्रिभिः । कालोचितं करिष्यामः, पुनर्नोवसरोऽधुना ॥ १११ ॥ तस्यौ नमिश्चतुर्विधं, पुरमावेक्ष्य सेनया । अश्रौपीत् सुम्रतार्याऽपि,
जनघृत्याऽसुरं सयोः ॥ ११२ ॥ मा मनुष्यक्षयं कृत्वा, यातामेतावयोगतिम् । इति प्रवर्तिनीं युद्धा, साऽगात् तद्वोधहेतवे ॥ ११३ ॥
पूर्वं प्राप्ता बहिः सैन्ये, ततोऽस्या दत्तमासनम् । नत्वोपविष्टो भूयीठे, नमिराजः कृताञ्जलिः ॥ ११४ ॥ साऽऽह राजअसारेयं, राज्यश्री-
र्विपया विपम् । तच्छते नरके दुःखसहं युज्यते कथम् ? ॥ ११५ ॥ अन्यच्च युज्यते युद्धं, ज्येष्ठभ्रात्रा समं कथम् ? । कथं भ्रातेति तेनोक्ते,
वं सप्रत्ययमाह सा ॥ ११६ ॥ तथापि सन्मुखं तस्य, न ज्ञानाद् यालसावय (सौ ततः) । साऽऽर्यो खडकि (कि) काद्वारा, प्रविष्टाऽन्तःपुरं
हुतम् ॥ ११७ ॥ प्रविशन्ती नृपावासे, स्वजनैः सोपलक्षिता । नत्वा दत्त्वाऽऽसनं चन्द्रयशाः पुर उपाविशत् ॥ ११८ ॥ ननामान्तः-
पुरजनौ, गलद्बाष्पाविलः पदौ । यत्वां नृत्योऽदृच्छदार्थे !, दुष्करं किं श्रितं व्रतम् ? ॥ ११९ ॥ कुत्रेदानीं मम भ्राता ?, रुद्धो येनेति साऽब-
धत् । निर्गतो नगरात् चन्द्रयशा हर्षप्रकर्षतः ॥ १२० ॥ आयान्तं (तं) तं नमिर्वाक्ष्य, द्रागुत्थायापतत् पदोः । परमप्रेमनिर्ममौ, प्रविष्टौ
भ्रातरौ पुरम् ॥ १२१ ॥ अगन्तीदेशस्वामित्वे, न्यस्य चन्द्रयशा नमिम् । प्रब्रज्य सुगुरुपान्ते, विजहार यथासुखम् ॥ १२२ ॥
सुञ्जानोऽमवदुःशाहो, नमिर्देशद्वयश्रियम् । जज्ञे पाण्मासिको दाघज्वरोऽस्वाङ्गेऽन्यदोक्तः ॥ १२३ ॥ विज्ञैरप्यौपधविषैः, प्रत्याख्यात-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमौ
विश्रामः ।
तृतीयनमि-
प्रत्येकबुद्ध-
वक्तव्यता ।

ऽऽगतो राजाऽऽदातुकामस्तदनुत्तमम् । अथश्चकार स्वकर्तुं, ममास्तन्नरशुक्तिकाः ॥ २० ॥ प्रदत्तहस्तालं सा, जहासोवाच चोदकैः ।
पदेनं त्रिभिरासन्दस्त्रिष्वलाभोऽद्य तुर्यकः ॥ २१ ॥ घाले ! कोऽत्रायमासन्दो ? विछद्मोऽष्टच्छदीनिवा । स्मित्वा साऽऽह पितुर्भक्तमान-
यामि नृपायनि ॥ २२ ॥ बाहं पादयति स्वीयं, पुमानेकोऽतिवेगतः । घृणा नास्य यदायान्ति, घाला वृद्धाः स्त्रियोऽत्र तु(तु) ॥ २३ ॥
एकः स मूर्खः पावोऽस्य, द्वितीयोऽत्रलपार्थिवः । योऽन्यैः समं विमन्यादात्, भस्तिषुश्चित्रमूभिकाम् ॥ २४ ॥ सन्त्येकेषु कुटुम्बेषु,
भूयांसश्चित्रकृजनाः । मस्तिवा निर्द्वेनो वृद्धो, निर्धन्युरस्तहावकः ॥ २५ ॥ तृतीयो मस्तिवा मूर्खे आनीते यो मयाऽऽज्ञते । प्रयाति
तनुचिन्तायै, स कीदृक् दीतलो रसः ? ॥ २६ ॥ चतुर्थस्तु भयान् मूर्खः, सर्वो वैश्यत्र यत् कुतः । शिष्यागमोऽप्यवा केनचिदानीत-
स्तथापि हि ॥ २७ ॥ विदुषा चक्षुषा वीक्ष्य, व्यापार्यः स्वकरो मयेत् । एवं चिराय पश्यन्त्या, मेलिताऽस्य चतुष्पदी ॥ २८ ॥
[युग्मम्] राजा घचनविन्याससम्पदाऽस्याश्चमत्कृतः । वीक्ष्यानुरक्तो लावण्यं, कृतार्थो साऽप्यगाद् गृहम् ॥ २९ ॥ सुगुप्तमन्त्रिणा
राज्ञा, मार्गितः चित्रकृत् फनीम् । प्राह प्रभुः प्रभोः कर्तुं, रोरो नोद्वाहमद्गल्म ॥ ३० ॥ तवो हिरण्य-धान्याद्यैर्धृतं तद्वेदम भूमु-
जा । प्रदत्ते तिथिमुद्धृते, तामुपायत पार्थिवः ॥ ३१ ॥ प्रासादौ दासिकायर्गयुक्तोऽस्या भूमुजाऽर्पितः । धत्तयो राक्षोऽभवन् राक्षसत्वं
रूपाप्सरःसमाः ॥ ३२ ॥ एकैका वारकेणायाऽप्याति राट्वासवेदमनि । तदित्ते वारकं तस्याः, सप्रसादमदात् नृपः ॥ ३३ ॥
छवस्काराङ्गसंस्कारा, गता सा यासवेदमनि । उपविष्टाऽऽसने दासीयुष्ठाऽऽगन्तु पार्थिवस्ततः ॥ ३४ ॥ अभ्युत्थानादिविनयं, चक्रे
कनकमञ्जरी । पूर्वं मदनिर्कोपाऽऽसीत्, गृष्टव्याऽऽख्यानकं तदा ॥ ३५ ॥ सख्यास्यानकमाल्यादि, सख्यात्यत् चित्रकृत्सुताम् ।
भरे ! शेरे प्रभुः पञ्चान्, कथयिष्यामि तत् त्व ॥ ३६ ॥ सोऽस्याप्सीत् वृटमाश्रयात्, किमेपा कथयिष्यति ? । ततः सख्याद तां

अस्तीह भारते बर्षे, देशे गा(ग)न्धारनामनि । अचलालनपुण्ड्रं, पुण्ड्रवर्द्धनपत्तनम् ॥१॥ तत्र सिंहस्थो राजा, बभूवाद्वैतवैभवः । तस्योत्तरपथादध्यावायातो प्राच्यतेऽन्यदा ॥२॥ राबैकस्मिन्नथाऽरूढो, द्वितीये राजसूहेये । निर्गतौ नगरात् प्राप्तौ, वाक्षस्त्यां नृप-वत्सुतो ॥ ३ ॥ नृपो वेगपरीक्षार्थं, प्रेरयामास चाजिनम् । वेगाद् वायुरिवोद्भिनो, द्वादश योजनान्यगात् ॥ ४ ॥ अटवीं प्रापितो बल्गाकर्पणे यत्रयानपि । तेनैकाग्र्यपि भूपात्रो, यक्रशिक्षितवाजिना ॥ ५ ॥ निर्विण्णेन क्षतो राज्ञा, बल्गा मुष्काऽस्य मुत्कला । स्थितः पदैषु तेजबन्धो, यक्रत्वादुत्तवार राट् ॥ ६ ॥ बद्धैकस्मिन् तराबन्धं, प्राणवृत्तिः कृता फलेः । आरूढो मूधरं वैकं, रजनीवासहेतवे ॥ ७ ॥ सप्तमूलिक-मावासं, ददर्श दर्शनप्रियम् । तदन्तर्विव्याखण्यपुण्य(ण्या)मेकां च कन्यकाम् ॥ ८ ॥ ससम्भ्रमं समुत्थाय, तयाऽस्मै दत्तमासयम् । जहोऽजुरागत्रान्योन्यं, ततोऽष्टच्छदिमां नृपः ॥ ९ ॥ भद्रे ! कथमिदहारण्ये, तिष्ठस्येकाकिनी कनि ! ? । साऽवादीदिवसाकर्ण्य, भूपमा-लुन्ध्य साहसम् ॥ १० ॥ पूर्वं परिणय स्वामिभ्रातृस्यान्यस्थिलं वतः । प्रविवेक्ष विशामीशस्तत्रस्यार्द्धद्वान्तरे ॥ ११ ॥ पुरस्थां वैदिकां तत्पार्थित्वा नत्वा जिनेश्वरम् । गान्धर्वेण विवाहेनोपयेमे तां कनीं नृपः ॥ १२ ॥ रात्रौ वासगृहे सुप्तौ, प्रबुद्धौ दम्पती प्रगे । भत्वा जिनेश्वरं राजोपविष्टोऽर्द्धासने प्रिया ॥ १३ ॥ शृणु व्यतिकरं स्वामिन् !, भमेत्याख्यत् सुलोचना । पुराऽभूद् भारते बर्षे, पुरं क्षिति-प्रतिष्ठितम् ॥ १४ ॥ जितशत्रुनृपस्तत्र, चित्रार्थं सोऽन्यदा समाम् । विभज्य समभागेन, चित्रकृच्छ्रेणये ददौ ॥ १५ ॥ तत्र चित्राङ्गद-ध्वित्रशृङ्गेको घृद्ध-निर्धनः । चित्रं करोति तस्याऽऽस्ते, कन्या कनकमञ्जरी ॥ १६ ॥ एवं मूयानगात् कालः, सा पितुर्मकमन्यदा । आनयत्येक आयाति, साधो वेगात् पुमान् पथि ॥ १७ ॥ सा मीतितस्ततो नष्टा, गतेऽस्मिन् पितुरन्तिकम् । प्राप्ता शरीरचिन्तार्थं, गतः पिताऽपि तावता ॥ १८ ॥ तया निःक्षी(क्ष)णकर्मत्वात्, चित्रितं मणिकुट्टिमे । पिच्छमेकं मयूरस्य, वर्णकैः पितुरद्भुतम् ॥ १९ ॥ इतस्तत्रा-

कथार्णवा-
ङ्गायां दृष्टौ
यश्चमो
विश्रामः ।

चतुर्थनमस्ति-
प्रत्येकबुद्ध-
वकव्यता ।

॥ ८२ ॥

ऽगता राज्ञाऽऽदुक्तानस्तदुक्तम् । अथश्चकार स्वकं, ममास्तत्रस्वशुचिकाः ॥ २० ॥ प्रदत्तहस्तगालं सा, तदासोवाच चोचकैः ।
पदेन त्रिभिरासन्दस्त्रिष्यत्तातोऽद्य तुर्यकः ॥ २१ ॥ बाले ! कोऽत्रायमासन्दो ? विलक्षोऽष्टच्छदीशिवा । सित्वा साऽऽह पितुर्भक्तमान-
यामि नृपाध्यानि ॥ २२ ॥ बाहं बाहयति स्वीयं, पुमानेकोऽतिवेगतः । घृणा नास्य यदायान्ति, बाला वृद्धाः स्त्रियोऽत्र तु(नु) ॥ २३ ॥
एकः स मृतः पादोऽस्य, द्वितीयोऽत्रत्यपार्थिवः । योऽन्यैः समं विमग्न्यादात्, मत्पितुश्चित्रभूमिकाम् ॥ २४ ॥ सन्त्येकेषु कुटुम्बेषु,
भूयांसश्चित्रकुजनाः । मत्पिता निर्बन्धो, निर्वन्धुरसहायकः ॥ २५ ॥ तृतीयो मत्पिता मूर्खं जानीते यो मयाऽज्ञाने । प्रयाति
तनुचिन्तायै, स फीटफ् शीतलो रसः ? ॥ २६ ॥ चतुर्यस्तु भवान् मूर्खः, सर्वो वेत्त्यत्र यत् कुतः । शिष्यागमोऽथवा केनविदानीत-
स्तथापि हि ॥ २७ ॥ विदुषा चक्षुषा वीक्ष्य, व्यापार्यः स्वकरो भवेत् । एवं चिराय पश्यन्त्या, भेलिताऽस्य चतुष्पदी ॥ २८ ॥

[पुनर्म] राजा वचनविन्याससम्पदाऽस्याश्रमत्कृतः । वीक्ष्यानुरक्तो लावण्यं, कृतार्थो साऽप्यगाद् गृहम् ॥ २९ ॥ सुगुप्तमभिणा
राज्ञा, मार्गितः चित्रकृत् कनीम् । प्राह प्रभुः फणुं, रोरो नोद्वाहमङ्गलम् ॥ ३० ॥ ततो हिरण्य-धान्याद्यैर्धृतं तद्वत्सम भूमु-
जा । प्रदत्ते तिथिमुहूर्ते, तामुपायत पार्थिवः ॥ ३१ ॥ प्रासादो दासिकावर्गयुक्तोऽस्या भूभुजाऽर्पितः । बह्वयो राक्षोऽभवन् राक्षसस्य
रूपाप्सरःसमाः ॥ ३२ ॥ एकैका वारकेणायाऽगति राब्बासवेशमनि । तद्दिने वारकं तस्याः, सप्रसादमदात् नृपः ॥ ३३ ॥
छतराफारङ्गसंस्कारा, गता सा वासवेशमनि । उपविष्टाऽऽसने दासीयुक्ताऽऽगात् पार्थिवस्ततः ॥ ३४ ॥ अभ्युत्थानादिविनयं, पत्रे
कनकमञ्जरी । पूर्वं मदनिकोकाऽऽसीत्, प्रष्टव्याऽऽस्त्यानकं तदा ॥ ३५ ॥ सख्यास्त्यानकमाख्याहि, सख्याल्यत् चित्रकृतसुताम् ।
भद्रे ! शेते प्रभुः पञ्चात्, कथयिष्यामि सत् तव ॥ ३६ ॥ सोऽस्याप्सीत् कूटमाश्रयात्, किमेपा कथयिष्यति ? । ततः सल्याह तां

ब्रूहि, सति ! सुतोऽधुना प्रभुः ॥ ३७ ॥ सख्याकर्णय साऽऽचख्यौ, वसन्तपुरपत्तने । वरुणाख्योऽभवत् श्रेष्ठी, घनाढ्यो धार्मि-
कामणीः ॥ ३८ ॥ तेन हस्तमिता देवकुलिका कारिताऽश्मनः । खण्डेनैकेन तन्मध्ये न्यस्तो देवश्चतुष्करः ॥ ३९ ॥ ततो मदनिकाऽ-
पृच्छत्, चतुर्हस्तः सुरः कथम् । तस्यां खल्वेकदस्तायां, मातो ? मातर्ममाद्भुतम् ॥ ४० ॥ जय निद्रादिवा प्रातराख्यास्यामीति साऽबदत् ।
स्वामिनीभावविज्ञाऽगात्, ततो मदनिका गृहम् ॥ ४१ ॥ कौतुकाद् वारकं तस्या, द्वितीयेऽह्यप्यदात् नृपः । पुनर्मदनिकाऽबोचद्,
वार्त्ता पूर्वोदिता बद् ॥ ४२ ॥ उवाच चित्रछतुग्री, चतुर्हस्तः सुरः सति ! हरिर्नाम्ना न चा(वा)ऽऽकृत्वा, पुनराख्यानकं शृणु ॥ ४३ ॥
आत्तेऽटव्यां महाशालो, रक्षाशोकद्रुमो महान् । छाया नास्ति यत् तस्य, पथिकप्रीतिकारिणी ॥ ४४ ॥ पुनर्मदनिकाऽपृच्छत्, छाया तस्य
कथं नहि ? । साऽऽख्यद् दध्यदनादय, निद्राऽऽप्याति शृङ्गं गाम् ॥ ४५ ॥ राक्षाऽस्या वारको दत्तस्तृतीयेऽह्यपि कौतुकात् । साऽह
तस्यात्स्यश्रद्धाया, नोपरिष्ठावसौ पुनः ॥ ४६ ॥ साऽऽख्यदाख्यानकं चान्यं, कस्मिन् ग्रामे गृहाश्रमी । वसत्येकोऽस्ति तत्सोष्टः, स्तैरं
चरति सोऽन्वहम् ॥ ४७ ॥ अटव्यामदत्ता तेन, दृष्टो बन्धूलपादपः । पत्र-पुण्य-फलाक्षीर्णो, व्यात्तमत्तुं तदा(तमा)ननम् ॥ ४८ ॥
परमत्तुं न शक्नोति, ततो ग्रीवां चतुर्दिशि । प्रेरयन्नपि न प्राप, पत्रमात्रममुष्य सः ॥ ४९ ॥ निर्विण्णोऽतिवरां रोपात्, शकृन्-भूत्रे विधाय
सः । तस्योपरि गतोऽन्यत्र, कथमित्यं भवेत् सखि ! ॥ ५० ॥ कथयिष्यामि ते प्रातस्तथैवान्यदिनेऽबदत् । भद्रेऽन्धकूपगर्तान्तस्ते-
नात्तुं दुष्करस्तु सः ॥ ५१ ॥ कौतुकाख्यानकैरेवमापण्मासीं विमोहितः । नृपस्तया समं रेमे, राज(ज्य)कार्यपराङ्मुखः ॥ ५२ ॥ ततः
सपत्न्यः सामर्प्येत्तसीदमचिन्तयन् । ऊचुश्चाहो ! स्तिप्तिपुत्र्याऽनया राजा वशीकृतः ॥ ५३ ॥ लक्ष्म्या इलीनाः त्वा देवी, राज(ज्य-
कार्यं विहाय यः(च) । सेवते चित्रछतुग्रीमल्पां तन्मयतां गतः ॥ ५४ ॥ अयो कनकमञ्जर्या, वासापवरकान्तरे । प्रविश्य मुक्त्वा

मप्याह, यासांस्यामरणानि च ॥ ५५ ॥ राजसत्त्वानि चाऽऽस्मीयपितुर्वासांस्सलद्वृवीः । परिधाय स्वजीवस्य, शिक्षामेषमदात् सदा ॥ ५६ ॥
[युगम्] मा ऋद्धिगौरवं जीव !, कुर्याया मा कृया मदम् । मा विस्मार्परियात्मानं, सर्वदिर्भूमुजस्त्वियम् ॥ ५७ ॥ दण्डितः सण्डितो
वेपः, पैठकोऽयमलद्वृतिः । सीसक-त्रपु-कसीरमयी तेऽ(त)त्र मदो हि कः ? ॥ ५८ ॥ उत्सेकं च्छेक ! चेद् जीव !, मनागपि करिव्यसि ।
तर्हि गृहीत्वा प्रीचायां, नृपो निष्कासयिष्यति ॥ ५९ ॥ छिद्रं विलोक्यन्तीभिः, सपत्रीमिर्विलोक्य तत्, तस्याश्चेष्टितमन्येद्युरित्यमुकं
नृपप्रतः ॥ ६० ॥ यद्यप्यप्सामु देवासि, विरक्तत्वं तथापि ते । रक्षामोऽकुशलं यस्मात्, स्त्रियः स्युः पतिदेयताः ॥ ६१ ॥ यशीकृतो-
ऽनया वेत्ति, कार्यकार्यं न किञ्चन । स्तुहते साधयन्त्यस्ति, मन्त्रं या मुद्रकर्मणम् ॥ ६२ ॥ न मन्यसे यदि तदा, स्वाऽऽप्तपुंसा निरूपय ।
मेने राद् भृशमाख्यानात्, तप्तं स्वादाद्रमप्ययः ॥ ६३ ॥ ततोऽप्यवरिफामध्ये, प्रविष्टायाः स्वयं नृपः । तस्या त्रुं रहस्त्रेष्टां, निम्नेष्टल-
सियान् रदः ॥ ६४ ॥ आत्मनः शासनं सोऽस्या, वीक्ष्य दृष्याविदं हृदि । अहो ! वैदुष्यमेतस्या, विवेकोऽहो ! मदच्युतिः ॥ ६५ ॥
विरूपकं गृथेतस्यां, सपत्न्यश्चिन्तयन्ति ताः । गुणं दोषतयेक्षन्ते, धिक् सापक्रयं हि योषिताम् ॥ ६६ ॥ ततस्तुष्टेन सा राक्षा, सर्वस्य(स्य)
सामिनी कृता । पट्टो यद्धो महिषीत्वे, लभन्ते गौरवं गुणाः ॥ ६७ ॥ क्रमाद् विमलचन्द्रार्यान्तेऽङ्गीकृतवान् नृपः । आद्वधमं तया
सार्व, प्रपात्येपाऽगमद् दिवि ॥ ६८ ॥ ततश्च्युताऽथ वैताद्व्ये, सा पुरे तो(ता)रणाहये । पुत्री कनकमालाऽभूत्, दृढशक्तेः
रत्नारिणः ॥ ६९ ॥ क्रमेण यौवनं प्राप्ता, यासवाख्यरत्नारिणा । सा रूपाक्षिन्मचितेन, हृता मुखऽत्र पर्वते ॥ ७० ॥ विहृत्य स्यामिता-
यातं, करिष्येऽस्याः फरमहम् । विद्ययाऽत्र कृता चेदिः, सामभ्याविष्टताऽसिला ॥ ७१ ॥ [युगम्] इतश्च कनकतेजास्तस्या-
स्तानागतोऽमजः । सार्व यासवरोदेन, युयुषे क्रोधदुर्धरः ॥ ७२ ॥ अन्योन्यं शस्त्रयातेन, मध्रतुस्त्रातुभावपि । तस्यौ कनकमालाऽपि,

तत्र भ्रातृशुचाऽर्दिता ॥ ७३ ॥ तत्रान्येतुः सुरः कश्चिदागतो व्यन्तराह्वयः । स विद्यामृतसुतामूचे, प्राग्जन्मजनकोऽस्मि ते ॥ ७४ ॥
यावत् सुरो जल्पतीदं, तावत् स्व(स)सुत-कन्ययोः । गवेषणार्थं तत्राऽऽगाद्, दृढशक्तिर्नमश्चरः ॥ ७५ ॥ अन्यरूपा कृता कन्या,
ततो देवेन मायया । ग्रीण्यपि मृतरूपाणि, दर्शितानि स्रचारिणः ॥ ७६ ॥ दृष्ट्वा तानि स्वगो दृष्यौ, वासवेन हतो हि मे । सुतस्तेना-
त्यसौ तेन, त्रियमाणेन सा हता ॥ ७७ ॥ धिगस्तु यस्तुतो भोगानिति वैराग्यरङ्गितः । दृढशक्तिर्ललो दीक्षां, बुद्ध्यन्तेऽल्पेऽपि साधवः
॥ ७८ ॥ हत्वा मायां न(त)तः साधुर्व्यन्तरेणानयाऽपि च । स्वभ्रातृवधवृत्तान्तं, सर्वं साऽऽख्यत् पितुः पुरः ॥ ७९ ॥ दृष्टं किमेतदिलेतां,
पप्रच्छ प्राप् मया मुनिः । सुरोऽप्रवीन् मया भाया, कृता शृण्वन्न कारणम् ॥ ८० ॥ जितशत्रुरमूद् भूपः, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते ।
चित्राङ्गदसुता तेनोदूढा सुभ्राविका तु सा ॥ ८१ ॥ निर्योमितोऽनया पञ्चनमस्कारेण चित्रकृत् । स मृत्वा व्यन्तरो नाम सुरोऽभूत्
स त्वहं मुने ! ॥ ८२ ॥ अन्यदाऽहमिहाऽऽयातो, वीक्ष्येतां भोकसङ्कुलाम् । क्रोहोऽभूद् वाढमेतस्यां, ततश्चिन्तितवानिदम् ॥ ८३ ॥ कश्चिद्
बन्धुविशेषो मे, ज्ञातं पापधिना ततः । मृत्वा प्राग्भवमपुत्री, ज्ञातेयं स्वचराऽऽत्मजा ॥ ८४ ॥ त्वामायान्तमिहाऽऽलोक्य, मा पित्रा
सह यालसौ । तद्वियोगासहेनान्यरूपा कन्या कृता मया ॥ ८५ ॥ जातोऽधुना सखेदोऽस्मि, यद् भवान् विप्रतारितः । तन्महात्मन् !
क्षमस्वागो, ममादो दोष्मतां वर ! ॥ ८६ ॥ ब्रह्मपि प्रतलभेकहेतुत्वादुपकार्यभूः । त्वमित्युक्त्वा प्रतोद्युक्तो, विजहार यथासुखम्
॥ ८७ ॥ घृतं कनकमालाऽपि, स्मरन्ती व्यन्तरोदितम् । प्राप जातिस्मृतिं साक्षाद्, विदाश्चक्रे तथैव च (तत्) ॥ ८८ ॥ ज्ञेहान्
वतोऽवदद् देवं, भविता वात ! को वरः ? । ममेत्युकोऽवदद् देवो, विज्ञायावधिनाऽऽत्मनः ॥ ८९ ॥ देवो भूत्वाऽभवद् भद्रे !, दृढ-
सिंहसुतोऽधुना । नास्मा सिंहरथो मर्त्ता, भविता प्राकृपतिस्त्व ॥ ९० ॥ कथं तस्यात्र संयोगो, भावीत्युक्ते(क्तो) सुरोऽवदत् । स एष्यति

कथार्णवा-
ङ्कायां दृप्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
चतुर्थनम्रति-
प्रत्येकबुद्ध-
वकल्प्यता ।

॥ ८४ ॥

नृपो भद्रे !, वक्रशिक्षितवाजिना ॥ ९१ ॥ उद्वेगं मा कृयास्तत् त्वमेप विष्ठाभि तेऽन्विके(कम्) । तस्य सम्पादक इति, स्थितोऽत्रावास एव सः ॥ ९२ ॥ ततः कनकमालाऽपि, क्रीडन्ती व्यन्तरेः समम् । आर्यपुत्रानयत् कालं, साऽहं स व्यन्तरः पुनः ॥ ९३ ॥ कल्ये मेरुगिरौ चैलयन्दनायं ययावथ । अपराद्धे भवानागात्, मत्पुण्यैः प्रेरितोऽद्भुतैः ॥ ९४ ॥ खेदौत्सुक्यवशादात्मा, त्वया साद्धं विवा- हितः । प्रतीक्षितो न चा(त्वा)ऽऽगच्छन्, स सुरः प्राक्तनः पिता ॥ ९५ ॥ एष स्वाभिस्त्वया पृष्टः, स्वपृच्छान्तो मयोदितः । जाता जातिस्मृतिश्चिन्तयतः सिंहयस्य तत् ॥ ९६ ॥ अत्रान्तरे सुरस्त्रीभिर्धृतस्तत्राऽऽगतः सुरः । राक्षानवस्तमाचख्यौ, सा ख्योद्वाहमहोत्सवम् ॥ ९७ ॥ ततोऽभिनन्दितो राजा, सुरेण हर्षनिर्भरम् । मध्याह्ने दिव्यमाहारं, भोजितः प्रियया समम् ॥ ९८ ॥ स्थित्वेत्थं मासमेकं स, स्वप्रियां प्राह पार्थिवः । प्रिये ! प्रत्यर्धिवर्गो मे, देशमुषाटयिष्यति ॥ ९९ ॥ यामस्तदनुमन्यस्व, स्वाम्यादेशस्तथेति सा । ऊचे परं पुरं दूरे, गन्तुं ते दुष्करं पदा ॥ १०० ॥ गृहाण तेन प्रज्ञसिविद्यां भक्तस्ततो नृपः । जग्राह तां हि को विद्यामायान्तीं वा रमां लजेत् ॥ १०१ ॥ विधिना साधयित्वा तां, पुरेऽगात् समहोत्सवम्(ः) । ज्ञातव्यतिकरैश्चाभिनन्दितो नागैर्नृपः ॥ १०२ ॥ एवं याति नृपस्तत्र, पञ्चमे पञ्चमे दिने । विप्लवहानि कति(कानि)चित्, समं कनकमालया ॥ १०३ ॥ यदेतीति नगे होष, तस्मादेपोऽस्तु नम्रतिः । इति लोकैः कृतं तस्य, नामाऽम्यर्थाभिघायकम् ॥ १०४ ॥ गतो नम्रतिरन्येषुस्तत्रोक्तं(को) व्यन्तरेण भोः ! । स्वाम्यादेशो ममायावः, कर्त्तव्यो निश्चयेन सः ॥ १०५ ॥ तत्र कालविलम्बो मे, भूयान् भावी ततो गग । वियोगे कुरुते नैषाऽधृतिं कार्यं तथा त्वया ॥ १०६ ॥ उपायमपरं राजा, जानंस्तत्र पुरं व्यधात् । पैत्यान्यचीकरत् चारुमूर्त्तिस्तत्रार्हतां न्यधात् ॥ १०७ ॥ आनीता बहवो लोकाः, प्रलोभ्याद्रिगुणोक्तिभिः । सोऽनैपीत् समयं राग्यं, कुर्वन्तासां तयाऽर्हणाम् ॥ १०८ ॥ अन्येषु त्रु यात्रार्थं, निर्गतो नम्रतिर्नृपः । पथ्येका सहकारस्य, गृहीत्वा तेन मञ्जरी ॥ १०९ ॥

रन्ध्यावारेण सर्वेण, गृहसाऽस्य दलादिकम् । चक्रे काष्ठावनेषो हि, गतानुगतिको जनः ॥ ११० ॥ प्रत्यावृत्तो नृपोऽपृच्छत्, स
पूतः बाग्र योऽभवत् ? । दर्शितो मन्त्रिणोचे राट्, कथं जातः स ईदृशः ? ॥ १११ ॥ मन्त्रयेका त्वयाऽप्राहि, सेन्येनास्य दलादिकम् ।
कृतः काष्ठावनेषोऽयमाश्रः कम्नोऽपि मक्यवक् ॥ ११२ ॥ तं दृष्ट्वा नृपतिर्दृष्ट्वाबहो ! यावद् रमा भवेत् । तावत् शोभा चला सा तु, लहरी
इय पारिधेः ॥ ११३ ॥ चिन्तयन्न(मि)ति सम्पन्नैवरागैरुत्तरन्निवः । प्रत्येकबुद्धः शुद्धात्मा, प्रात्राजीत् नम्रतिर्नृपः ॥ ११४ ॥ उक्तं च—
[आप्यत्वात् “समीक्षते” अङ्गीकृते] चत्वारो विहरन्तस्ते, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते । चतुर्मुखे देवकुले, प्राविशन् दैवयोगतः ॥ ११५ ॥
पूर्वस्यां करकण्डास्यः, सोऽपाच्यां द्विमुखोऽविशत् । यक्षो नामुष्य विमुखं, स्यात्सामीत्यास्यमावनेत् ॥ ११७ ॥ पश्चिमायां नमिसुनि-
स्राप्यासीत् तदाननम् । उदीच्यां नम्रतिलस्याभूत् तदमिमुखं सुरम् ॥ ११८ ॥ आबाल्यात् करकण्डोऽश्व, साऽस्ति कण्डूरयामुना ।
फर्णः कण्डूयितः कण्डूयनेन मष्टणात्मना ॥ ११९ ॥ सङ्गोपितं तदेकत्र, तद् दृष्ट्वा द्विमुखोऽवदत् । लब्ध्वा राज्यादिकं सर्वं, सङ्ग्रहं
कुरुषेऽस्य स्मि ? ॥ १२० ॥ ततो नमिरुवाचेवं, राज्ये ते वैरुके यदि । बहुकृत्यकृतस्तेषामथ कृत्यकरोऽसि किम् ? ॥ १२१ ॥ गन्धा-
रोऽप्यमवीत् सर्वं, लब्ध्वा मोक्षोद्यतो भवा(व)न् । साधो ! गहंसि किमपरानात्मनो हितकारकान् ? ॥ १२२ ॥ करकण्डुरथोऽ(था)बो-
पत्, भ्रमणं ब्रह्मपारिणम् । निवारयन्तमहिताद्, वल्लं नाहंसि दोषिणम् ॥ १२३ ॥ प्रपन्ना अनुशासि ते, करकण्डुकृताभिमाम् ।
पत्न्याः करकण्डागाः, क्रमेणाऽऽपुः निवश्रियम् ॥ १२४ पतदेवाऽऽह—[प्रन्यामं ३००३] ।

१ “वज्रवृक्षं तु मनोऽनिरागं, नमज्जरी-यष्टव-पुष्पविषम् ॥ आदिमश्रुदि ससुलेष्व गान्धारराजोऽपि समीक्षते धर्मम् ॥ ११५ ॥”

नगरमि निरुपहृष्टे, नउरो वि परुपरं समुद्रावं । अकरिस्तु तत्थ जाओ, जक्को भत्तीइ चउवयणो ॥३३॥ तथा—
 पुण्णुत्तराउ शयणं, पवञ्जा तहं य तेसि समकालं । पत्तेयवुद्ध(द्धि) केवल(लि) सिद्धि गया एगसमणं(—यम्मि) ॥३४॥
 व्याख्या—एतयोर्गोथयोः शरणं उक्तकथानकांशादेवावसेयः । नवरम्—“अरुलि” ति अकार्युः । तथा प्रयज्या तेषां ‘समकालं’
 युगपदेव, प्रत्येकयुद्धत्वं केवलित्वं सिद्धत्वं च ‘गताः’ प्राप्ताः ‘एक(किन)समयेन’ परमनिरुष्टकालेन । इति गाथायः ॥ ३३-३४ ॥
 [इति धीनम्रतिसङ्गणः] इति भीचतुःप्रत्येकयुद्धचरित्रम् ॥

अथ प्रसन्नचन्द्रपिमभियादयन्ति—

वीरजिणकहिगसत्तमपुट्ठी-सपट्टसिद्ध(द्धि)गइजोगो । नंदउ पसन्नचंदो, तक्कालं केवलं पत्तो ॥ ३५ ॥
 व्याख्या—प्रसन्नचन्द्रो नृपो नन्दतु । किमिदिष्टः ? वीरजिनेन कथितः—उक्तः सप्तमपृथिव्याः सर्वार्थसिद्धस्य च कर्मात् सिद्धिगतेष्व
 योग्यः—अयिगोऽगुम-दुमप्यानविशेषारिति शेषः । पुनः किमिदिष्टः ? ‘तक्कालं’ सर्वत्र ‘केवलं’ पञ्चमसानं प्रातः । इति गाथायः ॥ ३५ ॥ तथा—
 पिउतायराउयगरणं, पमज्जयंतस्स केवलं नाणं । उप्पन्नं जस्स जाण, वक्कलचीरिस्स तस्स नमो ॥ ३६ ॥
 व्याख्या—पिता पातो तापसस्य पिठतापसस्योपकरणं—भाजनादि तत् प्रमार्जयतो यस्य केवलसानमुत्पन्नमिति क्रियायोगः ।
 “तस्मा” ति “छट्टिविमत्तीइ भण्णइ चउत्थी” इति प्राकृतलक्षणात् तस्ये वल्कलचीरिणे ‘नमः’ नमस्कारोऽस्तु । इति गाथाश्रयः ॥ ३६ ॥
 भावार्थस्तु ब्रह्मयोगोऽर्थात्तद्वयदृष्टान्त्वाद् शेषः । स धाम्—

जग्गुदीपेऽग गाग्यावंभरतयेग्गभूणम् । मग्गधाल्येऽमयद् देत्ते, पुंरं राजगुहाह्वयम् ॥ १ ॥ तत्र शात्रवनश्चत्रतेजोहृत् श्रेणिका-

प्रसन्नचन्द्र-
 वल्कलची-
 रिमर्पि-
 वर्णनम् ।

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

प्रसन्नचन्द्र-
वत्कलवी-
रिमर्दि-
वर्णनम् ।

॥ ८६ ॥

ह्वयः । राजा राजति राजेव, कुमुदानन्ददायकः ॥२॥ चैले गुणशिलेऽन्येद्युः, श्रीवीरः समवासंरत् । जगच्चक्षुर्जगच्चक्षुरिवाकाशस्थलेऽमले ॥३॥ तदागमं सदागममिवाऽऽविरकरोत् मुदा । गुरुरारामिकः च्छात्रघात्रीश्चायाऽऽशयाद्भुतः ॥४॥ दानं दत्त्वाऽनृणीकारं, तस्मै तोषोत्तरो नृपः । अध्यासामास चाऽऽकाशं, शुभ्रं शुभ्रांशुवद् गजम् ॥५॥ चचाल बलचलनैश्चालयन्नचलात(च)लम् । उत्सुको वत्सको वेनुमिव द्रष्टुं नृपः प्रभुम् ॥ ६ ॥ मार्गे ददृशतुस्तस्य, पदाती मुनिमेककम् । उत्सर्गस्थं पदैकेन सूर्यन्यस्तेक्षणद्वयम् ॥ ७ ॥ मूर्त्तं शान्तरसं स्वान्तर्ध्यात-
शान्तरसं मुनिम् । वीर्यैकः सुमुख्याभिल्याः, स्पष्टं तुष्टाव सेवकः ॥ ८ ॥ धन्यो मुनिर्य एवं हि, तप्यते दुस्तपं तपः । सुलब्धं जनुरेतस्य, लोकद्वयहितावहम् ॥९॥ तत् श्रुत्वा दुर्मुखाख्योऽन्योऽसहिष्णुर्गुणवर्णना(न)म् । वृश्चिकस्पृष्टवद् दुष्टमुज्जगार वचोविपम् ॥१०॥ दृग्भ्याम-
वर्दनीयोऽयं, नाशुष्मात् पापवान् परः । यो हि बाल(लं)सुतं राज्ये, न्यस्य पाखण्डमाश्रयत् ॥११॥ स बालो मन्त्रिमी राजयादथ दूरीकरि-
ष्यते । ततो भवित्री पत्नीनां, गतिः काऽप्य दुर्मतेः ? ॥ १२ ॥ पुत्रच्छेदात् कुलोच्छेदस्तच्छेदात् पितृवर्पणम् । कः कर्त्ता ? तदभावे हि,
स्वर्गमार्गोऽतिदुर्गमः ॥ १३ ॥ भूतग्रस्त इव श्रुत्वा, तत् मुनिर्विस्मृतव्रतः । अध्यारुरोह दुर्ध्यानाधिरोहिण्येकमूर्द्धनि ॥ १४ ॥ शत्रूणां
मन्त्रिणां धृन्दं, पुरस्थानामिवायुधैः । मनसा खण्डशश्चक्रे, स्मारं स्मारं क्रमेण सः ॥ १५ ॥ इतस्तत्रागतो राजा, गजादुत्तीर्य तं
मुनिम् । नमस्कृत्यास्तवीदेवं, भक्त्या विरचिताञ्जलिः ॥ १६ ॥ अहो ! सुलब्धं जन्मास्यानेन तीर्णो भवार्णवः । एकपादाद्यवस्थानं, कः
कुर्यादीदृशं तपः ? ॥ १७ ॥ ततोऽगात् समवसूतौ, नत्वाऽन्यपरमेष्ठिनम् । मनुष्यपर्यधासीनः, पपौ राट् देशनामृतम् ॥१८॥ प्रपच्छा-
वसरे राजा, स्वामिन् ! यस्मिन् क्षणे मया । स राजर्पिर्नतस्तत्र, मृतः कोत्पद्यते तदा ? ॥ १९ ॥ स्वाम्याह सप्तमावन्यां, तत् श्रुत्वा
विस्मयात् नृपः । दध्यावहो ! सप्तमोऽन्यमीदृगुत्पद्यते कथम् ? ॥२०॥ पुनः क्षणान्तरेऽपृच्छत्, काद्युनोत्पद्यते हि सः ? । ऊचे वि(प्र)भुः

॥ ८६ ॥

॥ ८६ ॥

त सवर्थायसिद्धियोग्योऽधुनाऽभवत् ॥ २१ ॥ कथं द्विचोचं स्वामिन्निति दृष्टे महीमुजा । स्वाम्याहान्तःपरीणामात्, कथमाख्याहि मे प्रभो ! ॥ २२ ॥ प्रसुराह यदा राजन् !, स राजर्षिर्नितस्त्वया । रोद्रध्यानी तदा सोऽभूत्, शुद्धध्यान्यधुना तु मः ॥ २३ ॥ राजोचे कथमित्याख्यत्, स्वाम्यमेसरयोस्तव । शुभाशुभं यचः श्रुत्वा, मुनिर्दुर्ध्यानमासदत् ॥ २४ ॥ क्षीणान्यखिलशस्त्राणि, प्रवस्तान् मनसा रिपून् । तस्यावशेष एकोऽभूत्, शत्रुः शत्रुं च नैककम् ॥ २५ ॥ हन्म्येनं केन शस्त्रेण, शिरस्त्रेनेति यावत् । बाहितः स्वकरस्त्रायद्, दृष्टं स्वं लुब्धितं शिरः ॥ २६ ॥ जाताशुताप-सन्तापस्ततो मुनिरचिन्तयत् । अहो ! केयमवस्था मे, परिहारात्मिकैनसाम् ? ॥ २७ ॥ क वायं समरारम्भो, दुरारम्भैककारणम् । फल्य पुत्राः ? क्रियः फल्य ?, मुधाऽऽत्मा मलिनीकृतः ॥ २८ ॥ इति ध्यानाधिरूढस्य, मोहनिद्रानिरोधतः । विवेकापेक्षयात् तस्योन्मीलितं चक्षुरान्तरम् ॥ २९ ॥ पुष्टध्यानानलमुष्टदुष्टदर्मेन्धनो मुनिः । भजे स्वभाविकावस्थामुष्णयारीव शीतताम् ॥ ३० ॥ पुरस्थानिव नत्वाऽऽस्मानालोच्य प्रतिक्रम्य च । शुद्धोऽभूदिति राद श्रुत्वा, तद्गुणैर्वासितोऽभवत् ॥ ३१ ॥ स्वामिन् ! घालं सुतं राज्ये, निवेदयेय विशांपतिः । प्राप्ताजीत् किमिति ? श्रद्धि, पप्रच्छ श्रेणिकः प्रभुम् ॥ ३२ ॥ स्वाम्याह पोतनपुरे, सोमचन्द्रो नृपोऽभवत् । धारिणी धरि(र)णीवाभूत्, तस्या सर्वसद्वा प्रिया ॥ ३३ ॥ अन्येषुः सा गयाश्रस्था, कुर्वाणा पत्युरात्मनः । शिरोजानां विवरणं, ददर्शकं कपं सितम् ॥ ३४ ॥ ततो देवाऽऽगतो दूतो, धारिण्येत्युदिते नृपः । तमपश्यन् प्रियेऽद्यापि, किं नायाति स दृक्पथम् ? ॥ ३५ ॥ पुंयेपो नैव किन्त्वागात्, पलितो धर्मदूतकः (दूत्यद्वत्) । यममीति विभो ! वक्तुं, प्रेषितो धर्मभूमुजा ॥ ३६ ॥ तत् श्रुत्वा नृपतिं दूनं, वीक्ष्याऽऽख्यद् धारिणी प्रियम् (य !) । किं दुर्मनायसे ? कार्यो, पटहोदघोपणा पुरे ॥ ३७ ॥ कुर्यात् पलितवातां मे, कश्चित् मेति कथाप्यताम् । नृपोऽप्याह न जिह्वेभि, प्रियेऽस्य दर्शनात् परम् ॥ ३८ ॥ पूर्वजाः पूर्वमेवास्य, दर्शनात् नो लभुर्मेतम् । न शक्नो विपयासक्तोऽद्याऽ-

प्यादातुमहं व्रतम् ॥३९॥ गृहाम्येवाधुना बिन्दु, राज्यमारोप्यते कथम् । तनौ तनूने ? तत् पत्नि ! तं वर्द्धय गृह(हं)स्थिता ॥४०॥ धारि-
 पयत्याह देवाहं, भाविनी तेऽनुयायिनी । प्रसन्नचन्द्रो दीर्घायु, राज(ज्य)द्धो वर्द्धतां स्वयम् ॥४१॥ राज्येऽभिपिच्य तं बालं, धात्र्या
 पत्न्या सहोऽददे । दिक्त्रो(मे)क्षिततापसानां, तपस्यां सोमचन्द्रराद ॥४२॥ चिरोद्धसाश्रमे गत्वा, कृत्वा पर्णेनैवोदजम् । वन्यैर्धान्यैर्दलेः
 शुल्कैः, प्राणयात्रामसूत्रयत् ॥४३॥ पत्यर्थं धारिणी तत्पं, कल्पते मस्तुजैस्तुणैः । तैलं निष्काल्येदुदीभ्यो, दीपं निश्च्युदजान्तरे ॥४४॥
 आलिलेप प्रियाऽरण्यगोमयैरुदजाङ्गणम् । तदर्थं चाऽजयद् भूपो, वनव्रीहीन् जलानि च ॥४५॥ इतश्च प्रागनाख्यातो, व्रतानादानश-
 क्त्या । चक्रस्य ह्य मृत्पिण्डो, गर्भोऽस्या बधुचे क्रयात् ॥४६॥ प्रिये ! कुलकलङ्कोऽय, कस्तेऽष्टच्छविति प्रियः । साऽऽहाय नाथ ! गार्ह-
 स्थ्यावस्थामूर्नोधुनातनः ॥४७॥ धारिणी धरि(र)णी वीजमिवाजीजनदात्मजम् । तदेव दैवयोगेन, प्रसूः सूतिरजा मृता ॥४८॥ वल्कला-
 न्येव चीराणि, घने(तनौ) तैरेव वेष्टितः । पिता वल्कलचीरीति, तेन तस्याभिधां व्यधात् ॥४९॥ अरण्यमहिपीक्षीरं, पाययित्वा
 तमर्भकम् । धान्यै धात्रीपतिरदान्, सुपाल्याः स्त्रीभिरर्भकाः ॥५०॥ स्वामिनीमिलनोत्केव, मृता धात्र्यपि दैवतः । सोऽपि सार्द्धं व्यधात्
 पांशुश्रीढामर्भो मृगार्भकैः ॥५१॥ पयोऽपीप्यत् पिता पुनं, महिपीणां तथाऽश्नत् ॥५२॥ क्रमेण क्रमण-चक्रमणशक्तौ बभूव सः । वर्द्धमानः पितुश्चिन्तातीतैः सार्द्धं मनोरथैः ॥५३॥ तावं शुश्रूषते श्रान्तं, पादसंवाहनादिभिः ।
 यादं प्रौढो दृढाङ्गोऽसौ (प्रौढैर्दृढाङ्गैस्त्रैः), सत्पुत्राः पितृद्वै(दे)वताः ॥५४॥ स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीत्, निःस्त्रीकेऽसिन् वने वसन् । आजन्म
 ब्रह्मचार्यव, प्रती वल्कलचीर्यभूत् ॥५५॥ प्रसन्नचन्द्रश्चान्येद्युः, शुश्राव वनवासिनम् । सोमेन्दु-धारिणीजावं, जनश्रुत्या निजानुजम्
 ॥५६॥ तत् श्रुत्वा मिलनोत्केन, राक्षोऽकार्योदितस्तवः । मोक्षित्रकृतो ! याव, वने मत्पित्रलङ्कृते ॥५७॥ तत्राऽऽल्लिख्य मम भ्रातरुपमानयत

कथार्णवा-

ज्ञायां वृत्तो

पञ्चमो

विश्रामः ।

प्रसन्नचन्द्र-

वल्कलची-

रिमर्दि-

वर्णनम् ।

॥ ८७ ॥

दुतम् । प्रमाणमादेश इति, प्रोच्य तेऽपि ययुर्वनम् ॥ ५८ ॥ विद्वानातिशयाद् विश्वकर्मभूत्यन्तरैरिव । रूपमालिख्य तैस्तस्य, नृपाय
प्राप्तृतीकृतम् ॥ ५९ ॥ तद् वीक्ष्याद्वयोः सुधाकुल्यं, वात्सल्यातुल्यमुत् नृपः । दृष्ट्यौ न पितुराकारो, हतो(हतो)ऽनेन मनागपि ॥ ६० ॥
दिष्ट्या दृष्टिश्चिराद् भ्रातस्त्वमित्युक्त्वा स सखजे । जघ्नौ मूर्द्धि न चोत्सङ्गादीपदप्युदवारयत् ॥ ६१ ॥ उवाच च पिता दृढो, व्रतं चरतु
दुश्चरम् । सान्ध्रतं सान्ध्रतं नास्य, शिशोस्तस्यानुसेचनम् ॥ ६२ ॥ हृष्टा ! कीढान्यहं राग्यहदाङ्कं राजहंसवत् । वने यनेचर इव, भ्राता
भ्रमति सैककः ॥ ६३ ॥ दुरानेयः पुरेऽरण्यजीयवत् सोऽन्यमानवैः । इति ध्यात्वाऽऽदिशद् वेश्यास्तद्वशा(श्या)र्यमथार्थवित् ॥ ६४ ॥ रे रे !
यात वने वेदया !, मुनिवेपाः प्रलोभ्य तम् । स्वाङ्गस्पर्शैः फलैः स्यादैरिहाऽऽनयन्तु मेऽनुजम् ॥ ६५ ॥ वित्यादीनि फलान्येता, अप्यादाय
ययुर्वनम् । सोऽपि वीक्ष्य मुनिवेपं, तासां चक्रेऽभिवादनम् ॥ ६६ ॥ सोऽपृच्छद् जुषीञ्चेत्, के यूयं ? क च आश्रमः ? । तेऽप्युचुर्वयमृषयः,
पोतनाश्रमवासिनः ॥ ६७ ॥ तवातिथय आयाताः, किमातिथ्यं करिष्यसि ? । वित्यादीनि फलान्येषां वन्यान्येषोऽप्यदौकत ॥ ६८ ॥
तेऽप्याहुरीदृशान्यसि, नीरसान्याश्रमे न नः । कोऽपि किन्त्यपिपुनर्ये !, तेषां वीक्षस्व वर्णिकम् ॥ ६९ ॥ तवः फलानि स्वाण्डानि, जिह्वा-
त्सादूनि योपितः । दत्त्वा तत्त्वं करं पीनवक्षोजे स्वस्य च न्यधुः ॥ ७० ॥ सोऽपृच्छद् भद्रकः किं च, एते चोरःस्थले स्थले ? । तेऽप्यु-
चुरस्मदाश्रमफलानां फलभीदशम् ॥ ७१ ॥ सुकुमारं भवेदङ्गं, स्थूले चोरःस्थले स्थले । अशक्यो वक्तुमास्वादोऽपुण्यानां ह्यगोचरः ॥ ७२ ॥
चेत् चिरादपिपीमानि, तदेष्टास्माकमाश्रमे । मेने सोऽपि रसज्ञा हि न कारयति किं नृणाम् ? ॥ ७३ ॥ ततस्ताभिः स्वसङ्केतस्थानं तस्मै
निवेदितम् । तापसोपकृतिं त्यक्त्वा, तत्राऽऽगात् सोऽपि सत्वरम् ॥ ७४ ॥ दुमारुदैरघो पुम्भिः, सोमचन्द्रर्षिरीक्षितः । आगच्छन्
योपितां तासां, पुरश्च प्रतिपादितः ॥ ७५ ॥ अन्योन्यममिल(वद)न्यस्ता भा शप्सीदिति मीतितः । व्रत्तास्तस्मात् मुनेर्व्याघाद् वनमृग्य इव

स्त्रियः ॥ ७६ ॥ ताते स्थानं गते तत्र, सोऽपश्यंस्ता इतस्ततः । वनं वज्राग नष्टस्य, इव पश्यन् पदे पदे ॥ ७७ ॥ एकं रथिनं वीक्ष्यैव,
प्राह ताताभिवादये । क यास्यसीति तेनोक्तो(के) ब्रलाह्यत् पोतनाश्रमे ॥ ७८ ॥ तदेहि सार्धे यास्यामो, वयं तं चेत्यवक् रथी । तन्नि-
शान्यान्यगाद् धावन्, मृगावद् बल्कलाम्बरः ॥ ७९ ॥ रथाधिरूढां तत्पत्नीं, वीक्ष्य तातेति सोऽवदत् । पप्रच्छ सा प्रियं स्वामिन् !,
बाहुयोगेय किं शिशुः ? ॥ ८० ॥ सोऽवक् प्रिये ! वनेऽमुष्मिन्, निःस्त्रीके निवसन्नयम् । स्त्री-पुंसव्यकिमावक्षो, नाद्याप्यस्त्यृपिपुत्रकः
॥ ८१ ॥ प्रेर्यमाणान् इयाच् वीक्ष्य, मार्गे बल्कलचीर्ययक् । किमेते तात ! बाह्वन्ते, मृगा ह्येवं तपस्वितः ? ॥ ८२ ॥ सित्वाऽथ रथिकः
स्माह, भद्रैतेषामुपसितम् । कर्मदेगेव किं कुर्मो ? , नैवाऽऽगो नो मनागपि ॥ ८३ ॥ स(श्वः) तस्मै मोदकान् स्वादून्, रथी पथि दवावय । प्रागू
लन्यास्वादसञ्जातरश्रुतिः स्माहर्पितूरिति ॥ ८४ ॥ अलादिपं फलान्येवंविधान्येवं पुराऽप्यहम् । इत्तानि मुनिभिर्मर्षं, पोतनाश्रमवासिभिः ॥ ८५ ॥
तत्स्वाद(वाद्)द्विगुणीभूतोत्साहो गन्तुं पुराय सः । कपाय-रूक्षान्नवन-व्रीहि-वित्वाणुपट्टतः ॥ ८६ ॥ रथिनोऽभूत् समं युद्धं, दोष्मतेकेन
दस्युना । हतो हेतिप्रहारेण, रथिना पार(रि)पन्थिकः ॥ ८७ ॥ तद्घातविधुरश्चौरो, वभाये भो ! रियोरपि । घातः प्रशस्यते तेन, किञ्चित्
त्वां यच्चि मानव ! ॥ ८८ ॥ तुष्टोऽस्मि तद् गृहाण त्वं, ममास्तत्र घनं धनम् । ततो न्यधुस्त्रयोऽत्येते, रथे तद्रव्यसञ्चयम् ॥ ८९ ॥
पोतन(नं)पुरमायातास्ते त्रयोऽपि क्रमादथ । तस्मै दत्त्वा रथी द्रव्यमूचेऽष्वसुहृदे हृदः ॥ ९० ॥ आश्रमेऽवाश्रमो भद्र !, विना द्रव्यं न
छभ्यते । तद् दत्त्वाऽऽश्रमे द्रव्यं, तिष्ठान्न स्वस्थमानसः ॥ ९१ ॥ इत्युक्त्वा रथ्यगात् स्थानमेपोऽप्यन्तःपुरं भ्रमन् । किमत्र यामि ?
किं वाऽत्र ? पश्यन् हर्म्याण्यचिन्तयत् ॥ ९२ ॥ पुरे नराणां नारीणामूर्षिबुद्ध्याऽभिचादनम् । कुर्वन्नहस्यतालन्तं, पौरैर्वल्कलचीर्यय ॥ ९३ ॥
प्रविष्टो गृहमेकस्या, वेदयाया आश्रमाऽऽसया । मन्वातत्वां मुनिं गुणोऽवादीत् ताताभिवादये ॥ ९४ ॥ उटजं भार्ययाञ्चके, तां दत्त्वाऽवक्रये

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
प्रसन्नचन्द्र-
बल्कलची-
रिमर्षि-
वर्णनम् ।

॥ ८८ ॥

धनम् । साऽयुक्त्वाऽऽ वस स्वस्थोऽजहवत् नापितं द्रुतम् ॥ ९५ ॥ छिन्नास्तस्याङ्गसंस्कारकृते सूर्पोपमा नखाः । वेदयाया आह्वया तेन, किमिदं
हीति चादिना ॥ ९६ ॥ वल्कलोत्सारणे स्नान-सिचूखीकारक्षणे क्षणम् । आरटत् कपटाटोपः (प)पाट्टपट इवार्भकः ॥ ९७ ॥ वेदया प्राहो-
पचारोऽयमतिथीनामिहाश्रमे । चेद् वस्तुमुदजे तेऽत्र, स्पृहाऽङ्गीकुरु वत् समम् ॥ ९८ ॥ तद् वा सलोभतः सर्वं सोऽनुमेने मुनेः सुतः । नाप्यङ्गं
चालयेत् सूर्पो, मन्त्रेणैव यशीकृतः ॥ ९९ ॥ तस्याभ्यज्य स्वयं तैलैर्जटाकुटिलकुन्तलान् । विवन्ने वर्णिनीचोर्ण(र्णा)पिण्डमस्पृष्टकट्टान् ॥ १०० ॥
अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गो, गौरिव स्वापजं सुखम् । लेभे कण्डूव्यमानोऽसौ, तत्करस्पर्शमार्दवात् ॥ १०१ ॥ ऊपयित्वाऽथ तं वेदया,
कचो(दु)ष्मैर्गन्धवारिभिः । परिधाप्याऽऽहृतं वासश्चक्रेऽलङ्कृतलङ्कृतम् ॥ १०२ ॥ ग्राहितः करमेकस्याः कन्याया वेदययाऽथ सः ।
शुश्रुमे साऽङ्घ्रिनीचास्य, गार्हस्थ्यश्रीः फरस्थिता ॥ १०३ ॥ तद्बधू-वरयोयोगे, जगुर्गताति योपितः । पठन्ति मुनयोऽमी किं ? सोऽ-
स्मादिति सविस्मयः ॥ १०४ ॥ नेदुर्विन्धानि वाद्यानि, वेदयावासे तदुत्सवे । पिवधे स धृती धृत्वाऽधृतपूर्वी वसन् वने ॥ १०५ ॥
इतश्च मुनिवैपास्ता, वेदया राह्ये व्यजिह्वपन् । प्रलोभनादिवृत्तान्तं, सर्वं वल्कलचीरिणः ॥ १०६ ॥ सङ्केतस्थानमानीतोऽस्माभिर्योषत्
प्रलोभ्य सः । तावद् वीक्ष्यान्न तत्तातं, त्रस्ताः शापभयाद् वयम् ॥ १०७ ॥ मोदकाद्यैस्तथाऽस्माभिर्भृशं प्रालोभ्यसौ यथा । भ्रान्ता
वनाद् वनं चास्मदर्थे गामी न चाऽऽश्रमे ॥ १०८ ॥ तत् धृत्वा नृपतिर्विधौ, हा ! धिग् न्नाऽऽप्तो मयाऽनुजः । तीरं नीरं द्वयं नष्टं, पिट-पुत्रौ
वियोजितौ ॥ १०९ ॥ प्राणिष्यति कथं तातवियोगे स भमानुजः ? । भ्रमन् वनाद् वनं मीन इव नीरनिराकृतः ॥ ११० ॥ इति चिन्ताशुचा-
ऽऽक्रान्तो, यावद् भूसुगभूद् भृशम् । शुश्राव तावद् धोकारमधुरं मुरुजध्वनिम् ॥ १११ ॥ रे रे ! कोऽयमनात्मज्ञो, महुःखाद् दुःसिते जने ।
वाद्यं वादयतीत्यं राट्, पदयतेत्यादिसत् नराण् ॥ ११२ ॥ कोऽस्त्यत्रायमनात्मज्ञो, जने दुःखाकुलेऽसिते । महुःखाद् यत् पुरश्चायं श्रूयते मुरु-

जघनिः ॥ ११३ ॥ तद् राक्षो वचनं श्रुत्वा, जनश्रुत्या पणाङ्गना । स्वयमेव स्वपृच्छान्तं, प्राञ्जलिर्भूमुजे जगौ ॥ ११४ ॥ प्रागेव देव ! देवभो, श्रुत्वा ज्ञानेन मामवक् । ऋषिवेषजुषे यूने, त्वया देया स्वका कनी ॥ ११५ ॥ तदद्यैव युवा तादृग्वेषोऽभ्यागात् मदास्पदे । विवाहिता कनी तेन, तेन वाद्यादि मद्भूदे ॥ ११६ ॥ न जाने दुःखिनं नायमज्ञानादुत्सवोत्सुका । तत् क्षमस्व क्षमानाय ! ममाऽऽगोऽदः सद्येतुकम् ॥ ११७ ॥ मा कदाचिद् भवेत् सेति, संशयाद् दृष्टपूर्विणः । प्राहिणोत् नृपतिस्त्वं चान्वेषुं वेदयागृहे जनान् ॥ ११८ ॥ गत्वा तेऽप्युपलक्ष्येनं, सद्यो राक्षे व्यजिज्ञपन् । दृष्टसुस्वप्नवद् राजा, तत् श्रुत्वा मुमुदेऽधिकम् ॥ ११९ ॥ ततः पट्टेममारोप्य, सप्रियं स्वानुजं नृपः । आनि-
नाय नृपावासमुच्छलन्मर्दलघ्वनिम् ॥ १२० ॥ निःशेषपव्यवहारक्षो, राक्षाऽकार्यनुजः शनैः । तिर्यस्त्रोऽप्यार्य ! चातुर्यं, परैर्जनान्ति
निश्चिताः ॥ १२१ ॥ परिगिन्येऽन्यराजन्यकन्या राजाक्षयाऽय सः । रेमे ताभिः समं रम्भादिभिर्जन्मरिपुर्यथा ॥ १२२ ॥ तत्
चौरवृत्तं स्वर्गादि, विक्रीणानोऽन्यदा पुरे । रयी दृष्टो जनैः खं खं, तत् तद्, वस्तूपलक्षितम् ॥ १२३ ॥ उक्तमारक्षकार्यैर्तेर्बद्धाऽऽनीवो
नृपाप्रतः । तावत् वत्सुग्यनुज्ञेन, दृष्टो वल्कलचीरिणा ॥ १२४ ॥ मम मार्गसुहृद् दृढोऽयमित्यालिङ्ग्य मोचितः । सा रयी तेन सन्तो हि,
नोपकारं स्मरन्ति न ॥ १२५ ॥ इतश्च सोमचन्द्रर्षिस्त्राग्रयन्निजात्मजम् । दैवेन ह्य ! हतोऽस्मीति, वदन्नरुददुर्बकैः ॥ १२६ ॥
प्रसन्नचन्द्रप्रदितैर्नरैरुक्ते यथास्थिते । उद्धाननयनः सोऽभूद्, ज्ञात्वा जीवन्तमात्मजम् ॥ १२७ ॥ किन्तु सुनोर्वियोगेन, रोदनादनुवा-
सरम् । रात्रीरुणमहोऽपि, तस्यान्धत्वममूत् मुनेः ॥ १२८ ॥ तपोऽन्ते तापसेरन्यैः, सोऽपार्यत फलादिभिः । एकं दृढत्वं चान्धत्वं, परं
कष्टमहो ! महत् ॥ १२९ ॥ अयो द्वादशवर्षान्ते, भोग्यकर्मोदयक्षयात् । दृष्ट्यौ प्रबुद्धोऽर्द्धेनिशि, स्वान्ते वल्कलचीर्यदः ॥ १३० ॥ मृता
मे जातमात्रस्य, माता मां तात एव तत् । कुमारमृत्यां कुर्माणः, पालयामास कृच्छृतः ॥ १३१ ॥ उत्कटं मयका कष्टं, नोज्ञता तत्कटी-

कथार्णवा-
क्त्रायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

प्रसन्नचन्द्र-
वल्कलची-
रिसर्पि-
वर्णनम् ।

॥ ८९ ॥

तदम् । उत्पादितं पितुर्मन्त्रावस्करक्षालनादिना ॥१३२॥ तारुण्ये वयसीदानीं, तं भक्तिरणक्षणे । त्यक्त्वाऽजितेन्द्रियोऽत्राऽऽगों, भोगक-
र्तृमशूकरः ॥ १३३ ॥ तत्पुत्रपाशो जातोऽहमृणानर्णतः पितुः । सोढकटेन येनायं(ऽहं) कर्तृकार्यल्पपुत्रः ॥ १३४ ॥ सर्वं विचिन्त्य
चिन्तासि, प्रातर्भ्रातरमब्रवीत् । गन्तुमुत्कं मनो मेऽमृद्, भ्रातस्त्वाताश्रिताश्रमम् ॥ १३५ ॥ ऊचे प्रसन्नचन्द्रोऽपि, सहगेव पिताऽऽ-
वयोः । तवेवास्ति समोत्कण्ठा, नमस्कृत्तुं पितुः पदान् ॥ १३६ ॥ ततः सततौ प्रस्थाय, द्वावपीयतुराश्रमम् । यानादुत्तेरुत्तुर्भूषं, ग्राह
वल्कलचीर्यदः ॥ १३७ ॥ दृष्ट्वाऽऽश्रममयुं भ्राता राज्यश्रीर्मे तुणोपमा । पश्येतानि सरास्येष्वकार्यं क्रीडां मरालयत् ॥ १३८ ॥
फलान्यलादिपं येषां, कपिवत् ते हुमा अभी । पांशुक्रोडासखास्तेऽमी, वन्धुतुल्या युगार्थेकाः ॥ १३९ ॥ महिष्यस्ता इमा मातृकल्पा
यासामपां पयः । सर्वं मय्यं परं तातभक्तिव्रातिशायिनी ॥१४०॥ क्रमात् क्रमेरतिक्रम्याऽऽश्रमोर्वी भ्रातराबुभौ । पुरो दृष्टशस्तुतावपादं
नेनसुधाकरम् ॥ १४१ ॥ प्रसन्नचन्द्रो नमति, पदातिस्तात ! ते पदम् । तत् धृत्या सोऽपि पस्पर्श, तत्पृष्ठं प्रष्टुमुत् मुनिः ॥ १४२ ॥
तात ! त्वचरणाम्भोजं, नौति वल्कलचीर्ययम् । मुनिर्जघ्नी शिरस्तास्य, पद्मानीव मधुव्रताः ॥ १४३ ॥ तदानीं सद्गने सूच्योः, कोष्णो
वाष्पोऽपतद् दृशोः । स एवाभूत् युनेस्तस्य, महान्ध्याय्यंसनौपधम् ॥१४४॥ अभूतां सुरिनौ वत्सौ, स्पर्शं स्पर्शं शिरस्तायोः । सोऽपृच्छ-
दूचतुस्तौ तु, कामं तातप्रसादतः ॥१४५॥ जज्ञे तापसभाण्डं तत्, कीदृशमनवीक्षितम् ? । विवेशेत्यन्तरुदजं, द्रुतं वल्कलचीर्यय ॥१४६॥
बलाञ्जलेन तद् भाण्डं, दध्यौ प्रतिलिखन्नयम् । किं पात्रकेसरिकयाऽक्षर्यमेवं क्वचित् पुरा ॥१४७॥ इति चिन्तयतस्तास्य, जाता जाति-
स्थितिस्थितिः । मर्त्यामर्त्यभवान् खलासार्पात् ह्यःकृतकार्यवत् ॥ १४८ ॥ स्मृतं कृतं व्रतं प्राच्यं, जज्ञे वैराग्यवांस्ततः । धर्मध्या-
नादनु शुक्ध्यानं सोऽध्याकरोह च ॥ १४९ ॥ वत्कालं केवलं लेभे, चिन्तालमिब च्युतम् । आददे देवतानीतं, लिङ्गं प्रत्येकदुद्धराद

(वत्) ॥ १५० ॥ पितुर्भ्रातुः प्रवोधार्थं, विदधे धर्मदिक्षनाम् । इतश्च समवासात्मः, सतन्नास्तत्र भो! वयम् ॥ १५१ ॥ दत्त्वा स्वता-
तमस्माकं, चलकलचीरिकेवली । परम्परोपकाराय, विवर्द्धेऽन्यत्र पार्थिव' ॥ १५२ ॥ प्राप्तः प्रसन्नचन्द्रोऽपि, पुरा वैराग्यवान् परम् ।
दीक्षाक्षणं वीक्षमाणोऽहानि तस्यौ कियन्त्यपि ॥ १५३ ॥ इतश्च पौतनपुराऽऽरामे नाम्ना मनोरमे । विहरन्तः समायाता, वयमन्येद्युरुद्यताः
॥ १५४ ॥ प्रसन्नचन्द्रस्तत्कालं, राज्ये न्यस्य शिशुं सुतम् । प्राव्राजीदन्तिकेऽस्माकं, सन्तः श्रेयसि नालसाः ॥ १५५ ॥ इदमुक्त्वा
विरते वीरेऽभिवृत्त्येव नवान्मुदे । ददर्श देवसम्पत्तं, श्रेणिकोऽनान्तरेऽम्बरे ॥ १५६ ॥ को देव ! देवसम्पत्तो, दृश्यतेऽयं प्रसुर्जगौ ।
कतुं प्रसन्नचन्द्रस्याऽऽयान्त्यमी कैवलोत्सवम् ॥ १५७ ॥ तत् श्रुत्वा विसयस्मेरो, नत्वंशं राहगाद् गृहम् । चिर प्रसन्नचन्द्रोऽपि,
विहृत्यागात् महोदयम् ॥ १५८ ॥ इति श्रीवल्कलचीरि-प्रसन्नचन्द्रमहर्षिप्रवन्धः ॥

जं चेव य जाणामी तं चेव न व ? त्ति भणिय पच्चइओ । अहमुत्तरिस्सी स्मिन्वीरअंतिए चरमदेहधरो ॥ ६७ ॥
व्याख्या—अतिमुक्तर्षिः 'प्रवृत्तित्' प्राव्राजीद् इति क्रिया । किं कृत्वा ? 'इति भणित्वा' प्रोच्य, इतीति किं ? 'यदेव' चस्य पुरः
सम्यगन्धाद् जानामि वदेय च 'न व ?' त्ति नैव जानामि, कस्मिन् ? श्रीवीरान्तिके । किंविशिष्टः ? चरमम्-अन्त्यं देहं-शरीर धरतीति
स तथा । इति गाथार्थः ॥ ६७ ॥ भावार्थश्चायम्—

अस्तीह भरतक्षेत्रे, पोलासं नाम पत्तनम् । कमलालङ्कृतं सार, फासार इव यत् सदा ॥ १ ॥ तत्र शत्रुघरित्रीशकुलङ्गनासकेसरी ।
सदाजयो जयौ राजा, राजेवाऽऽनन्दकृत् सताम् ॥ २ ॥ श्रीदेवीव हरेस्तस्य, श्रीदेवी देव्यमूत् प्रिया । या जिगाय जगद्योयित्सीभान्यं
रूपरेरस्या ॥ ३ ॥ साऽन्यदा हुममद्राक्षीद्, रागौ स्वेऽविमुक्तम् । तदैव दैवतो गर्भं, मञ्जरीव फलं दधौ ॥ ४ ॥ सम्पूर्णलक्षणं सम्पूर्णे

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
अतिमुक्तर्षि-
प्रवन्धः ।

॥ ९० ॥

दिनेऽसूत सा सुतम् । स्वप्नेऽतिमुक्तको दृष्टोऽभूत् नाम्ना सोऽतिमुक्तकः ॥ ५ ॥ मरालवालवत् पद्मं, पद्मादङ्कमथाङ्कतः । सञ्चरन्
सोऽन्ववर्द्धित, सार्द्धं(माता)पिजोर्यनोरथैः ॥ ६ ॥ हसंश्चप्युष्टिकादानाद्, जल्पन् मन्मनमापया । भित्तुः कूर्चकचान् कर्पन्, सोऽभवद् द्विस्त्रि-
वार्षिकः ॥ ७ ॥ इतश्च चरमस्तीर्थकरो वीरजिनेश्वरः । विहरन् समवासाप्यौदेलोद्यानेऽन्यद्वा पुरः ॥ ८ ॥ जयं वद्धोपयामासागमेनाऽऽ-
रामिकोऽईतः । नृपो ननर्त्त तत् शुत्वा, केकीव जलवध्यमिम् ॥ ९ ॥ ततोऽस्मायनृणीकारं, दानं दत्त्वा मुदा नृपः । चचाल श्राक् मनोऽ-
भीष्टे, ह्यौसुक्यं जन आगते ॥ १० ॥ स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य, नृपो वीरं नमोऽकरोत् । ययास्थानं निपण्णश्च, पयो तद्देशनामृतम् ॥ ११ ॥
कैश्चिद् यतित्वं श्राद्धत्वं, सम्यक्कवं कैश्चिदाश्रितम् । निशम्य देशनां पात्रे, न्यस्ता हि न मुधा मुधा ॥ १२ ॥ अहो ! रूपं सुरदरूप-
मद्यो ! वागैभवोद्भवम् । जेनात् जनो गुणान् गृह्णित्यादीन् स्वाऽऽस्पदं ययौ ॥ १३ ॥ इतश्च पसुतपसः, पारणार्थी जगद्गुरुम् । आपृच्छ्य
गौतमोऽविक्षत्, पुरान्तः श्रेयसां निधिः ॥ १४ ॥ अतिमुक्तकुमारोऽपि, कुमारैः स्ववयःसमैः । सुवर्णकन्दुकक्रीडां, तदा चक्रे नृपाध्यनि
॥ १५ ॥ धावं धावं विशश्राम, श्रान्तप्रलायासु सद्यनः । प्रविष्टं गोचरोऽद्राशीन्, कुमारो गौतमं मुनिम् ॥ १६ ॥ स्वभावाद् विनयो
राजपुत्रे स्वादित्यसौ शिशुः । द्रागुत्थाय नमश्चक्रे, गौतमांही उवाच च ॥ १७ ॥ के यूयं ? कुत्र वसथ ? , भ्राम्यथेत्थं कथं पुरे ? । स्वान्याख्यत्
साधयः साधो !, वसामोऽन्त्याहंतोऽन्तिके ॥ १८ ॥ पर्यटामश्च मिश्रार्थमुच्चनीचकुलेऽन्यद्दम् । तत् श्रुत्वाऽऽह कुमारोऽसौ, प्राश्नदूरोमाश्न-
कश्च्युतः ॥ १९ ॥ तर्ह्ययात ममाऽऽद्यासे, यद् भिक्षां दापयामि वः । इत्युक्त्वाऽऽकृष्य हस्ताभ्यां, वेश्मनेऽचालयत् स तम् ॥ २० ॥
दूराद् गुरुकरच्छन्नशीर्षमायान्तमात्मजम् । वीक्ष्यामूद् विक्रमद्रात्रा, प्रसूः प्रसूनवद् अशम् ॥ २१ ॥ ततः श्रीदेवी देवीच, गुर्वलोकैऽनिमे-
पटक् । भक्त्या मुनिं नमस्कृत्य, मोदकैः प्रत्यलाभयत् ॥ २२ ॥ राजसूः पुनरपृच्छत्, क यूयं यास्यथायुना ? । गुरुराह गुरूपान्ते,

तत्राऽऽयाम्यसि सोऽप्ययक् ॥२३॥ प्राप्तः प्रभूपान्ते, तमादायार्भकं ततः । धर्माख्यानाम्भसाऽऽरेभेऽख्यसं कर्तुमीश्वरः ॥ २४ ॥
अस्मिन्नसारे संसारे, सारं किञ्चिन्न वीक्ष्यते । यौवनं जीवितं देहो, धनं सर्वमश्नाश्वतम् ॥ २५ ॥ भोगा रोगावहाः योगा, योगिनां न
सुरावहाः । कुशाग्रलम्पानीयविन्दुवत् चाऽऽयुरस्थिरम् ॥ २६ ॥ धर्म एवार्हतोऽशेषदुःखानिश्चयश्चमः । तत्रापि सारं चारित्रमचिरात्
मोक्षसौन्दर्यम् ॥ २७ ॥ एतमर्हद्वचोदीपदृष्टस्पर्शनिश्चयः । ऊचे च गृहमेत्याहः, पितरावतिमुक्तकः ॥ २८ ॥ शुश्रुवेऽद्य मया बाणी,
पितरौ ! चरमार्हतः । मोहनिद्रातमरुदे, सहस्रकरसोदरा ॥ २९ ॥ तयोन्मीलितनेत्रोऽहमादास्येऽथाऽऽर्हतं ततम् । तावूचतुर्वत्स !
वेत्सि, कथं धर्मं त्वमर्भकः ? ॥ ३० ॥ सोऽवगृह्येय जानामि, तदेवापि न वेद्यहम् । यद् जाने न तदेवाहं, वेद्मीति परमार्थतः ॥ ३१ ॥
ऊचतुः पितरौ यत्स !, कथं नृपेऽसनखसम् ? सोऽयादीत् पितरौ ! जाने, जातस्य मरणं शुभम् ॥ ३२ ॥ कदा कस्य ? कथं वेति ?,
सम्यगेतन्न वेत्ति नु । न वेद्मि यान्ति कैः श्रेत्रे ?, कर्मभिर्यान्ति वेद्यसि ॥ ३३ ॥ अयो नृपोऽवदत् पुन !, कर्कशहेतुकारिणीम् । दीक्षां
वक्षीकरोषि त्वं, कदलीकोमलः फयम् ? ॥ ३४ ॥ पञ्चोत्पाट्या यमाश्चाह्ने, गुरयः पञ्च मेरवः । तथा शीलभरोऽश्वान्तं, कचलोचोऽति-
शुक्लः ॥ ३५ ॥ सोऽन्या दुस्तहा यादं, द्वाविंशतिः परीपहाः । त्वं भैक्ष्यं भवेद् भक्ष्यं, समस्यं मित्र-शत्रुषु ॥ ३६ ॥ शोभतेऽवसरे
मयं, भुक्तभोगश्चरेष्वतम् । तत् पुत्रानाऽऽग्रहं मुञ्च, ह्यत्र भग्ना महारथाः ॥ ३७ ॥ अतिमुक्तोऽवदत् ताव !, सर्वं स्याद् दुष्करं हृदः ।
पातराणां न शूराणां, साहसैकावलयग्न्याम् ॥ ३८ ॥ उद्धरन्ति गिरि चोर्वी, लङ्घन्तेऽब्धि तरन्ति च । तद् जगत्स्यस्ति नोऽसाध्यं, यत्
शूराः साधयन्ति न ॥ ३९ ॥ नृपोऽवददनायासात्, कार्यं शैर्यवतां भवेत् । सुन्दरश्रेष्ठिवत् कोऽयं, तातेति पृष्टवान् पुनः (सुतः) ॥ ४० ॥
भोऽयं गुणस्थले प्राप्ते, श्रेष्ठ्यमून् सुन्दराह्वयः । सुन्दरी दयिता तस्य, पुत्रो नाम्ना पुरन्दरः ॥ ४१ ॥ प्राष्टुडम्भः शुतः तस्य, गेहद्वार-

मपातयत् । सदाऽऽढ्याति पतिं पत्नी, द्वारं चीक्ष्य निरर्गलम् ॥ ४२ ॥ कार्यमार्ये ! गृहद्वारं, मा मुपित्वा प्रजेद् गृहम् । कश्चिद् रात्रौ
द्विधा रक्षतः, करोम्येककिनी कथम् ? ॥ ४३ ॥ सोऽवक् करिष्यते लभं, कोत्तालाऽलितं ? स्थिरा भव । व्याघ्रीव कुर्तुरी द्वारे, भपन्त्यस्ति
क एष्यति ? ॥ ४४ ॥ कश्चित् मुमुषिषुर्गेहं, भपन्तीमवधीत् शुनीम् । श्रेष्ठिनं सा पुनः प्राह, गेहचिन्ता हि यत्-क्रियः (याम्) ॥ ४५ ॥
दीवारिणा मृता साऽपि, कस्ते रक्षां करिष्यति ? । श्रेष्ठवाचष्ट वधूत्यस्ति, तप रक्षाविधा(सहा)यिनी ॥ ४६ ॥ वधूत्यपि मृताऽन्येद्युः, सद्यो
रोगाद् विधेयं शात् । दयिता(तं) पुनराहेतुं, कस्ते रक्षाकरः परः ? ॥ ४७ ॥ कथं कुरु कुरु द्वारमुद्वाह्य निजात्मजम् । उन्मदिष्युः
श्रियमसौ, किं न निर्नाशयिष्यति ? ॥ ४८ ॥ सुन्दरोऽथावदत् सुभ्रु ! शनैः सर्वं करिष्यते । स्नात्, तुन्दपरिस्नानां, स्नात् शुभं
स्यैरंशालिनाम् ॥ ४९ ॥ नीरग्रध्वान्तपूर्णयां, मध्येग्रामं परेद्यवि । रात्रौ सार्धो महानागाद्, वेसरोष्ठादिवानवान् ॥ ५० ॥ तत्रैका-
ऽन्यतरी सार्यभ्रष्टा दृष्टस्ययासना । प्रविष्टा श्रेष्ठिनो गेहमाकृष्टा तच्छुभैरिय ॥ ५१ ॥ रोहैः स्खलद्गतेस्त्रयाः, पृष्ठाद्-दीनारयासना ।
पपाव तद्वृणत्काराद्, जजागाराऽऽस्पदापिपः ॥ ५२ ॥ दीपमाधाय चेक्षिष्ट, यासनानो स विंशतिम् । क्षणं प्रतीक्ष्य चोत्थाप्य, पत्नीभिर्दमु-
याप च ॥ ५३ ॥ कार्यं सैर्यं प्रिये ! कार्यं, सर्वस्मिन्निति मन्मतेः । फलं पश्य-। स्नायासाक्षाभोऽभूदावयोरित्यान् ॥ ५४ ॥ आयान्ती
पैसरी द्वारे, भपन्ती वारयेत् शुनी । पितृवर्गे यधूर्गत्वाऽकथयिष्यविदं धनम् ॥ ५५ ॥ तदनेन धनेनोचैः, सदनं कारयिष्यते । विवाह-
श्रीषकुल्यभिः, स्त्रीभिः सह सुखं तु ॥ ५६ ॥ वत् पुत्र ! स्थिरता श्रेष्ठा, सर्वत्र कुरु तां ततः । उत्तालानां मयेत् पश्चात्तापोऽपि पृष्टगे-
द्वियत् ॥ ५७ ॥ पृष्ठात्योऽभूत् कुटुम्बेकः, पुरा ग्रामे कुशस्थले । यज्ञः सतोपवस्त्रे(वासे)ण, तेनाऽऽराद्धो धनेच्छया ॥ ५८ ॥
सोऽयम् भद्र ! त्वया प्राप्तं, पिच्छमेकं प्रगे । सुवर्णवर्हिणीभूय, नृपतः पतितं मम ॥ ५९ ॥ सदैवैवं स कुर्वोणो, धनवानचिराद-

भूत् । दिव्यप्रसादः स्वल्पोऽपि, निकमं कामदो नृणाम् ॥ ६० ॥ अन्येषुश्चिन्तितं तेन, दूरे यक्षालयेऽन्वहम् । प्रातः प्रातश्च को गन्ता ? तद् गृह्णान्येनमक्षतम् ॥ ६१ ॥ ध्यात्वेति वाहितसेन, हस्तस्त्रद्वेष्टेच्छया । तत्पुण्यवदगात् कापि, काकीभूय स केक्यपि ॥ ६२ ॥ गामं गामं प्रगे पृष्टः, कुटुम्बी यक्षसद्यनि । स्वभावजमपि विच्छं, कर्हिचिन्नाप दर्हिणः ॥ ६३ ॥ नमस्याभिलपस्याभिर्विवस्याभिरन्वहम् । तेनाऽऽ-
राद्धोऽधिकं यक्षो, नैव दर्शनमप्यदात् ॥ ६४ ॥ सन्तापभाजनं पञ्चात्तापादेप ह्यायत । दैवं हि दुर्मतिं दत्ते, चपेटां न कपोलयोः ॥ ६५ ॥ तेनाऽऽतिमुक्तकोत्तलो, भयन् भूर्माऽनुतापवान् । तत् शुत्वाऽर्भोऽभ्यधात् तात ! धर्मे सूर्यं न युज्यते ॥ ६६ ॥ चञ्चलं पिप्पललसिवाऽऽयुर्ननुजन्मनाम् । तदाश्चर्यमिवाभाति, यत् सुस्वोत्थीयते प्रगे ॥ ६७ ॥ उदयास्तमनाक्रान्तिरप्यवस्थात्रयं रवेः । दिना-
न्तर्यत्र संसारं, तत्रान्येषां तु का कथा ? ॥ ६८ ॥ एवं प्रौढोचितं धृत्वा, बहुधाऽस्य शिशोर्ध्वचः । श्रीर्माता सुदिताऽवादीत्, चिरं जीव बलिः क्रिये ॥ ६९ ॥ ततोऽतिष्ठच्छ्रुतो मातापित्रनुज्ञामवाप्य सः । चकार सङ्गे सङ्घार्चां, चैत्येष्वष्टादिकामहः ॥ ७० ॥ आतानु-
लिप्तसर्वोद्गामरणैर्भूयितो मृशम् । दयानो दण्ड-यात्रादिसाधुवेयं निजान्तिके ॥ ७१ ॥ आरुह्य शिखिकां शूरः, सहस्रनरबाहिनीम् ।
॥ ७२ ॥ मनो विस्मापयन्नन्यजनानां रागिणामपि । अश्रुणि पातयन्नागादतिमुक्तोऽन्तिकेऽर्हतः ॥ ७३ ॥ [चतुर्भिर्विशेषः कलाप)क्रम] प्रमुं नत्वा जयौ राजा, श्रीर्माताऽप्याहनुत्ततः । भगवन्नावयोः सूतोर्देहि दीक्षां(क्षा-कनीं निजाम् ॥ ७५ ॥ एवं पितृभ्यां विज्ञप्तः, षड्वार्षिक-
मपि प्रसुः । दीक्षयामास तं योग्यं, जानन् ज्ञानेन भास्वता ॥ ७६ ॥ पितृभ्यावदद् वीरो, धन्या यूयं ययोः सुतः । सिवं गमी भवेऽत्रैव, घालोऽप्ययमवालघीः ॥ ७७ ॥ वैमुख्यं विपये धर्मे, सर्वस्यामोघमो भवे । अगत्याऽऽसन्नभयस्य चिहुमेतद् यदुच्यते

शार्णवा-
ङ्गायां दृष्टौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

अतिमुक्त-
विप्रबन्धः ।

॥ ९२ ॥

॥ ७८ ॥ परित्तर्सेसृती धन्यो, युवा याभ्यामपीदृशः । व्रताय पुत्रोऽनुष्ठातो, जीवात्मा दर्शनाप्रियः ॥ ७९ ॥ कदाऽऽप्स्यावो व्रतमिति, चिन्तयन्तो च दम्पती । जग्मतुर्गृहमेपोऽपि, विजहाराहंता समम् ॥ ८० ॥ वहिर्भुवं गतोऽन्येबुर्वर्षाकालेऽतिमुक्तकः । बालकान् क्रीडतो-
ऽद्राक्षीत्, निम्नभूमिस्थवारिषु ॥ ८१ ॥ शैशवे दुर्निर्घोषां स्यात्, क्रीडेति श्रीसुतो मुनिः । मृदा वहत्यो यद्वा, जलाश्रयमकल्पयत्
॥ ८२ ॥ क्षिप्त्वा पतद्ब्रह्मं तत्र, दण्डेन प्रणुवन् युवन् । ममेयं नौरहं कर्णधारश्चिक्रीड सोऽन्मसि ॥ ८३ ॥ स्ववैर्मधुरैर्वाक्यैर्निपिद्धः
छुल्लं किं त्वया । मुग्ध ! दुग्धमुत्तारब्धमकल्प्यमिति वादिभिः ॥ ८४ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽधिकं ह्रीणो, जीवाजीवानभिज्ञधीः । विल-
क्षास्यो निवृत्तोऽस्मात्, नृणां लज्जैव भूषणम् ॥ ८५ ॥ पप्रच्छुः स्वविरा वीरं, भवैः कतिपर्यैर्गमी । शिवं शिशुरसौ स्वाभिन् !, जल-
क्रीडाविलोलुपः ? ॥ ८६ ॥ प्रसुराद् भवेऽनैव, सेत्स्यत्येव महाशयः । न कार्योऽयैरतो गर्हो, गर्हाहंस्यापि चाऽऽहैतैः ॥ ८७ ॥ वैयाघृत्यं
व्यधुः सम्यक्, ततोऽर्हद्वचसाऽस्य ते । पात्रं प्रीणाति हि स्वान्तं, तादृशं वचसा किमु ? ॥ ८८ ॥ पपाठैकादशाङ्गानि, सोऽचिरात्
स्वविरान्तिके । स्वर्णपात्रे न(ण) को मिक्षां, क्षिपेत् क्षेमाभिलाषुकः ? ॥ ८९ ॥ क्षात्वाऽऽयुश्चात्मनः स्वल्पं, स तेषे दुस्तपं तपः । चतुर्प-
पष्ठाष्टमादि द्रवीयः कर्मकर्त्तनम् ॥ ९० ॥ गुणरत्नसंवत्सराभिधं चाऽऽरब्धवांस्तपः । गीतार्थसार्थमुख्योऽर्थसाधनार्थ्येतिदुष्करम् ॥ ९१ ॥
अस्मिन्-चर्मावशेषाङ्गः, स उग्रतपसाऽभवत् । यथा यथा तथा मङ्गलानकं मोहपुरेऽपतत् ॥ ९२ ॥ आगतात् सप्तवर्गान्ते, सोऽवधीत्
मुनिकेसरी । चतुष्कपायकलभमुलभं मोहदन्तिनम् ॥ ९३ ॥ तज्ज्यात् साधुवादादिवादिनी केवलाऽगला । वरमालां गलेऽश्लेषीत्,
श्रीनन्दनमुनेर्भुदा ॥ ९४ ॥ जैनाद्(न) जैनं निशम्यामलवचनमलं श्रीसुतं श्रीसुतोऽहो !, बुद्धा वच्चादिसङ्गानभिमुखगृहद्वयो योऽवधीदालम्-

शत्रुम् । पष्ठेऽन्दे प्राप्य दीक्षां श्रुतमपठदथाच्चद्वयं सप्तवयं तामाराध्याऽतिमुक्तविदससमसमयुगेतः सिद्धिसौघम् ॥ ९५ ॥ इति श्रीअतिमुक्तकुमारपिण्डशान्तः ॥ अथ शुद्धकुमारं स्तौति—

कुमारं सत्पाहवहुं, मंतिं मिठं च जो उ पवावे । संबुद्धो गीईए, तं वंदे खुडुगकुमारं ॥ ६८ ॥
व्याख्या—‘तं’ मंसिद्धं शुद्धकुमारं वन्दे, यस्तु ‘कुमारं’ युवराजानं(जं) “सत्पाहवहुं” सि सार्यवाहपत्नीं मन्त्रिणं ‘मिठं’ महामात्रं च “पवावे” ति प्राप्ताजयत् । किंचिशिष्टः ? सम्बुद्धः, कया ? ‘गीता’ युवकेन । इति गायार्थः ॥ ६८ ॥ भावार्थश्चायम्—

श्रीसाकेतपुरे क्षोणीवेणीचूडामणीनिभे । राजाऽश्रूत् पुण्डरीकाक्षः, पुण्डरीकदलेक्षणः ॥ १ ॥ तद्भाता कण्डरीकाक्षो, युवराजोऽस्य पश्यभूत् । यशोभद्रा यशोभद्रा, युवाछतसुधा गिरा ॥ २ ॥ पुण्डरीको नृपोऽद्राक्षीद्व्येगुखां रहःस्थिताम् । अनादृताङ्गीं तन्वङ्गीं, रागप्रस्तो यभूय च ॥ ३ ॥ प्रसादनार्यमेतस्याः, प्राहिणोत् प्रायतं नृपः । ज्येष्ठप्रसाद इत्येषा, निर्विकारा तदाददे ॥ ४ ॥ अन्येभ्युः प्रार्ययामास, तां निरस्य व्रपां नृपः । यशोभद्राऽऽह तं राजन् !, न भ्रातुपि ते व्रपा ? ॥ ५ ॥ ततोऽसौ दुरभिप्रायो, जघान भ्रातरं नृपः । प्रतस्थे सार्यसार्येन, शीलरक्षाठते सती ॥ ६ ॥ श्रावस्त्यां पुर्यगादजितसेनाचार्यसद्गुरोः । महत्तराक्षीर्त्तिमत्याः, पार्श्वे साऽशिश्रयद् व्रतम् ॥ ७ ॥ तदैवोत्पन्नगर्भेशा, व्रतानादानशङ्कया । महत्तराया नाख्याता, चारित्रोत्सुकया तथा ॥ ८ ॥ वर्द्धमाने ततो गर्भे, सोपा-
लम्भनपूर्वकम् । सा महत्तरया पृष्टा, पूर्वोत्पन्नं तमाह च ॥ ९ ॥ शासनोद्गाहराध्यं, रक्षिता सा सती रहः । शुद्धकुमारनामानं, प्रासूत समये सुतम् ॥ १० ॥ ॥ क्रमाद् यौवनावस्थोः, दध्यौ पालयितुं व्रतम् । नैव क्षमोऽस्मि पृच्छामि, भोगार्थी मातरं निजाम् ॥ ११ ॥ मात्राऽनुशासितः सम्यक्, शुद्धः स्यादुमनीश्वरः । देहि मे द्वादशाब्दानि, सः तथा प्रार्थितो ददौ ॥ १२ ॥ ततो द्वादशो-

कथार्णवा-
न्नायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

शुद्धकुमार-
पिप्रबन्धः ।

॥ ९३ ॥

वर्पन्ते, पुनः पप्रच्छ मातरम् । साऽप्याख्य(बोच)दार्थिकां पृच्छ, तदधीनाऽस्मि यत् सुत ! ॥ १३ ॥ भोगाभिजायी याम्यस्मि, तेनापृच्छि-
महत्तरा । ममापि द्वादशान्दानि, देहीति तान्यसावदात् ॥ १४ ॥ द्वादशद्वादशाब्दान्याचार्योपाध्याय योरपि । वाचैकं तस्मिन्मन-
ष्टत्त्वादिशत् स धत्तरान् ॥ १५ ॥ गच्छंतदन्ते मात्रोक्तो, मायाहीतस्तवः सुत ! । पुण्डरीकः पितृव्यस्ते, साकेते तत्र च प्रजेः
॥ १६ ॥ नाममुद्रां पितुः सत्कां, रत्नकम्बलमद्भुतम् । तस्मै ददौ यशोभद्रा, पुत्रप्रेम्णाऽऽर्थिका तदा ॥ १७ ॥ आदाय, तद्, द्वयं
सोऽसि, पितृव्यपुरमागमत् । स्थितस्तद्व्यानशालायां, प्रातर्देक्षामि पार्थिवम् ॥ १८ ॥ तदाऽभ्यन्तरर्पयसीत् नाट्यं नाटिकाकृतम् ।
नदी पश्चिमयामिन्यामीपन्निद्राद्रिंताऽभवत् ॥ १९ ॥ निद्रायमाणां तां वीक्ष्य, दृष्ट्यौ धौरिकिनी हृदि । तोषिता परिपत् सर्वा, लब्धं
बहुतरं धनम् ॥ २० ॥ निद्रातीयं यदीदानीं, भवामोऽर्पिता इति । सा सुतु गीतमित्यादिः गीतिकासुखैर्जगौ ॥ २१ ॥ तद्यथा—
“सुहु गाह्यं सुहु वाह्यं सुहुः णवियं सामसुंदरी ! । अणुमालिया दीदराइ(ति)या च सुमिगंतए मा पमायए ॥ १ ॥” अत्राद्वितरेऽर्पितः
शुद्धसाधुना रत्नकम्बलः । कुण्डलं युवराजेन, यशोभद्रेण चार्पितम् ॥ २२ ॥ कटको मन्त्रिणाऽवायि, नर्तक्ये यतिसन्धिना ॥ हारः
श्रीकान्तया सार्यवाहपत्न्याऽर्पितोऽद्भुतः ॥ २३ ॥ वितीर्णः कर्णपालेन, महामात्रेण चाङ्कुशः । पञ्चकं कम्बलाद्येवत्, लक्षमूल्यं
पृथक् पृथक् ॥ २४ ॥ लिख्यते वहिकायां यस्तत्र तुष्यति रुष्यति । स्वाद् वानादानयोर्ज्ञानेऽनुग्रहे निग्रहोऽन्यथा ॥ २५ ॥ सर्वेऽपि
प्रातराहूताः, किं त्वया रत्नकम्बलः । दत्तः ? शुद्धकुमारेति, राज्ञा पृष्टः ससम्भ्रमम् ॥ २६ ॥ सः यथा मारितस्तातो, माता
नन्दाऽऽर्थिकाऽभवत् । यावदुद्यौवनोऽत्रागां, भोगार्थीत्ववदत् समम् ॥ २७ ॥ गृहाण पुत्र ! तद् राज्यमित्यूचे पुण्डरीकराट् ॥

१ “सुतु गीतं सुतु वादितं सुतु नर्तितं श्यामसुन्दरि ! । अनुपालिता दीर्घरात्रिका तु स्वप्नान्तके मा प्रमाद्येः ॥ १ ॥”

सोऽप्याक्यत् तात ! राज्येन सृतं दुर्गतिहेतुना ॥ २८ ॥ मरिष्याम्यचिरादेव, प्रमादोऽल्पकृते हि कः ? । संयमोऽपि पुराऽऽचीर्णो नदयलेनयसिद्धजः ॥ २९ ॥ किं कुमार ! त्वया दत्तं, कुण्डलं ? सोऽप्यदोऽवदत् । मारयामि जरद्भूयं, राज्यं दास्यत्यसौ न मे ॥ ३० ॥ तत्रिशम्याह भूभर्ताऽऽदरत्नं राज्यं ममाऽऽत्मज ! । न कार्यमार्य ! राज्येन, नरकान्तेन सोऽप्यवक् ॥ ३१ ॥ कथं दत्तस्त्वया मभिव !, कटकः ? सोऽप्यदोऽवदत् । त्वां युक्त्वाऽन्यनृपं सेवे, पुराऽऽसीदिति चिन्तितम् ॥ ३२ ॥ किं श्रीकान्तेऽर्पितो हारस्त्वयेति साऽऽह मत्पते ! द्वादशाब्दा गतस्याऽऽसन्नानयामि परं नरम् ॥ ३३ ॥ कथं दत्तः (किमदायि) त्वया सावित्रकुशः ? सोऽप्यथावतीत् । मारयाऽऽनय योत्रेभं, क्षापितं यत् पुरा परैः ॥ ३४ ॥ सर्वेऽपि स्वार्थसिद्ध्यर्थं, राज्ञाऽऽदिष्टाः सुतादयः । व्ययुर्निपेधमुद्बुद्धास्तत्तत्यापा-
मिलापतः ॥ ३५ ॥ युवराजादयः सर्वे, वैराग्यादस्तकल्मषाः । क्षुल्लकुमारभोगेण, तदैवाऽऽदिरे व्रतम् ॥ ३६ ॥ इत्थं क्षुल्लकुमारस्य, निशम्य परितं हितम् । भुमं भजन्तु मावेन, भो मभ्या ! भावमाभवम् ॥ ३७ ॥ इति श्रीक्षुल्लकुमारपिप्रबन्धः ।

अथ लोहार्यं स्तौति—

धनो सो लोहजो, त्वंतिवमो पवरलोहसिरिवण्णो । जस्त जिणो पत्ताओ, इच्छद् पाणीहि सुतुं जे ॥ ६९ ॥

व्याख्या—स 'धन्यः' धनावहः, कः ? 'लोहार्यः' लोहनामा युनिः । किंविशिष्टः ? क्षान्त्या-क्षमया न त्वशक्त्या क्षमते-सहते इति क्षान्तिस्त्वमः । पुनः किंविशिष्टः ? प्रवरा-साररूपा लोहश्रीः-लोहस्रान्तिस्त्वद्वर्णः कृष्णवर्णत्वाद् दृढसंहननत्वाच्चे(दि)त्यर्थः, 'यस्य' लोहहयैः 'पात्रात्' भाजनात् 'जिनः' अर्थाधिकारात् महावीरः ['पाणिभ्यां' हस्ताभ्यां] 'मोक्षम्' अभ्यवहन्तुं भक्तमिति गम्यं तद् 'इच्छति' अमिलयति

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्ता
पञ्चमो
विश्रामः ।
क्षुल्लकुमार-
पिप्रबन्धः ।
लोहार्य-
स्त्ववनम् ।
॥ ९४ ॥

‘जे’ इति पादपूर्णे “इ-जे-राः पादपूर्णे” [हेम ८।२।२१७] इति वचनात् । इति गार्थः ॥६९॥ भावार्थस्तु विशिष्टाश्रयाभावात् सम्यक् न ज्ञायते । यथाज्ञातस्तु समयज्ञैः स्वयमुद्भाष्यः ॥ अत्र केषुचित् नवीनादर्शेषु प्रक्षेपरूपाः सप्त गाथा अपि दृश्यन्ते, ताश्चेमाः—

जोऽसेसकम्मवह्निं, अट्टविहं छिदिउं निरवसेसं । सिद्धिवसहिमुवगओ, तमहं लोहं नमंसांमि ॥ ७० ॥

व्याख्या—सुगमैव । नवरम्—“असेसकम्मवह्निं” त्ति अशेषाणि—समस्तानि यानि कर्माणि—ज्ञानावरणा(णीया)दीनि तान्येव गुणिल-
त्वाद् यक्षिरिव वह्नितां, किं कृत्वा ? ‘छिन्वा’ कृत्वा, किंविशिष्टम् ? ‘अट्टविहम्’ अष्टप्रकारं, ज्ञानावरणादिकर्मणामष्टविध(प्रकार)त्वात् ।
पुनः किंविशिष्टम् ? ‘निरवसेपो’ समूलतः । तथा ‘सिद्धिवसति’ सिद्धिलक्षणेपाश्रयम् ‘उपगतः’ प्राप्तः । इति [गार्थार्थः] ॥ ७० ॥

जेणेगराइयाए, दंस-मस अहियासिया उवसग्गा । बोसट्ट-चत्तदेहं, तमहं वंदे समणभदं ॥ ७१ ॥

व्याख्या—स्पष्टा । नवरम्—एकस्मां रात्रौ भवा एकरात्रिकी तस्यामेकरात्रिक्यां प्रतिमायामिति गम्यं “दंस-मस” त्ति दंस-मसक-
भक्ष[गलक्ष]णाः ‘उपसर्गाः’ उपद्रवाः ‘अध्यासिताः’ सम्यक् सोढा इति गार्थार्थः ॥ ७१ ॥ भावार्थश्चायम्—

जितशत्रुरभूत् नाम्ना, चम्पापुण्यां पुरा नृपः । तस्य श्रमणभद्राख्यो, युवराजोऽभवत् सुतः ॥१॥ सोऽन्येभ्यः स्वविरोपान्ते, प्रात्रा-
जीत् स्वार्थसिद्धये । एकत्वप्रतिमां धीरो, गुर्वीदेशात् प्रपन्नवान् ॥ २ ॥ अधोभुवि शरत्काले, सोऽन्येभ्यः प्रतिमां स्थितः । निर्दग्धः
स्वप्नभवत् स्वप्नः, स्वार्थसाधनतत्परः ॥ ३ ॥ स दंस-भक्षैस्तीक्ष्णतुण्डमैर्दृश्यते निशि । अतितीव्रा व्यथा जप्ते, प्रमार्जयति नो ययुः
॥ ४ ॥ दध्यौ च किमियं मेऽर्तिनारका नरकावनी । परमाधार्मिकैर्देवैः, पीड्यन्तेऽनेकधा चिरम् ॥ ५ ॥ वृक-चित्रक-गोमायुभायाद्यारैः
सुराधमैः । भक्ष्यन्ते श्रोतितस्त्रायु-मांसा नैरयिकाः क्वचित् ॥६॥ लोहत्पण्डराप(गा)द्यारिभिर्व्योमचारिभिः । कृत्यन्ते क्वपि क्रन्दन्तो,

निष्कृपै(त्यै)नरकोद्धवाः ॥ ७ ॥ अन्यथान्यद् वपुरिदं, जीवोऽन्य इति वादिनाम् । देहेऽपि मुक्तमूर्च्छाणां, तद्वाधा नार्त्तिदायिनी ॥ ८ ॥ इत्येवं चिन्तयन्नेप, सोढसम्यगुपपन्नयः । तस्यां निरयाप पञ्चत्वं, महात्मा महिमाश्रयः ॥ ९ ॥ “चउदस अहियासिया उवसग्गा” इति पाठेऽपरः कश्चिद् यथाज्ञातोऽत्र घाच्यः ॥

‘भोगेसु अरज्जंतो, धम्मं सोऊण चद्धमाणस्स । सो समणो पवइओ, सुपइट्ठरिसिं नमंसाभि ॥ ७२ ॥

व्याख्या—‘भोगेसु’ शब्दादिषु ‘अरज्जन्’ रागमकुर्त्तन्, किं कृत्वा ? शुत्वा, किं ? ‘धर्म’ श्रुत-चारित्रलक्षणं, कस्मिन् ? “वद्धमाणस्स” इति पदैकदेशे’ पदसमुदायोपचाराद् वद्धमानस्यामिनोऽन्वितके ‘सः’ इति वक्ष्यमाणः ‘श्रमणः’ तपस्वी प्रव्रजितः, यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धात् तं सुप्रतिष्ठापि “नमंसाभि” नमस्कुरिष्यामि । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ७२ ॥

जो बागरिओ वीरेण, सिंहनिक्कीलिण तवोकम्म । उरसप्पिणीए भरहे, अपच्छिउमो स त्ति तं वंदे ॥ ७३ ॥

व्याख्या—‘यः’ सुप्रतिष्ठपिः ‘व्याकृतः’ व्याख्यात उक्त इति यावत् । केन ? ‘वीरेण’ चरमार्हता, कस्मिन् ? सिंहनिष्क्रीडिताल्ये तपःकर्मणि, कस्यां ? अवसर्पिण्यां ‘भरते(त)’ क्षेत्रे ‘अपच्छिमः’ अन्तिम एष इति, तं वन्दे द्विवन्दनक्रियाभिधानम् अत्यन्तादूरव्यापनार्थम् । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ ७३ ॥ भावार्थस्तु विशिष्टान्नायाभावात् नोक्तः । यथाज्ञातः समयज्ञैः स्वयमुद्गाव्यः ॥

घण-कणय-रणपउरो, जेणं संसारवासभीएणं । मुक्को कुडुंबवासो, तं सिरसा सुवधं वंदे ॥ ७४ ॥

व्याख्या—‘तं’ वक्ष्यमाणं ‘सुव्रतं’ सुव्रतनामानं मुनिं ‘शिरसा’ मस्तकेन वन्दे, तं कं ? येन कुटुम्बे वासः—वसनं सः ‘मुक्तः’

कथार्णवा-
क्कायां दृत्तो
पञ्चमो
विश्रामः ।
सुप्रतिष्ठापि-
स्वयनम् ।
श्रीसुव्रत-
महर्षि-
प्रबन्धः ।
॥ ९५ ॥

त्यसः । किंविशिष्टः (किंभूतः) ? धनं-द्रम्मादि स्वर्णं-काञ्चनं रत्नानि-कूर्कतनादीनि तैः प्रचुरः-प्रभूतः, कथम्भूतेन ? संसारवासमीतेन । इति गाथाश्वरार्थः ॥ ७४ ॥ भावार्थश्चायम्—

सुदर्शनपुरे पूर्वं, त्रिशुनागो महाधनी । यभूय सुयशानाम्नी, तत्पिया प्रेमशालिनी ॥ १ ॥ पितृभ्यां परमप्रीत्या, लाल्यमानः प्रसूतवत् । ज्ञान-विज्ञानधान् जज्ञे, तत्सुतः सुप्रताहयः ॥ २ ॥ यौवनं पावनं प्राप, स सौगण्यमोहनम् । क्रमेण कर्मयोगेन, वैराग्यं च महत्तरम् ॥ ३ ॥ सम्योध्य पितरौ कुरुगृहं, जगदे सुप्रतौ व्रतम् । बहुश्रुतस्त्रैकरविहारप्रतिमामपि ॥ ४ ॥ प्रशंसान्यदा शकलं वीक्ष्य प्रतिमास्थितम् । सुरायश्रद्धानो ह्यौ, पुरुषावीयतुर्भुगम् ॥ ५ ॥ कुमारनक्षचार्येण, धन्य(धर्मो) एकोऽयवत् सुरः । परञ्च कुल-सन्तानच्छेदकः पापधानयम् ॥ ६ ॥ तयोर्द्वयोर्ध्वजः श्रुत्वा, नारुपत् नातुपत् मुनिः । तुल्यश्रुतिस्तुलाकोटिरिवाभूत् किन्तु चेतसा ॥ ७ ॥ ततश्च पितरौ ताभ्यां दर्शितौ वैद्यमायया । अत्यन्तविपयासक्तौ तन्मनःक्षोभदेतवे ॥ ८ ॥ दर्शितौ मार्यमाणौ तौ, क्लृप्तौ करुणस्वरम् । तथापि सुप्रतमुनिश्चक्षोभाम्मोक्षियन्न च ॥ ९ ॥ वैक्रियविकृतस्त्रीभिः सविभ्रमविलोकनम् । विव्याभिर्दोषिभिः श्वासपूर्वमालिङ्गितो मृशम् ॥ १० ॥ इत्यागौरुपसर्गौघैरनुकूलैरसौ मुनिः । ताभ्यां न चालितो ध्यानात्, सुमेरुरिव बालया ॥ ११ ॥ किन्तु क्षिरतरोऽप्ययं, संयमे सुप्रतौऽभवत् । तदैव केवलज्ञानं, निष्पापः प्राप चामृतम् ॥ १२ ॥ इति श्रीसुब्रतमहर्षिप्रबन्धः ॥

जेण कयं सामन्नं, छम्मासे झाण-संजसरणं । तं मुणिसुदारकित्तिं, गोभद्ररिसिं नमं सामि ॥ ७६ ॥ व्याख्या—‘येन’ प्रसिद्धेन ‘कृतम्’ अनुष्ठितं ‘श्रामण्यं’ श्रमणत्वम्, कथं ? ‘छम्मासे’ ति पणमासान् यावदिति गम्यं श्रीवीरान्ते इति शेषः । मुणति-जानाति तस्यमिति मुनिस्त्वं, किंविशिष्टम् ? उदारा कीर्तियस्य तं ‘गोभद्रर्षि’ प्रसिद्धं श्रीशालिभद्रपितृमुनिं “नमं सामि”

नमस्करीष्यामि । भविष्यत्क्रियानिर्देशः सूत्रस्य त्रिकालविषयवर्णनार्थः । इति गायार्थः ॥ ७५ ॥ भावार्थस्तु श्रीशालिभद्रचरित्राधिकारे पुरो दर्शयिष्यते ॥

वारत्तपुरे जायं, सोहम्मवडंसया चइत्ताणं । सिद्धिं विहुयरयमलं, वारत्तरिसिं नमंसासि ॥ ७६ ॥

व्याख्या—स्पष्टार्थः ॥ ७६ ॥ भावार्थः कथानकगम्यः । तच्चेदम्—

चम्पापुर्यां दृपो मित्रप्रभो मित्रप्रभोऽभवत् । धारिणी महिषी तस्य, सौभाग्यदुमसारिणी ॥ १ ॥ धनमित्राह्वयस्तत्र, सार्यवाहो महाधनी । धनश्रीर्गेहिनी तस्य, नेहश्रीरिव देहिनी ॥ २ ॥ लब्धो जातः सुतोऽनेकैरौपयाचितकैस्तयोः । सुजातं तस्य योऽनर्द्धं, कुलेऽभूदित्यवगूतः ॥ ३ ॥ निवृत्ते द्वादशाहेऽथ, पितृभ्यां परया मुदा । सुजात इति तन्नाम, चक्रे लोकवचोऽनुगम् ॥ ४ ॥ स तु(तु) देवकुमारभो, यदृष्टेऽत्यन्तरूपवान् । लीलाललितमेतस्य, शिक्षन्ते ससृष्टं परे ॥ ५ ॥ जीवाजीवादितत्त्वज्ञे, धनमित्र-धनश्रियौ । अथ तत्र पुरे धर्म-धोपाख्यः सचिवोऽभवत् ॥ ६ ॥ नाम्ना प्रियदुस्तपनी, सा शुश्राव सखीमुत्तात् । सुजातकुमारस्योच्चैश्चेष्टालीलायितं महत् ॥ ७ ॥ रागात् तया पुरो दास्याः, प्रोक्तं चेदत्र दात्यसौ । ततो भम त्वया वाच्यं, पश्यामि यदमुं दृष्ट्वा ॥ ८ ॥ ततोऽन्येद्युः सुजातोऽपि, मित्रदुन्दुपरीवृतः । प्रियङ्गोर्देशितो दास्या, गच्छन् मन्त्रिगृहान्तिकम् ॥ ९ ॥ तस्या अन्याः सपत्न्योऽपि, तं वीक्ष्योद्युः परस्परम् । धन्या सा भूतले यस्या, भाग्यायातः पुमानयम् ॥ १० ॥ प्रियदुर्गप्यहो ! तस्य, लीला चेष्टा महात्मनः । इति शुवाणा तद्वेपविधानै रमते रहः ॥ ११ ॥ एवमाभरणान्यात्मदेहे परिदधात्यसौ । इत्थं मित्रैः समं ब्रूत इत्याद्यनुचकार सा ॥ १२ ॥ धर्मघोरोऽन्यदा मन्त्री, निःशब्द-मयरोधनम् । शनैः शनैरिति पर्देद्देवात् तद्वहमासदत् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वा कपाटच्छिद्रेण, प्रियदुर्मन्त्रिणा खयम् । सुजातवेप-चेष्टाद्यनुकारं(सानं)

कथार्णवा-
क्तायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
श्रीगोभद्रवि-
प्रबन्धः ।

॥ ९६ ॥

कुर्वती सती ॥ १४ ॥ तद् दृष्ट्वा सचिवो रुष्टो, दध्यावन्तःपुरं ब्रूह ! । विनष्टं कथनं सुप्तु, नोक्तौ सुस्ता हि निरुपाः ॥ १५ ॥ सुजातं किन्तु प्रच्छन्नं, मारयामि परं पित्रा । तस्य राज्ञो भृशं पूज्यो, मा विनाशोऽस्तु मे ततः ॥ १६ ॥ चिन्तयामि परं किञ्चिदुपायं तन्निव-
र्त्तने । दिक्षाऽऽप्तः सोऽधुना यत्नात्, स्वार्थसिद्धिनिवन्धनम् ॥ १७ ॥ ततोऽन्येदुरमालेनोपनीता लेखवाहकाः । राज्ञो लेखान् लिखित्वोच्चैः,
ब्रूहान् कपटतः स्वयम् ॥ १८ ॥ मित्रप्रभस्य यो राज्ञस्तत्र सद्युस्तदाख्यया । लिपीकृतं सुजातस्योद्दिश्य लेखान्तरे ह्यदः ॥ १९ ॥ यद्
न्यापायः सुजातायं, त्वया मित्रप्रभो नृपः । ततस्तत्र नृपश्चाहमर्द्धराज्यघरो भवान् ॥ २० ॥ राज्ञोऽग्रे वाचिता(तो) लेखा(ख)स्ततो
रोपारुणेक्षणः । वध्यानादिष्टवान् लेखवाहकानादितो नृपः ॥ २१ ॥ प्रच्छन्नास्ते कृत्वा धर्मघोषेण सचिवेन नु(तु) । दध्यौ हन्मि सुजातं चेत्,
नृपक्षोभो भवेत् पुरः ॥ २२ ॥ अक्षीर्त्तिरपि लोके स्यात्, मम तस्य नृपस्य च । ततो यहिरुपायेन, केनचित् मारयाम्यमुम् ॥ २३ ॥
ततश्चन्द्रध्वजाल्योऽस्ति, मनुष्यस्तस्य भूसुजः । अरिधुरपुरे राजा, तमुद्दिश्येदमाविशत् ॥ २४ ॥ सुजातो भद्र ! हन्तव्यो, नात्र
कार्यो विचारणा । रहः सुजातं चाऽकार्यं, प्रेम्णेवेदं नृपोऽवदत् ॥ २५ ॥ सुजातारिधुरे गत्वा, राज(व्य)कार्याणि साधय । भूखा
द्वितीयस्तद्राक्षोऽनुमेने सोऽपि तदृजुः ॥ २६ ॥ सुजातस्तत्र गत्वाऽऽस्ते, विध्वस्तः सरलाशयः । हनिष्यत इति मिथः, क्रीडतस्तौ दिने दिने
॥ २७ ॥ अथ चन्द्रध्वजस्तस्य, शीलं रूपं विलोक्य सत् । दध्यौ विनष्टोऽ(श्र)न्तःपुर्यो, कयाचित् मार्येते न्विति ॥ २८ ॥ परं व्यापादया-
म्यस्मि, नररत्नं किमीदृशम् ? । ध्यात्वेत्यदर्शयद्वैलं, वधाहोऽस्ति नृपाश्रया ॥ २९ ॥ सुजातोऽप्याह यत् तुभ्यं, रोचते तत् कुरुभ्य भोः ! ।
चन्द्रध्वजोऽवगीदृक्षं, करिष्ये पातकं नहि ॥ ३० ॥ परं कालविलम्बोऽस्तु, स तु सम्पन्निवन्धनम् । ततश्चन्द्रयशास्तेन, दृष्ट्वाऽस्मे
स्वस्य च स्वसा ॥ ३१ ॥ रहस्त्वग्नोपदुष्टा सा, सोऽश्वात् सार्द्ध-तया सुखम् । सुजातस्य स सङ्क्रान्तो, रोगस्तत्सहमात् मनाक् ॥ ३२ ॥

सा क्रमात् श्राविका तेन, कृता चिन्तितवत्यदः । अहो ! मदीयदोषेण, विनष्टोऽसौ महामनाः ॥ ३३ ॥ इति वैराग्यतः—प्रत्याचक्ष्या-
वनशनं तपः । निर्यामिता सुजातेन, प्रपेदे त्रिदिवश्रियम् ॥ ३४ ॥ [युग्मम्] विज्ञायावधिना पूर्वभवोपकृतिकारिणम् । नत्वा सुजातं
देवोऽवक्, किं करोमि तव प्रियम् ? ॥ ३५ ॥ वैराग्यातिशयं प्राप्तः, सुजातोऽवददीदृशम् । पश्यामि पितरौ पूर्वमादास्ये त्वार्हतं व्रतम्
॥ ३६ ॥ स चम्पापुदुर्पयोगाद्, विहृत्य सुमहच्छिलात् । धूपव्यप्रकराः पौरा, भीतास्तं शरणं ययुः ॥ ३७ ॥ देवोऽथददरे दासाः !, सुजातो
मन्त्रिणा हतः । निरागाः श्रायको मोक्षो, न यस्तच्छरणं विना ॥ ३८ ॥ स्वामिन् ! स कालि ? देवोऽवक्, पुरोद्यानेऽस्ति सोऽधुना । ततः
सनागरो राजा, तं प्रसाद्याऽऽनयन् पुरम् ॥ ३९ ॥ पतित्या पादयो राज्ञा, पौरैश्च भूपमापृच्छ्य, सुजातो
व्रतमग्रहीत् ॥ ४० ॥ प्रयग्रजतुरन्यस्य, धनमित्र-धनश्रियौ । त्रयो महर्षयोऽप्येते, सम्प्रापुर्निर्दृतिश्रियम् ॥ ४१ ॥ आह्वसो भूसुजा
धर्मघोषो निर्विषयो रुया । येन तस्य गुणालोके, प्रद्वेयोऽकारि दुर्धिया ॥ ४२ ॥ यथा नेत्रे तथा शीलं, यथा नासा तथाऽऽर्जयम् । क-
यथा रूपं तथा चित्तं, यथा शीलं तथा गुणाः ॥ ४३ ॥ अथवा—विषम-समैर्विषम-समा, विषमैर्विषमाः समैः समाचाराः । क-
चरण-कर्ण-नासिक-दन्तौष्ठनिरीक्षणैः पुरुषाः ॥ ४४ ॥ सोऽपि निर्वेदमापन्नो, दृष्यौ धिङ् मन्दबुद्धिना । निर्मन्तुर्हन्तुमारब्धः, सुजातो
भोगलोभवः ॥ ४५ ॥ तथाविष्यस्यविराणामन्ते राजगृहे ततः । अङ्गीचकार चारित्रं, धर्मघोषो विरागतः ॥ ४६ ॥ बहुश्रुतश्च
बिहर्त्तु, वारत्तपुरमीयिवान् । तत्राऽऽस्तेऽभयसेनाख्यो, यथार्थः पार्थिवः पुनः ॥ ४७ ॥ मन्त्री वारत्तकस्तत्र, धर्मघोषो महासुनिः ।
भ्रमन् गोनरचर्योयां, मध्याह्नेऽस्वागमद् गृहम् ॥ ४८ ॥ पायसस्थालमानीतं, सर्पिर्भधुसमन्वितम् । दात्र्या प्रदीयमानेऽस्त्रे, पायसे
पृषतोऽपतन् ॥ ४९ ॥ परिशदिरितीष्टं न, तदलात्वा मुनिर्भयो । वारत्तको गवाक्षस्यस्तद् वीक्ष्येदमचिन्तयत् ॥ ५० ॥ किं मन्ये मुनिना

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

सुजात-
वारत्तकैर्वि-
सम्बन्धः ।

॥ ९७ ॥

तेन, शुद्धा भिक्षेययुज्जिता ? । तावत् तत्रापतन् विन्दौ, मक्षिका रसभक्षिकाः ॥ ५१ ॥ दैवात् ता जर्क्षितुं कुड्यमत्स्योऽगात् सरटश्च तम् ।
सरटं पुनर्मर्जारी, मार्जारं गृहकुर्कुरः ॥ ५२ ॥ प्रत्यन्तवासिनः श्वा तं, सङ्ग्रामोऽभूत् तयोर्द्वयोः । युध्यमानौ यद्दिः प्राप्तावीयुश्चाति-
थिकुर्कुराः ॥ ५३ ॥ स्वासिनां सारमेयानां, सङ्ग्रामोऽभूत् महान् मिथः । मन्त्री दृष्यौ शुवं लक्षा, सा तेनानेन हेतुना ॥ ५४ ॥ चिन्त-
यंश्चास्मरद् जातिं, लेभे प्रत्येकयुद्धताम् । लिङ्गं देवतयाऽऽनीतमादायाप्याददे व्रतम् ॥ ५५ ॥ वारत्तकमुनिः सोऽथ, विहरन्नन्यदा ययौ ।
सुसुमारपुरे तत्र, धुन्धुमारोऽस्ति पार्थिवः ॥ ५६ ॥ तस्याऽङ्गारवती पुत्री, श्रमणोपासिकोत्तमा । सा परिव्राजिकां वादेऽन्येषुश्चके
निरुत्तराम् ॥ ५७ ॥ सापन्नये पातयाम्येनां, रुष्टा दृष्यौ तपस्विनी । ततोऽस्याः फलके रूपं, विद्वानाधिक्वतोऽलितम् ॥ ५८ ॥ चण्ड-
प्रद्योतभूपत्य, दर्शितं तत् तयाऽद्भुतम् । सोऽप्यष्टच्छदियं देवी, किन्नरी वा खचारिणी ? ॥ ५९ ॥ तपस्विन्याह भूभर्तमानव्यङ्गारवत्य-
सौ । धुन्धुमारं प्रति प्रेम्णा, प्रैपीद् दूतं ततो नृपः ॥ ६० ॥ सोऽप्यूचे प्रार्थ्यते कन्या, विनयेन पिपासया । न प्रसहेत्सत्तौ राक्षस, धर्षि-
तोऽगादिनान्तिकम् ॥ ६१ ॥ रुष्टस्तद्वचसा चण्डप्रद्योतश्चण्डशसनः । चतुरङ्गचमूचकचक्षुश्चके प्रयाणकम् ॥ ६२ ॥ सर्वतः सेनया-
ऽऽवेष्ट, सुसुमारपुरं स्थितः । तस्यौ चाल्पवत् इति, धुन्धुमारः पुरान्तरा(रम्) ॥ ६३ ॥ नागागारे तदा तस्यौ, महर्षिश्चत्वरान्तिके ।
धुन्धुमारो नृपो भीतः, प्रत्यर्थी बलवानिति ॥ ६४ ॥ नैमित्तिकं ततोऽष्टच्छत्, पुरेशः सोऽप्युपश्रुतिम् । शृण्वानो भापयामास, भृशं
क्रीडपरान् शिशून् ॥ ६५ ॥ भीतास्ते कम्पमानाङ्गा, ययुर्वारत्तकान्तिकम् । स दैवात् कृपया तेषां, मा भीदीनं ददौ तदा ॥ ६६ ॥
शोभनोपश्रुतिरिति, ज्ञात्वाऽऽगत्य निमित्तवित् । धुन्धुमारमुवाचोर्बेज्यं जानीहि हस्तगम् ॥ ६७ ॥ ज्ञात्वाऽध्वलित्रं तत् सैन्यं, मध्योहे
पूःपतिश्छलात् । उपरिष्ठात् पपातेव, इयेनश्चटकपेटकम्(के) ॥ ६८ ॥ भग्नं रिपुबलं वद्धाऽऽनीतस्तदधिपः पुरे । विशुद्धाध्वाध्वनीनानां,

जयः प्रायः करञ्जयी(यः) ॥६९॥ पुरद्वाराणि बद्धानि, प्रद्योतो मयुजोदिवः । वीतः कुतोमुतो वाति, तव भो ! अहि पार्थिव ! ? ॥७०॥ प्रद्योतोऽप्याह यद् वेत्ति, धुन्धुमार ! कुष्व वेत् । सोऽप्युवाच महाराज !, हतेन मम किं त्वया ? ॥७१॥ ततोऽङ्गारवती तस्मै, दत्त्वा(वा)-
ऽऽहम्बरपूर्वकम् । पुरद्वाराणि मुञ्चानि, प्रद्योतोऽस्यात् पुरे सुखम् ॥७२॥ केऽप्याहुर्देवमुद्दिश्योपवासो भूमुजा कृतः । हिम्भरूपं कृतं तेन,
निमित्तं पाप(वा वि)जोकिदम् ॥७३॥ प्रद्योतो द्विरदाह्वो, भ्रमन्नल्पपरिच्छदः(म) । पुरं वीक्ष्य प्रियां प्रोचे, कथं मेऽभूत् पराजयः ?
॥७४॥ सायुवागनुभावेन, बभावेऽङ्गारवत्यपि । हास्यात् नैमित्तिकं साधुं, वन्दे त्वामित्यवद् नृपः ॥७५॥ उपयुक्तोऽभवद् वारत्तकर्षिञ्चा-
प्रतात् स्मृतम् । सा मीर्दानं वदाऽर्भानां, प्रतितं व्रतदूषकम् ॥७६॥ यदार्पम्—“येवो वि गिदिपसंगो, जइणो सुद्धस्स मंक्कमावदइ । जइ
सो वारत्तरिस्सी, हसिओ पज्जोयनरवइणा ॥ ७७ ॥” तदालोच्य प्रतिक्रम्य, मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् । चारत्तकमुनिः क्षीणकर्मा प्राप महोदयम्
॥ ७८ ॥ इति श्रीसुजात-चारत्तकमुन्योः सम्बन्धः ॥ व्याख्याताः प्रक्षेपगाथाः ॥ अथ मूलं(ल)सूत्रं व्याख्यायते—

उद्वेगं छग्मासे, सहितु अकोस-तालणाईणि । अजुणमालागारो, खवित्तु परिणिबुओ(डो) कम्ममे ॥ ७६ ॥
व्याख्या—अर्जुनमालाकारः ‘परिनिर्वृतः’ परि-सामत्स्येन कर्मोपनिर्वाणात् शीतीज्जात इति क्रिया । किं कृत्वा ? “खवित्तु” क्षप-
यित्वा, कानि ? ‘कम्म’ स्ति कर्माणि व्यस्तसम्यन्धः प्राकृतत्वात् । पुनः किं कृत्वा ? “सहितु” विपण्ण, कानि ? आक्रोश-त्यादनादीनि
तनाऽऽक्रोशः—शापः, ताडनं—यष्टि-मुष्टादिग्रहरणम्, आदिसब्दात् तर्जनं च । कथं ? पण्मासान् यावदिति गम्यम् । केन ? ‘पण्ठेन’ उप-
पन्न(यास)द्वयेन । इति गाथार्थः ॥ ७६ ॥ भावार्थश्चायम्—

“ अकोसोऽपि गुरिमसन्नो वतोः शुद्धस्य पट्टमोपहति । यथा स चारत्तर्षिर्दसिक्तः प्रद्योतनरपतिना ॥ ७७ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां इतौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
सुजात-
वारत्तकर्षि-
सम्बन्धः ।
अर्जुनमा-
लाकार-
महर्षि-
वक्तव्यता ।
॥ ९८ ॥

आसीद् राजगृहे पूर्वं, पुरुषाजीवोऽर्जुनाह्वयः । स्कन्दश्चाख्या प्रिया तस्य, रूपरेखाकयोपला ॥ १ ॥ यक्षोऽभूत् मुद्गरकरोऽर्जु-
नस्य कुलदेवता । पुरो बहिस्तदारामः, पुरसागोन्तरस्थितिः ॥ २ ॥ भक्तं द्वातुं गताऽन्येद्युः, स्कन्दश्रीर्भक्तुत्तमनः । पुष्पाण्यमाप्युपा-
दाय, प्रत्यावृत्ताऽऽस्पदं प्रति ॥ ३ ॥ यक्षायतनमध्यस्थैः, सा दुर्लभितगोष्ठिकैः । दृष्टा यान्ती नरैः पद्मिस्तेऽदश्चोचुस्ततो मिथः ॥ ४ ॥
भो भो ! आयान्तु गृहीतः, सुरूपामर्जुनप्रियाम् । तत्तत्सैर्जगृहे सा हि, तादृशां तादृशैव धीः ॥ ५ ॥ जनाः यद्वप्यमी यक्षपुरो दुमुजिरेऽय
ताम् । अर्जुनोऽपि सुमेरुमैः (द्व्यै) र्यक्षमर्चति तं स (सर्व) वा ॥ ६ ॥ तमर्चितुं दिने तस्मिन्नागात् तं वीक्ष्य साऽबदत् । एषोऽर्जुन इहाऽऽप्यसि,
किं मां मोक्षयथ पूरुषाः ! ? ॥ ७ ॥ तैर्ज्ञातमेतदेतस्याः, प्रियमित्यूचिरेऽय ते । त्वां सेविष्यामहे बद्धा, तमित्युक्त्वा स तैः सितः ॥ ८ ॥
पुरो यक्षस्य चं बद्धा, स्कन्दश्रीस्तैरसेव्यत । भर्तुर्मोहेत्पादकानि, वीचचांस्तनोष सा ॥ ९ ॥ मुग्यमानां त्रियां वीक्ष्याऽर्जुनो दृष्ट्या-
विदं हवि । पूजयामि सदा यक्षममुममैः (द्व्यै) सुमेरुहम् ॥ १० ॥ तथात्येवं पराभूतिं, लेभे तत् सत्यमत्र तु । नाधिष्ठाता सुरः कश्चि-
दस्तीत्यनुशयं दधौ ॥ ११ ॥ ततोऽनुकम्पया तस्य, यक्षोऽस्योङ्गे प्रविष्टवान् । देवताधिष्ठितं सलक्षणं यद्वस्तु वस्तुतः ॥ १२ ॥ आदृष्ट्य
श्रोत्रयित्वाऽथ, भालिको यन्धनं निजम् । सहस्रपलनिष्पन्नं, लब्धौ मुद्गरमायसम् ॥ १३ ॥ तान् पडप्यवधीत् क्लोधात्, स्कन्दश्रीसहितान्
नरान् । एवं दिने दिने पुंसः, पद्म सखीकान् जपान सः ॥ १४ ॥ बहिर्नोयाति पूर्योको, न यावत् सप्त सारिताः । इतश्च भगवान्
वीरस्तत्रागाद्, विहरन् क्रमात् ॥ १५ ॥ वन्दनप्रलयार्थं तद्रीत्या याति न कञ्चन । श्रेष्ठी सुदर्शनस्तत्र, स्वामिसकोऽभवद् भृशम् ॥ १६ ॥
स दधौ यद् भवेत् ताम् तु, भवत्वेप प्रयाम्यहम् । इत्यहं ह्यकिरागेण, निर्ययौ निजमन्दिरात् ॥ १७ ॥ दधावे शस्त्रमुत्पाट्य, तं वीक्ष्यायान्त-
मर्जुनः । आदोऽर्हत्-सिद्ध-साधूनां, प्रपन्नः शरणं ततः ॥ १८ ॥ सागाराजशनं कृत्वा, श्रीवीरोऽर्हन् गतिर्मम । स्मरन् पञ्चनमस्कारं

कायौत्सर्गेण तस्थिवांन् ॥ १९ ॥ परितोऽसुं भ्रमन् यक्षः, शक्नो नाऽऽक्रमितुं ततः । दृष्ट्वाऽनिमेषयाऽद्राक्षीदर्जुनः श्रीसुदर्शनम् ॥ २० ॥
यक्षो युद्रमादाय, गतश्चापतदर्जुनः । क स्थितं(?) ? किं कृतं कार्यं ? , पप्रच्छेति सचेतनः ॥ २१ ॥ पूर्वव्यतिकरं तस्यै, श्रेष्ठ्याचष्टाखिलं
ततः । सातुतापोऽर्जुनोऽवादीदहो(ब्रह्म)ऽहं युष्मयापवान् ॥ २२ ॥ श्रेष्ठिन् ! क प्रस्थितोऽसीति ? , सोऽप्यूचे वन्दितुं प्रभुम् । एष्याम्यहमपि
श्रेष्ठिन् ! , नमस्कृतुं जगद्गुरुम् ॥ २३ ॥ गत्वा श्रुत्वाऽऽर्हतं धर्मं, सोऽष्टच्छद् देशनावधौ । स्वामिन् ! शुद्धिः किमस्मात् मे, भविता पाप-
कर्मणः ? ॥ २४ ॥ स्वान्युवाचाऽर्जुन ! तपश्चरणाद्देव तत्क्षयः । ज्वलज्वलनसंसर्गादिवाऽर्जुनमलक्षयः ॥ २५ ॥ यदुच्यते—“हुयासणेण
वत्तस्स, फणगस्स जहा मलो । विदंस्सइ तहा एवं, तवेण सल्लु जंतुणो ॥ २६ ॥ (१)” ततोऽनेन प्रभूपान्ते, परिव्रज्याऽऽभिताऽऽर्हती ।
पष्ठमत्तत्रती राजगृहे धन्नाम पत्तने ॥ २७ ॥ आकुश्यतेऽसौ खजनमारकः शत्रुरेव नः । जैनैस्तु सहते सम्यक्, मन्वानो लाभमात्मनः
॥ २८ ॥ अपि च—“अकोस-इणण-मारण-धम्ममंस्ताण बालसुलभाणं । छामं मन्नइ धीरो, जहोत्तराणं अभावम्मि ॥ २९ ॥ (१)” एवं
शुभपरीणामात्, पप्मास्यन्तेऽर्जुनो युनिः । सम्प्राप केवलं लोकालोकलोकं कमात् शिवम् ॥ ३० ॥ इति श्रीअर्जुनमालाकारमहर्षिकथा ॥

माहणमंहिलं संपद, सगन्धमवि च्छित्तु पत्तवेरगो । घोरागारं च तवं, काउं सिद्धो ददप्पहारी ॥ ७७ ॥
व्याख्या—“माहण” ति दरिद्रद्विजं ‘महिलां’ तद्राक्षणप्रियां “संपद” ति प्रस्तावादावश्यकोपदेशमालावृत्त्यादिष्वनुकाऽपि श्रीहेम-
चन्द्रा(मा)चार्यैस्तत्प्रकरणकारकाद्यभिप्रायेण गौरेवात्र ज्ञेया । “माहणमंहिलं संपद” इति पाठे “माहणमंहिलं” ति ब्राह्मणी, किंविशिष्टां ?

१ “द्रुतागतेन वत्सस्य, वनकस्य यथा मलः । विह्वंसते तथैवं, तपसा खलु जन्तुनः ॥ २६ ॥” २ “क्षार्कोश-हनन-मारण-धर्मभ्रंशानो बालसुलभानाम् ।
छामं मन्यते वीरो, ययोत्तताणामभावे ॥ २९ ॥”

कथार्णवा-
क्त्रायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

अर्जुनमा-
लाकार-
महर्षि-
वक्तव्यता ।

दृढमहर्षि-
महर्षि-
वर्णनम् ।
॥ ९९ ॥

‘सपत्निकां’ भर्तृसहितां । पुनः (तां) किंविशिष्टां ? ‘सगर्भा’ ससत्त्वाभाषि ‘छित्त्वा’ द्विघाकृत्य प्राप्तवैराग्यः । शेषं सुगमम् । इति गाथाचद्वयार्थः ॥ ७७ ॥ भावार्थश्चायम्—

कस्मिन् प्राप्ते द्विजन्मैकः, कुरुतेऽन्यायमन्वहम् । नाप्यथाद् वारितोऽनेकैर्दुर्दान्तो दुःखभाववः ॥ १ ॥ सम्भूय निखिलैर्भान्यैर्भ्रा-
मात् निष्कासितो रुपा । सुगुणो बाऽगुणो नृणां, हेतुर्मानापमानयोः ॥ २ ॥ भ्रमन्नसाचरण्यानीं, चो(चो)रपल्लीमगाद् बटुः । तत्पल्ली-
पतिना प्रेम्णा, धर्मपुत्रतयाऽऽदृतः ॥ ३ ॥ पल्लीपत्नौ मृते तस्मिंस्तत्पदे दस्युनिर्द्विजः । न्यस्तो देवं हि सदृशं(क्षं) सदृशे योजयत्यपि ॥ ४ ॥
ख्यातो हृढप्रहारीति, दृढं प्रहरतीति सः । निष्कृत्यो(पं) निष्कृत्यो(पं) बाल-दृढादीन् म्रन् न शङ्कते ॥ ५ ॥ चो(चौ)रथाट्या समं प्राप्नोति, गतो
हन्तुं परेष्वपि । हृढप्रहारी तत्रैको, दरिद्री(द्रो) वसति द्विजः ॥ ६ ॥ शिशूनां रुक्तां तेन, याचित्वा गोरसादिकम् । पायसं पल्लुमारब्धं,
ब्राह्मण्या दारकाप्रहात् ॥ ७ ॥ नद्यां स्नातुं गतो विप्रस्तावत् पल्लीपतेर्भ्रमन् । तत्रैको दस्युरायातस्तद्व्राक्षीत् च संस्कृतम् ॥ ८ ॥ पायसं
चरुमुत्पाट्य, गतो दस्युर्धुमुक्षितः । रुदतामपि हिम्भानां, दे(दे)घो दुर्बलघातकः ॥ ९ ॥ रुदन्निरुदितं बालैः, स्वपि दुस्ताद्विजन्मनः । पितरा-
देव पूत्कारस्थानं हि तनुजन्मनः ॥ १० ॥ ततः कृपाणमाकृष्य, द्विजः क्रोधारुणेक्षणः । पश्या निवारितोऽप्युबैस्तरकरं प्रत्यधावत ॥ ११ ॥
ग्रामान्तर्वयत्र तत्पल्लीनाथोऽस्ति तत्र स द्विजः । गत्वौघैः समरारम्भं, चकार(कृवान्) तरकरैः समम् ॥ १२ ॥ एतेन परिभूयन्ते,
द्विजेन मम दृश्यः । ध्यात्वेति दस्युनायेन, द्विघाचक्रे स निर्देयम् ॥ १३ ॥ तत्प्रिया प्राह रे पाप्मन् !, किमक्षत्रं कृतं त्वया ? । ताम-
त्यसौ द्विघाचक्रे, क्रोधोऽन्धद्वरणं नृणाम् ॥ १४ ॥ तस्या उदरमध्यस्थं, वीक्ष्य गर्भं द्विघाकृतम् । स्फुरन्तं जातकारुण्याद्(प्यो), दृष्ट्वो
पल्लीपतिस्त्वदम् ॥ १५ ॥ हृद्वाऽधर्मः कृतः कस्मादस्मात् मुक्तिर्ममाहसः ? । लेभे प्रवृत्तिं विम्भेभ्यो, यद् द्विजोऽयं दरिद्राभूत् ॥ १६ ॥

निर्वेदं सुतरां प्राप्तस्ततो दृष्ट्वा मुनीनिह । दृढप्रहारी पप्रच्छोपायः कोऽय महर्षयः ! ॥ १७ ॥ घर्मो मुनिभिराख्यातस्ततः पक्षीपतिव्रतम् । प्रपद्याभिप्रेतं चोरं, क्षमालक्षणमपदीत् ॥ १८ ॥, साढना-वर्जनाऽऽक्रोशांस्तत्रैव विहरन् मुनिः । सेहे सन्यक् क्षमाधीनमनाः साधुशिरो-मणिः ॥ १९ ॥ अप्रा(धा)मुखभक्षनादि, यावद् घर्मं स्मरामि तर्म् ॥ सावत् नाहारयामीति, तपस्तेषु च दुस्तपम् ॥ २० ॥ एवं निरुत्तनः पण्मासीमसौ मुनिसत्तमः । उत्पद्य केवलज्ञानं, शिथिये(श्रय) शिर्वसम्पदम् ॥ २१ ॥ इति श्रीदृढप्रहारिमुनिसम्बन्धः ॥

जाइसरं रायसुयं, त्वंतिजुयं कूरगडु(डु)यं वंदे । चउरो वि तथा स्वर्गे, पंच वि सिवमयलमणुपत्ते ॥ ७८ ॥ व्याख्या—‘कूरगडु(डु)कं’ घालकृतना(लोभा)मकं माटु-पिटुकुवार(-भ्यां) कृतनामकं) नागदत्ताभिधानं वन्दे । किंविशिष्टं ? “जाइसरं” ति जातिस्मृतिवन्तम्, तथा राजसुतं क्षान्तियुतं च । तथा चतुरोऽपि क्षपकान् वन्द इत्यत्रापि योग्यम् । ‘पञ्चापि’ अमूर्त् शिवं-भोक्षम् अपलं-निखलमनुप्राप्तान् । इति गायार्संस्कारार्थः ॥ ७८ ॥ भावार्थश्चायम्—

कश्चिदुपप्रतपाः कस्मिन्, गच्छेऽभूत् क्षपकः पुरा । स क्षुल्लेन सहान्येनुरभिस्कार्यमगमत् पुरे ॥ १ ॥ गच्छता तेन मण्डूकी, मार्गे व्यापादिता पदा ! तद्वयं क्षुल्लकः प्राह, न मेने क्षपकस्तदा ॥ २ ॥ आलोचयति नाऽऽलोचनावेलायां मुनिस्तु तम् । क्षुल्लकश्चाह तस्या-पमालोचय शुभाशय ! ॥ ३ ॥ तत् कृत्वा क्षपको रुष्टः, क्षुल्लं हन्मीत्यघायत । क्षुल्लोऽपि लब्धलक्षत्वात्, नद्या दूरं गतो जवात् ॥ ४ ॥ स्वग्भममप्रशिरा मृतोत्तेदे क्रोधान्धविग्रहः । विराधितग्रत-कुले, स कण्येकत्र हन्विषः ॥ ५ ॥ जानन्ति, तेऽह्योऽन्योन्यं, जातिस्मृतिवशात् ततः । प्रासुकाहारिणो रात्रिचारिणो जह्मिरेऽसिंहाः ॥ ६ ॥ इतश्च कस्यचित् राक्षः, पुत्रो दष्टोऽहिना मृतः । रुष्ट आदिष्टवान् भूपः, सर्पेन्यापादनं(ने) जनान् ॥ ७ ॥ तस्मै यच्छामि घीनां, यो हृतं दर्शयत्यहिम् । ततो बहुजनो लभस्तद्वधे लोभलीलया ॥ ८ ॥ केनचिद्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्ता
पञ्चमो
विश्रामः ।

दृढप्रहारि-
महर्षि-
वर्णनं

कूरगडुमुनि-
प्रबन्धश्च ।

॥ १०० ॥

भ्रमताऽन्येन रेखास्तेषामिहेक्षिताः । ओ(ओ)षधीमिस्ततो दुष्मो, तस्याहेनिर्दयो विलम् ॥ ९ ॥ निर्यात्यमिमुखं नाहिर्मा भूत् मे भस्मसाद
दृशा । निर्गतं निर्गतं छित्वा, तं राक्षेऽदर्शयच्च सः ॥ १० ॥ नागदेवतया भूषो, वोधितो यत् तवाऽऽत्मजः । नागदत्ताह्वयो भावी,
देहदीनामतोऽभयम् ॥ ११ ॥ मृत्वा क्षुपकजीवोऽहिर्महिष्या तस्य भूभुजः । नागदत्ताभिषो जज्ञे, सूनुरनूतविग्रहः ॥ १२ ॥ नागदत्तो
गवाक्षस्थोऽन्यदाऽतिक्रान्तदीशवः । साधूनालोक्य सस्माद, जातिं ह्यःकृतकार्यवत् ॥ १३ ॥ प्रवप्राज गुरूपान्ते, वुमुक्षाधानसौ भृशम् ।
जग्राहामिम्हं रोषो, न कार्योऽत्र मया कचित् ॥ १४ ॥ सन्याचार्येणो तस्मिञ्चत्वारः क्षपकर्पयः । एक-द्वि-त्रि-चतुर्मासोपवासतपसः
क्रमात् ॥ १५ ॥ रजन्यां देवताऽऽयाता, त्यक्त्वा तानलिलान् मुनीन् । ववन्दे क्षुल्लकमुनिं, तमद्वैतक्षमानिधिम् ॥ १६ ॥ निर्गच्छन्ती
क्रे धृत्वा, सौक्तिकेन तपस्विना । रे कटपूतने ! प्राम्ये !, विवेकविकलाऽसि किम् ! ॥ १७ ॥ महातपस्विनो याऽस्मान्, मुक्त्वा त्रिकाल-
भोजितम् । यन्दसे पूर्वमेवैनं, सर्वसाध्यव(ध)मं मुनिम् ॥ १८ ॥ देव्युवाच मुने ! भावक्षपकं प्रणमाम्यहम् । न द्रव्यसाधुमित्युक्त्वा, सा
स्वाश्रयमादिशयत् ॥ १९ ॥ क्षुल्लोऽपि कलयवर्चस्य, पात्रं दत्त्वा न्यमश्रयत् । मुनीनेकेन निष्ठूतं, तदन्तर्न्यस्तमीर्ष्या ॥ २० ॥ मिथ्या
मे दुष्कृतं खेलमात्रं यो नार्पितं द्रुतम् । तेनेत्युक्तेऽपि(च) निष्ठूतं, न्यस्तं तत्रालिलयिभिः ॥ २१ ॥ अद्विष्टो मुक्तवान् भक्तं, मुनिनिर्वा-
रितोऽप्यसौ । अद्वैतक्षान्तिमाहास्यात्, केवलज्ञानमाप च ॥ २२ ॥ चत्वारः क्षपकाः सानुतापाः केवलमुज्ज्वलम् । सम्प्रापुरेवं पञ्चापि,
शिथियुस्ते शिवश्रियम् ॥ २३ ॥ इति श्रीकूरगड(ड)मुनि(कूरकुम्भर्षि)प्रबन्धः ॥

अथ श्रीगीतमयुगपत्प्रतिवोधितन्युत्तरपञ्चदशशततापसान् स्तुवन्ति—

कोटिन्न-द्विन्न-सेवाल(लि)नामए पंचपंचसयकलिः । पडिबुद्धे गोयमदंसणेण पणमामि सिद्धे य ॥ ७९ ॥ तथा—

एगस्स खीरभोग्यणेहेऊ नाणुप्पया सुणेयद्वा । बीयस्स य परिसाए, दिट्ठाए जिणम्मि तइयस्स ॥ ८० ॥

व्याख्या—एतयोगार्थयोर्द्वयोरपि व्याख्यायः सुगम एव । नवरम्—“एगस्स” ति ‘एकस्य’ पञ्चशतवृन्दस्य एकेनाधिकस्येति गम्यम्
[प्रयग्न न दृश्यत इति] ॥

॥ ७९-८० ॥ भावार्थस्तु ग्राक् पुण्डरीक-कण्डरीकप्रबन्धाधिकारे दर्शित इति [प्रयग्न न दृश्यत इति] ॥

अथ शिवराजैराशिप(र्षि, शिवगमन)माह—

विष्णुपरिवडियविभंगो, संबुद्धो वीरनाहचयणेणं । सिवरायरिसी एकारसंगवी जयउ सिद्धिगओ ॥ ८१ ॥

व्याख्या—व्याख्यायः स्पष्टः ॥ ८१ ॥ भावार्थश्चायम्—

समृद्धे कुरुदेशेऽमूत्, पार्थिवो हस्तिनापुरे । शिवो नाम्ना शिवारूपविशेषः शिववत् सदा ॥ १ ॥ तस्याग्रमहिषी रूपधारिणी
धारिणीत्यमूत् । कुमारः शिवभद्राख्यः, पितृनेत्रसुधानिधिः ॥ २ ॥ शिवो वीक्ष्यान्यदा दृश्यो, राज्यादेर्यद्विमात्मनः । प्राचीनागण्य-
पुण्यस्य, ममैतदखिलं फलम् ॥ ३ ॥ नीव्याभे विद्यमानेऽस्मिन्नु कुर्वे कि(क)श्चिदुद्यमम् । प्रवीपे रज्जु निर्वणे, न वीपान्तरवोधनम् ॥ ४ ॥
संस्थाप्य शिवभद्रं तत्, कुमारं राज्यसम्पदि । वानप्रस्थपरिग्रज्यां, श्रयामि सुकृतार्थहम् ॥ ५ ॥ ध्यात्वेति प्रातराकार्यादिदेशावेशका-
रिणः । राज्यभिषेकसामग्री, सज्जीकुरुत सत्वरम् ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरसहस्राग्रस्वर्ण-रूप्य-मृदात्मकैः । राज्येऽभिषिक्तः कलशैः, शिवभद्रो
नृपादिभिः ॥ ७ ॥ ततः शोभननक्षत्र-मुद्गृत-चक्रेणोऽहनि । पार्थिवः स्वजनान् सर्वान्, भोजनाय न्यमन्त्रयत् ॥ ८ ॥ मुक्तोत्तरं तान् सङ्क-
त्यापृच्छय तांश्चात्मनन्दनम् । वानप्रस्थपरिग्रज्यां, गङ्गाकूले नृपोऽप्रहीत् ॥ ९ ॥ आजन्मपद्मभक्त्यर्थोभिप्रहोऽभिमुखं रवेः । ऊर्ध्वबाहुस्त-
पसेपे, स धृतायः कटु(ड)च्छु(च्छ)कः ॥ १० ॥ अथाद्यप्यष्टमकस्य, शिवर्षिः पारणादिने । शिवायोपाश्रयं स्वस्य, बल्कलाश्लि(क्लि)ष्टविग्रहः

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
तापसस्तन-
स्त्रिवराजर्षि-
वर्णने च ।
॥ १०१ ॥

॥११॥ आदाय क(कि)द्विगं प्राचीं, दिशं प्रेक्ष्येदमब्रवीत् । प्रस्थाने प्रस्थित सोमः, शिवं रक्षतु दिक्पतिः ॥१२॥ किञ्चिद् गत्वाऽनुजानातु,
मामित्युक्त्वा स्थितान्यसौ । कन्द-मूल-फलादीनि, लात्वाऽक्षेप्सीत् स्वभाजने ॥१३॥ लात्वैधो-दर्भ-पत्राणि, समेत्योत्तमात्मनः । वेदीं कृत्वा
व्यथाद् भूमेरुपलेपन-मार्जनम् ॥१४॥ गृहीत्वा कलशं दर्भगर्भं गङ्गामगादसौ । स्नात्वा तत्र शुचिर्देव-पितृभ्योऽम्भोऽञ्जलीनदात् ॥१५॥
पत्योदजं पुनश्चके, स वेदीं बालुका-कुशैः । उत्पाचारणितो वह्निं, ज्वालयामास दारुभिः ॥१६॥ मधुभिस्तन्दु(ण्डु-)लैश्चाग्नैस्तं पुपूजा-
ऽऽशुशुक्षणिम् । चक्रे ज्ञानी बलिं विश्वेदेव चातिथिपूजनम् ॥१७॥ ततोऽभ्यवहरत्येवं, द्वेयो याम्यादिदिश्वपि । द्वि-त्रि-चतुः-षष्ठभस्त्रपा-
रणायाः क्रमोऽस्य तु (तु) ॥१८॥ एवं शिवर्षिरज्ञानकष्टानुष्ठानतः क्रमात् । प्रकृत्या मद्रक्त्वेन, विभङ्गज्ञानयानभूत् ॥१९॥ विभङ्गज्ञान-
तस्तस्मात्, सप्त द्वीपोदधीनसौ । साक्षाद् ददशं लोकेऽस्मिन्, न किञ्चित् परतस्ततः ॥२०॥ हस्तिनापुरमेत्याथादिशद् बहुजनानसौ ।
सप्तद्वीपाब्धिबलेय भूक्षोतं ज्ञानतो मया ॥२१॥ अत्रान्तरेऽन्तिमस्तीर्थनायकः समवासरत् । श्रीवीरस्तत्पुरोधाने, वन्दनार्यैरुज्जनाः
॥२२॥ गौतमः प्रमुमापृच्छय, गोचरायाविशत् पुरम् । शुश्राव जनतः सप्तद्वीपाब्धित्वं शिवोदितम् ॥२३॥ मन्ये सत्यमसत्यं किमि-
त्याविर्भूवकौतुकः । पप्रच्छ गौतमो वीरं, किमसत्यं शिवोदितम् ? ॥२४॥ स्वाम्याद् गौतम ! शिवो, यद् ऋतेऽसत्यमेव तत् । सप्त-
द्वीपाब्धिघाता भूमेरेवमाख्यान्यहं पुनः ॥२५॥ तिर्यग्लोके ह्यसह्यघाताः, ख्याता द्वीपाब्धयो जिनैः । एकघातेनैकधा सस्थानतो विस्तरतश्च
ते ॥२६॥ तेऽसह्यघाता जिनैः ख्याताः, स्वयम्भूरमणान्विताः । तं निशम्यारिखा पर्यत्, प्रभुं नत्वाऽऽस्पदं ययौ ॥२७॥ ततो ऋते
जनोऽन्योन्यं, मिथ्यावादी शिरो मुनिः । द्वीपाब्धीनामसह्यत्वं, यदुदाहृतमर्हता ॥२८॥ तामसह्यां शिवादित्यः(वो दिव्या), समाकर्ण्य
जनधुतिम् ! शङ्कितो भेदमापन्नः, कालुष्यमगमत्तराम् ॥२९॥ ततो विभङ्गज्ञानं तत्, पतितं तस्य तत्क्षणात् । हस्ताद् रत्नमिधैयोऽपि,

दध्याबुद्धचेतनः ॥ ३० ॥ यामि पृच्छामि सर्वज्ञं, श्रीनीरं सर्वदर्शनम् । ततः श्वोपकृतं लब्ध्वा, शिवो वीरं नमोऽकरोत् ॥ ३१ ॥
महत्पर्यटवो वीरः, शिवैर्यथैर्ममब्रवीत् । तं श्रुत्वोद्धतवैराग्यः, सोऽगदीशानकूणके ॥ ३२ ॥ पञ्चमुष्टिकवोत्पाटं, कृत्वैत्य स्वामिनोऽन्तिके ।
उपाददे परिग्रज्यां, शिवः शिवसुतोऽनुसुखः ॥ ३३ ॥ अपीत्यैकादशाङ्गानि, पालिताखण्डितव्रतः । उत्पाद्य केवलज्ञानं, शिवः प्राप
शिवधियम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीशिवैर्यकथा ॥ अथ श्रीदशार्णभद्रर्पिमाह—

चउसद्विकरिसहस्सा, चउसद्विसअट्टदंतअट्टसिरा । दंतं य एगमेगे, पुक्खरिणीओ य अट्टड्ड ॥ ८२ ॥
अट्टड्ड लम्बवपत्ताइं तासु पउमाइं हुंति पत्तेयं । पत्ते पत्ते वत्तीसयद्धनाडयविही दिवो ॥ ८३ ॥
एगेगकणि(न्नि)याए, पासायवडसओ य पइपउमं । अगमहिंसीहिं सद्धिं, उवगिज्जंते तहिं सक्के ॥ ८४ ॥
एपारिसइहीए, विलग्गमेरवणम्मि दट्ठु हरिं । राया दसन्नभदो, निक्खंतो पुण्ण(न्न)सपइण्णो(न्नो) ॥ ८५ ॥
व्याख्या—आसां चतसृणामपि गाधानामक्षरायः सुगम एव । नवरम्—“चवसद्धि” ति चतुरधिका पट्टिः, “करिसहस्स” ति
करिणां—यैत्रियगजानां सहस्राणीत्यर्थः । एतत् प्रकरणकार्य(कारकाद्य-)भिप्रायेणोक्तम्, न सिद्धान्ताभिप्रायेण; तत्राऽऽवश्यकोत्तराध्य-
यनदृष्ट्यादोषस्यैवदायणस्य तावद् वदनादिविस्तरदर्शनात् । “चवसद्धिसअट्ट” ति चतुःपट्टिरष्टगुणा क्रियते ततो द्वादशाधिका पञ्चशती
मयतीति भावः, एकैकस्य गजस्य गुराणामिति गम्यम् (गाथार्थः) । अयमपि प्रकरणकर्तृगमभिप्रायो, न सिद्धान्तिकानां तत्र प्रायोऽ-
दर्शनात् । “पुण्ण(न्न)सपइण्ण(न्न)” इति पूर्णस्वप्रतिज्ञ इति गाथार्थः ॥ ८२-८३-८४-८५ ॥ भावार्थस्तु कथानकगम्यः । तत्रेदम्—
य(व)राटविषये तन्निवेष्टो धान्यपुराह्वयः । महत्तरसुतञ्चर, वसलेकोऽतिमद्रकः ॥ १॥ दुःशीला त्रैयसी तस्य, परोक्षे पत्युरात्मनः ।

दृष्टिना सरजरकेन, सा साद्धं रमते रहः ॥ २ ॥ नटप्रेक्षणकं तत्रान्येद्युर्जज्ञे मनोहरम् । क्षीवेपेण ननत्तौच्चैस्त्रैकस्तरुणो नटः ॥ ३ ॥
तं श्लात्वा पुरुषं रक्षा, मंहत्तरप्रियाऽभयत् । चाताविद्धो हठ इव, दुःशीलानां मनोऽक्षिरम् ॥ ४ ॥ नटपेटकनाथोऽय, तयोक्तश्चेत् मया
सह । रमतेऽयं तदा स्वस्य, यच्छाग्यष्टोत्तरं शतम् ॥ ५ ॥ प्रतिपन्नं च तत् तेन, याहीत्येवैष आगतः । पृष्टं गृहं तथाऽऽख्यातं, ततोऽ-
गादसतीगृहम् ॥ ६ ॥ तन्निमित्तं तथाऽसत्या, क्षीरेयीं प्रगुणीकृता । नटोऽपि नटनायेन, प्रेषितोऽस्या गतो गृहम् ॥ ७ ॥ तस्यापि पद-
शौचं, नटो भोक्तुमुपाविशत् । सुरभ्याज्य-गुडोन्मिशा, क्षीरेयीं परिवेषिता ॥ ८ ॥ यावद् मुद्वक्ते नटो नैव, तावद् प्रामेश आगतः । तयोक्तो
नट ! उत्तिष्ठ, तिलापवरके विद्य ॥ ९ ॥ यावदेनं प्रेषयामि, सरजस्कोऽवदत् ततः । किमेतदिति ? साऽप्यूचे, भोक्ष्येऽहं साग्यपायसम्
॥ १० ॥ सरजस्कोऽनवदहं, भोक्ष्ये साऽहं बुभुक्षिता । नैवं बलादसौ भोक्तुं, तत् पायसमुपाविशत् ॥ ११ ॥ वायत् तत्पतिरायातः,
उत्तिष्ठासौ तयोदितः । विशापवरकेऽप्ययाक्, तिष्ठेरेऽस्ति पन्नगः ॥ १२ ॥ पप्रच्छ तत्पतिर्मुग्धे ! (ग्यः), क्षीरेयीं भाजनेऽत्र किम् ? ।
सोचे बुभुक्षिताऽभूदं, भोक्तुमुपाविशन्त्यहम् ॥ १३ ॥ पतिराह स भोक्ष्येऽहं, साऽप्यूचेऽद्यादमीविधिः । भोजनं न विना ज्ञानं, युज्यते
गृहमेधिनम् ॥ १४ ॥ सोऽयदत् त्वमसि स्नातेत्युक्त्वोपाविशदुत्सुकः । इतो बुभुक्षितेनायं, नटेन फूल्कृतास्तिलाः ॥ १५ ॥ सरजस्कोऽ-
हिरित्येयं, पलायाश्चक्रियान् भयात् । नटोऽपि पृष्ठतस्तस्य, ततो वेलेति निर्ययी ॥ १६ ॥ किमेतो निर्गतो पत्नि ! , मुग्धः पप्रच्छ तत्पतिः ।
साऽप्यूचे प्राह मयाऽऽख्यातं, न धर्मो गृहिणामयम् ॥ १७ ॥ स्वगृहात् निर्गतो ज्ञानधर्मभ्रंशानुमा-हरौ । सोऽपृच्छत् पुनरप्येतौ, कथं
प्रविशतो गृहे ? ॥ १८ ॥ साऽहं न्यायार्जितार्येन, सर्वध्यां पूजया पुनः । गृहे प्रविशतो गौरी-शङ्करी जीवितेभ्यः ! ॥ १९ ॥ मुग्धो
दशार्णदेशेऽगात्, न्यायार्जितधनेच्छया । दश गद्याणकास्तोपाजिवाभ्यादुर्मणा ॥ २० ॥ खं स्वल्पमिति नो लुष्टः, प्रत्यावृत्तस्याप्यसौ ।

छायायां पिप्पलवरोर्विश्राम श्रमलुः ॥ २१ ॥ इतश्चापहतोऽप्येन, तत्राऽऽगाद् दैवयोगतः । दशार्णभद्रो भूमीन्द्रो, महत्तरसुता-
न्रिके ॥ २२ ॥ दर्शितं तेन पानीयं, राशोऽद्यादुत्तार राद् । उत्तरितं च पर्याणमन्धो विश्रामितस्ततः ॥ २३ ॥ राक्षः परिजनोऽप्या-
गात्, पृष्टोऽसौ कः ? किमागतः ? । यथास्थितं च तेनोक्तं, राज्ञोऽप्ये सरलात्मना ॥ २४ ॥ किं करोम्युपकारिस्ते ? , राज्ञोक्तोऽसायभापत ।
सर्पादिपूजोत्पत्त्यर्थं, करोतु प्रसुरगमम् ॥ २५ ॥ नृपो दृष्ट्यौ वराकोऽयमृजुको चञ्चितः स्त्रिया । न यामि पत्तनं तावद्, विधाल्येऽस्योचितं
ततः ॥ २६ ॥ तमानीय पुरं राज्ञा, सम्पाद्य स्नान-भोजनम् । दृष्ट्यौ धर्मपुमानेप, हित कार्य मयाऽस्य किम् ? ॥ २७ ॥ इतश्चागमनं
श्रीमद्वीरस्य चिनिचेवितम् । प्रयुत्तिफयैस्तेभ्यो, नृपोऽडाद् दानमीप्सितम् ॥ २८ ॥ तत्र स्थितः प्रसुं नत्वा, नृपो दृष्ट्यायहो ! यदि ।
वियेकविकलस्यास्य, पूजायामुद्यमो महान् ॥ २९ ॥ तदसत्सदृशैः सर्वसामग्रीकैर्विवेकिभिः । जगबिन्तामणेः पूजा, सर्वदृशो क्रियते न
किम् ? ॥ ३० ॥ [युगम्] ध्यात्वेति पार्थिवोऽयोचत्, तथा बन्धो जगद्गुरुः । यथा न केतचित् पूर्वं, यन्दिनो महाऽप्यभूत् ॥ ३१ ॥
ततः प्रातः कृतस्नानः, सर्वाभरणभूषितः । उदार-स्फारलेपध्यः, शतपद्मावरोधनः ॥ ३२ ॥ नातायानाश्रितश्रेष्ठि-सामन्त-सचिवैर्द्यूतः ।
पतुरङ्गचक्रचञ्चलमनमस्तलः ॥ ३३ ॥ पदे पदे दीयमानदानप्रीणितमार्गणः । गीयमानगुणप्राप्तो, वाद्या(द्य)पूरितदिङ्मुलः ॥ ३४ ॥ नदैः
प्रफटितं नाटां, प्रेक्ष्य(क्ष)माणः पदे पदे । राज्ञा दशार्णभद्रोऽगात्, महद्दृशो स्वामिनोऽन्तिके ॥ ३५ ॥ [चतुर्भिर्विशेष(कलाप,)क्रम्]
चटद्दर्शयकरो राड्, धन्यमन्योऽननत् प्रभुम् । इतश्चावधिनाऽद्राक्षीत्, सुरेन्द्रलं तथास्थितम् ॥ ३६ ॥ अहो ! शक्तिरहो ! भक्तिरुप-
वर्ण्येति तं हरिः । दशार्णभद्रवोधायाऽदिवेशीरावतं गजम् ॥ ३७ ॥ विचक्रेऽसौ सुखान्यष्टौ, तेष्वष्टौ रदनान् पृथक् । दन्ते, दन्तेऽष्टाष्ट-
वापीः, पद्मान्यष्टाष्ट तासु च ॥ ३८ ॥ पद्मे पद्मे दलान्यष्टावेकेषु लक्षपक्षिकाः । द्वात्रिंशद्वद्वद्वान्गनि, तासु तास्वष्ट च पृथक् ॥ ३९ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो

विश्रामः ।

दशार्णभद्र-
विबर्णनम् ।

॥ १०३ ॥

[युगम्] एवमे(ईदृशै-) रागान्तराद्यं शक्यं प्रदक्षिणाम् । जगद्गुरोर्जगत्वेतः, स्वस्य विस्मयपयन् क्रिया ॥ ४० ॥ तस्य विज्यानुमानेना-
प्रपादावुत्ति(द्यु)तो गितौ । गजेन्द्रपद इत्याख्यां, गिरिर्देवे तदादितः ॥ ४१ ॥ चतुःषष्टिसहस्रेमवितरः शाश्वतोऽन्यतः । श्रेयो मयो-
पजीव्येकः, सिद्धान्तदर्शितो गजः ॥ ४२ ॥ ईदृग्विभूतियन्तं तं, सुरेन्द्रं वीक्ष्य पार्थिवः । दृष्ट्वा मुपा मया हा ! धिगत्वेनाऽदृष्ट्वितिः
कृता ॥ ४३ ॥ अपि च—“अथवा अविद्वन्महा, येनेन वि हुति उगुजानीया । जगद् उत्तालकरो ह्यु, मूगगो वीहिमासज्ज ॥ ४४ ॥”
व्यप्यपि न मया घर्षो, मुक्तेन प्राग्भवेऽपिस्म (ः) । तेनास्त्वत्ता तमेयाहं, कुर्वे तेदेन किं पुनः ? ॥ ४५ ॥ उक्तं च—“समसज्जगत्तययः
मग, पुनः पुरुषं किमन्यनम्येति ? । पुण्येत्थिक्तरथेयत्, ननु मोऽपि करोतु नान्येय ॥ ४६ ॥” इति चिन्त्यतस्तस्य, कर्म पारिप्रयारम् ।
सिद्धान्तं यद्विमर्शयामास, स्यान्माग्यमिव क्षणात् ॥ ४७ ॥ तत् तस्याय संवेगात्, भीरीरं प्राह पार्थिवः । निर्विज्जो ययकाराया, दीक्षा-
यानुपक्षण माम् ॥ ४८ ॥ ततो दशार्णभेन्द्रो, विधियद् दीक्षिणोऽदंता । महत्तरमुत्तमपि, न मुपा साधुसङ्गतिः ॥ ४९ ॥ पन्त-
न्यवीहिणी येन, लब्ध्वा भीरुजयात् क्षणात् । प्रदाशं प्रभूषान्तोपविष्टं तं मुनिं हरिः ॥ ५० ॥ प्रतिष्ठा पूरिता द्रव्यक्षयाद् भायन्मयो
यः । येयानुस्मरेति तं नत्ताज्जात् नाहं नाकनायकः ॥ ५१ ॥ इति भीरुदशार्णभेन्द्रतर्जनिस्सम्बन्धः ॥

अथ भीमेतार्यमार्यं स्तुतिगोचरी[उप]कुर्यान्ति—

नयपुत्री जो कुंगगमयराहिणमपि दयाह नाहृत्सरे । तं नियतियनिरविसन्, नमामि मेयज्जमंतगंडं ॥ ८३ ॥
दयाख्या—“तं” प्रतिजं मेतार्यं ‘नमामि’ प्रसीमयामि इति क्रिया । तं कं ? यः ‘नयपुत्री’ नयपुत्रेवैती ‘को(क्री)शं’ पश्चिदिच्छेपम्,

१ “वपयाः (वपयः) कोहेतापि मत्तमिव गर्वपुत्राः । नृपपुत्राककतः सपुत्राभ्यो दोहिमास्तस्य २ ४४ ॥”

‘अपराधिनं’ काञ्चनज(य)वमक्षणलक्षणपराधकारिणमपि ‘दयया’ करुणया “नाइक्खे” ति ‘नाऽऽचख्यौ’ नोक्तवानिति यावत् कलाद-
सेति गम्यम् । किंविशिष्टं ? ‘निजजीवितनिरपेक्षं’ निजजीवितांशरहितमित्यर्थः । पुनः किंविशिष्टं ? “अंगगणं” ति अन्तकृत्केवलिनम् ।
इति गायार्थः ॥ ८६ ॥ अत्र केव्यायुनिकादर्शेषु प्रक्षेपरूपमिदं सोपयोगं च गायार्थमपि दृश्यते—

रायगिरिहस्मि पुरवरे, समुदाणट्ठा कयाइ हिंडंतो । संपत्तो तस्स घरे, सुवन्नगरस्स पावस्स ॥ ८७ ॥
निक्फेडियाणि दुस्सि बि, सीसावेदेण जस्स अच्छीणि । न य संजमाउ चलिओ, मेयज्जो मंदरगिरि द्वा ॥ ८८ ॥
न्याख्या—तत्राऽऽशगाया स्पष्टार्थो । नवरम्—“समुदाणट्ठे” ति समुदानं—भेद्यं तदर्थमिति ॥ ८७ ॥ “निक्फेडियाणि” ति ‘निक्फे-
दिते’ निष्कासिते भूमौ पतिते इत्यर्थः । द्वे अपि “सीसावेदेण” ति शिरोवन्धनेन यस्याक्षिणी, एवमपि कर्ष्यमानोऽनुकम्पया ‘न च’ नैव
संयमात् पलितः, कोऽसौ ? मेतार्यः, क इव ? “मंदरगिरि द्वा” मेरुगिरिरिव । इति गायार्थः ॥ ८८ ॥ भावार्थश्चायम्—

श्रीसाकेतपुरे चन्द्रावतंसकनृत्योऽभवत् । प्रिया सुदर्शना तस्या, तथाऽप्या प्रियदर्शना ॥ १ ॥ सागरचन्द्र-मुनिचन्द्राख्यौ
पुनौ तथाऽप्यौ । गुणचन्द्र-बालचन्द्रौ, लक्ष्मिरे क्रमशस्तयोः ॥ २ ॥ राजा सागरचन्द्राय, यौवराज्यपदं ददौ । कुमारमुक्तये मुनि-
चन्द्रायोजयिर्नो पुतम् ॥ ३ ॥ फायोत्सर्गेऽन्यदा तस्यौ, माघे राहुवासवेदमनि । यावद् ज्वलति दीपोऽयं, हृदा कृत्वेत्यभिप्रहम् ॥ ४ ॥
प्राण्यामान्ते प्रमुहुःरं, ध्वान्ते स्यातेति भक्तिः । दीयमाने प्रदीपेऽस्मिञ्छेदी तैलं न्यधात् पुनः ॥ ५ ॥ यावन्निशीथं जज्वाल, शय्या-
रक्षाकरी पुनः । निर्वाणामिमुले दीपे, तैलं चिक्षेप पूर्ववत् ॥ ६ ॥ एवं यामे तृतीयेऽपि, यावद् रुधिरपूरितः । प्रातः पतित्वा पञ्चत्वं,
प्राप चन्द्रावतंसकः ॥ ७ ॥ राजा सागरचन्द्रोऽन्यद्वदाऽसौ विमातरम् । ग्रीवे सूक्तोः कृते राज्ञ्यं, गृहाण प्रञ्जाम्यहम् ॥ ८ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

मेतार्यर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ १०४ ॥

अनेन राज्यमाक्रान्तं, धर्मौ नाद्यापि मत्सुतौ । वालत्वादित्यसौ दीयमानं नेच्छति तत् तदा ॥ ९ ॥ ततो राज्यश्रियाऽत्यन्तं दीप्यमानं निरीक्ष्य तम् ॥ १० ॥ श्रियाऽभविष्यतामेवं, शोभमानौ सुतौ मम । तदिदानीममुं हन्मि, येन स्वादीप्सितं मम ॥ ११ ॥ गवेपयति छिद्राणि, प्रत्यहं प्रियदर्शना । राक्षः सागरचन्द्रस्य, वधैककृतनिश्चया ॥ १२ ॥ प्रैपीत् सूदाय सन्देशं, युमुक्षायान् नृपोऽन्यदा । कल्यवर्त्तो मम कृते, प्रेष्यः प्रेष्यादिपाणिना ॥ १३ ॥ चेदीदृशेऽर्पितत्वेन, मोदकः सिंहकेसरः । किमेतदिति पप्रच्छ, सम्भ्रान्ता प्रियदर्शना ॥ १४ ॥ साऽऽह पूर्वाहिकं राक्षः, तया(तः) पस्पर्श पाणिना । प्राग् विपाकेन तेनासौ, वसितो मोदकोऽभवत् ॥ १५ ॥ अहो ! सुगन्ध इत्युक्त्वा, सा तं चेदीकरे ददौ । तचेष्टितमजानाना, दुर्गेके साऽपि भूसुजे ॥ १६ ॥ विमातृ-तनयौ पार्श्वेऽभूतां दध्यौ ततो नृपः । युमुक्षिताभ्यामेताभ्यां, कुर्वे पूर्वाहिकं किमु ? ॥ १७ ॥ द्विधाकृत्य तयोस्तस्यैकैकं लण्डं ददौ नृपः । तदास्वादाद् विपवेगवर्णितौ तौ बभूवतुः ॥ १८ ॥ सम्भ्रमाद् बहवो(निपुणा) वैद्या, आहूता भूसुजाऽऽययुः । सुवर्णपानयोगेन, सज्जीजाताबुभौ क्षणात् ॥ १९ ॥ आहूय पृष्टा सा चेदी, भूसुजा विस्मितात्मना । तयोर्मर्तुकरस्पर्शं, विचाले ग्राह केवलम् ॥ २० ॥ तामाकार्यावद्व दैवः, सत्वेदं प्रियदर्शनानाम् । पापेऽनाचीर्णपुण्योऽहं, श्रितोऽभूवमथस्तवया ॥ २१ ॥ दीयमानं तदा राज्यं, भवत्याऽन्नीकृतं न किम् ? । तद् गृहाणाधुनेत्युक्त्वा, दत्त्वा प्रव्रजितः स्वयम् ॥ २२ ॥ साधुसहाटकस्तत्रावन्तीतः कश्चिदाययौ । निरुपद्रवता पृष्टो, मुनीनामिदमभ्यधात् ॥ २३ ॥ साधून् पास्वण्डिनश्चापि, पुरोधो-राजनन्दनौ । वाचाटाधुषाटयतः, केवलं केलिलोलुपौ ॥ २४ ॥ धुत्वा सागरचन्द्रर्षिः, सामर्पस्तामगात् पुरीम् । साम्भोगिकानां साधूनामुपश्रयमदिशयत् ॥ २५ ॥ मध्याह्ने तेरसौ पृष्ट, आनयामो भवत्कृते । भक्तमेपोऽप्रवीदात्मलब्धिलब्धोपजीव्यहम् ॥ २६ ॥ दर्शयन्तु पर स्थापनाकुलानि ममर्पयः । तवसौः शुल्लकस्तस्यै, तद्दर्शन-

दास्ये चाहमन्यदहम् ॥ ४६ ॥ सदैवं व्यवहारेण, दृष्टद्वेषेन निश्चला अप्यासन्नाऽऽस्पदत्वेन, प्रीतिरासीत् तयोर्मियः ॥ ४७ ॥ स्वभावात्
श्रेष्ठिनी निन्दुर्मेल्या जातः सुतस्ततः । दृष्टस्तस्यै मृता तस्याः । मुता प्रीत्याऽऽत्मनाऽऽददे (मुताऽऽत्मनाऽऽददे तया) ॥ ४८ ॥
श्रेष्ठिनी पादयोर्मेल्यास्तं पातयति नन्दनम् । भवत्या जीवितः (वतु) शिशुः, प्रसादेनेति यादिनी ॥ ४९ ॥ श्रेष्ठिन्या लालितोऽत्यन्तं,
मेतार्य इति नामतः । द्यूदेऽसौ सुधासेकान्, मन्दार इव मन्दरे ॥ ५० ॥ सोऽग्रहीदल्पफालेन, कलाचार्योन्तिके फलाः ।
बोध्यमानोऽपि देवेन, तेन नैवेद्यं बुध्यते ॥ ५१ ॥ तदर्थमर्थिताः पित्राऽप्येभ्यानामष्ट कन्यकाः । सोऽग्रमत् शिविकारूढो, जातपाणि-
प्रहोत्सवः ॥ ५२ ॥ तेन देवेन मातङ्गोऽधिष्ठितोऽरुदुर्चकैः । चेत् मुता मे मृता नामूदकरिष्यं तदुत्सवम् ॥ ५३ ॥ ततो व्यतिक्रतो
मेत्या, मेतस्य कथितोऽलिलः । ययाऽवमावयोः सनुर्विहोयो भयता प्रिय ! ॥ ५४ ॥ करोष्यसदृशं रे रे ! त्वं सम्बन्धं ह्रुवन्निति ।
चिक्षेपोत्पाट्य मातङ्ग(ङ्गो) गर्त्तायां सहसा स तम् (तकम्) ॥ ५५ ॥ आविर्भूयारदद् देवो, बोध्यमानो न बुध्यसे । किमिदानीमिवै-
पोऽपि, यमाये दीनवाणिदम् ॥ ५६ ॥ वयस्यावर्णवादो मे, हीनजात्युद्भवः पुनः । निगारय परिग्रज्यामादास्येऽल्मविनैस्ततः ॥ ५७ ॥ स
कथं यात्यनेनेके, मेतार्यो भाषते सुहृत् । राजकन्याविवोहेन, यालसौ नान्यया पुनः ॥ ५८ ॥ ततश्छगलकस्तस्यै, दत्तो रत्नपुरी-
पठत् । तत्पितोपायि(य)नीचकैः, तानि रत्नानि भ्रूजु ॥ ५९ ॥ दृष्टः श्रेणिकपद्माऽसावुपायनप्रयोजनम् । ग्राह्य राजन् ! निजां कन्यां, प्रदेहि
मम सूत्रये ॥ ६० ॥ निपिद्वोऽपि पुनस्तानि, रत्नानि नृपतेरदात् । रत्नासिले कुतस्तेति, दृष्टो मेतोऽग्रहीदहम् ॥ ६१ ॥ बद्धो राजगृहे
छागो, दुर्गेन्यममुचत् शठत् । ततो दिव्यानुभावोऽयमिति प्रत्यर्पितोऽस्य सः ॥ ६२ ॥ कुर्वत्युपायनं तस्मिन्, पुनर्मन्यभयोऽवदत् ।
भो ! दुःखं याति वैभारगिरौ ननुं प्रसुं नृपः ॥ ६३ ॥ निष्पादय रयारोहण्यां सद्यः स्वसिद्धये । देवेन तत्क्षणादेव, सा कृताऽचिन्त्य-

शक्तिना ॥ ६४ ॥ साऽद्यापि दृश्यते शालः, सौवर्णः कारितः पुरे । मन्त्रिणोक्तः पुनर्मौक्तो, भो ! अज्ञानय वारिधिम् ॥ ६५ ॥ तत्र
ज्ञातस्य शुद्धस्य, यच्छामस्ते कर्मा निजाम् । आनीतोऽन्मोनिधिरसौ, वेलायां क्षापितः शुचिः ॥ ६६ ॥ विवाहं कारितो याप्ययान(ना)-
रुहोऽन्नमत् पुरम् । आनीतात्माः स्त्रियो भोगान्, मुक्तेऽसौ नवभिः सह ॥ ६७ ॥ समेत्य द्वादशाब्दान्ते, सुरे मेतार्यमववीत् । व्रतार्थं
प्रार्थितः स्त्रीभिर्द्वादशाध्वान्यदात् पुनः ॥ ६८ ॥ चतुर्विंशतिवर्षान्ते, सर्वेऽपि भ्रातृजंस्रतः । नवपूर्वविदेकत्वप्रतिभामाददे मुनिः
॥ ६९ ॥ पुरेऽस्मिन् बिहृत्य सोऽगात्, स्वर्णकूटदहन्यदा । स श्रेणिकशिनाचांयं, कुरुते काञ्चनान् यवान् ॥ ७० ॥ त्रिसन्ध्यं परिपा-
ठ्याऽर्षत्यहन्तं राट् यवैर्नैवैः । अष्टोत्तरशतैस्ते तु, तेन निष्पादितास्तदा ॥ ७१ ॥ भिक्षा तदर्थं नानीतोदिते स्वर्णकृताऽपि हि । तदर्थं प्राविशद्
वैशसाभ्यन्तरं स्वर्णकृत् स्वयम् ॥ ७२ ॥ गलितस्ते यवभ्रान्त्या, काञ्चनाः क्रो(क्री)ञ्चपक्षिणा । यमच्छ यहिरायातस्तत्सम्बन्धमसौ मुनिम्
॥ ७३ ॥ त्वया परेण वा केन, वदधे ! मे यवा हृताः ? । स तत्कुरुष्वया जानन्नप्यावष्टे न किञ्चन ॥ ७४ ॥ राक्षोऽर्चोवसरो जज्ञेऽ-
द्यासिखण्डान्यहं किये । इति ग्रीला स यमच्छ, मुनिरुत्वे न तत् पुनः ॥ ७५ ॥ तवो रुपाऽऽर्द्रबाह्वेण, शीर्षोविष्टोऽर्पितो मुनेः । तया
यया दशोर्गोदौ, निर्गत्य पतितौ मुनि ॥ ७६ ॥ निखलात्मा महात्माऽसौ, ध्यानात् नाप्यचलत् तथा । अन्तःकृत्केवली भूत्वा, सिद्धि-
सौधाम्रमाप च ॥ ७७ ॥ स्फोटयमानादयो काष्ठादेकं खण्डं गलेऽलगत् । क्रो(क्री)ञ्चस्योत्पत्य ते तेनापिला वान्ता यवा भिया ॥ ७८ ॥
द्वादशारपराः पौरा, सृतं तं वीक्ष्य धाक्षतान् । यवानाचुकुशुः पाम्नन् !, स्वर्णकृत् ! किं कृतं त्वया ? ॥ ७९ ॥ दधविरे वचायास्य,
ज्ञातव्यतिकरा नराः । उपाददे सतश्चोऽसावनन्योपायतो व्रतम् ॥ ८० ॥ धर्मलाभं कलादोऽदाद्, राक्षे सिक्वा नृपोऽवदत् । कधिष्यसे

कथार्णवा-
क्यायां वृत्ता
पञ्चमो
विश्रामः ।

मेतार्यवि-
प्रबन्धः ।

॥ १०६ ॥

॥ १०६ ॥

फटादे रे !, चेत् त्यदयसि ग्रं फचिन् ॥ ८१ ॥ इत्थं मेतार्ययत् फार्यमार्येय्यानसिं मनः । शयदानन्मकारुन्दुन्दुलोप्रेदसिद्वये ॥ ८२ ॥

इति मेतार्यमहर्षिप्रपन्नः ॥

अथेलापुत्रपुष्टदयन्ति—

अभिरूढो वंसग्गे, मुणिपचरे(रं) वृद्दु केवलं पत्तो । जो गिहिवेसघरो वि दु, तमिलापुत्तं नमंतामि ॥ ८९ ॥

दयाहया—व्याख्यायः फयानकारेय स्पष्टः (आयसेयः) ॥ ८९ ॥ तथेदम्—

कर्मिभिदेको मामेऽगूढ, द्विजो धर्मं निदान्य सः । पारिणं सद्गुतेरन्ते, मखलत्रोऽप्युपादे ॥ १ ॥ वेपाते वो वपक्षीमं, परं प्रेम मियो महत् । विचिच्छितां प्राप्सणीति, चक्रे स्त्रीचद्रसङ्गजाम् ॥ २ ॥ गृत्योत्पन्नापुभो देवो, वदनालोचिवागसो । इवम् भारतेऽप्येगामूरिला-
वर्द्धनं पुरम् ॥ ३ ॥ तन्नेलानामवः नाविशया देव्यस्त्रि विधुता । तां सेयतेतरामेका, सायंपाही मुगार्थिनी ॥ ४ ॥ दुधौ तन्म्यास्ततश्चु-
त्योरेदे जीवो द्विजन्मनः । इलापुत्र इति नाम, कृतमुत्तमपूषंफम् ॥ ५ ॥ ब्राह्मण्यमूर् विचिच्छितायशात् लद्गुद्धे मुता । द्वापप्युयोयनं
प्राप्तौ, मन्मथमुमोददम् ॥ ६ ॥ लक्ष्मपुत्रीमिलापुत्रो, गृलन्वीमन्यदैक्षत् । प्राग्मप्येमतद्यम्बां, मुचं रागार्दितोऽभयत् ॥ ७ ॥ मुष्टिः
प्राथिता साऽस्य, लक्ष्मगुद्व्याप्तोऽवदत् । यच्छामः फयमप्येनां, नाश्रयो निधिरय नः ॥ ८ ॥ चेत् विगां तिश्य(श)तेऽग्न्याकं, साकं भ्रमयि-
रेय नः । तदेनो लभते सार्गतोलिवागपि नान्यया ॥ ९ ॥ ततः फर्मवशाद् रागात्, भीषके कदितामुतः । भेजं भेतिदुजं त्यस्तत्, तन्नि-
वेधेऽप्यं कुम् ॥ १० ॥ तदिगां शिक्षितः सम्पत्, रिपादायार्जितुं पनम् । वेसातटपुरं प्राप्नो, यगापेऽयचरं नृपत् ॥ ११ ॥ दस्त्रा-
यसारगेतसौ, सान्तःपुरस्पीनः । यज्ञा सनागरोऽप्राधीन्, वत्थनं नाट्यमीदृशम् ॥ १२ ॥ पुरंगुर्वाद्यमन्त्र, मदान् धंसोऽस्य

चोपरि । फलकं प्रान्तयोश्चस्य, द्वौ द्वौ खो लोहनीलकौ ॥ १३ ॥ फलकान्तरसौ स्थित्वा, हस्तोपात्तासिन्धेदकः । मूलच्छिद्रयुवोपानद्द्वयं, परिदध्यात्यय ॥ १४ ॥ साम्राज्यतोमुत्तमान्युचैः, सप्त पद्मान्मुद्रान्यपि । उत्पत्योत्पत्य गगनेऽप्रमत्तः किरणान्यदात् ॥ १५ ॥ पादुकाच्छिद्रयोः रन्तः प्रवेशयति कीलकौ । कथञ्चित् पतति ततश्चेद् याति, शतरण्डताम् ॥ १६ ॥ सर्वे दानोन्मुखास्वस्य, रक्षिताः कलयाऽभवन् । जटावरि परं राक्षि, पूर्वं नो फञ्चिवप्यदात् ॥ १७ ॥ सा गीतं गाथकीष्टुन्दृष्ट्वा गायति सुस्वरम् । अद्वैतरूपां कां वीक्ष्य, नृपो, रागादिन्तोऽभवत् ॥ १८ ॥ राजाऽऽहोत्सत्तनं नैव, दृष्टं मोहः । कुह तत् पुनः । एवं द्विन्दिन्चतुर्वारं, कृतं तेन, कलावता ॥ १९ ॥ परं लङ्घ्यसुतारणो, त्रियते चेत् पतत्ययम् । पद्मान् परिणयाम्येनामिति दध्यौ नृपो हृदि ॥ २० ॥ साधुकारः कृतो लोकेरदातरि नृपे ततः । दध्यौ नतो मां फन्यार्थे, मृतमिच्छति राह् युवम् ॥ २१ ॥ इवञ्चेलामुतोऽद्राक्षीद्, वंशस्यो घनितां गृहे । स्त्रीभिरलुततर्हपाभिर्दीयमानोऽनान्मुनीन् ॥ २२ ॥ तदप्यदौ परं तेषां, न मनः किन्तु भक्तम् । तद्वीक्ष्याचिन्तयद्सौ, दुष्कर्मोवरणक्षयात् ॥ २३ ॥ अहो ! निःसृष्टताऽमीपां, नीरागणां महात्मनाम् । विद् मां फेयमवस्था मे, कुलीनस्याकुले स्थितिः ॥ २४ ॥ शुभमन्यनवशादेवं, वंशाप्रस्थोऽपि केवलम् । लेभे ज्ञानमिलापुत्रो, योगस्याहो ! विदिष्टता ॥ २५ ॥ लङ्घ्यपुत्री नृपो राक्षी, त्रयोऽप्येवं विरागतः । लेभिरे केवलज्ञानं लिङ्गं च देयतापित्तम् ॥ २६ ॥ स्वर्णाम्बुजीभूतवणशोपरि विघ्निलामुतः । भविकान् बोधयामास, तत्रस्थान् धर्मदेशनात् ॥ २७ ॥ इति श्रीइलापुत्रपरिकथा ॥

अथ चिलातीपुत्रं प्ररूपयन्ति—

उवसम-विवेप-संवरपयचित्तणवज्जदलियपावगिरी । सोऽुवसगो पत्तो, चिलाइपुत्तो सहस्सारे ॥ २० ॥

व्याख्या—चिलातीपुत्रः 'सहस्रारे' अष्टमदेवलोके प्राप्त इति क्रिया । किंविशिष्टः ? उपशमत्र विवेकत्र संवरत्र तत्रोपशमः—

कथार्णवा-
ज्ञायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
इलापुत्रर्वि-
सम्बन्धः ।

चिलाती-
पुत्रर्वि-
वक्तव्यता ।
॥ १०७ ॥

श्रोयादिनिमहः, विवेकः—स्वजन-मुचर्णोदित्यागः, संवरः—इन्द्रिय-नोइन्द्रियगुप्तिरिति लक्षणाणि यानि पदानि तेषां चिन्तनं—स्मरणं तदेव वयं—कुलिशं तेन दलितः—भेदितः पापमेव गिरिः—भूधरो येन स तथा, कोऽयं ? यथा हि वशेण गिरयो भिद्यन्ते तयानेनोप-
शमादिपदत्रयेण पापमिति भावः । पुनः किंविशिष्टः ? “सोढुवसग्नो” चि सेवितोपसर्गः कीटिकानामिति [गम्यम्] इति गाथार्यः ॥ ९० ॥

अत्र केचिद् गाथाद्वयमिदमपि प्रक्षेपरूपं पठन्ति—

चालणगं पिय भगवं, समंतओ जो कओ य कीडीहिं । घोरं सरीरवियणं, तह बि हु अहियासए घीरो ॥ ९१ ॥
अढाइजेहिं राइदिपहिं पत्तं चिलाइपुत्तेण । देविदामरभवणं, अच्छरगणसंकुलं रम्मं ॥ ९२ ॥

व्याख्या—द्वयोर्योग्योर्व्योख्यार्थः फयानफोदेवायसेयः । नगरम्—‘चालनकमिव’ पिष्टादिशोघनं सच्छिद्रायो-यंशादिपात्रविशेष इव ॥
यथा “अढाइजेहिं” ति अद्वैततीये रात्रिदिवेदेन्द्रामरसेवामरभवनं देवेन्द्रामरभवनम्, तथाऽप्सरसां—देवीनां गणैः संकुलं—व्याप्तम्, अत्रा-
प्सरोगणसङ्कुलत्वं गमनागमनमाश्रित्येव श्रेयं न तूपचिम् । तासां हि तृतीयादिषु देवलोकेऽप्यनुत्पत्तेरिति भावः ॥ ९१—९२ ॥ तत्रेदम्—

क्षितिप्रतिष्ठिते द्रव्हे, यज्ञदेवाभिधो द्विजः । एकोऽमृत पण्डितमन्यो, जिनशासननिन्दकः ॥ १ ॥ सोऽन्यदा निर्वितो यादे,
गुरुभिर्नतमप्रहरीत् । देयतायोधितस्यास्य, सम्यक् परिणतं च तत् ॥ २ ॥ परं तजेद् जुगुप्सां नोपशान्तः स्वजनोऽखिलः । म्रियाऽदान
कार्मणं(णो)प्रेम्णा, तस्मै वश्यो ममास्तिनति ॥ ३ ॥ ततो मृत्या सुरो जज्ञे, साऽपि निर्वेदतो प्रतम् । लज्जामाऽनालोचिता चैव, मृत्योत्पन्ना
मुरालये ॥ ४ ॥ इतश्च घननामाऽमीत्, श्रेष्ठी राजगृहे पुरे । चिलात्याल्या मुख्यचेटी, चेटीकोटीषु विभुता ॥ ५ ॥ तस्याः कुशो
ततश्चतुर्व्योत्पेदे जीवो द्विलस्य सः । जगप्सातोऽभिधा तस्य, चिलातीपत्र इत्यमृत ॥ ६ ॥ तत्रैव श्रेष्ठिनः पञ्चपुत्रोपरि दिव्यभ्युता । स

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
चिलासी-
पुत्रपि-
वक्तव्यता ।

॥ १०८ ॥

एव-ब्राह्मणीजीवः, सुंसुमाख्याऽभवत् कनी ॥ ७ ॥ चेदीसुतः स एमास्याः, कलितो बालधारकः । कुचेष्टां श्रेष्ठिना दृष्टः, कुर्वाणोऽस्या
भगादिषु ॥ ८ ॥ निर्वासितो ह्ययोग्यत्वात् पत्नीं सिंहगुहां गतः । सुमगत्वात् निजोपान्ते, पत्नीनाथेन रक्षितः ॥ ९ ॥ पत्नीशोऽभूत्
मृते तस्मिन्, निर्विशोऽप्रप्रदार्थसौ । प्रोपास्तेनाऽऽत्मनश्चौरा, यामो राजगृहं पुरम् ॥ १० ॥ धनश्रेष्ठिश्रियस्तत्र, युष्माकं मम सुंसुमा ।
ततो पतन्नकस्मात् ते, राज्ञौ तच्छ्रेष्ठिनो गृहे ॥ ११ ॥ दत्त्वाऽपस्वापिनीं तेषां, तद्धनं सुंसुमां च ते । आदाय कथयित्वा स्वं, प्रति पत्नीं
प्रवक्षिरे ॥ १२ ॥ आरक्षकान् धनोऽबोचद्, युष्माकं बालितं धनम् । कन्या ममेति तत्पृष्ठे, सपुत्रस्त्वेरधावत् ॥ १३ ॥ भग्नश्चौरा
धनं मुक्तं, तद्वात्ना बलिताः परे । सपुत्रोऽप्यन्यगात् श्रेष्ठी, पत्नीशं सुंसुमान्वितम् ॥ १४ ॥ नासौ शक्नोति तां बोलुमासन्नोऽभूद् धनस्ततः ।
छिरया कन्याशिरो रागात्, तदादायाप्रतोऽचलत् ॥ १५ ॥ निराशो बबले श्रेष्ठी, मथ्याहे तान् क्षुधाऽर्दितान् । तनयानाह हत्वा मां,
कुर्वन्त्याहारमात्मनः ॥ १६ ॥ न दुर्मोऽकृत्यमीदृक्षं, ज्येष्ठोऽवगन्तु मां परम् । एवं यावत् कनिष्ठोऽपि प्राहे(ह)ते मेनिरे न तत् ॥ १७ ॥
ततो धनोऽप्रवीर्यः, सर्वं त्यक्त्वा सुतापलम् । तत् वैराहारितं भोगभुजोऽभूवन् गता गृहम् ॥ १८ ॥ एवं मुनिभिराहार, आहार्यो
गाढकारणैः(ले) । तन्मासवदनिर्योहे, मोक्षौकः प्रापकः क्रमात् ॥ १९ ॥ दिव्बूढः पत्नीनाथोऽभूद्, गच्छन् कन्याशिरःकरः । मूर्त्तं धर्म-
मिवाद्राक्षीत्, मुनिमातापनापरम् ॥ २० ॥ नृदि धर्मं न चेत् छेत्स्ये, तवाऽऽकृष्टासिना शिरः । उपशम-विवेक-संवर इत्यब्रवीत् मुनिः
॥ २१ ॥ तत् द्रुत्वाऽचिन्तयन् चौरः, सत्यवाचो महर्षयः । कस्तत्रोपशमादीनां, भावार्थो ? ज्ञातवान् स्वयम् ॥ २२ ॥ क्रोधत्यागो
भवेत् तत्रोपशमश्च विवेकता । स्वस्वादिवर्जनं त्यक्त्वेनासिश्च कनीशिरः ॥ २३ ॥ इन्द्रिय-नोइन्द्रिययोर्गुप्तिः स्यात् संवरः पुनः । एतत्
पदत्रयं ध्यायंस्तस्यो प्रतिमया स्थिरः ॥ २४ ॥ ईयुः शोणितगन्धेन, वञ्चतुण्डाः पिपीलिकाः । भक्षयन्ति त्व तस्याहं, ध्यानस्थस्य महा-

यत्नेन, गन्तव्यमखिलं मया ॥ ११ ॥ तथा महान्तमध्वानं, योऽपायेयः प्रपद्यते । दुःखी भवत्यसौ गच्छन्, क्षुधा-नृणाऽभिपीडितः ॥ १२ ॥ यस्तु महान्तमध्वानं, सपायेयः प्रपद्यते । सुखी भवत्यसौ गच्छन्, क्षुधा-नृणाविवर्जितः ॥ १३ ॥ याति धर्ममकृत्वैवं, योऽमुत्र सोऽमुसी भवेत् । कृत्वा धर्मं पुनर्यति, सोऽल्पकर्मा सुखी भवेत् ॥ १४ ॥ स्यात् प्रदीप्ते(नं) यथा गेहे, तस्य यस्तु पतिर्भवेत् (भवेत् पतिः) । उद्धरेत् सारमाण्डानि, निस्तारं सर्वमुद्घति ॥ १५ ॥ एवं लोके प्रदीप्तेऽस्मिन्, जरया मरणेन च । आत्मानं तारयिष्यामि, संसारान् गुप्स्यमसाया ॥ १६ ॥ तं माता-पितरोऽवोचन्, श्रामण्यं पुत्र ! दुश्चरम् । गुणानां तु सहस्राणि, धार्याणि स्युर्महर्षिभिः ॥ १७ ॥ समता सर्वभूतेषु, तत्र भिन्नेषु शत्रुषु । प्राणतिपातविरतिः, कर्त्तव्याऽत्यर्थमाभवत् ॥ १८ ॥ सर्वदाऽप्यग्रमत्तेन, मृपावाद्-विवर्जनम् । तत्त्वं वाच्यं न पादत्तमुपादेयं कृणाद्यपि ॥ १९ ॥ ब्रह्मचर्यं त्रिधा धार्यं, स्मार्था न सङ्गमाः । धन-धान्य-हिरण्या-दिवर्जनीयः परिग्रहः ॥ २० ॥ एतौ चतुर्विधाहारस्त्याग्यो धार्यो न सन्निधिः । सर्वारम्भपरित्यागो, ममताऽत्र न कुत्रचित् ॥ २१ ॥ क्षुद्र-चृज्या-दंश-मशक-शीतोष्णाद्याः परीपहाः । दुश्चरा याचनायुत्तिलब्धशुद्धान्नभोजनम् ॥ २२ ॥ कापेतीया पुनर्दृष्टिः, कचलोचोऽति दुःखरः । यावन्जीवमविश्रामो, धार्यो गुणभरोऽन्वहम् ॥ २३ ॥ व्योमगङ्गाप्रतीपोप्रश्रो(स्त्रो)तोवद् दुस्तरः । बाहुभ्यां सागर इव, तरितव्यो गुणोदधिः ॥ २४ ॥ बालुकाकवलाहारनिरास्वादेऽत्र संयमे । एकान्वहस्याऽद्विरासिधारगमनं भवेत् ॥ २५ ॥ चर्वयितव्या मदनदन्तेर्लोहमया यवाः । यथा चाग्निशिखा दीप्रा, पातुं भवति दुष्करा ॥ २६ ॥ यथा तोलयितुं मेरुस्तुलया दुष्करो भवेत् । श्रामण्यं मण्डु तारुण्ये, कर्तुं स्याद् दुष्करं तथा ॥ २७ ॥ [युगम्] सुहृन् मानुष्यकान् भोगान्, शब्दादीन् पञ्चधा चिरम् । मुक्तभोगस्ततो जाता-यत्तरे त्वं पर्येतम् ॥ २८ ॥ स माता-पितरानूचे, सत्यमेवद् ययोदितम् । इहलोकं निष्पिपासस्य, किञ्चिदस्ति न दुष्करम् ॥ २९ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चम-
विश्रामे
प्रथमोऽंशः ।

मृगापुत्र-
चरित्रम् ।

॥ १०९ ॥

मनोज्ञा वेदज्ञाः सोढा, अनन्ता वेदना मया । दुःसत्यानो भवेऽमुष्मिन्, जन्म-मृत्यु-जराऽऽकुले ॥ ३० ॥ यथेह महदुष्णत्वं, स्फीतं शीतं तथाऽत्र नु । ततोऽनन्तगुणं तातानुभूतं नरकेषु तत् ॥ ३१ ॥ पक्षोऽस्मि कु(क)न्दुकुम्भप्रावूर्ध्वपादस्त्वधःशिराः । दग्धो दयाभितुल्यासु कदम्बवाकुकाखहम् ॥ ३२ ॥ ऊर्ध्वं बद्धाऽधमैरिच्छन्नोऽनेकधा कफचादिभिः । रित्रस्तीक्ष्णाप्रसम्बलिद्रोः(द्रौ) कर्पणापकर्पणैः ॥ ३३ ॥ इक्षु-घत् पीडितोऽत्यर्थं, महायज्ञेषु चाऽऽरटन् । पातितः पादितश्छिन्नः, कूजन् कोल-यभिः सुरैः ॥ ३४ ॥ निर्योज्य ज्वलदभ्याभे तोत्रैर्लोहरयेऽर्पितः । असिभिश्चातसीवर्णैरिच्छन्नो भिन्नश्च पट्टिशैः ॥ ३५ ॥ ज्वलज्जलनचित्तासु, दग्धो महिषयद् दृशम् । विलुप्तो ढङ्क-गृध्राद्यैर्लोहतीक्ष्णाननैर्विभिः ॥ ३६ ॥ वृषासंः क्षुरघाराभिर्गतो वैतरणी हतः । प्रातोऽसिपत्रं(यज्ञ) तापार्त्तः, पतङ्गिः खण्डितो दलैः ॥ ३७ ॥ मुद्गरैर्मु-हलैः शूलैर्मप्राङ्गोऽनेकधाऽमयम् । उत्कल्लसः कल्पितस्तीक्ष्णधारामैः कल्पनी(कर्त्तरी)क्षुरैः ॥ ३८ ॥ पार्श्वैर्जालैर्मृग इव, बद्धो रद्वश्च बाधितः । मकरैर्वाद्भिर्जालैर्मत्स्यवत् पादितो हतः ॥ ३९ ॥ व्याघ्राभैर्वश्लेषाद्यैर्गृहीतपक्षिवद् ह(धृत)ः । कुठाराद्यैर्हुम इव, छिन्न-पादित-कुट्टितः ॥ ४० ॥ दृढैश्चपेटा-मुष्माद्यैश्चूर्णितो लोहवद् घनैः । तप्तायत्नापु-ताम्राणि, वृषार्त्तः पायितो यत्नात् ॥ ४१ ॥ मांसं तेऽमृतं प्रियं पूर्वं, स्वमांस-मिति लाधितः । स्मारयित्वा सुरां देव, यसा-रक्षानि पायितः ॥ ४२ ॥ एवं नानाविधास्तीव्राः, परमाधार्मिकैः कृताः । सोढा मयाऽतिभीतेन, वेदना नरकेऽन्यहम् ॥ ४३ ॥ मनुष्यलोके यादृक्षा, दृश्यन्ते तीव्रवेदनाः । ताभ्योऽनन्तगुणास्तातानुभूता नरके नु (तु) ताः ॥ ४४ ॥ एवं भवेपु सर्वेष्वनुभूता वेदना मया । सुतोचितत्वं किं तस्य, प्रव्रज्या दुष्कराऽयवा ? ॥ ४५ ॥ पितरावूचतुस्तं तु, प्रव्रज स्वेच्छयाऽऽत्मज ! । निष्पतिकर्मता तत्र, श्रामण्यं दुष्करं परम् ॥ ४६ ॥ सोऽवोचदेवमेवैतत्, पितृभ्यां यदिहोदितम् । प्रतिकर्म परं कोऽत्र, कुरुते मृग-पक्षिणाम् ? ॥ ४७ ॥ एकभूतो ययाऽरण्ये, चरति स्वेच्छया मृगः । तथा धर्मं चरिष्यामि, तपसा संयमेन च ॥ ४८ ॥

स्यात् मृगस्य यदातद्धो, महारण्ये प्रजायते । विष्टन्तं वरुणेषु, कञ्चनं हि चिकित्सति ? ॥ ४९ ॥ को वा तस्योपधं दत्ते ? सुखं पृच्छति वा (वाऽ)स्य कः ? । भक्तं वा कोऽस्य पानं वा, समानीय समर्पयेत् ? ॥ ५० ॥ यदा सुखी भयलेप, तदा गच्छति गोचरम् । स्वेच्छया भक्तपानार्थं, वधरेषु सरस्सु च ॥ ५१ ॥ पीत्वाऽप्यो भक्ष्यमास्ताद्य, सरस्सु वधरेषु च । मृगचर्यां चरित्वा च, याति स्वाश्रयभूमिकाम् ॥ ५२ ॥ एवं समुत्थितो भिक्षुरूपं गच्छत्यनेकगः । मृगवत् मुनिरप्येवं, निन्देद् भक्ष्यं न कर्हिचित् ॥ ५३ ॥ मृगचर्यां चरिष्यामि, पुत्रैवं ते ययामुत्तम् । पितृभ्यामित्यनुज्ञातस्य कृत्वापुर्धिं ततः ॥ ५४ ॥ स माता-पितरावेवमनुज्ञाप्य महाग्रहात् । तस्याज समतां तावत्, महादिरिव कङ्कुकम् ॥ ५५ ॥ श्रद्धं वित्तं सुवान् दारान्, शक्तीन् मित्राणि सद्य च । स रजोवत् पटे कपं, निर्द्वयोपावदे व्रतम् ॥ ५६ ॥ त्रिगुप्तः पञ्चसमिताः, पञ्चमहाव्रतान्वितः । बाह्यान्तरभेदभिन्ने, तपःकर्मणि चोद्यतः ॥ ५७ ॥ विर्मनो निरद्वन्द्वो, निरसङ्ग-
त्यङ्गः (गौ)रवः । समस्त सर्वभूतेषु, त्रसेषु स्थावरेषु च ॥ ५८ ॥ लाभालाभे सुखे दुःखे, जीविते मरणे तथा । समो निन्दा-प्रशंसासु, तथा मानापमानयोः ॥ ५९ ॥ गा(गौ)रवेषु कृपायेषु, दण्ड-शल्य-भयेषु च । निवृत्तो हास(स्य)-शोकाभ्यामनिदातोऽप्यबन्धनः ॥ ६० ॥ इह लोके परलोके, विरागत्वादनिश्चितः । वासी-धन्दनकल्पस्त्राणक्षणेऽप्यशने तथा ॥ ६१ ॥ ज्ञानेन वरणेनैवं, तपसा दर्शनेन च । सद्भावनाभि-
रात्मानं, वासयित्वा समं ततः ॥ ६२ ॥ ततो बहूनि वर्षाण्याराध्य आमण्यसुप्तम् । अर्द्धमासोपवासेन, मृगापुत्रो ययौ शिवम् ॥ ६३ ॥ उत्तराध्ययनैकोनविंशत्यध्ययनानुगः । सम्बन्धोऽयं मृगासूनोः, सङ्क्षेपाद् दर्शितो मया ॥ ६४ ॥ इति श्रीमृगापुत्रसम्बन्धः ॥

अयेन्द्रनागार्पे दर्शयन्ति—

सुधा बहुर्पिडिय एगर्पिडिओ ददुमिच्छइ तुमं ति । जाई सरितु बुद्धो, सिद्धो तह इंदनागमुणी ॥ ९४ ॥

कथार्णवा-
ह्नायां वृत्तौ
पञ्चम-
विश्रामे
प्रथमोऽंशः ।

मृगापुत्र-
चरित्रम् ।

॥ ११० ॥

इन्द्रनागर्पि-
सम्बन्धः ।

ध्याल्या—इन्द्रनागयुनिः सिद्ध इति क्रिया । कोऽसौ ? यो बुद्धः, किं कृत्वा ? इति श्रुत्वा, इति इति किं ? 'भो बहुपिण्डक !' धृष्टः विण्ढाः—मच्छविशेषा जनगृहेषु यत्सार्थं संस्क्रियन्त इति तस्याऽऽमखणम् । 'एकपिण्डकः' अर्थात् श्रीवीरो त्रुं 'इच्छति' अभिलषति त्यामिति । शेषं सुगमम् ॥ ९४ ॥ भाषार्थः कथानकगम्यः । तथेदम्—

अशेषश्रीगृहे वार्षिक्यद्वयसन्तपुरे पुरे । विस्तृतः पुत्र-पौत्राचार्यैर्यवत् श्रेष्ठभूद्वयः ॥ १ ॥ सार्वितान्यन्यदा तस्य, श्रेष्ठिनो मारि-
वारिणा । पुष्टैर्यवशतो गेहमानुषाण्ययिरित्यन्यपि ॥ २ ॥ इन्द्रनागाह्वयश्रेष्ठः, स्थितोऽर्भस्तुलोद्भूतः । ग्लानो युमुक्षितोऽन्नादि, याचतेऽ-
वात् न कोऽपि तत् ॥ ३ ॥ सा मारिसङ्क्रमोऽन्येषां, फण्ट(ण्टि)कामिस्तदास्पदम् । इत्यन्यैर्वैष्टितं लोकैर्नृत्यमीर्महती हि मीः ॥ ४ ॥
तद्वन्धश्चकृतद्वारात्, निर्वयौ सोऽर्भको बहिः । जनासयद्विमत्पुत्रो, जीवतीति सुमिक्षया ॥ ५ ॥ इतश्चाचीकृत् कश्चिदुचैरुद्वयोपणां पुरे । पुरं
राजगृहं गन्तुमना मृदुमना धनी ॥ ६ ॥ तत्सार्थं बहवश्चेष्टुर्दुर्बलाश्च(ऽऽस्यच)ला नराः । सोऽपीति युद्धा मिखाऽन्यदेष्टो स्य(त)सिस्तु चौरिका
॥ ७ ॥ सार्यान्त(न्यत)स्तेन मिखाऽऽप्ता, मुष्ठा जीर्णा न चास्य सा । द्वितीयेऽङ्घ्रि स्थितो दृष्टो, शतस्तेनोपयास्यसौ ॥ ८ ॥ भ्रमवोऽस्य हृती-
येऽङ्घ्रि, द्विगधामं भेष्टयवाद् यहु(श्रुजुः) । दिनद्वयं स्थितो शावः, पष्ट(ष्टि)भोजीति तेन सः ॥ ९ ॥ मिक्षार्थं नागतः कल्ये, पृष्टः किं भेष्टिनेति सः ।
तस्यौ मीनेन धनिता, शातं यत् पष्टभोज्यसौ ॥ १० ॥ ततोऽमृतं श्रेष्ठिनोऽप्यासा, ददौ द्विगधाममीप्सितम् । तेनाजीर्णेन तस्यो सोऽङ्घ्रि-
लिङ्गी दिनद्वयम् ॥ ११ ॥ मकं मपया वदुः सार्थलोकास्तेषां स नाऽऽददे । लाभवेकत्र तद्वैर्केर्नामाकार्येकपिण्डकः ॥ १२ ॥ सार्थो-
नान्ययोकोऽसौ, मिखा प्राप्ता न कस्यचित् । नगरं गम्यते यावत्, सावद् दास्याम्यहं तत्र ॥ १३ ॥ पुरं प्राप्तो गृहासन्नं, तले
श्रेष्टी ददौ मठम् । स मुण्डं मुण्डयामास, कपायाण्यंशुकान्यधात् ॥ १४ ॥ विख्यातोऽमूद्व जने याति, भोक्तुं न कस्यपिद् गृहे । एकस्य

कस्यचित् तत्राऽऽदत्ते भक्तमुपागतम् ॥ १५ ॥ तज्ज्ञानार्थं जनैर्भेरी, चक्रे यच्छति यस्तु सः । वादयेत् तां बलन्तेऽन्ये, कालत्रैवं ययौ
क्रियान् ॥ १६ ॥ इतश्च समवासार्यत्, श्रीवीरस्तपुरो बद्धिः । निषिद्धाः साधवो यान्तः पुर मिश्वार्थमर्हता ॥ १७ ॥ आर्यो ! अनेप-
णाऽद्यापि, तस्मिन् मुक्ते ब्रजन्तु भोः ! । स मुक्तस्त्राहिता भेरी, पुरान्तः साधवोऽविशन् ॥ १८ ॥ गौतमः प्रमुणाऽभाणि, लिङ्गी-
वाच्यः स च त्वया । त्वामेकपिण्डिकोऽनेकपिण्डिक ! ब्रह्मुमिच्छति ॥ १९ ॥ रुष्टः श्रुत्वेन्द्रनागस्तत्, शान्तात्माऽभूत् क्षणान्तरे । दध्यि-
वान् लब्धवोयस्तु, भाषन्ते न मृषर्ययः ॥ २० ॥ मम पिण्डक्षतान्येवैः, क्रियन्ते पारणादिने । एकपिण्डा भुञ्जतेऽमी, सदाऽकृतमकारि-
सम् ॥ २१ ॥ सस्मार जातिं प्रलेकबुद्धः शुद्धमना मुनिः । अभ्ययनमिन्द्रनागाख्यमुक्त्वा केवल्यगात् शिवम् ॥ २२ ॥ इत्यावदय-

कोऽपिन्द्रनागमुनिप्रबन्धः ॥

अथ धर्मरुचिं प्रस्तावयन्ति—

अन्धाणमणाड्ढी, जावल्लीवं ति सोऽमुणिवयणं । चिंततो घम्मरुहं, जाओ पत्तेयबुद्धजई ॥ १५ ॥

व्याख्या—गायार्थः सुगमः । नवरम्—“अणाड्ढी” ति आकुट्टनमाकुट्टिः—छेदनं हिंसेत्यर्थः न आकुट्टिरनाकुट्टिस्तां, ‘यावल्लीवम्’
इति सर्वकालिन्दीमित्यर्थः ॥ १५ ॥ भावार्थः किञ्चिदुच्यते—

वसन्तं इव सश्रीक, श्रीवसन्तपुरं पुरम् । जितशत्रुर्यथार्योऽभूत्, पार्थिवस्तत्र चन्द्रवत् ॥ १ ॥ धारिणी धरणीवाभूत्, तस्य सर्व-
सहा प्रिया । सन्तुः प्रसूनवद् धर्मरुचिर्नाम्ना सुवासनः ॥ २ ॥ वैराग्याद् वार्द्धके भूयो, निघृष्टुस्त्रापसव्रतम् । इत्येव धर्मरुचये, दातुं स्वां
राज्यसम्पदम् ॥ ३ ॥ सोऽपृच्छत् मातर मातस्वातः किं राज्यमुद्भति ? । ससारवर्द्धनं वत्स !, त्वत्तातत्स्यजतीति तत् ॥ ४ ॥ आदास्ये

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चम-
विश्रामे
प्रथमोऽञ्चः ।

इन्द्रनागवि-
सम्बन्धः ।

धर्मरुचि-
प्रबन्धः ।

॥ १११ ॥

धर्मरुचि-
प्रवन्धः ।

तेतलिसु-
तमन्त्रि-
वक्तव्यता ।

नाहमयेतत्, ततोऽसौ तापसाश्रमे । सतातः प्राग्रजत् तूणं, महान् न कापि मुह्यति ॥ ५ ॥ उदघोषणाऽभवत् तत्र, चतुर्दश्यां दुः(उ)
यत् प्रगे । अनाकुट्टिरमावस्यां, ग्राहं कन्द-फलादि तत् ॥ ६ ॥ दध्यौ धर्मरुचिर्नित्यमनाकुट्टिस्तदा वरम् । यातोऽद्राक्षीदमावस्यां, स मुनी-
नन्तिषाध्यता ॥ ७ ॥ पप्रच्छ ताननाकुट्टिर्नोद्य किं याय यद् वनम् ? । यावजीवमनाकुट्टिरस्माकमिति तेऽभ्यधुः ॥ ८ ॥ गतास्ते स
स्मरन् जातिं, सस्मार हःकृतार्ययत् । प्रत्येकबुद्ध एकादशाङ्गवेदी ययौ शिवम् ॥ ९ ॥ इति श्रीधर्मरुचिप्रवन्धः ॥

अथ गाथाद्वयेन तेतलिसुतमन्त्रिणमाविष्कुर्वन्ति—
पुक्खलवईइ(ए)पुंडरी(र)निणीइ(ए)राया अहेसि महपउमो । चउदसपुवी संलेहणाइ पत्तो महासुके ॥ ९६ ॥
तत्तो तेयलिपुत्तो, वयणेणं पुट्टिलाइ जाइसरो । केवलनाणी भासइ, तेयलिनामं सुयज्झयणं ॥ ९७ ॥

व्याख्या—एतयोर्गाथयोर्व्याख्यार्यः कथानकादेव गम्यः । तथेदम्—
चक्रिवद् बहुरुद्राढ्यं, श्रीतेतलिपुरं पुरम् । तनाभूत् कनकरथो, नृपः पद्मावतीपतिः ॥ १ ॥ जातान् जातान् सुतान् भोगलीत्याद्
व्यङ्ग्यते स राट् । महाशुक्रात् च्युतस्तत्र, तेतलिपुरमभ्यभूत् ॥ २ ॥ स्वर्णकारः पुष्पकाराभिधः भेद्यस्ति तत्सुताम् । पोट्टिलां स्वग-
याक्षस्यामद्राक्षीत् सचिवोऽन्यदा ॥ ३ ॥ तत्तावमर्ययित्वा तां, परिगिन्ये स रागतः । अन्येधुर्मन्त्रिणं पद्मावती देवीदमत्रवीत् ॥ ४ ॥
रक्षाव्यद्रं सुतं चैकं, त्साद् भिक्षापात्रमावयोः । प्रसूता युगपद् देवात्(-पदेव), पोट्टिला पट्टदेव्यपि ॥ ५ ॥ पोट्टिलायाः सुता देव्याः,
सचिवेनार्पिता रहः । देव्याः पुत्रो गृहं नीतः, पालितः पाठितः कलाः ॥ ६ ॥ पोट्टिला मन्त्रिणोऽन्येधुरनिष्टाऽभूत् तथा यथा । दुःस्वप्न
इव नामापि, नास्या गृहाति कर्हिचित् ॥ ७ ॥ साध्वी पप्रच्छ भिक्षार्यमायातां साऽतिदुःखिता । किञ्चिद् जानीत तद् श्रूत, स्यां कयञ्चित्

प्रियप्रिया ? ॥ ८ ॥ ऊचुस्वाः कथ्यते नैवदुष्को धर्मोऽहंतोदितः । प्रबुद्धा सा प्रव्रज्यार्थं, पप्रच्छ सचिवं सती ॥ ९ ॥ मन्त्री नादाद् ब्रतानुष्ठां,
किन्तु मां बोधयेयुं(पः) । तत् प्रतिष्ठुल्य धारित्रमादाय साऽगमद् विवम् ॥ १० ॥ समार नगराधीशो, गुप्तं लोके प्रकाश्य तम् ।
पद्मावतीसुतं राज्ये, स्थापयामास धीसलः ॥ ११ ॥ कनकच्वजनामानं, पद्मावत्याह तं नृपम् । राज्याप्तावेकदेशे, मान्योऽयं सचिवो
भूशम् ॥ १२ ॥ मन्त्र्यधीनमभूत् तस्य, कार्यं राक्षो(स्ये)ऽखिलं ततः । स्वप्राचीं पोट्टिलादेवो, बहुधा बोधयत्यमुम् ॥ १३ ॥ परं न बुध्यते
मन्त्री, ततो राजा पराङ्मुखः । नमत्यमात्ये देवेन, कृतो भीतस्तोऽय सः ॥ १४ ॥ खलितोऽनुचरैर्मुक्तो, लेभे गेहेऽपि नावरम् । ततस्सालपुटं
जगं, तदग्रासीत् न मृत्यवे ॥ १५ ॥ कङ्कासिर्वाहितः कण्ठे, कुण्डोऽभूद् रत्नमग्रहीत् । तुत्रोदास्तापपानीये, प्रविष्टः स्थलभूरभूत् ॥ १६ ॥
प्रविष्टस्तृणकूदान्त्वर्ग्यस्तत्र न चाग्निना । पुराद् धदिग्नेवो भीतस्तोऽपीत्यं सुरोऽकरोत् ॥ १७ ॥ पृष्ठे गजः पुरो गत्तो, पार्श्वयोष्वावन्तमुल्ब-
णम् । पतन्ति पत्रिणो मूर्द्धि, मन्त्री भीतोऽभवत्तराम् ॥ १८ ॥ पोट्टिले ! आविके ! रक्ष, विशो रुद्धाः क वास्यहम् ? । आविर्भूयावद्द
देवो, भीतस्य शरणं ब्रतम् ॥ १९ ॥ आलापकान् पठन्तं वं, ज्ञातोऽकार पोट्टिलाकृतिम् । वीक्ष्योदापोहवशतः, प्राग्भवं सचिवोऽस्मरत्
॥ २० ॥ तथाहि पुष्कलावल्यां, पुरी पुण्डर(री)किण्यभूत् । जितशत्रुर्नृपस्तत्र, वैराग्यादाददे ब्रतम् ॥ २१ ॥ चतुर्दश च पूर्वोत्ति, पठि-
त्वाऽऽराध्य च ब्रतम् । महाशुके समुत्पन्नस्तदभ्युत्थाऽसि चाभवम् ॥ २२ ॥ प्रबुद्धः सचिवोऽवोचत्, नृपं शमय निर्जर ! । प्राग्राजीत्
पार्थिवे रुष्टे, जननिन्वेति माऽस्तु मे ॥ २३ ॥ सर्वत्र माननीयोऽभूत्, नृपोऽप्यागात् सहाम्बया । क्षमयित्वाऽम्बा-पुत्राभ्यां, मन्त्री
प्रवेशितः पुरे(रम्) ॥ २४ ॥ ततः स्त्रीला व्रतं लप्त्वा, स्थत्वा पूर्वं(प्राच्य)मवब्रुवत् । सिद्धस्तेतलिपुत्रयिस्तदुद्भुक्तमवबन्धनः ॥ २५ ॥
इति श्रीपद्मावत्यावदयकाशुफतेतलिपुत्रप्रबन्धः ॥

कथार्णवा-
ः वृत्तौ

पञ्चम-

विश्रामे

प्रथमोऽक्षः ।

तेतलिसु-

तमभि-

वच्छव्यता ।

॥ ११२ ॥

अथ जितशत्रुदुष्टं दर्शयन्ति—

जियसत्तू पडियुद्धो, सुबुद्धिवयेणेण उदगनायम्मि । ते दो वि समणवसहा(सीहा), सिद्धा इक्कारसंगघरा ॥९८॥

व्याख्या—व्याख्यायैः सुगम एव । नवरम्—“सुबुद्धिवयेणेण” चि सुबुद्धिम(द्धेर्म-)ब्रिणो वचनेन “उदगनायम्मि” चि अशुचि-

परिस्रोदकनृपपानशापनाशते दृष्टान्ते इति ॥ ९८ ॥ भाषायांश्चायम्—
चम्पापुर्यामभूत् पूर्वं, जितशत्रुनृपामणीः । श्राद्धः सुबुद्धिस्तन्मन्त्री, सुबुद्धिमकरान्युधिः ॥ १ ॥ अमात्य-ज्जाससामन्त्रादिभिः साद्धं
नृपोऽन्यदा । भुक्त्या रसवतीं दिव्यां, प्रशस्तं पुनः पुनः ॥ २ ॥ सुबुद्धिः स्माद् देयात्र, चित्रं नो मे मनागपि । वस्तुष्वर्हन्मवक्षत्या-
दपारुष्यपि पारुष्य ॥ ३ ॥ यद् दुर्गन्धाः सुगन्धाः स्युर्यिरसाः सरसास्तथा । दुर्वर्णाश्च सुवर्णाः स्युः, संस्कारात् पुद्गलाः स्युः ॥ ४ ॥
निन्दा-प्रदांसे नो कार्ये, तेनाऽऽर्पयस्तु सुदम् । श्रद्दयाति परं नैवत्, पार्थिवः सचिवोद्विक्तम् ॥ ५ ॥ गच्छन् राजाऽन्यदा राजपाटिकायां
ददर्श च । सकलेयस्तुर्गन्धिः, फलुपं परितोदकम् ॥ ६ ॥ थूलत्याऽऽज्य वस्त्रेण, नक्रं मूशक इत्यवक् । भीमत्समविदुर्गन्धमहो ! कीट-
निदं पयः ? ॥ ७ ॥ सचिवः स्माद् नो निन्द्यं, जलं यत् नो जले मलम् । श्रद्धते न परं राजा, मर्यादोत्तरानिनाय सत् ॥ ८ ॥ गलितं
फतकक्षोदयोगाद् विफलुपीकृतम् । अन्यान्यकीरमाण्डेषु, क्षिप्तं त्रिःसप्तवासरात् ॥ ९ ॥ तन्म्रायं तदच्छत्वात्, फर्पूरायैः सुपासितम् ।
रासो भोजनवेलायां, सूदेभ्यः सचिवो वदो ॥ १० ॥ पायं पायं पयः पीनःपुन्येन दृग्निवीपतिः । स्वादातिरेकतस्तृप्तिं, नाऽऽपेक्षति-
ष्टुपार्जितः ॥ ११ ॥ सूदान् पप्रच्छ मूपोऽम्भः, केदं लब्धं सुयोपमम् ? । तेऽप्युचुर्मन्त्रिणा दत्तमञ्जाकमतिगौरवात् ॥ १२ ॥
नृपोऽदृष्टत् गुप्तो मन्त्रिन् !, गुग्धं छम्पमिदं पयः ? । चेद् वदासभयं तर्हि, सत्यं वच्मीति मर्यावक् ॥ १३ ॥ दधेऽमयेऽप्यदत् नन्त्री,

तदिदं परितोदकम् । नृपोऽवददसम्भाव्यं, कथं जातं तदीदृशम् ? ॥ १४ ॥ अमनोहं मनोहं स्यात्, समनोहमयवा(या)न्यथा । कालेने-
त्युक्तवान् मन्त्री, अदत्ते न परं नृपः ॥ १५ ॥ नृपाध्यक्षं ततो मन्त्री, तदेव परितोदकम् । आनाय्य प्राण(क्)प्रयोगेण, रत्नाच्छं तददर्शयत्
॥ १६ ॥ नृपः प्राह पुनर्मन्त्रिन् !, कुतो द्यातमिदं त्वया ? । पुग्गलाण परीणामवाक्यादवगतं विभोः ॥ १७ ॥ नृपोऽय श्रावकीभूतः,
त्रयात् मन्त्रि-नृपालुभौ । अग्रज्येकादशाङ्गानि, पठित्वा जग्मतुः शिवम् ॥ १८ ॥ इति ज्ञाताधर्मकथोक्तजितशत्रुनृपप्रतिबोधसम्बन्धः ॥
इति श्रीखरतरगच्छश्रृङ्गारहारश्रीगुणरत्नाचार्य-शिष्यवर्चवाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिविरचितायां श्रीमृषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ शाल-
महाशाल-पिठर-यशोमती-गागलिकेवलोत्पत्ति-श्रीगौतमाष्टापदरोहण-भुण्डरीक-कण्डरीककथा-कौडिन्यादिवापसप्रबोध-श्रीवीरपूर्व-
पितृशियगर्भेन-श्रीकरकण्डुकथो-द्विमुखकथो-नमिकथो-नम्रतिकथा-प्रसन्नचन्द्र-चलकलीरिकथो-अतिमुक्तकुमारकथा-धुल्लकुमार-
कथो-श्रीलोहार्यमुनिस्त्रयने-श्रमणभद्रमुनिकथा-श्रीसुव्रतमुनिकथो-गोभद्रपिस्तवन-चारत्तक-धर्मघोष-सुजात महर्षिकथो-अर्जुनमालाका-
रकथो-दृढप्रहारिकथो-कूरगडुकथो-शिवराजपिकथो-दशार्णभद्रकथो-मेतार्यकथो-इलापुत्रकथो-चिलातीपुत्रकथो-मृगापुत्रप्रज्यो-
इन्द्रनागमुनिकथा-श्रीयमरुचिकथा-तेतलिपुत्रमन्त्रिकथा-जितशत्रुराजपिकथोवर्णनाधिकारे प्रथमोऽंश इति ॥ [प्रस्थानं
४००३ सर्पसङ्गा]

अथ द्वितीयोऽंशः प्रारम्भ्यते । तत्रादौ गाथात्रयेण श्रीमदार्द्रकमहर्षिं प्रस्तावयन्ति—

उववन्नो जोऽणज्जेसु, ददुमुसमस्स समज्जं पडिमं । पवइओ जेण पुणो, चरणावरणे उइन्नम्मि ॥ ९९ ॥
अप्पा विमोइउ भावयधणा दवयधणाउ करी । लद्धजओ परतित्थिसु, सो अवरिसी सिवं पत्तो ॥ १०० ॥

कथार्णवा-
द्वायां वृत्तौ
पञ्चम-
विश्रामे
प्रथमांश-
समाप्तिः ।
जितशत्रु-
नृप-
प्रबन्धः ।
द्वितीयांश-
प्रारम्भः ।
आर्द्रक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।
॥ ११३ ॥

व्याख्या—स आर्द्रकर्पिः(मुनिः)शिवं प्राप्त इति द्वितीयगाथापर्यन्ते क्रियायोगः । कोऽसौ ? य उत्पन्नोऽनार्येषु देशेषु इति गम्यम् । किं कृत्वा ? दृष्ट्वा, कौ ? 'प्रतिमा' मूर्ति, कस्य ? 'ऋषयस्य' नामेयस्य, किंविशिष्टां ? 'समजटां' समे-अविपमे अर्योधिकाराद् द्वे जटे यस्याः सा ताम् । भगवान् पञ्चमुष्टिलोचाधिकारे हि सौवर्णकलशोपरिसहकारपञ्चवलिश्रियं शोभमानामुभयोः स्कन्धयोरुपरि विलुलितां कुन्तलावलीं विलोक्य सुरेन्द्राभ्यर्थयन्त्या रक्षितवानिति दृष्ट्वाः । तथा लब्धप्रबोधश्च प्रव्रजितः । तथा येन पुनः 'चरणवरणे' चारित्रवारके कर्मणि लवीर्णे सति प्रव्रज्या त्यजेति गम्यम् । 'आत्मा' जीवः 'विमोचितः' 'भाववन्धनात्' संसारादिति हृदयम् । 'व्रन्धवन्धनाद्' बाह्यवन्धनात् 'करी' गजराजः, तथा 'लब्धजयः' प्राप्तप्रतिष्ठः, केपु ? परतीर्थेषु इति युग्मगार्थः ॥ ९९-१०० ॥ तथा—

न दुष्करं वारणपासमोयणं, गयस्स मत्तस्स वणम्मि रायं ! ।

जहा उ चत्ता यलिण्ण तंतुणा, तं दुष्करं मे षडिहाइ मोयणं ॥ १०१ ॥

व्याख्या—पतद्बृचत्थार्थः सुगम एव ॥ १०१ ॥ व्यासार्थः कथनकगम्यः । तच्चेदम्—

प्रत्यक्षकल्पपृष्ठश्रीः, विपुलं परमां रमाम् । धनुषेणपदप्राप्तप्रतिष्ठस्त्रिशलात्मजः ॥ १ ॥ अस्तीह चारिषेरन्तः, समृद्धो नीधुडा(दो)द्रकः । आर्द्रिकाख्यपुरे राजाऽर्द्रिकाख्यस्तत्रियाऽर्द्रका ॥ २ ॥ तयोः सुतुरन्तुश्रीः, सर्वदाऽर्द्रहृदाद्रकः । भुञ्जानो गमयामास, दिव्यान् भोगान् दिनानि सः ॥ ३ ॥ अयं राजगृहे राजा, श्रेणिकाख्योऽभवत् तदा । पारम्पर्योगता प्रीतिः, श्रेणिकाऽर्द्रकभूमुजोः ॥ ४ ॥ प्राहिणोदार्षिकेणाय, प्राप्तुं श्रेणिकोऽन्यदा । सौवर्चल-विम्बपत्र-कम्यलाचाप्तपूरुषैः ॥ ५ ॥ तदादायाऽर्द्रकेन्द्रोऽपि, पप्रच्छामाल्यपुङ्गवम् । सर्वत्र वर्तते वार्त्तं, सुहृदः श्रेणिकस्य मे ॥ ६ ॥ मज्ज्याद् देवपादानां, सौमनस्याम्बुदोद्यात् । मगधेशितुरेधन्ते, कल्याणापामपा-

दपाः ॥ ७ ॥ अथाऽऽर्द्रकुमारोन्द्रः, पप्रच्छ पितरं निजम् । तात ! कः श्रेणिको येनाऽऽयुष्मता सह सौहृदम् ? ॥ ८ ॥ आर्द्रकेन्द्रोऽ-
वदद् वत्स !, पारम्पर्यो गता चिरात् । स्वामिनां प्रीतिरन्योन्यं, मगधार्द्रकनीवृतोः ॥ ९ ॥ पप्रच्छाऽऽर्द्रककुमारो, मन्त्रिन् । मे प्रीतिमा-
जनम् । कश्चिदन्यसामान्यगुणः पुनोऽस्ति ते प्रमोः ? ॥ १० ॥ मज्जाह न श्रुतः शुला, कुमारोन्द्रोऽभयाह्वयः ? । श्रेणिकस्य सुतोऽद्वैत-
गुणरत्नैकरोहणः ॥ ११ ॥ मन्त्रिपञ्चशताधीशं, धर्मज्ञं बुद्धिसेवधिम् । को न जानाति तं प्राज्ञं, राज(ज्य)कार्यधुरन्धरम् ? ॥ १२ ॥
आर्द्रकेन्द्रः कुमारोन्द्रं, तत्प्रेमाभिमुखं जगौ । वत्स ! धन्यः कुलीनोऽसि, चालयन् पूर्वजक्रमम् ॥ १३ ॥ समानशील-कुलयोः, सह-
गुण-वयोवृतोः । विवाहयोगवद् वत्स ! सौहृदं शस्यते द्वयोः ॥ १४ ॥ कुमारः श्रेणिकामात्मनूचे जनमुखात् ततः । यत् त्वया
गच्छता ज्ञाप्यं, मनेत्योऽप्यमन्यत ॥ १५ ॥ महत्या प्रतिपत्त्या तमयस्याप्याऽऽर्द्रकेन्द्रः । प्राहिणोत् प्राशृतं वत्स, सुहृदे मौक्तिकादिकम्
॥ १६ ॥ विस्मृष्टो भूमुजा मन्त्री, कुमारान्तिकमीयिवान् । प्राशृतं सोऽभयायादात्, सन्मुक्ता-विदुमादिकम् ॥ १७ ॥ ऊचे च वाच्यं
मन्त्राचाऽभयाय सुहृदे मम । यदार्द्रककुमारोऽमा, भवतेच्छति सौहृदम् ॥ १८ ॥ एवमेवेति मञ्जुस्त्वा, मुक्कलाप्याऽऽर्द्रकासुतम् ।
महात्मपुरुषेणास्त्र, वेगाद् राजगृहं ययौ ॥ १९ ॥ सम्भाल्य मन्त्र्यदात् सर्वं, श्रेणिकायाऽभयाय च । दध्यौ ततोऽभयः सख्यं, किमि-
च्छेत् स मया समम् ? ॥ २० ॥ अभव्यो दूरमव्यो वा, सख्यं नेच्छेत् मया समम् । नूनमासन्नभव्योऽयं, यत् स्यात् तत्तुल्यधर्मिणोः
॥ २१ ॥ उत्पन्नोऽयं क्षत्रियेण, विराधितव्रताद् यतः । तद् बुद्ध्या बोधयाम्येनं, प्रेषणादर्हदाकृतेः ॥ २२ ॥ ततो रत्नमयी दिव्यां, बिघा-
प्याऽऽदिजिनेशितुः । पेटामध्ये समुद्रान्तः, प्रतिमामभयो न्यधात् ॥ २३ ॥ घण्टिका-घूपदहनाद्यर्चोपस्करसम्भृताम् । तामात्ममन्त्रिणो
वत्साऽभयो मन्त्रीदमूचिवान् ॥ २४ ॥ भो ! वाच्यमार्द्रकासूनोः, पेटोद्घाट्या त्वया रहः । सम्यग् विलोक्यमङ्गेषु, विन्यस्या-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

आर्द्रक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ ११४ ॥

भरणं हृदः ॥ २५ ॥ विसृष्टः श्रेणिकेनाऽऽर्द्रकेशस्य सचिवः समम् । स्वाप्तपुंसा ययौ स्थानं, प्राप्तुं तत् तयोर्ददौ ॥ २६ ॥ उद्-
घाट्य पेदामेकान्ते, प्रतिमां ग्रथमार्हतः । आर्द्रकासुरद्राक्षीत्, तेजोऽतिक्रान्तभारकराम् ॥ २७ ॥ मूर्द्धि कण्ठे हृदि दोष्णोर्वहन्नाभर-
णेच्छया । तत्र तत्राशोभमानां, वीक्ष्योद्घोषोद्घातं ययौ ॥ २८ ॥ किं प्राग् कापीदृशी दृष्टा ? स्मरन् मूर्च्छामगादिति । क्षणाद्
जातिस्मृतिज्ञानात्, सस्मार प्राग्भवं यथा ॥ २९ ॥ इतो भवात् तृतीयेऽहं, प्राग्भवे मगधावनौ । कुटुम्बी सामाय(यि)काल्यः, श्रीव-
सन्तपुरेऽभवम् ॥ ३० ॥ पत्नी मे बन्धुमत्यासीत्, तया सार्द्धमथान्यदा । धर्मं निश्चय्य गुर्वन्ते, प्रव्रज्याऽहमुपात्तवान् ॥ ३१ ॥ तत्पमा-
नस्तपस्तीव्रं, पठन् गुर्वन्तिके द्युतम् । अविक्रियां क्रियां कुर्वन्, कस्मिंश्चित् यत्तनेऽस्त्यगाम् ॥ ३२ ॥ साध्वीमध्यस्थिता दैवात्, तत्राऽऽगाद्
बन्धुमत्यपि । तां वीक्ष्य प्रागूर्तिस्मृत्याऽभूवं कामवशंबदः ॥ ३३ ॥ मयोक्तं साधवेऽन्यस्मै, तेनाचार्याय तैरपि । प्रवर्त्तिन्यास्तया बन्धु-
मत्याः साऽपि व्यचिन्तयत् ॥ ३४ ॥ निश्चय्य मामसौ देशान्तरस्यामपि दास्यति । रागं नेति लजामि स्वं, शीलरक्षणहेतवे ॥ ३५ ॥
ततः प्रवर्त्तिनीं पृष्ट्वोद्विग्नानशनयोगतः । त्यक्त्वा निष्ठूतवत् प्राणान्, देवभूयमियाय सा ॥ ३६ ॥ तत् श्रुत्वाऽचिन्तयत् साधुः, शील-
भङ्गभयाद्बहो ! महाबुभावाऽमृत सा, साधुर्नाध्यानमुञ्जति ॥ ३७ ॥ ततोऽहमपि तत्पृष्ठे, मृत्वाऽनशनपूर्वकम् । देवोऽभूवं ततश्च्युतोत्पन्नो-
ऽनार्येषु साम्प्रतम् ॥ ३८ ॥ धन्यः स मेऽभयो बन्धुर्गुरुर्गो बोधिवो प्रिया । येन महक्षणेऽनार्यैः, पद्मवत् पद्मबन्धुना ॥ ३९ ॥ ततस्तं
सत्वरं श्लिष्टं, दशा पदयामि साम्प्रतम् । इत्यतीवोत्सुकोऽमृदाद्र्दक्षिन्मिलनेच्छया ॥ ४० ॥ पप्रच्छ तातमन्वेबुर्मिलनायाऽभयस्य सः ।
स्थानस्थानां भवेत् प्रीतिर्नृपोऽवक् नो न सद्गमात् ॥ ४१ ॥ पारापत इवोद्गीय, यियासुरभयं प्रति । ववर्षाश्रान्तमक्षाम्भो, भाद्राम्भोदव-
दार्द्रकिः ॥ ४२ ॥ कीदृक्षो मगधो देशः ? कीदृग् राजगृहं पुरम् ? । कोऽद्या तत्र गतौ ? चे(वे)त्यार्द्रकिः पप्रच्छ पार्थगान् ॥ ४३ ॥

आसने शयने यानेऽभये तन्मयता(तां)गतम् । तं वीक्ष्य पार्थिवो दृव्यावेपोऽनुस्त्वेव यासति ॥ ४४ ॥ ततो राज्ञाऽस्य रक्षार्थं, सामन्तशतपञ्च-
कम् । आदिष्टमजनिष्टास्य, देहच्छायेव पार्थगम् ॥ ४५ ॥ वन्दैर्घृ(न्दे घृ)तमिवात्मानं, मन्यमानस्तदाऽऽर्द्रकिः । विद्यासाय वहिर्वाहं, वाह्याल्यां
याहयत्यपि ॥ ४६ ॥ सामन्तान् पार्थगान् मुक्त्वा, यान् सदाऽप्यधिकाधिकम् । आगच्छन् पुनरप्येषां, विन्वासं हृद्यजीजनन् ॥ ४७ ॥
पूरयित्वा प्रन्नरन्नैः, पोतं प्रतीतपूरुषैः । कुमारः कारयामास, सज्जं वार्षो धियां निधिः ॥ ४८ ॥ बध्नयित्वा दशलेपां, प्रतिमां न्यस्यां
तत्पुरः । पोतेनोत्तीर्य पायोधिमार्यदेशमियाय सः ॥ ४९ ॥ सप्तद्वेज्यां धनान्युत्वा, मूर्तिं प्रेष्याऽभयाय ताम् । व्रतार्थमुच्चचारोचैः, सूत्रं
सामायिकं ह्वयम् ॥ ५० ॥ व्योङ्ग्यवादीन् तदा देवीदानीं भो ! मा प्रहीयतम् । आस्ते भोगफलं कर्म, तवाद्यापि पुराऽर्जितम् ॥ ५१ ॥
कृत्वा तदधुतमिवादाय श्रामण्यमार्द्रकिः । साधुः प्रत्येकमुद्धोऽसौ, विजह्ने विधिवत् महीम् ॥ ५२ ॥ इतश्च भूशिरोरत्नं, श्रीवसन्तपुरं
पुरम् । तत्रासीद् देवदत्ताख्यः, श्रेष्ठी धनवतीपतिः ॥ ५३ ॥ ज्युत्वा धन्धुमतीजीवो, धनवत्युदरोद्भवा । श्रीमतीनामतः ख्याता,
देवदत्तस्य पुत्र्यभूत् ॥ ५४ ॥ धात्रीभिर्लाल्यमाना सा, कल्पयल्लीव जङ्गमा । पांडुक्रीडोचितवत्सां, प्रवेष्टुं पुण्यनिर्गगा ॥ ५५ ॥ तत्रैव
देवयोगेन, मुनिर्देवकुलान्वरे । तस्यौ प्रतिमया मायामुक्तः शिवसुरतोन्मुखः ॥ ५६ ॥ श्रीमती स्वयस्तुल्यवालिकाभिरुदाऽऽकुला ॥ क्रीडार्थं-
मागता देवकुले तन्मुनिपाविते ॥ ५७ ॥ क्रीडन्त्यस्ताः कुमार्योऽयं, सम्भान् स्वरुचि वव्रिरे । वृतो वदन्त्यो भर्त्सेति, बालक्रीडा ह्यनेकधा
॥ ५८ ॥ श्रीमत्या स वृतः सम्भन्तुल्लस्यः सम्भनिश्चलः । साधु साधु वृता इति, नमःस्तोवाच देवता ॥ ५९ ॥ ववर्षा दिव्यरत्नानि,
देवी तद्वरणोत्सवे । सत्यद्वारं ददने च, घनगर्जितपूर्वकम् ॥ ६० ॥ गर्जोरवमयात् श्रेष्ठिपुत्री लभर्षि(पैः)पादयोः । विजह्नेऽन्यत्र सापायं,
स्नानमित्यार्द्रकिर्मुनिः ॥ ६१ ॥ अस्त्वामिकं घनं राज्ञ, इत्यागात् तत्पुराधिपः । आदातुं रत्नगृष्टिं वामादिशदा(चा-)लम्पूरुपान् ॥ ६२ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

आर्द्रक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ ११५ ॥

तेऽपि तां संवृर्षन्तो, दृष्टुर्दन्दशूकान् । नागलोकद्वारमिव, स्फारस्फूत्कारगरिणः ॥ ६३ ॥ श्रीमतीवरणे दत्तमिदं रत्नाक्षि देव्यवक् ।
 श्रेष्ठी जग्राह तत् सर्वं, स्व(स्व)स्थानं राज्ञजोऽप्यगात् ॥ ६४ ॥ वरास्रद्वरणायेयुः, कुल-शीलादिशालिनः । वृणु, वत्से ! स्वरचितं, वरमित्याह
 वत्सिता ॥ ६५ ॥ साऽऽह तात् वरो वत्रे, यस्तु देवकुले स मे । वरोऽपरो नानुमेने, त्वयाऽप्येतद् घनप्रहात् ॥ ६६ ॥ सकृद् जल्पन्ति
 राजानः, सकृद् जल्पन्ति पण्डिताः । सकृत् कन्याः प्रदीयन्ते, बाला अपि पठन्त्यहः ॥ ६७ ॥ श्रेष्ठ्ये स कथां वत्से ! प्राप्स्यते ? यात्
 नवं नवम् । पुष्पं पुष्पन्धय इव, सेवते स्थानमन्वहम् ॥ ६८ ॥ प्रातोऽपि स कथञ्चिद् वा, वद केनोपलक्ष्यते ? । यतो भ्रमन्ति
 यद्दयो, भिक्षयस्तत् लज्जाऽऽग्रहम् ॥ ६९ ॥ श्रीमत्याह तदा तात् !, यान्येव विलम्बा । गर्विमीत्या मुनेर्योर्दृष्टं लक्ष्मास्ति निस्तुलम्
 ॥ ७० ॥ तेनोपलक्षयिष्यामि, लक्ष्मणा तत् ममादिस । यातायातमुसूक्ष्णं, भिक्षार्पणविधौ पितः ! ॥ ७१ ॥ एवमस्त्विति तातोक्ता,
 भिक्षामागतभिक्षवे । इत्वा सा वन्दनव्याजाद्, वीक्षते लक्ष्म पादयोः ॥ ७२ ॥ द्वादशेऽब्दे गतेऽन्येषुर्दिग्बूढोऽजागतो मुनिः । तयो-
 पलक्षितः सन्यक्, पादयोर्लक्षणेक्षणात् ॥ ७३ ॥ लगित्वा पादयोरुचे, लक्त्वा मां सेदविन्दुवत् । तदा गतोऽभूरधुना, कथं यास्यसि हे
 प्रिय ! ? ॥ ७४ ॥ चेद् यास्यसि बलात्कारात्, कृत्वाऽऽत्मानं तदाऽग्निमात् । स्त्रीहत्यापातकं दास्ये, तव लोकेऽतिमर्हितम् ॥ ७५ ॥ तया
 रासा जनेश्वर्यैः, श्रेष्ठिनाऽभ्यर्थितो यशम् । मुनिर्मेने सरम् द्विव्यां, वाचं च व्रतवारकाम् ॥ ७६ ॥ भुञ्जानस्य तया सार्द्धं, भोगांस्तस्या मुनेः
 क्रमात् । गार्हपत्यकीर्त्तनं सूनुर्जेशो ही ! कर्मणां गतिः ॥ ७७ ॥ मातुर्मनोरथैः सार्द्धं, वर्द्धमानोऽभैकोऽभवत् । उद्धसद्रसनो वक्तुं, राजकीर्त्त-
 न्योत्सुकः ॥ ७८ ॥ तावन्माने सुते जाते, पत्नी प्राहाऽऽर्द्रकासुतः । प्रिये ! जातः सहायस्ते, पुत्रोऽयं प्रव्रजामन्यहम् ॥ ७९ ॥ श्रीमती
 धीमती ज्ञापयितुं सूनोस्तदार्द्रकेः । कर्त्तनं कर्तुमारभे, तर्कुमादाय कर्कशम् ॥ ८० ॥ इतश्चागाद् रममाणः, पुत्रः प्रप्रच्छ मातरम् । तर्कुर्कर्म-

किमारुह्यमन्वेतरज्जनोचितम् ? ॥ ८१ ॥ माताऽऽह जात ! घातस्ते, प्रव्रजिष्यति साम्प्रतम् । शरणं तर्कुरेवैको, निर्नोथाया भवांल्लघुः ॥ ८२ ॥ बाल्याद् घालोऽलपत् लह-मन्मनैरक्षरैः प्रसूम् । बद्धाऽवस्थापयिष्येऽहं, भव स्वस्थाऽऽत्मवीजिनम् ॥ ८३ ॥ ततोऽन्याकर्तितं सूत्रमादायवेष्टयत् पितुः । चरणौ श्रीमतीसूनुर्लोलाभिरूर्णनामवत् ॥ ८४ ॥ लह-मन्मनया वाचा, चेष्टया स्पष्टया तया । स्नेहाद्रि-आर्द्रकासुः, सूतोर्दध्याविदं हृदि ॥ ८५ ॥ याचन्तः शिशुनाऽनेन, भद्रेभ्योः सूत्रवेष्टकाः । दत्तास्त्रावन्ति वर्षाणि, करिष्येऽवस्थितिं गृहे ॥ ८६ ॥ गणितास्तनुयन्धास्ते, यभूयुर्द्वादशारिखाः । तस्यौ तावन्ति वर्षाणि, गार्हस्थ्ये श्रीमतीपतिः ॥ ८७ ॥ यामिन्याः पञ्चिमे याने, दस्यौ पूर्णाययौ सुधीः । धिक् युधाऽऽत्मा व्रतत्यागाद्, भयाब्धौ पातितो मया ॥ ८८ ॥ व्रतभङ्गादनार्योऽहं, हृदैव प्राग्भवेऽभयम् । त्यजन् ज्ञानत्रिदानीं तद्, गतिः काऽतः परं मम ? ॥ ८९ ॥ प्रक्षालयामि धाऽऽत्मानं, परित्रज्य तपोऽग्निना । अग्निशौ-चांशुकमिव, तमिदानीमपि शुधम् ॥ ९० ॥ ततो वैराग्यतः पत्नी, स सम्भाष्यानुमान्य च । यतिलिङ्गमुपावायाचालीद् राजगृहं प्रति ॥ ९१ ॥ तदन्तराले सोऽन्नाक्षीत्, सामन्वशतपञ्चकम् । कल्पिताऽऽजीविकं चौर्यदृत्त्या स्वगृहसेवकम् ॥ ९२ ॥ उपलक्ष्य नमस्त्रके, स तैर्मुनिरथावदत् । कोऽयमाजीविकोपायो, भद्रा ! भद्रापहोऽस्ति वः ? ॥ ९३ ॥ तेऽवोचन् वञ्चयित्वाऽस्मान्, पला-चिष्ट यवा फचित् । तदा धनं द्विया वक्त्रं, नेशा दर्शयितुं प्रभोः ॥ ९४ ॥ वेशात् निर्गत्य पश्यन्तस्त्वां भ्रान्ताश्चिरसुर्वराम् । जीवा-मत्र्योरिकादृत्त्या, नोपायोऽन्योऽनुजीविनाम् ॥ ९५ ॥ मुनिराह महाकष्टमायातं भवतां परम् । पुण्यानुवन्धि तत् पुण्यं, कायं प्रेत्य-मुखावहम् ॥ ९६ ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं, ब्रह्मचर्यमगण्डितम् । आकिञ्चन्यं वे(चे)ति धर्मः, सर्वशोक्तो मतोऽस्तु वः ॥ ९७ ॥ ते प्रोचुर्भद्रकात्मानो, यथा प्रमुरम्बूः पुरा । तथा गुरुर्भवेदानीं, दीक्षादानेन नाथ ! नः ॥ ९८ ॥ ततः प्रव्राज्य तान् सर्वान्,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

आर्द्रक-
महर्षि-
सन्वन्धः ।

॥ ११६ ॥

महाऽऽयाऽऽद्रकिमुनिः । ननुं श्रीयीरमाहन्कमभिराजगृहं ययी ॥ ९९ ॥ तस्यैगच्छतो मागे, गोदालो भिक्षितोऽन्तरा । विपारं
कण्ठमारोरो, यद्भक्तिनयं हृदा ॥ १०० ॥ सोऽयद्द्र विपन्नं कष्टानुदानमगिलं मुने ! । कारणं नियतिरेव, केयलं सुप्त-दुःखयोः ॥ १०१ ॥
मुन्या(-निरा-)द् नियतेरेव, मद्यादान् पौरुषं महान् । गुरुत्यान् नियतेरेव, विफलानेऽप्रिलाः क्रियाः ॥ १०२ ॥ भ्रमसि ग्रायसि-स्वर्यं, गुरुने
भोजनोपमम् । पौरुषं पौरुषमेतन्, नियतेषु न केयलम् ॥ १०३ ॥ तया पतति ग्राहम्भो, भूगतादपि तद् मनेत् । यन्निष्ठा नियतिगम्या
यन्निष्ठमपि पौरुषम् ॥ १०४ ॥ एवं निरुक्तरीपके, गोदालो मुनिनाऽमुना । तुदुः कौतुहायाला, भूषताः रोचराग्र तम् ॥ १०५ ॥ तगग्र रा
मुनिर्हस्तिगायमाभ्रमगाययो । उदनायाऽऽपक्षिप्तहस्तिमांसाऽऽकुलोदन्तम् ॥ १०६ ॥ द्यामास(लाभ)पिया द्युन्नत्रस्याग्रापसा इति ।
गृग-तिगिर-गतस्योद्भिः, तिमर्यैः प्राणिभिर्हतेः ? ॥ १०७ ॥ परमेको हतो हन्ती, येनाऽऽहारो भवेद् षट्पुः । पावं श्लोकमिति पिया, तेऽभन्ति
करिणः पलम् ॥ १०८ ॥ भार(वभार)दृन्तलया(ला) यद्वक्ष्येकनैः कटी महान् । पुण्यतुम्भ इरेतस्य, तेनाऽऽगाररूपना मुनिः ॥ १०९ ॥ यन्गमानं
जनेर्भगवैर्गुणलब्धनमगर्भैः । तमार्द्रकमुनिं वीक्ष्य, भद्रकः कर्षयित्तयत् ॥ ११० ॥ पन्था अमी जना येऽनुं, वन्दन्तो भक्तिजोरिताः ।
भयामि दृन्तलामुणो, यदेऽहमप्यनुं तया ॥ १११ ॥ मुनेर्दन्तलाम्भ, गरुडमेव दर्शनात् । अयःपासा नागपासा, व्यनीयन्तेव,
तत्तज्जगत् ॥ ११२ ॥ रा गभः शृङ्गलागुणोऽभ्यमार्थीर यन्निदुं मुनिम् । पत्रायाग्रकिरे लोद्याः, पुरःस्थास्तथिचान् मुनिः ॥ ११३ ॥
ततो ननाम तं सापुं, नमस्कृतमन्त्रः कटी । कदलीशीतलांलाम्भ, शृङ्गाऽह्नीन् मुदमात्र य ॥ ११४ ॥ स भिषपपा हता परपन्, मुनि
हन्ती यतो यनम् । गजभोपगतः बुद्ध्याग्रापमालेन बोधिताः ॥ ११५ ॥ गत्या श्रीयीरपासन्ते, जगृन्नेऽगिला नाम् । ग्राभयः
श्रेणिःकोऽत्रागात्, पित्रं दुरोभमोक्षणम् ॥ ११६ ॥ भषया गत्या मुनिं धर्मलाभातिरमयाय राद् । पयष्ट भगवंधियमणि मे

हस्तिमोक्षणात् ॥ ११७ ॥ मुनिः स्नाह तथा नामूद, दुष्करं करिमोक्षणम् । तर्कुतन्तुपाशमोक्षो, यथाऽमूद दुष्करो मम ॥ ११८ ॥
राक्षा पृष्टोऽवदत् सर्वा, तर्कुतन्तुकथो मुनिः । आत्मनः प्रतिवोधं चामयमधिप्रयोगजम् ॥ ११९ ॥ मदर्थं प्रेषिता मन्त्रिन् !, त्वयाऽहं-
त्प्रतिमा तदा । तं वीक्ष्य (ह्यन-) प्रतिमां जातिस्मारीभूयाऽऽहेतोऽभवम् ॥ १२० ॥ किं न दत्तं त्वया मन्त्रिन् ! ? किं मे नोपकृतं त्वया ? ।
अनार्यपङ्कममोऽहमुद्यतो बुद्धितो यतः ॥ १२१ ॥ श्रेयोभिर्वदस्ते मन्त्रित्रिलुक्त्वा मुनिरार्द्रकिः । राजगृहे तदाऽऽयातं, भीमद्वीरं
नमोऽकरोत् ॥ १२२ ॥ तत्पादसेवयाऽऽत्मानं, पवित्रीकृत्य कृतवन्ति । आर्द्रकर्पिः क्रमात् प्राप, महानन्दपदभियम् ॥ १२३ ॥
इति श्रीआर्द्रकुमारमन्दर्विप्रवन्धः ॥

अथोदकापि गाथाद्वयेन सुवन्ति—

नालंदाए अद्धतेरसकुलकोडिकयनिकासाए । पुच्छिय गौयमसामिं, सावयवयपचक्ववाणविहिं ॥ १०२ ॥
जो चरमजिणसमीवे, पडिवन्नो पंक्जामियं घम्मं । पेढालपुत्तमुदयं, तं वंदे सुणियसयलनयं ॥ १०३ ॥

व्याख्या—‘तम्’ उदकनामानं मुनिवन्दे इति द्वितीयगाथान्तं क्रियायोगः । स कः ? वः ‘चरमजिनसमीये’ श्रीवीरान्तेप्रतिपन्नः ‘पञ्चपा-
मिकं घर्म’ पञ्चमहाव्रतरूपं, किं कृत्वा ? पृष्ट्वा ? पृष्ट्वा, कं ? गौतमस्वामिनं ‘चरमार्हतप्रथमशुच्यकं श्रावकव्रतप्रत्याख्यानविधि, कस्मां ? ‘मालन्ययां’
राजगृहवाहिरिकायां, किंविशिष्टायां ? अद्धतेरयोदशकुलकोटिकृतनिवासायाम् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ १०२—१०३ ॥ मावार्थव्याख्यम्—

राजगृहवाहिरिका नालन्दाऽऽख्याऽभवद् मुनि । तत्र श्रीगौतमस्वामी, विहरन्नन्यदाऽय्यौ ॥ १ ॥ तत्र मेतार्थगौरीयौ, भगवानु-
दकावयः । पेढालपुत्रः श्रीपार्श्वपत्यमासीत् महामुनिः ॥ २ ॥ स जातसंशयोऽभ्येलाबादीदेवं गणाधिपम् । आयुष्मन्निह प्रपुज्यः,

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽश्वः ।

आर्द्रक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।
उदकमुनि-
सम्बन्धः ।
॥ ११७ ॥

उदकमुनि-
सम्बन्धः ।

सुजातमुनि-
स्वजनम् ।

सुरसं-
प्रेषिमुनि-
वर्णनम् ।

प्र(स)देशः कश्चिदस्ति मे ॥ ३ ॥ तं मे स्पष्टं यथाष्टं, व्याकुर्विति जगौ प्रभोः । श्रुत्वा क्षायाम एवर्षे !, लाहोदकमुनिस्त्वतः ॥ ४ ॥ कुमार-
पुत्रा निर्ग्रन्थाः, सन्ति प्रवचनं च तैः । प्रवदन्तो भवत्सत्कमायुष्मन् ! प्रतिपत्तन् ॥ ५ ॥ श्रमणोपासकं प्रत्याख्यापयत्येवमन्यहम् । नान्यत्र
चाभियोगेन, चौरप्रहविमोक्षणात् ॥ ६ ॥ इत्यादिविस्तरः सूत्रकृताद्भूततो दुर्घः । श्रेयो नास्माभिरुक्तोऽत्र, ग्रन्थगौरववर्मीतितः ॥ ७ ॥
उदकपित्ततोऽयादीद् गौतमं छिन्नसंशयः । भवदुष्कर्मिर्द सर्व, श्रद्दे रोचयान्यपि ॥ ८ ॥ तमूचे गौतमः सम्यग्, रोचयित्वा हितं
कुर्व । उदकपित्ततोऽयादीद्, गौतमं रचिताञ्जलिः ॥ ९ ॥ चतुर्यामाद् पञ्चयामे, सम्प्रति श्रमणं कृपम् ॥ मुने ! विदुर्मुमिच्छाम्युपसम्पद्य
त्वयोदितम् ॥ १० ॥ गौतमस्तं समादाय, ययौ वीरान्तिकेऽथा सः । ऊचे विदुर्मुमिच्छान्याश्रित्य धर्मं प्रमूदितम् ॥ ११ ॥ न कार्यः
प्रतिवन्धोऽत्र, प्रभोर्व्याकृतं निशम्य सः । पञ्चयामं प्रतिपद्य, धर्मं विदुतयान् महीम् ॥ १२ ॥ इत्युदकमुनिसम्बन्धः ॥

अथ सुजातमुनिं तौति—

आसी सुरसादिषा, सीलं रूपं च जस्स जयपयडं । तं निम्बतं चंदे, सिद्धि पत्तं सुजायारिसि ॥ १०४ ॥
व्याख्या—‘त’ प्रसिद्धं सुजातार्थं वन्दे । यस्य ‘आसीत्’ यमूय “सुरसादिषा” देवतासात्रिच्यं प्राकृतत्वात् खीडित्तम् । ‘चः’
पुनः ‘सीलं’ स्वभावः, रूपं ‘जगति’ विधे ‘प्रकटं’ प्रकाशं, तं किंविशिष्टं ? निष्कन्तं सिद्धिं प्राप्तं च । इति गायार्थः ॥ १०४ ॥
भाषार्थस्तु प्राग् वारत्तकमहर्षिप्रवचन्याधिकारे वसित एव ॥

अथ श्रीसुदर्शनप्रेषिमुनिं नमस्कुरुवन्ति—

गिहिणो वि सीलकणयं, निषडियं जस्स वसणंरुसवट्ठे । तं नमिमो सिवपत्तं, सुदंसणरिसि महासत्ते ॥ १०५ ॥

‘व्याख्या’—व्याख्या सुगमैव । नवरम्—‘गिहिणो वि’ इति गृहस्थस्यापि शीलकनकं “निघडिचं” इति ‘निर्वृत्तं’ निष्पन्नं परं कोटिं प्राप्तमिति यावत् । कस्मिन् ? व्यसनकपपट्टे, अयं भावः—यथा हि कपपट्टे कपितं काञ्चनं शुद्ध्यति तथाऽयं भगवान् व्यसनकपपट्टे सुतरां शुद्धोऽभूदिति ॥ १०५ ॥ अत्र केचित् प्रक्षेपरूपं गार्थां पठन्तीमामयि—

स्वतित्वमं उरगतवं दुष्करतवन्तेय-धाणसंपन्नं । किन्नरगणेहिं महियं, सुदंसणरिसिं महासत्तं ॥ १०६ ॥

व्याख्या—व्याख्या तु सुगमत्वात् नोक्ता । स्वयमेवाभ्यूह्या ॥ १०६ ॥ भावार्थस्तु कथानकगम्यः । तत्रेदम्—

अस्त्यङ्गविषये चम्पापुयां श्रीदधिवाहनः । पार्थिवस्तत्रिया रूपपात्रमज्ञाऽऽभयाहया ॥ १ ॥ तन्नाजनिष्ट धर्मिष्ठः श्रेष्ठी श्रेष्ठजनेष्ट-
कृत् । श्रीमानुपभदासाल्योऽर्हदुदासी तत्रिया प्रिया ॥ २ ॥ तयोरेकोऽस्ति महिषीपालकः सुभगाह्वयः । स चारयति भद्रात्मा, महिषीः
शाङ्खलावनौ ॥ ३ ॥ हिमसौ सोऽन्यदा कायमागच्छन् सदनं प्रति । कायोत्सर्गस्थमद्राक्षीत्, मुनिं मार्गे निरन्धरम् ॥ ४ ॥ स्फुटिते शीते पत-
लेप, हा ! निरावरणः कथम् ? मुनिर्मोवीति चिन्ताऽस्तं, कथञ्चिदनयत् निशाम् ? ॥ ५ ॥ महिषीर्महिषीपालः, पुरस्कृत्याऽऽत्मनः प्रणे ।
सत्वे(च)लमचलत् साधुमपश्यत् तथास्थितम् ॥ ६ ॥ नत्वाऽऽसांचक्रिवान् स्तोकं, सुभगो मुनिसन्नियौ । उदियाय रविस्तावद्, द्वेधाऽप्यस्य
तमोऽपहः ॥ ७ ॥ मुनीन्द्रो ब्राह्मणो नमो अर(रि)हंताणमित्युदीर्य सः । व्योमोत्पपात पक्षीव, शुश्राव सुभगोऽप्यदः ॥ ८ ॥ इयं स्वगामिनी
विद्या, जानन्निति स सम्मतिः । जज्ञाप तत्पद विष्टम्, स्वप्नं जाग्रद् गृहे बहिः ॥ ९ ॥ श्रेष्ठिश्रेष्ठोऽन्यदाऽपृच्छत्, कां पदमिदं त्वया ? ।
सोऽवक्स्व स्वगामिनीं विद्या, मयाऽऽस्त्यर्षि(र्षे)मुखात् सुरतात् ॥ १० ॥ न व्योमगामिनीं विद्या, केवलं भद्र ! किं त्वियम् । स्वर्गोपवर्गयो-
र्योगदात्री पात्री यथाऽन्यसाम् ॥ ११ ॥ तेनोच्छिद्येते नो जप्याऽद्युप्त्या यान्त्यधिदेवताः । इत्युक्त्वाऽपाठयत् श्रेष्ठी, सर्वां तस्यै नमस्कृतिम्

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।

सुदर्शन-
श्रेष्ठिमुनि-
वर्णनम् ।

॥ ११८ ॥

॥ १२ ॥ घटां घारायेरे घारायोरेणीभिर्निरन्तरम् । पूरयत्यथ महिषीलांत्याऽगात् सुभगो घटिः ॥ १३ ॥ तदाऽविज्ञान् महिष्योऽन्यक्षेत्रे
सीत्यां नदीं द्रुतम् । सोऽचिन्त्यदुपालम्भो, माऽऽयासीत् स्वामिनो मम ॥ १४ ॥ ततः स्रगामिनीविधां, बुद्ध्या ध्यात्वा नमस्कृतिम् ।
क्षम्पामवादसौ नद्यां, स्थाणुविद्यो मृतो हृदि ॥ १५ ॥ नमस्कृतिस्मृतियज्ञात्, भरल इव मानसे । सुखप्रसूचितः कुक्षौ, सोऽहं हृदास्या
अवातरत् ॥ १६ ॥ पुण्यानपूरयत् श्रेष्ठी, तृतीये मासि दोहद्वान् । कालेऽन्या सुषुप्ते सूत्रे, नाम्नाऽऽकृत्या सुदर्शनम् ॥ १७ ॥ वर्द्धमानः
पञ्चाशालीन्दुलेखेव सुदर्शनः । केषां चेतश्चक्रोराणां, न जहायक्षिणोचरः ? ॥ १८ ॥ द्विधा मनोरमां कन्यां, पितृभ्यां परिणायितः ।
एतयेवेन्द्र इन्द्राण्या, स भोगान् बुभुजे समम् ॥ १९ ॥ कपिलेन समं प्रीतिरभूत् तस्य पुरोधसा । सत्तोषीनिष्ठयोरिष्टः, कालो याति
पयोद्वयोः ॥ २० ॥ एकांतेऽष्टच्छन्दन्येषु, कपिलं कपिला प्रिया । प्रियाद्यस्त्ये क यासि, त्यक्त्वा कार्यणि वेदमनः ? ॥ २१ ॥
सोऽप्यहं सुहृदोष्ठीनिष्ठो, नान्यत् कार्यं स्मराम्ययि ! साऽष्टच्छत् को ययस्सले ? ॥ २२ ॥ पुण्यनैपुण्य-लावण्य-
सौजन्यादिगुणोत्तर-(-गाकरः) । किमपि न मन्मित्रः, धृतः धृत्या सुदर्शनः ? ॥ २३ ॥ विज्ञदैस्तद्गुणैश्चित्रं, कपिला रक्तवामगात् । तदास्त्युपायं
ध्यायन्ती, गन्मयोन्मथिता सिता ॥ २४ ॥ गूढकार्येऽन्यथा राक्षसा, प्रेषितः कपिलः कचित् । कपिलाऽवसरं श्रुत्वा, श्रेष्ठयोऽहोऽगादुपायं
च ॥ २५ ॥ निर्दिग्धं पापया द्विगुणं, श्रेष्ठिन् ! स्वदृष्टिदृष्टितः । शीघ्रमाधासयाभ्येत्य, दग्धं द्रुममिवाग्न्युदः ॥ २६ ॥ सद्यस्तदात्परं गत्वा,
श्रेष्ठयाचष्ट स मे सुहृत् । बालीति ? कपिलाऽयोचत्, निर्वोदेऽस्त्रि(च)मुहृत् तव ॥ २७ ॥ इत्युत्त्वाऽसौ प्रमादीय, निगोदे सदनान्तरे ।
नीतलयाऽथ क्षटिति, जटितः (वत्तः) कपाटसम्पुटः ॥ २८ ॥ नीवीयन्धश्रया मुष्ककञ्चुका सा सुदर्शनम् । कामुका कामयागास, निष्ठामं
कामपिहला ॥ २९ ॥ प्रत्युत्पन्नमतिः श्रेष्ठी, स्माह यूनां मनोमतम् । इदमेव परं मुग्धे ! हेन्ये(हीनो) नाऽग्नि निऽम्भितः (-भ्यनम्) ॥ ३० ॥

विलक्षा गच्छेति यदिनी कपिला द्रुतम् । द्वारमुद्घाटयामास, निराशास्याऽऽशया सह ॥ ३१ ॥ भिन्नग्रन्थिख जीवो, मिर्गे-
त्याऽऽस्पदस्ततः । न गन्तव्यं मयाऽन्येषां, जगद्वाभिग्रहं गृहे ॥ ३२ ॥ ययौ कीडितुमन्येद्युगधाने दधिवाहनः । सुदर्शन-पुरोधेभ्योऽं,
समं सामन्त-मश्रिमिः ॥ ३३ ॥ यानारूढाऽभया राक्षी, दधिवाहनमन्वगात् । इन्द्राणीव सुरेन्द्रं द्राक्, सख्या कपिलयाऽसम् ॥ ३४ ॥
पद्मसैरिव पटपुत्रैर्युता याता मनोरमा । तां वीक्ष्य कपिलाऽष्टच्छद्, राक्षीं केयं पुराऽङ्गना ॥ ३५ ॥ राक्ष्याह सखि ! किं वेत्सि, नेमां
सुदर्शनप्रियाम् ? । साऽऽदेक्षोः फलवत् तर्हि, कुतोऽस्याः सुतसम्भवः ? ॥ ३६ ॥ राक्ष्यवोचदसम्बद्धं, जल्पकै ! जल्पसीदु किम् ? ॥ तुल्यं
हि राक्षो(ज)रङ्गानां, लक्षणं पुत्रलक्षणम् ॥ ३७ ॥ साऽऽश्चयं देवि ! पण्डोऽस्ति, स्मिता साह नृपप्रिया । धूर्ते ! वृष्टाऽसि किं काव्याद्वैतेन
भेदित्वाऽमुना ? ॥ ३८ ॥ उयाच वञ्चनां प्राच्यां, स्वस्य राक्ष्ये द्विजाङ्गना । राक्ष्यैवेयं परस्त्रीपु, पण्डो न त्वात्मनः स्त्रियाम् ॥ ३९ ॥
हं मुग्धे ! वञ्चिताऽसीति, हसन्त्याह नृपप्रिया । ततो मन्दाक्षवैलक्ष्यादाख्यदेवं द्विजाङ्गना ॥ ४० ॥ वञ्चिता सत्यमस्यसि, मुग्धा तेऽपि
विदग्धता । साम्प्रतं ज्ञास्यते लभं, चेत् समं रमसेऽमुना ॥ ४१ ॥ सगर्वमभयाऽवादीत्, मुग्धे ! वार्त्ता हमुष्य का ? । मूर्पोऽपि, भ्रूलतो-
त्क्षेपमात्रेण ध्रान्यते मया ॥ ४२ ॥ स्त्रीणां कटाक्षविक्षेपात्, पुष्यन्तेकेन्द्रिया अपि । पञ्चाक्षस्य मनुष्यस्याऽमुष्य क्षोभे कियान् श्रमः ?
॥ ४३ ॥ हले ! सहेलं यद्येनं, न रमेऽसौ विशामि तत् । इत्युक्त्वा ते वनं गत्वा, सार्यं स्वगृहमीयतुः ॥ ४४ ॥ प्रतिज्ञां पण्डिताख्याया,
पात्र्यास्त्रामभयाऽनवत् । धात्र्याह पुत्रि ! तत्सङ्गसङ्गरः सुकरो न ते ॥ ४५ ॥ सामान्योऽप्यास्तिकः स्त्रीभिरक्षोभ्योऽर्हन्मतानुगः । धर्मध्या-
नेकतानस्य, सुदर्शनस्य का कथा ? ॥ ४६ ॥ सेपादेर्यः शिरोरत्नमुद्धरेत् सिंहकेसरान् । युवचकं चालयेत् (कचालने) शक्तः, स तु तच्छील-
चालने ॥ ४७ ॥ कथमायात्यसावत्रायतोऽपि रमते कथम् । त्वया परस्त्रिया सार्द्धं ? , साधु तत्र कृतं सुते ! ॥ ४८ ॥ साऽऽदेदं तु कृतं

कथार्णवा-
ङ्गायां धृत्वा
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
त्योऽशः ।

सुदर्शन-
श्रेष्ठिसुनि-
वर्णनम् ।

॥ ११९ ॥

क्रिन्तु दर्शयोपायमम्य ! मे । घात्र्याह निव्ययस्ते चेदुपायोऽस्त्येक एव हि ॥ ४९ ॥ शून्यागारे स पर्वोदे, कायोत्सर्गेण विद्यति । मूर्त्तौ योग इगनेयोऽपरोऽवसरोऽपि न ॥ ५० ॥ इतश्च कौमुदीपर्यदिने राजाक्षया प्रजाः । क्रीडाथं जग्मुर्गुणाने, पटहोद्योपनोधिताः ॥ ५१ ॥ श्रीमान् सुदर्शनः श्रेष्ठी, च(चा)तुर्मार्ग(सि)रूपवर्णि । तस्यौ विक्षप्य राजानं, तदा धर्मचिकीर्षुहे ॥ ५२ ॥ अभयां पण्डिताऽवोचदत्त सेयं त्वया गृहे । प्रतिक्षापूर्णकृते, कृता किञ्चित् श्रयोत्तरम् ॥ ५३ ॥ मुनं शिरोऽर्त्तिरन्वीति, दम्भेनाऽऽतृच्य सा नृपम् । तस्यायन्तः-पुरान्तःस्था, कपटोक्तपाटना ॥ ५४ ॥ लाघार्चोदिनिपीनकि, विधाय विधिनाऽहंताम् । प्रगृह्य पौपथं श्रेष्ठी, तस्यौ प्रतिमया निदिशि ॥ ५५ ॥ पण्डिता यानमारोप्याऽभयार्थं तं तथास्थितम् । यस्माकृत्तिसिति द्वाःश्वैरनिरुद्धाऽऽर्पयत् मुदा ॥ ५६ ॥ श्रूलतोत्क्षेपकोदण्डा कटा-धोन्मुष्टसायका । श्रेष्ठिनं सा व्यपाद् वेध्यं, दृष्टारैकतरिप्रिणी ॥ ५७ ॥ हुं तपो दुस्त्रपं तप्तं, मुग्धाय फलितं तव । मज्जस्य मुञ्च पातण्डं, मां रूपेणस्तदःसमम् ॥ ५८ ॥ क्षनोपपीडमायेयो, ह्यायभावादिफाः क्रियाः । प्रहारा इव यमाद्रो, सर्वोत्स्वस्मिन् मुचाऽमवन् ॥ ५९ ॥ स विदोपाद् तपो भ्यानं, जपार्हेदं त्वभिप्रहम् । पारयामि तदोत्सगं, मुच्ये चेत् सद्गुदादतः ॥ ६० ॥ नर्मभिः कर्मभिर्ध्यानवर्ममृद् बहु-पाऽप्यसौ । तयोपसर्गितो यात्यया मेकरिव नाशुमत् ॥ ६१ ॥ विलश्रीभूय दक्षासा, श्रेष्ठिनं सा ततोऽप्रवीत् । क्षियो मुग्ध ! मुचा-सुष्टा, रक्षा हि विपमं विपम् ॥ ६२ ॥ क्षुभ्येत् स यावदातद्गोक्तिभिर्नो मक्तिम(यु)क्तिभिः । तावत् नर्गैर्विदार्ये स्वं, पूषणाराऽभयार् प्रगे ॥ ६३ ॥ रे रे प्राहरिकास्तूर्णमेत पश्यन्तु मद्भुपुः । शीलोलोपमनिच्छन्त्याः, पाप्मना कीदृशं कृतम् ? ॥ ६४ ॥ दधाविरे प्राहरिका, घृत-नानाविषायुधाः । ददुःशुः श्रेष्ठिनं शान्तं, कायोत्सर्गस्थितं पुरः ॥ ६५ ॥ नैव सम्भवति ह्यस्मिन्निन्द्राग्नेरिद्योद्गमः । इति सञ्चिन्त्य तैर्भूपो, विस्मृतः क्षयमागमत् ॥ ६६ ॥ राक्षो व्यजिज्ञपद् राक्षी, सयाप्यं गद्गदस्वरम् । देयाहं मवदोद्देशादावासे, भावदागवा ॥ ६७ ॥ तानन्द-

फाण्डकूष्माण्डोद्देहेदमिवाप्रतः । अदर्शमेनं गोवक्त्रं, व्याघ्रं कपटधार्मिकम् ॥ ६८ ॥ कुर्वन् मच्छीललोपार्थं, लङ्घि निर्लोठितः स तु ।
पापो विदारयामास, मां रुपा नतरैः रतैः ॥ ६९ ॥ असम्भाव्यमिदं ह्यस्मिन्, दुग्धे पूतरका इव । विचिन्त्येति नृयोऽपृच्छत्, श्रेष्ठिन् !
श्रुति यथास्थितम् ॥ ७० ॥ प्रतिमास्यो न चोवाच, सत्यं श्रेष्ठभयामयान् । राक्षा ज्ञातं ततो जार-चो(चौ)राणो लक्षणं ह्यदः ॥ ७१ ॥
द्रुधाऽदिवेश देवोऽथाऽऽरक्षकांस्तद्वधक्रमे । ततस्ते श्रेष्ठिनो भद्रं, कारयाञ्चक्रिरे स्मिरः ॥ ७२ ॥ मपीलिप्रमुलं बद्धकरवीरस्त्रजं-गले ।
संपृच्छन् ररासदं, पुरोयादितडिण्डिमम् ॥ ७३ ॥ उद्गिरन्तो मुखे जारदोपं तस्य न चेशितुः । निन्युरारक्षकास्त्रस्य, सन्नाभ्यर्णं सुदर्शनम्
॥ ७४ ॥ सतीमत्सिका धीक्ष्यासम्बद्धं तत्-मनोरमा । दृष्ट्वो धृदाचिदन्मोधिः, सीमां मुखेत् न मत्पतिः ॥ ७५ ॥ जिनेन्द्रं मनसि
कृत्योदिरय शासनदेयताम् । तस्यौ प्रतिमया गर्भगारमेव मनोरमा ॥ ७६ ॥ उत्पातशान्तिर्मे पत्युर्भविष्यति यदा तदा । वत्सगं पार-
यिष्यामि, नान्यथेलस्त्वभिप्रदः ॥ ७७ ॥ अत्रान्तरेऽभवद् व्योम्नि, दिव्या वाणी मनोरमे ! । सान्निध्यं ते विधास्यामः, पत्युस्त्वं माऽ-
धृति कृपाः ॥ ७८ ॥ इतश्चारक्षका निन्युर्वेदिभूसौ सुदर्शनम् । शूलिकायां न्यबुञ्जोमा, हाहारवपरे जने ॥ ७९ ॥ जज्ञे दिव्यानुभावेन,
शूलिका सिंहविष्टरम् । राज्ञप्रहारा हाराश्च, धमबुः श्रेष्ठिनो गले ॥ ८० ॥ केयूराण्यभवन् धाहोः, पादयोर्नूपुरान् पुनः । प्रीयायां
प्रीयाभरणं, शस्त्रयाताश्च वत्तनौ ॥ ८१ ॥ ततस्तदद्भुतं राज्ञे, विज्ञप्तमधिकारिभिः । सतञ्चो विसयस्मेरस्तत्रागात् पार्थिवः स्वयम् ॥ ८२ ॥
दिव्यसिंहासनासीनं, नानालङ्कृतलङ्कृतम् । कल्पवृक्षमिवैक्षिष्ट, साक्षाद् भूपः सुदर्शनम् ॥ ८३ ॥ ततः सर्वोद्गमालिङ्ग्य, सानुतापं बहन्
मनः । ऊचे पुण्यात्मनेकेन, मत्पुत्रं शोभतेऽधिकम् ॥ ८४ ॥ हा ! धिग् विचारश्चून्यस्याज्ञस्याऽज्ञानं ममेदृशम् । स्त्रीणां वचसि-विश्वासो
यः कुर्यात् स करोतु हा ! ॥ ८५ ॥ दिव्या स्वदृष्ट्या दृष्टोऽसि, श्रेष्ठिन् ! जीवन् स्वकर्मभिः । इत्याद्युक्त्वाऽबदद् भूपः, धमस्याऽऽगो महा-

शय ! ॥ ८६ ॥ पट्टभरकन्धमारोप्य, ततो राजा सुदर्शनम् ॥ ८७ ॥ जनतां वदयामास,
हर्षोत्कर्षात् मनोरमाम् । धार्मिके ! पारयोत्सर्गं, क्षेमेणाऽऽगात् पतिस्त्व ॥ ८८ ॥ निर्वन्धेन नृपपृष्ठः, श्रेष्ठी तथ्यमचीकथत् । सोऽव-
गचीकरः सर्वं, तर्होवमद्युवंस्तदा ॥ ८९ ॥ अभयानिमग्रे कुब्जं, श्रेष्ठी विद्वप्य पार्थिवम् । अमयं दापयामास, पीठितोऽपीक्षुरु(स)द्रसः ॥ ९० ॥
सत्कृत्य दिव्यवस्त्राचौर्यदुमानपुरस्सरम् । प्राहिणोद् गजमारोप्य, पार्थिवः श्रेष्ठिनं गृहे ॥ ९१ ॥ जिनधर्मानुभावं तद्, वीक्ष्य साक्षात् क्षमा-
पतिः । पिपासुरिव पीयूषेऽर्द्धधर्मं प्रेमवानभूत् ॥ ९२ ॥ स्वभयाद्भया राक्षी, स्वमुद्रन्ध्य व्यपद्यत । परस्मिञ्चित्तितं पापं, प्रायः पतति
चाऽऽत्मनि ॥ ९३ ॥ कारागारादिबासारात्, संसारात् श्रीसुदर्शनः । विरक्तात्मा परिग्रज्यामुपादत्तैकचित्तः ॥ ९४ ॥ पण्डिता पाट-
लीपुत्रे, देवदत्तान्तिके गता । तत्पुरे वर्णयलस्य, शीलदाढ्यं मुनेर्भूषम् ॥ ९५ ॥ सामर्प गणिकाऽप्याख्यत्, किं वर्णयसि तं भूषम् ? ।
अङ्गुल्या नर्त्तयान्यग्रे, यदि पश्यामि तं क्वचित् ॥ ९६ ॥ भ्रमन् गोचरचर्यायां, दैवात् तत्रागतो मुनिः । कपटआवकीभूय, नीतः पण्डितया
गृहे ॥ ९७ ॥ बहुधा द्वारमुन्मुद्याभ्यर्थितो देवदत्तया । मुनिर्न शीलमर्यादां, घालयाऽब्धिरिवासुचत् ॥ ९८ ॥ ततो जातातिनिर्बेदो, मुनि-
निर्गल्य तद्गृहात् । इमशाने प्रतिमया तस्यौ, कर्मनिर्मूलनैकधीः ॥ ९९ ॥ व्यन्तरीभूतया तत्राऽभययाऽस्त्युपसर्गितः । सुदर्शनमुनिर्ध्यानतिरे-
फात् प्राप केवलम् ॥ १०० ॥ सुरैर्निर्मितमध्यास्य, सुवर्णकमलं मुनिः । मोक्षनिद्रापहां चक्रे, सुधादेश्यां स देशनाम् ॥ १०१ ॥ केचिद् यतित्वं
केचिच्च, श्रावकत्वं प्रपेदिरे । प्रबुद्धा चाभया देवदत्ता धान्यपि पण्डिता ॥ १०२ ॥ मन्यारविन्दवदनानि विकास्य तेजोराशिः सुद-
र्शनमुनिः स्वपदप्रचारैः । कर्मासम्भूयस्मपास्य निरस्तशोकलोकाप्रमस्तकमणिश्रियमाससाद् ॥ १०३ ॥ इति श्रीसुदर्शनमहोपनिषत्कथानकम् ॥

अथ श्रीगाङ्गेयर्षिः प्ररुच्यते—

जीवाणुववाय-पवेसणाह पुच्छित्तु वीरजिणपासे । निणिहत्तु पंचजामं, गंगेओ जयउ सिद्धिगओ ॥ १०७ ॥
व्याख्या—‘गाङ्गेयः’ मुनिः ‘जयतु’ जयमनुभवतु, किंविशिष्टः ? सिद्धिं गतः, किं कृत्वा ? “निणिहत्तु” गृहीत्वा, किं ? पञ्चयामं
धर्ममिति गम्यम् । कस्मिन् ? वीरजिणपार्श्वे । पुनः किं कृत्वा ? पृष्ठा, किं तत् ? उपपात-प्रवेशनादि, केषां ? जीवानाम् । इति गाथासु-
सार्यः ॥ १०७ ॥ भाषार्येऽध्यायम्—

अन्येषुः समवासार्योत्, श्रीवीरः सपरिच्छदः । चैले दूतिपलासा(शा)ल्ये, वाणिजग्रामसन्निधौ ॥ १ ॥ तत्र पार्श्वजिनापत्यं,
गाङ्गेयः श्रमणाप्रणीः । स्थित्वाऽन्तेऽपृच्छदर्हन्तं, समप्रैधर्यंशालिनम् ॥ २ ॥ निरन्तरं सान्तरं बोत्सद्यन्ते नारका विमो ! ? । निरन्तरं
सान्तरं चोत्सद्यन्त इत्यवक् प्रमुः ॥ ३ ॥ तथाऽसुरकुमारदिपृच्छायां श्रेयमुत्तरम् । तदेवापृच्छदर्हन्तं, गाङ्गेयः पुनरप्यदः ॥ ४ ॥
पृथ्वीकायादयः स्वामिन् !, सान्तरं वा निरन्तरम् । उत्पद्यन्ते ? सान्तरं नोत्पद्यन्ते ते निरन्तरम् ॥ ५ ॥ द्वीन्द्रियादयश्चात्येवं, यावद्
वैमानिकाः सुराः । निरन्तरं सान्तरं चोत्सद्यन्त इत्यवक् प्रमुः ॥ ६ ॥ निरन्तरं सान्तरं बोद्धर्तन्ते नारकाः प्रमो ! ? । निरन्तरं सान्तरं
बोद्धर्तन्त इत्यवक् जिनः ॥ ७ ॥ पृथ्वीकायादयः स्वामिन् !, सान्तरं वा निरन्तरम् । उद्धर्तन्ते ? सान्तरं नोद्धर्तन्ते ते निरन्तरम् ॥ ८ ॥
निरन्तरं सान्तरं चोद्धर्तन्ते द्वीन्द्रियादयः । यावद् वैमानिका देवा, श्रेयं प्रश्नानुगोत्तरम् ॥ ९ ॥ सोऽपृच्छत् पुनरर्हन्तं, कतिवेषा !
प्रवेशना ? । श्रीवीरः स्माह गाङ्गेय !, कथ्यते सा चतुर्विधा ॥ १० ॥ नृतिर्यक्-नरकामर्त्यभेदात् ‘सा चतुर्विधा । गर्भजापर-
भेदेन, नरप्रवेशना द्विधा ॥ ११ ॥ इत्यादि बहुधा तस्य, प्रश्नोत्तरकदम्बकम् । श्रेयं प्रज्ञप्तिवो विज्ञेनोत्रोक्तं ग्रन्थगौरवात् ॥ १२ ॥
पुनः-ऽग्राह प्रमुल्लोकोऽयं पार्श्वस्वामिनोदितः । लोक्यत इति चान्वर्याद् शुबो नित्यत्र श्लाघतः ॥ १३ ॥ नृतिर्यक्-नारकामर्त्यमवेष्टुपत्ति-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयेऽद्यः ।
गाङ्गेयर्धि-
वच्छब्दता ।

॥ १२१ ॥

गाङ्गेयर्षि-
वक्तव्यता ।

जिनपालित-
र्विप्रबन्धः ।

रङ्गिनाम् । ययाऽर्जितानामुदयान्, स्यात् शुभाशुभकर्मणाम् ॥ १४ ॥ इत्यादिकं प्रभोर्वक्तव्यं, स तदाकर्ण्य युक्तिमतः । गाङ्गेयश्चित्रसन्देहस्त
सर्वज्ञममन्यत ॥ १५ ॥ कृताञ्जलिस्थोत्थाय, प्रभुं नत्वा व्यजिज्ञपत् । पञ्चयामं प्रभूपान्ते, घर्ममिच्छामि सेवितुम् ॥ १६ ॥ सप्रति-
क्रमणं पञ्चयामं धर्मं प्रपद्य सः । प्रभूपान्ते तदारभ्य, विजहारार्द्धद्वयम् ॥ १७ ॥ व्रतमाराध्य गाङ्गेयो, वह्न्यब्दानि निर्मलम् ।
सर्वदुःखक्षयं मोक्षं, लेभे कर्मक्षयोद्भयम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपञ्चमाङ्गोक्तश्रीगाङ्गेयर्विसम्बन्धः ॥

अथ जिनपालितर्वि प्रस्तावयन्ति—

इष्कारसंगधारी, सीसो वीरस्स मासिएण गओ । सोहम्मे जिणपालियनामा सिजिझस्सइ विदेहे ॥ १०८ ॥

व्याख्या—व्याख्यायः सुगम एव ॥ १०८ ॥ भावार्थश्चायम्—

चम्पायां पुरि माकन्द्यभिधानः सार्यपोऽभवत् । तस्याभूतां सुतौ ख्यातौ, जिनात् पालित-रक्षितौ ॥ १ ॥ वारनेकादशाम्भोधौ, बाह-
नानि प्रपूय तौ । तारुण्येऽर्जयतो भूरिव्यवसायवशाद् धनम् ॥ २ ॥ तौ द्वादशमवेलायां, पितृभ्यां वारितावपि । प्रपूय यानपात्राणि, चेल-
तुर्वाङ्घ्रिर्वर्त्मनि ॥ ३ ॥ भग्नः (भिन्नः) पोतो महोत्पातैः, फलकं प्राप्य तावुभौ । रत्नद्वीपं गतौ यत् स्युरुपायाः प्रबलायुपि ॥ ४ ॥ रत्नद्वीप-
निवासिन्या, देव्या नीतौ स्ववेश्मनि । तयाऽनुभवतः साकं, भोगान् सार्यपतेः सुतौ ॥ ५ ॥ सुरेन्द्रादेशतोऽन्येषु, सुस्थितौ लवणाधिपः ।
शुद्धायं लवणाम्भोधेः, सङ्करस्याऽऽह किङ्करान् ॥ ६ ॥ मिलन्तीषु व्यन्तरीषु, रत्नद्वीपाधिपा सुतौ । सार्येशाऽऽत्मजयोस्तत्र, यान्ती
शिक्षामियं(मां) ददौ ॥ ७ ॥ भद्रौ ! भवद्भ्यां मद्ग्रेहे, क्रीडा कार्या यथासुखम् । प्राक्-प्रतीच्युत्तराशाश्वनखण्डेषु चान्वहम् ॥ ८ ॥
दक्षिणाशावने नैव, गन्तव्यं कर्हिचित् पुनः । यतो दृष्टिविपस्तत्र, दन्दश्चकोऽस्ति दारुणः ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वा सा ययौ वार्द्धिशुद्धयर्थं

तावुभावपि । श्रीहतो भवने देव्यास्तथा त्रिषु वनेष्वपि ॥ १० ॥ दक्षिणाशावनेऽन्येषु दुर्गन्धमुपलभ्य तौ । विस्मितौ पुरतो गन्तुं, प्रवृत्तौ पश्यतः शवान् ॥ ११ ॥ शूलारूढं नरं तत्रैकं क्रन्दन्तमपश्यताम् । पप्रच्छतुश्च तं कस्त्वं ? केनेत्यं वा कदर्थितः ? ॥ १२ ॥ सोऽप्याचक्ष्यावदं भद्रौ ! सांयात्रिकवणिक्सुतः । भग्नपोतोऽनया देव्याऽत्रानीतो नीतिबाहया ॥ १३ ॥ मया सममसौ भोगान्, मुक्तवत्येकदा पुनः । कस्मिंश्चिदपराधेऽल्पे, शूलायां मामदात् कुया ॥ १४ ॥ एवं व्यापादिता देव्याऽनया हि दत्तशो नराः । तत् क्षुत्वा तौ भयभ्रान्तचेतस्काविवमूचतुः ॥ १५ ॥ भो भद्र ! कोऽप्युपायोऽस्ति ? येनास्मात् सङ्कटाद् वयम् । छुटामः स पुमानाख्यद्वन्त्राऽऽस्ते पूर्वविग्वने ॥ १६ ॥ प्रासादं सेलकाभिर्यो, यक्षोऽसौ वाजिरूपभृत् । चतुर्दशष्टमी-राका-ऽमावास्यासु भ्रमन् वने ॥ १७ ॥ कं तारयामि ? कं पालयामीत्युच्चैर्वदेद् यदा । तदा भवद्भ्यां तत्पूजा, कर्त्तव्याऽऽर्त्तिविनाशिनी ॥ १८ ॥ बाल्यं च पुरतस्तस्य, नाथ ! नो तारयेति सः । तारयिष्यति तत् क्षुत्वा, गतौ तौ निजवेदमनि ॥ १९ ॥ क्षुत्वा यक्षवचोऽन्येषुः, पर्वाहे तौ तदन्तिकम् । गत्योचिवांसौ भो ! आवां, नाथ ! तारय पालय ॥ २० ॥ यक्षोऽवादीदहो ! भद्रावारोप्य पृष्ठमात्मनः । युवां नेष्यामि चम्पायां, कार्यमेतद् वचः परम् ॥ २१ ॥ हावभावैर्यदि क्षोभं, यास्यथो देवताकृतैः । तदा वां पातयिष्यामि, बार्द्धौ सा वां हनिष्यति ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वाऽऽरोप्य तौ पृष्ठं, प्रतिचम्पं च चाल सः । इतश्च शोधयित्वाऽर्द्धि, सा देवी गृहमागमत् (वा) ॥ २३ ॥ तत्राय तावपश्यन्ती, विज्ञायावधिना द्रुतम् । क्षोभयामास तौ हावभावैस्तदृष्टमेव सा ॥ २४ ॥ परं न क्षुम्यतस्तौ तु, ततोऽसौ जिनरक्षितम् । क्षोभयामास यक्षोऽब्धौ, चिक्षेवैपाऽवधीष्ट तम् ॥ २५ ॥ हावभावैर्धनेर्देव्या, न क्षुब्धो जिनपालितः । नीतः क्षेमेण यक्षेण, चम्पायां मिलितः पितुः ॥ २६ ॥ सुखी जातः क्रमाद् वीरोपान्ते प्रप्रग्य शुद्धधीः । आद्ये कल्पे समुत्पेदे, विदेहे शिवमाप्स्यति ॥ २७ ॥ इति श्रीजिनपालितसम्बन्धः ॥

अथ धर्मरुचिमहर्षिरुच्यते—

तीयद्वाए चंपाए, सोमपत्नीइ जत्स कडुतुंयं । दिन्नं नागसिरीए, उवज्जिओऽणंतसंसारो ॥ १०९ ॥
सो धम्मयोससीसो, सुच्चा मासखमणपारणए । धम्मरुई संपत्तो, विमाणपवरम्मि सवट्ठे ॥ ११० ॥

व्याख्या—एतयोर्गोथयोरक्षरार्थः सुगम एव । नवरम्—“तीयद्वाए” सि अतीतकाले “चंपाए” सि चम्पापुर्यां “सोमपत्नीए” सि सोमनाम्नः—द्विजस्य पत्न्या—भार्यया, शेषं सुगमम् ॥ १०९-११० ॥ भावार्थस्तु दृष्टान्तगम्यः । स चायम्—

अतीतकाले चम्पायां, पुर्यामासंख्यो द्विजाः । आद्यः सोमः परः सोमदत्तोऽन्यः सोमभूतिकः ॥ १ ॥ नागश्रीभूतश्रीयस्सश्रीरेषा-
मभवन् स्त्रियः । सतश्चा चारकेणैते, मुञ्चतेऽन्योन्यमन्यहम् ॥ २ ॥ सोमविप्रस्य नागश्रीप्रियाया वारकोऽन्यदा । आगादेकत्र मित्राणां,
त्रयाणां जेमनक्रमात् ॥ ३ ॥ तथा तु व्यञ्जनस्थाने, संस्कृतं कटुतुन्वकम् । भक्त(व्या)मन्यपरीक्षार्थं, विन्दुर्दत्तो निजानने ॥ ४ ॥ अतीवकटुको
लमस्तदेकत्रैव रक्षितम् । भोजनावसरे प्राप्ते, न तेषां परिवेषितम् ॥ ५ ॥ इतश्च धर्मरुच्याल्लो, मासक्षपणपारणे । तस्या गेहाङ्गणं प्राप्ते,
मुनिर्भिक्षाकृते कृती ॥ ६ ॥ स(त)इ व्यञ्जनं यथा नागश्रिया मा यातु संस्कृतम् । ध्यात्वेति मुनये तस्मै, दत्तं तत् कटुतुन्वकम् ॥ ७ ॥
तदान्वोऽर्जितोऽनन्तः(न्त)संसारो दुःखदस्तथा । अपूर्वलाभं मन्यानो, मुनिरागादुपाश्रये(यम्) ॥ ८ ॥ गुरवे धर्मघोषाय, तेनादर्शि स्वपा-
त्रकम् । सोऽपि गन्यादिनाऽज्ञासीद्, व्यञ्जनं तद् विपोषयम् ॥ ९ ॥ परिष्ठाप्यं तदादिक्षत् श्रीधर्मरुचये गुरुः । ततस्तदर्थमत्ययं, निर्ममो
निरगाद् घदिः ॥ १० ॥ एकस्मिन् पतिते विन्दो, प्रमादात् स्थण्डिलावनौ । वीक्ष्यात्र कीटिकाश्रुत्यं, दृष्यो कारुण्यतो मुनिः ॥ ११ ॥
भूयान् स्यात् प्राणिसंहारोऽस्मिन् परिष्ठापिते सति । तदेकस्यात्मनो युक्तं, मृत्युतः प्राणिरक्षणम् ॥ १२ ॥ ध्यात्वेत्याहारितं तेन, व्यञ्जनं

तातुमावपि । श्रीहृतो भवने देव्यास्तया त्रिषु वनेष्वपि ॥ १० ॥ दक्षिणाशावनेऽन्येद्युर्दुर्गन्धमुपलभ्य तौ । विस्मितौ पुरतो गन्तुं, प्रदृचौ
पश्यतः शवान् ॥ ११ ॥ शूलारूढं नरं तत्रैकं कन्दन्तमपश्यताम् । पप्रच्छतुश्च तं कस्त्वं ? केनेत्थं वा कदर्थितः ? ॥ १२ ॥ सोऽप्या-
चख्यवाचं भद्रौ ! सांयान्त्रिकवणिक्सुतः । अग्नयोतोऽनया देव्याऽत्रानीतो नीतिवाक्यया ॥ १३ ॥ मया सममसौ भोगान्, मुकुवत्येकदा
पुनः । फस्मिच्चिद्वपराधेऽल्पे, शूलायां मामदात् क्रुधा ॥ १४ ॥ एवं व्यापाविता देव्याऽनया हि शतशो नयः । तत् श्रुत्वा तौ भय-
भ्रान्तचेतस्काविदमूचतुः ॥ १५ ॥ भो भद्र ! कोऽप्युपायोऽस्ति ? येनास्मात् सङ्कटाद् वयम् । छुटामः स पुमानाख्यदत्राऽऽस्ते पूर्वविगृवने
॥ १६ ॥ प्रासावै सेलकाभिल्यो, यक्षोऽसौ घाजिरूपश्च । चतुर्दश्यष्टमी-राक्त्र-ऽमावास्यासु भ्रमन् वने ॥ १७ ॥ कं तारयामि ? कं
पालयामीत्युबैर्वदेद् यदा । तदा भवद्भ्यां तत्पूजा, कर्तव्याऽऽर्त्तिविनाशिनी ॥ १८ ॥ वाच्यं च पुरतस्त्वस्य, नाथ ! नो तारयेति सः । तार-
यिष्यति तत् श्रुत्वा, गर्तौ तौ निजवेदमनि ॥ १९ ॥ श्रुत्वा यक्षवचोऽन्येद्युः, पर्वदि तौ तदन्तिकम् । गत्वोचिवांसौ भो ! आवां, नाथ !
तारय पालय ॥ २० ॥ यक्षोऽवादीदहो ! भद्रानारोप्य घृष्टमात्मनः । युवां नेष्यामि चम्पायां, कार्यमेतद् वचः परम् ॥ २१ ॥ हावभावैर्यदि
क्षोभं, यास्यथो वैवताकृतैः । तदा वां पातयिष्यामि, वार्द्धौ सा वां हनिष्यति ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वाऽऽरोप्य तौ घृष्टं, प्रतिचरन् पंचाल
सः । इतश्च शोधयित्वाऽब्धिं, सा वैवी गृहमागमत् (वा) ॥ २३ ॥ तत्राय तावपश्यन्ती, विज्ञायावधिना द्रुतम् । क्षोभयामास तौ हाव-
भावैस्तत्पुष्टमेव सा ॥ २४ ॥ परं न क्षुभ्यतस्तौ तु, ततोऽसौ जिनरक्षितम् । क्षोभयामास यक्षोऽन्यौ, चिक्षेवैयाऽवधीच तम् ॥ २५ ॥
हावभावैर्वैर्नेर्देव्या, न क्षुब्धो जिनपालितः । नीतः क्षेमेण यक्षेण, चम्पायां मिलितः पितुः ॥ २६ ॥ सुखी जातः क्रमाद् वीरोपान्ते
प्रप्रग्य शुद्धयीः । आद्ये कल्पे समुत्पेदे, विदेहे शिवमाप्स्यति ॥ २७ ॥ इति श्रीजिनपालितसम्बन्धः ॥

अथ धर्मरुचिर्महर्षिरुच्यते—

तीयद्वाए चंपाए, सोमपत्नीइ जस्स कडुतुवं । दिन्नं नागसिरीए, उवज्जिओऽणंतसंसारो ॥ १०९ ॥

सो धम्मघोससीसो, सुवा मासलमणपारणए । धम्मरुई संपत्तो, विमाणपवरम्मि सबट्ठे ॥ ११० ॥

व्याख्या—एतयोर्गाथयोरक्षरार्थः सुगम एव । नवरम्—“तीयद्वाए” ति अतीतकाले “चंपाए” ति चम्पापुर्यां “सोमपत्तीए” ति सोमनाम्नः—द्विजस्य पत्न्या—भार्यया, शेषं सुगमम् ॥ १०९-११० ॥ भार्ययस्तु दृष्टान्तगन्धः । स चायम्—

अतीतकाले चम्पायां, पुर्यामासंख्यो द्विजाः । आद्यः सोमः परः सोमदत्तोऽन्यः सोमभूतिकः ॥ १ ॥ नागश्रीभूतश्रीयस्वश्रीरेषा-
ममघन् खियः । सतत्रा चारकैणैते, मुञ्चतेऽन्योन्यमम्यहम् ॥ २ ॥ सोमविप्रस्य नागश्रीप्रियाया चारकोऽन्यदा । आगादेकत्र मित्राणां,
त्रयाणां जेमनक्रमात् ॥ ३ ॥ तथा तु व्यञ्जनस्थाने, संस्कृतं कटुतुम्बकम् । भक्त(व्या)भव्यपरीक्षार्यं, विन्दुर्दत्तो निजानने ॥ ४ ॥ अतीवकटुको
लप्रसूदेकत्रैव रक्षितम् । भोजनावसरे प्राप्ते, न तेषां परिवेषितम् ॥ ५ ॥ इतश्च धर्मरुच्याख्यो, मासक्षपणपारणे । तस्या गेहाङ्गणं प्राप्तो,
मुनिर्भिक्षाकृते कृती ॥ ६ ॥ स(त)द् व्यञ्जनं यथा नागश्रिया मा यातु संस्कृतम् । ध्यात्वेति मुनये तस्मै, दत्तं तत् कटुतुम्बकम् ॥ ७ ॥
तदानतोऽर्जितोऽनन्तः(न्त)संसारो दुःखदस्तथा । अपूर्वलाभं मन्वानो, मुनिरागदुपाश्रये(यम्) ॥ ८ ॥ गुरवे धर्मघोपाय, तेनावर्शि स्वपा-
त्रकम् । सोऽपि गन्धादिनाऽश्वासीद्, व्यञ्जनं तद् विपोषमम् ॥ ९ ॥ परिष्ठाप्यं तदादिक्षत् श्रीधर्मरुचये गुरुः । सतस्तदर्थमत्यर्थं, निर्ममो
निरगाद् बहिः ॥ १० ॥ एकस्मिन् पतिते विन्दौ, प्रमादात् स्थण्डिलावनौ । वीक्ष्यात्र कीटिकामृत्युं, दृष्यो कारुण्यतो मुनिः ॥ ११ ॥
भूयान् स्यात् प्राणिसंहारोऽस्मिन् परिष्ठापिते सति । तदेकस्यात्मनो युक्तं, मृत्युतः प्राणिरक्षणम् ॥ १२ ॥ ध्यात्वेत्याहारितं तेन, व्यञ्जनं

तद् विनोपमम् । मृत्वाऽनुत्तरविमानेऽमृद्, देवोऽनशनपूर्वकम् ॥ १३ ॥ ज्ञातव्यतिकरैर्भौतिकैर्गणिघातातिपातकात् । गृहात् निष्कासिता
नागश्रीः सोमाद्यैर्द्विजन्मभिः ॥ १४ ॥ कास-श्वादिमी रोगैस्तत्कालमतिपातकैः । अस्त्रा षोडशसङ्ख्याकैर्नागश्रीरतिदुस्तहैः ॥ १५ ॥
मृत्वाऽगात् नरके षष्ठे, ततो मत्स्येष्वथाभवत् । सप्तमोन्वो पुनर्मत्स्यस्ततः पष्ठ्यामगादसौ ॥ १६ ॥ एवं गोशालक इव, भ्रान्त्वाऽन-
न्तान् भवानपि । नागश्रीः कर्मदोषेण, दुःखं सेहेऽतिदुस्तहम् ॥ १७ ॥ धम्पापुर्यामयो सार्यबाहः सागरदत्तकः । भद्रा तस्य प्रिया
तस्याः, पुत्र्यमूत् सुकुमालिका ॥ १८ ॥ पावनं यौवनं प्राप्ता, सा कमात् कर्मयोगतः । परिणीता सागरेण, जिनदत्ताऽऽत्मजन्मना
॥ १९ ॥ तत्तर्पणमनुभूयामिस्तदलं निशि तत्पतिः । तां मुक्त्वाऽगाद् गृहं हा ! हा !, कर्मणां विपत्ता गतिः ॥ २० ॥ जामातृपित्रोस्त-
त्पित्रा, रुदती वीक्ष्य तां प्रणे । उपाळम्भोऽर्पितः सूनोराचारः कोऽयमत्र भोः ! ? ॥ २१ ॥ पितृभ्यां सागरोऽत्यन्तमुक्तोऽप्युचे गतत्रयः ।
परममौ विशान्यस्मि, रघुशान्येतां न पाणिना ॥ २२ ॥ पित्रा तन्निर्णयं ज्ञात्वा, द्रमकायान्यवाऽर्पिता । स्वपुत्री सोऽपि तां त्यक्त्वा, कृत्वाऽ-
गात् कर्परे फरे ॥ २३ ॥ ततः पितृगृहे मिक्षां, ददौ मिक्षाचराय मा । साध्वीपार्थेऽन्यदा धर्मं, निशम्योपाददे व्रतम् ॥ २४ ॥ पष्ठा-
ष्टम-पक्ष-मासक्षपणादितपांस्यसौ । तेषेऽतिदुस्तहान्यार्या, स्वशक्त्या सुकुमालिका ॥ २५ ॥ वारिताऽर्योभिरन्याभिः, साऽगाद् घदिरुपा-
ध्रयात् । साध्वीशिक्षाद्यसहनादतिवीर्यप्रतपोमिषात् ॥ २६ ॥ गणिकां देवदत्ताख्यां, नटपञ्चनियेक्षिताम् । दैवात् तत्राऽगतो वीक्ष्याऽर्यो दध्यौ
सुकुमालिका ॥ २७ ॥ धन्येयं यां निपेवन्ते, पञ्चामी युगपत् नराः । अथन्याऽहं यदेकोऽपि, पुमानाद्रियते न माम् ॥ २८ ॥ तदस्य
तपसः कश्चित्, प्रभावोऽस्ति यदा तदा । ममापि मूयात् प्रेक्षेवं, निदानमिति साऽवनोत् ॥ २९ ॥ ततः क्रमेण सा जज्ञे, देहोपकृति-
यक्नुता । मृत्वा चेशानकल्पेऽमृद्, देववेद्या विधेर्वशात् ॥ ३० ॥ ततश्च्युत्वाऽय काम्पील्यपुरे द्रुपदभूमजः । कुक्षौ चुलन्यास्तत्पत्न्याः,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
षष्ठमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।
धर्मरुचिसु-
निसम्बन्धः ।

॥ १२३ ॥

धर्मरुचिमु-
निसम्बन्धः।

जिनदेवर्षि-
सम्बन्धः।

पुत्रीत्वेनोदपद्यत ॥ ३१ ॥ द्रौपदीत्याख्यया ख्याता, जाताऽसौ यौवनोन्मुखी । पित्राऽकार्यतिवाहभ्यात्, तत्स्वयंवरमण्डपः ॥ ३२ ॥
दशार्ह-कृष्णाद्याः पञ्च, पाण्डवाभ्यापरे नृपाः । परे(रः)सहस्रा दूतेनाऽद्भुता द्रुपदभूमुजा ॥ ३३ ॥ द्रौपद्या पाण्डवाः पञ्च, द्यूताः
स्वयंवरे यताः । प्रागनिदानवशात् कर्म, यद्धं भवति नान्यथा ॥ ३४ ॥ तत्प्राणिग्रहणं जज्ञे, जग्मुः पञ्चापि पाण्डवाः । स्वस्थानमेतया
साद्धं, भोगान् पुमुजिरे चिरम् ॥ ३५ ॥ इति श्रीज्ञाताधर्मकथाऽनुसारेण द्रौपद्युपलक्षितश्रीधर्मरुचिमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथ जिनदेवाख्योत्तमपुरुषं प्रस्तावयन्ति—

पालिय मंसनियत्तिं, विज्जेहिं पभणिओ वि गेलन्ने । पवइओ सिद्धिपुरं, संपत्तो जयउ जणिदेवो ॥ १११ ॥

व्याख्या—व्याख्या सुगमैव । नवरम्—“गेलन्ने” चि तीप्ररोगायस्थायामपि ॥ १११ ॥ भावार्थश्चायम्—

अर्हन्निमत्रोऽभवत् श्रेष्ठी, द्वारवत्यामुपासकः । अनुद्धरीति तत्पत्नी, जिनदेवाहयः सुतः ॥ १ ॥ अन्येनुरुमरोगेण, प्रत्तोऽभूद्
जिनदेवकः । पैरीर्विनाऽऽमिपं व्याधेर्न शान्तिरिति भाषितः ॥ २ ॥ पितृभ्यामपि रोगेण, तदर्थमुदितस्तु सः । चक्रे नियममङ्गं नो,
प्रसृतैयं व्यचिन्तयत् ॥ ३ ॥ “यं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं, न चापि भग्नं चिरसञ्चितं व्रतम् । यं हि मृत्युः सुविशुद्धकर्मणो, न चापि
शीलस्त्पलितस्य जीवितम् ॥ ४ ॥” त्रियेऽहमिति सञ्चिन्त्य, दुस्साध्यव्याधियाधया । प्रत्याचख्यौ स्वयं सर्वं, सावयं श्रेष्ठिनन्दनः ॥ ५ ॥
कथञ्चित् प्रगुणः कर्मक्षयोपशमतोऽभवत् । पुण्यमेकं महत्तेजो, जागर्त्तिं जगति स्फुटम् ॥ ६ ॥ प्रत्याख्यातं तथाप्येवं, परित्रन्यां चकार सः ।
शुभध्यानवशात् प्राप, केवलं च क्रमात् शिवम् ॥ ७ ॥ इत्याचयकोफजिनदेवर्षिसम्बन्धः ॥

अथ गाथाद्वयेन श्रीकपिलर्षिं स्तुवन्ति—

दोमासकणपकजं, कोडीए विहु न निद्रियं जस्स । छम्मासं छउमत्थो, विहरिय जो केवली जाओ ॥ ११२ ॥ तथा-
यलमइप्पमुहाणं, इक्कडदासाण पंच य सयाइं । जेण पडिवोहियाइं, तं कपिलमहारिसिं वंदे ॥ ११३ ॥
उयाल्या—एतवोर्गाधयोरक्षरार्थः कयानकादेवावसेयः । नवरम्—“दोमास” इत्यादि द्वयोर्मपयोः—दशरक्तिकामानरूपयोः कन-
कत्त-हेमः कायं-कुलं, ‘कोट्यापि’ शतलक्षशक्तिमक्याऽपि न ‘निद्रितं’ पूर्ण जावमित्यर्थः । तथा “छम्मासं छउमत्थो” त्ति छद्मनि तिष्ठतीति
‘छद्मस्य’ केवलहीनः, कियत्कालं ? पणमासान् यावदिति गम्यं विहृत्य केवल्यभूदिति ॥ ११२-११३ ॥ तथैवम्—

पुर्यामस्तत्र कौशाम्ब्यां, जितदानुनृपाप्रणीः । यत्वासिधेनुञ्जरति, द्विपतां शीर्षगोचरे ॥ १ ॥ नृपासदृशस्तत्रैकः, काश्यपाख्यो
द्विजोऽमयत् । चतुर्दशमहाविद्यास्थानाभ्यायविशारदः ॥ २ ॥ तस्य प्रिया यशानात्री, नन्दनः कपिलाह्वयः । ममार काश्यपस्तस्मि-
न्नापवेव विधेयंशात् ॥ ३ ॥ राक्ष तद्भृत्तिरन्यस्मै, दत्ता स समहोत्सवम् । धृतच्छन्नो ह्यारुढस्तद्रेहाभ्यर्णमीयिवान् ॥ ४ ॥ यथा
करोद तं वीक्ष्य, कपिलोऽदृच्छद्भ्य ! किम् ? । रोदिष्येयाऽपि पुनं स्वं, प्रत्याचक्ष्यो रुदत्यदः ॥ ५ ॥ यत्सैवं त्वत्पिता पूर्वं, गवोऽभूदन्न
वर्तमनि । लघुर्विद्याविहीनस्त्वं, श्रीस्तेनान्यत्र ते गता ॥ ६ ॥ सोऽयक् तर्हि करिष्येऽहं, विद्याभ्यासं जनन्यथ । किं तेन सूनुना यस्य, पितुः
भ्रीगुंज्यते परः ? ॥ ७ ॥ न वत्स ! मत्सरादत्र, कोऽपि त्वां पाठयिष्यति । तदर्थी याहि ते तावमित्रान्ते किन्त्वयक् प्रसूः ॥ ८ ॥ ततोऽम्बां
मुत्कलाप्येप, श्रावस्तीमागतः पुरीम् । इन्द्रदत्तं पितुर्मित्रं, नमस्मौलिर्नमोऽकरोत् ॥ ९ ॥ अपृच्छदिन्द्रदत्तस्त्वं, कुतो वत्स ! त्वमागतः ? ।
छवाञ्जलिपुटः प्रोचे, कपिलो विनयादिदम् ॥ १० ॥ ताव ! ते मित्रपुत्रोऽत्र, विद्यार्थमहमागमम् । प्रसीद विद्यादानेन, त्वं पितुर्निर्विशेष-
वान् (! वत्, नः) ॥ ११ ॥ उक्कोऽसाविन्द्रदत्तेनोद्ब्रूता प्रेम पुत्रजम् । विद्याऽऽदानोद्यमो वत्स !, साम्प्रतं तव साम्प्रतम् ॥ १२ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्काः ।

कपिलवि-
चरित्रम् ।

॥ १२४ ॥

पशुभ्यो निर्विशेषो यद्, विद्याहीनः पुमानपि । इहामुत्र भवेद् विद्या, सर्वसम्पन्निवन्धनम् ॥ १३ ॥ आदत्स्व स्वेच्छया वत्स !, तद् विद्यां मनुषान्तिके । बाह्या हि हेतवः सन्ति, स्ववशाः पुस्तकादयः ॥ १४ ॥ परं मे भोजनं गेहे, नो निष्परिग्रहत्वतः । तेनोक्तं भगवन् ! भिक्षामान्त्रेणाप्यस्तु भोजनम् ॥ १५ ॥ उपाध्यायोऽवदद् वत्स !, पठनं स्यात् न भिक्षया । प्रार्थयित्वे कश्चिदिभ्यं, मुक्त्यर्थं परमेहि ते ॥ १६ ॥ तत्तत्तेन समं शालिभद्रेभ्यस्याऽऽस्पदं ययौ । उभूभुवःस्वरित्वादिगायत्र्याऽस्याऽऽशिपं ददौ ॥ १७ ॥ हृष्टेन श्रेष्ठिना पृष्टः, किमागमनकारणम् ? । उपाध्यायोऽवदत् श्रेष्ठिन् !, महदस्ति प्रयोजनम् ॥ १८ ॥ तत् किं ? स श्रेष्ठिना पृष्टोऽभापिष्ट स्पष्टवागमुम् । वेहि विद्यार्थिनोऽमुष्य, भोजनं श्रेयसेऽसकृत् ॥ १९ ॥ ददामीत्यादरात् तेन, स्वीकृते भोजने ततः । निश्चिन्तस्त्वमुपाध्यायो, वेदादीनभ्यजीगपत् ॥ २० ॥ आदिष्टा श्रेष्ठिना तस्य, दास्येका भोजनार्पणे । मुक्त्वा मुक्त्वा करे सत्याः, कपिलोऽधिजगेऽन्यहम् ॥ २१ ॥ तस्य दास्यस्वभावत्वाद्, दुर्ज्ञेयत्वात् मनोभुवः । तानां विकारयाहुल्याद्, दास्यां चेतोऽन्वरज्यत ॥ २२ ॥ साऽप्यस्मिन्ननुरक्ताऽभूद्, रेमाते प्रेमतो मिथः । अन्येषुस्तद्वृणस्यूता, रहो दासीदमाह तम् ॥ २३ ॥ तत्त्वतः प्राणनाथो मे, त्वमेवाकिञ्चनः परम् । निर्वाहार्थं चेत् सेवेऽन्यं, कार्यो रोपस्त्वयाऽत्र न ॥ २४ ॥ अन्येषुरासीद् दासीनां, पुरे तस्मिन् महोत्सवः । मूल्याभावात् सुमादीनां चिन्ताऽऽर्त्तो दास्यभूतराम् ॥ २५ ॥ चिन्ताऽर्त्तो तां ददुर्वीक्ष्याष्टच्छत् किं सुमुखीदृशी ? । साऽह दास्युत्सवोऽद्याऽऽस्ते, लाघ-पानादिगोचरः ॥ २६ ॥ विगोपित्यामि दासीनां, मध्येऽहं तदभावतः । तत् श्रुत्वाऽघृणितः सोऽपि, मौनमालम्ब्य तस्थिवान् ॥ २७ ॥ साऽऽहलं प्रिय ! खेदेन, धनो नामा धनी पुरे । एकोऽस्याशीर्वचोदातुः, स्वर्णमापौ ददाति सः ॥ २८ ॥ तत् त्वं गच्छाविभावायां, विभावयां धनौकसि । मृदूक्तिभिः प्रबोध्यैनं, हेमो लत्वैहि मापकौ ॥ २९ ॥ प्रागन्यो यातु मा कश्चित्, सकलेऽचलदित्यसौ । वद्धुः नीतः पुरतरक्षः, स्पष्टा(दस्यु)-

पुद्गा पश्यमैः ॥ ३० ॥ स प्रसेनजितो राज्ञस्तेरानीतः पुरः प्रगे । स्वर्णमापक्यां सृप्यां, तत्पृष्ठः स्पष्टमव्रवीत् ॥ ३१ ॥ तत्सत्यवचनात्
तुष्टो, नृपोऽद्यादीदहो ! वदो ! । याचस्व रुचिपर्यन्तं, सर्वं यच्छामि तेऽनघ ! ॥ ३२ ॥ आलोच्य चेतसा सम्यग्, मार्गयिष्यामि तत्
प्रभो ! । इत्युक्त्वाऽशोकवत्रिकां, प्रविष्टः सेत्यचिन्तयत् ॥ ३३ ॥ स्याद् द्विमाप्या न यस्मादि, याचे स्वर्णशतं ततः । यानौको-याहनादीनि,
न ग्युरस्येन तेन मे ॥ ३४ ॥ स्वर्णलक्षं ततो याचे, तेनाल्पेन कियान् भवेत् । सुहृत्-स्वजन-सम्वन्धि-दीनाद्युद्धरणोद्यमः ? ॥ ३५ ॥
कोटिं कोटिशतं कोटिसहस्रं या तदर्थये । एवमिच्छानिष्टुत्तिर्नो, कपिलस्याभवत् तदा ॥ ३६ ॥ शुभकर्मोदयाद् दध्यौ, लोभस्याहो !
प्रगल्भता । द्विमापकार्यमर्यादा, यत् कोट्याऽपि न निष्ठिता ॥ ३७ ॥ अन्यच्च मम मूढत्वं, पश्यतोद्घाट्य चक्षुषी । कीदृशेऽहं कुले जातः ?
कीदृग् मे दुष्टचेष्टितम् ? ॥ ३८ ॥ ज्ञानदानं मयि गुरोः, स्थले कमललालनम् (सुस्थले लालनं तथा) । अकार्पं यदहं दास्या, दासत्वं
प्राकृतोचितम् ॥ ३९ ॥ इति संवेगतो जातिस्पृतिज्ञानमवाप्य सः । देवतादत्तलिङ्गश्रीः, स्वयम्युद्धोऽप्रहीद् व्रतम् ॥ ४० ॥ तत्रैत्य धर्म-
लाभेनैषस्य राजन् ! युष्मिन्नि । तत्पृष्ठो लोभविस्तारं, स्वस्याऽऽख्यायाव्रवीदिदम् ॥ ४१ ॥ “यथा लाभस्तथा लोभो, लाभोऽहोमः प्रवर्त्त(व)ते ।
द्विमापचिन्तितं कार्यं, कोट्याऽपि हि न निष्ठितम् ॥ ४२ ॥” विस्रितो नृपतिः प्रोचे, कोटीरप्यर्पयामि ते । मुञ्च भोगानिवं कष्टानुष्ठानं
किमनुष्ठितम् ? ॥ ४३ ॥ कपिलोऽवगलं कोट्या, राजंस्त्यक्तो मयाऽधुना । गृहवासः स्तुतं भोगैर्भोगिमोगभयङ्करैः ॥ ४४ ॥ कथा-
स्तवमपि मा पापं, दुर्गलेकनिबन्धनम् । घर्मलामोऽस्त्विति प्रोच्य, निर्ययौ कपिलस्ततः ॥ ४५ ॥ निर्ममो निरहङ्कारो, निरीहोऽस्त्वलितव्रतः ।
घात्री विहृत्य पण्मासान्, कपिलः प्राप कैवल्यम् ॥ ४६ ॥ इतश्च विकरालाऽऽसीदत्तपाटश्चपटवी । राजगृहान्तरालेऽष्टादशयोजनवि-
स्तृता ॥ ४७ ॥ तत्राऽऽसन् बलभद्राद्याश्चौराः पञ्चशतीमिताः । ज्ञानेनेकदशसाख्यानं, बोधार्हानबुधत् स तान् ॥ ४८ ॥ उपकारार्थ-

कथार्णवा-
प्यां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।
कर्पिलर्पि-
चरित्रम् ।

॥ १२५ ॥

मेतेषां, तां प्रविष्टोऽटवीं मुनिः । वृक्षारूढो नरो दूरादायान्तं तं ददर्श च ॥ ४९ ॥ आ यातु नोऽभिभूयासौ, साधुरित्येष वरकरः । लात्वा साधुं(धं) क्रुयाऽनेपीत्, पार्श्वं पक्षीपतेर्द्वुतम् ॥ ५० ॥ सेनानीः स्माह दिव्याऽद्याऽद्यातं क्रीडनकं महत् । अज्ञ आज्ञापयद् विज्ञं, नृत्यं नृत्येति मुण्ड ! रे ॥ ५१ ॥ कपिलोऽप्याह भो ! नृत्यं, न ह्वयं(द्य)वादकं विना । यतः सामग्र्यधीनानि, स्युः कार्याण्यसिलान्यपि ॥ ५२ ॥ सालिकावादनं चक्रुस्तत्क्षणे दस्ययोऽखिलाः । समयज्ञो ननर्चर्पिर्जगौ कर्णामृतं हृदः ॥ ५३ ॥ दुःखानुभवभूयिष्ठे, किं भवेऽस्मिन्नशाश्वते । भवेत् तन् कर्म येनाहं गच्छेयं न हि दुर्गतिम् ? ॥ ५४ ॥ प्रबुद्धा मुबके चाऽऽद्ये, केचित् केचिद् द्वितीयके । चौराः पञ्चशतान्येवं, प्रबुद्धा मुबकैः क्रमात् ॥ ५५ ॥ शिष्यानाघाय तान् सर्वाञ्चौरान् कपिलकेयली । बोधयन् भव्यपद्मानि, विजहारोर्वरां चिरम् ॥ ५६ ॥ इति श्रीकपिलब्रह्मर्षिचरित्रम् ॥

अथ हरिकेशचलर्षिं नमस्कृत्यः—

वदूणा तयोरिद्धिं, पडियुद्धा माहणा पउद्धा(ट्टा) वि । जस्साइसेसनिहिणो, हरिणसयलं तयं नमिमो ॥ ११४ ॥ व्याख्या—हरिकेशाः—च(चा)ण्डालास्तेषु बलः—बलनामा तस्युग्रविशेषलं नमस्कृत्य इति क्रियायोगः । “पउद्धा वि” ति प्रकर्षेण ब्रह्मा अपि मुनेर्यष्टि-मुद्यादिप्रहारकरणोद्यतत्वादित्यर्थः, शेषं स्पष्टम् ॥ ११४ ॥ भावार्थः कथानकगम्यः । तथेदम्—

मथुरायामभूत् पुर्या, शङ्खः शङ्खयशा नृपः । यत्प्रतापासहाः शत्रुघ्नका नेशुर्दिशोदिशम् ॥ १ ॥ त्रिवर्गसारं मुक्त्वा सञ्जीवनैक(-सौ, जीवलोक-)-सुखं ततः । निर्विण्णकाम-भोगोऽन्ते, सूरीणामग्रहीद् व्रतम् ॥ २ ॥ गीतार्यो विहरजागात्, सोऽन्येद्युर्हस्तिनापुरे । अमन् गोचरचर्यायां, पद्यामेकां प्रविष्टयान् ॥ ३ ॥ उष्णकाले भवेदुष्णा, मुमुंराभिसमा तु सा । अज्ञानन् प्रविशेद् यस्तु, स विनश्यति निश्चि-

तम् ॥ ४ ॥ सोमदेवो गयाक्षस्यः, पुरोधाः साधुनोदितः । भो ! याम्यनेन मार्गेण, सोऽपि दृष्ट्याविदं हृदि ॥ ५ ॥ नाम्ना हुतवहरध्या-
मिमां यान् कूर्ततामसौ । पश्यामि कुतुं दृढमार्गेण तपस्विनः ॥ ६ ॥ ततोऽयादीद् द्विजो याहि, जगामर्षिः शनैः शनैः । ईर्योपयु-
क्तस्त्रीद्वयायाऽऽगान् तत्र पुरोदितः ॥ ७ ॥ महोष्णोऽप्यभवत् पन्था, द्विमस्पर्शातिशीतलः । तत्स्पर्शात् सोमदेवोऽथ, तन्निरीक्ष्य विसि-
स्मिये ॥ ८ ॥ दृष्यो किं चिन्तितं दुष्टं ?, धिक् मामेव तपोनिधिः । द्रष्टव्यो यत्तपःशक्त्या, शीतत्वं जातमध्यनः ॥ ९ ॥ ततो गतो,
मुनेः पार्थ, भायसारं प्रणम्य तम् । ऊचे दुश्चिन्तितं सानुतापं विप्रो यहन् मनः ॥ १० ॥ संसारसारताऽदर्शि, कपायाणां दुरन्तता ।
जिनधर्मफलं चापि, यर्णितं मुनिना शियम् ॥ ११ ॥ निवेदितः साधुधर्मस्ततः संवेगरङ्कतः । पुरोधाः कृतवत्कालोचितशेषप्रयोजनः ॥ १२ ॥
एत्योपान्ते मुनेर्दीक्षामग्रदीत् साहसाम्रणीः । गृहीतशिखः श्रामण्यं, पालयामास निर्मलम् ॥ १३ ॥ [युग्मम्] परं फरोत्यहङ्कारमसाधुत्तम-
जातिजम् । रूपस्य च मदं नैवं, भावयेद् भवचेष्टितम् ॥ १४ ॥ “सुरो वि कुकुरो होइ, रंको राया वि जायए । दिओ वि होइ मायंगोसंसारे
कम्मदोसओ ॥ १५ ॥” एवं जालादिभिः स्तब्धः, कालं कृत्वा क्रमादसौ । त्रिदशालय उ(मु)त्पेदे, चरणादननुग्रहः ॥ १६ ॥ ज्ञातपूर्वभवः
क(कु)प्तसुरकृत्योऽप्सरोयुतः । स भोगान् भोक्तुमारेभेऽनेकपत्न्योपमस्यतिः ॥ १७ ॥ श्रपाको बलकोट्टा(टा)ख्यो, गङ्गाकुले प्रियाऽस्य तु ।
गीरी तदुदरे द्युत्या, ततोऽसाधुदपयत ॥ १८ ॥ स्वप्ने ददर्श सा चूतं, वसन्तशीविकस्वरम् । पप्रच्छ स्वप्नशब्दार्थपाठकानां पुरः
फलम् ॥ १९ ॥ तेऽप्युचुर्गौरी ! ते चाख्युनोत्पत्तिर्भविष्यति । प्राप्तुं समये सूनुं, गौरी गौरीव कार्त्तिकम् ॥ २० ॥ अपि च—

१ “पुरोऽपि कुतुरो भवति, रंको राजाऽपि जायते । द्विजोऽपि भवति मातङ्गः, संसारे कर्मेदोपतः ॥ १५ ॥”

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।
हरिकेशबल-
महर्षि-
सम्बन्धः ।
॥ १२६ ॥

“जादमयावलेया, मायंगकुलमि एत उपपन्नो । सोहमा-रूपरहिओ, नियंपूणं पि हसणिज्जो” ॥ २१ ॥ चल इत्याएयया रुयातो, वद्धमानः प्रमादभूत् । सर्वत्र भण्डनरतो, विषयद् दुःखरुद(नृ त्व-)सौ ॥ २२ ॥ यन्धूनां पान-मोजन-गीत-नृत्यादिरारिणाम् । स वसन्तोत्सवेऽन्येचु-श्रुकेऽर्भेः सह भण्डनम् ॥ २३ ॥ बहिर्निष्कासितः क्रोधात्, व्रीडवस्त्रान् ददशं सः । अत्रान्तरे विषयरसत्रागाद् विषभीषणः ॥ २४ ॥ व्यापादितोऽसौ मातृद्वैतवस्त्रागतोऽपरः । सपौऽविष इति लक्ष्मो, न मातृद्वैतवस्तु सः ॥ २५ ॥ तन्निरीक्ष्य बलो दृष्टो, शुभकर्मोद-यादो ! । निर्गुणत्वं गुणत्वं या, कारणं दुःख-सौरययोः ॥ २६ ॥ विषयानेष इत्यात्ममयाद् व्यापादितः फणी । परो निर्विष इत्येतैर्जीयन् मुक्तो जनद्वैतैः ॥ २७ ॥ आत्मनो गुण-योपास्त, पुंसां सम्पद्-विपत्फलाः । दोषांस्त्यक्त्वा तदधुना, गुणानेवाऽऽध्याम्यहम् ॥ २८ ॥ चिन्तयन्निति सम्भार, जातिं च त्रिविधस्थितिम् । जातिमदावलेपत्वात्, तथा द्वयकुलोद्भवम् ॥ २९ ॥ धर्मं निशम्य साधूनां, समीपे सम्यगार्हतम् । संवेगातिशयाद् ज्ञे, स मातृद्वैत(ज्ञे)महासुनिः ॥ ३० ॥ पष्ठाष्टम-पक्ष-मास-चतुर्मासवर्गैः क्रमैः (मात्) । शोपिताद्ग-रान्नाथं, विजङ्गे पालयन् प्रथम् ॥ ३१ ॥ पुरी धाराणसीमागात्, पार्श्वजन्मोपशोभिताम् । विहरन् मुनिरन्येचुर्यनेऽस्यात् तिन्दुकाभिचे ॥ ३२ ॥ वधुणावर्जितस्त्रय, गण्डी तिन्दुकयक्षराद् । सेवते मुनिमेकमचित्तस्य ऋषरक्रियः (ऋत्याऽपरक्रियाम्) ॥ ३३ ॥ सुहृद् यक्षोऽ-परस्वाभ्यादाऽऽयातो यनान्तरात् । सुहृत् ! न दृश्यसे कस्मात् ? , पप्रच्छान्योऽप्यदोऽवदत् ॥ ३४ ॥ त्वयान्यकृत्यस्तिष्ठानि, सेयमानो मुनिं सुहृद् ! । ततोऽयादीन् सुहृद् यक्षो, वने सन्ति गमापि ते ॥ ३५ ॥ तदेहि मित्र ! गण्डामः, क्षणमेकं तदन्तिकम् । यन्मामहे भगर्षणी, तेषां स्वशिरसा क्रमान् ॥ ३६ ॥ ततस्तत्र गतो यक्षो, प्रमादात् कथमप्यमी । कुर्वाणा चिकुरां दृष्टाल्लक्ष्मीं तद्वनर्पयः ॥ ३७ ॥

१ “जातिमदावलेपत्, मातृद्वैतं एव उपपन्नः । लोभाय रूपरहिणो, निजबन्धुनामपि हसन्निपः ॥ २१ ॥”

अनुररुपायमूर्तां तौ, हरिकेशवले शृणुम् । कालो यक्षस्य यातेवं, सेवमानस्य तं मुनिम् ॥ ३८ ॥ राक्षः कौशलिकस्याथ, सुता भद्राऽ-
भियाऽभवत् । उग्रोयना कटाऽभिज्ञा, ज्ञान-विज्ञानशालिनी ॥ ३९ ॥ साऽन्येद्युर्विहितलाना, नानाभरणगूषिता । चेटीधृताऽर्चोपकृतिर्गता
तं यक्षमर्षितुम् ॥ ४० ॥ अर्चित्वा तत्र यक्षाचां, सा ददाना प्रदक्षिणाम् । प्रणटरूप-लवण्यं, मलाविलकलेवरम् ॥ ४१ ॥ तपः-
क्षोषितसर्पाङ्गं, जरन्मलिनचीवरम् । मुनिं ददर्शो निष्ठूतं, तं वीक्ष्यावहत्या तथा ॥ ४२ ॥ [युग्मम्] तद् वीक्ष्याचिन्तयद् यक्षः, पापेपा
या हि निन्दति । एनं मुनिमिति ध्यात्वा, यक्षेणाधिष्टिता क्रुधा ॥ ४३ ॥ यत्किञ्चिद् वक्रुमारेभे, यलात् नीता गृहे ततः । वेत्तारो
मन्त्र-तन्त्राणां, राक्षाऽऽद्रुताः सहस्रशः ॥ ४४ ॥ धन्यन्तरिर्भिर्वैद्यैश्चतुर्धा विहिताः क्रियाः । प्रयुक्ता यन्त्र-तन्त्र-मन्त्र-रक्षामण्डलादयः
॥ ४५ ॥ तत् सयं निष्फलं जज्ञे, क्षेत्रे धीजमिवोपरे । अवतीर्णस्ततः पात्रे, यक्षोऽवादीदिदं वचः ॥ ४६ ॥ अनया निन्दितः साधुस्तत्
वस्यैवार्पयन्ति चेत् । मुञ्चामि नान्यथा मोक्षः, साक्षादिन्द्रः समेति चेत् ॥ ४७ ॥ जीवतादिति सञ्चिन्त्य, स्वीकृतं भूमुजाऽपि तत् ।
ततः स्वस्याऽभवद् भद्रा, यक्षाऽऽवेक्षयतात् क्षणात् ॥ ४८ ॥ ततो गृहीतवीवाहोपस्कराऽऽलीपरीधृता । नानालङ्कारसाराङ्गा, भद्राऽ-
गादन्तिकं मुनेः ॥ ४९ ॥ नत्वोत्थाय मुनिं भद्राऽवादीत् साधो ! गृह्णाण मे । स्वयंवराया हस्तेन, हस्तं धृत्याऽवदत् मुनिः ॥ ५० ॥
भद्रे ! सन्निर्निन्दितया, सृतं सङ्कययाऽनया । सिद्धिस्वीयद्वाराणा हि, रज्यन्ति स्त्रीषु नर्पयः ॥ ५१ ॥ जातामर्पेण यक्षेण, वपुराच्छाद्य
तन्मुनेः । भृशं मुष्ठाऽरितलां सन्निभम् । कृत्वा रूपाण्यनेकशः ॥ ५२ ॥ भद्रे ! मम करस्पर्शं, मा कुरु ब्रज दूरतः । यक्षाऽऽवेक्षोऽज्झितः
साधुर्यभागे, तामहर्मुते ॥ ५३ ॥ मन्यमानेव सा स्वप्नं, परीवारपरीधृता । विमनस्का पितुः पार्श्वं, ययौ यक्षविडम्बिता ॥ ५४ ॥
प्रविशन्ती पुरा शात्रधृत्तान्तेन पुरोधसा । यभापे रुद्रदेवेन, नृपाध्यक्षमिदं वचः ॥ ५५ ॥ ऋषिपत्नीश(!) तस्यच्छा, द्विजेभ्यः कल्पते ततः ।

कथार्णवा-
ङ्कायां धृतौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

हरिकेशवल-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ १२७ ॥

हरिकेशवल-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

प्राग्जन्म-
पणिमन्त्रि-
प्रबन्धः ।

अनन्योपायतो राज्ञाऽनुमेनेऽस्यैव साऽर्पिता ॥ ५६ ॥ सुखानस्य तथा सार्द्धं भोगानस्य पुरोधसः । याति कालोऽन्यदा तेनाऽऽरब्धो
यागः पुराद् धृतिः ॥ ५७ ॥ तत्रैयुश्चट्ट-मट्टाद्या, दूरदेशान्तरस्थिताः । यज्ञपत्नी कृता राजपुत्री सैव पुरोधसा ॥ ५८ ॥ इतश्च तत्र
भिक्षार्थं, मासक्षपणपारणे । हरिकेशवलोऽभ्यागात्, श्रमणश्रेणिदेशरः ॥ ५९ ॥ ततः परं द्विजैः सार्द्धं, यदुक्तं यत् श्रुतं कृतम् ।
क्षेयमुत्तराध्ययनद्वादशाध्ययनात् ॥ ६० ॥ न ग्रन्थगौरवादुक्तमिति भावः ॥ इति श्रीहरिकेशवलमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथेपुकारपुरोत्पन्नपणिमन्त्रसम्बन्धाधिकारं प्ररूपयन्त्याचार्यो आर्योत्रयेण—

पलिओवमाइ चडरो, भोए भोसूण पउमगुम्मम्मि । छप्पि य पुव्वयंसा, इसुयारपुरे समुप्पन्ना ॥ ११५ ॥

इसुयारो पुहइवई, देवी कमलावई य तस्सेव । भिगुनामा य पुरोहिय, पवरा भज्जा जसा तस्स ॥ ११६ ॥

दुन्नि य पुरोहियसुया, ते जाया वोहिकारणं तेसिं । सवे ते पवइउं(या), पत्ता अयरामरं ठाणं ॥ ११७ ॥

व्याख्या—आसां तित्थणामपि गाथानामक्षरार्थः कथानकादेव स्पष्टः ॥ ११५-११६-११७ ॥ तत्रेदम्—

श्रीसाकेतपुरे चन्द्रावतंसकनृपोऽभवत् । तत्सुतो मुनिचन्द्राल्प्यस्तद्वत्तं राज्यमन्वशात् ॥ १ ॥ निर्विण्णः काम-भोगेभ्यो, मुनिचन्द्रो
नृपोऽन्यदा । भ्रातुः सागरचन्द्रस्योपान्ते व्रतमशिश्रयत् ॥ २ ॥ चचाल गुरुभिः सार्द्धमसौ देशान्तरं प्रति । ग्रामं प्रविष्टो भिक्षार्थं,
सार्यभ्रष्टो बभूव च ॥ ३ ॥ अटव्यां क्षुत्-तृषाऽऽरुन्तं, चत्वारो गोपदारकाः । सिपेविरे महर्षे तं, पयोदानाध्यदर्शनैः ॥ ४ ॥
तस्य देशतया बुद्धाश्चत्वारो जगृहुर्ग्रैतम् । जुगुप्सां चक्रुर्दुर्दौ तु, चत्वारोऽपि ययुर्दिवम् ॥ ५ ॥ चित्र-सम्भूतिजीवौ तौ, जुगुप्सावशतो
भवान् । भ्रेमतुश्चाधमान् दास-मृग-मातङ्गसङ्गतान् ॥ ६ ॥ द्वावप्यन्यौ दिवश्च्युत्वा, क्षितिप्रतिष्ठिते पुरे । सुताविभ्यश्चुलेऽभूतां, जाप्रत्यु-

ज्योदयोन्मुतो ॥ ७ ॥ पत्वारः सुहृद्धान्येऽमिलत्रिभ्यसुतास्तयोः । मुक्त्वा भोगान् पठ्यन्ते, धर्मं श्रुत्वा ललुर्व्रतम् ॥ ८ ॥ चिरमाराध्य
चारित्र्यं, ते प्रान्ते प्रायपूर्वकम् । मृत्वाऽवतरुः सौधर्मे, विमाने पद्मगुल्मके ॥ ९ ॥ चतुःपत्योपमान्यायुंभुक्त्वा तत्रेभ्यसूनवः । कुरुदेशे
चेयुकारपुरे पत्वार एव ते ॥ १० ॥ इयुकारामिधो राजा, तस्मिन्ना कमलावती । भृगुः पुरोधास्तपनी, यशेति क्रमतोऽभवन् ॥ ११ ॥
[युगम्] नित्यं लिपतेऽपत्यार्यमत्यर्थं स पुरोहितः । देवोपयाचितं चक्रे, निमित्तज्ञानं स्म पृच्छति ॥ १२ ॥ ज्ञातवन्ताववधिना, तौ
गोपदारकामरौ । यथोत्पत्त्यापहे ह्यावां, गृहे भृगुपुरोधसः ॥ १३ ॥ साधुवेषं ततः कृत्वा, पुरोधोगृहमीयतुः । नतौ तेन समा-
येगोपबिष्टौ चार्पितासने ॥ १४ ॥ भृगोरमे समार्यस्य, धर्ममूचतुरार्हतम् । प्रबुद्धौ दम्पती आद्वयमं जगृहतुस्ततः ॥ १५ ॥ भृगुः पप्रच्छ
चिन्ताऽऽर्चो, भक्त्या तौ श्रमणोत्तमौ । निर्मन्थौ ! भविताऽपत्ययोगः स्यादावयोरपि ? ॥ १६ ॥ वाचं वाचंयमावेतायुचतुश्चतुरोचिताम् ।
भयतोर्भविता भद्रौ ! (विप्रौ !), पुत्रयुगं गृहेऽचिरात् ॥ १७ ॥ केवलं षालफालेऽपि, प्रव्रजिष्यति तद् द्वयम् । कार्यो नाऽऽर्येस्तस्य विप्रो, बोधयि-
ष्यति तद् यदून् ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वा तौ गतौ देवौ, ततश्चतुर्वा पुरोधसः । पत्न्याः कुक्षाववतीर्णौ, तौ पुत्रत्वेन तत्क्षणात् (गृहे पुत्रौ
समुत्पन्नौ, सुखमसूचितौ क्रमात्) ॥ १९ ॥ ततः पुराद् भृगुस्तत्त्वौ, प्रत्यन्तग्राममेव सः । प्रसूता युगपत् तत्र, भृगुपत्नी सुतद्वयम् ॥ २० ॥
व्युद्गादितौ पितृभ्यां तौ, गृहीत इति मा प्रतम् । गृह्णन्ति हिम्भरूपाणि, यथा प्रव्रजिता अमी ॥ २१ ॥ भक्षयन्ति च तन्मांसं, भूयास्तौ
तेषु माऽन्तिकम् । ततोऽन्यदा तौ क्रीडन्तौ, ग्रामाद् वहिरुपेतुः ॥ २२ ॥ इतश्च देवात् तत्रैयुरध्वलित्रा महर्षयः । तान् निरीक्ष्य भय-
भ्रान्तौ, भृगुपुत्रौ पलायितौ ॥ २३ ॥ एकं वटद्रुमारूढौ, मध्याहे मुनयोऽपि हि । गृहीतशुद्धपानान्नास्त्रैर्वैयुर्विधेर्वशात् ॥ २४ ॥ विश्रम्य
क्षणेकान्ते, विधिपद् भोजनं व्यधुः । आरूढौ पश्यतस्तौ तु, शुद्धं मकं न चाऽऽसिपम् ॥ २५ ॥ ततस्तौ चक्रतूरूहापोहं कार्पीदृशा दृष्ट्वा ।

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।

प्राज्ञन्म-
पणिमत्रर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ १२८ ॥

दृष्ट्वा आसन्नयोस्तेष्वे, प्राग्नातिस्मृतिरेतयोः ॥ २६ ॥ प्रबुद्धो तान् मुनीन् नत्वाऽऽयातो वित्रोरुषान्तिरुम् । प्रयोध्य पितरौ ताम्भ्यां, सातं जगदुन्नमम् ॥ २७ ॥ महिष्या वोषितो मूढदेवं ते मुह्यदोऽपि पट् । प्रग्रज्य केवलज्ञानं, प्राप्य प्रापुः क्रमात् शिवम् ॥ २८ ॥ उत्तराचयनचतुर्दशाध्ययनतत्त्वयोः । प्रयोप(प्य)थास्यविस्तारो, श्रेयो नोच्छोऽत्र गौरवान् ॥ २९ ॥ इति ब्राह्मवपणिमन्त्रार्थिसम्बन्धः ॥

अथ संयतर्षेः सिद्धिगमनमाविर्भावयन्ति—

तत्तियमुणिणा कहियाइं जस्त चत्तारि समयसरणाइं । तह पुण्णुरिसचरियाइं संजओ सो गओ सिद्धिं ॥ ११८ ॥

व्याख्या—व्याख्याः (०) कथानकादेश स्पष्टः(न्ष्टा) । नवरम्—“समयसरणाइं” ति ‘स्थानानि’ क्रियाऽ(न्)क्रियादीनि चट्टुः-सङ्ख्यानानि, तथा “पुण्णुरिसचरियाइं” ति पूर्णपुरुषाणां—चक्रवर्त्यादीनां चरितानि चेति ॥ ११८ ॥ तथेदम्—

श्रीकाम्पील्यपुराधीशः, संयतात्स्यो नृपोऽभवत् । प्रतापतपनाऽऽद्यान्तपृथुप्रत्यर्थिपार्थिवः ॥ १ ॥ गृगव्यां स गतोऽन्येयुगंजाभ-दय-पश्चिभिः । परीयुतव्यातुर्गिष्टु, नृत्सद्वयाजिगतः स्वयम् ॥ २ ॥ ह्याहूतोऽवपीड भूपः, केसरोद्यानगान् भृगान् । मन्यमानः कृतायं स्वं, भयत्रसांस्तपसिनः ॥ ३ ॥ अथ वत्र नृपोऽद्राक्षीद्, धर्मलीनं तपोपनम् । हुमारीजंमण्डपस्थं, स्वाध्याय-ध्यानचन्द्रपुरम् ॥ ४ ॥ अन्धारुहोऽ-वपीत् तत्र, मुनिपार्थगतान् गृगान् । हतांस्त्राऽऽगतोऽद्राक्षीत्, मुनीन्त्रं च महिपतिः ॥ ५ ॥ बभूवो हृदि स सन्भ्रान्तो, हा ! मनागा(ग)हृवो मुनिः । मन्दभागेन प्रयक्ता, रसमाज्या(गृह्णा-ऽ)दितेन च ॥ ६ ॥ मुक्त्वाऽर्धं परगान् साधोर्वचन्द्रे विनयात् नृपः । कृतायुलिपुटत्रोचे, क्षमस्याऽऽगोऽत्र मे मुने ! ॥ ७ ॥ अथासौ भगवान् मौनमालम्ब्य ध्यानतः श्वितः । न प्रतियच्छि राजानं, ततः सोऽमूद् भयदुतः ॥ ८ ॥ नृपोऽवत् संयतोऽस्म्यसि, भूपो व्याहर मां मुने ! । नरकोटीर्दहेत् कुब्जो, यत् मुनिक्षेत्रज्ञता ज्यलन् ॥ ९ ॥ राशेत्युक्ते मुनिरुत्तेऽभयं

तेऽभयदो भय(येः) । अनित्ये जीवलोकेश्वर, हिंसायां रमसे कथम् ? ॥ १० ॥ राजन् ! सर्वं परित्यज्य, गन्तव्यमवशस्य ते । अनित्ये जीवलोकेश्वरिण, किं राज्ये प्रसजस्यहो ! ? ॥ ११ ॥ जीवितं चैव रूपं च, विद्युत्सम्पातचञ्चलम् । राजन् ! मुह्यसि यत्र त्वं, प्रेक्षाधं नावपुष्यसे ॥ १२ ॥ दाराः मुक्ताः सुहृद्भर्गो, बन्धवश्च सहोदराः । जीवन्तमनुजीवन्ति, मृतान्(तं) नानुब्रजन्त्यपि ॥ १३ ॥ निष्कासयन्ति पितरं, दुःखिता मृतमात्मजाः । तथा तेऽपि मृतं पुत्रमतो राजन् ! तपश्चरेः ॥ १४ ॥ तव स्तेनार्जितैर्द्रव्यैः, कलत्रैः परिरक्षितैः । क्रीडन्त्यन्ये नरा राजन् ! हृष्ट-मुष्टाः स्व(स्त्व)लङ्घिताः ॥ १५ ॥ तेनापि यत् कृतं कर्म, शुभं वाऽप्यथवाऽशुभम् । कर्मणा तेन संयुक्तोऽवशो याति भवान्तरम् (रे) ॥ १६ ॥ इति धैर्याय कृद्दुर्धर्मं, श्रुत्वा तस्यान्तिके मुनेः । शृशं सवेग-निर्वेदं, समापन्नो नराधिपः ॥ १७ ॥ ततो राज्यमसौ त्यक्त्वा, निष्प्रान्तो जिनशासने । गर्दभालेर्भगयतोऽनगारस्यान्तिके नृपः ॥ १८ ॥ सामाचारिं ततोऽभ्यस्यन्, मुनेराचारगोचराम् । संयतो विहरन्नागात्, सन्निवेशं तथाविधम् (तदाधिपम्) ॥ १९ ॥ इत्थं कश्चिद् देवत्वं, प्राप्योत्पद्यामले कुले । कुतश्चिद् देवतुतो ज्ञातप्राग्-जन्मोपादेदे व्रतम् ॥ २० ॥ विहरन् संयतं तत्र, वीक्ष्यपि रिदमुक्त्यान् । यथा ते दृश्यते रूपं, प्रसन्नं च मनस्तथा ॥ २१ ॥ पुनः प्रपच्छ किं नामा ? को मोत्रोऽर्थाय कल्य या ? । माहनः(न!) सेवसे बुद्धान् ?, विनीतो वोच्यसे कथम् ? ॥ २२ ॥ सोऽप्युच्ये संयता-ल्योऽहं, तथा मोत्रेण गीतमः । विद्या-चरणयुक्ता मे, गुरवो गर्दभालयः ॥ २३ ॥ सोऽष्टोऽप्याख्यदञ्जानं, विनयं चा(वा)क्रियां क्रियाम् । पशुभिः स्थानकैरेभिर्मे यज्ञाः किं श्रुवन्ति भोः ! ? ॥ २४ ॥ इत्याविरकरोद् बुद्धो, ज्ञातकः परिनिर्धृतः । विद्या-चरणसम्पन्नः, सत्यः सत्यपराक्रमः ॥ २५ ॥ पतन्ति नरके घोरे, येऽसत्यप्ररूपका नराः (ये चासत्यप्ररूपकाः) । निषेव्याऽऽर्यो धर्ममार्य(न्यैः), दिव्यां गच्छन्ति सद्रतिम् ॥ २६ ॥ म(मा)योक्तं सर्वमेतत् तु, मृषाभाषा निरर्थका । संयच्छन्नेव तिष्ठान्युपाश्रये यामि गोचरे ॥ २७ ॥ सर्वेऽमी

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।
संयतमहर्षि-
वक्तव्यता ।

॥ १२९ ॥

विदितान्ते मेऽज्ञार्यो मिथ्यादृशो यथा । जानामि सम्यगात्मानं, विद्यमाने भवान्तरे ॥ २८ ॥ पुनस्तु संयतोऽष्टच्छतं, प्रेत्य जानासि तत्
कथम् ? । उच्छृणुर्महाम्राणे, स ऊत्ते प्राग्मवेऽभवम् ॥ २९ ॥ विमानाद् ब्रह्मलोकारथात्, च्युत्वाऽहं मनुजोऽभवम् । यथा तथाऽऽ-
त्मनोऽन्येषां, जानाम्येवायुरादिवम् ॥ ३० ॥ नानारवि च छन्दं च, संयतः परिवर्जयेत् । अनथांश्चापि व्यापारान्, विद्यामित्यनुसञ्चरेः (रे)
॥ ३१ ॥ निवर्ते- (ते) परमन्त्रेभ्यः, प्रश्नादिभ्यस्तथा पुनः । उच्छिद्रतोऽहो ! अहोरात्र, विद्वानिति तपञ्चरेः ॥ ३२ ॥ क्षत्रियस्तेन पृष्टोऽनगायुः
पृच्छति यथा माम् । तत् प्रादुष्टतवान् युद्धस्तस्मान् जिनशासने ॥ ३३ ॥ सत्क्रिया रोचयेद् धीरो, वर्जयेद्याप्यसत्क्रियाम् । सदृष्ट्वा दृष्टि-
सम्पन्नो, धर्मं सेवत्य दुश्चरम् ॥ ३४ ॥ उपदिश्येतदतिशयं, क्षत्रियः संयतं मुनिम् । स्मिरीकतुं पुनः पूर्वनरोदाहरणान्ययक् ॥ ३५ ॥
तान्युत्तराध्ययनाष्टादशाध्ययनतो दुर्धः । क्षेयानि मन्यवाहुल्यात्, नोक्तान्यत्र गणा पुनः ॥ ३६ ॥ इति संयतराजर्षिसम्बन्धः ॥

अथ निर्मन्यनिर्मन्यं स्तौति—

सेणियपुरओ जेणं, परुवियं अप्पणो अणाहत्तं । तं वंदे हयमोहं, अमोहचरियं नियंठमुणिं ॥ ११९ ॥

व्याख्या—व्याख्या स्पष्टय । नयरम्—‘‘सेणियपुरजो’’ स्ति श्रेणिकस्य मगधाधीशस्य ‘पुरतः’ अग्रे ‘परुषितम्’ उक्तमिति ॥ ११९ ॥

भाषार्थश्चायम्—

सिद्धान् साधून् नमस्कृत्यानुशिष्टिमर्य(-र्ध्यं) धर्मंगाम् । कथ्यमाना मया तथ्या, शृणुतोत्तमदेहितः ! ॥ १ ॥ श्रेयःश्रेणिर्नृपः श्रेणिकाख्योऽ-
न्येऽनुवर्धियौ । अथवाह्निकाश्रीहार्थं येत्ये मण्डिकुक्षिके ॥ २ ॥ तस्मिन् नानादुर्माणीर्णे, कानने नन्दनोपमे । साक्षाद् धर्ममिवाद्राक्षीत्,
मुनीन्द्र नृपः ॥ ३ ॥ रूप वीक्ष्यास्य भूजानिस्तेजोऽतिक्रान्तभास्करम् । स विसयमना जज्ञे, तुष्टाव स्पष्टयन् वचः ॥ ४ ॥ अहो !

रूपमहो ! यर्णोऽहो ! आर्यस्यास्य सोमता । अहो ! क्षान्तिरहो ! मुक्तिरहो ! भोगेज्वसङ्गता ॥ ५ ॥ नृपस्तस्य क्रमान् नत्वा, कृत्वा सिद्धः प्रदक्षिणाः । नाऽऽसन्ने नातिदूरे(र)स्वः, पप्रच्छेदं कृवाञ्छलिः ॥ ६ ॥ तारुण्ये भोगकाले त्वं, प्राज्वालीश्रोतिथितो ब्रूते । एनमर्थमहं तावत्, शृणोम्यनु तयोदितम् ॥ ७ ॥ मुनिराल्ब्यदनायोऽसीश ! नाथो मे न विद्यते । न कश्चिदपि पश्यामि, सुहृदं चानुकम्पकम् ॥ ८ ॥ ततः प्रहसितो राजा, श्रेणिको मगधाधिपः । एवमृद्धिमत्तत्वेऽन्न, कथं नाथो न विद्यते ? ॥ ९ ॥ सुहृन् भोगान् मुने ! नाथो, भयत्राणं भवामि ते । मित्र-क्षातिपरिपृष्टो, मानुष्यं हि सुदुर्लभम् ॥ १० ॥ मुनिराहाऽऽत्मनैव त्वमनाथः श्रेणिकासि भोः ! । आत्मनैव ह्यनाथः सन्, कस्य नाथो भविष्यति ? ॥ ११ ॥ स एवं मुनिना प्रोक्तः, सुसम्भ्रान्तः सुविस्मितः । शुत्वेत्यश्रुतपूर्वं तद्, वचश्चोवाच पार्थिवः ॥ १२ ॥ हस्तिनोऽश्वा मनुष्या मे, पुरमन्तःपुरं च मे । मुञ्जे मानुष्यकान् भोगानाश्चैश्वर्यं च मेऽधिकम् ॥ १३ ॥ सम्पत्प्रकर्षं ईदृक्षे, सर्वकामा(कर्मो)र्पणक्षमे । कथं भवाम्यनाथोऽहं ? मा भवन्त ! मृषा घट ॥ १४ ॥ मुनिराह नार्यं पृच्छां(प्रोच्छां,-प्रोत्थां वा), वेत्स्यनाथस्य पार्थिव ! । यथा ह्यनाथो भवसि, सनाथस्य(इच)नराधिप ! (ः) ॥ १५ ॥ राजन् ! कथयतः शृण्वव्याक्षिप्तेन हृदा मम । यथा नाथो भवेत् प्राणी, यथा प्रवर्चितं मया ॥ १६ ॥ अत्र पूरति कौशाम्बी, पुराणपुरभेदिनी । ममाऽऽसीद् जनकस्तत्र, प्रभूतघनतसञ्चयः ॥ १७ ॥ वयसि प्रयमे राजंस्तदानीं वेदनाऽतुला । धमूय सर्वगोत्रेषु, दापः(हः) स्वाधोद्भवो मम ॥ १८ ॥ शत्रुं यथा (यथात्राशं) महातीक्ष्णं, शरीरविषरान्तरे । आपीडयेदरिः क्रुद्ध इत्थं मे वेदनाऽभवत् ॥ १९ ॥ त्रिकं ममाऽऽन्तरेच्छा चोत्तमाङ्गं पीड्यते शृशम् । इन्द्राशानिसमा घोरा वेदनाऽऽसीत् तदा मम ॥ २० ॥ उपस्थिता ममाचार्या, विद्या-मन्त्रचिकित्सकाः । अधीताः शास्त्रकुशला, मन्त्र-मूलविशारदाः ॥ २१ ॥ ते मे चिकित्सां कुर्वन्ति, चतुष्पादां यथाहितम् । भोचयन्ति च नो दुःस्तात्, तदेपाऽनायता मम ॥ २२ ॥ सर्वसारमपि पिता, मदर्थं दत्तवान् परम् । न भोचयति दुःखाच्च, तदेपाऽनायता

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

निर्मन्थर्वि-
सम्बन्धः ।

॥ १३० ॥

मम ॥ २३ ॥ माताऽपि मे महाराज !, पुत्रशोकार्दिता परम् । न मोचयति दुःखाच्च (मे दुःखं, -खात्), तदेपाऽनाथता मम ॥ २४ ॥ ज्येष्ठाः कनिष्ठान् धैकोदरोद्भवा मे सहोदराः । न (वि)मोचयन्ति (नो) दुःखाच्च (त्), तदेपाऽनाथता मम ॥ २५ ॥ ज्येष्ठाः कनिष्ठा मे राजन् !, भगिन्यश्चै-
कमानुषाः । विमोचयन्ति नो दुःखात्, तदेपाऽनाथता मम ॥ २६ ॥ भार्योऽपि मे महाराज ! साऽनुरक्ता त्वनुग्रहा । नेत्राभ्यामधुपूर्णाभ्या-
मुरः सिञ्चति मेऽधिकम् ॥ २७ ॥ अन्यदन्नं च पानं च, ज्ञानं मात्य-विलेपनम् । अज्ञातं वा मया ज्ञातं, सा मुञ्चे नैव कर्हिचित् ॥ २८ ॥ नापयति क्षणमपि, सा यात्रा पार्श्वतो मम । विमोचयति नो दुःखात्, तदेपाऽनाथता मम ॥ २९ ॥ ततोऽहमुक्त्वानेयं,
दुस्सहा एव वेदनाः । सछद्मान्मथेत् मुच्येयं, ततो गृह्णामि संयमम् ॥ ३० ॥ एवमुक्त्वा तथा च्यात्वा, प्रसुप्तोऽसि नराधिप ! । रात्रौ
ततोऽतिक्रामन्त्यां, वेदना मे क्षयं गता ॥ ३१ ॥ प्रभातेऽहं ततः कल्यः, सर्वानापृच्छ्य धान्यवान् । क्षान्तो दान्तो निरारम्भः, प्रपद्ये-
यानगारताम् ॥ ३२ ॥ ततोऽभवमहं नाथ आत्मनश्च परस्य च । ब्रह्मणां (नां) स्थावरणां च, सर्वेषां प्राणिनामपि ॥ ३३ ॥ आत्मा नदी वैत-
रणी, भमात्मा कूटशाल्मली । आत्मा कामदुया धेनुरात्मा मे नन्दनं वनम् ॥ ३४ ॥ कर्त्ता विकरि (कर, -किर) वा चात्मा, दुःखस्य च सुखस्य
च । आत्मा मित्रममित्रं (ग्रह-) च, दुःप्रस्थितः सुप्रस्थितः ॥ ३५ ॥ नृपैपाऽनाथताऽन्याऽपि, शृणु तामेकचित्ततः । निर्मन्यत्वं यदासाद्य, सीद-
न्त्येकैऽप्यमा नराः ॥ ३६ ॥ यः प्रग्रज्य ब्रतान्युयैः, प्रमादात् स्पृशतीह न । रसगृभ्रोऽदृहीवात्मा, न च्छिनत्ति स बन्धनम् ॥ ३७ ॥
काचित् नायुक्ता यस्यास्तीर्या-भापेपणादिषु । जुगुप्सनी (ना) यां नो घीर !, जातं मार्गमनुव्रजेत् ॥ ३८ ॥ चिरं गुण्डरुचिर्भूत्वा, तपोघ्नोऽस्थिर-
प्रताः । आत्मानं छेशयित्वाऽपि, भवस्य स्यात् न पारगः ॥ ३९ ॥ पोष्टा मुष्टिर्यथाऽसारा, तथा कार्योपणोऽनृतः । रादामणिर्वैदूर्योभि,
महद्योऽशेषु वै भवेत् ॥ ४० ॥ घृंहयित्वाऽऽजीविकायै, मुनिचिह्नं कुलिङ्गकम् । धृत्वा संयतमात्मानं, लपन् याति (नमुपयाति) विघात-

ताम् ॥ ४१ ॥ फालकूटं यथा पीतं, हन्ति शखं च दुर्घृतम् । एवं विषययुग् घर्मो, व्यापन्नो हन्ति भूतवत् ॥ ४२ ॥ इत्यादि-
शिक्षणं श्रुत्वा, ज्ञानोपेतं सुभाषितम् । हित्वा मार्गे कुशीलानां, महर्षीणां ब्रजेः पथा ॥ ४३ ॥ ब्रताचारगुणोपेतः, प्रपात्यानुत्तरव्रतम् ।
निराश्रयः क्षयं नीत्वा, कर्मोपैति पदं शुभम् ॥ ४४ ॥ एवमूचे महानिर्ग्रन्थीयं निर्ग्रन्थराडिदम् । महायशा महाप्राज्ञो, विस्तरेण यथा-
श्रुतम् ॥ ४५ ॥ तुष्टश्च श्रेणिको राजा, कृताञ्जलिरोऽब्रुवत् । अनाथत्वं यथामूलं, सुप्तु मे दर्शितं त्वया ॥ ४६ ॥ साधो ! लभाः
सुलब्धास्ते, सुलब्धं च वृजन्म ते । सनाथाश्च भवन्तोऽत्र, स्थिता मार्गे यदर्हताम् ॥ ४७ ॥ नाथस्त्वमस्यनाथानां, महर्षेऽलिलदेहिनाम् ।
भव(वि)ताऽऽत्मानमिच्छाम्यग्राजुशासयितुं मुने' ॥ ४८ ॥ आपृच्छय ध्यानविब्रल्ले, यत् मया विहितो मुने ! । निमन्त्रितश्च यद् भोगैस्तत्
क्षमस्याखिलं मम ॥ ४९ ॥ एवं श्रुत्वा स राट्सिंहो, मुनिसिंहं महादरात् । सावरोधः सतच्चक्षुः, शुद्धचित्तोपलक्षितः ॥ ५० ॥
उच्छ्वसितरोमकूपस्ततः कृत्वा प्रदक्षिणाम् । अभिवन्द्य च शीर्षेण, स्वस्थानमगमत् नृपः ॥ ५१ ॥ [युग्मम्] गुणैः समृद्धस्त्रान्योऽपि,
विप्रमुक्तो विद्वद्भवत् । विजहारोर्वरापीठं, नष्टमोहलपोनिधिः ॥ ५२ ॥ इति श्रीनिर्ग्रन्थसम्बन्धः ॥

अथ श्रीसमुद्रपालविनिर्देशनिर्देशाणामनुसन्धानम्—[ग्रन्थप्रं ५००६]

वज्रं नीपिञ्जितं, वट्टु विरस्तो भवाड निक्खन्तो । निषाणं संपत्तो, समुद्रपालो महासत्तो ॥ १२० ॥

व्याख्या—“वज्रं” ति ‘वज्रं’ यथाहं—तथाविधान्यायकारिणं पुरुषविशेषं, “नीपिञ्जितं” ति नीयमानं वक्ष्यभूमाविति गम्यं, “वट्टु” ति
द्रुं(दृष्टा) विरक्तः ‘भवात्’ ससारात् निष्क्रान्त इति । श्रेयं सुगमम् ॥ १२० ॥ भावार्थस्तुत्तराध्ययनसुगानुसारादेवोच्यते । तथा हि—
चम्पाऽऽख्यायामभूत् पुर्यां, श्रावकः पालिताह्वयः । शिष्यो भगवतो चर्द्धमानस्य स्वामिनो वणिग् ॥ १ ॥ सोऽथ प्रवचनेऽत्यर्थं,

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।
निर्ग्रन्थवि-
सम्बन्धः ।
समुद्रपाल-
महर्षि-
वर्णनम् ।
॥ १३१ ॥

निर्ग्रन्थे कोचिदाग्रणीः । पोतेन व्यवहारायं, पिण्डं (ण्ड) पुरमाययौ ॥ २ ॥ व्यवहारपरस्यास्य, कश्चित् कन्यां ददौ वणिक् । प्रतिगृह्य ससत्वां तां, स प्रतस्थे स्वनीयति ॥ ३ ॥ सा प्रसूता सुतं वार्द्धिमध्ये पालितगेहिनी । समुद्रपालित इति, पित्रा नामास्य निर्ममे ॥ ४ ॥ आगात् क्षेमेण चम्पायां, पालितो निजवेदमनि । सुखेन वर्द्धते तस्य, सौधे सूनुः सुखोचितः ॥ ५ ॥ द्वासप्ततिकलाभ्यासं, विदधे विधिवत् क्रमात् । पावनं यौवनं चाऽऽय, युवतीजनमोहनम् ॥ ६ ॥ कन्यकां रूपिणीं नाम्ना, पितृभ्यां परिणायितः । दोगुन्दुक इवावासे, स क्रीडति तया समम् ॥ ७ ॥ उवाऽऽयासगाक्षस्योऽद्राक्षीदिभ्यसुतोऽन्यदा । नीयमानं वध्यभूमौ, वध्यं वध्यक्रियास्त्रि (योचि) तम् ॥ ८ ॥ समुद्रपालितो द्यूयौ, वीक्ष्य दीनाननं तक्रम् । अशुभानां पापकं हि, निर्यानं (न्यं) कर्मणामहो ! ॥ ९ ॥ सम्बुद्धो भगयांस्त्र, स सर्वेगं गतः परम् (सर्वेगमगमत्तराम्) । आपृच्छय मातान्पितरौ, प्रात्राजीन् परमार्थवित् ॥ १० ॥ स्वं च शिक्षितवानेवं, त्यक्त्वा संज्ञं भयावहम् । रोचयेद् ब्रतपर्यायं, ब्रत-शील-परिग्रहैः ॥ ११ ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं, ब्रह्मचर्यापरिग्रहम् । महाव्रतान्युपादाय, चरेद् धर्मं जिनोदितम् ॥ १२ ॥ क्षान्ति-क्षमो ब्रह्मचारी, सर्वभूतदयापरः । सावयं वर्जयन् योगं, चरेद् भिक्षुः समाहितः ॥ १३ ॥ क्रियाकृद् विहरेद् राष्ट्रे, ज्ञात्वा स्वस्य बला-बलम् । ब्रस्येत् न सिंहवत् शब्दं, क्षुत्वाऽऽसभ्यं वदेत् न तु ॥ १४ ॥ उपेक्षमाणस्तद् गच्छेत्, सहेत प्रियमप्रियम् । पूजां गहां भवान् सर्वां, न सर्वत्राभिरोचयेत् ॥ १५ ॥ अनेके स्युर्गुण छन्दास्तत्त्वतो यान् श्रयेत् मुनिः । उपसर्गो ब्रते रौद्रा, दिव्याद्याः सम्भवन्त्यपि ॥ १६ ॥ परीपहा दुस्सहाः स्युर्यत्र सीदन्ति कातराः । तत्रस्थो न व्यथेत्प्रीं, रणस्थ इव नागराट् ॥ १७ ॥ शीतोष्ण-दंश-मशगाः, स्पर्शाः स्पृशन्ति चाङ्ग (ङ्कि) क्रम् । अङ्गुक्ष्णः सहेतर्षिः, प्राक्कृतं क्षपयेद् रजः ॥ १८ ॥ त्यक्त्वा रागं तथा द्वेषं, मोहं चर्षिर्विचक्षणः । मेरुवत् मरुताऽकम्प्यः, सहेतोऽप्रपरीपहान् ॥ १९ ॥ अनुन्नतो भा (ना) वनतः, सब्जे (जे) द् गहां न चार्हणाम् । ऋजुभावं प्रपद्योर्षेर्भुक्तिमार्गमुपैति सः ॥ २० ॥

रत्यरतिसहः क्षीणसंस्तयो विरतोऽहसः । परमार्थपदे तिष्ठत्यशोकोऽकिञ्चनोऽमसः ॥ २१ ॥ विव(वि)कोपाश्रयान् निर्लेपान् सेवेत हसं-
सृ(य, -वृ)तान् । अत एवर्षिसंसेव्यान्, स्पृशेत् तन्वा परीपहान् ॥ २२ ॥ स ज्ञानावगमोपेतश्चरित्वा धर्मसञ्चयम् । अनुत्तरज्ञानधरो,
रविवद् भासतेऽन्ध्रम् ॥ २३ ॥ क्षपयित्वा पुण्य-पापे, विप्रमुक्तो निरङ्गनः । तीर्त्वा समुद्रपालर्षिर्भैवाधमगमत् शिवम् ॥ २४ ॥

इति श्रीसमुद्रपालमहर्षिप्रबन्धः ॥

अथ जयघोष-विजयघोषयोः शिष्यगमनमाह—

जयघोसेणं पडियोहिऊण पद्माविओ विजयघोसो । कासवगुत्ता ते दो वि, समणसीहा गया सिद्धिं ॥ १२१ ॥

व्याख्या—गाथार्थः सुगम एव ॥ १२१ ॥ भावार्थस्तूच्यते—

पुरा वाराणसीपुर्यां, भ्रातरौ युग्मजौ द्विजौ । जयघोष-विजयघोषाभिधानौ यभूवतुः ॥ १ ॥ जयघोषोऽन्यद्वा प्रातः, ज्ञातुं
भागीरथीं ययौ । ददर्श तत्तदे देवाद्रिदं संसारचेष्टितम् ॥ २ ॥ सर्पेण वृद्धरो मल्लः, सर्पो मल्लो वनोतुना । रसन्तं तं तथाऽप्युबैः, सर्पः
स्तादति वृद्धम् ॥ ३ ॥ इतस्ततः स्फुरन्तं तं, स्वादत्योतुर्महोरगम् । तद् वीक्ष्य जयघोषोऽथ, दध्यौ वैराग्यगर्भितः ॥ ४ ॥ अहो !
असारताऽसारसंसारस्यास्य कीदृशी ? । यो यस्य प्रभवत्यत्र, प्रसते दुर्वलं स तम् ॥ ५ ॥ यमराजस्तु सकलान्, प्रसते निर्देयं बलात् ।
तद् धर्म एव जन्तूनां, सर्वव्यसनरक्षकः ॥ ६ ॥ चिन्तयन्निति सम्बुद्धो, गङ्गामुत्तीर्य सत्वरम् । प्राव्राजीत् श्रमणोपान्ते, जयघोषो द्विजा-
ग्रणीः ॥ ७ ॥ स मुनिर्विहरन् भ्रामानुभ्रामं चान्यदाऽऽययौ । पुरीं वाराणसीं तस्यौ, वहिश्चारामभूमिषु ॥ ८ ॥ पुर्यां विजयघोषाख्य-
स्तदा तन्नामवद् द्विजः । तेन धर्मधियाऽऽरब्धो, यक्षो ज्ञानोज्झितात्मना ॥ ९ ॥ स मुनिस्तत्र मिश्रार्थं, तदाऽगात् मासपारणे । याज-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

समुद्रपाल-

महर्षि-

वर्णनम् ।

जयघोष-

विजयघोष-

महर्षिद्वय-

प्रबन्धः ।

॥ १३२ ॥

केन निषिद्धञ्च, भिक्षां दास्यामि नात्र है ॥ १० ॥ ये च वेदविदो विप्रा, ये च यज्ञप्रयोजनाः । पारगा धर्मशास्त्राणां, ज्योतिषाङ्गविदश्च ये ॥ ११ ॥ ये समर्थोः समुद्धृतं, परमात्मानमेव च । तेषामन्नमिदं देयं, भो भिक्षो ! सर्वकामिकम् ॥ १२ ॥ [युगम्] प्रतिपिद्धः स तत्रैवं, याजकेन महाभुक्तिः । न रुष्टो नैव तुष्टश्च, स्वोत्तमार्थगर्वेषकः ॥ १३ ॥ नान्नार्थं पानहेतुं वा, निर्वाहार्थं न चाऽऽत्मनः । मुनिस्तस्य विमोक्षार्थमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥ न वेदानां मुखं वेत्ति, यज्ञानां नापि यत् सुखम् । नक्षत्राणां मुतं यश्च, धर्माणां यत् च वा सुखम् ॥ १५ ॥ ये समर्थोः समुद्धृतं, परमात्मानमेव च । तानपि त्वं न जानासि, जानास्य ततो वद ॥ १६ ॥ प्रश्नप्रतिषेधस्तस्यास-
कुर्वन् दातुमग्रजः । सततः प्राञ्जलिर्भूत्वा, तं पप्रच्छ महाभुक्तिम् ॥ १७ ॥ वेदानां च मुतं ब्रूहि, यज्ञानां ब्रूहि यत् सुखम् । नक्षत्राणां मुतं ब्रूहि, धर्माणां ब्रूहि यत् सुखम् ॥ १८ ॥ ये समर्थोः समुद्धृतं, परमात्मानमेव च । एतान् मे संशयान् सर्वान्, पृष्टो वदे(द)ति संयत ! (तः) ॥ १९ ॥ अग्निहोत्रमुता वेदा, यज्ञार्थी वेदसां सुखम् । नक्षत्राणां मुखं चन्द्रो, धर्माणामृषभो मुखम् ॥ २० ॥ चन्द्र(एवं)-
महायास्तिष्ठन्ति, कृतप्राञ्जलयो यथा । बन्दमाना नमस्तन्तस्तथैन्द्रप्रमुखाः प्रभुम् ॥ २१ ॥ ते यज्ञवादिनोऽज्ञाना, विद्या-ब्राह्मण-सम्पदाम् । गूढाः स्वाध्याय-तपसो, भस्मच्छन्ना इवाग्रयः ॥ २२ ॥ यो लोके ब्राह्मणः प्रोक्तो, यथाऽग्निर्महितस्तथा । सदा कुशलसन्दिष्टं, तं ब्रूमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २३ ॥ सङ्गं करोति ताऽऽस्मीर्यैः, स्थानाद् गच्छन् न शोचते । रमते योऽर्हेतां वाक्ये, तं ब्रूमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २४ ॥ जातरूपं यथा मृष्टमग्निनिध्मातकिट्टिकम् । रागद्वेष-भयातीतं, तं ब्रूमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २५ ॥ त्रसांश्च स्थावरान् जन्तून्, त्रिविधेन न हन्ति यः । हास्य-लोभ-भय-क्रोधात्, मिथ्या वदति यश्च न ॥ २६ ॥ सचि(धि)चाचित्तमत्पं वाऽऽदत्तेऽदत्तं न वा धनु । न सेवते भैरुनं यस्तं ब्रूमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २७ ॥ [युगम्] यथा पद्मं जले जातं, वारिणा नोपलिप्यते । एवं कामैरलिप्तो यस्तं ब्रूमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २८ ॥

अलोलुपो मुधाजीव्यदगारोऽकिञ्चनश्च यः । असंसक्तो गृहस्थैर्यस्तं श्रमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २९ ॥ पशुवन्धाः(वधाः) सर्ववेदा, यजनं पापकर्मकृत् । त्रायन्ते नैव यष्टारं, कर्माणि बलवन्ति यत् ॥ ३० ॥ न मुण्डितेन श्रमण उक्तेन न ब्राह्मणः । मुनिर्नोरण्यवासेन, वल्कलेन न तापसः ॥ ३१ ॥ श्रमणः स्यात् समत्वेन, ब्राह्मणो ब्रह्मचर्यतः(पालनात्) । ज्ञानेनैव मुनिः स्यात् च, तपसा तापसः पुनः ॥ ३२ ॥ कर्मणा ब्राह्मणोऽपि स्यात्, कर्मणा क्षत्रियो भवेत् । कर्मणा तु भवेद् वैश्यः, शूद्रो भवति कर्मणा ॥ ३३ ॥ एतान् प्रादुश्चकारादन्, ज्ञातको येर्भवेदिह । सर्वकर्मविनिर्मुक्तं, तं श्रमो ब्राह्मणं वयम् ॥ ३४ ॥ एवं गुणसमायुक्ता, ये भवन्ति द्विजोत्तमाः । ते समर्थाः समुद्धतुं, परमात्मानमेव च ॥ ३५ ॥ एवं विजयघोषाल्ब्यस्तद्वचश्छिन्नसंशयः । धातरं जयघोषाल्ब्यं, वं मुनिं ज्ञातवांस्तदा ॥ ३६ ॥ हुष्टो विजयघोषश्च, कृताञ्जलिर्दोऽवदत् । ब्राह्मणत्वं यथाभूतं, महात्मन् ! मुष्टु दर्शितम् ॥ ३७ ॥ यक्षानामपि यष्टारो, यूयं देवविदस्तथा । ज्योतिपाङ्गविदो यूयं, यूयं धर्मस्य पारगाः ॥ ३८ ॥ समर्थो यूयमुद्धतुं, परमात्मानमेव च । कुर्वन्तु भिक्षया भिक्षुमुख्या-
स्तत् मय्यनुमहम् ॥ ३९ ॥ मुनिराह न कार्यं मे, भिक्षया प्रव्रज द्विज ! । भ्रमिष्यसि भयावर्त्ते, मा घोरे भवसागरे ॥ ४० ॥ उपलेपो भवेद् भोगैरभोगी नोपलियते । भोगी भ्रमति संसारे, ह्यभोगी विप्रमुच्यते ॥ ४१ ॥ क्षिप्तावार्द्रश्च शुष्को द्वौ, गोलकौ मृत्तिकामयौ । द्वावप्यारफालितौ कुड्ये, य आर्द्रः स लगत्यहो ! ॥ ४२ ॥ दुर्मेघसो लगत्येवं, ये नराः कामलालसाः । न लगन्ति विरक्ताश्च, यथा शुष्कश्च गोलकः ॥ ४३ ॥ इत्थं विजयघोषोऽसौ जयघोषस्य सन्निधौ । अनगरस्य निष्क्रान्तः, झुत्वा धर्ममनुत्तरम् ॥ ४४ ॥ क्षप-
यित्वाऽऽत्मकर्माणि, तपसा संयमेन च । जयघोष-विजयघोषाल्ब्यौ प्राप्तौ क्रमात् शिवम् ॥ ४५ ॥ इत्युत्तराध्ययनपञ्चविंशत्यध्ययन-
सूत्रोक्तानुसारेण जयघोष-विजयघोषमहर्षिसम्बन्धः ॥

कथार्णवा-
ङ्कायो वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।

जयघोष-
विजयघोष-
महर्षिद्वय-
प्रबन्धः ।

॥ १३३ ॥

अथाऽन्नि(न्वि)कापुत्राचार्यं वन्दनक्रियागोचरं चरीकरीमि—

जायं पयागतित्थं, देवेहि कयाए(इ) जस्स महिमाए । गंगाए अंतगडं, तं वंदे अन्नियापुत्तं ॥ १२२ ॥
व्याख्या—जातं प्रयागतीर्थं, देवैर्यस्य महिमायां कृतार्थां, कस्यां? गङ्गायां, “अंतगड”ति अन्तकृतकेवलिनं, शेषं सुगमम् ॥ १२२ ॥

भावार्थः कथानकेनोच्यते । तथा हि—

अत्यत्र भरतक्षेत्रे, मथुरानगरीद्वयम् । तत्रोत्तरस्यां विश्वेका, दक्षिणस्यां परा पुनः ॥ १ ॥ अथोत्तरमथुरातत्तां याम्यमथुरा-
पुरीम् । आगावेको धनिक्पुत्रो, विग्यात्रार्थं महार्थवान् ॥ २ ॥ तत्रत्यश्रेष्ठिनैकेनामुष्य सख्यममूत् समम् । न्यमन्नि तेन मुत्तयर्थं, तस्याङ्गं
होतदाविमम् ॥ ३ ॥ भोजनायोपविष्टेऽस्मिन्, श्रेष्ठिनोऽस्य स्यसाऽन्निका । साल्यून्तकरा वातोपचारैस्त्वमुपाचरत् ॥ ४ ॥ तस्याः स
श्रेष्ठिस्तू रूपं, निर्वर्ण्य वर्णनातिगम् । पादादारभ्य शीर्षान्तं, रागप्रस्तोऽभयचराम् ॥ ५ ॥ साऽर्धिता स्वजनैरुक्तेना दशस्तदा वयम् ।
यद्याद्यापत्यसम्पत्तिं, यावत् त्वमिह तिष्ठसि ॥ ६ ॥ तथैव स्वीकृते तेन, जातोद्वाहोऽत्र तिष्ठति । समुरं साऽन्वि(न्नि)काऽन्येगुरुर्व्यभूद् गृह(हि)
धर्मतः ॥ ७ ॥ इतश्च छेरस्तत्पित्रोरगात् तत्र लिपीकृतम् । यदद्वुभिर्दृशोः शोकाद्, यत्साऽऽन्व्यं यापतेऽधिकम् ॥ ८ ॥ जीयन्तो प्रेक्षसे
चेत् नौ, तदागच्छेर्हुत सुत ! । मुञ्चन्नश्रूणि त छेतं, वाचयामास दारकः ॥ ९ ॥ दृष्टः पृष्टस्तथा नोचे, वाचयित्वा ततः स्वयम् ।
उक्तो मा खिद्यथा भर्त्तः !, सर्वं भव्यं भविष्यति ॥ १० ॥ ततस्तयोदित पित्रोस्ताभ्यां प्रस्थापितोऽय सः । सकलत्रोऽर्द्धमार्गेऽपि, प्राप्त
सुतमन्वि(न्नि)का ॥ ११ ॥ करिष्यतोऽभिधा सूनोः, पितराविति तेन न । मार्गे तस्यापिति नाम, पितृवक्त्रा हि सत्सुताः ॥ १२ ॥ उद्भाषयन्
परिजनोऽन्निकापुत्रस्तमित्ययम् । सन्नायातस्तदेवास्य, पितरौ नाम चक्रतुः ॥ १३ ॥ वयस्ये चन्द्रलेखेवाऽन्वि(न्नि)कापुत्रः पितुर्गृहे । ययौ च

यावनवनश्रोतं श्रोत इत्येवम् ॥ १४ ॥ तदैव लघुकर्मत्वात्, लक्ष्मणोऽप्रहीदुः प्रवत् ॥ विजहाराऽन्वि(न्नि)क्रासूनुर्भूत्वाऽऽचार्यः क्रमात्
महीम् ॥ १५ ॥ पुष्पभद्रपुरेऽन्येनुरागाद् गङ्गातटस्थिते । पुष्पकैतुर्नृपस्तत्र, तत्प्रिया पुष्पवत्यभूत् ॥ १६ ॥ सा पुत्र-पुत्रिकारूप,
प्रासूत युगपद् युगम् । अन्योन्यं प्रेमसयुक्तमपत्यमिव युग्मिनाम् ॥ १७ ॥ तद् वीक्ष्याचिन्तयद् भूपो, म्रियते हि वियोजितम् । तदेतद्
गृहिधर्मत्वे, योजयामि परस्परम् ॥ १८ ॥ जनापवादरक्षार्थं, सदस्याहान्यदा नृपः । यदत्रोत्पद्यते रत्नं, सभ्याः ! स्यात् फल्य तद् वशे ?
॥ १९ ॥ सर्वे तेऽप्युचिरे राक्षे(ज्ञो), राजोचे तर्हि युग्मयोः । अनुरूपोऽस्तु सयोगः (योजयामि विवाहं भोः !) स्वर्ण-मण्योरिवैतयोः
॥ २० ॥ पुष्पचूल-पुष्पचूलयोर्द्वयोर्द्वयुग्मजन्मनोः । राजा राद्या निषिद्धोऽपि, घनं पाणिप्रहोत्सवम् ॥ २१ ॥ मिथस्तावभिरेमाते,
आविका पुष्पयत्यपि । तस्मात् प्रब्रज्य निर्वेदाद्, देवोऽभूत् परमर्द्धिकः ॥ २२ ॥ पुरे तस्मिन् मृते ताते, पुष्पचूले नृपोऽभवत् ।
प्रियेऽधर्घरधिदेहो दृढशोऽम्बासुरः स(सु)ताम् ॥ २३ ॥ मा भरयेष्वधाद् याति, स्वप्ने तानि न्य(त्य)दर्शयत् । रात्रौ रात्रौ ततो भीता,
पुष्पचूलाऽऽह भूमुजम् ॥ २४ ॥ प्रातः पातण्डिनः पृष्टा, राक्षोऽऽहुस्ते यथा तथा । अत्रिकासुनवस्त्रेषां, स्वरूपमिदमभ्यधुः ॥ २५ ॥
नित्यानधकारा धीमत्साः, क्षुतं च्छद् रोगोऽप्रविप्रहः । नारकैर्नित्यमात्रान्ताः, स्त्रुता अपि भयावहाः ॥ २६ ॥ तयोक्तं भगवन् ! स्वप्नः
किमद्य दृढशे ? यतः । यथार्थं वित्य तेऽप्युचिर्विशोऽर्द्धचर्चनैर्वयम् ॥ २७ ॥ देवलोकाः पुनः कालान्तरेऽस्या दर्शितास्तथा । पुनः
पातण्डिनः पृष्टा, वैपरीत्येन चाम्यधुः ॥ २८ ॥ यथास्थानश्रिकापुत्राचार्याः श्रोचुरयाऽऽह सा । देवलोकाः कथं लभ्याः ? , कथं
न नरके गतिः ? ॥ २९ ॥ तैरुक्तः साधुधर्मोऽय(त्र), राक्षी पप्रच्छ पार्थिवम् । प्रवार्थं सोऽवदद् भिक्षा, प्राह्य खलु (यथादत्ते भिक्षां)
मदास्पदं ॥ ३० ॥ प्रपद्य तत् तथा दीक्षां, शृहीता सूरयोऽव्यय । तस्युर्जह्वावलक्षीणा, गणं प्रस्थाप्य तत्र तु(नु) ॥ ३१ ॥ पुष्पचूला

कथार्णवा-
ङ्गायां दृप्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

अत्रिका-
पुत्राचार्य-
कथा ।

॥ १३४ ॥

नृपावासाद्, भक्तमानीय यच्छति । गुरुभ्यः शुभभावेनोत्पेदेऽस्याः केवलं क्रमात् ॥ ३२ ॥ प्राक्प्रवृत्तं न विनयं, मनसि किल केवली । कालोचितं मनश्चिन्त्यं, भक्तं तेभ्यः स यच्छति ॥ ३३ ॥ श्रेष्ठमन्नं श्रेष्ठमणः काल इत्याद्यवसरोचितम् । भक्तं हृदिन्तितं वत्से ! वेत्सि किं ? सूर्योऽवदन् ॥ ३४ ॥ अन्ये त्वाहुर्यने वर्षयानीतेऽन्नेऽथ तेऽभ्यधुः । किमेतत् साध्वि ! साऽऽहाऽऽगां, प्रासुकाभसि सूर्यः ! ॥ ३५ ॥ प्रासुकात्रासुकविधिं, वेत्सि वत्से ! घने कथम् ? साऽऽहातिशयतः ? कीदृग्, स तु ? केवललक्षणः ॥ ३६ ॥ केवलया-
शावना चक्रे, हा ! चक्रुः सूर्योऽयृतिम् । सोचे चोत्तरवा गङ्गां, केवलं भावि नोऽपि हि ॥ ३७ ॥ वत्स्युर्दुतमाचार्यः, को लभे बलसायते ? । गङ्गायां नावमारूढाः, स्वयं सज्जीकृतां जनैः ॥ ३८ ॥ यन्नाऽन्नि(न्नि)कासुताऽऽचार्योस्त्रस्थुः कोणे तथान्तरा । तत्र मज्जति नौः क्षिप्ता, जनैश्चोत्पाद्य तेऽम्भसि ॥ ३९ ॥ सुरेणाम्भस्यधःशूलं, दधेऽस्य प्राग्भवारिणा । तेन विद्धः शुभभयानात्, केवल-
ज्ञानमाप सः ॥ ४० ॥ सिद्धश्च निर्मितो देवैर्महिमा तस्य वर्ष्मणः । प्रयागं नाम तत् तीर्थं, प्रतस्थे (पप्रथे) तत्र विद्युतम् ॥ ४१ ॥ कलेवरं जलचरैः, स्वाधमानं तदम्भसि । गङ्गावृले क्वचित् लभं, प्रेर्यमाणं अलोर्मिभिः ॥ ४२ ॥ देवाद् दक्षिणदंष्ट्रायां, पाटलेर्धीजमाविशत् । भिरया फरोटिं तद् जहौ, शाङ्गुलः पाटलिद्रुमः ॥ ४३ ॥ तेनोपलक्षिते स्थाने, पाटलीपुत्रपत्तनम् । उदरयिभूजान् न्यस्तं, कूणिकस्य पितुः शुचा ॥ ४४ ॥ इत्यन्वि(न्नि)कासूसूरीणां, सम्बन्धोऽधिकसम्पदाम् । आवदयकातुसारेणाऽऽविष्कृतः कृतिनां मुदे ॥ ४५ ॥ इत्यन्वि(न्नि)कापुत्राचार्यकथा ॥ अथ धर्मरुचिमहर्षेमुक्तिप्राप्तिः प्ररूप्यते—

गृहीभक्ते मासंस्त, पारणए रोहिणीइ कटुतुवं । दिन्नं दयाइ सुत्तं(त्तुं), धम्मरूई मुत्तिमणुपत्तो ॥ १२३ ॥

व्याख्या—गायार्थः सुगमः [एव] ॥ १२३ ॥ भावार्थश्चायम्—

रोहीतके पुरे जी(जू)र्णगणिका रोहिणीलभूत् । अनन्यजीविकोपाया, रात्रोति गोष्ठिकोदनम् ॥ १ ॥ संस्कृतं संस्कृतद्रव्यैः, फट्टुदुन्यं तयाऽन्यदा । स्वयं स्वादु(द)परीक्षार्थं, दत्तस्वद्विन्दुरानने ॥ २ ॥ अतीवकटुको लभस्तदेकैव रक्षितम् । अन्यललितगोष्ठ्यर्थं, पक्कं मा निन्दिताऽभवम् ॥ ३ ॥ गोष्ठ्यां गतायां मुक्त्वाऽन्नं, मासश्चपणपारणे । मुनिर्धर्मरुचिः प्राप्तो, भिक्षार्थं रोहिणीगृहम् ॥ ४ ॥ दत्तं तुम्वं तयाऽ(व)सौ मा, मुया याति(द) धियेति तत् । अपूर्वलाभं मन्यानः, स गत्वाऽऽलोचयद् गुरोः ॥ ५ ॥ ज्ञातं(त्वा)विपोषमं तत् तैर्मुनिरुक्तो यद्वित्त्यज । भक्षितं मृत्यवे हेतत्, तत् त्यक्तुं ग गतोऽटवीम् ॥ ६ ॥ सुश्रुतः पात्रकं भूमौ, लिप्तस्तेन मुनेः करः । व्यपितस्तत्र गन्वेनाऽऽयाता मन्त्रुश्च कीटिकाः ॥ ७ ॥ भूयसामङ्गिनां घातः, स्वात् ममैव मृतिर्वरम् । इति ध्यात्वा प्रतिलिख्य, मुमुक्षुर्मुखपोषितिकाम् ॥ ८ ॥ एकत्र स्पण्डिले स्थित्या, निन्दंस्तद् मुक्त्यांस्ततः । तीव्राऽभूद् वेदना सन्यग्, विपद्वाऽऽप शिवश्रियम् ॥ ९ ॥ इति श्रीधर्मरुचिकथा ॥

अयं चतुर्णां महर्षीणां सिद्धिगमनमाह—

उज्जुय वंके पत्तेयबुद्ध रुहे य कोसियजे य । उज्झाए तवभज्जा, जयंति चउरो वि सिद्धाई ॥ १२४ ॥

व्याख्या—‘ऋजुकः’ सरलप्रकृतिः स चाऽङ्गर्पिनाम्ना(मा) ल्यातः, ‘वक्रः’ दुष्टस्वभावः रुद्राल्यः, स प्रत्येकबुद्धोऽभूदिति योजना कार्या । ‘वः’ पुनः कौशिकार्याख्य उपाध्यायः ‘तन्मार्गो’ उपाध्यायानी । जयन्ति बत्वार्येपि सिद्धानि । प्रव्रज्येति शेषः । इति गायार्थः ॥ १२४ ॥ भावार्थोऽप्ययम्—

चम्पायां कौशिकार्याख्य उपाध्यायोऽभवद् द्विजः । तस्याऽङ्गर्पिस्तथा रुद्रः, शिष्यावेतौ बभूवतुः ॥ १ ॥ अङ्गको भद्रकस्तेनाऽङ्गर्पिस्तस्याभिधाऽभवत् । रुद्रको रौद्रहृद् ग्रन्थिच्छेदकस्तत्तथाऽस्य सा ॥ २ ॥ एषोऽर्थमन्यदा प्रैपि, गुरुणा चाबुभौ बने । साय-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।
धर्मरुचि-
महर्षि-
वक्तव्यता ।
चतुर्मह-
र्विकथा ।
॥ १३५ ॥

चतुर्मह-
पिकथा ।

देविलासुत-
राजर्षि-
वर्णनम् ।

मङ्गर्षिः काष्ठान्यादायाऽऽयाद् ऋजुवर्त्मना ॥ ३ ॥ रत्न्या सर्वदिनं सृत्वा, तमर्थं रुद्रकोऽचलत् । दृष्ट्यौ वीक्ष्य तमायान्तमद्य निस्सारि-
तोऽस्मि हा ! ॥ ४ ॥ इतश्च वत्सपालस्य, पन्थकस्य शिशोः प्रसूः । दत्त्वा ज्योतिर्यशा भक्तं दारुमारार्द्धिवैति च ॥ ५ ॥ तां हत्वैकत्र
गर्त्तयां, जाल्वाऽस्या दाकभारकम् । एतन्यवर्त्मना रुद्रो, पुन्वन हस्तावदोऽवदत् ॥ ६ ॥ गुरो ! सुन्दरशिष्येण, तव ज्योतिर्यशा
हता । स आगतो वहिर्निष्कासितः क्रोधाद् ययौ वनम् ॥ ७ ॥ चिन्तयंस्तत्र सङ्ख्यानाद्, जातजातिस्मृतिर्वितम् । प्रपद्य केवलं लेभे,
महिमाममरा व्यधुः ॥ ८ ॥ अभ्याख्यानं वदौ रुद्रोऽस्ते जनेभ्योऽभ्यधुः सुराः । निन्दयमानो जनैर्द्वेष्ट्यौ, रुद्रोऽदः शुभकर्मतः ॥ ९ ॥
अभ्याख्यानं मयाऽसत्यं, प्रवृत्तमिति चिन्तयन् । सन्मुढः सोऽभवत् प्रत्येकबुद्धश्चाग्रहीद् व्रतम् ॥ १० ॥ उपाध्यायः सन्नार्योऽपि,
चैराग्याद् व्रतममहीत् । वत्साद्य क्रौञ्चज्ञानं, चत्वारोऽपि ययुः शिवम् ॥ ११ ॥ इति चतुर्महपिकथा ॥

अथ देविलासुतराजर्षेः शिवसुखामिमाह—

भविष्यं भो ! खलु सद्यकामविरण एयमज्ज्ञयणं । भासितु देविलासुपरायरिप्सी सिवसुहं पत्तो ॥ १२५ ॥
न्याख्या—‘भोः !’ इति भव्यामब्रजे । ‘खलु’ इति मिश्रयेन सर्वकामविरकैर्भावं भवन्निरिति गम्यम्, शेषं सुगमम् ॥ १२५ ॥

भावार्थः कथानकगम्यः । तथेदम्—

उज्जयिन्यामभूत् पुण्यां, पार्थिवो देविलासुतः । अनुरक्तलोचनाऽऽख्या, प्रियाऽस्याऽऽरक्तलोचना ॥ १ ॥ नृपोऽन्यदाऽस्ति (ऽऽस्ते)
शय्यायां, विदृणोति प्रिया कचान् । तदन्तः पलितं दृष्टं, जगलक्षणमहा (लक्षि-) तम् ॥ २ ॥ साऽऽह देवाऽऽगतो दूतः, सम्भ्रान्तो भूमिभृद्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।
देविलासुत-
राजर्षि-
वर्णनम् ।
कुर्मपुत्र-
महर्षिनम-
स्करणम् ।
॥ १३६ ॥

मुशम् । उत्यायेतस्ततः पश्यन्नापश्यत् तं तयोदितम् ॥३॥ कासौ प्रिये ! नृपोऽष्टच्छत् ? धर्मदूतस्तु साऽवदत् । तथाऽऽवेष्ट्य ततोऽङ्गुल्या,
ननैः पलितमुद्धृतम् ॥ ४ ॥ आच्छाद्य क्षौमयुग्मेन, स्वर्णस्थाले पुरान्तरे । आमयित्वा तमधृतिं, चक्रे भूपो भृशं हृदि ॥ ५ ॥ प्रापुर्मेऽ-
नागतेऽप्यस्मिन्, प्रग्रज्यां पूर्वेजग्रजाः । ततः पद्मरथं रान्याधिष्ठातारं सुतं व्यधात् ॥ ६ ॥ स्वयं राज्ञ्या समं राजा, तापसप्रतममहीत् ।
मयाऽणुमतिं का दासी, दासः सङ्गतकोऽपि च ॥ ७ ॥ सर्वे सितगिरी जग्मुस्तपोऽयं तापसाश्रमे । फालान्तरे प्रवं त्यक्त्वा, दासी
दासश्च जग्मुः ॥ ८ ॥ गर्भेः पूर्वमनाख्यातो, महिष्या बधूये तदा । अयशोमीरुणा राज्ञी, भूभुजा रक्षिता रहः ॥ ९ ॥ सौकुमार्यात्
मुतां राज्ञी, प्रमुवाना व्यपद्यत । पियन्ती स्तन्यमन्यासां, तापसीनां च सैषते ॥ १० ॥ कुतं नामाऽर्द्धसंकाशा, तस्याः सा प्राप
यौपनम् । अटव्या आगतं तातं, श्रान्तं विद्याम्यसि स्म सा ॥११॥ सुकुमारकरस्पर्शात्, तस्यां रक्तोऽभवत् नृपः । गृह्णामि चाद्य कल्ये या,
चिन्तयन्निति तस्मिन् ॥१२॥ तांमार्गेषु मधाविष्टोऽजकाष्ठे नृपोऽन्यदा । चस्त्राला(सरलनाद-)चिन्तयत् चित्ते, धिक् मां कामान्ध(न्ध-)
यापितम् ॥ १३ ॥ प्रेत्य न ह्ययते किं सादेव फलमैदृक्म् । सन्दुश्चावधिज्ञानं, लेभे कर्मक्षयोद्भवम् ॥ १४ ॥ सर्वकामविरक्तेन,
भाब्यं भोः ! रत्न देहिना । यभायेऽध्ययनं चैतद्, राजर्षिर्देविलासुतः ॥ १५ ॥ विरक्षां तां सुतां दत्त्वा, संयतीभ्यः स्वयं नृपः ।
उत्पाद्य केवलं सिद्धोऽर्द्धसङ्काशाऽपि निर्मुता ॥ १६ ॥ इति श्रीदेविलासुतराजर्षिकथा ॥

अथ कूर्मा(मी)पुत्रमहर्षिं नमस्करोति सूत्रकारः—

द्वोरयणिपमाणतणू, जहघ्नउगाहणाए जो सिद्धो । तमहं तिगुत्तगुत्तं, कुम्मापुत्तं नमंसासि ॥ १२६ ॥
व्याख्या—तमहं कूर्मा(मी)पुत्रं “नमंसासि” चि नमंसे इति सण्टङ्कः । कोऽसौ ? यः सिद्धः, कस्यां ? जघन्य(बग)हनायां,

किम्भूतः ? "शोरयगिपमाणतणू" चि द्दी रयी-सामयिधीमापया हन्ताबुद्ध्यते तो प्रमाणं तनुः-दरीरं यस्य सः । नेपं सुगमम् ॥ १२६ ॥
मग्नप्रायसु मिश्रिष्टात्रायाभायान् नोक्तः । यथाज्ञातः समयदीः स्वयमभ्युद्यः ॥

अथ चण्डकद्राचार्यशिष्यमभिधादयन्ति—

जो मासयसुहृद्भू, जाओ गुरुणो चि उवसमसहायो । तं चंडकद्रसीसं, वंदे सेहं पि चरनानं(णि) ॥ १२७ ॥

व्याख्या—गाथापं: फयानिकथेय स्पष्टः ॥ १२७ ॥ सा वेयम्—

आचार्यश्चण्डकद्रास्यो, यथायंश्चण्डकद्रोपतः । द्रष्टुमुज्जायिनीमागाद्, रयथाग्रानहोत्सवम् ॥ १ ॥ तमेव्यदारकः फञ्चिद्, वेदयाऽऽयास-
निराहतः । सज्जति-न्युत्तसम्पन्न, प्लवर्णीणां पुरो जगो ॥ २ ॥ इदं ध्वं भिक्षुयो ! दीक्षां, वेनोक्तोऽग्रापानतः । प्रेषितस्त्रीगुरोः पार्थे
(थं), धृष्यतां फजिना फलिः ॥ ३ ॥ तवलीर्दीक्षितो लोचं, कृत्वा स्वजनमीतितः । प्रावद्यपाल शिष्योऽप्ये, दृष्टतो रोपणो गुरुः ॥ ४ ॥
जगानं सन्दनानां म्या, गुरो(रु)दंषदि पादयोः । दुष्टेक्षसे न दीत्युक्त्वा, दीपं दण्डेन हन्ति तम् ॥ ५ ॥ सेहे दीक्षः क्षमी सम्पद्,
न पुदैरं प्यपिन्पत् । हा ! हा ! (हहा !) मया महात्माऽसौ, साधुसद्वा(क्ता)द् वियोजितः ॥ ६ ॥ अयाऽऽयदयकवेलायां, शिष्यो
गुरुनिर्लेहितः । अरदूरधिरडित्ताग्नो, धानुमभिशिराद्रियत् ॥ ७ ॥ मिथ्या मे दुष्कृतमिति, वेदग्याद् यदतो गुरोः । केवलज्ञानमुत्पेदे,
जैरन्-दिन्पज्जितः ॥ ८ ॥ दीक्षुस्मापि तदुत्पेदे, तदैव तदहो ! क्षमा । द्वयोर्निस्वारिणी चण्डकद्र-शिष्यकयोरपि ॥ ९ ॥ इति
चण्डकद्राचार्यशिष्यमभ्युद्यः ॥

अथ तत्तदुत्पेदे शिष्यमभ्युद्यः—

यत्तीसं जुवइवई, जो कायंदीपुरीह पवइओ । छट्टस्स सया पारणमुज्झियमायंविंलं तस्स ॥ १२८ ॥

वीरपसंसियतय-स्व-लच्छि(द्वि)नवमाससुकयपरियाओ । सो धन्नो सव्वट्ठे, पत्तो इक्कारसंगविऊ ॥ १२९ ॥
ध्याख्या—द्वयोगाययोरक्षरार्थः स्पष्ट एव । नवरम्—“छट्टस्स सया पारणमुज्झियमायंविंलं” ति ‘सदा’ यावज्जीवं पष्ठस्य पारणं सायधारणवाक्यत्वाद् आपामान्लमेव, “लच्छिय” ति पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराद् उज्झितभिक्षाग्रहणमित्यर्थः । ‘तस्य’ धन्यस्य इति ॥ १२८ ॥ १२९ ॥ भावार्थः फययोच्यते । सा चेयम्—

यमूय पुयां काकन्धां, जितदानुनृपाप्रणीः । सार्यवाहवधूत्तर, भद्रानाश्रयलि विधुता ॥ १ ॥ धन्याल्योऽमूद यथार्थोऽस्याः, सुदुरन्यूनदीप्तिमान् । कन्या द्वात्रिंशतं मानोद्योवनः परिणायितः ॥ २ ॥ मात्रा द्वात्रिंशदावासा, द्वात्रिंशदायसंयुताः । तदर्थं कारिता भोगान्, मुक्ते तदुपरि स्थितः ॥ ३ ॥ इतश्च समवासापत्ति, श्रीवीरखत्पुरो बहिः । धन्दनाय(या)यौ धन्य, उद्यदरोमाञ्चकञ्चुकः ॥ ४ ॥ धर्मं धृत्वाऽऽप्तवैराग्योऽष्टच्छद् प्रवक्तुं प्रसूम् । राजार्पितराज(ज्य)चिह्नस्फीत्या धन्योऽश्वयद् व्रतम् ॥ ५ ॥ व्रताहेऽपि प्रभुं नत्वा, जमाहो-प्रमभिग्रहम् । पष्ठपारणकं यावज्जीवमाचान्ततोऽस्तु मे ॥ ६ ॥ प्राह्या भिक्षा न संसृष्टाऽसंसृष्टाऽस्तु तथोज्झिता । इत्युमतपसाऽऽरमानं, भावयन् विजहार सः ॥ ७ ॥ भक्तमित्थेत् फयच्चित् स्यात्, नात्तिस्साम्भसां पुनः । पठन्नेकादशाङ्गानि, सेहे धुत्-दृदपरीपहम् ॥ ८ ॥ इत्युमतपसाऽऽर्य, ऋदीयान् सोऽभवत् मुनिः । न मनागपि दीनत्वं, तथापि कापि जग्मिवान् ॥ ९ ॥ एतज्जगृहं वीरञ्चले गुणशिले स्थितः । देशनान्ते प्रभुं नत्वा, पप्रच्छ श्रेणि-रुत्तिदम् ॥ १० ॥ स्वामिस्ते गौतमादीनां, शिष्याणां शीलशालिनाम् । चतुर्दश-सहस्राणां, को दुष्करतपःक्रियः ? ॥ ११ ॥ स्वाम्याह राजन् ! धन्यर्षिः, सर्वप्रवृत्तपाश्रुशम् । एतत् श्रुत्वा प्रभुं नत्वाऽऽगत्य धन्यं

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

धन्यमहर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ १३७ ॥

धन्यमहर्षि-
प्रबन्धः ।

शीतलाचार्य-
वक्ष्यता ।

नृपोऽनमत् ॥ १२ ॥ धन्यः सुलब्धजन्माऽसि, यत् त्वां वीरजिनः स्वयम् । एवं वर्णयतीत्युक्त्वा नत्वाऽगात् श्रेणिको गृहम् ॥ १३ ॥
वर्ण्यमानोऽप्यसावेयं, नैवोत्कर्षमगात् मनाक् । पालयामास चारित्रं, नवमासानराण्डितम् ॥ १४ ॥ मासिकया संलेखनया, कालं
कृतोदपाद्य(द)सौ । सर्वार्थसिद्धे चोद्धृत्य, विदेहे शिवमाप्स्यति ॥ १५ ॥ इति नवमाहमूलसूत्रोक्तधन्यशुनिसम्बन्धः ॥

अथ शीतलसूत्रेज्यमाविर्भावयन्ति—

सो जयउ सीयलसूरी, केवलनाणीण भायणिज्जाणं । दित्तेण भाववंदणमुबज्जियं केवलन्नाणं(लं जेणं) ॥ १३० ॥

व्याख्या—गाथार्थः कथानकादेव स्पष्टः ॥ १३० ॥ तथेदम्—

श्रीहास्तिनपुरे यच्चसिंहः सिंहवलो नृपः । सौभाग्यमञ्जरी तस्य, प्रिया पुत्रस्तु शीतलः ॥ १ ॥ त्रैलोक्यसुन्दरी पुत्री, सा
काञ्चनपुरप्रभोः । काञ्चनप्रभराजस्य, यौवने परिणायिता ॥ २ ॥ निर्विण्णः काम-भोगेभ्यः, कुमारः शीतलोऽन्यदा । प्रात्राजीत् स्ववि-
रोपान्ते, सूरिश्चासीद् बहुधृतः ॥ ३ ॥ आसंख्यैलोक्यसुन्दर्याश्चत्वारः सूनवः क्रमात् । तेषां कथान्तरे नित्यं, सा वर्णयति शीतलम् ॥ ४ ॥
यथा यो मातुलो राज्यनिःस्पृहः क्षिश्रिये प्रथम् । कालो यात्येवमन्येयुस्त्रेयुः स्वविरर्पयः ॥ ५ ॥ निशम्य तदुपान्ते तेऽसारतां संसृते-
भ्यंसम् । प्रमुखा जगद्दुर्दक्षां, क्रमाद् जाता बहुधृताः ॥ ६ ॥ मातुलं शीतलाचार्यं, गुरुमापृच्छ्य वन्दितुम् । प्रचेलुस्तेऽन्यदा जग्मुस्तप्ता-
वितपुरो यद्दिः ॥ ७ ॥ यद्दिर्विकाल इत्यस्युक्ते देवकुलिकान्तरे । यान्तं पुरान्तः श्राद्धं तेऽवोचन् वाच्यं गुरोरेदः ॥ ८ ॥ आत्तप्रताप्ते
जामेया, यन्दितुं धो यदैयरुः । विकाल इति नाऽजगद्गुरुर्केऽहप्यद् गुरुभ्यंसम् ॥ ९ ॥ तत्र तेषां शुभभ्यानादुत्पेदे केवलं निशि । प्रातस्ते
तत्र नाऽऽयातास्ततो(दा) दध्यौ गुरुभ्यंसम् ॥ १० ॥ ते सूत्रपौरुषी कृतैष्यन्ति तत्रापि नाऽऽययुः । अथाऽर्घ्य(पार्थ)पौरुषी तत्रात्येयुर्नते

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।
शीतलाचार्य-
वक्तव्यता ।
सुबाहुमुनि-
वर्णनम् ।
॥ १३८ ॥

ततो गुरुः ॥ ११ ॥ सयमुत्कण्ठितोऽचालीत्, नाभ्युत्तथुर्न ते क्रमौ । प्रामार्जयन्, वीतरागा, गुरोर्न्यस्य सदण्डकम् ॥ १२ ॥ अतिक्र-
म्याऽऽलोच्य सूरिस्थान् यन्दे कुत ? इत्यवक् । प्रतिभाति यत्स्ते ते वन्दस्तेत्यवदन् गुरुम् ॥ १३ ॥ निखपत्वमहो ! धार्ष्ट्यमेपामित्येप
रोपतः । ययन्दे तान् मुनीन् सूरिर्विन्दित्या तस्थियान् पुरः(रा) ॥ १४ ॥ प्राक्प्रवृत्तं न(त्तम-)वित्तयं, मि(म)नत्ति(क्ति) किल केवली ।
जीतकल्पोऽयमित्येषां, तेषां (गुरो) तस्मिन् न चास्ति सः ॥ १५ ॥ तेऽवोचन् वन्दिता द्रव्यवन्दनेन पुरा पुनः । वन्दध्वं भाववन्दन-
विधिना विधिनाऽधुना ॥ १६ ॥ कथायकण्ठैर्कैवन्दमानं पश्यन्ति ते गुरुम् । पट्टस्थानपतितं सोऽवगृह्णायते किमदोऽपि हि ? ॥ १७ ॥
तेऽप्युचुः सुतरां विद्याः, फलं ? नोऽतिसयोऽस्ति यत् । छाद्वास्थिकः ? कैवलिकः ? प्रोचुः कैवलिकं च ते ॥ १८ ॥ हहा ! केवलितो
मन्दभाग्येनाऽऽप्राविता मया । निनिन्द भृशमात्मानं, शीतलः शीतलस्रयः ॥ १९ ॥ जातरोमोद्गमस्तोपात्, परं संवेगमागतः (मत्) ।
इदानीं यन्दनं सूरिः, कण्ठकेभ्यो निवृत्तवान् ॥ २० ॥ क्रोधाद् यथा पुराऽवभ्रात्, कर्माण्याच्छोदयत् तथा । प्रविष्टोऽपूर्वकरणं, शुभाभि-
प्रायसम्भयम् ॥ २१ ॥ चतुर्थवन्दनस्यान्ते, शीतलः प्राप केवलम् । सैकैव कायिकी चेष्टाऽभूद् धेतुर्वन्ध-मोक्षयोः ॥ २२ ॥ इति
भीशीतलाचार्यकथानकम् ॥

अथ श्रीमुवाहुसाधुं नमस्करोमि(ति) गाथात्रयेण—

पियदंसणो मुणीण वि, जो मुणिदाणप्पभावओ जाओ । धीरसुसीसो पत्तो, मासं संलिहिय सोहम्ममे ॥ १३१ ॥
माणुस्सं सामन्नं, च पप्प कप्पे सणंकुमारम्मि । उववज्जिस्सइ एवं, वंमे सुक्के य आणयए ॥ १३२ ॥
आरणए सव्हेहं, तत्तो सिज्जिस्सइ विदेहेसु । तमहं सुवाहुसाहुं, नमामि इक्कारसंगघरं ॥ १३३ ॥
व्याख्या—गाथार्थः कथानकादेव स्पष्टः ॥ १३१-१३२-१३३ ॥ तथेदम्—

हस्तिशीर्षे(व)पुटे दीनशत्रुनांभ्रा नृपोऽभवत् । सहस्रमेकं तस्याऽऽसीद्, धारिणीमुख्ययोपिताम् ॥ १ ॥ अन्येद्युर्धारिणी देवी,
सिंहस्रोतपोलक्षितम् । पुत्रं सुगाहुनामानं, सुपुत्रे प्रियदर्शनम् ॥ २ ॥ यौवने पुष्पचूलाद्याः, कन्याः पञ्चशतीमिताः । युगपत् पितुरा-
देशात्, परिणीताः सुगाहुना ॥ ३ ॥ उच्यपञ्चदातावासोपरिष्ठात् तभिरन्वहम् । दोगुन्दुकामर इवा(व,क्रीडते स्म यथासुखम् ॥ ४ ॥
अथ तत्रान्यदाऽऽयातः, श्रीवीरो विहरन् महीम् । श्रीसुगाहुकुमारोऽगात्, तद्वन्दनकृते कृती ॥ ५ ॥ प्रयुक्तो देशनां भुत्वा, सुवाहुरिद-
मब्रवीत् । स्वामिन् ! प्रहीतुमिच्छामि, श्राद्धधर्मं त्वयोदितम् ॥ ६ ॥ प्रतिबन्धो न कार्योऽत्र, स्वामिनेत्युदिते सति । सप्तशिक्षापदं पञ्चा-
शुभ्रतं सोऽप्रहीद् दृष्टम् ॥ ७ ॥ प्रभु नत्वा गतो गेहमथ पप्रच्छ गौतमः । स्वामिन् ! सुनीनामप्येष, किं कान्तः ? प्रियदर्शनः ? ॥ ८ ॥
किं याऽनेन पुराऽऽचीर्णं ?, पुण्यमित्युक्त्वान् विभुः । श्रीहस्तिनापुरे पूर्वं, भद्रासीत् सुमुखो गृही ॥ ९ ॥ तत्रेयुधर्मघोषाख्या, मुनिपञ्चदा-
तान्विताः । आचार्यास्तु सुदत्ताख्यस्तच्छिष्यो मासपारणे ॥ १० ॥ सुमुखाऽऽस्पदमायातो, धन्यमन्यस्ततो गृही । उत्थाय परया प्रीत्या,
सुदत्तं प्रत्यलाभयत् ॥ ११ ॥ नरायुक्तेन दानेन, वदं द्रव्यादिशुद्धितः । भवो हृत्सीकृतः पञ्च, दिव्यान्यस्याऽऽस्पदेऽभवत् ॥ १२ ॥
इदुत्त सुमुखस्येति प्रसदासात्तिलो जनः । प्रपात्यायुर्नह्नन्दान्, सुबाहुर्गौतमाभवत् ॥ १३ ॥ भूयोऽपि गौतमोऽष्टुच्छत्, सुबाहुः
स्वामिनोऽन्तिके । निमादास्यति ? चारित्रमेवमेवेत्यग्नौ विभुः ॥ १४ ॥ सुबाहुः पौषघागरेऽष्टमभक्तिरूपीपथम् । राकायामादेऽन्येऽशु-
ध्यावर्द्धनिदि तिदम् ॥ १५ ॥ धन्या भामाकराद्यास्ते, यान् पुनात्यंद्भिः प्रभुः । श्रीवीरश्चेद्विद्वयाति, प्रव्रजामि तदा भुवम् ॥ १६ ॥ ज्ञात्वा
नाथोऽपि तस्मात्, शीघ्रमाजग्मियानिह । फलन्ति वत्सपशालीव, कामितान्याशु धर्मिणाम् ॥ १७ ॥ तवोऽप्रहीद् व्रतं स्वीत्या, सुबाहुः स्वामि-
नोऽन्तिके । पठित्वैकादशाहानि, तपस्तस्याऽविदुश्चरम् ॥ १८ ॥ आलोचित-प्रतिकान्तः, कालं कृत्वा समाधिना । मासिक्या सलेतनया,

सीधर्म(र्म)स्वर्गमासदत् ॥ १९ ॥ [युग्मम्] ततश्च्युत्वाऽऽप्य मानुष्यं, सुकुले प्राप्य च व्रतम् । सनत्कुमार उत्पन्नस्तवश्च्युत्वा पुननरः ॥ २० ॥
ब्रह्मलोके तथा शुके चाऽऽनतेऽप्यारणे तथा । सर्वार्थसिद्धितश्च्युत्वा, विदेहेऽसौ शिवज्ञमी ॥ २१ ॥ इति श्रीसुबाहुमुनिकथा ॥

अथ भद्रनन्द्यादिनवर्षिणां सुतप्राप्तिमाह—

अन्ने वि भद्रं नदिप्पमुहा नय निचकुमारमुणिवसहा । संपत्तसुहविबागा, सुबाहुगमण नायवा ॥ १३४ ॥
व्याख्या—गाथा स्पष्टा ॥ १३४ ॥ भार्यार्यः किञ्चिदुच्यते । ॥ चायम्—

आसीद् धनावहो राजा, श्रीऋषभपुरे पुरे । सरस्वती प्रिया तस्य, सुतः सुखप्रसूचितः ॥ १ ॥ भद्रनन्दी कुमारोऽभूदुपयेने स
यौयने । श्रीदेव्याविप्रियापद्मशतीमावेशतः पितुः ॥ २ ॥ पृच्छायाम्—नगर्यां पुण्डरीकिण्यां, कुमारो विजयाह्वयः । युगवाहुजिनं
भक्त्या, प्राग्भवे प्रत्यलाभयत् ॥ ३ ॥ लात्वा व्रतमगात् स्वर्गं, नरत्वं स्वर्गतिः क्रमात् । ज्ञेयं सुबाहुवत् सर्वं, यावत् मोक्षपुराश्रयः ॥ ४ ॥
इति प्रथमः ॥ श्रीविजयपुरे श्रीवीरकृष्णमित्रो नृपः प्रिया । श्रीदेवी तनयस्तस्याः, सुजातोऽस्य प्रियाः पुनः ॥ १ ॥ बलश्रयाद्याः
पद्मशती, प्रागिपुकारपुरे भवे । पुष्पदन्तमुनेश्चर्पभदत्तो भक्तिमातनोत् ॥ २ ॥ प्राग्वद् व्रतकर्मणैव, नृत्वं देवत्वमाप्य च । महा-
विदेहे दुष्कर्मक्षयात् मोक्षमयाप्स्यति ॥ ३ ॥ इति तृतीयः ॥ विजये नगरे वासवदत्ताह्वो नृपः प्रिया । कृष्णश्रीः सुवासवाह्वयः,
सूनुर्भद्राप्रियापतिः ॥ १ ॥ प्राग्भवे धनपालो राट्, कौशाम्बीनगरीपतिः । मुनिं वि(वै)श्रमणभद्रं, प्रतिलाभ्यागमत् शिवम् ॥ २ ॥
इति चतुर्थः ॥ पञ्चमः पद्म-सप्ता-ऽष्ट-नवमो दशमस्तथा । एकादशाङ्गतो ज्ञेया, नोक्ता ग्रन्थातिगौरवात् ॥ १ ॥ इति श्रीविपाक-
श्रुतोक्तसुबाह्वादिमुनिसम्बन्धः ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

सुबाहुमुनि-
वर्णनम् ।

भद्रनन्द्या-
दिमहर्षि-
वर्णनम् ।

॥ १३९ ॥

अथ रोहकमुनिसम्यन्धमाह—

लोणं च अलोणं वा, पुष्टिं एमाह पुच्छिओ वीरो । रोहो ! सासयभावाण नाणुपुवि त्ति अकहिंसु ॥ १३६ ॥
 द्याख्या—व्याख्या सुगमेव । नवरम्—“अकहिंसु” त्ति अकथयत् ॥ १३५ ॥ भावार्थआयम्—

श्रीवीरस्याभयत् शिष्यो, रोहकाख्यो महामुनिः । प्रकृत्या भद्रकः शान्तो, विनीतो गुणसेवधिः ॥ १ ॥ प्रभोरदूरसामन्ते, ऊर्ध्वपाद-
 स्त्वधःशिराः । तप्यमानक्षपस्त्रीग्रं, स आस्ते(आले स)मुनिरन्यहम् ॥ २ ॥ सञ्जातसंशयोऽन्येभ्यः, पप्रच्छार्हन्त्वमन्तिमम् । लोकः पूर्वम-
 लोको वा ? प्रभो ! ग्रहीति मत्पुत्रः ॥ ३ ॥ रोह ! लोकोऽप्यलोकोऽपि, पञ्चादपि च प्रागपि । द्वावेतौ शाश्वतौ भावावाचष्ट स्पष्टवाग्
 विभुः ॥ ४ ॥ जीवः पूर्वमजीवो वा, सिद्धो याऽसिद्ध एव च (या ?) । प्रभुरित्यादिपृच्छायां, तदेवावदुत्तरम् ॥ ५ ॥ रोहक ! नातुपूर्वेषां,
 रोहोऽपृच्छत् पुनः प्रभुम् । अण्डकं कुकु(कुं)टी प्राग् वा ? घनवातादयस्त्वया ॥ ६ ॥ इत्याद्यनेकपृच्छायां, स्वाम्यादानादिसिद्धताम् ।
 पञ्चाण् प्रागप्यगुत्पत्तेरस्मी भावा हि शाश्वताः ॥ ७ ॥ एवं प्रभोत्तरपृच्छं, भगवत्यां सहेतुकम् । सम्यग् व्यासार्थिना शेषं, सहेपाद् दर्शितं
 मया ॥ ८ ॥ इति रोहकमुनिसम्यन्धः ॥

अथ गाथात्रयेण रक्तन्दकमुनिं स्तुतिगोचरं रचयामि—

सन्ते य असन्ते वा, लोणं इद्याह पिंगलगमुणिणा । पुट्टो निवागरणो, वीरसयासम्मि पघइओ ॥ १३६ ॥
 एकारसंगधारी, गोपमसामिस्स पुषसंगइओ । वारसवासे यारस पडिमाओ तवं च गुणरयणं ॥ १३७ ॥
 फासिसु अणुणं जो, मासं पाउवगमेण संपत्तो । सिज्झिस्सइं य विदेहे, तं खंदयमुणिचरं वंदे ॥ १३८ ॥

रोहकमुनि-
 सम्यन्धः ।

रक्तन्दकमुनि-
 यक्तन्यना ।

व्याख्या—गाथात्रयार्थः कथानकादेव बोद्धव्यः ॥ १३६-१३७-१३८ ॥ तच्चेदम्—

विहरन् भगवान् वीरोऽन्येषुः कयङ्गलापुरि । चैले छत्रपलाशाख्ये, समेत्य समवासत् ॥ १ ॥ तत्पुरोऽदूरसामन्ते, श्रावस्या-
स्याऽभयत् पुरी । तत्राऽऽस्ते गर्दभात्याक्षः, परित्राब् बहुशिष्ययुक् ॥ २ ॥ तच्छिष्यः स्कन्दकः कात्यायनगोत्रोद्भवोऽभवत् । साङ्गो-
पाद्गुप्ततुर्वेदाद्यनेकागमकोविदः ॥ ३ ॥ वैशालिप्रायकआय, निर्मन्यः पिङ्गलाह्वयः । पप्रच्छ स्कन्दकं लोकः, सान्तो वाऽसान्त
इष्यते ? ॥ ४ ॥ जीवः सान्तस्त्यनन्तो या ? सिद्धोऽसिद्धश्च वा तथा ? । केन वा मृत्युना जीवो, यद्वेते हीयतेऽथवा ? ॥ ५ ॥ प्रश्नानमूनसौ
वृष्टः, स्कन्दकः पिङ्गलर्षिणा । तूष्णीकोऽभूद् विलक्षालो, न क्षमो दातुमुत्तरम् ॥ ६ ॥ वारद्वयं त्रयं चैतत्, पृष्टोऽसौ पिङ्गलर्षिणा ।
मीनेनास्यादविशानो, मीनमेव हि लक्षणम् ॥ ७ ॥ अत्रान्तरे स शुभाव, श्रीधीरं लोकावर्त्तया । कयङ्गलापुरीसंस्थं, स्कन्दकः संश-
यान्ति(श्चि)वः ॥ ८ ॥ वध्यो च यामि पृच्छामि, श्रीधीरं संशयानमून् । ततश्च स्वाश्रयं प्राप्तः, स्कन्दको भद्रकाशयः ॥ ९ ॥ धातुरक्तानि
पञ्चालि, छत्रोपानद्-गणेत्रिशाः । त्रिदण्ड-यशस्तथायामादयोपकृतिं स्वकाम् ॥ १० ॥ चंचालोद्दिश्य सर्वज्ञं, सरलः सरलाध्वना । तं
वीक्ष्य दूरादायान्तं, स्वान्वेयं प्राह गौतमम् ॥ ११ ॥ पूर्वसङ्गतिकं यत्स !, पश्याद्य स्कन्दकाह्वयम् । उक्तवत्यर्हतीत्येषोऽप्यागाद् गौत-
मदृक्पथम् ॥ १२ ॥ ततोऽभ्युत्थाय पप्रच्छ, स्वागतं तस्य गौतमः । महान्तो नैव द्रुम्यन्ति, प्रतिपत्तिं यथोचिताम् ॥ १३ ॥ पुनस्तं
गीतमोऽप्यादीत्, किमास्ते हृदये तव । लोकः सान्तस्त्वसान्तो वेत्यादिसंशयसञ्चयः ? ॥ १४ ॥ स्कन्दको विस्मितस्वान्तः, पप्रच्छ गण-
भृद्वरम् । कयमाभ्यन्तरं भायं, वेत्सि ? ब्रूहि सुहृन् ! मम ॥ १५ ॥ गौतमः स्माह मे धर्माचार्योऽबादीदिदं समम् । तदेहि धर्माचार्यं मे,
यन्दस्य सर्ववेदिनम् ॥ १६ ॥ ततोऽसौ गौतमेनामा, छत्रातिच्छत्रशोभितम् । तेजोऽतिक्रान्तमार्चण्डं, गत्वाऽद्राक्षीद् जगद्गुरुम् ॥ १७ ॥

श्रीमद्दीप्यार्यमालोकाद् श्रुतिरिति स(सु)दितं तमः । द्विधाऽपि हृद्रतं तस्य, तत्कर्मपरिणक्षयान् ॥ १८ ॥ ततः प्रभुं नमश्चक्रे, स्कन्दको
भक्तिनिर्भरः । ईदृशोऽपि पिद्रुल्लभभादिकं श्रागृत्तमभ्यधात् ॥ १९ ॥ मया चतुर्विधो लोकः, प्रोक्तः स्कन्दक ! तद्यथा । द्रव्यतः क्षेत्रतः
काळाद्, भावतश्चेत्ययम् प्रभुः ॥ २० ॥ तत्रैको द्रव्यतो लोकोऽसान्तोऽस्ति क्षेत्रतः पुनः । विष्कम्भाऽऽयामतोऽसद्वयोजनकोटिकोटिभृम्
॥ २१ ॥ परिधायत्यसद्वयेयोजनकोटिकोटिकः । कालतो न कदा नाऽऽसीद्, भुयो नित्यञ्च शाश्वतः ॥ २२ ॥ भावतोऽनन्तपर्याय-
वर्णगन्ध-रसात्मकः । क्षीयते त्रियमाणोऽङ्गी, तथा पण्डितमृत्युना ॥ २३ ॥ इत्यादिभगवत्पु(त्रो)ष्णं, भुक्ता प्रभोत्तरायलीम् । स्कन्दक-
विष्टप्रसन्नेदो, नत्वा धीरं व्यजिज्ञपत् ॥ २४ ॥ भगवन् ! श्रोतुमिच्छामि, घमं केचलिभाषिवम् । ततो विस्तरतः स्वाम्यप्यापण्यो
धर्ममाह्वसम् ॥ २५ ॥ तत् सुखा जातवेराग्यो, गत्याऽप्येद्वानको(कु)णके । मुक्त्योपकरणं स्वास्व, सयं रक्षाम्यरादिरुम् ॥ २६ ॥ पञ्चमुष्टि-
कचोत्पादं, कृत्वा गत्या जिनाग्नितके । संयोजितकरोऽयावीविदं स्कन्दकवापसः ॥ २७ ॥ [युष्मम्] आत्मानं सारमाण्डानं, प्रदीने
भगवन् ! जने । गृह्णात् निष्कारयिष्यामि, त्रदीतात् सारमाण्डयत् ॥ २८ ॥ हुन्-वृद्-दीतोष्ण-रोगाया, मा सृजन्तु ममाद्रकम् । इच्छानि
युष्मदन्ते वा, प्रत्रययामार्हतीं विभो ! ॥ २९ ॥ ततस्व दीक्षयामास, स्कन्दकं विधियद् विभुः । ददौ त्रिधाभिनां चान्य, सम्यग्
साधुनोपिणाम् ॥ ३० ॥ स्वातन्त्र्यमित्यं वृष्ट्यमित्यं चेत्यादिकां च ताम् । प्रपेदे सम्यगेगोऽपि, त्रिषा शुद्धा शुभाशयः ॥ ३१ ॥
ततः कयङ्कृत्वापुर्वा, विज्ञेऽन्यत्र तीर्थपः । पपाठैकादशाङ्गानि, स्कन्दकः स्वविरान्तिष्ठे ॥ ३२ ॥ ईर्या-भाषादिसमितो, गीतायः
स्कन्दकोऽन्यथा । पप्रच्छ स्वाग्निं मौनी, यहासि प्रतिमामहम् ॥ ३३ ॥ प्रविषन्त्योऽत्र मा कार्यं, इत्युच्ये तं जगद्गुरुः । सम्यगेगोऽप्युच्ये विट्
द्यावदा प्रतिमाः त्रमात् ॥ ३४ ॥ निषेव्य स्कन्दकर्णितानः, पप्रच्छ स्वाग्निं पुनः । गुणरत्नयत्तरास्यां, गुर्ये स्वामिंश्चपः क्रियाम् ॥ ३५ ॥

तदेवोत्तरमासाद्य, स्कन्दकस्तत् तपोऽकरोत् । मासे चतुर्यसत्राद्ये, षष्ठो मासि द्वितीयेके ॥ ३६ ॥ एकैकस्योपवासस्य, प्रतिमासं भवेत् पुनः । दृष्टिरस्मिन्तपस्येवं, यावत् मासांश्च षोडश ॥ ३७ ॥ तत्कुटुकासने स्थेयं, रवेऽभिमुखं दिवा । रात्रावनाष्टतेर्वीरासने चैतत्तपःकरैः ॥ ३८ ॥ निर्माय तत्(एवं कुर्वन्) षपस्तीव्रं, तथा षष्ठाष्टमादिभिः । अस्थि-चर्मवशेषाद्भूतः, स्कन्दकोऽभूत् महामुनिः ॥ ३९ ॥ इतश्च समयासार्योत्, प्रभू राजगृहे पुरे । अर्द्धरात्रे मुनिर्दध्यौ, धर्मजागरिकां स्थितः ॥ ४० ॥ एषा करोम्यहं श्रान्तप्रत्याख्यानं प्रगे प्रभुम् । ततोऽसौ प्रातरागत्य, नमश्चक्रेऽन्तिमं जितम् ॥ ४१ ॥ विभावीभवं भावं, विज्ञाय ज्ञानवान् विमुः । स्कन्दक ! प्रतिबन्धोऽत्र, कार्यो नैत्यवदत् स्वयम् ॥ ४२ ॥ प्रतारोपं स्वयं कृत्वा, क्षमयित्वाऽऽर्यिका मुनीन् । कृ(क)तिभिः स्वचैरः साद्धं, सोऽचालीत् प्रति पर्वतम् ॥ ४३ ॥ कश्चित् पर्वतमारुह्य, शिलापट्टोपरि स्वयम् । दर्भसंस्तरमास्तीर्य, स्थित्वा तत्रेदमब्रवीत् ॥ ४४ ॥ नमोऽस्त्यु अरिहंताणमित्यादीन्द्रस्तचलु-
तिम् । पठित्वाऽस्तु नमो धर्मगुरवे मेऽन्तिमार्हते ॥ ४५ ॥ तत्साक्षिकं प्रतोषारं, पुनः कुर्वेऽस्मि साम्प्रतम् । व्युत्सजाम्युपधिं वेदं, चोच्छ्रा-
सैरन्तिमैरसि ॥ ४६ ॥ प्रत्याख्याय त्वनशनं, षष्टिभक्तान्यपात्य च । स्कन्दको द्वादशान्दानि, पूर्णान्याराध्य संयमम् ॥ ४७ ॥ आलो-
चित-प्रतिक्रान्तश्चक्रे कालं समाधिना । नियोगप्रलयं कायोत्सर्गं ते स्वविरा व्यधुः ॥ ४८ ॥ पात्र-चीवरमादाय, तत्सर्पैः स्थविरास्ततः । श्रीवीरायार्ययामासुः, शशंसुश्च तदायतिम् ॥ ४९ ॥ स्वामिपादांस्ततो नत्वाऽष्टच्छद् गणशृदादिमः । कोत्पेदे स्कन्दकः कालं, कृत्वा शिष्यस्तव प्रभो ! ? ॥ ५० ॥ गौतमादीन् मुनीन्चै, स्वामी मृत्वा स संयमी । समुत्पेदेऽच्युते कल्पे, द्वाविंशत्युदधिस्थितिः ॥ ५१ ॥ पूर्णं तत्रोपगुण्यायुऽयुतोत्पयोत्तमे कुले । महाविदेहे ग्रामण्यं, स्कन्दकः प्राप्य सेत्स्यति ॥ ५२ ॥ इति श्रीस्कन्दकमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथ गाथात्रयेण तिथ्यक-कुरुदत्तयोर्वक्यवतामाह—[प्रन्यामं ५३०९]

कथार्णवा-
क्कायां दृष्टौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽद्यः ।

स्कन्दकमुनि-
यक्तव्यता ।

॥ १४१ ॥

चरमजिणसीसतीसगमुणी तवं छट्टमद्ववरिसाहं । काउं मासं संलिहिय सक्कसामाणिओ जाओ ॥ १३९ ॥
 कुरुदत्तसुओ छम्मासमट्टमायवणपारणायामं । काउं ईसाणसमो, जाओ संलिहिय मासद्वं ॥ १४० ॥
 छट्टद्वम-मासो अद्धमासो वासाहं अट्ट छम्मासा । तीसग-कुरुदत्ताणं, तव-भत्तपरिण-परियाओ ॥ १४१ ॥
 व्याख्या—गाथाद्वयं सुगममेव ॥ १३९-१४० ॥ तृतीयगाथा तु पूर्वोक्तार्थसङ्ग्रहरूपा श्रीभगवत्युक्ता स्पष्टार्थाऽप्यन्युत्पन्नविनेयहि-
 तार्थं व्याख्यायते—“छट्टम” स्ति यथाक्रमं योजनात् तिष्यस्य पष्ठतपो यावज्जीवं, कुरुदत्तसुतस्य चाष्टमतपः । तथा भक्तपरिज्ञा-
 यामनशने तिष्यस्य मासः परस्य चार्द्धमासः “परियाड” स्ति प्रग्रज्यापर्यायः तिष्यस्याऽष्ट वर्षाणि, कुरुदत्त[सुत]स्य पणमासा इति
 गार्थार्थः ॥ १४१ ॥ भावार्थश्चायम्—

अन्येषुः सपरीवारः, श्रीग्रीरः समवासरत् । पुयां मोकाभिधानायां, वेत्ते नन्दतनामनि ॥ १ ॥ द्वितीयो गणभृत् तत्राऽग्निभूति-
 गौतमान्वयः । नत्वेवं परया प्रीत्या, पप्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥ २ ॥ स्वामिन् ! प्रोक्तः कियत्सौख्यः, शक्रो देवेन्द्र(न्द्रो)देवरट् । पुरन्दरः सह-
 द्राक्षः ? , कश्चास्य विषयः स्मृतः ? ॥ ३ ॥ स्वान्याह केवलशानभास्करः दृष्टुं गौतम ! । द्वात्रिंशद्वयसप्तानां, विमानानां सुरेश्वरः ॥ ४ ॥
 चतुरशीतिसहस्रदेहरक्षाविधायिनाम् । सप्तानामप्यनीकानां, तदीशानां च तावताम् ॥ ५ ॥ अष्टाग्रमहिषीनां(णां) च, सतन्त्राणा-
 मर्हर्निशम् । यद्दीनां पुनरन्यासां, देवीनां च सुपर्वणाम् ॥ ६ ॥ आधिपत्यं च पौरत्वां, स्वामित्वं भर्तृतामपि । पालयन् फारयन् भोगान्,
 गुञ्जानो विहरत्ययम् ॥ ७ ॥ [चतुर्भिर्विशेष [: कलाप-] क्रमम्] विषयोऽस्य पुनर्देव-देवीरूपैर्निरन्तरम् । जम्बूद्वीपद्वयं शक्या, शक्रः पूरयितुं
 रयात् ॥ ८ ॥ ततस्तिर्यगसहोयोदधि-द्वीपान् निरन्तरम् । तद्वैर्देवैः पूर्णोक्तुं शक्तः पुरन्दरः ॥ ९ ॥ अधिकृत्योच्यते शक्तिमात्रमस्य

तु नाप्यसौ । चकार कुरुते नैवत्, न करिष्यसि कर्हिचित् ॥ १० ॥ अग्निभूतिः पुनः प्राह, यथा स्वामिन् ! पुरन्दरः । एतावच्छक्तिरा-
स्यातो, विद्यावच(श्च)रितैस्तथा ॥ ११ ॥ शिष्योऽयं श्रीमतां तिष्यकाक्ष्यः प्रकृतिभद्रकः । पठेन तपसाऽऽत्मानं, भावयन् नित्यमाव्रतात्
॥ १२ ॥ श्रामण्यमष्ट चर्योण्याराध्यातिचारवर्जितम् । संलित्य मासमात्मानं, पट्टिमसान्यपास्य च ॥ १३ ॥ आलोचित-प्रतिक्रान्तः कालं
कृत्वा समाधिना । स्वविमाने समुत्पेदे, सौधर्मे जन्मपर्यदि ॥ १४ ॥ [चतुर्भिः सन्मन्धः] प्राच्यां त्यक्त्वाऽङ्गुलासङ्घभगमात्रावगा-
हनाम् । पर्योत्तीरलिखाश्वके, आहाराद्याः सुरस्त्र सः ॥ १५ ॥ पर्याप्तं तं ततो ज्ञात्वा, सामानिकसमोद्भवाः । एषा संवर्द्धयामासुर्जयेन
विजयेन च ॥ १६ ॥ कर्तुऽऽयत्तं दशनलं, शीर्षं कृत्वाऽञ्जलिं ततः । सुराः सामानिकाः सामानिकेन्द्रमिवमूचिरे ॥ १७ ॥ देवानुप्रिय !
देवर्द्धिर्दिव्या प्राप्ता त्वयाऽधुना । सुरेन्द्रसदृशी भोगसम्पत्तिः सुकृणोद्भवा ॥ १८ ॥ अष्टच्छदग्निभूतिसु, भगवंस्तत्र कीदृशी । तस्य
सामानिकेन्द्रस्य, भोगर्द्धिस्तिष्यकस्य वै ? ॥ १९ ॥ स्वाम्याख्यत् तस्य देवस्य, भोगर्द्धिं शृणु गौतम ! । चतुःसहस्रास्तद्वश्याः, सामा-
निकसुरेचराः ॥ २० ॥ देहरक्षाकरा देवाः, सहस्राण्यस्य षोडश । चतस्रोऽग्रमहिष्यश्च, ससानीकानि तद्वशे ॥ २१ ॥ तावन्तः
स्वामिनस्तेषामन्येऽपि बहवः सुराः । देवीशृन्दानि चैतेषां, प्रभुत्वं पालयसौ ॥ २२ ॥ सुरेन्द्रसदृशी शक्तिस्तस्य द्वीपादिपूरे । दिव्यरूपा-
दिभिः किन्दु, यमूयैतत् कदापि न ॥ २३ ॥ एवं सामानिका लोकपालाग्रमहिषीमुताः । एतावच्छक्त्यो ज्ञेया, जम्बूद्वीपादिपूरे
॥ २४ ॥ अथाष्टच्छत् तृतीयोऽपि, वायुभूतिर्गणाधिपः । भगवन् ! शक्तिर्भोगर्द्धिरीशानेन्द्रस्य कीदृशी ? ॥ २५ ॥ स्वाम्याख्यद् भोग-
सम्पत्तिः, सुरेन्द्रसन्निभाऽस्य तु(नु) । जम्बूद्वीपद्वयं शक्तिविषयं किन्तु साधिकम् ॥ २६ ॥ ईदृशी शक्तिर्भोगर्द्धिर्यथेशानाधिपेऽधिप ! ।
तथाऽस्मिन् श्रीमतां शिष्ये, कुरुदत्तसुतेऽपि किम् ? ॥ २७ ॥ कृत्वाऽष्टमतपः कुर्वन्नाचामास्तेन पारणम् । त्वय्येतेऽसौ तपांस्यूध्वबाहुश्चाभि-

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।

तिष्यक-कुरु-
दत्तसुत-
मुनिद्वय-
सम्बन्धः ।

॥ १४२ ॥

मुतं रवेः ॥ २८ ॥ पूर्णनाराय्य पण्यासान्, कुरुदत्तसुतो त्रतम् । पक्षसंलेखनापूर्वं, त्रिशद् भक्तान्यपाकरोत् ॥ २९ ॥ आलोचित-
प्रतिष्ठान्तः, फालं कृत्वा समाधिना । सामानिकेन्द्र ईशाने, स्वविमाने ह्यजायत ॥ ३० ॥ वक्तव्यताऽऽ वक्तव्या, यादृशी तिप्यके
मुनी । अतः परं परं द्वीपादिकं क्षेत्रं तु साधिकम् ॥ ३१ ॥ इत्थं निशम्य कुरुदत्तसुतस्य तस्य, तिप्याभिधस्य च मुनेश्चरितं पवित्रम् ।
भव्यास्तपश्चरणकर्मणि शब्धदेवोद्युक्ता भवन्तु शिवसौख्यरमाभिकाङ्क्षाः ॥ ३२ ॥ इति श्रीतिप्यक-कुरुदत्तसुतमुनिद्वयसम्बन्धः ॥

अथाऽभयकुमारमुनेर्विजयविमानगमनमाह—

पद्मइओ जो मायासमन्निओ वीरपायमूलम्मि । सो अभयकुमारमुणी, पत्तो विजयं वरविमाणं ॥ १४२ ॥

व्याख्या—कोऽसौ अभयकुमारमुनिरित्याशङ्कानिरासायं तद्वक्तव्यतोच्यते—गाथार्यस्तु सुगमः ॥ १४२ ॥ सा चेयन्—

अतीतकाले भरतक्षेत्रे धनकुलोद्भवः । जितशत्रुरभूद् भूयः, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते ॥ १ ॥ कालात् तत्पुत्रवास्तूनां क्षयाद् यास्तुवि-
शारदैः । पश्यन्निश्चनकक्षेत्रं, दृष्टं फलित-मुप्यितम् ॥ २ ॥ तत्राऽऽसीत् चनकपुरं, कालाद् यास्तुक्षयात् पुनः । वास्तुविक्रिवने दृष्टो,
धलिष्ठो घुपमोऽन्यदा ॥ ३ ॥ स जीयते घृपैर्नान्यैः, शूर(रः)क्षेत्रवशात् ततः । तत्रर्षभपुरं न्यस्तमात्मनो वृद्धिमिच्छुमिः ॥ ४ ॥ क्रमात्
तस्मिन्नपि क्षीणे, कुशस्तम्याङ्किताऽऽस्पदे । समस्तवस्तुविस्तीर्णं, न्यस्तं कुशाग्रपत्तनम् ॥ ५ ॥ तत्र प्रसेनजिद् राजा, राज्यं षके क्रमा-
गतम् । बभूवुस्तस्य भूयांसः, कुमाराः श्रेणिकादयः ॥ ६ ॥ फत्तुं परीक्षां राज्याहं कुमाराणां नृपो ददौ । करण्डान् मोदकभृतान्, समुद्रान्
धार्यटांस्तथा ॥ ७ ॥ तानादिशच्च सुखीध्वं, मोदकान् पिवतोदकम् । मुद्राच्छेदं तथा च्छिद्रमकुर्वोणाः कुमारकाः ! ॥ ८ ॥ युद्धेरभावात् वैः
सयं(वैद)मुकं पीतं न तत् तथा । शुद्धधीः श्रेणिकस्त्वयं, बुभुजे च पयः पपौ ॥ ९ ॥ करण्डभ्रमणमुन्न(ण)मोदकक्षोदमोदनम् । चक्रे शला-

तिप्यक-कुरु-
दत्तसुत-
मुनिद्वय-
सम्बन्धः ।

अभयकु-
मारमुनि-
प्रबन्धः ।

काच्छिद्रास्तं, किं दुस्साध्यं धियां निधेः ? ॥ १० ॥ अन्मःपूर्णकौरपूर्णकुम्भाधो न्यस्य राजताः । शुक्तीर्गल्ललेस्तत्र, चिच्छेद श्रेणिक-
सृपम् ॥ ११ ॥ चित्ते चमत्कृतो राजा, श्रेणिकस्य धिया तया । पुनस्तेषां परीक्षार्थं, स्थाले चिक्षेप पायसम् ॥ १२ ॥ तेषूयतेषु तद् भोक्तुं,
मुक्ता व्यात्ताऽऽननाः शुनाः । तच्छुम्भिमीतास्ते नेष्टुः, कुमारः श्रेणिकस्तु न ॥ १३ ॥ तन्मुक्तस्थालकेभ्योऽदात्, पायसं स शुनां पुनः । याव-
ल्लिलेहिरे ते त्याकण्ठं तावत् स मुक्त्वान् ॥ १४ ॥ क्षातवृत्तो नृपो दृश्यो, परानेप यथातथा । रोत्स्यति भोक्ष्यते राज्यं, प्राज्याग्यपरमाम्नवत्
॥ १५ ॥ शीघ्रं शीघ्रं पुरे तत्रोपद्रवोऽग्नेर्भवेत् दतः । अचीकरत् नृपः पौरलोकेषूद्योपणामिमाम् ॥ १६ ॥ यस्य कस्याऽऽस्पदादुत्थास्यति
प्रागाशुशुधणिः । पुरात् निर्यासनीयोऽसौ, यथा पामामयी(या)मयः ॥ १७ ॥ प्रमादात् सूषकाराणां, राक्ष एवान्यदाऽऽस्पदात् । उदस्यादह्नि
बह्विर्हि, स्थानास्थानं स नेक्षते ॥ १८ ॥ बर्द्धमानेऽधिकं बह्वो, कुमारानादिशत् नृपः । यो यत् मदास्पदात् निष्कासयेत् तस्यैव वस्तु तत् ॥ १९ ॥
ततस्तेऽन्ये गजान्धादि, स्वेच्छयाऽऽदाय निर्ययुः । भग्नां यद् भूभृतमाद्यं, चाद्यं तत् श्रेणिकः पुनः ॥ २० ॥ किं कृष्टं ? केन केनेति, पृष्टे राक्षा
परेऽवदन् । वस्तु स्वामीष्टमाकृष्टं, तां भग्नां श्रेणिकः पुनः ॥ २१ ॥ भग्नाऽऽकृष्टा त्वया किं रे ! ? , राक्षोक्तः श्रेणिकोऽवदत् । जय-
चिह्नमियं राक्षां, रक्षणीया तदादरात् ॥ २२ ॥ ततो ददे(ऽदाद-)भिधां भग्भासार इत्यस्य पार्थिवः । राज्यार्हतां चासन्दिग्धां (न्हं
तमसन्दिग्धं), विवेद वेदवाक्यवत् ॥ २३ ॥ सस्मारादो वचः स्वीकृतं, यस्योत्थास्यति वेश्मवतः । बह्विर्निर्यासनीयोऽसौ, पुराद् भूपः प्रसेन-
जित् ॥ २४ ॥ विनाऽनुशासनं स्वस्थान्येषां कर्तुं न साम्प्रतम् । पुरात् क्रोशन्तरे राजाऽरचयत् शिथिरं ततः ॥ २५ ॥ कश्चित् पृच्छति
यासि क ? , सोऽवगू राजगृहं प्रति । आगतोऽसि कुतश्चान्यः ? , सोऽवगू राजगृहादिति ॥ २६ ॥ ततो राजगृहाख्यं तत्, पुरं काला-
न्तरेऽभवत् । दृश्यो राजाऽथ राज्याहं, मेनं जानन्तु सूतवः ॥ २७ ॥ ततः सर्वकुमाराणां, देश-प्रामादिकं पिता । न किञ्चित् श्रेणिक-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

अभयकु-
मारमुनि-
प्रयन्यः ।

॥ १४३ ॥

स्यादाद्, राज्यमस्याऽऽयताविति ॥ २८ ॥ तथा चावज्ञया दूतः, श्रेणिको निर्ययौ गृहात् । अपमानं मनाग् मानघनाः सोढुं हि न क्षमाः ॥ २९ ॥ चे(वि)ज्ञातटपुरं प्राप्नो, भद्राख्यश्रेष्ठिनो भ्रमन् । मूर्त्तं लाभोदयमिव, कर्मोपाविशदापणे ॥ ३० ॥ तदा तत्र पुरे देवा-
दासीत् कश्चित् महोत्सवः । दिव्याद्भरागन्कर्पूरपूरपौराऽऽकुलत्वकृत् ॥ ३१ ॥ बहुभिः कायकैस्तस्याऽऽकुलस्य श्रेणिको हृतम् । वङ्का-
सुगन्धद्रव्यस्यादात् पुटापुटिकादिकम् ॥ ३२ ॥ तत्साहाय्याद् दिने तस्मिन्नाभोऽभूत् श्रेष्ठिनो महान् । पुण्यपुंसोऽनुभाषाच्च, प्रभू-
तव्यवसायतः ॥ ३३ ॥ श्रेष्ठी पप्रच्छ तं कस्यातिथिः पुण्यवतोऽसि भोः ! ? । श्रेणिकः स्माह भवतमेवान्यस्य न कस्यचित् ॥
३४ ॥ ततो वक्ष्यौ धनी नन्दानन्दनार्हो चरो निशि । स्वप्नेऽद्य दृष्टो यः साक्षाद्, देवादेयाऽऽगतोऽस्ति सः ॥ ३५ ॥ स्प(स्प)ष्टो-
मोद्रमः श्रेष्ठ्याचष्टेऽसीष्टं समाप्यदः । मध्येऽलसानामायाता, किं न ग्रीणाति जाह्नवी ? ॥ ३६ ॥ संवृत्ताष्टं ततः श्रेष्ठी, तमादायागमद्
गृहम् । भोजयामास सद्भक्त्या, संज्ञाप्य परिघाप्य च ॥ ३७ ॥ तिष्ठतोऽस्यान्यदा श्रेष्ठभाषिष्ट स्पष्टतुष्टितः । नररत्न ! कमीरजं,
नन्दां परिणय ह्यदः ॥ ३८ ॥ श्रेणिकः प्राह मेऽज्ञातकुल-शीलस्य नन्दनाम् । किं दत्से ? श्रेष्ठवग् ज्ञातं, कुलं शीलं गुणैस्तव ॥ ३९ ॥
शुभे क्षणे मुहूर्त्तेश्चि, पर्यणैपीत् तदामहात् । कुशाग्राधीशसूर्तन्दां, सुनन्दां नाभिभूरिव ॥ ४० ॥ भुञ्जानः श्रेणिकोऽतिष्ठत् ततो
भोगंस्तया समम् । चरैः प्रसेनजित् सूनोस्तत्स्वरूपं विवेद च ॥ ४१ ॥ स्वान्तं विदन् पिताऽन्येशुः साध्यव्याधिधाधितः । प्राहिणोदौ-
ष्टिकान् श्रेणिकस्याऽऽनयनहेतवे ॥ ४२ ॥ ततोऽर्त्तिवार्त्तयाऽऽर्त्तोऽसौ, पत्न्यै दत्त्वेति वर्णयत् । पत्रं राजगृहे गोपा वयं पाण्डुरभित्तयः
॥ ४३ ॥ अर्त्तेर्मदर्सिर्मोऽन्याऽभूत्, पितुः सत्वरमित्यसौ । सम्योध्य श्वशुरमारुहोष्ट्री राजगृहं ययौ ॥ ४४ ॥ तदर्थेनात् पिता तोषादिव
ज्ञातः पुनर्नवः । राज्याभिषेकं चक्रेऽस्य, कुम्भाम्भोभिर्मुदधुभृत् ॥ ४५ ॥ स्वान्ते पार्श्वजिनं पञ्चनमस्कारान् सरन् मुहुः । चतुःशरण-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।

अभयकु-
मारसुनि-
प्रबन्धः ।

॥ १४४ ॥

मासाद्य, विषय धामगात् नृपः ॥ ४६ ॥ विधं विधम्भराभारं वभार श्रेणिकः पुनः । तन्मुकुगर्भो नन्दाऽपि गर्भभारं सुदुर्वहम् ॥ ४७ ॥
गर्भानुभायादभवत्, शुभभावदोहदः । भवान्यभयदेवत्या, आरुह्यं पुरान्तरे ॥ ४८ ॥ स्वपुत्र्या दोहदः पित्राऽपूरि विज्ञप्य पार्थिवम् ।
पूर्णे काले च साऽसूत, सुतं प्राचीव भारकरम् ॥ ४९ ॥ दोहदार्थानुगां तस्याऽभय इत्यभिधां व्यधात् । मातामहो महोत्साहं, ददानो
दानमर्थिनाम् ॥ ५० ॥ कलाकलापकौशल्यं, स याल्ये(लो)ऽल्पविनैर्दयो । प्राज्ञोत्तरप्रदः सद्यो, न हेतुस्तेजसां वयः ॥ ५१ ॥ बालकेलिकलौ
तस्य, सवयाः कश्चिदूचियान् । रेऽज्ञाततात ! तावत् नः, सार्द्धं जल्पसि किं मुधा ? ॥ ५२ ॥ ततोऽभयोऽभ्यघाद् भद्र !, भद्रश्रेष्ठी
पिता मम । स ऊचे ॥ पिता भालुस्त्व मातामहो हसी ॥ ५३ ॥ नन्दां नन्दाऽऽत्मजोऽवादीत्, पितरं दर्शयाम्ब ! मे । सोचे भद्रः
पिता भद्र !, सोऽप्योदय पिताऽभ्य ! ते ॥ ५४ ॥ तत्पुत्रस्तावमाख्याहि, सर्वथाऽत्स्यामि नान्यथा । ततो नन्दा निरानन्दा, सगद्गदमदोऽ-
वदत् ॥ ५५ ॥ वत्स ! देशान्तराऽऽज्यातः, कश्चित् मां परिणीतवान् । त्वयि गर्भगते तावत्, तस्यैयुः केचिदौष्टिकाः ॥ ५६ ॥ आलोच्य
किञ्चिदेकान्ते, तैः सहैवाचलद् हुतम् । धुतस्त्यस्तव पिता(स्वतः) कश्चिद्, वेत्यद्यापि न वेद्यि तम् ॥ ५७ ॥ स गच्छन् किञ्चिदूचे त्वामित्युक्ताऽ-
भ्याऽभयेन सा । ऊचे किञ्चित् न किञ्चैकं, परं मे दत्तवानिदम् ॥ ५८ ॥ तद् विभाव्याऽभयो द्यूयो, शुद्धधीर्मे पिता मुयम् । राजा राज-
गृहेऽसीति, तद् यामस्तत्र साम्प्रतम् ॥ ५९ ॥ ततो मातामहं प्रष्टा, नान्देयो नन्दया समम् । प्रतस्थे सर्वसामग्र्या, द्राक् च राजगृहं
ययौ ॥ ६० ॥ इतश्च मध्वेचूर्णां, मन्त्रिणां श्रेणिकेन तु । एकोना मीलित पञ्चशत्यस्ति शस्त(स्वस्ति)काम्यया ॥ ६१ ॥ पूर्णा(णी)कृतं च तां
पञ्चशतीमुत्पृच्छीवरम् । नरं नरपतिर्दुमुपायं चकृवा(च कृतवान्)नमुम् ॥ ६२ ॥ शुष्कपूऽङ्गुलिमुद्रां, क्षिप्त्वा क्षितिपतिर्जनान् । प्राहेतां
कूपचण्डल्यः, फरेणाऽऽदास्यते हि यः (यकः) ॥ ६३ ॥ मुद्र्यतां मन्त्रिणां पुत्रीं, चार्द्धराज्यश्रियं तथा । सद्बुद्धिवेतनञ्जीतां, तस्मै दास्यामि निश्चि-

तम् ॥ ६४ ॥ तस्मिन्नाश्रयानुष्ठानेऽपि शोचति यस्मात्, करेणैतां स उद्धरेत् ॥ ६५ ॥ इत्थं नन्दां नान्देयोऽ-
वस्थाप्य नगराद् बहिः । यने स्वल्पपरीवारः, पुरान्तः प्राविशत् स्वयम् ॥ ६६ ॥ वीक्ष्यान्न जनसम्बन्धं, समेत्य स्माह सस्मितम् । किमेतदपि
दुःसाध्यं?, क्षातव्यतिरुतोऽभयः ॥ ६७ ॥ तं वीक्ष्य सुभगाकारं, तत्र यत्राऽऽरुतिर्गुणाः । सम्भाव्येति जनोऽवोचद्, भद्र ! निष्कासयोर्मि-
काम् ॥ ६८ ॥ गृह्णाण मन्त्रिमुख्यस्य मन्त्रराज्यं तथाऽऽत्मजाम् । ततोऽभयो धियां धामापश्यत् तां प्राग् दृशाऽऽत्मनः ॥ ६९ ॥ आर्द्रगोमय-
पिण्डेन, तां हत्वा तृणपूजकम् । जलन्तममुचत् तस्योपरि शोषकृते दुतम् ॥ ७० ॥ श्रुत्वा जनं च चित्रेण, कूपं सारणिचारिणा । समुद्रं
(३) गोमयं कूपकण्ठस्थस्तरदादवे ॥ ७१ ॥ साधु साधयति पौराणामुद्देशुर्वदने गिरः । राक्षसात्स्वरूपेणाऽऽहृतोऽसावात्मसन्निधौ ॥ ७२ ॥
पुत्रप्रेम्णा परिप्यज्य, भूपालश्चाललाप तम् । कस्त्वं भोः ! कुब जायातः?, सोऽप्युचो नमच्छिरः ॥ ७३ ॥ वे(वे)न्नातटपुरात्
स्यामिन्नायातो युष्मदन्तिकम् । स्मृत्याऽथ श्रेणिको नन्दामिदं पप्रच्छ तं प्रति ॥ ७४ ॥ भद्र ! भद्राभिधः श्रेष्ठी, तत्राऽऽस्ते तस्य
चाऽऽत्मजा । नन्दा सा गर्भवत्यासीत्, किमपत्यं तयाऽजनि ? ॥ ७५ ॥ स ऊचेऽभयनामानं, साऽस्मत् सुतमद्भुतम् । कियद्वयाः ? किं-
गुणोऽसायित्यपृच्छत् नृपोऽभयम् ॥ ७६ ॥ सोऽयक् तं मत्समं विद्धि, राजन् ! रूपत्रयो-गुणैः । त्वमेव नासि किं ? पृष्टो, राक्षेवमिति
सोऽयदत् ॥ ७७ ॥ ततस्तोयात् निजोत्सङ्गमारोप्याऽऽधाय मूर्द्धनि । नेत्राभ्योभिः क्षपयितुमिवासिञ्चात् नृपोऽभयम् ॥ ७८ ॥ भद्रं
भद्रास्ति ते मातुरिति पृष्टो नृपेण सः । प्रादेश ! ते पदाम्भोजसङ्गं भृङ्गीव सेच्छति ॥ ७९ ॥ साऽधुनाऽऽयुष्मती घासोद्यानेऽस्ति
जननी मम । ध्रुयेति मुदितो राजा, केकीय जलदध्वनिम् ॥ ८० ॥ कृत्वा समप्रसामग्रीमप्रे कृत्वाऽभयात्मजम् । नन्दामभि-
ययौ राजा, राजहंस इषाञ्जिनीम् ॥ ८१ ॥ तनोस्तनिन्ना तन्वन्ती, द्वितीयेन्दुकलातुलाम् । कपोलफलकं(क)लमालकं मलिनचीयरात् ॥ ८२ ॥

श्रीभूतकरावाण्यां(वापां), निरञ्जनदशं शृणुम् । श्रेणिकोऽवद्वेषणीं तां, तत्रापश्यत् प्रमोदभाक् ॥ ८३ ॥ [युग्मम्] करेणुकायामा-
रोप्याऽऽनीय स्वीयगृहे नृपः । पट्टराज्ञीपदे नन्दां, चक्रे शक्रः शचीमिव ॥ ८४ ॥ विभज्य निजराज्याद्धं, सुसेनायाः खसुः सुताम् ।
सर्वमश्रिपु सुर्यत्वमभयायापयत् नृपः ॥ ८५ ॥ स्वस्य भक्तिवशात् ताते, मन्वानः पत्तितुल्यताम् । दुःसाध्यं साधयामास, साध्यं शुद्ध-
धियाऽभयः ॥ ८६ ॥ भग्नः प्राक् चण्डप्रद्योतस्तस्यात् मुक्तोऽभवत् स्वयम् । बुद्ध्या बद्धः पुनः सोऽपि, सत्कृत्य प्रेषितो गृहम् ॥ ८७ ॥
आद्यापहारकञ्चो(ञ्चौ)रो, ज्ञातस्तावाद् विमोचितः । हारोऽप्यपहृतः प्राप्तः, चेच्छुणाया गुरोर्गले ॥ ८८ ॥ कृतपुण्यः प्रिया-पुत्रैर्योजितो
य(द)क्षदम्भतः । शुद्धान्तज्यालनादेशविलम्बात् तोषितः पिता ॥ ८९ ॥ मुद्राचौरमिपात् तातो दुर्गन्धां परिणावितः । बोधितश्चाऽऽर्द्रका-
सूनुः, प्रेयणावर्द्धाकृतेः ॥ ९० ॥ इत्याद्यनेकसद्बुद्धिधौरेयाऽभयमश्रिणः । अवदातावदाताली, द्वेया ग्रन्थान्तराद् बुधैः ॥ ९१ ॥ इत्थं
निर्यु(निर्व्यू)ढभारं तमन्येद्युः श्रेणिकोऽवदत् । राज्यमादत्स्व वत्सेदं, भवाम्यन्ते व्रती प्रभोः ॥ ९२ ॥ ताताऽऽज्ञाभद्रमीः संसारमीरुरभयोऽभ्य-
धात् । तदनिच्छुः प्रतीक्षच्च, कालक्षेपमिपात् क्षणम् ॥ ९३ ॥ इतश्चोदायिनं भूयं, प्रव्राज्य मरुमण्डलात् । विहत्याऽऽगत्य वैभाराद्रौ
वीरः समवासरत् ॥ ९४ ॥ नान्देयोऽप्युद्यदानन्दो, गत्वा नत्वा प्रभुं जगौ । राजर्षिर्भरते कोऽन्यः ? स्वान्यशंसदुदायनः ॥ ९५ ॥
ततो नत्वा प्रभुं सदैव्याऽभयः श्रेणिकं जगौ । ताताऽऽदिश यथा दीक्षां, गृह्णामि स्वामिसन्निधौ ॥ ९६ ॥ राजाऽऽह वत्स ! राज्यावर्हस्त्व-
मेवान्यः सुतो न मे । तद् गृह्णाणधुना दीक्षाऽऽशां मुञ्च समयेऽस्तु सा ॥ ९७ ॥ ततोऽभयोऽभ्यधात् तात !, राजर्षिर्भरतेऽन्तिमः ।
उदायनोऽर्हताऽऽख्यातस्तद् राज्यात् स्यात् न मे व्रतम् ॥ ९८ ॥ नाम्नाऽभयोऽस्मि सभयो, भवतो भवतोऽङ्गजः । श्रीवीरं प्रमुमाप्यापि,
तं नोच्छेत्सेऽस्मि तत् मुघा ॥ ९९ ॥ निर्वन्धादेवमासाद्य, नान्देयः पितृशासनम् । महर्क्षो वीरपादान्ते, शिश्रिये श्रेयसे व्रतम् ॥ १०० ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

अभयकु-
मासुनि-
प्रबन्धः ।

॥ १४५ ॥

नन्दाऽनु नन्दनं दीक्षां, कक्षीचक्रेऽर्हतोऽन्तिके । क्षौम-कुण्डलयोर्युग्मं, दत्त्वा हृह्य-विहृह्योः ॥ १०१ ॥ चिरमाराध्य च रित्रमुग्राभिग्रह-
पूर्वकम् । मृत्वा सर्वार्थसिद्धेऽभूत्, सुरज्येष्ठोऽभयो मुनिः ॥ १०२ ॥ इति श्रीअभयकुमारमहासुनिकथानकम् ॥

अथ गाथाद्वयेन श्रीमेघकुमारसुनेर्विजयविमाने(न)प्राप्तिमाह—

रायवरकन्नगाओ, अवगन्नि(णि)य अट्ट गहियपवज्जो । पुष्टभवकहणपुंघं, वीरेण थिरीकओ धम्ममे ॥ १४३ ॥ तथा—
मिक्खुपडिमाउ धारस्स, काउं गुणरयणवच्छरं च तवो । पत्तो मेघकुमारो, विजए इक्कारसंगधरो ॥ १४४ ॥

व्याख्या—गाथार्थः कथानकादेव सुगमः ॥ १४३-१४४ ॥ तत्रैवम्—

श्रेणिकस्य प्रियैकाऽऽसीद्, धारिणी शीलधारिणी । गर्भस्तस्यामुदपादि, द्विरदत्सप्रसूचितः ॥ १ ॥ गर्भानुभावाद् जज्ञेऽस्या, जलद-
स्नानदोहदः । अभयाऽऽराद्धदेवेनापर्यंकालान्बुदोद्गमात् ॥ २ ॥ कालेऽसूत सुतं सा तु, दोहदार्यानुगं ततः । पितृभ्यां मेघकुमार इति
नाम प्रतिष्ठितम् ॥ ३ ॥ राजन्यजन्यास्तारुण्ये, परिणिन्येऽष्ट कन्यकाः । कुमारो मेघकुमारस्ताभिर्भोगांश्च मुक्त्वान् ॥ ४ ॥ इतश्च वैभा-
रगिरौ, चैत्ये गुणशिलाहये । श्रीवीरः समवासार्षोदहार्षदीप्तिदुर्णयम् ॥ ५ ॥ सुरैर्निर्मितसमवसरणेऽस्याद् जिनोऽन्तिमः । सपुत्रा-
मात्यन्सामन्तः, श्रेणिको धन्दिनुं ययौ ॥ ६ ॥ श्रुत्वाऽर्हदेशनां सम्यक्, सम्यक्त्वं श्रेणिकोऽश्रयत् । अन्येऽभयकुमाराद्याः, कुमारः
श्रावकत्रतान् ॥ ७ ॥ कृतकृत्यः कृतिज्येष्ठो, नत्वाऽन्त्यपरमेष्ठिनम् । श्रेणिकः सपरीवारः, स्वसद्वाऽऽगाद् जिनं स्तुवन् ॥ ८ ॥ मेघो मेघो-
पमध्वानां, श्रुत्वाऽन्त्यजिनदेशनाम् । वैराग्यात् पितरावेत्य, विनयादिदमब्रवीत् ॥ ९ ॥ इयन्तं पितरौ ! कालं, पालितो लालितोऽस्म्य-
ल(ह)म् । चक्रितो दुःखसम्भारात्, संसारात् साम्प्रतं पुनः ॥ १० ॥ प्रव्रज्यामनुमन्येथां, तदुच्छेदाय तां श्रये । वर्द्धमानप्रभूपान्ते, पितरा-

यूपतुल्यतः ॥ ११ ॥ फर्कशक्रिययाऽऽक्रान्तं, वत्स ! नेपथ्यं व्रतम् । तत् तारुण्येऽधुना स्वस्थो, भव तत् समये श्रयेः ॥ १२ ॥ मेघोऽ-
नपमनाः स्नाह, मीतानां भवतोऽङ्घ्रिनाम् । व्रतं सुकरमेव स्नात्, कृतान्तव्रस्तचेतसाम् ॥ १३ ॥ पितुर्मातुरपि क्रोढादाच्छिनत्ति सुतादि-
कम् । यतः कृतान्तो दुर्दान्तः, कश्चिद् रक्षाक्षमोऽत्र न ॥ १४ ॥ तदुक्तयुक्ताक्येन, नृ(मू)पोऽवादीन् निरुत्तरः । निर्वापय दृशो
राज्यं, यत्साऽऽदत्स्व व्रताप्यर्थे ॥ १५ ॥ एवमस्त्विति तेनोक्ते, राज्यं दत्त्वा नृपोऽवदत् । किं करवाणि भूयस्ते ? तोषान् मेघोऽप्यदोऽ-
ब्रवीत् ॥ १६ ॥ आनीय दीयतां तावेदानीं मे कुत्रिकापणात् । रजोहरण-यात्रादि, साधुवेषं धूपौषधम् ॥ १७ ॥ स्ववचश्छलबद्धोऽथ,
राजाऽऽनीयास्य तद् ददौ । गत्वा महर्द्धो मेघोऽपि, श्रीवीरान्तेऽप्रदीद् व्रतम् ॥ १८ ॥ ग्रहणाऽऽसेयनाशिक्षाशिक्षार्थं सोऽर्पितोऽहंता ।
स्वधिराणां शायितल्लैर्द्वारे ज्येष्ठ-लघुक्रमान् ॥ १९ ॥ आगच्छद्विष्व गच्छद्विः, साधुमिर्वहुमिर्भृशम् । तथाऽघटयत पादाद्यैर्निद्रां नाऽऽपवसौ
यथा ॥ २० ॥ मेघो दुर्ध्यानतो दध्यौ, निर्द्धनं साधवो ह्यमी । न मन्यन्ते व्रतं त्यक्त्वा, प्रातर्यास्यामि तद् गृहम् ॥ २१ ॥ इत्यर्च्या
घट्टनात् चैषां, नीत्वा कृच्छ्रेण तां निष्ठा(श)म् । लक्तुकामो व्रतं प्रातः, प्रमुमुदिश्य सोऽचलत् ॥ २२ ॥ प्रमुणाऽभानि तद्भावं, ज्ञात्वा ज्ञानेन
षाऽऽरमनः । यत्सर्विघट्टनाद् दूनः, स्मरसि प्राग्भवान् न किम् ? ॥ २३ ॥ इतो भवात् तृतीये त्वं, भवे वैताढ्यमुन्वयभूः । सहस्रहस्तिनीनाथो,
हस्ती मेरुप्रभाभिधः ॥ २४ ॥ दवाग्नेरन्यदा भीतस्तृपात्तोऽगाः सरोऽम्भसि । दन्तेन दन्तिनाऽन्येन, विद्वः पङ्कान्तरस्थितः ॥ २५ ॥
सर्विदशतिशतं तत्राब्दानामायुः प्रपत्य सः । सप्ताहान्तेऽर्चितो मृत्वा, विन्ध्याद्रौ कर्यभूः पुनः ॥ २६ ॥ वशासमश्रुतीनाथः,
स्यातोऽत्र प्राग्भवाख्यया । दवं दृष्ट्वाऽन्यदा मीतोऽस्मार्योः प्राग्जातिमात्मनः ॥ २७ ॥ मीतस्तृणलतावृन्दमुन्मूल्य स्थण्डिलत्रयम् । करी
चकार रक्षार्थं, मृत्योः सर्वो विभेति हि ॥ २८ ॥ ग्रीष्मे भीष्मे दवे लभेऽन्नेन तृणलतादिभिः । विविशुर्विवशाः सत्त्वाः, शशाद्याः,

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे द्वि-
तीयोऽंशः ।
मेघकुमार-
मुनि-
वक्तव्यता ।

॥ १४६ ॥

मेघकुमार-
मुनि-
वक्तव्यता ।

नन्दिपेण-
महर्षेः
प्रबन्धः ।

स्थण्डिलत्रये ॥ २९ ॥ दन्त्यायातोऽतिसम्मर्दात्, नापश्यः स्थानमात्मनः । तृतीयेऽसिञ्चतुष्पादावस्थानस्थानकं विना ॥ ३० ॥ स्थितस्त-
त्रैक उद्विग्नः, कण्डूयनकृते पदः । विवेश शशकस्तत्रालयसम्बर्द्धितः ॥ ३१ ॥ अस्यास्तथैव नामुञ्चस्त्वं चास्य कृपया पदम् । सार्द्धोद्-
व्याहद् देवे शान्ते, सर्वे स्थानं निजं ययुः ॥ ३२ ॥ तृपाचो घावितोऽम्भोऽयं, स्विन्नपादोऽपतः क्षितौ । व्यहत् मृत्वा शताब्दयुत्स्व-
मभूः श्रेणिकाऽऽत्मजः ॥ ३३ ॥ कृपा कृता त्वयेदृक्षा, तदानीं निर्विवेकिना । विवेकिन् ! साधुसहृद्देवं किं वयसेऽधुना ? ॥ ३४ ॥
एकस्य शशकस्यानुकम्पाया हीदृशं फलम् । सद्भोगयोगसामग्री, सौभाग्यं सत्कुलोद्भूयः ॥ ३५ ॥ सारासारविचारज्ञोऽधुना भूत्योत्तमा-
प्रणीः । जगद्वन्द्यसाधुपादपादस्पर्शो मुदे न किम् ? ॥ ३६ ॥ इति स्वामिगिरा मेघः, प्रयुद्धोऽभूद् व्रते स्थिरः । प्रासादः पतितप्रायः,
स्त्रग्मेन ध्रियते न किम् ? ॥ ३७ ॥ द्वादश प्रतिभाः साधोगुणरत्नाभियं तपः । तन्वाऽधीत्य तथा चैकादशाङ्गान्यविगानधीः ॥ ३८ ॥
एवं मेघकुमारपिराराध्योप्रव्रवं चिरम् । मृत्वाऽभूद् विजये देवो, विदेहे शिवमाप्स्यति ॥ ३९ ॥ इति श्रीमेघकुमारमहर्षिपट्टान्तः ॥

अथ प्रसिद्धरत्नराशिपातनामोघेक्षणालव्यिप्रबोधितानेकमव्यसत्त्वः केनापि विस्तृतत्वादिना हेतुना सूत्रकारेणान्यैरप्युपेक्षितोऽपि
पङ्क्तिमप्राप्तो नन्दिपेणमहर्षिः स्वोपज्ञगार्थैवाभिवाचते—

वैसावासे यासं, कुणमाणो जयत नन्दिसेणमुणी । दस दस दिवसे दिवसे, पुरिसे पडियोहिज्ज वल्लइ ॥ १४५ ॥

व्याख्या—अक्षरार्थः सुगम एव । नवरम्—“कुणमाणो” स्ति कुर्वोणोऽपि, अपिल्लो द्रष्टव्यः । “वल्लइ” स्ति “घातवोऽर्थान्तेऽपि”
इति प्राकृतसूत्रेण यादति प्राणनं करोति वा (च), सूत्रस्य त्रिकालविषयत्वाद् मुक्ते सा इत्यर्थः ॥ १४५ ॥ भावार्थश्चायम्—

पुरा कश्चिद् धनी विप्रो, यमुमारमत ऋतुम् । यज्ञपादकरक्षायं, दासमेकमुवाच च ॥ १ ॥ सोऽवादीद् यदि मे दोषं, भक्तं (शेषं)

यस्य दाम्यति(सि) । तदा स्वाभ्याम्यन्यथा नो, मेने विप्रोऽपि तद्वचः ॥२॥ तत् सर्वं सर्वदा सोऽपि, दासोऽर्पयति साधवे । दानेन तेन देवायुर्ददं मृत्याऽभवत् मुरः ॥ ३ ॥ स दासजीवश्च्युत्वेतः, श्रेणिकस्याऽऽत्मजोऽभवत् । नन्दिपेणामिधो विप्रस्तूयेदेनेकयोनिषु ॥ ४ ॥ इहास्ति हासिकं वाप्यरण्ये तारुण्यगर्वितः । दिम्बारणकुमारभः, सार्त्रैकस्तत्र यूयपः ॥ ५ ॥ दुर्धीः स दध्यौ तारुण्ये, मा मद्यूयं ममाऽऽमजः । हरीति ततो जातान्, जातान् पोतानभारयत् ॥ ६ ॥ कुक्षौ करिण्याश्चैकस्या विप्रजीवः स आययौ । सा दध्यौ पाप्मनाऽनेनानेफनो मत्सुवा हताः ॥ ७ ॥ परं केनाप्युपायेन, रस्त्राम्येकमयं सुतम् । भवितव्यानुसारेण, धीर्जागर्चि हि देहिनाम् ॥ ८ ॥ वात-भ्रमपदेयासौ, हुण्टाऽमूत् मायया शनैः । पचाल यूयनाथोऽपि, मुक्तेऽन्यो, मेत्यपालयत् ॥ ९ ॥ शनैरेत्यामिलद् यूये, सा यामेऽहि द्व्यहे तथा । चिरादप्येत्यशस्यैव, विशन्वासेति यूयपः ॥ १० ॥ दूरे गते गजेऽन्येयुः, सा ययौ तापसाश्रमे । तापसानां पपातांहौ, मस्तक-न्यसापूलग ॥ ११ ॥ तैरक्षायि पराकीयं, करिणी शरणार्थिनी । उक्तं वत्से ! सुतं तिष्ठ, कन्येवात्र पितुर्गृहे ॥ १२ ॥ आसन्नप्रसवा तत्स्यौ, फाले चात्सूत हस्तिनी । पोतं तत्राऽऽश्रमे मुक्त्वा, गत्वा यूयेऽमिलत् सयम् ॥ १३ ॥ पोतं पाययति स्तन्यं, सा तत्रैत्यान्तराऽन्तरा । पशू(प्रसू)-नामप्यहो ! मोहो, महान्(सत्सु) पुत्रेषु मातृगः ॥ १४ ॥ नीबार-सद्वकीप्रासैराश्रयाशमिव द्विजाः । प्रेम्णा स्वपोतवत् पोतं, तापसास्तमपोपयन् ॥ १५ ॥ यद्यन्ध सिन्धुरो मूर्द्धि, जटामुहुटमुलटम् । अद्धे पर्येत्त्रिकावन्धं, स्वऋणे तपस्विनाम् ॥ १६ ॥ सिपिचुस्तापसा बालतरुन् उन्भाम्भसाऽन्वहम् । सिपेचैपोऽपि तान् वीक्ष्य, यक्षान् मृत्वाऽम्भसा करम् ॥ १७ ॥ सिञ्चनात् सेचनक इत्यस्य तैर्नाम निर्मितम् । एवमारामशालीय, सैघते तापसाश्रमे ॥ १८ ॥ करस्तोत्रवाहस्तृणदन्तो मधुपिङ्गदृक् । मूलप्रपञ्चरः प्रेप(क्ष)त्पूर्वासनसमुन्नतः ॥ १९ ॥ उधैः रुम्भो लघुपीयः, क्रमावनतवेणुकः । शुण्डेपदूनलाङ्गूलः, सोऽमूद् मदसुतः क्रमात् ॥ २० ॥ [युग्मम्] पातुं पयोऽन्यदाऽऽयातं,

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।

नन्दिपेण-
महर्षेः
प्रबन्धः ।

॥ १४७ ॥

तातं वीक्ष्य सरित्ते । क्रोधान्धः सोऽवधीत् लुब्धो, जज्ञे यूथपतिः स्वयम् ॥ २१ ॥ दध्यौ यद्याश्रमेऽमुष्मिन्, रक्षितो माययाऽम्बया ।
ततः कर्मेदृशं तातेऽकार्यं क्षणलक्षणम् ॥ २२ ॥ तत् माऽन्या करिणी क्वऽपि, रक्षतात् पोतमाश्रमे । निश्चित्येत्युच्चस्वानैप, समूलं तापसा-
श्रमम् ॥ २३ ॥ तापसाः स्वाश्रमध्वंसोद्वेजितास्तेन दन्तिना । राजाहं श्रेणिकायाऽऽल्यंस्तं पूर्णं सर्वलक्षणैः ॥ २४ ॥ तं वद्ध्वा
सिन्धुरं बुद्ध्या, भूयनोऽनयदास्पदम् । असाध्यं धीघनाना किमिव दुर्भेद्यमम्भसाम् ॥ २५ ॥ आलानितं प्रसह्याप्यसहस्राणं नृपौकसि ।
प्रीणितास्तापमास्ताऽऽगतेति तमतर्जयन् ॥ २६ ॥ रेरे ! दुराशयास्माभिः, पालितो वर्द्धितो मृशम् । आश्रयाश इवाभाङ्गीः, स्वाश्रयं(मं)
मुङ्क्षु तरफलम् ॥ २७ ॥ तत् क्षुत्वा स गजो दध्यौ, ध्रुवं धूर्त्तरिमामहम् । अवस्थां प्रापितो दुःस्थां, नृपायाऽऽल्याय तापसैः ॥ २८ ॥
कदलीस्तम्भवत् स्तम्भमभाङ्गीत् मङ्गु स कुघा । बन्धनं घटिलत्रोटयत् तूर्णं जीर्णरजुवत् ॥ २९ ॥ आधातवाप्रताप्रास्यो, दधावेऽभिवनं
करी । इतस्ततो विक्षिपंस्तांस्तापसान् वमथूनिव ॥ ३० ॥ श्रेणिकोऽगात् तमानेतुं, हयारूढैः सुतैर्वनम् । मृगयाऽऽप्तं मृगमिव, परितः
पर्यवेष्टयत् ॥ ३१ ॥ प्रलोभनवचोवृन्दं, सादिनां मृदुवादिनाम् । मेने मनाग् गजो नासौ, भूतप्रस्त इवार्भकः ॥ ३२ ॥ नन्दिपेणवचः
क्षुत्वा, प्राजन्मज्जेहतो गजः । जानन्नवधिनाऽऽत्मानं, तस्यौ स्तम्भ इव स्थिरः ॥ ३३ ॥ नन्दिपेणो गजं वेगात्, कक्षामालम्ब्य दक्षधीः ।
अपरायां दत्तपादोऽध्यारोहत् मुष्टिभिस्त्रिभिः ॥ ३४ ॥ आनीय वद्ध आलाने, ततोऽस्मै हस्तिने नृपः । प्रीतिपात्रपदे पट्टं, यौवराज्यमि-
वार्षयत् ॥ ३५ ॥ अन्येद्युर्देशनां श्रुत्वा, प्रबुद्धश्चरमार्हतः । व्रतार्थं श्रेणिकं नन्दिपेणोऽष्टच्छदतुच्छधीः ॥ ३६ ॥ पित्रा कृच्छ्रादनुज्ञाती,
व्रतार्थं, वेदमतोऽचलत् । नन्दिपेणोऽथ देव्यूचे, वाचमित्थं नमःस्थिता ॥ ३७ ॥ वत्सोत्सुकायसे किं ? त्वमद्याप्यस्ति यतस्तव । भोग-
फलमलङ्कर्मणि कर्म व्रतवारकम् ॥ ३८ ॥ तद् मुक्त्वाऽऽदत्त्वा चारित्र्यं, नामुकं क्षीयते हि तत् । तीर्यनाथा अप्यशक्ता, ह्यत्र भप्ता महा-

रयाः ॥ ३९ ॥ नन्दिपेणोऽवदत् साधुसद्वसङ्गजुषो मम । किं करिष्यति कर्मदमित्युक्त्वाऽगाद् जिनिन्तिके(कम्) ॥ ४० ॥ तथैवोक्तोऽहं ताऽ-
त्येव निपिद्धोऽतिशयायितः । रभसादाददे दीक्षां, श्रीवीरचरणान्तिके ॥ ४१ ॥ पद्माष्टमादिकं शश्वत्, ए तेषे दुस्तपं तपः । विभाव-
यंश्च सूत्रार्थं, विजिते स्वामिना समम् ॥ ४२ ॥ भोग्यकर्मोदयाद् भोगेच्छाऽभूत् तस्यान्यदाऽय सः । तपसा कृशयामासात्यन्तं स्वव्रत-
भङ्गभीः ॥ ४३ ॥ चकारेन्द्रियविकारतिरस्कारकृते कृती । आतापनां रमशानादौ, कर्कशामकृशक्रियः ॥ ४४ ॥ वीक्ष्येन्द्रियाणां विकृतेरा-
धिक्यं वेहनिःस्पृहः । मर्तुकामो गलेऽक्षेप्सीत्, पाशं चिच्छेद देव्यपि ॥ ४५ ॥ शब्देणाऽऽस्मानमात्रानो, देव्या कुण्ठीकृतं च तत् । विपं
मुमुर्षुरपसत्, तत्(वं)निर्वीयं व्ययात् सुरी ॥ ४६ ॥ विवेश बह्वावहाय, सोऽप्यभूद् हिमशीतलः । तेनाथ मृत्यवे स्पृष्टा, जलभूः सलभूर-
भूत् ॥ ४७ ॥ अतनोत् पतनं शैलाद्, बलाद् धृत्वाऽन्तराऽमरी । तमूचे प्रवकालोक्तं, किं न सरसि मद्वचः ? ॥ ४८ ॥ अमुक्त्वा न
क्षमाः क्षेप्तुं, भोग्यकर्म जिना अपि । तत्प्रतीपं मुधा मुग्धोत्तिष्ठसे किमि(म)हान्वहम् ? ॥ ४९ ॥ देव्या उक्तमिति श्रुत्वा, साशङ्कः श्रेणिका-
ऽऽस्मजः । ययौ निक्षार्थमेकाकी, चिकीर्षुः पष्टपारणम् ॥ ५० ॥ विवेश देशवेष्टमान्तरनाभोगादिदोषतः । धर्मलभश्चेत्युवाच, वाचं वाचं-
यमाग्रणीः ॥ ५१ ॥ सस्मितं स्नाह वेदयाऽपि, महर्षे ! न प्रयोजनम् । अस्माकं धर्मलाभेन, द्रम्मलभोऽस्तु नः परम् ॥ ५२ ॥ हस्तलसौ
वराकी मां, किं ? ध्यात्वेत्यात्मलब्धतः । कृष्णा नीत्र(ध्र)वृणं रत्नराशिं मुनिरपातयत् ॥ ५३ ॥ अस्तु ते द्रम्मलभोऽयमित्युक्त्वाऽस्या गृहाद्
ययौ । सा ससम्भ्रममुत्थायानुधाव्येति तमब्रवीत् ॥ ५४ ॥ तपोऽदो दुष्करं मुक्त्वा, मुद्ध मोगान् मया समम् । प्राणनाथान्यथा प्राणां-
त्यक्षयामि त्वां विनाऽधुना ॥ ५५ ॥ शृशमुच्छ्वस्यैवं स, भोगान् दुःखात्मकान् विदन् । भोग्यकर्मोदयात् मेने, तद्वचो बलवान् विधिः
॥ ५६ ॥ प्रतिज्ञां पाकृत कृती, यदा दशायवाऽधिकान् । बोधयिष्यामि नाऽऽद्यात्वे, तदा दीक्षामहं ध्रुवम् ॥ ५७ ॥ तत्कर्णिलिङ्गस्तदेऽ-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्ती
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।
नन्दिपेण-
महर्षेः
प्रबन्धः ।

॥ १४८ ॥

नन्दिनेन-
महर्षेः
प्रत्ययः ।

हृद-विहङ्ग-
गुमारभ्याम्-
द्वित्व-
सम्प्रत्ययः ।

यामीन् मृच्छाशयोऽप्यसौ । सरन् भागवतीं याचं, दे(दे)री च प्रवारकाम् ॥ ५८ ॥ दशायवाऽधिकान् पुंसः, प्रयोष्योपज्ञिनं मुनिः ।
दीशार्थं प्राहिणोद् भोगान्, मुजानः सह चेशया ॥ ५९ ॥ क्षीणे भोगफलेऽन्वेगुनन्तं वोषयतो नव । अबुधन् दशमष्टकजातीयो न
पुनः पुमान् ॥ ६० ॥ सोऽदुद्धरमानेऽग्निन् मोहं, नोचिष्यति यदा वदा । कृतां रसवतीं चेशया, तस्मै स्नाह मुहुर्मुहुः ॥ ६१ ॥ प्रतिशा-
भङ्गमीर्नन्दिपेणः फर्ममलीमसम् । तं टफं वोषयप्रस्थात्, सादरं विविषोक्तिभिः ॥ ६२ ॥ चेशयाऽप्यवसरतोचे, ग्राह् सिद्धात्रं निरत्यगूर ।
निष्पन्नेऽन्ने नवीनेऽग्निन्, किं विलम्बयसे प्रभो ! ? ॥ ६३ ॥ उवाच नन्दिपेणस्त्रां, बोधितो दशमोऽद्य न । अहमेवाय दशमो, भविष्यामि
प्रतोचमे ॥ ६४ ॥ विदन् भोग्यफलं फर्म, क्षीणमक्षीणधीनिधिः । प्रात्राजीन् नन्दिपेणर्षिः, पुनर्वीरजिनान्तिके ॥ ६५ ॥ ह्यदुश्चरितमा-
लोच्यऽऽराख्युत्तमतोऽर्क्षता । साढं विह्वय मृत्याऽसौ, स्वर्गसंसर्गभागमूत्र ॥ ६६ ॥ इति श्रीनन्दिपेणमहर्षिकया [नकं गमानम्] ॥

अथ हृद-विहङ्गौ(ह्र)गुमारो प्रस्थावयन्ति—

सामिस्त चयं सीस त्ति नत्तयेरा सुरीइ साहूरिया । सेयणण रयणाण, उचवन्ते हृदय-विहद्दा ॥ १४३ ॥
व्याख्या—गाथार्थः गुणमः । नवरम्—“सेयणण” त्ति ‘सेवनके’ गजराजे “रयणण” त्ति रत्नप्रभायाम् । तत्पन्ने मतिं मृते इति
यापत् ॥ १४६ ॥ केयुत्तिदादगेणु ग्रथेपरुषा विचेणायं प्रतिपादका सोपयोगा चैयमपि गाथाऽत्र दृश्यते—
फयगुणरयणा इफारसंगिणो सोल-यारचरिसवधा । हृद(ह्र) जयंते पत्तो, अवरो अँवरादयविमाणे ॥ १४७ ॥
व्याख्या—अक्षरार्थः स्पष्टः ॥ १४७ ॥ भावार्थं ग्रायम्—

श्रेणिकल्य सुतो हृद-विहङ्गो चेदणोद्भवो । अमूतां भाग्य-सौभाग्यमूनी लज्जनरुहो ॥ १ ॥ शीम-गुण्डलयोऽन्दं, दीक्षाया-

लेऽभयाम्बया । नन्दया देवतादत्तं, दत्तं प्रेम्णा तयोर्द्वयोः ॥ २ ॥ इतश्च कूणिकः क्षमापोऽक्षमः सोढुं पितुः शुचम् । स्वस्थापितायां चम्पायां, पुयां साध्राज्यमन्वशात् ॥ ३ ॥ सेचनकद्विषाऽऽरूढौ, क्षौम-कुण्डलमण्डितौ । दिव्यहारावरोररौ, रूपश्रीनिर्जिताश्विनौ ॥ ४ ॥ तौ चलन्मन्दराऽऽरूढौ, साक्षात् कल्पद्रुमाविव । क्रीडन्तौ स्वेच्छयाऽद्राक्षीद्, राक्षः पद्मावती प्रिया ॥ ५ ॥ [युग्मम्] सा दृष्यौ दिव्य-कुण्डल-हार-सेचनका-ऽम्बरैः । विनाऽऽननमिवाचक्षुरिदं राज्यं न राज(शोभ)ते ॥ ६ ॥ तान्याहर्तुं ततो राज्ञी, राक्षे स्मा(साऽऽ)हाय सोऽव-दत् (-न्ययच्छ) । पितृदत्तं तयोर्वस्त्वाहर्तुं मेऽदो न युज्यते ॥ ७ ॥ प्रत्युतैतौ प्रसादाहौ, तातमृत्युशुचादिनौ । अत्याग्रहाऽऽवेवशात्, तत् मेनेऽस्या यचो नृपः ॥ ८ ॥ तद्वस्तु लक्ष्मसौभ्रात्रो, यथाचे तौ नृपोऽन्यदा । एवमुक्त्वेति सदैवामन्त्रयेतां धियां निधी ॥ ९ ॥ नाभिप्रायः शुभो भ्रातुः, कोऽर्थोऽनेन तदावयोः ? । सर्वत्र यत्र कुत्रापि, कर्मच्छायाऽनुगमिनी ॥ १० ॥ इति निश्चित्य चिन्तान्तः, सान्तः-पुरपरिम्रहौ(धृतौ) । कुमारौ रत्नरक्षार्थं, वैशालीं जन्मतुर्निशि ॥ ११ ॥ तयोर्मातामहस्तत्र, चेटकः परिरभ्य तौ । युवराजाविव प्रीतौ(तौ), मेने स्नेहेन सर्वतः ॥ १२ ॥ ज्ञात्वा गतौ तौ वैशाल्यां, कूणिको हृद्यचिन्तयत् । जातोऽहमुभयभ्रष्टस्तस्माऽऽमिषशृगालवत् ॥ १३ ॥ अथाऽऽ-नयामि तौ नो चेत्, तदा स्मात् मे परामयः । ध्यात्वेति [मनसा] दूवं सद्भूतं(०), प्राहिणोदुपचेटकम् ॥ १४ ॥ गत्वोपचेटकं दूत, उपविश्य यथाऽऽस्पदम् । स सौष्ठवमभापिष्ट, स्वाम्यादेशोपदेशतः ॥ १५ ॥ राजन् ! हृल्ल-विहङ्गाभ्यौ, रत्नान्यादाय तेऽन्तिकम् । आयातौ भ्रातरौ राक्षः, कूणिकस्वार्पयाथ तौ ॥ १६ ॥ चेत् नार्पयसि तद् राज्यभ्रंशमासादयिष्यसि । तस्मात् त्वं मत् (तस्मात्) कीलिकार्थे, मा महद् वेदम पातय ॥ १७ ॥ चेटकः स्माह रे मुग्ध !, क्षत्रियाः शरणागतम् । नार्पयन्त्यन्यमन्येतौ, दौहित्रौ किं ददामि वः ? ॥ १८ ॥ सोऽवगृ-ह्णदसि चेत् नैतौ, तदाऽऽच्छिद्यानयोर्वलात् । मत्प्रभोर्देहि रत्नानि, सर्वतः क्षेममस्तु ते ॥ १९ ॥ चेटकः पुनरप्याह, घर्मोऽयं राज-रङ्गयोः ।

कथार्णवा-
ङ्कायां धृतौ
पञ्चमनि-
श्रमे द्वि-
तीयोऽंशः ।

हृल्ल-विहङ्ग-
कुमारभ्रातृ-
द्वितय-
सम्यन्धः ।

॥ १४९ ॥

यदन्योऽन्यस्य चा(या)ऽऽदातुं वित्तमीयेत न कश्चित् ॥ २० ॥ इमौ तु भग्नौ हित्रौ, दानाहौ शरणागतौ ? । तत् प्रमहायया साम्रा शस्ये
क्रिञ्चित् न चानयोः ॥ २१ ॥ चेटकन्येति गां शुत्या, निराशो दूत एत सः । तत् सर्वं कूणिक्क्याऽऽरयन्, तत्प्रोधाभितृणोपमम् ॥ २२ ॥
तत्सालं कूणिक्कः श्रोथाद्, जयभग्नामयीवदत् । सर्वे सर्वोभिसारेण, सैनिकाः सज्जतां ययुः ॥ २३ ॥ मञ्जीमभूवुः कालाया, धातरोऽस्य
ददापि हि । ग्रीणि ग्रीणि सहस्राणि, रथ-द्विरद-न्याजिनाम् ॥ २४ ॥ पचीनां कोटयस्त्रिंशोऽभूवन्तेषां प्रयश्च प्रयश्च । तावन्मानं बलं कूणिक्क-
न्येदत्त्वं त्वयाधिकम् ॥ २५ ॥ सैन्येनेतावताऽचालीत्, चम्पेसश्चेटकं प्रति । घराणि तराणि चापि, तिरयन् सैन्येणुभिः ॥ २६ ॥
चेटकः प्रकटैर्यदुमुष्टैः कटकोत्कटैः । धृतोऽष्टादशभिर्भूयैः, कूणिक्कमभ्येपेयत् ॥ २७ ॥ रथ-सम्बेरमा-ऽश्वानां सहस्राश्च प्रयभ्ययः ।
पदाविकोटयसिन्धुसद्वलेऽभूत् प्रयक् प्रयक् ॥ २८ ॥ तावन्मानं बलं चेटकन्याऽऽदायाऽऽत्मसीञ्चि तत् । छुरगाऽस्यात् सागरव्यूहं, चेटकः
स्या(श्चा)न्यसेनयोः(या) ॥ २९ ॥ चम्पाधिपोऽपि प्रागुत्तमानया सेनयाऽनया । छुरगाऽस्याद् गरुडव्यूहं, दुर्भेजं शत्रुसैनिकैः ॥ ३० ॥ रोदसी-
रोदनानीपाताङ्गन्त सैन्ययोर्द्वयोः । रणतूराणि घोराणि, कातरजासदान्यमि(पि) ॥ ३१ ॥ रदीररण्डितकराः, सञ्चरुः सैन्ययोर्द्वयोः । वीरि-
साम्भैरियोत्तवर्धैः शंस(सश्च)पूना नराः वरेः ॥ ३२ ॥ सेनानीः कूणिक्कले, कालोऽभूत् शस्त्रमालयन् । पूर्वं प्रवृत्ते योद्धुं, चेटकन्य स सैनिकैः
॥ ३३ ॥ युयुये सादिना सादी, निपादी च निपादिना । रयी रधिना पत्तिः, पत्तिनेति यलद्वये ॥ ३४ ॥ गुन्तानां(न्तेन)पातितैर्योर्द्वोर-
श्रीरिभैरपि । तदा तत्र शील-भण्डशैलमूरिव भूरभूत् ॥ ३५ ॥ सुभटेर्भटकोदीनां, हताना रत्ननिष्पन्नाः । धातुमच्छैलगृहोत्थोत्थालुप्योपायपा
श्य ॥ ३६ ॥ वीराणां रत्नपातेनोच्छलद्भिर्भुजपट्टजैः । आपीडनीत्वां शु(को)णपाः, पूरयामामुभ्यनुदः ॥ ३७ ॥ युद्धायाऽऽदिशन्त इवा-
प्यास्यान् स्यान् दुहृतैः शृतेः । मृदांनः पेतुपसिभिर्दिशन्ता उभूय पश्चिषत् ॥ ३८ ॥ विगाह्यं परं पारनिवागान् चेटकान्विकम् । स

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।

हृल्ल-चिह्न-
कुमारत्रात-
द्वितय-
सन्धन्यः ।

॥ १५० ॥

काळः सागरव्यूहं, पोतः श्रो(त्रो)तःपति यथा ॥ ३९ ॥ इष्टकालमकालेऽपि, कालमालोक्य चेटकः । दृष्ट्यौ केनाप्ययं नैव, वज्रवद् दुर्जयोऽ-
स्यति ॥ ४० ॥ तदेनं हन्मि वाणेन, देवतेनेति चेटकः । ध्यात्वा ग्रह(ह)स्य तेनैव, कालं कालमचीकृत् ॥ ४१ ॥ तदा गभस्तिरप्यस्तकालं
काल इयागमन् । शुचेय चम्पेशवलं, तमसा जग्रसे जगत् ॥ ४२ ॥ कुर्वन्तश्चेटकसैन्ये, वीरा वीरजयन्तिकाम् । रजनीं जयवाचेन, निन्दु-
न्नास्तिरलं शुचा ॥ ४३ ॥ चक्रे सेनान्यभन्यादे, महाकालं च कृणिकः । चेटको, निरुदायातं, जघान तमपीपुणा ॥ ४४ ॥ एवमेवा-
यपीदन्यांश्चेटकोऽष्टौ घलाधिपान् । एकैकमहयेकैकस्मिन्, पूर्ववत् श्रेणिकाऽऽत्मजान् ॥ ४५ ॥ हतेषु चाऽऽत्मतुल्येषु, तेषु आरु-
(आरुषु स तु) कृणिकः । दृष्ट्यौ पितामहोऽज्ययः, शत्रुभिर्दिव्यशक्तिः ॥ ४६ ॥ तत् मयाऽजानता ह्य ! धिक्, सोढराः सुरसो-
ढराः । मुधैय निपनं नीताः, कालप्रभृतयो ददा ॥ ४७ ॥ यादृक्षा नु गतिस्तेषां, तादृक्षाऽद्य मयापि सा । नापसर्जुमपि श्रेयस्कं माना-
पमर्दनान् ॥ ४८ ॥ दिव्यानुभावाद् दुर्जेयं, काश्चिदाराध्य देवताम् । जयान्मेनं हि दिव्यानुभावो दिव्येन वाध्यते ॥ ४९ ॥ ध्यात्वेत्य-
ष्टममफेन, सोऽस्यादुर्दिश्य देवताम् । प्राग्जन्मसङ्गतत्वेन, नुत्रौ तत्तपसाऽपि च ॥ ५० ॥ सौधर्मेन्द्रोऽसुरेन्द्रश्च, सद्यः प्रादुर्बभूवतुः ।
आहृतुस्वय किं कुर्वन्तुष्टौ तावा(स्तोऽथाऽऽ)ह कृणिकः ॥ ५१ ॥ [युग्मम्] हन्यतां चेटकः शत्रुरयाभापिष्ट वासवः । साधर्मिकं न
हन्येनं, किञ्चिदन्यथ याच्यताम् ॥ ५२ ॥ राजंस्त्व करिष्येऽङ्गरक्षोपायं यथा तथा । कृणिकोऽस्त्वेवमित्याख्यदसुरेन्द्रोऽप्यथावदत्
॥ ५३ ॥ रथ-मुदाल-महाशिला-कण्टकमथापरम् । करिष्ये त्यद्वशेऽवश्यं, सद्दाममारिदुर्जयम् ॥ ५४ ॥ तत्राऽऽद्ये रथ-मुदाले,
भ्राम्यतो भ्रमकं विना । परितः पिष्यते ताभ्यां, शत्रुसैन्यं, रणेन्मुदम् ॥ ५५ ॥ द्वितीयेऽस्मिन् शिलातुल्यः, स्यात् न्यस्तः प्रस्तरोऽपि
हि । कण्टकोऽपि महाशलाधिककार्यकरो भवेत् ॥ ५६ ॥ ततो युयुधिरे देवासुर-मर्त्योधिपास्त्रयः । समं चेटकसैन्येन, तेनाथालयर्थम-
र्थितः ॥ ५७ ॥ सम्यग्गृष्टिः सदा पृष्ठमोजी सर्वोसिकप्रती । चरुणो नागरथिनः, पौत्रो भवं विरक्तधीः ॥ ५८ ॥ राजाभियोगतः

न पिमण्ड-
उग्ररूपे

॥ १५० ॥

पृष्ठभक्तान्तेऽपि कृताष्टमः । विवेक रय-मुशले, तादृशे(क्षे) दुस्सहे रणे ॥ ५९ ॥ आक्षिपन्नन्यसेनान्यं, रणाय वरुणोऽचलत् । रथिनो तो
डुढौकाते, भानु-स्वर्भानुमीपणौ ॥ ६० ॥ ऊचे चम्पेशसेनानीर्वरुणं ग्रहरेति मा(गा)म् । सोऽप्याहामिन्नते घातं, प्राक् कुर्वे वैरिणो(नि, वि-
रणे)ऽपि न ॥ ६१ ॥ साधु साधु महासत्त्वेत्युक्त्वा चम्पेशसैन्यपः । विव्याध व्याधयत् सिंहं, वरुणं मर्मणीपुणा ॥ ६२ ॥ सत्यसन्धो महाश्राद्धो,
वरुणोऽरुणदृक् ततः । अनेपीद्विपुणैकेन, सेनान्यं तं यमौकसि ॥ ६३ ॥ ग्रहारविधुरोऽत्यन्तं, निर्गत्य वरुणो रणात् । कृणसंस्तरमास्तीर्य,
निपेद्यदमचिन्तयत् ॥ ६४ ॥ सर्वोत्तमा मया स्वामिकार्यमार्यमनुष्ठितम् । कालोऽधुनाऽऽत्मनोऽर्थस्वेत्यहं वीरोऽस्तु मे गतिः ॥ ६५ ॥
सम्यगागतघनां कृत्वा, स्मरन् पञ्चनमस्क्रियाम् । मृत्योत्पेदे सौधर्मे, विमाने नाम्नाऽरुणप्रभे ॥ ६६ ॥ चतुःपत्योपमान्यायुस्तनाऽऽपूर्यो-
त्तमान्यये । महाविदेहेपूष्य वरुणः शिवभाष्यति ॥ ६७ ॥ सुभटाश्चेटकस्याऽऽसन्, वरुणो रणदारुणे । हते द्विगुणितोत्साहाः,
पाण्डुरष्टा(ष्ट)वराहयत् ॥ ६८ ॥ अकृष्टि चेटकभटैल्लकुटेऽथैव तद्वलम्(श्चम्पेशस्य बलं तस्मै) । कुत्र्यमानं तद् वीक्ष्य स्वं, दधावे
कृणिकः क्रुधा ॥ ६९ ॥ क्रीडन्निव रणे वीर्युज्जरः कृणिकोऽम्भसि । पद्मतरणहमिवाक्षेप्सीद्, विशोदिशि रिपोर्नलम् ॥ ७० ॥
अरत्तस्यमानं केनापि, वीक्ष्याऽऽयान्तं तमन्तिके(कम्) । कृणिकं चेटको घाणं, दिव्यं धनुषि सन्दधे ॥ ७१ ॥ अय कृणिकरक्षार्यं,
घञसम्राहममतः । चक्रे शक्रोऽसुरेन्द्रश्च, दृष्टे ऋद्धमायसम् ॥ ७२ ॥ आकृष्य चापमार्कणं, सायकं चेटकोऽमुचत् । विचाले रत्नलितस्तस्य,
यर्मणा कर्मणैव सः ॥ ७३ ॥ सदाऽप्यमोघवाणस्य, चेटकस्य धमूभटाः । तस्येपोः स्तलनालोकात्, मेनिरे श्रेयसः क्षयम् ॥ ७४ ॥
प्रतभञ्जभयाद् घाणं, नासुचत् चेटकः परम् । निवृत्तोऽह्नि द्वितीयेऽपि, युद्धे मोघशरोऽभवत् ॥ ७५ ॥ एवं दिने दिने रौद्रो, रणोऽमूत
सैन्ययोस्त(र्द्ध)योः । भटानां तत्र कोत्र्येकाऽशीत्या लक्षैर्हताऽधिका ॥ ७६ ॥ सर्वोद्विपादि दुर्घ्यानात्, तिर्यक्षु नरकेषु च । गणराजा ययुः

स्यान्, पुन्यन्तश्चेत्कोऽविशत् ॥ ७७ ॥ शरोघ कूणिकोऽप्येतामय हल्ल-विहल्लकौ । भ्रातृवले गजाऽऽल्लौ, ददतुर्नशि सौप्तिकम् ॥ ७८ ॥
धत्तुं प्रहत्तुं केनापि, स्वप्रहस्तीव हस्त्यसौ । नाशकि सौप्तिकायातो, हत्वा क्षेमेण यालपि ॥ ७९ ॥ मन्त्रिणः कूणिकोऽवोचद्, विदुतं
प्रायशोऽखिलम् । बलं हल्ल-विहल्लाभ्यां, कोऽप्युपायोऽस्ति तद्वदे ? ॥ ८० ॥ तेऽप्युचुरेतौ नो जेतुं, शक्यौ कोटिभटोरपि । यावत् सेचन-
काऽऽल्लौ, कुमारी वीरकुञ्जरी ॥ ८१ ॥ तस्यैव हस्तिनल्लसाद् बघोषये यतामहे । कार्यतां खादिराङ्गारपूर्णाऽस्याध्वनि खातिका ॥ ८२ ॥
काष्ठैराच्छाद्य दुर्लब्धया, सा वारीव करिष्यते । वेगात् सेचनकलत्राऽऽगच्छन्नन्तः पतिष्यति ॥ ८३ ॥ इति मन्त्रिवचोनुज्ञो, गजावरक-
न्द्यर्मेनि । कूणिकः खातिकां चक्रे, खादिराङ्गारपूरिताम् ॥ ८४ ॥ अथ हल्ल-विहल्लौ तौ, गजाऽऽल्लौ निरीयतुः । अवरकन्दकृते निश्य-
जानन्तौ तस्य विनियाम् ॥ ८५ ॥ खातिकोपान्तमायातौ, यावत् तौ तावदप्रतः । विभङ्गज्ञानतो जानन्, गजोऽस्थादूर्ध्व (द् दूर) एव
ताम् ॥ ८६ ॥ रे रे ! पशुरसि व्यक्तमकृतज्ञ ! यदाहवात् । मीतौ हल्ल-विहल्लाभ्यामिति निर्भर्त्सितः करी ॥ ८७ ॥ विरोधो वन्धुमि-
देशत्यागो दुर्व्यसनार्णवे । क्षिप्ता अस्मिन्नार्यपादाः, कृतमेतत् कृते तव ॥ ८८ ॥ वराकः पोषितः श्वाऽपि, वरं यो भक्तिमान् विमौ ।
न तु त्वत्सदृशः स्वस्वोपेक्षकोऽर्यस्य यः प्रभोः ॥ ८९ ॥ कर्णैवं तर्जितस्त्राभ्यां, भक्तमन्यो बलादपि । वेगादुत्तारयामासाऽऽयुष्मन्तौ
तौ स्वपृष्ठतः ॥ ९० ॥ स्वयं क्षम्यामवात् तस्यां, खातिकायां करी पुनः । सद्यो विपद्य चाऽऽद्यायामुत्पेदे नरकावनौ ॥ ९१ ॥
तद् वीक्ष्य दध्यतुस्तौ धिग् धिगावाभ्यां हि किं कृतम् ? । व्यक्तमावां पशू नायं, पशुरीदृग्विचेकवान् ॥ ९२ ॥ हस्तित्रं विनाशयेदं,
क्षिप्त्वाऽऽर्यान् व्यसनान्बुधौ । नीत्वाऽप्यवन्धुतां बन्धून्, जीवावोऽतः परं कथम् ? ॥ ९३ ॥ जीवाबध्नेत् परं तर्हि, शिष्यीभूयाऽन्तिमा-
हृतः । नान्यया शरणं तस्य, चरणास्त्यक्तवैरयोः ॥ ९४ ॥ मावश्मणतां प्राप्तौ, नीतावुत्पात्य तौ ततः । वीरान्ते शासनदेव्याऽद्भुतं

कर्णार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ-
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।
हल्ल-विहल्ल-
कुमारभ्रातृ-
द्वितय-
सम्बन्धः ।
॥ १५१ ॥

जगद्गुर्नतम् ॥ ९५ ॥ पठित्वैकादशाक्षानि, द्वादश षोडशाब्दकान् । तौ प्राप्तौ ब्रतमागध्याऽपराजित-जयन्तयोः ॥ ९६ ॥ इति श्रीहल्ल-विहल्लुमारमहर्षिकया (-नकम्) ॥

अथ पृथक् पृथगेकैकगायया सर्वानुभूति-सुनक्षत्र-सिंहमहासुनीन् नमस्करोति सूत्रकारः—

घममापरियाणुराएण चत्तजीयं पडी(पीड)ण जाणवयं । सधाणुभूइमेगावयारिसहसारंगं वंदे ॥ १४८ ॥
जो तेयपरिगततणुं, कासी सुणिखामणाइ तं नमिमो । कोसलजाणवयं अबुयम्मि पत्तं सुनक्खत्तं ॥ १४९ ॥
मिंढियगामे रेवइ पडिलाभियमोसहं सुवणगुरुणो । पाणिं सुनिसिद्धं जेण वंदिमो तमिह सीहसुणिं ॥ १५० ॥

व्याख्या—गाथार्थः सुगमः ॥ १४८-१४९-१५० ॥ भावार्थस्तु(स्)त्रयाणामपि महर्षीणामेकैव कथनकेनोच्यते तथाहि—

अन्येद्युर्विहरन्नागात्, श्रावस्त्यामन्तिमो जिनः । तद्वहिः समवासार्योदुयाने कोष्ठकाभिधे ॥ १ ॥ तेजोलेइयाहतारातिस्त्र प्रागागतोऽस्ति सः । गोशालोऽष्टाङ्गनिमित्तज्ञानज्ञातजनाश्रयः ॥ २ ॥ अजिनोऽपि जिनमन्यः, स्वस्य सर्वज्ञतां वदद् । जने हालाहला-कुम्भकार्याः सोऽवसदापणे ॥ ३ ॥ इतश्च पष्ठतपसश्चिकीर्षुः पारणं प्रभुम् । आपृच्छण गौतमोऽगच्छद्, भक्तार्थं नगरान्तरे ॥ ४ ॥ शुश्राव श्रय(म)णश्रेष्ठो, गिरः पौराननोद्रताः । अर्हन्नग्रास्ति सर्वज्ञो, गोशाल इति सर्वतः ॥ ५ ॥ श्रवसोर्दुःश्रवं श्रुत्वा, तद्वचो गौतमो द्रुतम् । पत्यापृच्छत् प्रभुं सर्वज्ञो गोशालोऽयवाऽन्यथा ? ॥ ६ ॥ प्रमुराख्यद् जनाप्यक्षं, गोशालो मद्बुलेः सुतः । मद्बुलस्य नायं सर्वज्ञोऽर्हत्त्वं मिथ्यैव भाषते ॥ ७ ॥ मयैव दीक्षितत्रायं, शिक्षितोऽयं मयैव च । मयि प्रपन्नो मिथ्यात्वं, सर्वज्ञोऽयं न गौतम ! ॥ ८ ॥ निशम्येति विभोर्वाचः, प्रोचुः पौराः पुरान्तरे । हंहो ! अर्हन् महावीर इहायातोऽस्ति पूर्वहिः ॥ ९ ॥ स आख्याति न सर्वज्ञो,

गोशालः किन्तु मङ्गलेः । मङ्गल्य सूनुर्मच्छिष्योऽर्हन्मानी मानतो मुधा ॥ १० ॥ वचः श्रुत्याऽश्रुतपूर्वं, तद् गोशालो महादिवत् ।
अन्तर्निहितकोपेन, तस्यावाजीवकाष्ट(ट)तः ॥ ११ ॥ अथाऽऽनन्दाभिधः साधुः, शिष्यमुख्योऽन्तिमार्हतः । चिकीर्षुः पप्रतपसः, पारणं
प्राविशत् पुरि ॥ १२ ॥ हालाहलागृहासन्ने, गच्छन्तं वीक्ष्य तं मुनिम् । आकार्यानार्यगोशालः, साधिक्षेपमदोऽवदत् ॥ १३ ॥ आनन्द !
भयदाचार्यो, वीरः सत्कारमात्मनः । जनादिच्छन् सभाऽध्यक्षं, मां तिरस्कुर्वतेतराम् ॥ १४ ॥ यथाऽऽप्याति न गोशालः, सर्वज्ञोऽर्हन्न
मङ्गलेः । सूनुरित्येव मां वेत्ति, तेजोलेश्योत्कटं न किम् ? ॥ १५ ॥ तं तेजोलेश्यया भस्मीकरिष्ये सपरिच्छदम् । मुक्त्वैकं त्वां वचोमित्रं,
प्रागत्राऽऽख्यानकं शृणु ॥ १६ ॥ क्षेमिलायां पुरि पुराऽवसरः प्रसरत्तथा । संवादः कारको लभनः पञ्च वणिजोऽभवन् ॥ १७ ॥
तेऽन्यथा व्ययसार्थं, श्रुत्वा भाण्हेरनांस्वगुः । विविशुश्चापयोऽरण्यं, यान्तः कस्मिंश्चिदध्वनि ॥ १८ ॥ पथश्रान्तास्तृपा क्रान्तास्तेऽट-
न्तञ्चोत्कटाटवीम् । जलं गवेपयामासुः, स्थलाश्वगवदध्वगाः ॥ १९ ॥ इतश्च शक्रमूर्द्धानं, भ्राम्यन्नवसरो वणिक् । ददर्श पञ्च-
शिखरं, चतुर्णामप्यदर्शयत् ॥ २० ॥ एकत्र भूत्वा तैः सर्वभिन्नं प्राकृष्टङ्गमस्य तु । ततः प्रापुः पयः स्वच्छं, तत् पीत्वा सुस्थतां ययुः
॥ २१ ॥ प्रसरः प्रसरहोभोऽथायोचद् याम्यशृङ्गकम् । दीर्यतां किञ्चिदप्यन्यद्, वस्तु लप्स्यामहे यतः ॥ २२ ॥ उवाचाऽव-
सरो नास्य, कर्त्तव्यः सननोद्यमः । उत्थास्वत्यहिरेतस्मात्, प्रायोऽहीनां ह्यदो गृहम् ॥ २३ ॥ संवादोऽवददद्याऽऽसीद्, विसंवादोऽ-
न्युनिर्गमात् । पूर्वस्मात् शिरसरात् नाहिः स्फोटितादुल्यितोऽधुना ॥ २४ ॥ अथाऽऽष्टाऽवसरो दैवयोगादेवात्र वार्यभूत् । कारकोऽप्याह
तर्ह्यत्र, देवाद् द्रम्भा हि भाविनः ॥ २५ ॥ स्वनिर्तुं तत् सनित्रेणेत्युक्त्वाऽऽरभत कारकः । मतं मेऽवसरो नेदमित्युक्त्वा शकटं ययौ
॥ २६ ॥ वभापे लभनो यातोऽवसरो यातु तर्ह्ययम् । वयमेते सनिष्याम इत्युक्त्वा तेऽलनन् समे ॥ २७ ॥ दैवतः स्फोटितान्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।
सर्वानुभूति-
सुनक्षत्र-
सिद्धमहर्षि-
त्रयवर्णनम् ।
॥ १५२ ॥

तस्मात्, शृङ्गाद् द्रम्मा विनिर्ययुः । विमज्याऽवसरवर्जं, चत्वारो जगद्भुजं ॥ २८ ॥ लब्धलामास्तृतीयस्मात्, नाकुशद्गाद विदारि-
तात् । रूपं प्रापुस्ततो द्रम्मांस्त्यक्त्योपाददिरे च तत् ॥ २९ ॥ चतुश्चतुर्यं चत्वारस्ते नाकोः शितारं ततः । लेभिरे भूरि भूर्यत्र, त्यक्त्वा
रूपं लघुर्वसु ॥ ३० ॥ लोभाभिभूतास्ते दृष्युर्धुवं रत्नानि पद्ममे । भाविनः शृङ्ग इलेते, सञ्चलुस्तच्च पञ्चमम् ॥ ३१ ॥ अत्यन्तमधि-
तावृद्धेः, फालकूट इद्योक्तदः । रातात् तस्मादयो शृङ्गाद् दृग्विपो निरगादहिः ॥ ३२ ॥ स दल्मीकाप्रमारुह्य, प्राग् दशाऽऽलोक्य
भारकरम् । भस्मीचकार तान् सूर्यान्, सगम्भी-दृपमान् कुधा ॥ ३३ ॥ निर्लोभत्वादधिष्ठात्री, तस्याहेः स्थानमीप्सितम् । सुमोचाऽवसरं
प्रीत्या, क्षणाद् गम्भी-न्युयैः समम् ॥ ३४ ॥ चतुरोऽहिर्यथाऽघाक्षीत्, तांस्तथाऽहं भवद्गुरुम् । घक्ष्यामि त्वां तु मोक्ष्यामि, यथा मुक्तोऽ-
हिना स ना ॥ ३५ ॥ आनन्दोऽपि निरानन्दो, नाऽऽत्तभिक्षोऽस्य वाग्भयात् । हुतमेव प्रभूपान्ते, पप्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥ ३६ ॥ गोशाल-
जल्पितं ह्यासिन् !, सत्यं ? योन्मत्तमापितम् ? । किमीशः किञ्चिदीशानामपि कर्तुमुपप्लवम् ? ॥ ३७ ॥ अथाऽऽल्यत् प्रमुरन्यग्राहं तां दाहक्षमो
ह्यसौ । कुर्यादनार्यः सन्तापमात्रमग्राहतामपि ॥ ३८ ॥ तत् घत्स ! गौतमादीनां, गत्वा शंस यथाऽऽगतम् । मुदन्ति नो नोदनया,
धर्म(र्म्भ्य)याऽप्यहितं हितम् ॥ ३९ ॥ गत्वाऽऽनन्दोऽवदत् तेषां, गोशालस्तावदागतः । प्रमोः पुरस्तादास्याव, स्फुरदोद्योऽप्रवीदिति ॥ ४० ॥
भोः कादयप ! यवत्सेयं, गोशालो मङ्गलेः सुतः । न सर्वस्मो विनेयो मे, मृषोकं ते ह्यदोऽसिलम् ॥ ४१ ॥ शुक्लाभिजाती गोशालः, स
शिष्यो योऽभवत् तव । स धर्मध्यानतो मृत्योतेदे त्रिदशसद्यनि ॥ ४२ ॥ परीपहसहेऽमुष्मिस्तदेहेऽस्म्यविशं पुनः । उदायाऽऽल्यो निजं
त्यक्त्वा, महर्षिर्दुर्बलं ययुः ॥ ४३ ॥ तत् सम्यगपरिज्ञाय, गोशालं मङ्गलेः सुतम् । किं मां घदसि शिष्यं स्वं ? गुरुर्मे नासि सर्वथा
॥ ४४ ॥ स्वाम्याख्यद् दस्युराक्रम्यमाण आरक्षकैर्यथा । गर्चे दुर्गं चनं वाऽपि, स्थान्तर्दानमनामुधन् ॥ ४५ ॥ ऊर्णोलोभा शगलोभा,

गुणानेन ह्येन धा । मन्यतेऽन्तर्हितं चाक्षिमीलनेन स्वमायुतम् ॥ ४६ ॥ तथा त्वमपि गोशालः, स एवास्वपरो न हि । किमन्यथा वृथाऽऽ-
त्मानं, जल्पसीत्यात्तयोरवत् ॥ ४७ ॥ प्रमोरेति गिरा क्रुद्धो, लेपुष्टपृष्ठेन्द्रवत् । गोशालः प्रमुमाह स्म, मो ! भ्रष्टोऽस्य कादयप !
॥ ४८ ॥ सर्वानुभूतिर्भगवच्छिष्यः स्वगुरुरागवान् । तदुर्वचोऽक्षमः सोढुं, गोशालमिदमूचिवान् ॥ ४९ ॥ दीक्षितः शिक्षितश्चासि,
गुरुणा फलणात्मना । अनेन हेतुना केन, निक्षुपे त्वं गुहं निजम् ? ॥ ५० ॥ मर्माविद्ध इव क्रुद्धो, गोशालो वचसाऽयुना । तेजोलेख्यां
मुमोचासौ, दृग्ज्वालां दृग्विपादिवत् ॥ ५१ ॥ सर्वानुभूतिस्तत्तेजोलेख्याऽऽवेक्षतया तथा । दग्धः सद्धानयत् मृत्वा, सहस्रारं सुरोऽभवत्
॥ ५२ ॥ गोशालश्चाऽऽललापालमालप्यालं प्रमुं प्रति । सुनक्षत्रोऽनुशालि स्मशभक्तः पूर्वसाधुपत् ॥ ५३ ॥ गोशालमुक्त्या तेजोलेख्याया-
ऽज्ञौ (स्याद्) ज्वलद्वयः । प्रमुं प्रदक्षिणीकृत्य, प्रतोषारं चकार च ॥ ५४ ॥ आलोचित-प्रतिकान्तः, क्षमयित्वाऽखिलान् मुनीन् ।
साध्वीश्रपिः सुनक्षत्रो, मृत्वा कल्पेऽप्युतेऽगमत् ॥ ५५ ॥ गोशालः पुनराक्रोशन् भृशमुक्तोऽर्हता मया । दीक्षितः शिक्षितश्चास्ववर्ण-
वादी ममेव किम् ? ॥ ५६ ॥ क्षुब्धैर्हर्दवचः क्रुद्धो, गोशालः कालसर्पवत् । अपेत्य किञ्चिदमुचत्, तेजोलेख्यां प्रमुं प्रति ॥ ५७ ॥
प्रभविष्णुः प्रमोर्नात्रे, साध्वौ विष्णुर्विवोशु(घ)ता । विवेशालैव पापस्य, देहे गेहेऽग्निदेतिवत् ॥ ५८ ॥ गोशालो दहमानोऽन्तः, स्वतेजोले-
ख्याया तथा । घाष्टार्थाचष्ट दुष्टात्मा, स्वलव्णमिदं प्रभोः ॥ ५९ ॥ मत्तेजोलेख्याया पित्तज्वराक्रान्तो विपत्स्यसे । छद्मस्थोऽपि हि भोः
पण्मासान्ते कादयप ! निश्चितम् ॥ ६० ॥ स्वाम्यादान्यानि गोशाल !, पोटशाब्दानि केवली । चिह्नरिष्यामि किन्तु त्वं, सप्ताहान्ते
विपत्स्यसे ॥ ६१ ॥ सन्तापभात्रं स्वाम्यङ्गेऽभूत् तेजोलेख्यायाऽपवत् । दहमानस्तु गोशालः, शालद्वरिव वायुना ॥ ६२ ॥ रक्तातीसार-
पित्तज्वरात्तः स्वाम्यभवत् कृशः । तेजोलेख्यायापवतो, न चक्रे भेषजं पुनः ॥ ६३ ॥ अथो मिथोऽवदन् लोकास्तद् दृष्ट्वा यद् जिनोऽन्तिमः ।

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

सर्वानुभूति-
सुनक्षत्र-
सिद्धमहर्षि-
त्रयवर्णनम् ।

॥ १५३ ॥

सर्वाङ्गभूति-
सुनक्षत्र-
सिंहमहर्षि-
त्रयवर्णनम् ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रबन्धः ।

गोशालतेजसा नृपः, पणमासान्तर्विपत्स्यते ॥ ६४ ॥ जनप्रवादं तं श्रुत्वा, शिष्यः सिंहाभिधोऽर्हतः । रहो करोद दुःस्वार्तस्तत्र धैर्यं क
तादृशम् ? ॥ ६५ ॥ श्रुत्वा ज्ञानेन सर्वज्ञस्तमाहूयाऽऽह सिंह ! किम् । जनप्रवादाद् भीतोऽर्हन्, किमित्यं हि विपद्यते ? ॥ ६६ ॥ सिंहः
प्राह तथाऽप्यर्हन् !, मादृशां दृतिहेतवे । आदत्स्व भेषजं द्रष्टुं, पीडितं त्वां क्षमोऽस्मि न ॥ ६७ ॥ ततः प्राह प्रमुत्तर्हि, रेवत्या श्रेष्ठिभा-
र्यया । मय्यं पक्कूणमाण्डकटाहः संस्कृतोऽस्ति यः ॥ ६८ ॥ तं लम्त्वा वीजपूरस्य, कटाहं स्वार्थसंस्कृतम् । तमादायाऽऽगच्छ
यत्स !, तत् करोम्येव भेषजम् ॥ ६९ ॥ ततः सिंहोऽगमद् गेहं, रेवत्यास्तत् तयाऽर्पितम् । स्वर्णष्टिर्भूत तत्र, तन्नात्वाऽऽगात्
मुनिर्दुतम् ॥ ७० ॥ सिंहाऽऽनीतं तदासेव्य, प्रभुः प्रापाह्णपाटवम् । बोधयन् मन्यपद्मांश्च, सञ्चचारार्कयत् चिरम् ॥ ७१ ॥ इति
श्रीसर्वाङ्गभूति-सुनक्षत्र-सिंहमहर्षीणां सम्यन्धः ॥

अथ गायत्र्येन श्रीशालिभद्र-धन्ययोः सर्वार्थसिद्धिगमनमाहुः—

अज्ज वि अट्ठिनिवेसा, जेसिं अच्चेरयं व दीसंति । वेभारपयवरे, जमलसिलारूखसंथारे ॥ १५१ ॥
ते घन्न-शालिभद्दा, अणगारा दो वि तवमहड्डिया । मासं पाउयगया, पत्ता सवट्टसिद्धिम्मि ॥ १५२ ॥ [युग्मम्]
व्याख्या—“अट्ठिनिवेस” ति अरणां निवेशः—रचनावस्थानमिति यावत् । “अच्चेरयं व” ति आश्चर्यमिव, श्रेयं सुगमम्
॥ १५१-१५२ ॥ भावार्थस्तूच्यते—

राजगृहपुरासन्ने, शालिग्रामेऽन्यदाऽऽय्यौ । काचिदुच्छिन्नवंशा स्त्री, धन्याऽऽह्या ससुतान्विता ॥ १ ॥ सद्गमात्यः सुतलास्या,
पत्सरूपाण्यचारयत् । धनिनां गृहकर्माणि, जीविकार्थं करोति सा ॥ २ ॥ तत्र कश्चित् महो ज्ञोऽन्येद्युर्धनजनप्रियः । पायसं सद्गमोऽप-

श्यद्, भुज्यमानं गृहे गृहे ॥ ३ ॥ सङ्गमोऽपि ययाचेऽभ्यां, पायसं परमाग्रहात् । स्रुतप्राग्विभवाऽप्राप्त्या, रुरोदोर्बैर्जन्यपि ॥ ४ ॥
पप्रच्छुः प्रतिवेदिन्यः, किं रोदिषि तपस्विनि ! ? । पुत्रयाच्चाभुवाचैषा, स्वाद्विल्यापनपूर्वकम् ॥ ५ ॥ पायसोपस्कं तस्यास्ता ददुर्दययाऽ-
खिलम् । सिद्धेऽस्मिन् भोक्तुमासीनः, सनुः साऽगाद् गृहान्तरम् ॥ ६ ॥ अत्रान्तरेऽर्भमाग्येन, नुन्नः पुण्यमिवाद्वायत् । महर्षिः पारणार्थ्य-
गात्, स्थान्यनित्सारणक्षमः ॥ ७ ॥ तं वीक्ष्यासौ सुधीर्दध्यौ, किं स्वारत्नं सचेतनम् ? । अपशुः कामगौः ? किं वाऽकाष्ठः कल्पद्रुमो ह्ययम् ?
॥ ८ ॥ जहो ! मम घराष्टस्य, कोऽपि भाग्योदयो महान् । चित्तं चित्तं च पात्रं यत्, त्रिवेणीसङ्गमोऽभयत् ॥ ९ ॥ विवेकयानिति स्थाल-
मुत्पात्य मुनये ददौ । पायसं सङ्गमः साधुर्जग्राह कृपयाऽस्य तत् ॥ १० ॥ महर्षिर्निर्ययौ गेहात्, मध्याद् धन्याऽपि वेदमनः । रिक्त-
सालं तमालोक्य, दध्यौ भुक्तं तपस्विना ॥ ११ ॥ पुनर्धन्या ददौ तस्मै, पायसं सोऽप्यवृत्तितः । आकण्ठं द्रुमुजेऽजीर्णात्, स्मरन् साधुं
मृतो निशि ॥ १२ ॥ साधुग्यानात् च दानानुभावाद् राजगृहे पुरे । गोभद्रेभ्यस्त्य भद्रायाः, पत्न्याः कुक्षाववातरत् ॥ १३ ॥ स्वप्नेऽ-
पश्यत् सुनिप्पन्नं, शालिभद्रं धनिप्रिया । पत्युः शशंस सोऽप्यस्याः, सादाद्भुतसुतोद्भवम् ॥ १४ ॥ सद्धर्मकर्मनिर्माणलक्षणो दोषदोऽभ-
यत् । श्रेष्ठिन्याः श्रेष्ठ्यपि श्रेष्ठगर्भगांस्तानपूरयत् ॥ १५ ॥ पूर्णकाले च साऽसूत, सुतरत्नं महायुति । बभ्रं बभ्रक्षितिरिव, स्वास्तरं चैव
मेरुभूः ॥ १६ ॥ सर्वर्द्धापनकं स्थानुसारात् तस्य सद्दिने । शालिभद्र इति प्रीत्या, पितृभ्यां नाम निर्मितम् ॥ १७ ॥ धात्रीभिर्मोतु-
कल्पानिर्लात्यमानः स पञ्चभिः । किञ्चिदूनाष्टवर्षः सन्, ग्राहितः सकलाः कलाः ॥ १८ ॥ सवयोभिः सवयोभिरामक्रीडाभिराप्तवान् ।
पावनं यौवनं क्रीडन्, स्त्रीहन्मोहनमोहनम् ॥ १९ ॥ तत्पुर(रः)श्रेष्ठिमिदं चाः, कन्या द्वात्रिंशतं स्वयम् । महर्षौ शालिभद्रेण, गोभद्रः
पर्यणाययत् ॥ २० ॥ स तामिर्दिव्यरूपाभिः, साद्धं सौघोपरिस्थितः । चिक्रीड विविधक्रीडारसैरिव हरिर्दिवि ॥ २१ ॥ अद्वैताऽनन्दम-

कथार्णवा-
क्षायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रबन्धः ।

॥ १५४ ॥

मोऽसौ, विवेद न दिनं निशा(श)म् । समग्रां भोगसामग्रीं, गोभद्रः पर्यपूरयत् ॥ २२ ॥ वैराग्याद्य गोभद्रः, श्रीवीरान्तेऽप्रहीद् व्रतम् ।
प्रपालयन्तेऽनशनेन, त्रिदशोऽभूत् महर्षिकः ॥ २३ ॥ द्वावपूर्वभवः सोऽयं, पुत्रे प्रेमाधिकं वयो । सकलत्रस्य पुत्रस्य, ततो भोगानपूर-
यत् ॥ २४ ॥ दिव्याद्गराग-नेपथ्याधान्यदं स सुरोऽर्पयत् । गृहकार्यं करोत्यन्या, भोगान् मुहुः स केवलम् ॥ २५ ॥ इतश्च वणिजः
केचिदनिन्यु रत्नकम्यलान् । राक्षः सदसि नो राजा, बहुमूल्यतयाऽप्रहीत् ॥ २६ ॥ ततस्ते वणिजो भद्राश्रेष्ठिनीगृहमाययुः । भद्रा
तदुफमूल्येन, तान् सर्पान् स्वेच्छयाऽऽदे ॥ २७ ॥ राक्षी विज्ञातवृत्ता, श्रेणिकं साऽह चेह्रणा । स्वामिन् ! महार्प(र्घ्य)मत्येकं, देहि
मे रत्नकम्यलम् ॥ २८ ॥ पृष्टास्ते भूगुणेत्युर्भद्रा तानप्रदीत् समान् । भद्रा राक्ष जने प्रेष्य, मूल्येनैकं तमर्थिता ॥ २९ ॥ भद्रोचे
भद्र ! तांश्छित्त्वा, पादमोच्छनकर्मणे । स्वसूनोः शालिभद्रस्य, पत्नीनां वक्ष्यत्यहम् ॥ ३० ॥ कार्यं चेदस्ति तैर्जीर्णैस्त्राष्टाष्टय नृपं
नय । ततः पुमान् प्रवीणोऽसौ, सर्वं राक्षे व्यजिज्ञपत् ॥ ३१ ॥ तत् श्रुत्वा चेह्रणाऽवादीद्, देव ! पश्यान्तरं कियत् । आरमनां वणिजां
चात्र, पिच्छला-स्वर्णसन्निभम् ? ॥ ३२ ॥ तं पुमांसं पुनः प्रेष्याऽऽज्जहवत् फोतुकान् नृपः । शालिभद्रं ततो भद्राऽभ्येत्य भूपमवोऽवदत्
॥ ३३ ॥ यद्दिर्नदि सुतः स्वामिन्प्रायाति मम कर्हिचित् । प्रसादः क्रियतां तेनाऽऽगमनाच्च गृहे स्वयम् ॥ ३४ ॥ शालिभद्रेक्षणोत्तलो,
भूपालोऽह्नीघकार तत् । भद्रा क्षणं प्रतीक्ष्यमित्युक्त्या प्राग् गृहं ययौ ॥ ३५ ॥ ततोऽदृशोभामाराजागारं भद्राऽऽरममन्दिरात् । विचित्र-
चित्रसदृश-स्वर्ण-रत्नमयी व्यधात् ॥ ३६ ॥ स्वर्णस्तम्भोपरिप्रेक्ष्यमयूरमणितोरणम् । मौक्तिक-स्वस्तिकधेनिवन्तुरस्वारभूतलम् (-पणम्)
॥ ३७ ॥ पद्मपुद्गोचसङ्कीर्णं, विकीर्णकुसुमोत्करम् । धूपनैर्धूपितं साक्षाद्, विमानमिव दीप्तिमत् ॥ ३८ ॥ तद् विवेश विशामीराः,
शालिभद्रगृहं क्रमात् । चतुर्थभूमिकां प्राप्तः, सिंहासनमुपाविशत् ॥ ३९ ॥ सप्तमोऽन्यां ततो भद्राऽभ्येत्य पुत्रमभाषत । यत्साऽऽगच्छाध-

स्वनोव्यां, पश्य श्रेणिकमागतम् ॥ ४० ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् मातः !, श्रेणिकं तत् ऋयाणकम् । स्वरं गृहाण कोशान्तः, क्षिप किं
दृग्नुसीद माम् ? ॥ ४१ ॥ भद्राऽवादीदिदं वत्स !, क्वेव्योऽखिललोकानां, प्रसुरेव तवापि च ॥ ४२ ॥
निशान्यापुत्रपुत्रं त्वत्, शालिभद्रो व्यचिन्तयत् । सांसारिकं धिरोऽर्थं, यत् ममाप्युपरि प्रभुः ॥ ४३ ॥ तदेभिर्मोहिभोगाभैर्मोहिर्भेजतः परं
युतम् । भीरीरान्ते महीप्यामि, चारित्रं प्रमुतावहम् ॥ ४४ ॥ एवं संवेगवान् शालिभद्रो भद्रोपरोधतः । सभार्यस्तत उत्तीर्य, विनये-
नागमन् नृपम् ॥ ४५ ॥ सख्यजे श्रेणिकेनालं, क्रोडे मुत इवासितः । आघातो मूर्द्धि च लोहात्, प्रत्युताश्रूणि सौऽमुचत् ॥ ४६ ॥
भद्रोचे देव ! देवत्वं, प्राप्तः पूरयतीप्सितान् । दिव्यभोगान् पिताऽस्मै तत्, नृमोहिरेप धाच्यते ॥ ४७ ॥ राघ्वा मुक्तो गतः शालिभद्रः
सप्तमंभूमिकाम् । भद्राऽर्थितो नृपो मेने, दाक्षिण्याद् तद्देऽशनम् ॥ ४८ ॥ भद्रा समप्रसासपी, राक्षो भक्तिऋतेऽकृत । सद्य एवेप्सितं
पशु, सिद्धं मुकृत्काम(पुच्छं निकाम)वत् ॥ ४९ ॥ सख्यौ ज्ञानीयपानीय-तैल-चूर्णैर्दृपाग्रणीः । पपात सदसा सायद्, गृहवाप्यां नृपोर्मिका
॥ ५० ॥ भद्राऽऽदेशेन दासीभिर्चाप्यन्मसि यद्विष्कृते । ददतां शुद्रां राजेन्द्रो, दिव्याभरणमध्यगाम् ॥ ५१ ॥ अङ्गाराऽऽभां तदन्तःस्थां,
तामालोक्य विसिष्मिये । पप्रच्छ श्रेणिको दासी, साऽप्युचे विनयादिदम् ॥ ५२ ॥ निर्माल्यं शालिभद्रस्य, सभार्यस्य विधीयते । देवा-
न्नालद्वृतिरूपं, प्रत्यहं पुष्पदामवत् ॥ ५३ ॥ तत् श्रुत्वा श्रेणिको दप्यौ, धन्योऽयं पुण्यवान् धनी । यत्सेदशर्द्धिर्धन्योऽस्मि, यत्पुरेऽस्ती-
दशः पुमान् ॥ ५४ ॥ भद्रया सयंसामभ्या, भोजितो भूपतिर्दृशम् । सत्कृतो दिव्यवखाद्यैः, सुवन् धाम जगाम ताम् ॥ ५५ ॥ इत्येव
शालिभद्रोऽयाऽऽत्मनः संसृतिभोक्षणम् । यावद् धर्मसुहृत् तावत्, तत्रैत्य तमदोऽवदत् ॥ ५६ ॥ सुहृदद्य पुरोयाने, धर्मधोपाख्यसूरि-
राद । पशुर्सान्त्वयसि सम्प्राप्तः, श्रौतैः सेव्यः मुरासुरैः ॥ ५७ ॥ तदेद्वि तं नमस्कृतुं, यामः सोऽपि सुहृदयुतः । तत्रैत्य नत्वा सूरिन्द्रं,

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रवन्दः ।

॥ १५५ ॥

पप्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥ ५८ ॥ भगवन् ! कर्मणा केन, प्रमुरन्वो न जायते । गुरुरारयद् व्रतं यस्तूपादत्ते हि भवेत् न सः ॥ ५९ ॥
यत्नेन भगवंस्तर्हि, यावदापृच्छ्य मातरम् । प्रज्जामि तवोपान्ते, स्वयं तावदिहैव हि ॥ ६० ॥ गुरुराह प्रमादो न, कार्यो भद्राऽऽत्मज-
स्ततः । तं नत्वेत्य गृहं भद्रां, संविप्र इदमूचिवान् ॥ ६१ ॥ धर्मोऽद्य शुधुवे मातर्धर्मघोषमुद्यात् मया । दुःसखयक्षमः सोवे, धन्यस्तस्य
सुतोऽसि हि ॥ ६२ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् तर्हि, देहादेशं प्रसीद मे । प्रज्जामि पितुस्तस्य, येन स्यां तत्त्वतः सुतः ॥ ६३ ॥ भद्रोचे
भद्र ! भद्राऽऽशा, तवेयं किन्तु दुष्करम् । व्रतं तस्मिन्मर्षणीयाश्चनकाश्चायसाश्चिरम् ॥ ६४ ॥ रम्भागर्भमृदुर्भोगलालितः कर्कशक्रियाम् ।
कथं रथं यत्स ! यत्स इव वक्ष्यसि तद्भरम् ? ॥ ६५ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधाद् भूयो, मातस्तद् दुष्करं व्रतम् । कातराणां न दूराणां, वार्द्धि
लहयतामपि ॥ ६६ ॥ भद्रोचे सुध्व तद्भोगान्, मर्त्यगन्धान् सहस्र च । इत्यभ्यासयशाद् दीक्षा, सुरुरा स्याद् यतस्तव ॥ ६७ ॥
स्वीचक्रे शालिभद्रस्तत्, मात्रोक्तं युक्तिमद् वचः । दिने दिने मुमोचैकां, ललनां तूलिकामपि ॥ ६८ ॥ इतश्चास्ति पुरे तस्मिन्, धन्यो
धन्यास्तस्यो धनी । धनवान् पुण्यवान् भर्त्ता, शालिभद्रधुत्वसुः ॥ ६९ ॥ शालिभद्रम्बसा साधुः, अपयन्ती पतिं तदा । किं
रोदपि प्रिये ! ? पृष्टा, भर्तेत्याह सगद्गदम् ॥ ७० ॥ प्राणप्रिय ! मम भ्राता, मुञ्चलेकां दिने दिने । व्रतं जिपृशुर्नैराग्यात्, पत्नी तेनास्मि
रोदिमि ॥ ७१ ॥ ससितं स्माह धन्यस्तां, भीरुः फेरुखि व्रते । तव भ्राता कथङ्कारं, युगपत् ता न मुञ्चति ? ॥ ७२ ॥ तस्याथान्याः
प्रियाः प्रोचुर्नर्मणा कर्मणेरिताः । किं स्वयं प्रियते नैतत्, सुकरं नाथ ! चेद् व्रतम् ? ॥ ७३ ॥ धन्यः स्माह न युष्माकं, विप्रभीत्या व्रतं
श्रये । अनुमन्त्र्योऽधुना पुण्यात्, ताः श्रयिष्याम्यतो व्रतम् ॥ ७४ ॥ ताः प्रोचुर्नर्मणा नायासाभिरुक्तमिदं वचः । कथङ्कारं प्रियोऽस्मांश्च,
सजसि नेमवर्दिताः ? ॥ ७५ ॥ धन्योऽयक् स्त्री-धनाचेतदस्थिरं सरिदूर्भिवत् । प्रोञ्ज्य नित्यं श्रयिष्यामीत्युक्त्योत्तस्यो स्मिराशयः

मनोव्यां, पश्य श्रेणिकमागतम् ॥ ४० ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् मातः !, श्रेणिकं तत् क्रयाणकम् । स्वरं गृहाण कोशान्तः, क्षिप किं
पृच्छसीह माम् ? ॥ ४१ ॥ भद्राऽवादीदिदं वत्स !, केतव्यं वस्तु नास्ति हि । किन्त्वेपोऽखिललोकानां, प्रमुरेव तवापि च ॥ ४२ ॥
निसान्याधुतपूर्यं तत्, शालिभद्रो व्यचिन्तयत् । सांसारिकं विनैश्चर्यं, यत् ममाप्युपरि प्रभुः ॥ ४३ ॥ तदेभिर्मोनिभोगाभैर्भोगैर्भेऽतः परं
सुतम् । भीषीरान्ते महीप्यामि, चारित्रं प्रमुतावहम् ॥ ४४ ॥ एवं संवेगवान् शालिभद्रो भद्रोपरोधतः । सभार्यस्तत उत्तीर्य, विनये-
नानमत् नृपम् ॥ ४५ ॥ सखजे श्रेणिकेनालं, क्रोडे सुत इवासितः । आघातो मूर्द्धि च स्नेहात्, प्रत्युताश्रूणि सोऽमुचत् ॥ ४६ ॥
भद्रोचे देय ! देवत्यं, ग्राहः पूरयतीप्सितान् । दिव्यभोगान् पिताऽस्मै तत्, नृभोगैरेप वाच्यते ॥ ४७ ॥ राज्ञा मुक्तो गतः शालिभद्रः
सप्तमंभूतिकाम् । भद्राऽर्पितो नृपो मेने, दाक्षिण्याद् तद्गृहेऽशनम् ॥ ४८ ॥ भद्रा समप्रसामयी, राज्ञो भक्तिकृतेऽकृत । सद्य एवेप्सितं
पश्य, सिद्धं मुकृतिकाम(पुणं निराम)वत् ॥ ४९ ॥ सखौ ज्ञानीयपानीयनैल-चूर्णैर्नृपाग्रणीः । पपात सहसा तावद्, गृहवाप्यां नृयोर्मिका
॥ ५० ॥ भद्राऽऽवेरोन दासीभिर्योष्यग्नसि वदित्कृते । ददशं मुद्रां राजेन्द्रो, दिव्यामरणमध्यगाम् ॥ ५१ ॥ अङ्गाराऽऽभां तदन्तःस्थां,
वामाढोक्य विसिष्मिये । पप्रच्छ श्रेणिको दासीं, साऽप्युचे विनयादिदम् ॥ ५२ ॥ निर्माल्यं शालिभद्रस्य, सभार्यस्य विधीयते । देवा-
नालदृतिरूपं, प्रत्यहं पुष्पदामवत् ॥ ५३ ॥ तत् धृत्वा श्रेणिको दध्यौ, धन्योऽयं पुण्यवान् धनी । यत्सेहशर्द्धिर्धन्योऽस्मि, यत्पुरेऽस्ती-
दृशः पुमान् ॥ ५४ ॥ भद्रया सर्वसामग्या, मोजितो भूपतिर्भृशम् । सत्कृतो दिव्यवस्त्राद्यैः, सुवन् धाम जगाम ताम् ॥ ५५ ॥ इयेप
शालिभद्रोऽयाऽऽत्मनः संसृतिमोक्षणम् । यावद् धर्मसुहृत् तावत्, तत्रैव तमदोऽवदत् ॥ ५६ ॥ सुहृदय पुरोधाने, धर्मघोपाल्यसूरि-
राद । पशुसौन्यसि सप्रसातः, श्रौतैः सेव्यः सुरासुरैः ॥ ५७ ॥ तदेहि तं नमस्कृतुं, यामः सोऽपि सुहृदयुतः । तत्रैव नत्वा सूरिन्द्रं,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रबन्धः ।

॥ १५५ ॥

पप्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥ ५८ ॥ भगवन् ! कर्मणा केन, प्रमुरन्त्यो न जायते । गुरुराख्यद् व्रतं यस्तूपादत्ते हि भवेत् न सः ॥ ५९ ॥
यद्येवं भगवंस्तर्हि, यावदाष्टृच्छ मातरम् । प्रव्रजामि तवोपान्ते, स्वेयं तावदिहैव हि ॥ ६० ॥ गुरुपह प्रमादो न, कार्यो भद्राऽऽत्मज-
स्ततः । तं नत्वैत्य गृहं भद्रां, संविम्र इदमूचिवान् ॥ ६१ ॥ धर्मोऽद्य शुश्रुवे मातर्धर्मघोषमुखात् मया । दुःखक्षयक्षमः सोचे, धन्यस्तस्य
सुतोऽसि हि ॥ ६२ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् तर्हि, देहादेशं प्रसीद मे । प्रव्रजामि पितुस्तस्य, येन स्यां तत्त्वतः सुतः ॥ ६३ ॥ भद्रोचे
भद्र ! भद्राऽऽशा, तवेयं किन्तु दुष्करम् । व्रतं तस्मिन्मर्षणीयाञ्चनकाञ्चायसाञ्चिरम् ॥ ६४ ॥ रम्भागर्भमृदुर्भोगलालितः कर्कशक्रियाम् ।
कथं रथं वत्स ! वत्स इव वक्ष्यसि तद्भरम् ? ॥ ६५ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधाद् भूयो, मातस्तद् दुष्करं व्रतम् । कातराणां न शूराणां, वार्द्धि
लङ्घयतामपि ॥ ६६ ॥ भद्रोचे मुञ्च तन्मोगान्, मर्त्यगन्धान् सहस्रं च । इत्यभ्यासवशाद् दीक्षा, सुकरा स्याद् यतस्तव ॥ ६७ ॥
स्त्रीचक्रे शालिभद्रस्तत्, मात्रोक्तं युक्तिमद् वचः । दिने दिने सुमोचैकां, ललनां तूलिकामपि ॥ ६८ ॥ इतश्चास्ति पुरे तस्मिन्, धन्यो
धन्याङ्गयो धनी । धनवान् पुण्यवान् भर्ता, शालिभद्रलघुत्वसुः ॥ ६९ ॥ शालिभद्रस्तस्य साशुः, ह्रपयन्ती पतिं तदा । किं
रोदिपि प्रिये ! ? पृष्ठा, भर्तेत्याह सगद्गदम् ॥ ७० ॥ प्राणप्रिय ! मम भ्राता, मुञ्चलेकां दिने दिने । व्रतं जिघृक्षुर्वैराग्यात्, पत्नी तेनास्मि
रोदिमि ॥ ७१ ॥ सस्मितं स्माह धन्यस्तां, भीरुः फेरुरिय व्रते । तव भ्राता कथङ्कारं, युगपत् ता न मुञ्चति ? ॥ ७२ ॥ तस्याथान्याः
प्रियाः प्रोचुर्नर्मणा कर्मणेरिताः । किं स्वयं क्रियते नैतत्, सुकरं नाथ ! चेद् व्रतम् ? ॥ ७३ ॥ धन्यः स्माह न युष्माकं, विप्रभीत्या व्रतं
श्रये । अनुमन्योऽधुना पुण्यात्, ताः श्रयिष्याम्यतो व्रतम् ॥ ७४ ॥ ताः प्रोचुर्नर्मणा नाथास्माभिरुक्तमिदं वचः । कथङ्कारं श्रियोऽस्माञ्च,
त्यजसि प्रेमवर्द्धिताः ? ॥ ७५ ॥ धन्योऽवक्त्वा स्त्री-धनाद्येवदक्षिरं सरिदूर्मिवत् । प्रोज्झ्य नित्यं श्रयिष्यामीत्युक्त्वोत्तस्थौ स्थिराशयः

॥ ७६ ॥ विलक्षाः प्रियाः प्रोचुर्वयमप्यनु नायकम् । प्रहीष्यामो व्रतं धन्यो, धन्यमन्योऽन्वमन्यत ॥ ७७ ॥ अत्रान्तरे धर्मसुहृत्,
समेत्याऽन्त्यजिनागमम् । प्रोचे पुण्यात्मनां सद्यः, पच(भव)ति स्वान्तर्चित्तम् ॥ ७८ ॥ ददद् दानं धनी धन्य, आरुह्य शिविकां
ततः । महद्भ्यो वीरपादान्ते, सदारोप्याऽऽदे व्रतम् ॥ ७९ ॥ प्रतत्तरे जितमन्यः, शालिभद्रो निशम्य तत् । श्रेणिकेनान्वी-
यमानः, श्रीवीरान्तेऽप्रहीद् व्रतम् ॥ ८० ॥ परोपकारसारैकसञ्चारोऽर्हन् गतोऽन्यतः । रत्नधारं व्रतं शालिभद्रो धन्योऽप्य-
पालयत् ॥ ८१ ॥ क्रमाद् यदुद्धृतौ पक्षात्, मासात् मासद्वयाच्च तौ । त्रिमासाच्च चतुर्मासात्, चक्रतुः पारणं मुनी ॥ ८२ ॥ भृशं
शोपितसर्वाङ्गायस्त्रि-चर्मविशेषकौ । अत्युग्रतपसा शालिभद्र-धन्यौ बभूवतुः ॥ ८३ ॥ पुना राजगृहेऽन्येद्युः, स्वामिना सार्द्धमीयतुः ।
काले प्रणेमनुवीरं, भिक्षार्थं मासपारणे ॥ ८४ ॥ स्वान्याख्यदय ते भावि, पारणं मातृपार्थतः । इच्छामीति मणन् शालिभद्रो धन्या-
न्यितोऽचलत् ॥ ८५ ॥ प्राप्तौ भद्रागृहद्वारे(रं), तपःशोपितविग्रहौ । अन्यं भवमियायातौ, न केनाप्युपलक्षितौ ॥ ८६ ॥ श्रीवीरं
शालिभद्रं च, पुत्रं धन्यं सुतापतिम् । यामोऽद्य वन्दितुं सद्योऽज्ञासीद् भद्रोऽसुकेति न ॥ ८७ ॥ क्षणं स्थित्वा गृहद्वारे, नाऽऽत्तमिक्षौ
निरीयतुः । पुरः प्रतोलीमुल्लङ्घ्य, बहिः प्राप्तावुभौ मुनी ॥ ८८ ॥ तदा च शालिभद्रस्य, धन्याऽऽत्या प्राग्भवप्रसूः । पुरान्तः प्रवि-
शन्त्यासीद्, विक्रतुं दधि-सर्पिणी ॥ ८९ ॥ शालिभद्रेक्षणोद्भूतस्नेहतः प्रस(स)वस्तनी । धन्यमन्या ददौ धन्या, नत्वा भक्त्या
तयोर्दधि ॥ ९० ॥ स्वामिनोऽप्रे तदालोच्य, विनयाद् योजिताञ्जलिः । पप्रच्छासौ कयं नाय !, पारणं मम मातृतः ? ॥ ९१ ॥ स्वान्या-
ख्यत् वत्स ! ते माता, धन्येयं प्राग्भवोद्भवा । जीवत्यद्याप्यचिन्त्या हि, देहिनां गतिरीदृशी ॥ ९२ ॥ विधाय पारणं दध्ना, विधिनाऽऽ-
वृत्त्य च प्रभुम् । सद्भूतोद्भूतसंवेगौ, वैभारगिरिमीयतुः ॥ ९३ ॥ सधन्यः शालिभद्रर्षिः, प्रतिलिख्य शिलातलम् । पादपोषगमं(मनं)

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रबन्धः ।

॥ १५६ ॥

नाम, तत्रानशनमायवे ॥ ९४ ॥ भद्रा राक्षा सहाऽऽगत्य, नत्वाऽऽपृच्छद् जगद्गुरुम् । स्वामिन् ! किं नाऽऽगतौ शालिभद्र-धन्यौ गृहेऽद्य मे ? ॥ ९५ ॥ स्वान्याल्यदागतौ तौ तु (त्रि), त्वद्गृहे व्यप्रया त्वया । न ज्ञातौ प्राग्भवमात्रा, दद्या तु प्रतिलाभितौ ॥ ९६ ॥ विधाय पारणं धन्ना, सत्वरं भवमुञ्जितुम् । प्रायेण तत्सर्वं भाराऽऽद्रौ वैराग्यगर्भितौ ॥ ९७ ॥ ततो भद्रा समं राक्षा, तम गत्वा ददर्शौ तौ । महर्षी निश्चलाऽऽत्मानौ, दृपसुतलकाविच ॥ ९८ ॥ सरन्वी गृहसौख्यानि, पश्यन्ती तव्यां तदा । रुरोद् रोदयन्तीव, तं भद्राऽद्रिं प्रतिस्नैः ॥ ९९ ॥ विललापोषकैर्भद्रा, भद्राऽऽयातोऽसि वेदमनि । न प्रमादात् मया शालोऽप्रसावं मा कृया मयि ॥ १०० ॥ सर्वथाऽस्मि त्वया त्यक्ता, तपश्चरणकर्मणा । द्रक्ष्यामि त्वां दृष्ट्वा किन्तु, गुर्व्याशाऽऽसीत् पुरा मम ॥ १०१ ॥ साऽप्याच्छेत्तुं किमारब्धा, ममाऽऽशा पाशवत् त्वया । शरीरत्यागरूपेणामुनाऽनशनकर्मणा ? ॥ १०२ ॥ विघ्नीभवामि तेनाहं, प्रारब्धं यत् तपस्त्वया । किन्त्वेतां फर्फशां मुञ्च, शिलां मृद्वी श्रयापराम् ॥ १०३ ॥ इति युवाणां तामूचे, राजकाऽसि त्वमेव हि । धन्या यस्याः सुतोऽसीद्गु, हर्षस्थाने हि काऽत्र शुश्रू ? ॥ १०४ ॥ अर्हच्छिष्यानुरूपं चेत्, तप्यतेऽयं मुनिस्तपः । मुधाऽनुवप्यते मुग्धे !, तर्हि किं स्त्रीत्ववत्त्वया ? ॥ १०५ ॥ बोधिता श्रेणिकैर्नवं, भद्रा भद्राऽऽत्मयुक्तिभिः । विमनस्का समं राक्षा, नत्वा धाम जगाम सा(तौ) ॥ १०६ ॥ प्रपाल्यानशनं मासमेकं मृत्वाऽय तौ मुनी । सुरावभूतां सर्वार्यसिद्धे स्थाने पराऽऽयुगौ ॥ १०७ ॥ इति श्रीशालिभद्र-धन्यमहामुन्योः कथानकम् ॥ [प्रन्यामं ५९०३]

एषा श्रीमदुदायनचरमराजर्षि(न्यैः) परमपदप्राप्तिमाह—

चंपाओ धीपभए, गंतुं वीरेण दिक्खिओ जो उ । संपत्तो परमपयं, उदायणो चरमरायरिस्सी ॥ १५३ ॥

व्याख्या—गायार्थः सुगम एव ॥ १५३ ॥ भावार्थः कथानकगम्यः । तच्चेदम्—

अत्राऽऽसीत् सिन्धुसौवीरदेसे वीतभयं पुरम् । उदायनाहयस्तत्र, राजा राज्यरमाऽऽसदम् ॥ १ ॥ सिन्धुसौवीरयुव्यानां, पोह-
शानां स नीवृताम् । त्रिपष्टित्रिंशतीवीतभयादीनां महापुरम् ॥ २ ॥ महाराज्ञां (जानां) महासेनादीनां मौलिकिरिदिनाम् । दशानामीश्व-
रोऽजय्यः, प्रज्यं राज्यमपालयत् ॥ ३ ॥ [युग्मम्] देवी प्रभावती तस्य, श्रविकाऽस्यास्तु नन्दनः । अमीचिर्गुञ्जो भागिनैयः
केदयाहयस्तम्भूत् ॥ ४ ॥ इतश्चम्पापुरि स्वर्णकारः कुमारनन्दम्भूत् । अपश्यदृष्टणोद् यां यां, चारुपां कर्णी घनी ॥ ५ ॥ स्वर्णपञ्च-
शतीं दत्त्वा, तां तां परिणिनाय सः । एवं पञ्चशती स्त्रीणां, छम्पटस्यास्य चाभवत् ॥ ६ ॥ रेसे न तामिरीव्यालुरेकस्तन्भे (म्) गृहेऽन्व-
हम् । पञ्चाणुवतभूत् तस्य, श्राद्धोऽभूत् नागिलः सखा ॥ ७ ॥ प्रास्थिपातां पञ्चशैलद्वीपस्ये व्यन्तरखियौ । सुरेन्द्राऽऽदेशतो नन्दीश्वर-
यात्रार्थमेकदा ॥ ८ ॥ विद्युन्माली च्युतः पञ्चशैलेशस्तपस्विस्तदा । ते दध्यतुश्च व्युद्राष्टः, कश्चिद् यो नौ भवेत् पतिः ॥ ९ ॥ छटः
क्षीलन्पटस्तार्भ्यां, यान्तीभ्यां स ललन्निह । व्युद्रहायं चावतीर्णं, तत्पार्थं ते पतीच्छया ॥ १० ॥ दृष्ट्वाऽद्भुते ते सोऽपृच्छत्, के युवां ? ते
अथाऽऽहूतुः । देव्यौ ह्यासा-प्रहासाऽऽल्ये, पञ्चशैलाधिपे हि नौ ॥ ११ ॥ मुमूर्च्छं लब्धसंशोऽयार्थयाञ्चके स हेमकृत् । रिंसुरु-
चतुस्ते मो !, आगच्छेः पञ्चशैलके ॥ १२ ॥ इत्युक्तवोत्पतिते ते तु, विद्युदुद्योतवत् क्षणात् । पटहोदपोषणां राशे, दत्त्वा सोऽकारयद्
घनम् ॥ १३ ॥ यो नयेत् पञ्चशैले मां, द्रव्यकोटिं लभेत् सः । पस्यशं पटहमेकः, स्वविरज्याप्रदीद् घनम् ॥ १४ ॥ पुत्रेभ्यस्तद् घनं
दत्त्वा, कुमारनन्दिना समम् । प्रतस्ये स्वविरोऽन्मोघौ, पोतेनाऽऽदाय शम्बलम् ॥ १५ ॥ दूरं (रे) गत्वाऽऽहृद्योऽब्धौ, स्वर्णकृत् ! पश्य
नन्वितः । शैलपादेऽन्धुचेः कूले, वटदुर्द्वगोऽस्त्यसौ ॥ १६ ॥ अस्य प्राप्तस्य पोतस्य, तस्याघो विलोर्गेवात् । शालायां तत्र चैष्यन्ति,

कथाणवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमविं-
शमे द्वि-
तीयेऽंशः ।

उदायनच-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १५७ ॥

भारु(र)ण्डाक्षिपदाः रग्गाः ॥१७॥ सुप्तानां मध्यमे पादे, तेषामेकस्य कस्यचित् । घञ्ङ्ग इदं पटेन स्वं, विलगेद्विदमुष्टिना ॥१८॥ प्रातरुद्दीय-
ते पञ्चशैलं यास्यन्ति निश्चितम् । पोतो विनह्यत्यावर्त्ते विलग्नस्त्वमपि द्रुमे ॥ १९ ॥ तथैव स्वर्णकृत् चक्रे, तदुक्तविधिना क्रमात् । पञ्च-
शैलं गतस्तरारज्यतर्ह्यो तयोर्युष्मत् ॥२०॥ ताभ्यामुक्तोऽमुनाऽङ्गेन, नृ(न्)णां भोग्योऽसि नाऽऽवयोः । भव त्वं पञ्चशैलेशोऽग्निप्रवेशादिना
ततः ॥२१॥ किं करोमि ? क यामीति जल्पन्नुत्पाठ्य पाणिना । चम्पापुरीवहिर्मुक्ताभ्यां स स्वर्णकृत् क्षणात् ॥ २२ ॥ उपलब्ध जनैः
पृष्टः, स्पष्टं(ष्टां) सोऽयम् कथां निजाम् । तदाऽत्युत्सुकतामस्तः, प्रारम्भे बहिसाधनम् ॥ २३ ॥ तत्सरा नागिलोऽवोचत्, प्रारब्धं किमिदं
त्वया ? । मानुष्यं दुर्लभं सन्भोगकार्ये नयसि किं मुधा ? ॥ २४ ॥ भोगार्थेवासि चेद् धर्ममार्हतं सुहृदाश्रयेः । स्वर्गपवर्गदोऽप्येयोऽन्त-
राले भोगयोगदः ॥ २५ ॥ स एवं बोध्यमानोऽपि, नागिलेन निदानतः । इङ्गिनीमृत्युना मृत्वा, पञ्चशैलेश्वरोऽभवत् ॥ २६ ॥
निर्विण्णो नागिलस्तादृमृत्युनाऽस्य तपस्विनः । प्रत्रग्य चाऽच्युते कल्पे, सुरोऽभूत् परमर्द्धिकः ॥ २७ ॥ अयो प्रतस्थिरे नन्दीश्वरयात्रा-
कृते सुराः । हासा-प्रहासे चाभूतां, पुरो गातुं तदाक्षया ॥२८॥ विद्युन्माली पतिस्ताभ्यां, नुन्नः पटह्वादनै । प्रौढाहङ्कारदुङ्कासुत्तरास्यो-
(रः सोऽ)ऽनवीदिदम् ॥२९॥ कौ(का) मामादिदतीत्यं, युवाणस्यास्य दुन्दुभिः । मूर्त्तं कर्मैवाभियोग्यं, व्यलगद् गलकन्दले ॥३०॥ तं शशानो-
सारयितुं, हस्त-पादाविवत् न सः । लज्जयाऽधोमुखस्तस्यौ, ते इत्यस्योचतुः स्त्रियो ॥३१॥ मा त्रपिष्ठाः प्रतिष्ठस्व, वाचोऽवश्यं त्वयाऽऽनकः ।
तयोः पुरस्ताद् गायन्त्योर्द्वीमांस्तं सोऽप्यवादयत् ॥ ३२ ॥ स नागिलसुरो यात्राऽप्यतोऽद्राक्षीत् तमानकम् । वादयन्तं तयोर्युन्दे,
मित्रं वत्सुमुपासरत् ॥ ३३ ॥ तेजोऽस्यासहमानोऽसौ, घूकवत् तिग्मरोचिपः । कुर्वन् पलायनं मीत्या, विद्युन्मालीक्षितोऽमुना ॥ ३४ ॥
ततः स्वतेजः संहत्य, सायाहार्क इवामरः । ऊचे हासा-प्रहासेस 'शं', किं भो जानासि मां ? न वा ? ॥३५॥ सोऽवक् क्व कोऽहं वराकः ? को

कथार्णना-
ङ्कायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽद्यः ।

उदायनव-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १५८ ॥

न वेचीन्द्रान् भवादृशान् ? नागिलथाद्धरूपं स, शक्त्या चक्रेऽच्युतो(ता)ऽमरः ॥ ३६ ॥ तं प्रत्यवोधयत् मित्र ! विद्युन्मालिन् ! मया तदा ।
निषिद्धोऽप्यग्निमरणं, त्वमकार्षीः पतद्भवत् ॥ ३७ ॥ सर्वश्वधर्मविज्ञोऽस्म्यभूवं मृत्वेदशः सुरः । प्रीष्मर्तुन्दिशिरर्त्तर्वक्त्रदावयोः ॥ ३८ ॥
दृष्टाऽच्युतसुरो विद्युन्मालिनं खेदशालिनम् । आह स्व मा स शोचीर्मोः !, कृतस्य करणं नहि ॥ ३९ ॥ कारयेः किन्तु गार्हस्थ्यावस्था-
स्थस्याऽन्तिमार्दतः । चित्रशालाऽन्तरे कायोत्सर्गस्यस्थानुऽऽकृतिम् ॥ ४० ॥ कारितायां तवस्तस्यां, भवेऽन्यस्मिन् भविष्यति । बोधिबी-
ज(लं)धर्मबीजमचिरात् मोक्षसौख्यदम् ॥ ४१ ॥ कुलम् कुलविर्देन्यं, न दौर्मोग्यं ददित्वा । कारकाणां जिनार्पानामिहान्यस्मिन् भवे भवेत्
॥ ४२ ॥ विद्युन्माल्यतिनिर्वेदादङ्गीकृत्यास्य ज्ञासनम् । भावश्रमणमद्राक्षीत्, श्रीवीरं प्रतिमासितम् ॥ ४३ ॥ महाहिमवतो लाला,
स सुरो जाल्यचन्दनम् । यथादृष्टामलङ्कारसारं मूर्तिं विभोर्न्यधात् ॥ ४४ ॥ गोशीर्षचन्दनमयेऽश्लेषीत् तां काष्ठसम्पुटे । इतश्चैकस्य
पोतस्य, पण्मासी भ्रमतोऽत्यगात् ॥ ४५ ॥ विद्युन्माल्येय तत्राच्यौ, तस्मै सांयान्निकाय तम् । समुद्रं प्रतिमार्गं, दत्त्वाऽवाधीविदं पुनः
॥ ४६ ॥ स्वस्ति तुभ्यमनुत्पातं, गच्छेः सान्निध्यतो मम । सिन्धुसौवीरविष्ये, श्रीवीरभयपत्तने ॥ ४७ ॥ स्मृत्वा चतुष्पथे तत्र,
कुर्वीथा घोपणमहो ! । देवाधिदेवप्रतिमां, गृह्णतां गृह्णामियम् ॥ ४८ ॥ सांयान्निकोऽपि तत्कालं, तत्कृतोत्पातशान्तिवः । क्षेमेणाऽऽगात्
तटं तीर्थी, नदीमिव नदीश्वरम् ॥ ४९ ॥ तदुच्छविधिना चक्रे, घोपणां स चतुष्पथे । आगादुदायनस्तत्र, नृपश्चान्ये द्विजादयः ॥ ५० ॥
स्मृत्वा द्विजादयोऽसीष्टं, विष्णुं ब्रह्माणमीश्वरम् । खदेवं पशुना क्षत्रुरविभ्रं काष्ठसम्पुटम् ॥ ५१ ॥ कुमाराः कुण्ठां भेजुरायसाक्षापुरा
इव । दत्तधाता मुशं भग्नाः, सम्पुटेऽस्मिन् सुरश्रयात् ॥ ५२ ॥ नृपादिसर्वलोकानामाश्रयादप्यहर्गुरात् । ललाटं पल्लपन्नो, मध्याह्न-
समयोऽजनि ॥ ५३ ॥ ततः प्रभावती राक्षी, पतिमाहातुमादिशत् । भोजनाविक्रमात् चेदी, पतिभक्तोचितं हृदः ॥ ५४ ॥ राज्ञाऽऽज्ञाता

तदाश्रयं, द्रष्टुमागात् प्रभावती । किमेतदित्यपृच्छथ, राजाऽप्याख्यद् यथाथितम् ॥ ५५ ॥ प्रभावत्याह देवाधिदेवा ब्रह्मादयो न
हि । भगवानेव देवाधिदेवोऽहं देवसेवितः ॥ ५६ ॥ तदन्यनामसराणाद् दत्ते मूर्तिर्न दर्शनम् । प्रादुष्करित्ये तमस्मि, पश्यन्तु कुतुकं
जनाः ! ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वा साऽस्मिपिच्यैनं, सम्पुटं यक्षकर्मैः । देवी पुष्पाच्छलिशेषपूर्वं नत्वाऽस्तवीदिति ॥ ५८ ॥ गतराग ! गतद्वेष !,
सर्वज्ञ ! जगदर्चित ! । देवाधिदेव ! मे पुण्यस्पर्शनं देहि दर्शनम् ॥ ५९ ॥ देव्या इत्युक्तमात्रेण, मन्त्रेणेवाऽऽहृतः स्वयम् । व्यदरीत् प्रात-
रम्भोजफोशवत् फाष्टसम्पुटः ॥ ६० ॥ तदन्तरर्हतो दृष्ट्वा, स्पष्टालङ्कारधारका । गोशीर्षचन्दनमयी, प्रतिमा देवनिर्मिता ॥ ६१ ॥ तदार्ह-
च्छासनैकातप्रमाणं प्रभावना । अभूत् प्रभावती साक्षादेव देवमयास्तवीत् ॥ ६२ ॥ सोममूर्ते ! स्फुरत्कीर्त्ते !, फारुण्यास्तवीरत्ये ! ।
देवाधिदेव ! निस्तङ्ग !, जगच्चिन्तामणे ! जय ॥ ६३ ॥ सत्कृत्य यन्धुवत् सांयात्रिकं प्रीत्या प्रभावती । अन्तरन्तःपुरं निन्दे, प्रतिमां तां
महामहान् ॥ ६४ ॥ तत्र पैल्यं विधाप्योच्चैर्न्यस्यान्तः ज्ञानपूर्वकम् । प्रभावती त्रिकालं तां, मूर्तिमर्चति ससृष्टम् ॥ ६५ ॥ अन्येयुरर्चो-
मर्चित्वा, पत्या साद्धं प्रभावती । प्रारभे स्फारसङ्गीतमविगीतं स्पृहावती ॥ ६६ ॥ व्यफरागाक्षरं श्रव्यं, वीणां मूमुगवावयत् ।
देवी ननर्त्त व्यफराङ्गहारसारक्रमकम् ॥ ६७ ॥ नृत्यत्कथमन्येदुर्ददर्शोऽऽजिकथन्धवत् । नृत्यन्त्याः पार्थिवो देव्या, दुर्निमित्तोपसूचकम्
॥ ६८ ॥ नृपस्योन्नित्रिनिद्रत्येयारिष्टदर्शनात् तदा । पपात कम्बिका हस्तादकस्माद् रङ्गभङ्गदा ॥ ६९ ॥ अकाण्डताण्डवच्छेदकोपात् प्राह
प्रभावती । तालभ्रष्टाऽस्मि किं स्वामिन् !, स्थिताः स्य वाचवादान् ॥ ७० ॥ अत्याग्रहतया पृष्टः, कम्बिकापातकारणम् । राजाऽप्याख्यत्
प्रभावत्या, दुर्महः स्त्रीमहः खलु ॥ ७१ ॥ देव्युचे दुर्निमित्तानामुनाऽल्पायुरहं प्रिय ! । परं श्रेयस्कर्म मेऽदो, प्रतावसरसूचनात् ॥ ७२ ॥
इत्युक्त्वाऽन्तःपुरं प्राप्ता, विना खेदं प्रभावती । अर्हदयमोऽऽविद्वकर्णो, राजा तु व्यमनायव ॥ ७३ ॥ कृतज्ञानाऽन्यदा देवी, दास्या

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्गः ।

उदायनच-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १६० ॥

भाऽऽरूढः प्रद्योतभूपतिः । निद्यागादैरावतसवासवाश्रियमाश्रयन् ॥ १११ ॥ कुब्जायै रुच्ये दृष्टमात्रोऽसौ तस्य साऽपि हि ।
अञ्जाक्षि ! हो(स्ये)हि कुब्जाऽऽख्ये !, प्रद्योतः स्माह सत्परीम् ॥ ११२ ॥ कुब्जाऽऽख्यत् क्षणमत्येकं, विना जीवाम्यहं न याम् ।
देवाधिदेवप्रतिमां, तां विना यमि न क्वचित् ॥ ११३ ॥ तद् गच्छास्याः प्रतिष्ठति, फारयित्वाऽऽनय द्रुतम् । मुक्त्वाऽऽ तां नयावो
नौ, मूर्तिं सुररुतामिमाम् ॥ ११४ ॥ ततो निरुध्य तां सम्यग्, गत्वा राजौ तया समम् । चण्डप्रद्योतभूमीन्द्रोऽवन्तीं प्रातरगाद् द्रुतम्
॥ ११५ ॥ अचीकरद् यथादृष्टो, जाल्यश्रीरगण्डदारुणा । प्रद्योतः प्रतिमां तत्र, किमसाध्यं हि भूमुजाम् ? ॥ ११६ ॥ सोऽपृच्छत्
मन्त्रिणो पृष्ठान्, प्रतिष्ठास्यति को न्यिमाम् ? । तेऽप्युचुरागतोऽत्राऽऽस्तेऽधुना कपिलकेवली ॥ ११७ ॥ प्रतिष्ठास्यत्यसौ राजन् !
कपिलोऽपि नृपाऽऽग्रहात् । तूणं पूर्णं क्षिपन् मूर्तिं, प्रत्यष्टात् मन्त्रसंस्कृतम् ॥ ११८ ॥ चर्चयित्वाऽर्चयित्वा च, निधानमिव वद्वनः ।
उत्पाट्य दोभ्यां प्रद्योतस्तां हृदि प्रतिमां न्यधात् ॥ ११९ ॥ आरुह्याऽनिलवेगेभं, वातादप्यतिवेगिनम् । ययौ नृपोऽल्पफालेन, निशि
धीतभयं पुरम् ॥ १२० ॥ तत्रान्तःपुरचैत्यान्तर्न्यस्य मूर्तिं स्वकारिताम् । विद्युन्मालिकृतां तां रादः, कुब्जां चाऽऽरोपयद् गजम्
॥ १२१ ॥ ततः प्रतस्थे प्रद्योतः, कृतार्थः स्तां पुरीं प्रति । स वैगात् सम्मुत्तमिवाऽऽययौ राजगृहं क्रमात् ॥ १२२ ॥ तत्र प्रद्योत-कुब्जाभ्यां
लम्भाभ्यां भोगकर्मणि । भायलस्वामिनो नाम्नो(त्रा), वणिजो विदिशापुरः ॥ १२३ ॥ देवाधिदेवप्रतिमा, साऽर्चनायार्पित्वाऽन्यदा ।
सोऽद्राक्षीत् पुरुषो तेजोराशी पृञ्जोपहारिणौ ॥ १२४ ॥ [युग्मम्] वीक्ष्याक्षिपारणाफल्यौ, तौ स्निग्धाविब भायलः । पप्रच्छ कौ युवो
मदौ ! ?, तावपीत्यमशंसताम् ॥ १२५ ॥ मद्राऽऽवां नागकुमारौ, सुरैः पातालवासिनौ । नाम्ना कम्बल-शम्बलौ, धरणेन्द्रस्य सेवकौ
॥ १२६ ॥ स्वाम्यादेशादिमां मूर्तिमायावोऽन्वहगर्चितुम् । विदिशापूर्नेदी-नदाध्वनोन्मज्जनमज्जनात् ॥ १२७ ॥ भायलः स्माह

मे दशयत् शम्भवनानि मोः ! । शश्वतीः प्रतिमास्तत्र, वन्दितुं मे मनोरथः ॥ १२८ ॥ सम्पूर्यतां प्रसादाद् वां, न मुया देवदर्शनम् ।
ताभ्यामद्वैकृतार्चोऽसौ, नीतस्तेनाध्वनोत्सुकः ॥ १२९ ॥ पाताले शश्वतीस्तेन, मूर्चयोऽनेकशो नताः । धरणेन्द्रोऽभ्यधात् प्रीतः,
प्रसादो भद्र ! यच्यताम् ॥ १३० ॥ भायलः स्माह मन्नाम, ह्यायते मृतलेऽस्तिले । यथा तथा कुरु स्वामिन् !, नामैवालङ्करणं(-कृतिर)
नृणाम् ॥ १३१ ॥ धरणेन्द्रोऽभ्यधात् श्राद्ध !, त्वन्नाम्नोज्जायिनीपतिः । देवकीयं पुरं वन्न, कारयिष्यति निश्चितम् ॥ १३२ ॥ आया-
सीर्यत् कृताद्वाचंस्तेन फालेन गच्छता । मिथ्यादग्निस्तत्सौ गुप्ता, प्रतिमा पूजयिष्यते ॥ १३३ ॥ यद्दिः प्रतिकृतिस्तस्यास्तैः कुरैरर्चयिष्यते ।
भायलस्यामिनामाऽयमादित्य इति यादिभिः ॥ १३४ ॥ भायलोऽवदद्वाः ! पापमित्याहितमनाहि(ह)वम् । आपतितं कृतं मेऽदो,
यदर्क इति यादिभिः ॥ १३५ ॥ मम नाम्नाऽर्हती मूर्तिर्द्वाहा ! तैः पूजयिष्यते । धरणोऽयाऽऽह मा शोचीः, कलेलीलायितं हवः
॥ १३६ ॥ तवो नागकुमारारभ्यां, हृदमप्येन वर्त्मना । भायलः स्वप्नदर्शीव यथास्थानममुच्यत ॥ १३७ ॥ इवश्चोदायनो राजा,
प्रातर्देयगृहं ययौ । न्लानमास्यां पुरो देवाधिदेवार्चां वदर्श ताम् ॥ १३८ ॥ वृष्यौ चाऽऽरोपितास्तस्यां, प्रतिमायां परेऽह्वयपि । तत्कालाव-
चिता दीपादृश्यन्त कुसुमोत्कराः ॥ १३९ ॥ देवादत्ताहया दासी, सदा पाञ्चालिकेव या । स्वम्भलमाऽभवत् साऽपि, विलीनेव न दृश्यते
॥ १४० ॥ यूतो मुष्ताङ्गनस्येव, गलितो दन्तिनां मदः । आयातोऽनिलवेगस्तत् निश्चितं गन्धसिन्धुरः ॥ १४१ ॥ तदास्तुतो मुवं चण्ड-
प्रद्योतोऽयाऽऽगतो निशि । प्रतिमां देवदत्तां च, जहार स च चौरवत् ॥ १४२ ॥ ततोऽभ्ययेणयत् क्रोधात्, प्रद्योतं प्रत्युदायनः ।
दशान्यगुर्नुपा वदमुकुटालं परे पुनः ॥ १४३ ॥ मरीचिकास्तत्सैन्यानां, प्रादुरासन् पुरश्च(स्त्र)राः । पयायमानसूर्यांशुमय्यो जाङ्गलमुन्यय
॥ १४४ ॥ ययाऽऽर्चोः सैनिकाः पेरुराफलन्तो मियः क्षितौ । नाद्राहुश्चक्षुषा किञ्चिदुलका इव वासरे ॥ १४५ ॥ अनन्योपायतो राजाऽ-

भार्य्यान् प्रभापतीसुरम् । विशेषाद् व्यसनाऽऽलीढे, ह्यमीष्टस्मरणं स्मृतम् ॥ १४६ ॥ स्मृतमात्रोपतस्थेन, तेन दिव्येन चारिणा । त्रिपुष्करा-
प्यपर्यन्त, सैन्यचित्तानि चोन्मुद्रा ॥ १४७ ॥ सैनिकाः सुस्थितां जग्मुः, पायं पायं पयश्चयम् । जीव्यतेऽन्नं विनाऽप्यम्बु, विना न स्वर-
गात् सुतः ॥ १४८ ॥ प्रापुरेकादशाप्यल्पकालादुज्जयिनीं पुरीम् । रुद्रा इवापरे स्थानोदायनाद्या महीभुजः ॥ १४९ ॥ ततो दूतमुखे-
नाभूद्, रथसङ्गरसङ्गरः । मिथो धीतभयेऽस्याऽवन्तिनाथस्य तत्र नु(तु) ॥ १५० ॥ आरुरोह रथं धन्वी, साङ्घामिकमुदायनः ।
प्रद्योतोऽनिलयेगेभं, क्षात्वाऽजप्यं निजं रिपुम् ॥ १५१ ॥ गजाऽऽरुहं तं प्रेक्ष्योचे, चादयन् ज्यामुदायनः । पाप्मन्नसत्यसन्धोऽसि,
तथाऽपि हि जयो न ते ॥ १५२ ॥ इत्युक्त्वा भ्रमयन् भूपः, स्वं मण्डलिकया रथम् । सय(स्पन्द)मानो महायोद्धा, घन्वी योद्धुमढौकत
॥ १५३ ॥ तच्चरूर्णनभयोत्पाटितांहितलान्यलम् । विव्याघाऽनिलवेगस्योदायनोऽयोमुतैः शरैः ॥ १५४ ॥ दर्भसूचीष्टुतपात्रमुत्ता-
भैश्चरणीर्गेजः । विष्वग्विद्धोऽभवद् गन्तुमसमर्थोऽपतद् भुवि ॥ १५५ ॥ पातयित्वा गजात् तस्मात्, चण्डप्रद्योतमात्मनः । करेणोदा-
यनो यद्ध्वा, यशोराशिनिवाप्रहीत् ॥ १५६ ॥ भाले दासीपतिरिति, स्वां प्रशस्तिं नवामिव । चक्रे वाणाक्षरैरङ्कं, कृत्वा दासमिवाङ्कितम्
॥ १५७ ॥ ततोऽगाद् विदिशापुर्यामानेतुं मूर्त्तिमार्हतीम् । तां तत्राऽऽवातुमारेभे, नृपोऽचालीत् न साऽद्रिवत् ॥ १५८ ॥ सविशेष-
मयार्पित्या, नत्वा भक्त्या कृताञ्जलिः । उदायनोऽवदत् किं मे भाग्यं ? नैषि जिनेन्द्र ! यत् ॥ १५९ ॥ देवो देवाधिदेवस्योऽवादीत्
मा गाः शुचं नृप ! । स्वलं मावि रजोवृक्षा, त्वत्पुं तेन नैम्यहम् ॥ १६० ॥ बोधितो दि(दै)व्यवाचैवं, निवृत्तः स्नागुदायनः ।
अन्तरायोऽन्तर्पलेऽमूत्, प्राष्टद् प्रस्थानवारणी ॥ १६१ ॥ न्यस्यास्थात् शिविरं तत्रोदायनः पत्तनोपमम् । कृत्वा तस्थू रजोवप्रस्वार्थं
चापरे नृपाः ॥ १६२ ॥ तेषां दिग्विमुन्यासीत्, नाम्ना दशपुरं पुरम् । मेने रणाऽत्तं प्रद्योतं, चाऽऽप्तुल्यमुदायनः ॥ १६३ ॥ अथ

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे द्वि-
तीयोऽशः ।

उदायनच-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १६१ ॥

पर्युपणापर्वदिनेऽकार्षिणोपपन्नम् । उदायनो महाशक्तत्वबोधदिनादनु ॥ १६४ ॥ सूदः प्रद्योतनमपृच्छत्, राजस्त्वं मोक्षयसेऽद्य धिम् ? ।
श्रुत्वा क्षोभादसौ दध्यौ, प्रश्नोऽयं क्षेमकृत् न मे ॥ १६५ ॥ ततोऽपृच्छत् नृपः सूदं, पृच्छसि त्वं किमद्य मे ? । विद्याऽऽकृष्टा इवामीष्टा
रसवत्योऽभवन् सदा ॥ १६६ ॥ सूदोऽवादीदहो ! राजन् !, अद्य पर्युपणोत्सवः । सान्तःपुरपरीवारोऽस्माकं स्वाम्यस्त्युपोषितः ॥ १६७ ॥
स्वाम्यर्थसंस्कृतैर्भोज्यैर्भोजितोऽस्ति भवान् सदा । उपोषितोऽस्त्यसावद्य, तेन त्वं पृच्छयसे पुनः ॥ १६८ ॥ निश्चम्य तदविद्यासाद्, राजाऽऽ-
ख्यत् साधु सूद ! सोः । पर्वेदं ज्ञापितं श्राद्धौ, पितरौ यत् ममापि हि ॥ १६९ ॥ उपोषितोऽहमप्यद्य, तत् सूदोऽप्यवदद् विभोः ।
उदायनोऽवदद् धूर्तः प्रद्योतो वेत्ति वैशिकम् ॥ १७० ॥ यादृशस्तादृशो वाऽस्तु, परं पर्युपणा न मे । साध्वी कारागृहस्थेऽस्मिस्ततस्तममु-
चत् नृपः ॥ १७१ ॥ क्षमयित्वाऽपराधं त्वं, प्रद्योतस्याप्युदायनः । भालाङ्काऽऽच्छादनकृते, पट्टवन्धं तदा ददौ ॥ १७२ ॥ ववन्धुर्भूमुजः
सर्वे, प्रागू मौल्यं (लि) मौलिमण्डनम् । पट्टवन्ध (न्या) स्तदाद्यासीत् (सन्), कल्येष्टं न महत्कृतम् ? ॥ १७३ ॥ कृत्वाऽथोज्जयिनीदेशं, प्रद्योतस्य
ह्युदायनः । प्राष्टदशान्ते सतत्रोऽगाद्, जयी वीतभयं पुरम् ॥ १७४ ॥ तस्थुस्तथैव तत्स्थाने, वणिजो लाभमिच्छवः । वसमानैस्तैरेवामृत,
ख्यातं दशपुरं पुरम् (नाम दशपुरम्) ॥ १७५ ॥ प्रद्योतो द्वादशग्रामसहस्रान् शासने ददौ । विद्युन्मालिङ्कताचौधे, तथा दशपुरं पुरम्
॥ १७६ ॥ गृहं प्राप्तोऽन्यदा गत्वा, विदिशायां पुरि न्यधात् । देवकीयं पुरं भूभृद्, भायलस्वामिनामकम् ॥ १७७ ॥ इतश्चोदायनं भूपमेत्य
प्रभावतीसुरः । बोधयामास यत् पापात्, निर्वर्त्तयत्सौ सत्ता ॥ १७८ ॥ नृपेयमपि जीवन्तस्वामिमूर्त्तिर्गरीयसी । ब्रह्मर्षिणा केवलित्ना
कपिलेन प्रतिष्ठिता ॥ १७९ ॥ महातीर्थमतः पूज्या, प्राक्तनीव प्रयत्नतः । समये सर्वविरतिरपि ग्राह्या शिवावहा ॥ १८० ॥ उदायनः
प्रपेदे तद्वाचं देवस्तिरोदधे । पाक्षिकं पौषधौकःस्थः पौषधं, (पौषधं पौषधौकःस्थः) सोऽन्यदाऽऽददे ॥ १८१ ॥ धर्मजगरिकासंस्थो, दध्यौ

सद्गन्धर्मधीर्नृपः । धन्यास्ते नगर-आत्माः, पाविता येऽन्तिमार्हता ॥ १८२ ॥ धन्यास्तेऽप्यहंतो वाचमाचम्य येऽखिलं मलम् । प्रक्षालयन्ति सपदि, सर्वसावयवर्जनात् ॥ १८३ ॥ पुनाति पावनैः पादैरिदं चेदवनीतलम् । श्रीवीरोऽहंस्तदा दीक्षां, श्रेयसा(श्रेयोधा)माऽऽश्रयां श्रेये ॥ १८४ ॥ चिन्तानन्तरमेवास्यानुग्रहार्थं जिनोऽन्तिमः । द्रुवं विह्वल धम्पावस्तपुरे समवासरत् ॥ १८५ ॥ चिन्तितोपनतं वीरं, गत्वा नत्वाऽप्युदायनः । धर्मं धृत्वा गृहं प्राप्तो, दध्यावित्यं विवेकवान् ॥ १८६ ॥ यच्छाम्यभीचये राज्यं, प्रतेच्छुः सूनवेऽस्मि चेत् । संसारनाटकतदस्तत् कृतः स्यात् मया हसौ ॥ १८७ ॥ नरकान्तमिदं राज्यमुबुध्रेह विपश्चितः । तद्वितः स्वां ददानोऽस्मै, तत् कथं बलु शस्त्य(स्त)हम्(न्तभित्) ? ॥ १८८ ॥ ततः सङ्कामयामास, तेजोऽग्राविब भास्करः । राज्यं केशिनि जामये, सपदि स्वमुदायनः ॥ १८९ ॥ जीयन्तस्यामिने प्रादाद्, भूरिग्रामाऽऽफरादिकम् । पूजार्थं शासनेनाथ, पार्थिवः परमार्थवित् ॥ १९० ॥ ततः केशिष्ठतात्-
न्तव्रतग्रहमहामहः । अग्रहीद् वीरपादान्ते, परित्रय्यामुदायनः ॥ १९१ ॥ पष्ठाष्टम-दशमाधुप्रतपोभिस्तपोषनः । कर्मवाशोपयद् देहं, सरो रविरिमांशुभिः ॥ १९२ ॥ अन्येयुस्तस्य राजर्षेरकाल(लिऽ)पथ्यमोचनैः । वयुपि व्याधिरुत्पेदे, पयोदे इव बुधुदः ॥ १९३ ॥ अनवर्यस्ततो वैचैरुक्तोऽसौ देहनिःस्थः । मुह्य साधो ! दधि न्याधिवायधुब्धंसि(स)पर्णधिम् ॥ १९४ ॥ व्यहर्षीद् दधि लाभार्थं, गोष्ठेपूदायनस्ततः । सुप्रापं तत्र तत् प्रायोऽन्येयुर्वीतभयं ययौ ॥ १९५ ॥ तत्राऽप्यातं तमालोक्य, केशिनं मन्त्रिणोऽवदन् । निर्विण्णस्तपसामागाद्, राज्ञ्यार्थी मातुलो हि ते ॥ १९६ ॥ केदयाह स्वीकरोत्वार्योऽसौव राज्यमहं हि कः ? । धनिको धनमादत्ते, कोपो गोपस्य कः पुनः ? ॥ १९७ ॥ तमूचुस्ते पुना राज्यं, तव पुण्यैरुपस्थितम् । दातुं नेशो विनाऽन्यस्ते, राजघर्मोऽपि नेदृशः ॥ १९८ ॥ पितुर्भ्रातुर्मातुलाद् वा, मित्राद् वा द्वियते यलात् । अयत्नोपनतं तस्यै, किं दातुं तत्र गुज्यते ? ॥ १९९ ॥ इति तद्वचसा केशी, लक्ष्मकहिरुदायने । प्राह किं क्रियते तर्हि ? ,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे द्वि-
तीयोऽंशः ।

उदायनच-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १६२ ॥

तेऽप्युदीर्यते विष्णुम् ॥ २०० ॥ ततोऽस्मै दापयामास, पशुपालिकया नृपः । विषेण दधि संस्कृत्य, धिग् राज्यं हि मलीमसम् ॥ २०१ ॥
हृत्वा देवी विपं प्रीत्या, ग्राह साधो ! दधि त्वया । न ग्राहं यद् विप्रप्रलं, निवृत्तोऽसौ ततस्ततः ॥ २०२ ॥ व्यापमापू रुजोऽस्याङ्गे,
व्योम्रीचाभ्राणि वाततः । दध्यादे दे पुनः साधुरसाधुजनताऽर्पितम् ॥ २०३ ॥ ग्रीन् वारान् सा विपं जह्रे, प्रमादात् नान्यदा पुनः ।
भुक्त्वा तत् सविपं सोऽभूद्, विपावैरैवेतनः ॥ २०४ ॥ प्रपन्नोऽनशनं ज्ञात्वाऽवसानाऽऽसन्नतां ततः । उदायनो हि सज्जानी, नौचि-
त्याद् भ्रश्यति क्वचित् ॥ २०५ ॥ प्रपात्यानशनं त्रिंशद्दिनान्येव समाधिना । उत्पाद्य केवलज्ञानं, विपयागात् महोदयम् ॥ २०६ ॥
ततस्तत्राऽऽगता देवी, तद् ज्ञात्वोपाधिकं मुनेः । अतनिष्ठ रजोवृष्टिं, कोपाद् वीतभयोपरि ॥ २०७ ॥ सततं दृष्टितः प्रद्योताऽऽनीवा
प्रतिमाऽभवत् । भूगतैकः कुलालस्त्वमुष्य शय्यातरो मुनेः ॥ २०८ ॥ निर्मन्तुं तं सुपि हृत्वा सित(न)पह्यां तदाख्यया । कुम्भकारकृत-
मिति, स्थापयामास पत्तनम् ॥ २०९ ॥ चरमराजप्रेष्यरितं हितं, श्रवणयोः श्रवणप्रगु(व)णीकृतम् । इह यदर्जितयान् सुकृतं कृती,
मयतु तेन जनः सकलः सुखी ॥ २१० ॥ इति श्रीखरतरगच्छशृङ्गारहार-श्रीगुण(कीर्त्ति)रत्नाचार्यशिष्यवर्यवाचनाचार्य-पद्ममन्दिरग-
णिविरचितायां कथार्णवाङ्गायां श्रीमृषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीआर्द्रकुमारकथा-उदकमुनिकथा-श्रीसुदर्शनश्रेष्ठिकथा-गाङ्गेयमुनिकथा-
जिनपालितमुनिकथा-धर्मरुचिमुनिकथा-जिनदेवमुनिकथा-कपिलमुनिकथा-हरिकेशवलर्षिकथा-इषुकारीय[क]नृपादिपणिमन्त्रकथा-संय-
तमुनिकथा-अनाथीयनिर्मन्थमुनिकथा-समुद्रपालमुनिकथा-जयघोष-विजयघोषमुनिकथा-अन्विकासुताचार्यकथा-धर्मरुचिमुनिकथा-
ऋजु-वक्रादिचतुर्मुनिकथा-देविलासुतराजर्षिकथा-कूर्मापुत्रस्तर्दन-चण्डरुद्राचार्यशिष्यकथा-धन्यमुनिकथा-श्रीशीतलाचार्यकथा-सुवा-
हुसाधुकथा-भद्रनन्द्यादिनवमुनिसम्बन्ध-रोहकमुनिकथा-स्कन्दकमुनिकथा-तिष्यक-कुरुदत्तसुतकथा-श्रीअभयकुमारमुनिकथा-श्रीमेघ-

कुमारमुनिकर्था-श्रीनन्दिपेणमुनिकर्था-श्रीहृल्ल-विहृल्लकुमारकर्था-सर्वानुमृति-सुनक्षत्र-सिंहमुनिकर्था-धन्य-शालिभद्रमुनिकर्था-श्रीउदा-
यनचरमराजार्थिकार्थानाधिकारे पञ्चमविश्रामे द्वितीयोऽष्टः ॥ [ग्रन्थमा ६२२९]

अथ श्रीवीरजिनतीर्थोत्पन्नस्थविगुरुपरम्परास्वरूपगण्डविर्भावकस्तृतीयोऽष्टः प्रारभ्यते । तत्रादौ तदादिभूतत्वात् चरमकेवलिनः
श्रीजम्बूस्थामिनो जयमाविर्भावयन्ति । तत्र केयुचित् नवीनादर्शेषु परकृताः प्रक्षेपरूपाः पूर्वो(यं) सप्त गाथा दृश्यन्ते । ताश्चेमाः—

जस्स य अभिनिक्खमणे, चोरा संवेगमागया खिप्पं । तेणं सह पवइया, जंबु वंदामि अणगारं ॥ १५४ ॥
* सीहत्ता निक्खंतो, सीहत्ता चेव विहरिओ भयवं । जंबू पवरगणंहरो, वरणाणचरित्तसंपन्नो ॥ १५५ ॥
मगहासुं सुग्गामे, रट्टउडो अज्जवं च रेवइया । तेसिं चिय भवदत्तो, भवदेवो जिट्ठ पवइओ ॥ १५६ ॥
तेण कणिट्ठो भाया, परिणीओ नागवासुकीधूयं । कवडेणं(ण य)पवविय, भवदेवो तो सुरो जाओ ॥ १५७ ॥
पउमरहरायगेहे, वणमालादेवी(वि)उयरसरहंसो । नामेण सिवकुमारो, कुमारो अंतउरम्मि ठिओ ॥ १५८ ॥
छट्ठं छट्ठेण तवं, आयंथिलपारेण जो कासी । दढधम्मकयाहारो, भावमुणी वरिसचारसंगं ॥ १५९ ॥
होऊण विज्जुमाली, देवो यंमे चइत्तु रायगिहे । इम्मउसहस्स धारिणीपुत्तो पंडियोहियकलत्तो ॥ १६० ॥

व्याख्या—अक्षरार्थः कयानकादेव स्पष्टः ॥ १५४-१५५-१५६-१५७-१५८-१५९-१६० ॥ तथा—

जो नवजुवणपसरो, वियलियकंदणपमाहप्पो । सो जंबू परमरिसी, अपच्छिमो केवली जयउ ॥ १६१ ॥

कयार्णवा-
झायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयांशस-
माप्तिस्तु-
तीयांशमा-
रम्भम् ।
चरमकेव-
लिजम्बु-
निवर्जनम् ।
॥ १६३ ॥

ख्याख्याः—मूलसूत्रकृता कृता गाथा सुगमा चेयम् ॥ १६१ ॥ भावार्थश्रायम्—

संम्यगुच्छिन्नसंसारतरवो गुरवोऽन्वहम् । जयन्तु जन्तुजीवातुवाचो वाचामगोचराः ॥ १ ॥ श्रीवीरं समवसृतं, पुरे राजगृहेऽ-
न्यदा । श्रेणिकोऽपृच्छदुच्छेदः, त्र भावी केवलस्य भोः ! ॥ २ ॥ चतुर्देवीपतिर्विहन्द्रस्य सामारिको ह्ययम् । विद्युन्माली पुरस्योऽ-
स्मिन्नुच्छेदोऽस्ते (दे से) सवग् विमुः ॥ ३ ॥ च्युत्वाऽमुष्माद् दिनात् सप्तमेऽहि भावी भवसुरे । सूरुपभदत्तस्य, जम्बू नाम्नाऽन्त्यकेवली
॥ ४ ॥ तेजःक्षयादिनाऽऽसन्नच्युतिचिह्नं किमीक्ष्यते ? । प्रसुराहाऽन्त्यदेहानां, राजन्नाविर्भवत्यदः ॥ ५ ॥ अनादृताल्यस्तत् द्रुत्वा, जम्बू-
द्वीपाधिपः सुरः । उच्चैरुच्चैः स्वरेणोच्चैः, कुलं मेऽहो ! महत्तमम् ॥ ६ ॥ नृपोऽपृच्छत् करोलेप, किमेवं कुलवर्णनम् ? । स्त्रांम्याख्यद् गुप्तिमन्
स्याख्यः, श्रेष्ठयत्रैव पुरेऽभवत् ॥ ७ ॥ तस्यर्पभदत्त-जिनदासौ पुत्रौ बभूवतुः । ज्येष्ठः सदा सदाचारो, द्यूतादिव्यसनी लघुः ॥ ८ ॥
धीमतर्पभदत्तेन, त्यक्तो भ्राता लघुर्लघु । सर्वस्वजनप्रत्यक्षं, दुराचारीति जल्पता ॥ ९ ॥ ज्येष्ठः श्रेष्ठिसुतः स्पष्टं, द्रुवन् भ्राता न मे-
ह्ययम् । गृहेऽप्यवाग्-प्रवेष्टुं नो, तं श्वानमिव कर्हिचित् ॥ १० ॥ न्यह्नयतान्यदा दीव्यन्नयेन द्यूतकारिणा । जिनदासोऽलघातेन, द्यूतखे-
लनकन्दले ॥ ११ ॥ उत्पाट्य गृहमानौत, इदं द्यूततरोः फलम् । सखघातव्यथा (थां) रङ्गयद्गुणं भूतलेऽन्वभूत् ॥ १२ ॥ ऊचुर्ऋषभदत्तेभ्यं,
स्वतनाः परमार्हतम् । दययेवान्यजीवानांमुलीवय निजानुजम् ॥ १३ ॥ जनानुवृत्त्या तद्रेहं, गत्वाऽसावनुजं जगौ । धीरो भवौपथा-
द्यैस्त्वां, करिष्याम्येप नीरुजम् ॥ १४ ॥ जिनदासोऽवदद् भ्रातः !, क्षान्त्वा महुर्णयान् बहून् । मुक्त्वाऽऽशां जीवितव्यस्यैतदवस्थोचितं
कुरु ॥ १५ ॥ प्रयच्छ पुण्यपायेयं, परलोकाध्यगस्य मे । ज्ञात्वा तन्निर्णयं सोऽप्यनुजं तं सम्यगन्वशत् ॥ १६ ॥ स्मर पञ्चनमस्कारं,
निर्ममत्वं भजानुज ! । आराधनां सानशनामङ्गीकुरु समाहितः ॥ १७ ॥ सर्वमङ्गीकृतं तेन, मृत्यैवं धीरमृत्युना । जम्बूद्वीपाधिपत्वेनो-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
र्गोऽयः ।
चरमकेव-
ल्लिजन्मसु-
निवर्णनम् ।

॥ १६४ ॥

तपस्रोऽयममरागणीः ॥ १८ ॥ त चाश्रोपीद् वचोऽस्माकं, यत् कुले केवली मम । अन्तिमो भवितेऽपे वर्णयत्यात्मनः कुलम् ॥ १९ ॥
राजाऽपृच्छन् पुनः स्वामिन्, विद्युन्मात्येऽपि निर्जरः । प्रहेय इव मार्चण्डो, तेभ्यो दीप्त्याऽधिकः कथम् ? ॥ २० ॥ स्वाम्याह जम्बू-
द्वीपस्य, भरते मगधावनौ । ग्रामः सुग्रामनामाऽभूद्, मूमाळतिलकोपमः ॥ २१ ॥ आर्यवान् राष्ट्रकुटोऽभूत्, प्रिया तस्य तु रेवती ।
भयदत्त-भवदेवावभूतां तसुताबुभौ ॥ २२ ॥ भयदत्त उपादत्त, सुस्थिताचार्यसन्निधौ । त्रतं तत् पालयन्मुमं, विजिह्वे गुरुभिः समम्
॥ २३ ॥ तस्मिन् गच्छेऽन्यदा साधुः, सूरिनेको व्यजिज्ञपत् । गच्छामि स्वजनान् द्रुधुं, भगवन् ! भवदाक्षया ॥ २४ ॥ तत्रालि मे
छुपु(१)भ्राता, जेहलो मयि कर्हिचित् । छति त्रतं ससाधुः स, साधुस्यैः प्रेषितस्ततः ॥ २५ ॥ प्राप्तस्त्रार्पिरत्येय, विवाहव्याकुलस्तदा ।
तस्मैयाऽऽसीत् मुनेर्भ्रातुः, सर्वोऽपि स्वजनो भृशम् ॥ २६ ॥ विवाहोत्सयव्यमत्वात्, मुनिर्घातोऽनुजेन न । का कथा प्रतवाचोयाः ?
केनाप्याभाषितोऽपि न ॥ २७ ॥ विजिह्वो मुनिरागत्य, गुरुभ्यः सर्वमुक्तवान् । तत् श्रुत्वा भयदत्तर्पिरुत्वे सर्वर्षिसाक्षिकम् ॥ २८ ॥
काठिन्यमनुजसाहो ! यद् क्षातो नाऽऽगतोऽग्रजः । साधुरन्योऽवदद् विद्वान्, भवदत्त ! त्वमस्यहो ! ॥ २९ ॥ परं यद्यनुजं दीक्षा-
सम्पुत्तीर्णं करिष्यसि । सोऽप्याह कौतुकं तत्र, प्रातैर्वो दर्शयिष्यते ॥ ३० ॥ ईयुर्विद्वत्स्योतेन, गुरवो मगधेषु तान् । पप्रच्छ भवदत्तर्षिः,
स्वजनान् द्रुधुमुत्सुकः ॥ ३१ ॥ अथैकाकिनमत्येनमादिदेश गुरुर्दुतम् । एकाकिताऽपि योग्येऽर्हः, क्रमात् प्राप्तस्त्रवास्पदम् ॥ ३२ ॥
स भ्राता नागदत्तस्य, वासुक्स्याग्र सुतां तदा । उपयेमे तदुद्वाहव्यप्रोऽभूदखिलो जनः ॥ ३३ ॥ स तमायातमाकर्ण्योऽनन्ददुत्थाय
तत्पदम् । षवन्दे पाचमप्यस्य, मन्वानस्तीर्थवारिवत् ॥ ३४ ॥ घन्यमन्यान् मुनिर्वन्धून्, यामोऽन्यत्र वयं हि वः । घर्मलाभोऽस्तु
वीवाहव्याकुलाः स्वात्रवीदिति ॥ ३५ ॥ ततस्तैः प्रासुर्कैर्मर्कैर्भक्त्याऽसौ प्रतिलाभितः । भवदेवः कुलस्थितः, तदाऽऽर्हो(न्दङ्गं) सण्डयन्नभूत्

॥ ३६ ॥ चक्रेऽसौ चान्दनं चाङ्गरागमङ्गेऽङ्गनामुदे । ववन्ध मूर्द्धि धम्मिहं, पुण्यैः पुण्येपुहस्त्वकैः ॥ ३७ ॥ कस्तूरीतिलकान् सूक्ष्मान्, स चक्रेऽस्याः कपोलयोः । रूत्यस्थालविशालाद्रमगर्भेचित्रेन्द्रिरामुतः ॥ ३८ ॥ क्रमेणामूत् स कुर्वाणः, कुचसण्डलमण्डन(ना)म् । भवदत्ता-
ऽऽगमं तावत्, शुश्राव भवदेयकः ॥ ३९ ॥ ससम्भ्रमं स उत्तस्यौ, प्रियां हित्वाऽर्द्धमण्डिताम् । वारितो नाशृणोत् मूक, इव प्रियाप्रिया-
लिभिः ॥ ४० ॥ नमस्कृत्यायुर्देवतमेप्याम्येवैष यालिकाः ! । इत्युक्त्वा मुदितः पादान्, यवन्दे भ्रातुरात्मनः ॥ ४१ ॥ मुनिस्तस्य करे
दीक्षासलङ्कारमिवार्षयत् । ज्ञेहपात्रं ज्ञेहपात्रं, तं मन्वानः स आददे ॥ ४२ ॥ ततः कृतार्थवत् साधुनिर्णयौ पितुरारपदात् । यन्धुस्तम-
न्वगात् सर्वोऽनुजोऽपि घृतपात्रभृत् ॥ ४३ ॥ स यन्धून् दूरमायातांन्, न काञ्चन विसृष्टवान् । स्वयं व्याजुधुडः सर्वे, पूर्वै(यं) नार्यस्ततो
नराः ॥ ४४ ॥ व्याधृत्तान् वीक्ष्य तान् दृष्ट्यौ, भवदेव इदं हृदि । निवर्तन्तेऽविसृष्टास्ते, भ्रातरो न कथं न्य(त्य)हम् ? ॥ ४५ ॥ भक्तविभूति-
भारेणाऽऽक्रान्तः श्रान्तः पथश्रमन् । घृतपात्रं न शक्नोति, वोढुं यत् प्रेषयेत् न माम् ॥ ४६ ॥ माऽसौ पश्चाद् बलेवेति, मुनिर्वाचोमियेन
तम् । वार्त्तयामास गार्हपत्यायस्याऽऽचीर्णक्रियोत्तिभिः ॥ ४७ ॥ सौम्यैते ते द्रुमा येष्वावां कपिवदरम्बहि । एतास्ता यालुका यासु,
रजश्चैलमकुण्ठहि ॥ ४८ ॥ वार्त्तयप्रति वर्त्तन्त्यां, गुर्वन्ते तं निनाय सः । वसतिद्वारमायाताः, क्षुब्धाः स्मितोचुरीदृशम् ॥ ४९ ॥ दिव्यये-
पोऽयमानीतोऽनुजोऽश्ने । मुनिनाऽमुना । दीक्षार्थी स्ववचः सत्यं, फलं यद् जल्पितं पुरा ॥ ५० ॥ पृष्ठो गुरुभिरत्येष, महर्षे ! कः पुमा-
नयम् ? । दीक्षार्थी भगवन्नेप, इत्याख्यत् शृण्वतोऽस्य सः ॥ ५१ ॥ तैः पृष्ठो भवदेवैवत्, किमित्याहैवमेव सः । मा शृयाभायको भ्राता,
मम स्यादिति मोहतः ॥ ५२ ॥ स पर्यग्राज्यथाऽऽचार्यैः, परोपकृतिदीक्षितैः । साधुद्वययुतोऽन्यत्र, विदुस्तु च न्ययोज्यत ॥ ५३ ॥ इतश्च
भवदेवं तेऽपश्यन्तस्तत्र यन्धवः । द्रागेत्य भवदत्तस्य, पृष्ठवश्चैव(श्चेद)भूचिरे ॥ ५४ ॥ हित्वाऽर्द्धमण्डितां कान्तां, यस्त्वामनुगोऽनुजः ।

द्रष्टुं द्रष्टुं वयं श्रान्ताः, कथय काधुना हि सः ? ॥ ५५ ॥ नवोढा तद्वियोगेन, चक्रवाकीव सिद्यते । वहल्यश्रान्तमक्ष्णाऽम्बु, कुल्यया सस्य-
कूपवत् ॥ ५६ ॥ याति सोऽस्माननापृच्छ्य, न कापीत्यस्ति निर्णयः । जीवन्मृता विना तेन, तेन त्वं (तं) दर्शयाऽऽशु नः ॥ ५७ ॥ तान्
दृष्ट्वा नष्टसर्वस्यानिव शोकाऽऽकुलान् मुनिः । घर्मार्थमनुजस्यैवं (स्यैत्थं), मिथ्याऽकथयदप्यथ ॥ ५८ ॥ आयातः सोऽभवत् किन्त्वागतमानो
गतः क्वचित् । अ(य)तोऽध्वना गतोऽन्येन, केनचित् मिलितो न वः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वोत्थाप्य नान् सर्वान्, भवदत्तो निजायुषः । क्षयाद्
क्षविधिना मृत्वा, सौधर्मेऽभूत् सुराप्रणीः ॥ ६० ॥ भवदेवः स्मरन् कान्तां, स्वान्तान्तर्मन्त्रवर्णयत् । सप्तस्यां भ्रातृभक्ष्यै (भीत्यै) व, प्रग्रज्यां
पर्यपालयत् ॥ ६१ ॥ भ्रातृमृत्युमसौ श्रुत्वा, दध्यौ चिरमपालयम् । व्रतं तदुपरोधेनाऽधुना तत् मे न साम्प्रतम् ॥ ६२ ॥ प्रेयसी नागिला
सा मे, तस्याः प्रेयानहं पुनः । न तथा व्रतकण्ठं मेऽसह्यस्तद्विरहो यथा ॥ ६३ ॥ पद्मिनीव हिमशुष्टा, सरालीव मरुस्थिता । यूथभ्रष्टा
कुरङ्गीव, सा मन्ये दैन्य(दुःख)माक् न किम् ? ॥ ६४ ॥ यदि प्राप्स्यामि तां मुग्धां, तदा रंस्ये तया समम् । चिन्तातन्तुभिरेयं स्वं, वद्ध-
यानर्जु(र्ण)तामयत् ॥ ६५ ॥ भवदेवोऽन्यदाऽपृष्ट्वा, निर्ययौ स्वविरान् मुनीन् । सुग्रामग्राममायातः, तस्यौ देवकुलान्तिके ॥ ६६ ॥
(पाठान्तरे तु-एवं विचिन्त्य सुग्रामं, समेतो द्रव्यलिङ्ग्यसौ । जिनालये पितुः क्षेममपृच्छत् नागिलां मुनिः ॥ ६६ ॥) गन्ध-माल्य-
धरा तत्र, ब्राह्मण्या सममेकया । नौर्येकाऽगात् मुनिं तत्राथायातं वन्दते स सा ॥ ६७ ॥ तामपृच्छत् मुनिर्भेद्रेऽप्राऽप्ययान् रेवती
च सा । जीवन्तो स्तोऽथ साऽवोचत्, मृतौ तौ बह्वभूद् दिनम् ॥ ६८ ॥ पुनराह मुनिस्त्यक्त्वा, नवोढा तत्सुतेन या । नागिला
भवदेवेन, सा जीवति ? मृताऽयवा ? ॥ ६९ ॥ भवदेवत्वमस्यूते, साधु साधूपलक्षितः । व्यावृत्तरूप-वेषां नोपलक्षयति मामसौ
॥ ७० ॥ विचिन्त्येति तथैतस्य, तावत् चित्तपरीक्षणम् । करोमीति तमाहेपा, किं कार्यं भोः ! तया तव ? ॥ ७१ ॥ सोऽवदद् भव-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
र्योऽशः ।

चरमकेव-
लिजन्मसू-
निवर्णनम् ।

॥ १६५ ॥

देवोऽस्मि, नागिलाजीवितेश्वरः । अपालयमियत्कालं, व्रतमग्रजशङ्कया ॥ ७२ ॥ निरङ्कुशो मृते तस्मिन्, पुनस्तां द्रुमागतः । तत् श्रुत्वा
नागिलाऽऽत्मानं, ज्ञापयामीत्यचिन्तयत् ॥ ७३ ॥ महर्षे ! नागिला साऽहं, सोऽवादीदीदृशी कथम् ? । साऽऽचख्यौ भवतीदृक्षमेव
गात्रमसंस्कृतम् ॥ ७४ ॥ द्वि(दि)त्वा प्रतिभुवं रत्नत्रयं स्वर्गोपवर्गयोः । मा (मां) गा स्म काकिणीकल्पां, प्रहीराग्रहगर्हितः ॥ ७५ ॥ मा भूर्भेद्यः
स्मरत्स्त्राणो, नरकायासवेशमनाम् । मा मुञ्च्य दर्शितं मार्गं, भ्रात्राऽऽसेनाऽऽप्तसन्मतम् ॥ ७६ ॥ मयि रागकृतं पापं, गुरोरालोचयाप्रवतः ।
मा गजाऽऽटोहणं कृत्या, खराऽऽटोदस्पृहां कुरु ॥ ७७ ॥ इत्यन्वशात् मुनिं यावत्, सा तावद् ब्राह्मणीसुतः । तत्राऽऽगात् पायसं भुक्त्वा,
म्रोचे चैवं स्वमातरम् ॥ ७८ ॥ यान्त्वैतत् पायसं मुक्तं, धारयाधोऽन्य ! माजनम् । पुनर्मोक्ष्ये क्षणे तद् द्विमुक्त्वा लात्वाऽन्यदक्षिणाम्
॥ ७९ ॥ माताऽऽह वत्स ! मा यादीदेवं निन्दाऽऽस्पदं वचः । जुगुप्सनीयं य(त)द् द्रष्टुं, दृष्ट्वाऽप्यर्भ ! न कल्पते ॥ ८० ॥ तत् चास-
मञ्जसं श्रुत्वा, भवदेवोऽप्यदोऽवदत् । सुखानोऽर्भ ! तदुद्भान्तं, कुर्कुरादतिरिच्यसे ॥ ८१ ॥ नागिलाऽऽह त्वमप्येवं, मुने ! वेत्स्याह
सोऽप्यलम् । वेद्मीति तर्हि मां वान्त्वा, किं पुनर्मोक्षुमिच्छसि ? ॥ ८२ ॥ पश्यस्याद्रिं ज्वलन्तं त्वं, न पश्यसि पदोरघः । यत् शिक्षयसि
नाऽऽत्मानं, शिक्षयस्येवमर्भकम् ॥ ८३ ॥ रसासृक्-मांस-विण्-मूत्रगत्रायां का रुचिर्मयि ? । तत् त्यक्त्वाऽमुं कदाचारं, सदाचारं गुरुं(रोः)
ग्रय ॥ ८४ ॥ धर्मशिक्षाऽर्पणात् न्यस्तः, साध्वि ! साधुधुनाऽध्वनि । निवृत्तोऽसि तपस्तप्से ह्यालोच्याऽऽगोऽप्रतो गुरोः ॥ ८५ ॥ वन्धून्
पश्यामि साऽवोचत्, किं कार्यमार्य ! तैस्तव ? । कुरु स्वापं हिते श्रेयः, प्रत्यह्व्यूहदेति(त)वः ॥ ८६ ॥ स्वच्छाऽऽत्मन् ! गच्छ गुर्वन्ते, त्वा-
(ऽन्वा)दास्येऽहमपि व्रतम् । नत्वाऽर्हतां प्रतिकृतीस्त्वोऽगात् सोऽन्तिके(कम्) गुरोः ॥ ८७ ॥ स्वाऽऽगत्वालोच्य कालेन, मृत्वाऽसौ शुभ-
मृत्युना । सौधर्मसौधमध्यास्त, शक्रसामानिकत्वतः ॥ ८८ ॥ इतश्च पुष्कलावल्यां, विजये पुण्डरीकिणी । पुर्यसि वज्रदत्ताल्यस्तत्र

द्रुं द्रुं वयं आन्ताः, कथं कथं हि सः ॥ ५५ ॥ नवोढा तद्वियोगेन, चक्रवाकीव सिद्यते । वहल्यथान्तमक्षणाऽद्भु, कुल्यया सत्य-
कूपवत् ॥ ५६ ॥ याति सोऽस्माननाष्टुल्य, न कापीत्यस्ति निर्णयः । जीवन्मृता विना तेन, तेन त्वं (तं) दर्शयाऽऽशु नः ॥ ५७ ॥ तान्
दृष्ट्वा नष्टसर्वस्वानिव शोकाऽऽकुलान् मुनिः । धर्मार्थमनुजस्येवं(स्वेत्थं), मिथ्याऽकथयदप्यथ ॥ ५८ ॥ आयातः सोऽभवत् किन्त्वागतमानो
गतः क्वचित् । अ(य)तोऽप्यना गतोऽन्येन, केनचित् मिलितो न यः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वोत्थाप्य नान् सर्वान्, भवदत्तो निजायुषः । क्षयाद्
क्षविधिना मृत्वा, सौधर्मेऽभूत् सुरामणीः ॥ ६० ॥ भवदेवः सरन् कान्तां, स्वान्तान्तर्मन्त्रवर्णयत् । सप्तस्यां भ्रातृमत्तै(भीलै)व, प्रग्रज्यां
पर्यपालयत् ॥ ६१ ॥ भ्रातृमृत्युमसौ शुत्वा, दृष्ट्यौ चिरमपालयम् । प्रतं तदुपरोधेनाऽयुना तत् मे न साम्प्रतम् ॥ ६२ ॥ प्रेयसी नागिला
सा मे, तस्याः प्रेयानहं पुनः । न तथा प्रतकटं मेऽसहस्रद्विरहो यया ॥ ६३ ॥ पद्मिनीव हिमपुष्टा, मरालीव मरुस्थिता । यूथभ्रष्टा
कुरङ्गीव, सा मन्ये दैन्य(दुःख)भाक् न किम् ॥ ६४ ॥ यदि प्राप्स्यामि तां मुग्धां, तदा रंस्ये तया सप्तम् । चिन्तातन्तुभिरेयं स्वं, यद्व-
यान्पु(णी)नामवत् ॥ ६५ ॥ भवदेवोऽन्यदाऽष्टधा, निर्ययौ स्वविराज् मुनीन् । सुग्राममममायातः, तस्यौ देवकुलान्तिके ॥ ६६ ॥
(पाठान्तरे तु-एवं विचिन्त्य सुग्रामं, समेतो द्रव्यलिङ्गसौ । जिनालये पितुः क्षेममष्टच्छत् नागिलां मुनिः ॥ ६६ ॥) गन्ध-माल्य-
धरा तत्र, ब्राह्मण्या सममेकया । नार्यकाज्जात् मुनिं तत्रायायातं वन्दते स्म सा ॥ ६७ ॥ तामष्टच्छत् मुनिर्भेद्रेऽनाऽऽर्यवान् रेवती
च सा । जीवन्तोऽस्तेऽप्य साऽवोचत्, मृतौ तौ बह्वभूद् दिनम् ॥ ६८ ॥ पुनराह मुनिस्तथा, नवोढा तत्सुतेन या । नागिला
भवदेवेन, सा जीवति ? मृताऽयवा ? ॥ ६९ ॥ भवदेवस्त्वमस्यूचे, साधु साधूपलक्षितः । व्यावृत्तरूप-वेपां नोपलक्षयति मामसौ
॥ ७० ॥ विचिन्त्येति तथैतस्य, तावत् विचपरीक्षणम् । करोमीति तमाह्वया, किं कार्यं सोः ! तथा तव ? ॥ ७१ ॥ सोऽवदद् भव-

देवोऽस्मि, नागिलाजीवितेश्वरः । अपालयमित्कालं, व्रतमग्रजशङ्कया ॥ ७२ ॥ निरङ्कुशो मृते तस्मिन्, पुनस्तां द्रष्टुमागतः । तत् श्रुत्वा
नागिलाऽऽत्मान, ज्ञापयामीत्यचिन्तयत् ॥ ७३ ॥ महर्षे ! नागिला साऽहं, सोऽवादीदीदृशी कथम् ? । साऽऽचख्यौ भवतीदृक्षमेव
यात्रमसरक्तम् ॥ ७४ ॥ हि(दि)त्वा प्रतिभुवं रत्नत्रयं स्वर्गोपवर्गयोः । मा (मा) सा स्म काकिणीकल्यां, प्रहीरामहर्षिदत्तः ॥ ७५ ॥ मा भूभेद्यः
स्मरत्वाणां, नरकावासवेदमनाम् । मा शुद्ध दर्शितं मार्गं, भ्रात्राऽऽप्तेनाऽऽप्तसम्मतम् ॥ ७६ ॥ मयि रागकृतं पापं, गुरोरालोचयामतः ।
मा गजाऽऽतोहणं कृत्वा, खराऽऽतोहस्पृहां कुरु ॥ ७७ ॥ इत्यन्वशात् मुनिं यावत्, सा तावद् ब्राह्मणीसुतः । तत्राऽऽगात् पायसं मुक्त्वा,
प्रोचे चैव स्वमातरम् ॥ ७८ ॥ बान्धवैतत् पायस मुक्त, धारयाधोऽन्न ! भाजनम् । पुनर्भोक्ष्ये क्षणे तद् द्विर्मुक्त्वा लत्वाऽन्यदक्षिणाम्
॥ ७९ ॥ माताऽऽह वत्स ! मा बादीदेवं निन्दाऽऽस्पद वचः । जुगुप्सनीयं य(त)द् द्रष्टुं, दृष्ट्वाऽप्यर्भ ! न कल्पते ॥ ८० ॥ तत् चास-
मञ्जसं श्रुत्वा, भवदेवोऽप्यदोऽवदत् । मुञ्चानोऽर्भ ! तदुद्धान्तं, कुर्जरादतिरिच्यसे ॥ ८१ ॥ नागिलाऽऽह त्वमत्येवं, मुने ! वेत्स्याह
सोऽप्यलम् । वेद्मीति तर्हि मां धान्त्वा, किं पुनर्भोक्तुमिच्छसि ? ॥ ८२ ॥ पश्यस्यर्द्रि ज्वलन्तं त्वं, न पश्यसि पदोरधः । यत् शिक्षयसि
नाऽऽत्मानं, शिक्षयस्येवमर्भकम् ॥ ८३ ॥ रसासृक्-मांस-विण्-भूतगात्रायां का रुचिर्मयि ? । तत् त्यक्त्वाऽयं कदाचारं, सदाचारं गुरुं(रोः)
श्रय ॥ ८४ ॥ धर्मशिक्षार्पणात् न्यस्तः, साध्वि ! साध्यधुनाऽध्वनि । निवृत्तोऽस्मि तपस्तप्ये ह्यालोच्याऽगोऽप्रतो गुरोः ॥ ८५ ॥ बन्धून्
पश्यामि साऽवोचत्, किं कार्यमर्थ ! तैस्तव ? । कुरु स्वायं हिते श्रेयः, प्रत्यह्व्यहृद्देति(त)वः ॥ ८६ ॥ स्वच्छाऽऽत्मन् ! गच्छ गुर्वन्ते, त्वा-
(ज्वा)दास्येऽहमपि व्रतम् । नत्वाऽर्हता प्रतिकृतीकृतोऽगात् सोऽन्तिके(कम्) गुरोः ॥ ८७ ॥ स्वाऽऽगस्तवालोक्य कालेन, मृत्वाऽसौ शुभ-
मृत्युता । सौधर्मसौधमध्यास्त, शक्रसामानिकत्ववः ॥ ८८ ॥ इतश्च पुष्कलावल्यां, विजये पुण्डरीकिणी । पुर्येति वज्रदत्ताख्यस्तत्र

पथीन्त्रविग्रहः ॥ ८९ ॥ प्रिया यशोधरा तस्य, तस्याः कुक्षाववातरत् । प्रच्युत भवदत्तस्य, जीवः स्वर्गयुपः क्षयात् ॥ ९० ॥ जातो
मातुस्तदुत्पत्तौ, समुद्रस्नानदोहदः । स तस्याश्रकिणा सीतानयाः स्नानेन पूरितः ॥ ९१ ॥ सा राक्षी समयेऽसूत, सुतमभुतदर्शनम् । प्राची-
षाहर्षतिं गङ्गा, गाक्षेयाक्षमिवामलम् ॥ ९२ ॥ पिता सागरदत्ताख्यां, चक्रेऽम्बादोहदानुगम् । पयःपानादसौ घात्रीक्रोडस्थो यवृषे हुवत्
॥ ९३ ॥ लतामुत्पन्नं कीरादीन्, वसुं शक्नोऽध्यजीगपत् । बर्द्धमानः सुहृन्निश्च, स रेमे रत्नकन्दुकैः ॥ ९४ ॥ क्रमात् फलाः फलाचार्यो-
न्तेऽप्रदीपुमधीनिधिः । पावनं यौवनं प्राप, प्रमदाजनमोहनम् ॥ ९५ ॥ पिता(तुरा)क्षयोपयेमेऽसौ, फन्याः स्वयंवराऽऽगताः । करेणुकाभिर्दन्तीव,
रेमे ताभिः समं युवा ॥ ९६ ॥ प्रासादस्थोऽन्यदाऽद्राक्षीत्, कुमारो मेरुसन्निभम् । अभ्रमण्डलमाकाशे, दृष्ट्यावेवं च चेतसि ॥ ९७ ॥
आगमे याददो मेरुः, श्रूयतेऽद्वोऽपि तादृशम् । दृढयतेऽपश्यदुत्तरयो, यावदेपोऽनिमेषदृक् ॥ ९८ ॥ वायव् बुद्धुदवद् भ्रष्टं, तदभ्रं मरुतां
भ्रमात् । तत् तथाभूतं वीक्ष्येप, दृष्ट्यौ धिगू भवचेष्टितम् ॥ ९९ ॥ एवं सर्वेऽप्यमी भावाः, क्षणिकाः संस्तुतावहो ! । श्रयामि तदसारस्य,
संसारस्यास्य सारताम् ॥ १०० ॥ इति वैराग्यतोऽपृच्छत्, पितरौ व्रतहेतवे । तापूचतुर्जात ! सर्वं, शोभतेऽवसरे नृणाम् ॥ १०१ ॥
युवराजो भवान् भूत्वा, भूत्वा भूपः क्रमात् ततः । गृहाण मुक्तभोग्यः सन्, व्रतं ह्यवसरोचितम् ॥ १०२ ॥ सागरो व्याहरत् पूज्यौ !,
प्रत्याख्याताः धियो मया । इति तन्निर्णयं ज्ञात्वा, त्वमन्येतामनिच्छया ॥ १०३ ॥ सिंहवद् वर्द्धितोत्साहो, बहुराजसुतान्वितः । सोऽ-
मृतसागराऽऽचार्योपान्ते व्रतमशिश्रयत् ॥ १०४ ॥ पपाठोत्कण्ठयाऽकुण्ठः, पूर्वोप्यपि चतुर्देश । उत्पेदे चावधिज्ञानमुमं तस्य तपस्यतः
॥ १०५ ॥ इतश्च विजयेऽत्रैव, वीतशोका महापुटी । राजा पद्मरथस्त्रस्य, वनमाला प्रियाऽभवत् ॥ १०६ ॥ तल्लक्षौ भवदेवल्ल,
जीवश्च्युत्ता सुरालयात् । शिवो नाम्ना समुत्पेदे, सत्तुरन्यूनलक्षणः ॥ १०७ ॥ राजन्यकन्यास्तारुण्ये, परिगिन्येऽन्यदा पितुः । शासनात्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे तृती-
यौऽशः ।

चरमकेव-
लिजम्बूमु-
निवर्णनम् ।

॥ १६६ ॥

समं तामी रेमे रम्याऽऽस्पदोपरि ॥ १०८ ॥ अथ तत्र गतोऽन्येऽनुमांसधपणपारणम् । चक्रे कामसमृद्धस्य, सागरो गृहिणो गृहे ॥ १०९ ॥
यसुधाराऽपवत् तत्र, पात्रदानानुभावतः । वदद्भुतं शिवः ध्रुत्वा, मक्लैत्य तमवन्दत ॥ ११० ॥ कृताञ्जलिपृच्छश्च, भगवंस्त्वय दर्श-
नात् । किं ममालयंमुद्रासोऽन्युचेऽन्त्रोदयादियं ? ॥ १११ ॥ मुनिर्ज्ञानानुभावेन, ज्ञात्वाऽऽत्यन्तं ग्रामभवे भवान् । भ्राताऽभीष्टः कनिष्ठोऽ-
भूद्, पलात् प्रप्राजितो मया ॥ ११२ ॥ सुरावभूतां सौधर्मे भ्रातरो श्रेष्ठतप्यो । नीरानोऽहं ततो जज्ञे, त्वमद्यापि सराग्यसि ॥ ११३ ॥
संसारसारतो ध्रुत्वा, विशेषात् तन्मुनेमुत्पात् । शिवोऽपक्व ग्रामभवे पूज्याः !, प्रग्रज्या प्राहिता यथा ॥ ११४ ॥ तथाऽप्राच्यर्पणेनास्याः,
प्रसादं कुर्वतर्पयः ! । परोपकारसारा हि, प्रवृत्तिः परमात्मनाम् ॥ ११५ ॥ [युग्मम्] पितरो यावदापृच्छयाऽऽयानि श्वेयनिहर्षयः ! ।
इत्युक्त्वाऽऽगात् शिवः पार्श्वे, पित्रोरैवमुवाच च ॥ ११६ ॥ पितरो ! सागरोपान्ते, संसारसारवा ध्रुता । तपस्यामदमादात्ये आ(न्ना)गादेशः
प्रदीयताम् ॥ ११७ ॥ तापूषदुर्नं पाद्यापि, वरसाऽऽयां दृष्टपूर्विणो । त्वत्कीडालोकं सौख्यं, तत् माऽऽदत्त्वाधुना व्रतम् ॥ ११८ ॥
यदि भक्तो भवान् नास्मानाट्टच्छ्य क्वापि यात्यसि । तत् नकारैकयातूलां, लोलां नौ विद्धि धीनिचे ! ॥ ११९ ॥ ज्ञात्वेति निर्णयं पित्रो-
त्त्यप्यधीरित्यक्व शिवः । शिष्योऽहं सागरस्पर्षः, सर्वसावद्यधर्जकः ॥ १२० ॥ स तस्यो मौनमालम्ब्य, तद् हि सर्वार्थसाधकम् ।
भोजनायाऽऽसितो गह्रं, रोपते नास्त्रमित्यक्व ॥ १२१ ॥ उद्वेजिताभ्यां पितृभ्यां, दृढधर्माभिधासिकः । आकार्योक्तो महात्मन् ! भोः, शिवं
कारय भोजनम् ॥ १२२ ॥ कुर्यता कार्यमेतन् नः, किं किं नोपकृतं त्वया ? । त्रेमपाशैरसुं धद्भोत्पवन्तं रक्ष पक्षिवत् ॥ १२३ ॥ तदाज्ञां
दृढधर्मोऽपि, क्षीपक्रे शिरसाऽऽग्रमनः । प्रभूणां प्रभविष्णूनामादेशो ह्यमृतायते ॥ १२४ ॥ इभ्योऽभ्येत्य शिवाभ्यर्णे, कृत्वा नैवेधिकां-
(कीं) गृहे(ह्यम्) । प्रविष्टः(दय) प्रविचक्रमेर्योर्षधिकीं यथाविधि ॥ १२५ ॥ प्रदाय द्वादशावर्तवन्दनं निपसाद् च । मामित्युक्त्वाऽनु-

जानीहि, तन्निशम्यान्वीत् शिवः ॥ १२६ ॥ साधूनां सागरोपान्ते, दृष्टोऽयं विनयो मया । नायं ममोचित इति, श्रुत्वा श्राद्धोऽभ्यर्घ्या-
दिदम् ॥ १२७ ॥ समभायो मवेद् यस्तु, सम्यग्दृष्टिर्नृपाऽत्मज ! । स वन्दनाहो नैवान्न, दोषशङ्कादर्हदागमे ॥ १२८ ॥ किन्तु त्वां प्रष्टु-
मायातः, किं ह्ययाऽस्मालि भोजनम् ? । प्रतानुक्षां न पितरोऽर्पयन्तीत्यवदत् शिवः ॥ १२९ ॥ विना भोजनमुद्विज्यानुजानन्ति कदाऽ-
प्यमी । इभ्यं पुत्रोऽभ्ययाद् भद्र !, धर्मार्थेऽयमुपक्रमः ॥ १३० ॥ परं शरीरमाहारार्थीनं धर्माय कल्पते । तदाहारं गृह्णाण त्वं, स कुमार !
न तद्विना ॥ १३१ ॥ शिवोऽवोचद्विद्वं सत्यं, शुद्धान्यो नाऽऽप्यते परम् । तेनाहं तत् न गृह्णामि, तत् द्रुतवेभ्योऽभ्यधाविदम् ॥ १३२ ॥
त्वं गुरुस्तव क्षिप्योऽहं, शुद्धाऽऽहं द्वोचितम् । यप सम्पादयिष्यामि, गृह्णाणानुगृह्णाण माम् ॥ १३३ ॥ शिवोऽवक् तर्हि पष्ठेनाऽऽचामा-
न्धेनास्मि पारणम्, करिष्ये स्त्रीचकारेभ्यः, किं भव्यं ? न किमप्युत ? ॥ १३४ ॥ ततो भावमुनीमूय, विष्टन् स्वान्तःपुरे शिवः ।
पष्ठेन द्वादशान्दान्याचामान्धैः पारणं व्यधात् ॥ १३५ ॥ दृढधर्मोऽपि तद्वर्नदाढ्यार्थं साधयन् विधिम् । तस्यौ सम्पादयन् शुद्धमन्ध-
स्त(न्वोऽन्तेऽ)स्य क्रियापटुर ॥ १३६ ॥ तथाऽप्यनुक्षां पितृभ्यो, प्रतार्थं नाऽऽप्नुवन् शिवः । मृत्वा समाधिता विद्युन्माल्येपोऽभूत् सुराग्रणीः
॥ १३७ ॥ तस्य सामानिकेन्द्रस्य, ब्रह्मेन्द्रस्य समा द्युतिः । पुराऽऽसीदधुनाऽऽसन्नच्यवनस्थेदृशी पुनः ॥ १३८ ॥ अतो दिनात् सप्तमेऽहि-
मयुत्वाऽनेव पुरे हसौ । ऋषभस्याऽऽत्मलो भावी, जम्बूनाम्नाऽन्त(न्य)केवली ॥ १३९ ॥ इति श्रुत्वा प्रभुं नत्वा, विद्युन्माली गतोऽन्ति-
क(दिव)म् । प्रसन्नोऽप्येष्टतुःपत्न्यस्तस्यापृच्छत्रिदं मुनिम् ॥ १४० ॥ भगवन् ! भविता विद्युन्मालिना कापि सङ्गमः ? । इतोऽस्माकं वियुक्तानां,
किं न वेत्ताह केवली ॥ १४१ ॥ समुद्रप्रिय-समुद्र-कुबेर-सागराह्वयाः । इभ्याः पुरेऽत्र चत्वारस्तेषां पुत्र्यो भविष्यन् ॥ १४२ ॥
पुनस्तत्रामुना विद्युन्मालिना सह सङ्गमः । भावीभ्यसूनोर्वोऽप्युष्य, मनुष्यत्वमुपेयुषः ॥ १४३ ॥ इतश्च श्रेणिको राजा, राज्यं राजगृहे

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तो
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽशः ।

चरमकेव-
लिजम्बूमु-
निवर्णेनम् ।

॥ १६७ ॥

पुरे । राजेवापालयत् प्रीतिपात्रं चक्षुष्मतां सताम् ॥ १४४ ॥ तस्य श्रेष्ठिशिरोरत्नं, समारत्नं श्रियां प(प्रियाऽऽप्स-)-दम् । आसीद् ऋषभ-
दत्ताख्यः, श्रेष्ठिश्रेष्ठो महाऽऽस्तिकः ॥ १४५ ॥ सद्धर्मचारिणी धर्मधारिणी तस्य धारिणी । वाक्सुधासारणी जज्ञे, प्रेमनिर्झरणी प्रिया
॥ १४६ ॥ नल-मांसवदन्योन्यं, तयोः प्रेमानुविद्धयोः । कालः सुरमयो यालहृदधर्माधिष्ठिताऽऽत्मनोः ॥ १४७ ॥ अन्येद्युर्धारिणी
वृध्यायनपत्याधियाधिता । हा ! धिड् मे निष्फलं जन्मावकेशीव निराश्रयम् ॥ १४८ ॥ प्रिये ! किं विधुराऽसीति, पत्या पृष्टाऽह
धारिणी । चिन्तामसन्ततिभयां, तन्मनःशल्यदोहदाम् ॥ १४९ ॥ श्रेष्ठी तदुःखमोक्षार्थं, ग्राह यावो मनस्विनि ! । रन्तुं वैभारशैलेऽद्य,
पश्यपि प्रत्यपद्यत ! ॥ १५० ॥ दम्पती अचिरूढौ तौ, योजिताश्चमयो रयम् । स्थानानि तानि तान्यसौ, दर्शयन् श्रेष्ठ्यगाद् गिरिम्
॥ १५१ ॥ रथादुत्तेरुरथाऽऽदाय पत्नीं सं पाणिना । गिरिमारोपयामास, तांस्तान् प्रदर्शयन् द्रुमान् ॥ १५२ ॥ सिद्धपुत्रं यशोमित्रं,
पश्यतस्तौ पुरस्तरम् । तन्मनःकल्पनाफलं, श्राद्धं यन्धुमिवागतम् ॥ १५३ ॥ श्रेष्ठी पप्रच्छ तं सार्धमिक ! क्व प्रस्थितो भवान् ? ।
सोऽप्याख्यत् समयस्तुतः, शिष्योऽत्राऽन्यार्हतो घने ॥ १५४ ॥ पञ्चमो गणभृत् सुधर्मख्योऽहं तं विवन्दिषुः । चलितोऽस्मि त्वरध्वं
चेदस्ति वोऽपि विवन्दिषा ॥ १५५ ॥ ओमित्युक्त्वा दम्पती तौ, केलुस्ते त्रयोऽप्यथ । दत्त्वा वन्दनकं तस्थुः, सुधर्मस्वामिनः पुरः
॥ १५६ ॥ निपीय ऋणाञ्जलिभिर्गणभृद्देशनाभृतम् । पप्रच्छावसरे सिद्धपुत्रः सन्देहमात्मनः ॥ १५७ ॥ स्वामिन् ! यदाख्यया
ख्यातो, जम्बूद्वीपोऽयमादिमः । सा जम्बूः कीदृशीत्याख्यत्, सुधर्मोऽपीदमुत्तरम् ॥ १५८ ॥ जालरत्नमयी साऽस्ति, मान-वर्णेन चेदृशी ।
इत्युक्तेऽत्रान्तरेऽष्टच्छद्, धारिणी गणधारिणम् ॥ १५९ ॥ भगवन् ! भविता स्रुतः, किं कदाऽप्ययवा न मे ? । सिद्धपुत्रोऽवदत्
नेतान् सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ॥ १६० ॥ अहमेव निमित्तज्ञो, जिनपादोपदेशतः । किन्तु त्वां कथयिष्यामि, तदाकर्णय धार्मिकि ! ॥ १६१ ॥

यदपुर्म(मो)नसाधारः, शिलोत्सङ्गे निपेदिवान् । पृष्टोऽपृष्ट्याः सुधर्माख्यो, भगवानरिदुर्जयः ॥ १६२ ॥ तद् यदा द्रव्यसि स्वप्ने, सिंहं
मिहोपमः सुतः । भावी तदैव देवहाः, कथयन्नसि ते मुवम् ॥ १६३ ॥ यत् त्वयाऽष्टच्छि जम्बूद्विचारावसरे मुनिः । तद् भावी
तेऽचित् तद् जम्बूनाम्ना ख्यातोऽद्भुतः सुतः ॥ १६४ ॥ धारिणी चाऽऽख्यदाचामाग्लानामष्टोत्तरं शतम् । जम्बूदेवतमुद्दिश्य, करिष्ये
तर्हि धार्मिक ! ॥ १६५ ॥ ततो नत्वा सुधर्मणं, विविशुल्ले त्रयः पुरम् । धारिणी-ऋषभौ पुत्राऽऽशया कालं न्यतीयतुः ॥ १६६ ॥
अन्येयुर्धारिणी स्वप्नेऽद्वयं सिंहं न्यभालयत् । पत्युराख्यश्च सोऽप्युचै, नान्यथा सिद्धपुत्रगीः ॥ १६७ ॥ प्रत्ययेनामुना पत्नि !, भावी
जम्बूवाहयः सुतः । विद्युन्माली सुरज्ज्युत्वोत्पेदे तदुदरे तदा ॥ १६८ ॥ दोहदो देवपूजादाबुत्पेदेऽस्याः सुगर्भवः । निरिलं तमपूरिष्ट,
धनी घनधनव्ययात् ॥ १६९ ॥ साधिकेनैवभिर्मासिर्व्यतीतेरनया सुतः । प्रसूतो देवताऽऽकारः, स्फारतन्वैव सन्मणिः ॥ १७० ॥
ईशुरक्षतपात्राणि, नेदुस्तूर्यणि तद्गृहे । जगुर्गीतानि ननृदुर्दत्तहस्ताः कुलस्त्रियः ॥ १७१ ॥ पितृभ्यां परमप्रीत्या, जम्बूनामास्य निर्ममे ।
मित्रद्वयः ॥ वधूचै, मेरुत्सङ्गे सुरदुवत् ॥ १७२ ॥ मित्रिये मन्मनोहारेस्तस्यांहिचलनैः पिता । तथा यथा सुधाकानमप्रात्मानमन्यत
॥ १७३ ॥ कलाचार्यसाक्षिमात्रीकृत्येपोऽपात् कलामृतम् । पावनं वाऽऽप वारुण्यं, तरुणीजनवह्मभम् ॥ १७४ ॥ समुद्रप्रिय-समुद्र-
दत्त-सागरदत्तकाः । कुवेरदत्त इत्याद्याश्चत्वारोऽत्र पुरेऽभवन् ॥ १७५ ॥ पद्मावती-कनकमाला-विनयश्री-धनश्रियः । तेषां पत्न्यः
क्रमादेताश्चतस्रोऽपि द्वि जज्ञिरे ॥ १७६ ॥ बुधाबुत्पेदिरे तासां, विद्युन्मालिसुरप्रियाः । च्युत्वाऽऽयुपः क्षयादेभिर्नामभिर्विधुतास्तथा
॥ १७७ ॥ समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः, पद्मसेना तथाऽपरा । तुर्यो कनकसेनेति, कन्यकात्वेन जज्ञिरे ॥ १७८ ॥ तथा कुवेरसेनस्य,
पत्नी कनकवत्यभूत् । श्रेष्ठिश्रवणदत्तस्य, श्रीपेणाऽऽख्या पुनः प्रिया ॥ १७९ ॥ श्रेष्ठिनो वसुपेणस्य, जज्ञे हरिमती प्रिया । वसुपा-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
योऽशः ।

चरमकेव-
लिजम्बूमु-
निवर्णनम् ।

॥ १६८ ॥

लितनाम्नोऽमृत, जयसेनेति गेहिनी ॥ १८० ॥ नभःसेनाऽपरा कनकश्रीः कनकवत्यपि । जयश्रीश्चाऽऽल्यया ख्यातास्तेषां पुञ्यो-
ऽभवन् क्रमात् ॥ १८१ ॥ श्रेष्ठिनोऽष्टावपीत्येवं, ते राजगृहवासिनः । प्रार्थनां(या)चक्रुर्ऋषभं, स्वकन्योद्वाहहेतवे ॥ १८२ ॥ कलाब्धि-
पारट्ठर्थ्यः, श्रेष्ठिनष्टापि नः सुवाः । सन्ति तासां सुतो जम्बूकुमारस्ते वरो वरः ॥ १८३ ॥ कुल-शील-न्ययो-रूपादयो वरगुणाः समे ।
स्वत्सूतावेव सन्वन्धं, तदस्माभिः समं कुरु ॥ १८४ ॥ प्रागेव स सुतोद्वाहोसुकस्तैः प्रार्थितः पुनः । पिपासुः प्रासपीयूष इव सर्वममन्यत
॥ १८५ ॥ वयं जम्बूकुमाराय, दत्ताः स्म इति कन्यकाः । घन्यमन्या दधुः प्रेम, योग्ययोग्या(गा)भियोगतः ॥ १८६ ॥ अत्रान्तरे
सुधर्माल्लो, गणभृत् समवासरत् । तदागमं जनश्रुत्या, शुश्राव श्रावकाऽऽर्पभिः ॥ १८७ ॥ अधिकृत्य रथं जम्बूकुमारोऽगात्
तदन्तिकम् । नत्वाऽऽसीनः सुधादेरया, देशनामशृणोद् गुरोः ॥ १८८ ॥ श्रुत्वा तां देशनां जम्बूः, संवैर्गैकतरङ्गितः । प्रोचे कृताञ्जलिः
पूज्यैः, श्रेयमत्रैव तावता ॥ १८९ ॥ आपृच्छय पितरावेमि, यावद् व्रतकृते द्रुतम् । ते यथासुखमित्युचुर्वचले सोऽय सद्भनि ॥ १९० ॥
रथ्यामपश्यदायातनरेभास्व-रयाकुलम् । प्रवेष्टुं शक्नुवन्नासाविति दध्यौ स्वचेतसि ॥ १९१ ॥ तत्रावस्थापिताः पूज्याः, कालक्षेपोऽय मे
पुनः । तद् गच्छान्यन्यमार्गेण, ततोऽगादन्यगोपुरम् ॥ १९२ ॥ तत्र वत्रोपरि यन्नगोलका दृपदां शिलाः । सज्जिताः सन्ति तान् दृष्ट्वाऽऽ-
र्पभिश्चेदमचिन्तयत् ॥ १९३ ॥ अस्मिन् को याति सन्देहोऽपन्ने (हाऽऽपन्ने) ऽध्वन्यधुना ततः (-ऽऽत्मनः) । प्रत्यावृत्त्य गुरोः सेयां, कुर्वे
व्यावृत्तवानिति ॥ १९४ ॥ यावज्जीवं ब्रह्मचर्याभिग्रहस्त्वदनुग्रहात् । ममास्तु गुरवोऽप्युचुर्मोक्षं भद्राप्रमादिना ॥ १९५ ॥ ततो नत्वा
गुरुन् गेहमेत्याऽऽल्यत् पितरावसौ । पूज्याः ! श्रुतो मया धर्मः, कर्मच्छेद्यन्तिके गुरोः ॥ १९६ ॥ संसारसारता ह्यावाऽनुजानीत व्रताय
माम् । अकस्माद् वज्रपातामं, तत् श्रुत्वा तौ तमूचतुः ॥ १९७ ॥ वत्साभूद् ज्ञातमावाभ्यां, यद् द्रक्ष्यामो वधूमुखम् । तथा पौत्रमुलं

चापि, कुलोन्नतिनियन्त्यन्तम् ॥ १९८ ॥ तद् भोगानधुना शुद्धं, यौवने नोचितं व्रतम् । त्वं निर्बन्धपरोऽप्येतत्, कुर्वाप्रहवशेन नः ॥ १९९ ॥
 कुरु पाणिगृहीता(ती)स्ताः, श्रेष्ठिनामष्ट कन्यकाः । याचामहे पितृमक्तं !, स्वेच्छयाऽनु व्रतं चरेः ॥ २०० ॥ पूज्याः ! भवत्वित्दं किन्तु, वार्यो नाहं
 ततो द्रवाम् । तवः श्रेष्ठ्याष्टकन्यानां, पितृणामिदमव्रवीत् ॥ २०१ ॥ भो भो ! जम्बूद्वीपाऽऽदानं, सद्य एव करिष्यति । कयविष्यथ नोक्तं
 प्राण, सा पञ्चाक्षापमाशुव ॥ २०२ ॥ किं कर्त्तव्यतया मृढास्त एकीभूय बन्धुवत् । पर्यालोचं मियश्चक्रुः, श्रेष्ठिनोऽष्टाणि सप्रियाः ॥ २०३ ॥
 ततस्तेषां कुमार्यस्तं, विद्यायाऽऽलोचगोचरम् । इत्युचुः स्वस्त्वितृणा, प्रगल्भं पण्डितं बचः ॥ २०४ ॥ ततोऽस्माकं चरो जम्बूः, परो नात्रेति
 निर्णयः । गार्हस्थ्यं वा व्रतं वाऽसौ, यत् कुर्यात् तत् मतं हि नः ॥ २०५ ॥ तैर्मिलित्वर्पभायोक्तं, कन्यातातैः सुतोदितम् । दैवज्ञैर्दक्षितं
 लभं, तदितात् सप्तमै दिने ॥ २०६ ॥ विवाहार्होः क्रियाः प्रादुर्भवून्भवनद्वये । कुमारो वर्णके क्षिप्तः, कुमार्यश्च पृथक् पृथक् ॥ २०७ ॥
 एकस्मिन् मण्डपेऽष्टाप्युद्वाहितास्तेन कन्यकाः । सन्मङ्गल-कुलाचारविधिना परमर्द्धिभिः ॥ २०८ ॥ तद्वधू-वरयोस्तन, यद् यौतक-
 पदेऽभवत् । स्वर्णादि तेषु सौवर्णनिरितुल्यो भवेद् निरिः ॥ २०९ ॥ नवोढाभिः सह स्त्रीभिर्गोयद्वधवलमङ्गलम् । अन्धाऽऽरुढो धृतच्छनः,
 स्वसद्याऽऽसददार्पभिः ॥ २१० ॥ आदौ वयन्ते देवाधिदेवं स्तुल्लहेद्वताम् । वासवेऽमविसद् जम्बूः, कृतकङ्कणमोक्षणः ॥ २११ ॥
 तत्राष्टाभिः सह स्त्रीभिः, स तस्यौ ब्रह्मचर्येभ्यः । पितृभ्यां पूजितः प्रीत्या, जम्बूद्वीपपतिस्तदा ॥ २१२ ॥ इतश्च भरतेऽग्रामदुपविन्ध्या-
 चलं महत् । पुरं जयपुरं नाम्ना, तत्र विन्ध्याभिघो नृपः ॥ २१३ ॥ तस्याभूतां सुतौ राज्ञो, नाम्नेभौ प्रभव-प्रभू । प्रभवे सत्यपि
 ज्येष्ठेऽदाद् राज्य प्रभवे प्रभुः ॥ २१४ ॥ निर्येयौ प्रभवो मानाद्, विन्ध्याद्विपिपमावनी । सन्निवेशं निवेश्यास्यात्, चौर्यघृत्त्या
 जिजीव च ॥ २१५ ॥ अन्येषुस्तचैरुत्ता, जम्बूद्व्यादक्रिया श्रियः । शतपञ्चमितैश्चो(चो)रैः, प्रभवः प्राचलत् ततः ॥ २१६ ॥ तालोद-

घाटिन्यप(घ)स्वापिनीविद्याभ्यां महाबली । विवेक वासवेश्मान्तः, प्रभवो दस्युरार्यभेः ॥ २१७ ॥ तत्राप(घ)स्वापिनीविद्याबलाद्
जामतमप्यलम् । निरित्ठं तत्परीवारं, विना जम्बूससुपत् ॥ २१८ ॥ तेषां निद्रायमाणानां, नृणामामरणादिभ्रम् । लुण्टाकेषु च लुण्टत्सु,
न शुक्षोभाऽऽर्पंभिर्मनाम् ॥ २१९ ॥ ऊचे च मा स लुण्टाकाः !, सृष्टतैनं निमचितम् । जने शयानं विश्वत्, जगह्रोऽस्मि यामिकः
॥ २२० ॥ तद्वासा स्रग्धपपुपश्चिन्नाऽऽलेख्या इवाभवत् । दस्यवोऽत्रान्तरेऽपश्यत्, प्रभवो वृषभाऽऽत्मजम् ॥ २२१ ॥ दस्युराहाऽऽर्पंभं भो !
मां, विद्धि विन्ध्यनृपाऽऽत्मजम् । तरुणं प्रभवं नाम, तव सख्यमुपेयुषम् ॥ २२२ ॥ स्तम्भिर्नो मोक्षणीं विद्यां, समारपय महाशय ! ।
अपस्वाप(पि)निकीन्तालोद्घाटिन्यौ तेऽर्पयाम्यहम् ॥ २२३ ॥ जम्बूः प्राह प्रियास्यच्छा(क्त्वा), नवोढाः प्रभव ! प्रते । न कार्यं पिच-
माऽऽदास्ये, दीक्षां देहेऽपि निःसृहः ॥ २२४ ॥ इदानीमप्यहं भावयतीमूय स्थितोऽस्मि भोः ! । तेनापस्वापिनी नेयं, प्रभव ! प्रभवत्
मयि ॥ २२५ ॥ ततोऽपस्वापिनीं लपया, प्रणम्याऽऽर्पंभिमभ्यधात् । कृताञ्जलिपुटः पादुपटः पादशरप्रणीः ॥ २२६ ॥ इत्याभिः सह
मुभूभिर्गुणवा भोगान् भयान् पुनः । मुक्तभोग्यो प्रती भूयात्, लीरत्रं दुर्लभं भवे ॥ २२७ ॥ जम्बूः प्राह सुतं वेषयिकं सर्पपतोऽ-
प्यणु । दुःखं मेरूपनं मधुविन्द्वास्वादिमनुष्यवत् ॥ २२८ ॥ तथाहि पुरुषः कश्चिद्, देशाद् देशान्तरे व्रजन् । सार्धेनाविशदटवीमदत्साट-
धरोत्कटम् ॥ २२९ ॥ चो(ची)रघाटनपत्तं सार्धे, जना नेशुर्दिशोदिशम् । व्याघ्रीपातादिव मृगाः, सोऽप्यरण्यमगात् पुमान् ॥ २३० ॥ तत्राल
कान्निदीकस्य, शृष्टेऽघायत सिन्धुरः । धाम्मातताम्रवाग्रास्यः, क्रोधान्योऽय मदीकटः (-ऽमूद् धरोदुरः) ॥ २३१ ॥ तस्यामे गच्छतः
शृष्टे, स करी करशीकरैः । जपान मारयिष्यामि, याहीति कथयन्निव ॥ २३२ ॥ उत्पत्तं कन्दुक इय, पतत्रेण भयाद् मुवि । प्रातः
प्रोयो गजेनाऽऽपदयटं नृणगह्वरम् ॥ २३३ ॥ करी प्राणहरोऽयम्यमितात्मानं स रक्षितुम् । क्षम्पापातं व्यधात् तत्र, जीविताशा हि दुरत्यजा

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽद्यः ।

चरमकेव-
लिजम्बूडु-
निवर्णनम् ।

॥ १७० ॥

॥ २३४ ॥ चटोऽनटवटेऽत्येकस्तस्यैकपाद आया(य)तः । कृपान्तः स पतत्राप, देवात् तत्पादमन्तरा ॥ २३५ ॥ पाण्यंहिदृढवन्धेनास्थात्
पादं तं चिह्नमन्य सः । करेणाशानुबन् दन्त्यादातुं परपशं तच्छिरः ॥ २३६ ॥ दत्तदष्टिरघोऽद्राक्षीत्, स नरोऽजगरं गुरुम् । तत्पात-
भक्ष्यपाताऽऽशाव्यात्ताऽऽस्यं यान्यकूपयत् ॥ २३७ ॥ चतुरोऽर्हीश्वतुर्दिक्षु, करालान् दष्टमुद्यतान् । ददर्श रफारफूत्कारप्रारब्धमनीक्रियान्
॥ २३८ ॥ पटयदिति पञ्चणौ, ददर्शोऽऽस्तू सितासितौ । क्रूरचाकुञ्चितैर्दन्तैस्तत्पादकृन्तनोद्यतैः ॥ २३९ ॥ तं गजोऽनाप्रुवन् क्रोधी,
चटदास्तामकन्ययत् । तत्स्या मप्यण्डमुत्सृज्योद्दिङ्घिरे मधुमक्षिकाः ॥ २४० ॥ स ताभिस्तीक्ष्णतुण्डाभैर्दश्यमानो भृशं तदा । कृतपक्ष
इयालक्ष्युत्पक्षभिर्निर्गमोत्सुकः ॥ २४१ ॥ मधुचिन्दुः पपातास्य, यटस्थमधुकोशतः । भालादास्ये तदास्वादावसौ मेने महत् सुखम्
॥ २४२ ॥ प्राहोऽऽर्येभिः सलेऽमुज्येपा दृष्टान्तस्य भायना । यः पुमान् स हि संसारी, याऽटवी सा तु संसृतिः ॥ २४३ ॥ यो गजः
स यमो यखु, रूपः स मर्त्यजन्म भोः ! । योऽजगरः स नरको, येऽहयस्ते क्रुधादयः ॥ २४४ ॥ चटपादो यस्तदङ्गायुराखू पक्षी
सितासितौ । मक्षिकाः व्याधयो मधुचिन्दुर्यैपयिकं सुखम् ॥ २४५ ॥ देवो विद्याधरो वाऽथ, यदि कश्चित् समुद्धरेत् । स इच्छेत् किं
न वा मित्र ! ? , चौरोऽयम् यादमिच्छति ॥ २४६ ॥ तर्हि कूपोपमात् संसारतो निस्तारके मम । तिष्ठामि तत्र ममः किं, विद्यमाने सुध-
र्मणि ? ॥ २४७ ॥ प्रमयो व्याहरद् जम्बूः ! माता-पितृनिमाः प्रियाः । कथं त्यज्यसि ? वृक्षोऽसि, प्रेमगङ्गरितान्तरान् ॥ २४८ ॥ प्राह
जम्बूः सलेऽमुग्निम्, भवे यन्धुरयन्धुताम् । निर्वन्धो याति कुबेरदत्तोऽत्र यत् निर्दर्शनम् ॥ २४९ ॥ वेश्या कुबेरसेनाऽभूत्, मथुरायां
पुरा पुरि । चापिजा साऽऽद्यगर्भेण, वैचेभ्यो दर्शिताऽक्षया ॥ २५० ॥ ज्ञात्वाऽस्या नीरुजो नाहीं, तैरुक्तो हेतुरर्चित्तजः । अपत्यद्वयमुत्पन्नं,
गर्भेऽस्यास्तत् महद्वया ॥ २५१ ॥ पातयाम्यौपचैर्गर्भं, दुःखदं तेऽम्बयोदिता । साऽह स्वस्यस्तु गर्भोय, सद्विष्ये क्लेशमप्यदः

अपिप्रण्डु-
सप्रकरणे

॥ १७० ॥

॥ २५२ ॥ ततो गर्भावधि छेदं, सहित्वा सा पणाङ्गना । समयेऽजीजनद् युग्मं, पुत्रिका-पुत्रलक्षणम् ॥ २५३ ॥ कुवेरसेना मात्रोक्ता,
त्याजयेद् पुरीषवत् । यौवनाजीववेश्यानां ह्यपत्यं यौवनापहम् ॥ २५४ ॥ साऽऽह युग्ममिदं मातृदंशाहं पालयाम्यहम् । निर्वन्धात्
सा ततः स्नानदानाद्यैस्तद(निर्वन्धात् स्नानदानाद्यैस्तदपत्यम-) पोषयत् ॥ २५५ ॥ एकादशाहे सम्प्राप्तेऽपत्याहुल्योन्येधात् प्रसूः ।
कुवेरदत्ता-कुवेरदत्ताख्ये मुद्रिके उभे ॥ २५६ ॥ ततो विधाय मञ्जूषां, शृत्वा रत्नैस्तदन्तरे । प्रक्षिप्य धालौ कालिन्ध्यां, वेश्या
प्रायाहयद् जले ॥ २५७ ॥ इत्था याप्याञ्जलिं प्रत्यावृत्ता वेश्याऽप्यपत्ययोः । पेदा सूर्यपुरद्वारे, रुवमानाऽऽगमत् प्रगे ॥ २५८ ॥
दृष्टोमाभ्यां महेभ्याभ्यां, पेदामुद्घाट्य तद् द्रवम् । विभज्योपात्तमेकेन पुत्रोऽन्येन च पुत्रिका ॥ २५९ ॥ तद्गृहे सदवर्द्धिष्ट, रक्ष्यमाणं
निधानवत् । वर्द्धमानं क्रमाद् जज्ञे, तद् युग्मं यौषनोन्मुत्तम् ॥ २६० ॥ कुवेरदत्ता-कुवेरदत्तौ मुद्राक्षरेक्षणात् । नाम्ना ख्यातौ
जगृह्णुस्तौ कलां स्यकुलोचिताम् ॥ २६१ ॥ अनुरूपविमावेवान्योन्यमित्यनयोर्द्वयोः । विवाहोऽस्ति शुभेऽकारीभ्याभ्यां ताभ्यां विधेर्व-
शात् ॥ २६२ ॥ पुं-स्त्रीव्ययहृतिर्जज्ञे, शूतक्रीडाक्रमेऽन्यदा । सख्या कुवेरदत्ताया, हस्तो न्यस्ता धवोर्मिका ॥ २६३ ॥ कुवेरदत्ता
तां मुद्रां, फरस्थां वीक्ष्य चाऽऽत्मनः । ददर्श मुद्रासादृश्यं, पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥ २६४ ॥ दृष्ट्यौ वर्णेन मानेनाऽऽकृत्वा नामाक्षरेण
च । अनयोर्मुद्रयोर्वीढं, सादृश्यं दृश्यते कियत् ! ॥ २६५ ॥ शिल्पिनैकेन घटिते, चैकदेशोद्भवे इमे । यथाऽनुहरतोऽन्योन्यं, तथा-
ऽऽवामपि पुं-स्त्रियौ ॥ २६६ ॥ तदावां युग्मजे भ्रातृ-भगिन्यौ निर्विशेषतः । पितृभ्यामावयोर्योगोऽकारि धिग् दैवचेष्टितम् ॥ २६७ ॥
तत् मेऽस्मिन् पतिधीः पत्नीधीरस्यापि न युज्यते । विचिन्त्य चेतसा सेति, पत्युर्गर्पयद्भूमिके ॥ २६८ ॥ मुद्रे कुवेरदत्तोऽपि, परिधाय
द्वयोस्तयोः । सादृश्यं चाऽऽत्मनो वीक्ष्य, विपसादाधिकं हृदि ॥ २६९ ॥ अपृच्छत् (दत्त्रिमः) कृत्रिमः पुत्रो, मातृस्तेऽस्मि ? किमौ-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽशः ।

चरमकेव-
लिजन्म्यु-
निवर्णनम् ।

॥ १७१ ॥

रतः ? । तेनेत्यग्याऽऽग्रहात् घृष्टा, सर्वमाल्यद् यथातथम् ॥ २७० ॥ अकृत्यं कारितो मातर्जानन्याऽहं कथं त्वया ? । साऽऽहानुरूप-
सम्बन्धमाभावादेव कृतं स्रवः ॥ २७१ ॥ स्वभाग्यभाजिनी साऽग्या, तत्याजाऽऽयां प्रसूयेया । धन्यो न मृत्यवे पापात्मनोर्योऽभूत्
नदीरव्यः ॥ २७२ ॥ इति चिन्ताचिन्तान्तचिन्तं वीर्याऽऽह सं प्रसूः । वीबाह एव ते जातोऽकृत्यं पुंस्त्रीभवं ननु (तु) ॥ २७३ ॥
कुमारत्वं कुमारी तामद्याप्युक्त्या कथां त्यज । देशान्तरादागतस्त्वं, परिणीयाः परं कनीम् ॥ २७४ ॥ ओमिति कुबेरदत्तः,
प्रोच्याग्यापुरतस्तवः । गत्या कुबेरदत्तायै, सर्वमाल्यद् यथास्थितम् ॥ २७५ ॥ आहाऽऽयां कारितो कर्म, पितृभ्यो ह्य ! धिनी-
दृशम् । स्वसाऽस्त्वतः परं स्वीरं, चरेः पितृगृहं प्रज ॥ २७६ ॥ स पण्यमाण्डमादाय, जगाम मथुरापुरि । वाणिज्यकलयाऽत्यर्थमर्थसार्ध-
मयार्जयत् ॥ २७७ ॥ कुबेरसेनां तन्नाम्नां, दत्त्या द्रविणमीप्सितम् । कुबेरदत्तः स्वां पत्नीं, चक्रे चाजीजनत् सुतम् ॥ २७८ ॥ अथो
कुबेरदत्ताऽपि, मुक्ताऽग्याऽऽस्यात् कथां तथा । प्राप्ताजीदुप्रयैराग्याद्, रहः सङ्गोप्य मुद्रिकाम् ॥ २७९ ॥ विहरन्ती प्रवर्त्तिन्यादेकादेपा
तपयिनी । आसत्सादावधिज्ञानं, पुष्पमुमतपस्तरोः ॥ २८० ॥ ततः कुबेरदत्तं स्वज्ञानादेनं ददर्श सा । मुञ्चानं मातरं पापपङ्काविलक-
लेपरम् ॥ २८१ ॥ ततस्तत्प्रतियोधार्थं, तनाऽऽगात् संयतीयुता । यथाचे कुबेरसेनां, साऽऽयोपाश्रयभूमिकाम् ॥ २८२ ॥ साष्णी
प्रणम्य सेनाऽपि, प्राहाहं गणिकाऽभवम् । अधुनैकमर्तु(पति)त्वेन, कुलस्त्रीवेप एष मे ॥ २८३ ॥ आसन्नोपाश्रये तिष्ठ, भगवत्यायिके !
मम । तथेति दर्शितायां सा, यस्तायवसत् सुतम् ॥ २८४ ॥ तस्या लुठन्तं पादमे, सा स्वार्थममुचद् मुनि । यथा तथा परो बोध्य
इति तं सोदलापयत् ॥ २८५ ॥ भ्राता पुत्रोऽसि भ्रातृन्यः, पित्रेभ्यः पौत्रे(त्रो) देवतः । यस्मात्तस्ते स मे भ्राता, पिता पितोमहः पतिः
॥ २८६ ॥ धर्मसुखं मुनेते या च, माता ते सा मम प्रसूः । पितामही वैधूः धर्मः संपत्नी भ्रातृपत्न्यपि ॥ २८७ ॥ कुबेरदत्तस्तत् शुश्रवो-

अपिमण्ड-
उप्रकरणे

॥ १७१ ॥

दधुप्यमाणं मुहुर्मुहुः । ग्राहाऽऽर्ये ! किमसम्बद्धं, मापसे ? साऽप्यदोऽवदत् ॥ २८८ ॥ भ्राता ममैकमावृत्वात्, पत्युः सुतत्वतः सुतः ।
भ्रातृव्यो भ्रातृपुत्रत्वात्, पितृव्यः पितृवन्धुतः ॥ २८९ ॥ पौत्रैः सपत्नीपौत्रत्वाद्, देवैरः पतिभ्रातृतः । ततः स मम भ्रातृकमावृत्वेन
पिताऽपि सः ॥ २९० ॥ मातृपतित्वात् पितृव्यतातत्वाच्च पितामहः । मत्पाणिग्रहणाद् भर्ता, भ्रसुरो देवपितृतः ॥ २९१ ॥ पुत्रः स-
पत्नीपुत्रत्वाद्, याऽम्बाऽस्याम्बा ममापि सा । पितामहापि पितृव्यमावृत्वेन तथा वैधूः ॥ २९२ ॥ सपत्नीसुतपत्नीत्पात्, भ्रश्रूश्च पतिमावृतः ।
सैपत्नी पतिपत्नीत्वाद्, भ्रातृदं वदप्रियास्वतः ॥ २९३ ॥ [पञ्चभिः सम्बन्धः] इत्यष्टादशधाऽऽदर्श्य, स्वस्य सम्बन्धमार्यिका । मुद्रां कुबेर-
दत्तायादर्शयद् विस्मिताय ताम् ॥ २९४ ॥ तदर्शनेन सञ्जातप्रत्ययोऽसौ महामनाः । प्रव्रज्य च तपस्तप्त्वा, मृत्वाऽभूत् स (स्वः-)
मुखोन्मुत्तः ॥ २९५ ॥ वेद्या कुबेरसेनाऽपि, शिश्नाय श्राविकाव्रतम् । आर्योऽपि कृतकार्योऽगात्, प्रयस्मिन्मन्तिके पुनः ॥ २९६ ॥
प्रभवैयं मुघा प्राणी, कर्मणा वध्यते खलु । तत्त्वतः भ्रमणो वन्धुरन्त्ये नान्नैव वन्धवः ॥ २९७ ॥ प्रभवोऽवक् पुनः पुत्रमुत्पाद्य प्रव्रज(जिः)
सखे ! । अपुत्रस्तु पुमान् न स्यात्, स्वःस्त्रीनाब्जयुद्धताम् ॥ २९८ ॥ जन्म्युः ग्राह मुघा मोहः, पितृतारणकारणम् । पुत्रेषु यत् महेश्व(स)र-
दत्तस्तत्र निदर्शनम् ॥ २९९ ॥ तथा हि तामलिह्याख्यपुर्णं श्रेष्ठमभवत् पुरा । नाम्ना महेश्वरदत्तः, समुद्र-बहुलाऽऽत्मजः ॥ ३०० ॥ लोभा-
मिभूतस्तत्तातः, प्रभूताऽऽरम्भसम्भवः । मृत्वा तत्रैव देशेऽभूत्, सैरिभो ही ! (हा !) भवो(वि)द्भवः ॥ ३०१ ॥ तद(दाऽऽ)र्विबहुला मृत्वा,
बहुलाऽप्यभवत् शुनी । गाङ्गिलाऽऽख्या महेश्वरदत्तस्याऽऽस्ते प्रिया प्रिया ॥ ३०२ ॥ गृह(रहः)श्वेककिनी रेमे, समं जारेण साऽसती ।
स्त्रीणामेककिनीनां हि, कामामिर्बो(-मोऽङ्गे घा-)घतेऽधिकम् ॥ ३०३ ॥ रममाणं प्रियां भर्ता, जारेण सममन्यदा । अन्यद्वारागतोऽक्रस्माद् दद-
शांही हि पच्यते ॥ ३०४ ॥ तौ सस्तकुन्तलौ त्रस्तमेत्रौ कम्पवपुर्लवौ । सोऽप्यद्व रतभीत्याऽऽत्तपरावर्त्तोचरीयकौ ॥ ३०५ ॥ धृत्या केशेषु जारं

स भद्रं व्यापयत् कुपा । पपेताभिरिवाविष्टं, माभिक्षमकुट्टयत् ॥ ३१६ ॥ ममर्दं निर्दयं पद्भ्यां, कुलल इव मृत्तिकाम् । यष्टिभिः
 पुंरुर्मिय, सापराधमताडयत् ॥ ३०७ ॥ प्रणश्याद्वृत्तो जारः, किञ्चिद् गत्वाऽपतद् सुवि । मूर्खोऽकार्यं सुमूर्धुः किं ? कण्ठस्यासुरचिन्तयत्
 ॥ ३०८ ॥ मृत्वा स्त्रीज एवासी, पुत्रभूयमचाप्तवान् । कलेन गाङ्गिला स्रुतं, सुपुत्रे सुखवेदनम् ॥ ३०९ ॥ तमात्मजातं मन्यानः,
 भेदी कुण्डमलालयत् । यद्वैमानः कूर्चकचाऽऽकर्षकादौ बभूव सः ॥ ३१० ॥ ततश्च पुंश्चलीदोषं, पुत्रप्रेम्णा महेश्वरः । गाङ्गि-
 लाया विसस्मार, प्रायः क्षीणार्द्रहृद् शुही ॥ ३११ ॥ अयाऽऽयाते पितृव्युवासरवसरोत्सवे । सोऽङ्गीणात् पितृजीवं तं, महिषं मूर्खशेखरः
 ॥ ३१२ ॥ तं हत्वा महिषं मांसं, क्रोढस्यकुण्डसुनवे । ददनोऽभ्राति श्रेष्ठी स्व, धिगह्वानं हि देहिनाम् ॥ ३१३ ॥ कुर्कुरी बहुलाजीवा,
 समांसं पतिक्षीफसम् । फटकदिति क्षुर्याणा, नृत्यसुच्छा चर्चय च ॥ ३१४ ॥ इतश्च कश्चिदायातस्तद्रेह मासपारणे । भिक्षार्थं भिक्षुर-
 द्राक्षीद्, शानेनैतद् विरूपकम् ॥ ३१५ ॥ अनात्तभिक्षो व्यावृत्तो, घावित्वाऽऽह महेश्वरः । हर्षुलोऽस्मि न चाभक्तो, भिक्षाऽऽत्ता किं न
 मद्गृहान् ? ॥ ३१६ ॥ मुनिराद्देहो गेहे, भिक्षाऽऽदानं न साम्प्रतम् । एकं हि मांसमशुचि, परं तदपि बभूजम् ॥ ३१७ ॥ कथमेतदिति
 पृष्टे, भेष्टिनाऽऽप्यष्ट साधुराद् । पुत्रः पित्रामिषैः शयुः, पोष्यते ह्य ! धिगह्वताम् ॥ ३१८ ॥ कः प्रलय ? इति पृष्टे, सार्धेसे(शे)न मुनिर्जगौ ।
 शुनीं पृच्छ निरातं प्राग्, न्यस्तं सोऽपि तथाऽकरोत् ॥ ३१९ ॥ तत्राऽऽनीवा शुनी जातिस्वभावाद् भुवमंहिभिः । सा चत्पान रत्नित्राभैः,
 शिष्यार्यमिव तस्य तु (तु) ॥ ३२० ॥ जातप्रलयतस्त्रीवैराग्यात् महेश्वरः । उपादत्त मुदा दत्तपात्रवित्तो जिनन्नतम् ॥ ३२१ ॥ तदेवं
 प्रभव ! मृदि, तार्यन्ते पितरः कथम् । पतन्तो दुर्गतौ पुत्रैः, प्रत्युतानर्यदायिभिः ? ॥ ३२२ ॥ अत्रान्तरे समुद्रश्रीमुख्याभिर्यो(ः)
 कयाऽ(अ)कथि । तालु शास्त्रान्तराद् ज्ञेया, नोच्यन्ते ग्रन्थगौरवात् ॥ ३२३ ॥ प्रतिबोधमुपेयुष्यस्ता अष्टावर्षाभिप्रियाः । ऊचुर्निस्तारय

स्वामिन् !, स्वमिवात्मान् भवान्बुधेः ॥ ३२४ ॥ ततः स्वमावापितृभ्यां, पत्नी-तत्पितृ-मातृभिः । समं प्रतोचतो जम्बूः, कम्बूज्वलयशा अभूत् ॥ ३२५ ॥ प्रभवोऽप्यार्याभिं ग्राहाऽऽष्टच्य मातापितृनहम् । आयातोऽस्म्येप तेऽविभ्रं, मूया(द्)इत्यन्वक्षात् प्रभुः ॥ ३२६ ॥ ततः प्रातः कृतज्ञानः, सर्वोद्गाभरणजुतः । सहस्रवाक्षां शिविकमारुरोहाऽऽर्पभिः स्वयम् ॥ ३२७ ॥ सर्वजनीनमानन्दाद्, ददानो दानमार्याभिः । जगामोपवनद्वारं, सुधर्मस्यासिपावितम् ॥ ३२८ ॥ याप्ययानादिहोत्तीर्य, पादचारेण चाऽऽर्पभिः । गत्वा नत्वा गुरोः पावान्, प्राञ्जलिः प्राञ्जलोऽलपत् ॥ ३२९ ॥ निस्तारय कृपासार !, मम संसारसागरात् । स्वस्य दीक्षातरीगोचरीचरीकुल सेवकम् ॥ ३३० ॥ ततस्तस्मै सतञ्चाय, सुधर्मस्यान्यदाद् प्रतम् । सयः सत्याग्रलाभे हि, फ उदात्ते प्रशस्तर्थाः ? ॥ ३३१ ॥ प्रभवोऽप्यागतोऽन्येद्युर्दीक्षयित्वा सुधर्मणा । शिष्यत्वे चाऽऽर्पमेर्दत्तो, गुरुतुष्टे ह्य(सं)दः फलम् ॥ ३३२ ॥ अयाऽऽर्पभिरुक्तिपिरीत्या, विहरजुवरं यराम् । सम्प्राप केवलं लोकालोका-ऽऽलोकनैवमवम् ॥ ३३३ ॥ व्यतीतेषु चतुःषष्टिवर्षेषु चरमाऽऽर्हतः । निर्वृतेः प्रभवं शिष्यं, न्यस्य कात्यायनं पदे ॥ ३३४ ॥ चरमः केवली जम्बूः, काश्यपापान्ययमण्डनम् । आसत्साद् महानन्दपदोत्थाऽऽनन्दसम्पदम् ॥ ३३५ ॥ [युगम्] मनःपर्योय-चारित्रयाऽऽधारक-विमहाः । पुलाकलब्धिः परमावधिः श्रेणिद्वयकमः ॥ ३३६ ॥ केवलं सिद्धि-कल्पौ च, दश स्थानान्यमून्यतः । श्रीजम्बूस्वामिनः पञ्चाद्, व्यबच्छेदं प्रयेदिरे ॥ ३३७ ॥ इत्थं मया चरमकेवलिनश्चारित्रमुक्त्वाऽर्जितं सुकृतमद्भुतभात्यलभ्यम् । तेनाद्भुतेन सुकृतेन कृती कृतज्ञ-भावं विभाव्य भवताद् भुवि सम्पदाऽऽढ्यः ॥ ३३८ ॥ इति श्रीखरतरगच्छद्गङ्गाखारश्रीगुणरत्नाचार्यशिश्यचर्यवाचनाचार्य-पद्म-मन्दिरगणिविरचितायां श्रीक्रमपिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीजम्बूस्वामिचरित्रम् ॥

अथ श्रीप्रभवप्रसुं सुमः—

सिरिजंबुदंसणेणं, पडिबुद्धो परिजणेणं । गुणमणिपभवो पभवो, चउदसपुवी दिसउ भदं ॥ १६२ ॥
व्याख्या—गाथार्यः सुगम एव ॥ १६२ ॥ आचार्यस्तूच्यते—

ततश्च तत्पदोद्योतप्रयोतननिभुतिः । प्रभवः प्रभवं प्राप, कुप्रह्ला(ग्ल)पनोद्भवम् ॥ १ ॥ योगनिद्रां गतोऽन्येद्युर्निशीथे प्रभवः(ः) प्रसुः । स्वपदोद्योतकं सिध्यमद्राक्षीद् ज्ञानचक्षुषा ॥ २ ॥ गणे सङ्गे च नापश्यत्, ततोऽन्यदर्शनेष्वपि । पश्यन्नपश्यच्च राजगृहे श्रद्धयम्भवं द्विजम् ॥ ३ ॥ विहृत्य प्रभवस्तत्र, पुरे गणशृदीयिवान् । श्रद्धयम्भवाल्पमारब्धयज्ञं प्रत्यादिशत् सुनी ॥ ४ ॥ गत्योत्तालतया वत्सा-
यदित्सायादिभिर्द्विजैः । स्तस्यमानावपि युवां, यदतं तत्पुरो हृदः ॥ ५ ॥ 'अहो ! कष्टमहो ! कष्टं, तत्त्वं न ज्ञायतेऽमलम्' । तथेति प्रति-
पद्येतौ तमुद्दिश्य प्रवेष्टुः ॥ ६ ॥ उत्तमिमतस्तजं द्वारि, मुक्ताऽऽचमनपात्रकम् । चपालवद्वह्मगलं, समिधव्याघृतमाणवम् ॥ ७ ॥ सामिधे-
न्यर्पणव्याघ्रयुग्मधरयाटकम् । होमद्रव्यमृतानेकपात्रं विविशतुमुनी ॥ ८ ॥ [युग्मम्] दास्यामो नैव वो भिक्षां, रे शूद्रौ ! किमिहाऽऽ-
गतौ ? । पूल्यर्वन्निर्दिजेर्मुन्योः(मुनी), तद्द्वाराभ्यर्णनीयतुः ॥ ९ ॥ गुर्वोद्विष्टमहो ! कष्टमित्याद्युचतुरुचकैः । श्रद्धयम्भवोऽद्युणोद् यज्ञदीक्षितो
द्याःस्थितोऽस्य सः ॥ १० ॥ लघुकर्मतया श्रद्धयम्भवो दध्यौ महर्षयः । भापन्ते नानृतममी, अविसंवादिवदिनः ॥ ११ ॥ किं तत्त्वं ?
तत्स्यतो यतो, नेति सन्देहि मे मनः । पृच्छामि तदुपाध्यायं, ततोऽपृच्छत् स ऋत्विजम् ॥ १२ ॥ ऋहि तत्त्वमुपाध्याय !, वेदास्तत्त्वं
स इत्यवक् । श्रद्धयम्भवोऽभ्यधाद् वेदा, न तत्त्वं तत्त्वतः परम् ॥ १३ ॥ भवद्विद्वक्षिणालोभात्, सर्वमेतद् हि कार्यते । तत्त्वं वदान्यथा
शीर्षं, पातयिष्यामि तेऽस्तिना ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वाऽऽकृष्टरङ्गं तं, वीक्ष्यत्विक् क्रोधदुर्द्धरम् । वाच्यं तत्त्वं शिरश्छेदेऽस्मापीद् वाचं हि
वेदिकीम् ॥ १५ ॥ अनन्यजीवनोपाय, उपाध्यायस्तमब्रवीत् । यूपस्याधोऽस्ति या साधो !, सा तत्त्वं प्रतिमाऽऽर्हती ॥ १६ ॥ आर्हतो

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
र्योऽशः ।

श्रीप्रभव-
स्वामि-
वर्णनम् ।

॥ १७३ ॥

नारदः सिद्धपुत्रो हन्ति मलक्रियाम् । विनाऽहंत्वतिमां तेन, ग्रूपस्याधोऽर्च्यतेऽत्र सा ॥१७॥ ग्रूपमुत्पाद्य निष्ठास्य, प्रतिमामार्हतीं ततः । शय्यम्भवायोपाध्यायो, दर्शयित्वैवमूचिवान् ॥१८॥ तत्त्वरूपमिमामहंत्वतिमां विद्धि मो द्विज ! । अमुष्याः सेवनाद् भूयाः, सिद्धये परमा-
र्हत् ॥ १९ ॥ जग्नो मुग्धेन लोभमिभूतेनास्ति मर्वाञ्चिरम् । हिंसात्मके मले धर्मः, केयं किन्तु विडम्बना ॥ २० ॥ अतः परं
गुरुर्नाहं यजमानोऽपि नो भवान् । स्वस्त्यस्तु तेऽनघ ! स्थायं, साधयावाधयाऽधुना ॥२१॥ उपाध्यायं द्विजोऽवाधीत्, त्वमेव हि गुरुगु(र्गु)रुः ।
तत्त्वप्रकाशनाद् धर्मदातैव ह्युच्यते गुरुः ॥ २२ ॥ यक्षोपकरणं स्वर्णन्ताम्रपत्रादि तोपतः । शय्यम्भवो ददौ तस्मै, गुरवे गुरुगौरवात्
॥ २३ ॥ तयोर्मुन्योः पदैरेव, शीघ्रं शय्यम्भवो द्विजः । प्रभवस्वामिपादान्ते, ययौ नाऽलसमीदृशाम् ॥ २४ ॥ नत्वा व्यलिङ्गपत्
पूज्य !, शुद्धधर्मरसायनम् । मिथ्यात्वकुथितधुत्योः, क्षिपाऽऽन्तररुजापहम् ॥२५॥ ऊत्वे गुरुरहिंसात्मा, धर्मोऽहंद्गदितो हि नः । न वचो
वाच्यममृतमप्युतं नान्यवाधकम् ॥२६॥ आदीयते न चादत्तमृङ्गरेता भवेद् भुषः । सर्वथा मैथुनत्वागी, देयो मेयः परिग्रहः (मे शाश्वतो महः)
॥ २७ ॥ प्रतैः पञ्चभिरप्येभिर्भगवन्धिरीयते सुखम् । भविकैर्भोविकैर्यानापत्रैरिवान्बुधिः ॥ २८ ॥ शय्यम्भवस्तदाकर्ण्य, कर्णपेयं गुरो-
र्वचः । प्रदुःखः प्राह भगवन् !, दीक्षां देहि ममाऽहंतीम् ॥ २९ ॥ ततश्च प्रभवस्वामी, परिग्राजयति स्म तम् । ययोक्तविधिनाऽमीष्ट-
लामपुष्टमुदं वहन् ॥ ३० ॥ परीपहेभ्यो निर्भोक्तपस्वन् दुस्तपं तपः । जज्ञे गुरुपदोपास्त्रा, स चतुर्दशपूर्ववित् ॥ ३१ ॥ प्रभवप्रभु-
रत्येनं, रूपान्तरमिवाऽऽत्मनः । ज्ञात्वा धृतादिभिः स्वस्य, न्यस्य षट्पञ्चमद् दिवि ॥ ३२ ॥ अयं तत्पुत्रवास्तव्यो, जनोऽवोचद्वहो !
महान् । शय्यम्भवः कठोरऽऽत्मा, योऽत्यजद् युवतीमिमाम् ॥ ३३ ॥ पतिं विनाऽपि पुत्राऽऽशवशाद् जीवति वर्णिनी । ताभ्यां विना
कथं हाऽसौ, जीविव्यति तपस्विनी ? ॥ ३४ ॥ जनोऽपृच्छच्च तां सुश्रु !, गर्भोऽऽशाऽप्यस्ति काऽपि ते ? । प्राच्छोक्त्या मनागर्थे मणयं

चेति साऽनदत् ॥ ३५ ॥ बबूचे चोदरे तस्याः, पुण्यगर्भः शनैः शनैः । हंसपोतं सुहंसीव, काले सा सुपुत्रे सुतम् ॥ ३६ ॥ माता
भणयमित्युक्तं, तत्रात्रा मणकं सुतम् । घातीत्वं कुर्वती मातृत्वं चाभ्या तमवर्द्धयत् ॥ ३७ ॥ जातोऽष्टवर्षिकोऽष्टच्छत्, मातस्तातोऽस्ति
ने क सः ? । देयेणाविषयाऽसीति, ततोऽन्याऽवददीदृशम् ॥ ३८ ॥ वत्स ! धूर्तैः सितपटैस्तावस्ते विप्रतारितः । अङ्गीचक्रे व्रतं तेषां,
त्यपि गर्भगते सति ॥ ३९ ॥ यथा सहृष्टपूर्वी त्वं, तातं त्वां सोऽपि वै तथा । इत्याकर्ण्योत्सुको जज्ञे, द्रष्टुं तातं स्वकं शिशुः ॥ ४० ॥
यत्रायिता दृशं मातुर्निर्ययौ मणको गृहान् । घम्पायां विहरन्नागात्, सूरिः शय्यम्भवस्तदा ॥ ४१ ॥ कायचिन्तादिकार्येण, पुरीपरिसरे
प्रजन । वैयाद् इदं सूरिस्तं, दूरादायान्तर्गर्भकम् ॥ ४२ ॥ इन्दूद्वयादिवान्मोचेः, सुरेस्तदर्शनादभूत् । उदासोऽस्य शिशोश्चित्तं, स्मेरं
चान्दुजकोशयन् ॥ ४३ ॥ सूरिः पप्रच्छ तं बालं, कस्त्वं भोः ! ? कुत आगतः ? । पौत्रो वा ? सुभगाऽऽख्यादि
नेऽद्विष्टम् ॥ ४४ ॥ अमोऽभ्यघात् पुराद् राजगृहादागतवानहम् । घत्सगोत्रस्य पुत्रोऽस्मि, शय्यम्भवद्विजन्मनः ॥ ४५ ॥ प्रब्रज
स मे तालो, भ्रमाम्यस्मि पुरात् पुरम् । तं पश्यन् प्रव्रजिष्यामि, गतिर्या तस्य सैव मे ॥ ४६ ॥ सयः प्रसद्य तत् पूज्याः !, पितरं दर्श-
यन्तु मे । निप गह्वरिणाऽऽत्माऽस्य, सेहान् सूरिरदोजवत् ॥ ४७ ॥ तावस्ते मे मुहूर्द् बाल ! रूप-वेयेण यत्समः । एहि मे प्रव्रजोपान्तेऽभेदः
षिट्-प्रिवृष्ययोः ॥ ४८ ॥ तं बालं सुरिरादायाऽऽजगाम द्रागुपाशयम् । आलोचयत् सच्चि(चि)चोऽभूदद्य लाभो यद्विमुक्ति ॥ ४९ ॥ दत्त्वा
वत्सो व्रतं सूरिरुपयोगं ददौ क्रियत् । आयुरस्यास्ति ? पणमासी, यावद् दृष्ट्वा व्यचिन्तयत् ॥ ५० ॥ अत्यकालेन चालेन, सिद्धान्तोऽधीय-
तेऽमुना । कथं ? महांस्त्वत्पत्न्यं महार्थं पाठयामि तम् ॥ ५१ ॥ अन्यच्च दशपूर्व्यन्तः, श्रुतसारं समुद्धरेत् । केनापि हेतुना चतुर्दश-
पूर्वपरः पुनः ॥ ५२ ॥ तत् दिव्यलक्षणेऽमुष्मिन्, हेतो ममाप्युपस्थिते । उदरपि श्रुतस्कन्धं, श्रुतात् चाऽऽत्मा भवान्बुधेः ॥ ५३ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
भ्रमे तृती-
योंऽयः ।
शय्यम्भ-
वत्सूरि-
वर्णनम् ।
॥ १७४ ॥

दशाध्ययनस्तानं यद्, विकालावसरे कृतम् । दशवैकालिकमिति, नाम्ना तदिह पप्रये ॥ ५४ ॥ सूरिर्भूसुदास्मै तं, श्रुतस्कन्धम-
पाठयत् । पणमासा(स्य)न्ते प्रपूर्योऽऽयुर्मणकः स्वर्गमासदत् ॥ ५५ ॥ मणकेऽस्मिन् विपदाने, सूरिर्भूरिगुणाश्रये । अद्युश्रेणीभिरश्रान्तं, ववर्षेव
शरदपतः ॥ ५६ ॥ यशोभद्रादयः शिष्याः, विस्मिताः शोकसङ्कुलाः । पप्रच्छुः मगवन् ! मोहरोहः कोऽयं भवादृशम् ? ॥ ५७ ॥
तत् धृत्वा गुरवोऽवोचन्, मणकेन सहर्षयः ! । कयमस्तेन फलेन, स्वार्योऽस्वार्थमनुष्ठितः ? ॥ ५८ ॥ चरणं मरणान्तं यद्, यलेनापालि
निर्मलम् । अनुष्णानि तदश्रूणि, पेतुरक्ष्णोर्मुदा मम ॥ ५९ ॥ तथा मम सुतश्चायं, ततोऽन्तेवासिनोऽवदन् । प्राग् ज्ञापितं न किम् ?
पूज्या !, यदेपोऽस्ति ममाऽऽत्मजः ॥ ६० ॥ गुरुवद् गुरुपुत्रोऽपि, भवेत् मान्यो मनीषिणाम् । वैयावृत्यमजानद्भिरस्माभिः कारितं तवः
॥ ६१ ॥ गुरुराह सहर्षीणां, वैयावृत्याद् बिना कथम् । जायते सुगतिस्तस्य, तपस्विनस्तपस्विनः ? ॥ ६२ ॥ दशवैकालिकप्रन्यो,
मणकार्यं कृतो मया । तेनाधीतः कृतार्थोऽथ, यथास्थाने क्षिपामि तम् ॥ ६३ ॥ सहायोक्तं तवः शिष्यैः, सोऽपि सूरिं न्यजिज्ञपत् ।
अल्पप्रसोपकाराय, भेषेदं संष्टुणु धृतम् ॥ ६४ ॥ ततोऽयस्यापितं पूज्यैः, सहाग्रहवशाददः । दशवैकालिकं शालं, पठ्यतेऽद्यापि सद्
युधैः ॥ ६५ ॥ न्यस्य सूत्रार्थवैतारं, यशोभद्रं निजे पदे । कार्यं शक्यम्भवाचार्यैः, कृतं श्रुत्वा समाधिना ॥ ६६ ॥ सम्प्राप श्रीयशो-
भद्रसूरिः सूरिरिवोदयम् । रोदसीं मङ्गलाचारवरणैः प्रीणयन्नलम् ॥ ६७ ॥ तच्छिष्यौ श्रीभद्रबाहु-सम्भूतिविजयाह्वयौ । चतुर्दशपूर्व-
विदायभूतां मुनिं विधुतौ ॥ ६८ ॥ पदमन्तिपदोर्दत्त्वा, स्वं तयोर्योग्ययोर्द्वयोः । सूरयः श्रीयशोमद्राः, स्वर्गमार्गमसाधयन् ॥ ६९ ॥

एतदर्थानुवादके अत्र सूत्रगाये इमे ज्ञातव्ये—

सिजंभवं गणहरं, लिणपडिमादंसणेण पडिबुदं । मणगपियरं दसकालियस्स निज्जुह्गं धंदे ॥ १६३ ॥ तथा—

पुण्डसपुधिस्त नमो, जसभदस्तावि जस्त दो सीसा । संभृद्विजयनामा, थेरे तह भदवाह य ॥ १६४ ॥

ध्याख्या—गाथार्यः सुगम एव ॥ १६३-१६४ ॥ इति श्रीशाय्यमभवसूरि-यशोभद्रसूरीणां प्रवन्धः ॥

अथ श्रीभद्रबाहुगुलं स्तोति—

वसा(स)कृष्णचवहार, निज्जूदा जेण नवमपुद्याओ । वंदामि भदवाहुं, तमपच्छिमसयलसुयनारिणि ॥ १६५ ॥

ध्याख्या—गाथार्यः सुगमः ॥ १६५ ॥ भावार्थस्तुल्यते—

दक्षिणस्यां प्रतिष्ठानपुरेऽभूतां द्विजाऽऽत्मजी । भद्रबाहु-नराहाख्यौ, प्राक्षौ निःस्त्री निराश्रयौ ॥ १ ॥ तत्र सूरिर्यशोभद्रोऽगात्
चतुर्दशपूर्पवित् । शुधुवतुलदन्ते तायन्येगुधर्मदेशनाम् ॥ २ ॥ प्रबुद्धौ तत्क्षणादेय, दध्यतुर्गृहेत्येव तौ । न तान् वद् भोगसामग्रीयोगः किं
साध्यते न हात् ॥ ३ ॥ ततः स्त्रीचक्रतुः स्त्री, पारिवं सूरिसन्निधौ । को वा चिन्तामणिः प्राप्योदास्ते शस्ताभिलाषुकः ? ॥ ४ ॥ क्रमाद्
दशचतुःपूर्ववदी सूरिगु(ग)गाग्रणीः । भद्रबाहुवर्गशोभद्रेन्यस्तः सूरिपदक्रमे ॥ ५ ॥ देशवैकालिकस्याऽऽचारार्हः सूनृकृताङ्गयोः ।
उत्तराध्ययन-सूर्यप्रज्ञयोः कल्पकल च ॥ ६ ॥ व्यवहारिणिर्भाषिताऽऽवेदयकानामिमाः क्रमात् । दर्शांश्रुताख्यस्कन्धस्य, निर्युक्ती-
र्दश सोऽवतोत् ॥ ७ ॥ [युगम्] तथाऽन्यो भगवांश्चक्रे, संहितां भद्रबाहुवीम् । सूर्यः श्रीयशोभद्रा, देवभूयं ययुः क्रमान् ॥ ८ ॥
मुख्यशिष्यद्वयं तेषां, पूर्वविद्याविशारदम् । आर्यसम्भूतिविजयो, भद्रबाहुस्तथाऽपरः ॥ ९ ॥ प्राप्ताऽऽचार्यपदं प्रीतितत्परं भरतावनौ ।
पृथक् पृथक् विहरति, भव्याभोरुदभास्करम् ॥ १० ॥ वराहो याचते सूरिपदं स्वभ्रातृपार्थवः । स ऊचे गुणवान् विद्वान्, क्रियावान् वर्त्तते
भवान् ॥ ११ ॥ अख्यगर्ग्यपर्वताधिरुद्धः किन्तु तेन ते । महत् सूरिपदं सम्यग्, वराह ! नहि लभ्यते (शोभते) ॥ १२ ॥ यत्र स्याद्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ
यौऽद्यः ।

श्रीभद्र-
बाहुसूरि-
प्रवन्धः ।

॥ १७५ ॥

गर्गसंसक्तिर्न तत्र विनयोद्गमः । तदभावे कुतो घर्मो ? घर्माभावे न तत् शुभम् ॥ १३ ॥ तलौ न सखदे सम्यक्, तत् सत्यमपि तद्वचः ।
अतितीव्रज्वराऽऽकान्तस्येव शीतलजीवनम् ॥ १४ ॥ ततोऽतिमानवस्यक्त्वा, व्रतं मिथ्यात्वमाप्तवान् । मुनेर्येवं विद्यायालाद्, वराहस्तं
द्विजन्मनः ॥ १५ ॥ व(धा)राहीसंहिताऽऽदीनि, शास्त्राण्यभिनवान्यसौ । तदा चक्रे व्रतावस्थाऽधीतशास्त्रार्थवित्त(स्व)तः ॥ १६ ॥
अभ्यस्यामि स्म(न्यस्मि) याल्येऽहं, लग्नमाल्यद् जनेष्विति । तद्विचारपरोऽस्म्यस्यां, गतोऽन्येषुः पुराद् बहिः ॥ १७ ॥ शिलायां मण्ड-
याम्यस्मि(न्मि स्म), लग्नमभ्यासहेतवे । अमृष्ट एवासिन् सायं, स्वपिमि स्म गृहं गतः ॥ १८ ॥ तदमृष्टं स्मरामि स्मोत्थायागो च तदैव
हि । तत्र हर्यक्षमद्राक्षं, शिलालम्बोपरिस्थितम् ॥ १९ ॥ मार्जयामि स्म तल्लग्नं, क्षित्या तदुदरे करम् । साहसात्, सहसा सिंहः, सोऽभूत्
साक्षाद्दहस्करः ॥ २० ॥ मामाह वत्स ! ते लग्नभक्त्या शप्तया धमत्कृतः । घातं तुष्टोऽस्मिं याचस्व, स्वामीष्टं वरमित्यसौ ॥ २१ ॥ ततो
मयोदितं तात !, श्योतिश्चक्रं ममाऽऽत्मनः । विमाने दर्शयाऽऽरोप्य, स्वीकृतं रविणाऽपि तत् ॥ २२ ॥ ततोऽहं स्व(तद्)विमानस्थः,
सूर्येण भ्रमितोऽन्वरे । किञ्चित् नाऽऽसादितं दुःखं, सूर्यसङ्गामितामृतात् ॥ २३ ॥ कृतकृत्यसमापृच्छ्योपकर्तुमर्षिलं जगत् । भ्रमन्नस्मि
महीपीठमुपकारपरो हि सन् ॥ २४ ॥ वराहमिहिर इति, नाम्ना वाच्यो(चा)ऽहमुषकैः । स्वीरं प्रख्यापयामास, मेने लोकोऽपि सम्भवत्
॥ २५ ॥ जनात् पूजां परां प्राप, स्वज्ञानकलया किल । वराहो रक्षयामास, जितशत्रुचुपं तथा ॥ २६ ॥ काका इव वराकाः किं
विदन्ति श्वेतभिक्षवः ? । भिणिहणायमानाश्च, भ्रमन्ति मक्षिका इव ॥ २७ ॥ इत्थं निन्दति पापात्मा, राजादिपुरतो मुनीन् । शृण्वतां
श्रावकाणां तत्, कर्णशूलोपमं भवेत् ॥ २८ ॥ किन्त्वस्मिन् नृपमान्यत्वादपकर्तुमनीश्वराः । ते कालं कलयामासुः, कालक्षेपावलम्बिनः
॥ २९ ॥ दध्युर्धिग् जीवितं नो यद्, गुर्ववज्ञां सहामहे । भद्रबाहुगुरुं तावदहियामस्तथाऽपि हि ॥ ३० ॥ इत्यालोच्य तथा चरुगता

भद्रवाहवः । प्रवेशकमहःपूर्वं, पुरान्वसैः प्रवेशिताः ॥ ३१ ॥ तेषामास्वादयामासुः, श्राद्धा व्याख्यारसासृतम् । तदागमे द्विजो मल्लो,
दिमाऽऽहत इव द्रुमः ॥ ३२ ॥ वराहस्तनोत्पत्तौ, घनं धनव्ययं व्यधात् । प्रभूतं प्राप्तुं लोकाऽऽनीतं चाऽऽनीतवान् गृहे ॥ ३३ ॥
आयुर्वर्षदत्तं सूनोराख्यद् भूपादिसाक्षिकम् । वराहो ज्ञानवान् लग्नसौम्यग्रहादिदृग्वशात् ॥ ३४ ॥ अहो ! सहोदरोऽप्येष, भद्रवाहुर्न
चाऽऽगतः । पुत्रजन्ममहेऽप्यहो ! (गेहे), लोकयाद्या जमी ततः ॥ ३५ ॥ इत्याचक्षौ समाऽध्यक्षं, वराहोऽमर्षघर्षितः । भद्रवाहु-
प्रभुः श्राद्धैर्विज्ञप्तो यान्तु(तु) तद्गृहे ॥ ३६ ॥ सूरिराख्यदुभौ कुशौ, कारयत कथं वृथा ? । घाति(हनि)प्यते विडाल्या हि, स बालः
सप्तमेऽहनि ॥ ३७ ॥ तत्र नः शोकशान्त्यर्थं, लोकयात्रार्थमप्रतः । भविष्यति हि गन्तव्यं, लोकाचारो गुरुः स्मृतः ॥ ३८ ॥ तेऽभ्य-
धुर्नोय ! तस्याऽऽयुर्द्विजिनोकं शतं समाः । इत्थं तु (तु) कथ्यते पूज्यैः, तत् सत्यं कस्य जल्पितम् ? ॥ ३९ ॥ ज्ञानस्य प्रत्यय(ः) सार,
स्माद् सूरिशिरोमणिः । श्राद्धाः स्थितास्तत्स्वर्णीमागतं सप्तमं दिनम् ॥ ४० ॥ घात्र्यासीनाऽर्द्धरात्रेऽमुं, स्नानं पाययितुं शिशुम् । पपात
मस्तके तावद्, द्वारन्यस्ताऽर्गला शिशोः ॥ ४१ ॥ जनान्तरस्य सञ्चाराभावाद् बालो व्यपद्यत । रुयते(न्ते) तद्गृहे शोकः, प्राप कोटिं
परामपि ॥ ४२ ॥ ययुः शोकापनोदायं, गृहे तस्य द्विजन्मतः । सूर्यो भद्रवाह्वाहाः, साधु-श्रद्धालुभिर्दृताः (साधु-श्राद्धशताऽऽयु-
(ऽन्वि)ताः) ॥ ४३ ॥ अभ्युत्थानादिकां योग्या, प्रतिपत्तिं द्विजो व्यधात् । आसीना आ(श्वाऽऽ-)सनेऽर्द्धेऽ(र्हो)र्होः, ततोऽस्मै देशनां ददुः
॥ ४४ ॥ वराहः स्नाद् पूज्यानां, मिलितं ज्ञानमुज्ज्वलम् । किन्तु मृत्युर्विडालीतो, नाभूद् विघटितं हृदः ॥ ४५ ॥ सूरिराह न सार्वज्ञं,
ज्ञानं स्यादन्यथा क्वचित् । यदर्गलाऽग्र(लोप)भागेऽस्ति, विडाली रेतसाऽद्विता ॥ ४६ ॥ ततस्तेनार्गलाऽऽनीता, तत्र लोहमयीक्षिता ।
रेतामयी विडाल्यस्ति, क्षातत्वं महतामहो ! ॥ ४७ ॥ द्विजोऽवक् पुनश्चोकेन, न स्विद्येऽहं तथा यथा । नृपादिसाक्षिकाऽऽख्यानाद्

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे तृती-
यौऽशः ।

श्रीमद्र-
वाहुसूरि-
प्रबन्धः ।

॥ १७६ ॥

वचोवैफल्यादर्शनात् ॥ ४८ ॥ अमीषां भामकीनानां, पुस्तकानां धिगस्तु तत् । ज्ञानं प्रकाशितं येषां, घलेनेदृशदुःखदम् ॥ ४९ ॥ तस्मात्
मृज्जो(ज्ये) जलैरेतान्, पुस्तकानित्यप्पुरत् । कुण्डानि वारिणा यावत्, माटुमारभते सः सः ॥ ५० ॥ तावद् धृत्वा करे भद्रबाहुनाऽऽभापितो
द्विजः । विनाश्याऽऽत्मप्रमादात् किं, ज्ञानमेभ्यः प्रकुप्यसि ? ॥ ५१ ॥ नासत्यं कर्हिचिद् व्रयुः, सर्वज्ञोकाश्च(स्तु) पुस्तकाः । मदाऽऽवेशेन
जातोऽस्ति, विपर्ययमतिर्भवान् ॥ ५२ ॥ विचारसूक्ष्मेक्षिकात्वं, न स्यात् मत्स्य फल्याचित् । तत् मैवान् पुस्तकान् भाङ्गोर्निपिद्धोऽगाद्
विलक्ष्णत्वात् ॥ ५३ ॥ इतश्च तत्कृताऽऽर्हतमतगर्हाऽर्दिताऽऽत्मना । श्रावकार्भेण केनापि, पेठे तत्रेदमुत्तकैः ॥ ५४ ॥ युष्मादशाः कृपणकाः
कृमयोऽपि यस्यां, भान्ति सः सन्तमसमग्यगमत् निशाऽसौ । सूर्याशुदीप्त(ति)दशविग् दियसोऽयुनाऽयं, भात्यत्र नेन्दुरपि कीटमणे ! किमु
त्वम् ? ॥ ५५ ॥ नष्टः सैयं वदश्रेव, घराहः पीडितो भृशम् । अत्रान्तरे नृपोऽप्यागात्, तत्र तच्छोकशान्तये ॥ ५६ ॥ भवस्थितिरियं
मा सः शोचीः स्नाह वराहराद् । तदा च जिनभक्तेन, केनचित् मन्त्रिणोदितम् ॥ ५७ ॥ राजन् ! नवीना आचार्यो, आयाताः सन्ति
यैः दिशोः । सप्ताहमात्रमाविष्टं, स्पष्टमायुर्महात्मभिः ॥ ५८ ॥ केनापि दर्शितास्तत्र, एते हि (त एते) भद्रबाहुवः । ययुर्लोका यथास्थानं,
श्राद्धधर्मं नृपोऽग्रहीत् ॥ ५९ ॥ यचोवैफल्यादुःखेन, वराहः पीडितो भृशम् । लढो भागवर्ती दीक्षां, नान्योपायस्तु तादृशम् ॥ ६० ॥
महात्म्यज्ञानकष्टानि, कृत्वा मृत्वाऽऽयुयः क्षयात् । जैनेषु द्वेषवान् दुष्टव्यन्तरः समजायत ॥ ६१ ॥ महर्षीणां तपोधञ्जराण्यन्तरवर्तिनाम् ।
किञ्चित्कर्तुमशकोऽसौ, तेषां श्राद्धानुपाद्रवत् ॥ ६२ ॥ तेषां गृहे गृहे रोगाः, प्रादुरासन् सुदुःसहाः । विज्ञप्तो भद्रबाहुस्तैरास्तिकैः पीडि-
तैर्भृशम् ॥ ६३ ॥ भवस्तु भगवन् ! सत्सु, रुग्निः पीड्यामहे वयम् । तदेति (तत्त-) कुञ्जरस्कन्धापिरुद्धो भवत्येते श्वभिः ॥ ६४ ॥
सूरिर्धमाण मा मैष्ट, वराकोऽयं वराहकः । द्रोहिष्यति भवद्भ्यः प्राग्वैराद् व्यन्तरतां गतः ॥ ६५ ॥ वक्ष्यमाणैरपि पाणे, रक्षानि

शुभसमि भोः ! (यः) । तान्निवात्वात् पूर्वमेव उद्धृत्वा सुखं व्यधात् ॥ ६६ ॥ उचसगह्वरं पासं, गाथापञ्चमयं नयम् । स लोकैः
पठितः सदाः, शान्तिर्वाता गता रुजः ॥ ६७ ॥ सोऽयमद्यापि कष्टापहापार्थिभिरहर्निशम् । पठ्यतेऽचिन्तित्वित्तरत्नतुल्यो ह्ययं तन्मन्त्र-तः
॥ ६८ ॥ तेषां विप्रोपजीवी श्रीस्थूलभद्रो महाशुनिः । अबुचूर्णत् परमातं, दम्भोलिरिव पर्यतम् ॥ ६९ ॥ व्यवहार-दशा-कल्पाऽऽगमान्
नयमपूर्यतः । उद्धृतान्त(न्त्ये)धुतक्षानी, भद्रवाहुर्दिवं ययौ ॥ ७० ॥ इति श्रीभद्रबाहुप्रबन्धः ॥ [प्रन्याप्तं ६७३१]

अथ क्रमप्राप्तं श्रीस्थूलभद्रमहाशुनिं गाथाद्वयेन प्रस्तावयन्ति—

एकौ गुहाए(इ) हरिणो, वीओ दिट्टीविसस्स सप्पस्स । तइओ वि कुवफलए, कोसघरे थूलभदमुणी ॥ १६६ ॥
सीहो वा सण्णो वा, सरीरपीडाकरा मुणेयवा । नाणं च दंसणं वा (च), चरणं च न पचला भित्तुं ॥ १६७ ॥

व्याख्या—द्वयो[गाययो-]रध्वरार्थः स्पष्ट एव ॥ १६६-१६७ ॥

अथ केषुचित् नवीनादर्शेषु प्रक्षेपरूपास्त्रयोदशेमा अपि गाथा दृश्यन्ते । तत्राऽऽद्यमिदं धृतम्—

न दुक्करं अयपल्लुवितोडणं, न दुक्करं नच्चियसिक्खियाए ।

तं दुक्करं जं(तं) च महाणुभावं, जं सो मुणी पमयवणम्मि बुच्छो ॥ १६८ ॥

निचं पि तस्स नमिमो, कमकमलं विमलसीलकलियस्स । अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरिथूलभदस्स ॥ १६९ ॥
जो हावभाव-सिगारसारवणेहि नेगरूवेहि । बालगं पि न चलिओ, तस्स नमो थूलभदस्स ॥ १७० ॥
कोसाण् लवंतीण्, पुराण(णु)भूयाहि रहस्समणियाहि । जो मणयं पि न खुम्भि(हि)ओ, तस्स नमो थूलभदस्स ॥ १७१ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
यौऽद्यः ।

श्रीभद्र-
बाहुसूरि-
प्रबन्धः ।

श्रीस्थूल-
भद्रमहापि-
चरित्रम् ।

॥ १७७ ॥

जो अचुम्भडलायन्नपुण्णपुण्णेसु मज्झ अंगेसु । दिट्ठेसु वि न ह्नु खुभिओ, तस्स नमो थूलभदस्स ॥ १७२ ॥
जो महकडकलविकलेयतिक्खसरघोरणीहिं नो विद्धो । मेरु ष निप्पकंपो, स थूलभदो मुणी जयउ ॥ १७३ ॥
अक्खलियमरट्ठकंदप्पमद्दणे लद्धजयपडागस्स । तिकाळं तिविहेणं, नमो थूलभदस्स ॥ १७४ ॥
कोसासंसगीए, अग्गीए जो तया सुवन्नु ष । उच्छलियवहुलतेज(ओ), स थूलभदो चिरं जयउ ॥ १७५ ॥
वंदामि चलणजुयलं, सुणिणो सिरिथूलभदसामिस्स । जो कसिणमुयंगीए, पडिओ वि मुहे न निद(हु)सिओ ॥ १७६ ॥
पणमामि अहं निचं, पयपउमं तस्स थूलभदस्स । अद्धच्छिपिच्छियाइं, कोसाए न जेण गणियाइं ॥ १७७ ॥
घट्ठो स थूलभदो, मयरज्झयकुंभिकुंभनिम्महणो । निम्महियमोहमद्दो, जो गुरुणा वणिणओ अह(हि)यं ॥ १७८ ॥
न त्वमो सहस्सनयणो वि वणिणउं थूलभदज्झाणगिं । तिजयदमणो वि मयणो, खयं गओ जत्थ मयणं व ॥ १७९ ॥
पणमह भत्तिमरेणं, तिकाळं तिविहकरण-जोएणं । सिरिथूलभदपाए, निहणियकंदप्पमडवाए ॥ १८० ॥

व्याख्या—सर्वा अपि स्मर्याः ॥ १६८-१६९-१७०-१७१-१७२-१७३-१७४-१७५-१७६-१७७-१७८-१७९-१८० ॥ तथा—
भयवं पि थूलभदो, तिक्खं चं कमिओ न उण छिन्नो । अग्गिसिहाए बुच्चो, चाउमासे न वि य दद्धो(हो) ॥ १८१ ॥

व्याख्या—अक्षरार्थः सुगमः ॥ १८१ ॥ भावार्थः कथानकगम्यः । तत्रेदम्—

तमस्त्वोमतिस्सरमारुहं परमेश्वरम् । प्रणम्य स्थूलभद्रपेध्वरिन् रचयाम्यहम् ॥ १ ॥ अत्राऽऽसीद् भरतक्षेत्रे, पाटलीपुत्रपत्तनम् ।
तत्रोदायी नृपो राज्यं, कुरुते कृणिकाऽऽत्मजः ॥ २ ॥ हतोऽपुत्रो महात्माऽसौ, पाप्मना दम्भिम(म्भ)साधुना । सज्जीकृतानि सन्ध्यायां,

पञ्च दिव्यानि मन्त्रिभिः ॥ ३ ॥ इतश्च दासो नन्दस्य, नन्दाख्यो गणिकोद्भवः । प्रत्युपे स्वप्नमद्राक्षीद्, यद् मेऽब्रैर्वेष्टितं पुरम् ॥ ४ ॥
उपाध्यायस्य तं घोचे, स्वप्नः सोऽपि तं गृहे । नीत्वा स्नानादिसत्कारं, तस्मै कन्या निजां ददौ ॥ ५ ॥ पुरान्तः शिविकाऽऽरूढः, सोऽभ्रमत
समहोत्सवम् । अन्तर्दिव्यान्यपि भ्रान्त्वा, वहिरीयुस्तदन्तिकम् ॥ ६ ॥ पृष्ठमारोपितोऽध्वेन, छत्रं विकसितं स्वयम् । चक्रतुश्चामराचारं,
चामरे पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ७ ॥ तदा विदीपे नन्दोऽपि, नृपोऽभूत् कर्मतः क्रमात् । न चतुर्विनयं हीन, इति सामन्त-मन्त्रिणः ॥ ८ ॥ दध्यौ
नन्दः किमैश्वर्यं, ममाऽऽक्षादीनमित्यतः । उत्थायाऽऽस्थानतस्तत्रैवागात् कश्चित् न चोत्थितः ॥ ९ ॥ नन्दोऽवादीत् क्रुधाऽऽक्रान्तो गृहीतै-
तानहो ! भटाः ! । जहसुस्ते मिथो वीक्ष्य, विळक्षोऽभूत् नृपो मुग्धम् ॥ १० ॥ प्रतीहारयुगं तत्रस्थं लेख्यकर्मनिर्मितम् । दृशाऽद्राक्षीत् न
तत् खल्वहत्तं देवाद्वाक्यत ॥ ११ ॥ हताः केचिद् गताः केचित् नृपम् । प्रलयो हि विना सत्यं, नेत्यभूदुग्रशासनः
॥ १२ ॥ न तादृग् बुद्धिमांस्तस्य, मज्ज्यस्ते वीक्षते स तम् । इतश्च कपिलो नाम, विप्रो वसति पूर्वेदिः ॥ १३ ॥ सन्ध्यायौ साधवस्त-
र्युर्वोत्सार्थं तद्गृहेऽन्यदा । किञ्चिद् जानन्ति नो वाऽमी ? , पप्रच्छेति द्विजो मुनीन् ॥ १४ ॥ सम्यक् सुरिभिराख्याते, श्रावकोऽभूत्
तदैव सः । अन्येयुस्तद्गृहे तस्थुः, वर्षारात्रं महर्षयः ॥ १५ ॥ जातमात्रः सुतस्तस्य, रेवतीमस्त इत्यमुम् । कल्पयतां स पा(न्)नाणामृषीणां
धारयत्यथः ॥ १६ ॥ नष्टा सा व्यन्तरी दुष्टा, स्थिराऽभूत् तस्य सन्ततिः । तस्याभूत् कल्प इत्याख्या, मघतुः पितरौ क्रमात् ॥ १७ ॥
चतुर्दशमहाविद्यास्थानाभिज्ञः स कल्पकः । दानं नेच्छति सन्तोषाद्, दीयमानां कनीमपि ॥ १८ ॥ विद्यार्थिभिर्दृढः स्वैरं, पत्तनान्तर्ध-
मत्यसौ । अथास्ति विप्रस्तस्यैको, गमनागमनाध्वनि ॥ १९ ॥ तस्य जलोदरिण्यस्ति, वृद्धा(रूपा)रूपस्त्रिणी कनी । आगतं रुधिरं तस्या,
न कश्चिद् दृणुते तकाम् (वरः) ॥ २० ॥ मात्रा तदुक्तं तातस्य, स दध्यौ सत्यसङ्गरः । कल्पकोऽस्ति ध्रुवायेन, ददाम्यस्मै कनीमिमाम्

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
यौऽयः ।

श्रीस्थूल-
मद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १७८ ॥

॥ २१ ॥ ततोऽसौ स्वगृहद्वारे, क्षिप्त्वा गर्त्तान्तरे कनीम् । पूषकारोचकैस्तत्राऽऽयान्तमालोक्य कल्पकम् ॥ २२ ॥ पतिवामुद्धरेदेतां, यस्त-
स्यैवास्त्वसाविति । कल्पकः कृपयोद्दग्धे, विभ्रोऽवक् सत्यवाग् भवेः ॥ २३ ॥ जनापवादभीतस्तां, पर्यर्षेपीष कल्पकः । विद्वानौपधयोगे-
नाचिरात् चक्रे निरामयाम् ॥ २४ ॥ सत्यागर्मतिमान् कल्पः, शुत्वेत्याहूय पार्थिवः । मन्वयं प्रार्थयामास, निःस्पृहः सोऽप्यदोऽवदत्
॥ २५ ॥ भोजनाऽऽच्छादनं सुक्त्वा, कुर्वे नान्यं परिग्रहम् । दध्यौ निरागसः किञ्चित्, कर्तुं नो शक्यते नृपः ॥ २६ ॥ राक्षा
पृष्टदांसस्रो, रजकः कल्पकस्य रे ! । प्रक्षालयसि यस्त्राणि ? , सोऽप्युचे सुतरां प्रभोः(ः) ॥ २७ ॥ तानीदानीन्तनान्यस्मदुकं देयानि नो
विना । कल्पस्येन्द्रमहेऽन्येयुः, प्रियोचे रज्यांशुकम् ॥ २८ ॥ स नेच्छति प्रिया वारं तस्योजागर तत् । रजको रज्याम्येतद्, विना
मूलेन सोऽव्रवीत् ॥ २९ ॥ दत्तमिन्द्रमहे नाऽतीत्यददानोऽमुनाऽर्थितः, अद्यकल्ये ददाम्येतदित्यूचे रजकोऽन्वहम् ॥ ३० ॥ (पाठान्तरे
तु-अन्यदा कल्पकैनापि, ययाचेऽसौ ददाम्यहम् । तमिन्द्रमहेऽतीते ददाम्युचे रजकोऽन्वहम् ॥ ३० ॥) एवं वर्यं द्वितीयेऽपि, तृतीयेऽ-
स्मिन्नपि रुमात् । स मार्गयति नो दत्ते, रजकः कल्पकांशुकम् ॥ ३१ ॥ तवस्तेनोदितं रोपाद्, रज्याम्यस्तृजा न ते । तदा बहौ विशा-
न्येवैत्युक्त्वाऽगात् कल्पकोऽन्यदा ॥ ३२ ॥ तमूचे क्षुरिकां कृष्णा, रजकार्पय मेऽशुकम् । रजकोक्त्याऽर्पितं पत्न्या, तस्यारक्षितमेव तत्
॥ ३३ ॥ कल्पस्तद् रज्यामास, विदार्य रजकोदरम् । रजक्याह न दोषोऽस्य, तत् न दत्तं नृपाऽऽस्तया ॥ ३४ ॥ कल्पो दध्यौ जुवं
राक्षो, मायेयं यत् मया ततः(दा) । तदुक्त्या मन्त्रिता नाऽऽत्ता, स्वयं याम्यन्तिकेऽसि(स्य) तत् ॥ ३५ ॥ बलाद् भटा नयिष्यन्ति, ततोऽ-
गात् कल्पकः स्वयम् । राजोत्तस्यो द्विजोऽवादीत्, किं कुर्वेऽथाऽऽह पार्थिवः ॥ ३६ ॥ त(म)दुकं चिन्तितं कल्पोऽवददेवमयाऽऽययुः ।
रजका रावकर्त्तारः, प्रायः पक्षाश्रयो जयः ॥ ३७ ॥ नन्देन साकं जल्पन्तं, तं वीक्ष्य रजका ययुः । तत्सर्वराज्याधिष्ठाता मन्त्र्यभूत्

कल्पको महान् ॥ ३८ ॥ तस्याश्चान्येभ्यः पुत्रीणां, सन्ततिस्तस्य बहुभूत । अन्यदाऽऽविरभूत् चास्य, सुतोढाहमहामहः ॥ ३९ ॥ तत्रा-
ऽऽवपत्र-सद्वत्त्र-शस्त्राद्यहं महीभुजः । निष्पद्यते सकुटुम्बान्तराजः सत्कारकर्मणे ॥ ४० ॥ प्राम्मन्त्री कल्पके कोपं, बर्हश्छिद्राणि पश्यति ।
तेन कल्पकदास्येका, दान-मानवदीकृता ॥ ४१ ॥ प्रलहं कल्पकगृहवात्तां वाच्या त्वया मम । दास्योक्तमधुना निष्पद्यते छत्रादि मत्प्रभोः
॥ ४२ ॥ कल्पके कल्पयित्वाऽदृष्टिद्वं राक्षो व्यजिज्ञपत् । भ्रष्टमन्त्रिपदो मन्त्री, भक्ततां दर्शयन्निव ॥ ४३ ॥ यद्यप्यसिद्धकार्येभ्यो,
देव ! दूरीकृता ययम् । तथाऽपि सन्ति सिक्त्यानि, प्रमोन्नो जठरान्तरे ॥ ४४ ॥ तेन ज्ञातं हितं वचनमः, कल्पो व्यापाद्य यः
सुतम् । स्थापयिष्यति राज्येऽस्मिन्, को विश्वासोऽधिकारिणाम् ? ॥ ४५ ॥ प्रतीतिर्नो(र्न) प्रमूणां चेत्, पश्यन्तु प्रेम्ण तत् चरम् । तथा-
कृते तथा दृष्ट्वा, कल्पोपरि नृपोऽकुरुत् ॥ ४६ ॥ क्षिप्तोऽन्धकूपकारायां, सकुटुम्बोऽपि कल्पकः । भूभुजां चेतसः स्तैर्यं, न कल्पयन्त्य-
पश्यत् ॥ ४७ ॥ तस्य तत्र सपुत्रस्य, कोद्रवी-कूर-सेतिकाम् । कूपकेऽक्षेपयद् राजा, तथैकं कुम्भमम्भसः ॥ ४८ ॥ कल्पोऽथक् स्वम-
नुष्याणां, मुक्तां भक्तमदोऽल्पकम् । यः कञ्चित् स्वकुलोद्धारयुः स्याद् वैरशुद्धिद्वि ॥ ४९ ॥ तेऽप्युचुर्न विना तातपादं कञ्चित् क्षमोऽपरः ।
ततोऽन्येऽननानं कृत्वा, विषय त्रिदिवं ययुः ॥ ५० ॥ कालं नयति कल्पोऽपि, तेनानेन विधेर्वशात् । इतश्च पाटलीपुत्रं, रुधुर्वैरिभूभुजः
॥ ५१ ॥ पुरकोट भाण्डं भाण्डेन, तद्व्यात् पुरवासिनाम् । तत्राशक्तो निरानन्दो, नन्दः सस्मार कल्पकम् ॥ ५२ ॥ चेत् तस्य
गृहदासोऽपि, तस्य धीः कार्यसाधका । ततो रक्षाकरान् नन्दोऽष्टच्छत् कोऽद्यापि जीवति ? ॥ ५३ ॥ तेऽप्युचुर्देव ! भक्तान्मः, कञ्चिद्
गृह्णाति कूपगः । ततो मञ्चिकया राजा, कर्षयामास कल्पकम् ॥ ५४ ॥ पक्कपुत्र-कपिशं, सज्जीकृत्यौ(त्वौ)पथैर्नृपः । भ्रमयामास ब्र-
ह्मोपर्यमुं शिन्धिकास्थितम् ॥ ५५ ॥ वहिःस्थानं तथा वीक्ष्य, दध्युर्भाषयते हि नः । कल्पभ्रान्त्या मुधा नन्द इत्युपद्रोलुमाययुः ॥ ५६ ॥

कल्पस्तान् मतिमानूचे, गङ्गान्तर्नोवमाश्रितः । भवतां कश्चिदायातु, सन्धिं वाऽन्यत् करोमि यत् ॥ ५७ ॥ तत्राऽऽगतस्य तत्पुंसः, पुरः-
कलयोऽप्यनल्पधीः । अग्रार्थं दर्शयामास, चित्रमाकसिकं हृद्दः ॥ ५८ ॥ मूले प्रान्ते च कृत्तस्येष्टुयैर्हस्तसंज्ञया । छिन्नस्थान्ते तया मूले, दग्ध-
(धनः)कुण्डेऽयं किं भवेत् ? ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाऽरिरनानां, भ्रान्त्वा प्रदक्षिणाभ्रमात् । स्वस्थानमाययौ कल्पः, स्वसैन्यमरिमध्यपि ॥ ६० ॥
कल्पोक्तं दृच्छतां तेषां, सोऽजानन् सम्यगाह न । ततो (भ्रान्ता) भीता नृपा नेशुर्नन्दोऽपि पृष्ठतोऽपतत् ॥ ६१ ॥ हस्त्यश्च-कोश-रक्षायाच्छिद्य
नन्दोऽप्युपावृद्धे । कल्पकः कल्पितो मन्त्री, प्राग्वत् चास्य रिपुर्हतः ॥ ६२ ॥ जम्बूवन् भूयो भूयांसः, सूतवः कल्पमन्त्रिणः । सहैव
नन्दवंशेन, मन्त्रिणः कल्पकान्ययाः ॥ ६३ ॥ क्रमेण नवमो नन्दो, भूपोऽभूद् भरतार्द्धशुक्र । तस्याभूत् शकटालाख्यो, मन्त्री कल्प-
कुलोद्भवः ॥ ६४ ॥ तस्य लक्ष्मीवती लक्ष्मीवती नाम्नाऽभवत् प्रिया । स्थूलभद्र-श्रीयंकाख्यौ, तनयौ विनयौकसी ॥ ६५ ॥ यक्षा
च यक्षदत्ता च, भूता च भूतदत्तका । सेना वेणा तथा रेणा, पुत्र्यः सप्तास्य चामवन् ॥ ६६ ॥ इतश्चाष्टोत्तरशतश्लोकैर्नन्दं नवै-
र्नवैः । द्विजो वररुचिर्नित्यमेव स्तौति समाश्रितम् ॥ ६७ ॥ नन्दस्तुतोप नो दानं, दत्ते मन्त्रिवचो विना । दानाभावाद(यं) जनाः पृष्टा-
स्तेऽप्यु(नौ)चुर्मन्त्र्यधीनताम् ॥ ६८ ॥ ततो वररुचिर्विद्वान्, सिपेव सचिवप्रियाम् । तया सन्तुष्टया पृष्टोऽन्यदाऽयादीदिदं द्विजः ॥ ६९ ॥
त्वत्सपतिर्मम काव्यानि, पुरो राज्ञः प्रशंसतु । मन्त्रिपत्न्योदितं स्वार्थं(र्थे)सिद्धिं(द्धिं)विद्धि द्विज ! प्रज ॥ ७० ॥ तयोक्तं मन्त्रिणः सोऽयम्,
मिथ्यादृष्टैर्वचः कथम् । प्रशंसामि ? शशंसामि ? शशंसामि ते ॥ ७१ ॥ स्त्रीचक्रे स्त्रीप्रहात् मन्त्री, प्रशशंस प्रणे पुनः । अहो !
सुभाषितमिति, पठतोऽस्य नृपप्रतः ॥ ७२ ॥ दीनाराष्टशतं तुष्टिदानं नन्दो ददौ सदा । तद् वीक्ष्य धीसरो दध्यौ, राज्ञः कोशस्तु
निष्ठितः ॥ ७३ ॥ मिथ्यात्ववृद्धिरप्यासीत्, ततो मन्त्र्यवदत् नृपम् । किमेतद् दीयतेऽनुमै ? राज्ञोचे त्वत्प्रशंसया ॥ ७४ ॥ मया लौकिक-

कल्पको महान् ॥ ३८ ॥ तस्याध्वान्येभ्यपुत्रीणां, सन्ततिस्तस्य बह्वभूत् । अन्यदाऽऽविरभूत् चास्य, सुतोद्वाहमहामहः ॥ ३९ ॥ तत्रा-
ऽऽत्तपत्र-सदृश-शस्त्रायहं महीभुजः । निष्पद्यते सशुद्धान्तराजः सत्कारकर्मणि ॥ ४० ॥ ग्राम्मन्त्री कल्पके कोपं, बहंश्छिद्राणि पश्यति ।
तेन कल्पकदास्येका, दान-मानवदीकृता ॥ ४१ ॥ प्रलहं कल्पकगृहवाचो वाच्या तया मम । दास्योक्तमधुना निष्पद्यते छत्रादि मत्प्रभोः
॥ ४२ ॥ कल्पके कल्पयित्वाऽद्दिच्छद्रं राक्षे व्यजिज्ञपत् । भ्रष्टमन्त्रिपदो मन्त्री, भक्ततां दर्शयन्निव ॥ ४३ ॥ यद्यप्यखिलकार्येभ्यो,
देव ! दूरीकृता वयम् । तथाऽपि सन्ति सिस्थानि, प्रभोर्नो जठरान्तरे ॥ ४४ ॥ तेन ज्ञातं हितं वचमः, कल्पो व्यापाद्य यः
सुतम् । स्थापयिष्यति राज्येऽस्मिन्, को विद्यासोऽधिकारिणाम् ? ॥ ४५ ॥ अतीतिर्नो(र्न) प्रभूणां चेत्, पश्यन्तु प्रेष्य तत् चरम् । तथा-
छते तथा दृष्ट्वा, कल्पोपरि नृपोऽकुपत् ॥ ४६ ॥ क्षितोऽन्यकूपकारायां, सकुटुम्बोऽपि कल्पकः । भूभुजां चेतसः स्वैर्यं, न काप्यश्वत्य-
पत्रयत् ॥ ४७ ॥ तस्य तत्र सपुत्रस्य, कोद्रवी-दूर-सेतिकाम् । कूपकेऽक्षेपयद् राजा, तथैकं कुम्भमम्भसः ॥ ४८ ॥ कल्पोऽवधू स्वम-
नुष्याणां, मुक्तां भक्तमदोऽल्पकम् । यः कश्चित् स्वकुलोद्धारधुर्यः स्याद् वैरशुद्धिहृत् ॥ ४९ ॥ तेऽप्युचुर्न विना सातपादं कश्चित् क्षमोऽपरः ।
ततोऽन्येऽनशनं कृत्वा, विषय त्रिदिवं ययुः ॥ ५० ॥ फालं नयति कल्पोऽपि, तेनाग्नेन विधेर्वशात् । इतश्च पाटलीपुत्रं, कुरुर्वैरिभूभुजः
॥ ५१ ॥ पुरफोट भाण्डं भाण्डेन, तद्भयात् पुरवासिनाम् । तत्राशक्तो निरानन्दो, नन्दः सस्मार कल्पकम् ॥ ५२ ॥ चेत् तस्य
गृहदासोऽपि, तसा धीः कार्यसाधका । ततो रक्षाकरान् नन्दोऽपृच्छत् कोऽद्यापि जीवति ? ॥ ५३ ॥ तेऽप्युचुर्देव ! भक्तान्मः, कश्चिद्
गृह्णाति कूपगः । ततो मञ्चिकया राजा, कर्पयामास कल्पकम् ॥ ५४ ॥ पक्वदुपत्र-कपिशं, सज्जीकृत्यो(त्वा)पथैर्नृपः । भ्रमयामास ब्र-
ह्मोपर्थमुं शिनिंकाशितम् ॥ ५५ ॥ बहिःस्थानं तथा वीक्ष्य, दृष्ट्युर्भाष्यते हि नः । कल्पभ्रान्त्या मुघा नन्द इत्युपद्रोतुमाययुः ॥ ५६ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽथः ।

श्रीस्थूल-
भद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १७९ ॥

कल्पलान् मतिमानूये, गङ्गान्तर्नावमाश्रितः । भवतां कश्चिदायातु, सन्धि वाऽन्यत् करोमि यत् ॥ ५७ ॥ तत्राऽऽगतस्य तत्पुंसः, पुरः-
कल्पोऽप्यनल्पघीः । भ्रमार्थं दर्शयामास, चित्रमाकस्मिकं हृदः ॥ ५८ ॥ मूले प्रान्ते च कृत्तलेयुष्टेर्हस्तसंज्ञया । छिन्नस्यान्ते तथा मूले, दग्ध-
(ध्नः)कुण्डेऽथ किं भवेत् ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाऽरिरननावं, भ्रान्त्वा प्रदक्षिणाभ्रमात् । स्वस्थानमाययौ कल्पः, स्वसैन्यमरिमध्यपि ॥ ६० ॥
कल्पोक्तं पृच्छतां तेषां, सोऽजानन् सम्यगाह न । ततो (भ्रान्ता) भीता नृपा नेधुर्नन्दोऽपि पृष्ठतोऽपसत् ॥ ६१ ॥ हस्तस्थ-कोश-रत्नाघाच्छिद्य
नन्दोऽप्युपाददे । कल्पकः कल्पितो मन्त्री, प्राणयत् चास्य रिपुर्हवः ॥ ६२ ॥ अभूयन् भूयो भूयांसः, सूतवः कल्पमन्त्रिणः । सौहृद-
नन्दवंशेन, मन्त्रिणः कल्पकान्वयाः ॥ ६३ ॥ क्रमेण नयमो नन्दो, भूपोऽभूद् भरतार्द्धमुक्त् । तस्याभूत् शकटालाल्यो, मन्त्री कल्प-
कुलोद्भवः ॥ ६४ ॥ तस्य लक्ष्मीवती लक्ष्मीयती नाम्नाऽभवत् प्रिया । स्थूलभद्र-श्रीयं काल्यौ, तनयौ विनयीकसी ॥ ६५ ॥ यक्षा
च यक्षदत्ता च, भूता च भूतदत्तका । सेणा वेर्णा तथा रेणा, पुत्र्यः सप्तास्य चामवन् ॥ ६६ ॥ इतश्चाष्टोत्तरशतश्लोकैर्नन्दं नवै-
र्नयैः । द्विजो वररुचिर्नित्यमेत्य स्नोति सभास्थितम् ॥ ६७ ॥ नन्दस्तुतोप नो दानं, दत्ते मन्त्रिवचो विना । दानाभावाद् (वं) जनाः पृष्टा-
स्तेऽप्यु(नो)चुर्मन्त्र्यधीनताम् ॥ ६८ ॥ ततो वररुचिर्चिद्वान्, सिपेवे सचिवप्रियाम् । तथा सन्तुष्टया पृष्टोऽन्यदाऽवादीदिवं द्विजः ॥ ६९ ॥
त्यत्पतिर्मन काव्यानि, पुरो राक्षः प्रशंसतु । मन्त्रिपत्न्योदितं स्वार्थं(न्थं)सिद्धि(द्वं)विद्धि द्विज ! व्रज ॥ ७० ॥ तयोक्तं मन्त्रिणः सोऽयम्,
मिथ्यादृष्ट्येयः कथम् । प्रशंसामि ? शशंसान्यत्, कार्यं यत् प्रतिभाति ते ॥ ७१ ॥ स्वीचके स्त्रीमहात् मन्त्री, प्रशशंस प्रणे पुनः । अहो !
सुभाषितमिति, पठतोऽस्य नृपाप्रतः ॥ ७२ ॥ दीनाराष्टशतं लुष्टिदानं नन्दो ददौ सदा । तद् वीक्ष्य धीसरो दध्यौ, राक्षः कोशस्तु
निष्ठितः ॥ ७३ ॥ मिथ्यात्वमृद्विरप्यासीत्, ततो मन्त्र्यवदत् नृपम् । किमेतद् दीयतेऽप्युज्जै ?, राज्ञोचे त्वत्प्रशंसया ॥ ७४ ॥ मया लौकिक-

काव्यानि, व्याख्यातानीति मन्थयन् । राजाऽऽह्वेतत् च किं सत्यं ? मन्थूचे वेदवागियम् ॥ ७५ ॥ एतानि का कथाऽन्येषां ? पठन्ति बालिका अपि । नन्दोऽवादीत् तदा प्रातः, पाठयेत्ता वामन्यहो ! ॥ ७६ ॥ ततो मन्त्रिसुताः सप्त, ज(य)न्यन्तरिताः स्थिताः । नैतिकान्यम-
काव्यानि, पपाठाशठधीर्द्विजः ॥ ७७ ॥ एकद्वि-त्रि-चतुरादिवारं(र)श्रुतश्रुतप्रहाः । पेटुस्तदुक्तं सप्तप्यनुज्येष्टं मन्त्रिपुत्रिकाः ॥ ७८ ॥ राज्ञा
न्ययेधि तद् दानं, ततो गङ्गाजले द्विजः । दीनाराष्टशतप्रन्थि, मुक्त्वा गङ्गां प्रगेऽस्त्वतीत् ॥ ७९ ॥ यत्राङ्गिकमणकलयोरपह्य तत्करेऽपतत् ।
दीनारप्रन्थिर्विप्रोऽवग, राजाऽस्यात् किं सरिद(स्व)दात् ॥ ८० ॥ जनो विसिन्मये राजाऽमात्यमूचेऽस्य नद्यदात् । मक्याह चेत् ममाप्यक्षं
दत्ते सत्यं न धान्यथा ॥ ८१ ॥ ततश्चैकश्चरदृष्टमदिष्टो मन्त्रिणाऽत्र भोः ! । यत् शुश्रूषति वररुचिर्देयमानीय तत् मम ॥ ८२ ॥ सायं
विप्रोऽपि दीनारान्, मुक्त्वाऽन्तर्गङ्गाभागम् । सरस्वन्मिलीनोऽसौ, चरस्तान् वीक्ष्य चाऽऽददे ॥ ८३ ॥ दृष्ट्वास्ते मन्त्रिणस्तेन, सोऽगाद्
राज्ञा समं प्रगे । तुष्टाव जाह्नवीं विप्रो, दीनारान् प्राप नो पुनः ॥ ८४ ॥ यत्राङ्गि(ष्ट)मिति प्रन्थि, पश्यन् पयसि पाणिना । सस्मितं मन्त्रि-
णोक्तोऽसौ, किं न दत्तेऽद्य जाह्नवी ? ॥ ८५ ॥ ततोऽमात्येन स प्रन्थिर्दत्तोऽसौ ते भवत्ययम् ? । इत्युक्तोऽसौ तथा ह्रीणो, यथा वेद स एव
हि ॥ ८६ ॥ जनापवादतो विप्रोऽपश्यत् छिद्राणि मन्त्रिणः । तदर्थं तेन तदासी, दान-मानवशीकृता ॥ ८७ ॥ श्रीयकस्य विवाहोऽस्ती-
त्युक्तो(स्तं)वररुचि(वे)स्तथा । सज्यते तत्र सखादि, दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ॥ ८८ ॥ तदेव छलमासाद्य, सद्यो वररुचिस्त्वदम् । बालानपाठ-
यद् दत्त्वा, मोदकादि सुखादिकम् ॥ ८९ ॥ न वेत्ति नन्दस्तद् यद्य, शकटाः करिष्यति । नन्दं व्यापाद्य तद्राज्ये, श्रीयकं स्थाप-
यिष्यति ॥ ९० ॥ राजपाट्यां गतः श्रुत्वा, पठ्यमानं पुरन्तरे । नन्दो दृष्ट्यौ ह्यसम्बद्धं, किमिदं पठ्यतेऽर्थकैः ? ॥ ९१ ॥ बालका यत् च
भाषन्ते, भाषन्ते यत् च (यद्य जल्पन्ति) योषितः । उत्पातिकी च या भाषा, सा प्रायो नान्यथा भवेत् ॥ ९२ ॥ शस्त्रादिसज्जतां ज्ञात्वा,

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽद्यः ।

श्रीस्थूल-
मद्रमर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १८० ॥

मन्त्रिणेहे चराऽऽननात् । नृपश्रुकोप विमर्शपरामर्शपरान्धुसः ॥ ९३ ॥ ततो यतो यतो (विनयतो) मन्त्री, नृपतेरपतत् पदोः । ततस्ततः स्याद् विमुक्तो, मन्त्र्या(या)ऽऽगात् निजं गृहम् ॥ ९४ ॥ श्रीयकं साह मां हत्वा, स्वकुटुम्बं समुद्धर । त्वजेदकं कुलस्यार्थे, हीति नीतिविदो विदुः ॥ ९५ ॥ स कर्णोच्छादनं चक्रे, आः ! पापमिति चोचरत् । विपं मोक्षयेऽस्मि मन्त्र्याह, पतन्तं धातयासिना ॥ ९६ ॥ प्रभाते नमतो भूपमसिना श्रीयकः शिरः । विच्छेद शकटालस्य, कन्द(द)लीकन्दलीलया ॥ ९७ ॥ हा हा ! अकार्यमित्युक्त्वोत्तस्यौ नन्दः सप्तऋतमम् । न राजद्वेपिणा कार्यं, तातेनापीति सोऽवदत् ॥ ९८ ॥ कृतोर्द्धदेहिं नन्दस्ततः श्रीयकमनवीत् । गृहाण मन्त्रिपदवीं, स्त्रीयान्वय(ये)रुमागताम् ॥ ९९ ॥ स ऊचे स्थूलभद्राख्यः, पितृल्योऽस्ति मेऽप्रजः । तस्थुषो द्वादशाब्दानि, तस्य वेश्यागृहे ययुः ॥ १०० ॥ सोऽप्यादा(ह्म)य नृपेणोक्तो, गृहाण मम मन्त्रिताम् । चिन्तयामीति सोऽप्यूचे, चिन्तयानैव राडयक् ॥ १०१ ॥ अशोकयनिकां गत्वा, स्थूलभद्रोऽप्यचिन्तयत् । व्यग्रस्य राज(ज्य)कार्येषु, कुतस्त्या भोगयोग्य(ग)ता ? ॥ १०२ ॥ स सर्वकार्य-धुर्योऽपि, क्षणात् तातः क्षयं गतः । तत् मन्त्रिता कदाश्वाभिमानसुतदा परम् ॥ १०३ ॥ प्रवृद्धो लघुकर्मत्वात्, कृत्वा लोचं च पानकम् । रत्नकन्वलदधानां, रजोहरणमाददे ॥ १०४ ॥ एधस्व धर्मलाभेनेत्यूचे सदसि पार्थिवम् । राजोचे चिन्तितं किं भोः ! १, सोऽप्यूचे सुप्तु चिन्तितम् ॥ १०५ ॥ इत्युक्त्वा स्थूलभद्रर्षिर्निर्ययौ राजमन्दिरात् । याता वेश्यागृहे दम्भादित्यारूढो गृहं नृपः ॥ १०६ ॥ कलेवरदिदुर्गन्धेष्वविकृणितनासिकम् । अरुक्छिष्टं तं दृष्ट्वा, यान्तं नन्दोऽस्तवीत् मुनिम् ॥ १०७ ॥ अहो ! मुनिर्निरीहोऽयं, भगवान् सर्वसङ्गमुक्त्वा । प्राप्ताजीत् सोऽपि गत्वा श्रीसम्भूत(ति)विजयान्तिके ॥ १०८ ॥ वलाद् धृत्वा करे राजा, श्रीयकं मन्त्रिणं व्यधात् । शकटाल इव प्राप्नो, राज्ञोऽर्थान् सोऽप्यसाधयत् ॥ १०९ ॥ स याति भ्रातृभेदेन, क्रोशावेश्यागृहेऽन्वहम् । दुःखाद् रणेद सा दृष्टे,

गुहाद्वारे हरेरहम् ॥ १२८ ॥ हृद्विषाहिविलद्वारे, स्थं तद्वत् परोऽकरोत् । कूपकाष्ठे तृतीयर्षिः, स्थं तद्वत् परोऽकरोत् ॥ १२९ ॥
सूरयो योग्यतां ज्ञात्वा, तेषां तदनुमेनिरे । ततश्चाऽऽगत्य तत्रेदं, स्थूलभद्रो व्यजिज्ञपत् ॥ १३० ॥ स्थास्यामि कोशावेदयायाश्चतुर्गोप्ती-
मुपाश्रये । कुर्वाणः पङ्कसाऽऽहारमनुमन्यस्व मे प्रभो ! ॥ १३१ ॥ स्वामीष्टं साधयेत्युक्तो, ज्ञानिना सूरिणा ततः । वर्षावासकृते कोशा-
वेदयावासं मुनिर्ययौ ॥ १३२ ॥ तं वीक्ष्याचिन्तयद् वेदयाऽऽयातं नूनमयं मुनिः । सुकुमारः प्रकृत्वाऽऽगात्, परीपहृषणजितः ॥ १३३ ॥
उत्थाय साऽऽह सखेदं, किद्वरी किं करोमि ते ? । स्वामिन् ! सर्वं त्वया(दा)ऽऽयत्तं, घनं परिजनो जनः ॥ १३४ ॥ महर्षिः स्नाह मे
वर्षावस्थानस्थानमर्पय । सोऽचे विचित्रचिन्ताढ्या, चित्रशालेयमस्तु वः ॥ १३५ ॥ तस्मै गुहायां हयैश्च, इवर्षिस्तदुपाश्रये । चक्रे विह्वल्य
तत्रैव, पङ्कसाऽऽहारभोजनम् ॥ १३६ ॥ विहितस्फारश्चद्राण, ह्यवभावविचक्षणा । कोशा मुमुक्षुसोभार्थं, निरयागात् कामविह्वला
॥ १३७ ॥ चातुन्साध्यसवाफ्यानि, न्यस्तान्यस्मिन्ननेकधा । मुधा ययुः सुधासेक इयामलनमःस्थले ॥ १३८ ॥ प्रयोष्य श्राविका चक्रे,
प्रत्युतैषा महर्षिणा । नृपदत्तं नरं मुक्त्यैकं प्रक्षत्रतममहीत् ॥ १३९ ॥ शान्तान् दान्तान् मुनीन् दद्या, सिंह-सर्पारघट्टिकाः । शान्तिं
ययुस्ततोऽभ्येयुर्वपन्ते गुनयस्त्रयः ॥ १४० ॥ तेषां पूर्णप्रतिज्ञानां, किञ्चिदुत्थाय सूरिराद । क्रमात् स्वागतमित्यात्यदहो ! दुष्करकारणाः
॥ १४१ ॥ वर्षान्ते स्थूलभद्रर्षिरागादुत्थाय सूरयः । प्रोचुर्दुष्करदुष्करकारक ! स्वागतं तव ? ॥ १४२ ॥ सासूयाश्चिन्तयामासुस्ते तद्
वीक्ष्यर्पयन्त्ययः । मन्त्रिपुत्रोऽयमित्यत्र, लभतेऽल्पमार्गमादरम् ॥ १४३ ॥ वर्षेऽन्यस्मिन् प्रतिज्ञास्यामहे दुष्करमत्यदः । हृदयवस्थाव्य तस्युक्तो,
दक्षिनोऽन्तर्मदा इव ॥ १४४ ॥ मुनिर्वर्षोऽगमे सिंहगुहावासवदद् गुरुम् । कोशाऽऽवासे चतुर्गोप्ती, स्थास्यामि पङ्कसाशनः ॥ १४५ ॥
ज्ञात्वा ज्ञानाद् गुरुस्तस्य, स्थूलभद्रासहिष्णुताम् । न्यवारयदनुष्ठानेऽशक्येऽस्मिन् माऽऽग्रहं कृयाः ॥ १४६ ॥ प्रत्युत प्राप्स्यसि भ्रंशं,

तपसोऽयावदत् मुनिः । नेदं दुष्करमित्युक्त्वा, ययौ कोशानिकेतनम् ॥ १४७ ॥ वसतिर्मर्गिता दत्ता, तथाऽस्मै सा व्यचिन्तयत् ।
 स्थूलभद्रस्पदं येव, प्रुचमत्राययावयम् ॥ १४८ ॥ भोजनानन्तरं धर्मश्रवणार्थमथाययौ । वेद्याऽसंस्कृतगात्रैव, वीक्ष्य युक्षोभ महु सः ॥ १४९ ॥
 कामार्थेऽभ्यर्थयाच्चक्रे, स मुनिर्विस्तृतः । पतत्पेप भवे मेति, बोधयेदं तमाह सा ॥ १५० ॥ द्रव्यं (व्य) लक्षं मदर्थो
 सन्, समानय मुने ! ननु । मुह्यन्ति जातु रूपे न, जातरूपे तु मादृशाः ॥ १५१ ॥ भद्रे ! समासि नो वित्तं, किङ्करः किं करोत्वयम् ।
 तदर्थो (र्थ) याहि नैपालवेशे वेद्याऽऽह तर्हि भोः ! ॥ १५२ ॥ राजाऽर्पयत्यपूर्वस्मै, साधवे रत्नकम्बलम् । वर्षाकालेऽपि सोऽचालीत्, पङ्क्ति-
 लायां स्खलन् मुनि ॥ १५३ ॥ आद्वराजार्पितं तन्न, वंशस्थान्निधाय तम् । चौरपह्ण्यामयागात् स, लक्षं यातीलवक् शुक्रः ॥ १५४ ॥
 वेत्ति स्तेनपतिस्तस्य, रुतं द्रुतमधावत । वीक्ष्योपैक्षत तं भिक्षुं, लक्षं यातीलवक् तु सः (पुनः) ॥ १५५ ॥ निरूपितो मुनिः किञ्चिदपश्य-
 त्त्रिर्मलिन्युचैः । पृष्टः स्पष्टं वदामुष्य, प्रत्ययार्थं तवाभयम् ॥ १५६ ॥ मुनिर्वभाषे वंशस्थान्तरास्ते रत्नकम्बलः । नये वेद्यार्थमित्युक्ते,
 मुष्कञ्चैरिदं यावशात् ॥ १५७ ॥ हृष्टेन मुनिनाऽदायि, कोद्यावै रत्नकम्बलः । तथा निःस्पृहयाऽक्षेपि, गृहश्रो (श्रो) तोनिपद्वरे ॥ १५८ ॥ मुनिः
 स्नाह महाभागे ! तवेयं फाडविचारिता (रणा) । ईदृक्कृष्टाऽऽहृतं रत्नं, कथं निर्गमितं मुधा ? ॥ १५९ ॥ वेद्योचे शोचसि मुधाऽसुं किं
 कर्दममर्दितम् ? । ममं विषयपट्टे स्तं, न चिन्तारत्ननिर्मलम् ॥ १६० ॥ उपयुक्तो मुनिः सम्यग्, वभाषे साधु (ष्वि) साध्विति । भवावटे पतन्
 मुग्धो, रक्षितो रज्जुवत् त्वया ॥ १६१ ॥ वेद्याऽऽह यत् मया यूयं, बोधायाऽऽश्रतिता शृणुम् । तत् क्षन्तव्यं ममाऽऽगस्तु, क्षमाप्राप्ति-
 महर्षयः ॥ १६२ ॥ भद्रे ! गुरुरसीत्युक्त्वा, गत्वा गुर्वन्तिके मुनिः । स्वभागः क्षमयामास, मिथ्या मे दुष्कृतं वदन् ॥ १६३ ॥ गुरुणो-
 कोऽन्तरं दृष्टं, स्थूलमद्राऽऽत्मनोर्मुने ! ? । तेनाश्राद्वाप्यधिसेहे न श्राद्धापि त्वया पुनः ॥ १६४ ॥ ततोऽसौ सत्रधापयां (मं), व्रतं मुनि-

कथार्णवा-
 ङ्कायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे वृत्ती-
 योऽद्यः ।

श्रीस्थूल-
 भद्रमहर्षि-
 चरित्रम् ।

॥ १८२ ॥

रपालयत् । सम्भूत(ति)विजयाऽऽचार्या, ययुः स्वर्गं समाधिना ॥ १६५ ॥ कोशावेश्याऽन्यदा राज्ञा, तुष्टेन रयिनेऽर्पिता । स्थूलभद्र-
गुणग्राह्या, सा तथोपाचरन्न तम् ॥ १६६ ॥ न तत्समः पुमानन्यः, सामान्यगुणलक्षणः (न्योऽनन्यसामान्यलक्षणः) । सदैवं
स्थूलभद्रस्य, वर्णिन्यवर्णयद् गुणान् ॥ १६७ ॥ स्वस्य दर्शयितुं तस्या, विज्ञानं रधिकोऽन्यदा । गत्वाऽशोकवनिकायां, निपण्णो मच्चि-
(ञ्च)काऽऽसने ॥ १६८ ॥ आघलुम्बीं शरेणास्य, पुद्गमन्येन पत्रिणा । तं तस्यान्येन विव्याध, हस्तप्राप्यामिति व्यधात् ॥ १६९ ॥ दृष्टं
छित्त्वा क्षुरप्रेण, तत्रस्थोऽस्याञ्च तां ददौ । वेश्याऽऽह पश्य विज्ञानं, ममायय धनुर्धर ! ॥ १७० ॥ विन्वस्य सूचीं सिद्धार्यराशौ पुर्वैः
पिपाय ताम् । ननर्त्त नर्त्तकी सूच्याऽविद्धा राशिञ्च नाचलत् ॥ १७१ ॥ कलयाऽतुलया शिष्टे !, तुष्टोऽस्मीत्यवदद् रथी । वरं याचस्य वेश्योच्चै,
किमन्यासस्य दुष्करम् ? ॥ १७२ ॥ आम्नलुम्बीच्छेदं न तत् । नर्त्तनं शिक्षितं न तत् । दुष्करं स्थूलभद्रस्याऽऽचरणं यदशिक्षितम् ॥ १७३ ॥
मयाऽना द्वादशाब्दानि, भोगान् योऽमुङ्क्त तन्मनाः । तत्रस्थोऽस्थात् चतुर्मासी, त्यक्तभोगोऽक्षतनतः ॥ १७४ ॥ यर्पाकालोऽङ्गनासङ्गश्चित्रौकः
पहूरसाशनम् । रहञ्च व्रतलोपाय, हेतुरेकैक एव सः ॥ १७५ ॥ तत्सामीप्येऽपि दुर्भेदो, वक्त्रमूर्तिरियामवत् । रथिस्त्वेन समं तेन, तुलां
कोऽन्योऽधिरोहति ? ॥ १७६ ॥ रथिकोऽथ शुभाऽऽवेशवशो वेश्यामुवाच कः ? । स्थूलभद्रोऽथ साऽप्याख्यत्, शकटालमुत्तञ्च सः
॥ १७७ ॥ रथ्याख्यत् स्थूलभद्रस्य, किङ्करोऽहमतः परम् । वद्धा(द्धोऽ)ञ्जलिरयं तस्मै, शरणं तत्पथोऽस्तु मे ॥ १७८ ॥ ज्ञात्वा धर्मोर्धिर्न
वेश्या, विदधे धर्मदेशनाम् । प्रयुद्धो रथिकोऽप्याख्यद्, भद्रे ! साधु प्रबोधितः ॥ १७९ ॥ वेश्याऽऽह स्वोदितं सम्यक्, पालय क्षेममस्तु
ते । रथ्यप्यन्ते गुरोर्गत्वा, प्राव्राजीद् धृजिनच्छिदे ॥ १८० ॥ रङ्गधारं व्रतं स्थूलभद्रर्षिरप्यपालयत् । इतस्तदाऽभूद् दुष्कालः, करालो
द्वादशाब्दि(ब्द)कः ॥ १८१ ॥ साच्चादयोऽन्युषेस्तीरे, तमतिक्रम्य कृच्छृतः । एकत्र मिसिलुः काले, पाटलीपुत्रपत्तने ॥ १८२ ॥ विस्मृतो

गुणनाभावात्, सिद्धान्तो भक्तचिन्तया । एकत्रान्यान्यसाधुभ्यः, कृता उद्देशकादयः ॥ १८३ ॥ मेलितैकादशाज्ञेय, दृष्टिवादलु
विस्मृतः । नेपालदेशे श्रीभद्रवाहवः सन्ति तद्विदः ॥ १८४ ॥ साधुसङ्घादकलेषां, त्रैपि सङ्घेन धीमता । दृष्टिवादाध्यापनायांऽऽचारण-
प्रयणोक्तिश्च ॥ १८५ ॥ गत्वोक्तं तेन तत् तेषां, भद्रवाहुरयो(था)ऽबदत् । महाप्राणं प्रविष्टोऽस्मि, ध्यानं द्वादशवार्षिकम् ॥ १८६ ॥
दुष्कालात् न पुनः पूर्वं, तदायास्यामि नाधुना । तदुक्तं साधुभ्यां, सङ्घायाभ्येत्य सत्वरम् ॥ १८७ ॥ पूर्णे तस्मिन् महाप्राणे, पूर्वोणि
गुणयेत् किल । आदितोऽन्तं यावदन्ताददि चान्तमुद्गृह्यतः ॥ १८८ ॥ प्राहिणोदनुशिष्यो(व्यो)पसूरि सहोऽपरो मुनी । तेषां याच्यं च
को वृण्डः, सङ्घाऽऽलोलोपकारिणाम् ? ॥ १८९ ॥ तदुक्तं तत् वाभ्यां, तत् धृत्या सूरिरमवीत् । सङ्घाऽऽलोलोपकारी हि, श्रीसङ्घात् कियते
वदिः ॥ १९० ॥ ताभ्यामुक्तं तर्हि दृण्डः, प्राप्नोऽस्ति भवतामयम् । सूरिराह वदिः कुर्यात्, मा मां सङ्घः प्रसीदतु ॥ १९१ ॥ ममान्ते
प्राहिणोत् किन्तु, शिष्यान् मेधाविनो नु च । मम तस्यार्थसिद्धयर्थं, सप्त दास्यामि याचनाः ॥ १९२ ॥ तिस्रस्त्रिकालवेलासु, भिक्षापयन्त
एकका । तिस्रः सन्ध्याऽऽयश्चकान्ते, सप्तैवं सन्तु याचनाः ॥ १९३ ॥ सङ्घेन स्थूलभद्रादिसाधुपञ्चशती ततः । प्रेषिता पूर्वविचार्य-
लाभार्थं सूरिसन्निधौ ॥ १९४ ॥ वर्षाष्टकेनाष्टपूर्वाण्यथैष्ट सप्तधीः क्रमात् । स्थूलभद्रोऽपरे स्वल्पवाचनादानतो ययुः ॥ १९५ ॥
स्थूलभद्रं भद्रवाहुः, प्रप्रच्छान्येद्युक्तमिन् ! । किं स्विद्यसे ? स ऊचे न, किन्तु मे स्वल्पवाचना ॥ १९६ ॥ सूरिः प्राह पूर्णप्रायं, ध्यानं
मेऽथाखिलं दिनम् । दास्यामि वाचनास्तुभ्यं, विद्यार्थिन् ! मा सा रिद्यथाः ॥ १९७ ॥ प्रप्रच्छायापि भगवन् !, कियत् शेषमिदं श्रुतम् ? ।
विन्दन्विन्दैरु-सिद्धार्थोपमामाह सा सूरिराह ॥ १९८ ॥ ध्यानान्ते दश पूर्वोणि, द्विवस्तूनानि सोऽपठत् । ततश्च सूरयोऽभ्येयुः पाटली-
पुत्रपत्तनम् ॥ १९९ ॥ लघुदेवकुले स्थूलभद्रः सप्तं श्रुतं ययौ । स्वसारस्तस्य यक्षायाः, सप्त सन्त्यादृतप्रताः ॥ २०० ॥ प्रप्रच्छुस्ताः

कथार्णवा-
क्तायां दृष्टौ
पञ्चमवि-
श्रमे तृती-
यौऽज्ञाः ।
श्रीस्थूल-
भद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।
॥ १८३ ॥

फ भगवन् !, स्यूतभद्रोऽप्रजो हि नः ? । सूर्याऽऽह देयुले, रहोऽलि गुणयन् द्रुतम् ॥ २०१ ॥ ययुस्तां नमस्कृतुं, ता वीक्ष्या-
चिन्तयत् गुनिः । स्वयिता दशयामीति, चक्रे सिंहत्वमात्मनः ॥ २०२ ॥ तं वीक्ष्य ता मयभ्रान्ता, निवृत्त्याऽऽस्यन् गुरोः प्रभो ! । जमसे
हरिणाऽऽर्यंस्तु, तन्मन्यो नास्ति तं विना ॥ २०३ ॥ ज्ञातोपयोगादाचार्यो, विभारं तस्य चोचिरे । यात्वाऽऽर्यास्तत्र बन्ध्वं, भ्रातरं न
पुनर्दरिम् ॥ २०४ ॥ आर्यां ययुः पुनस्तत्र, स्यूतभद्रं ययन्दिरे । प्रभोदमेदुरहोऽक्षतान्नं वीक्ष्य चाभयन् ॥ २०५ ॥ स्वकयामय
यक्षाऽऽवयत्, श्रीयकोऽशिश्नयद् व्रतम् । सहास्माभिर्बुधुमुक्षावाभेकभक्तेऽपि हि क्षमः ॥ २०६ ॥ अन्यदा पीरुपीप्रत्याप्त्यानं पर्युपणा-
बिने । मयाऽप्यारि गु(त्र) पूर्णेऽस्मिन्, पूर्वार्द्धं श्रीयकः पुनः ॥ २०७ ॥ अपार्द्धपीरुपी चेत्यपरिपाट्या मुखेन च । यास्यतीति मयोक्तोऽसौ,
दाधिण्यात् तामपि व्यधात् ॥ २०८ ॥ तस्यामपि च पूर्णायां, मयोक्मतिदुर्लभम् । पर्येदं दुर्नभकार्यं, नित्रया यास्यति क्षपा ॥ २०९ ॥
चक्रे तेनापि दाधिण्यादूर्ध्वरोत्रे शुषार्दितः । स्मरन् देय-गुरून् मृत्ना, श्रीयकस्त्रियं ययौ ॥ २१० ॥ ऋषिपातपातकैरुदुस्तस्मीति
यायिनी । यक्षा श्रमणसङ्गमे, प्रायश्चित्तार्थमुत्थिता ॥ २११ ॥ शुद्धभाययशाद् भद्रे !, प्रायश्चित्तं न ते क्लि । सद्धः स्नाहास्यवोचं न
निर्णयोऽर्द्धवृत्तपो विना ॥ २१२ ॥ ततः समप्रसङ्गोऽपि, कायोत्सर्गपुण्यं हि दीयताम् ॥ २१३ ॥ एतद्दासनेन्यूचे, किं कार्यं ? सोऽप्यदोऽनदत्
॥ २१४ ॥ इमो सीमन्धरस्याग्निसन्निधौ नय सयतीम् । साऽऽह सहायिकं कायोत्सर्गपुण्यं हि दीयताम् ॥ २१५ ॥ सङ्कल्पयाऽस्या-
दुत्पाद्यानयत् गां शासनागरी । महाविदेहे श्रीसीमन्धरस्वामी मया नु(न)तः ॥ २१६ ॥ प्रायश्चित्तं न ते साध्वीतुङ्गनाऽर्द्धवृत्तपदाष्टे ।
प्रीतीत् सहाय चत्वार्यर्घ्ययनानि मुखेन मे ॥ २१७ ॥ रतिकल्पं च विचिकचर्या विमुक्त(कि)भाजने । दर्शनं कालिकाऽऽचाराद्-
योर्द्वे द्वे च गूलिके ॥ २१८ ॥ सङ्कल्प मयाऽर्द्धदुष्कानि, तान्यवधारितानि च । निःसन्देहा तयोत्पाद्य, मुष्णाऽऽजीय(स्ययि) सोदरा(र') ॥

॥ २१८ ॥ ताः स्थूलभद्रानुज्ञाता, ययुषार्यो निजा त्रयम् । गम्याढे सोऽपि सूरिन्द्रं, वाचनार्थमुपस्थितः ॥ २१९ ॥ न योग्योऽसीति
सूरीन्द्रोऽवदत् नो वाचनां वदौ । स्वाऽगो महर्षिरस्मार्णियात्रात् पश्यति स्म न ॥ २२० ॥ आ ! प्रावं सिंहरूपाऽगो, निपत्य गुरुपादयोः ।
मुनिः स्नाह पुनर्नैवं, करित्ये क्षम्यतां सकृत् ॥ २२१ ॥ करिष्यसे न सोऽप्याख्यत्, कृतमेव कृतं नु(बु) यत् । सद्वायाऽऽख्यत् मुनिः सोऽपि,
भद्रबाहुमदोऽवदत् ॥ २२२ ॥ क्षान्त्येकं भगवतागोऽमुष्मै ददत् वाचनाः । अत्येकं पतनं यज्रं, दन्तानां क्षमते न किम् ? ॥ २२३ ॥
उपयोगं वदौ सूरिर्मत्तः पूर्वोण्यमूनि किम् । गमिष्यन्ति व्यवच्छेदं ? न यास्मन्वि ? विवेद च ॥ २२४ ॥ वाचनाऽभिप्रहं दत्त्वाऽन्येषां
पूर्वोण्यवाचयत् । स्थूलभद्रं भद्रबाहुः, प्रामाण्यं(प्रमाणं) ह्याग्रहः सत्वात् ॥ २२५ ॥ तं सर्वपूर्ववेचारं, न्यस्ताऽऽचार्यपदे वि(प्र)सुः ।
स्वर्चयौ सप्ततिशतान्दे गते वीरनिधुतेः ॥ २२६ ॥ तत्पट्टमण्डनं स्थूलभद्रोऽपि क्षितिमण्डलम् । पुनानक्षरणन्यासैः, श्रावस्तीमागतः
पुरीम् ॥ २२७ ॥ प्रसुं विवन्दिपुस्तत्रोद्यानसमरिखो जनः । हर्षसंवर्मितोऽभ्यागात्, चक्रेऽसौ धर्मदेशनाम् ॥ २२८ ॥ देशनान्ते प्रसु-
दैध्यौ, सर्वोऽप्यत्राऽगतो जनः । पुनर्न धनदेवो मे, हृदयाह्लादकः सत्वा ॥ २२९ ॥ तत् मन्ये सोऽन्यविषयं, गतो ग्लानोऽयवा जती ।
तद्वे(द्वेष्ट)देऽहं स्वयं यामि, नामाऽऽलं हि युग्यते ॥ २३० ॥ प्रसुः प्रतप्से पुण्याह्नौ(ह्यो)र्षं(व)न्यमानः पदे पदे । पुष्टन्वर्त्यन्दमानम्,
वैसाग्यागात् सुहृद्दे(हम्) ॥ २३१ ॥ प्रभौ दृष्टिपद्याऽयावे, जङ्गमस्वर्गप्राप्तिनि । तद्गृहिण्या धनेभ्यर्योत्थाय भक्त्या नमरुतः
॥ २३२ ॥ तयाऽर्पिताऽऽसनाऽऽसीनः, स्नाम्यष्टुच्छद् धनेश्वरीम् । सुरेन धर्मनिर्वाहो, भावसारे ! भवेत् तव ॥ २३३ ॥ धनदेवो-
ऽधुना फागात् ? साऽऽह ते भगवन् ! सुहृत् । व्ययते स्म धनं सर्वं, निःस्वोऽभूत् कृण्वो लघुः ॥ २३४ ॥ निधीनपि च न प्राप,
पूर्वजैः सञ्चितान् यद्वन् । गेहान्तर्व्यवसायार्थं, यथौ देशान्तरं तवः ॥ २३५ ॥ जानन् निधानं सम्भाषः सं गानात् श्रुतकेचली ।

क्याणत्रा-
ज्ञायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ
योऽगः ।

श्रीस्थूल-
भद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १८४ ॥

श्रीस्यूल-
भद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

भीमद्रयाहु-
शिष्य-
चतुष्टय-
वर्णनम् ।

हृत्सासंशामिषान् तस्या, अदंशयसिं यदन् ॥ २३६ ॥ भवस्वरूपं पश्यासि !, गृहं भर्तुन्वेदशम् ! । व्यवसायस्तु तादृशोऽनेदशं तत्र तादृशम् ॥ २३७ ॥ गुह्यं दुर्धनेभ्यर्था, इत्याग्यायागमत् प्रभुः । स्वाश्रयं धनदेवोऽपि, लामहीनोऽभ्यरेष्य तैः ॥ २३८ ॥ धनेभ्यर्था-
न्यदत्राऽऽगात्, स्यूलभद्रः मुह्यन् तव । पप्रच्छ धनदेवः किं, गृहं ? किमयवोदितम् ? ॥ २३९ ॥ साऽप्यूने सम्भमुदिरयेदमुक्तं हल-
संज्ञया । धर्मोपदेशन्याजेनोपदेशं तत्र तादृशम् ॥ २४० ॥ धनदेवः सुषीर्ष्यो, नहि निर्हेतुकं वचः । ज्ञानिनामिति सप्रित्य, साम्प्रमूल-
मपीगमन् ॥ २४१ ॥ तत्राऽऽदिरसीन् तत्पुण्यमिवामितथनो निधिः । धनदेवो घनेनागूत् तेनोर्धेनदोषमः ॥ २४२ ॥ स्यूलभद्र-
पयस्यस्योपकारं तंमस्मिन् । यन्निदुं धनदेवोऽगात्, पाटलीपुत्रपत्नम् ॥ २४३ ॥ नत्याऽत्र यससिं तं, धनदेवोऽप्रीद्विभो ! ।
वारिद्र्यमुद्रांसमुद्रं, तीर्णयास्त्यत्रसादवः ॥ २४४ ॥ तव श्रुत्योऽस्मि किं कुर्वे ?, स्यूलभद्रोऽभ्यधादय । भूयास्तनमार्हतोऽस्त्येयमित्युक्त्वाऽ-
गात् गृहं धनी ॥ २४५ ॥ पाळपालादपि यक्षाऽऽर्यया मात्रेय पालितो । वीधितो स्यूलभद्रेण, महर्षिगिरि-सुहस्तिनी ॥ २४६ ॥ माह्वानि
दश पूयंणि, गद्वाभ्रासावपीयतुः । शान्तो तपस्विनायार्थो, महर्षिगिरि-सुहस्तिनी ॥ २४७ ॥ तौ न्यस्य चाऽऽचार्यपद्मप्रसूते, श्रीस्यू-
लभद्रः द्रुतपारदृष्ट्वा । आयुःश्रयात् प्राप्त्य समाधिना मृतिं, प्रापन् सुरवीमुरपद्मगृह्णन् ॥ २४८ ॥ इति श्रीस्यूलभद्रमहासुनिकथानरुम् ॥

अथ भीमद्रयाहुचतुःशिष्यान् महासाहसिकान् नमस्कृत्ये—

चतुरो सीते सिरिभद्रयाहुणो चउर्हि रयणिजामेहि । रायगिहे सीपणं, कयनियकज्जे नमंसासि ॥ १८२ ॥

प्याख्या—गागार्यो दृष्टान्तादेय स्पष्टः ॥ १८२ ॥ स चायम्—

भद्रयाहुरधान्येगुरगाद् राजगृहे पुरे । चत्वारो यणिवत्तत्र, मियाः सवयसोऽभवन् ॥ १ ॥ जगन्वांसो दुयद्दुर्हि, ते चत्वारोऽपि

हि श्रिया । भद्रबाहुभूपान्ते, शुद्धबुधर्मगार्दतम् ॥ २ ॥ प्रमुखा जगद्बुद्धीं, विनयाप्ययनादिभिः । विविशुर्मानसे हंसा इव तेस्तेर्गुणै-
गुरोः ॥ ३ ॥ एकाकिप्रतिमायोगाद्, गुर्वोदेशवशंबदाः । ते विहृत्य विहृत्याऽऽगुः, पुना राजगृहं पुरम् ॥ ४ ॥ तदानीमखिनीकोशे,
हिमानीमप्रिवत् क्षिपन् । मर्तुक्रामिच्छताध्वन्यो, निष्कृपं कपिकम्पदः ॥ ५ ॥ दुःस्थावस्थार्भन्दन्तानां, वीणावादनवाचकः । शीतसैकात-
पत्रत्वं, पृथानोऽभूदुग्रहिमः ॥ ६ ॥ [युग्मम्] अहो यामे वृत्तये ते, भिक्षां कृत्वा महर्षयः । वैभारगिरये प्रत्यावृत्ता व्रतपवित्रिताः ॥ ७ ॥
एकस्याद्रिगुहाद्वारेऽन्यस्योद्याने तदन्तिके । तृतीयस्य तु तुर्यस्य, पूर्वोरेऽस्तमगाद् रविः ॥ ८ ॥ आहारो वा विहारो वा, कार्यो यामे वृत्तीयके ।
यामे चतुर्थे स्थाध्यायं, कायोत्सर्गेऽधुरित्यमी ॥ ९ ॥ शीतं स्फीतं गुहाद्वारे, स यामे प्रथमे मुनिः । ततो मन्दं पुरोद्याने, यामेऽन्यस्मिन्
न संयमी ॥ १० ॥ ततोऽल्पं तद्वनोपान्ते, सोऽपि यामे वृत्तीयके । पूर्वोरेऽत्यल्पकं यामे, तुर्येऽसौ स्वर्गयुः समे ॥ ११ ॥ इति

श्रीभद्रबाहुचतुःशिष्यप्रबन्धः ॥

अथ क्रमप्राप्तान् श्रीआर्यमहागिरि-आर्यसुहस्तिस्वरि-श्रीअवन्तीसुकुमालमहर्षीन् गाथाचतुष्टयेन सुवन्नाह—

शिणरुप्परीकम्भं, जो कासी जरस संथवमकासी । सिद्धिघरम्भि सुहृत्थी, तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८३ ॥
कोसंबीए जेणं, दमगो पधाविओ तओ जाओ । उज्जेणीए राया, संपइ सो नंदउ सुहृत्थी ॥ १८४ ॥
सोऊण गुणिज्जंतं, सुहृत्थिणा नलिण(णी)गुम्ममज्झयणं । तक्कालं पवइओ, चइत्तु भज्जाओ वत्तीसं ॥ १८५ ॥
तिहिं जामेहिं सिवाए अवचसहियाए विहियउवसग्गो । साहियकज्जो तियसेहिं पूइओऽवंतिसुकुमालो ॥ १८६ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽशः ।

श्रीभद्रबाहु-
शिष्य-
चतुष्टय-
वर्णनम् ।

॥ १८५ ॥

व्याख्या—जिनकल्पपरिकर्मणां “यः” आर्यमहागिरिरक्षणोत् तत् महागिरेः श्रेष्ठिशृङ्गे ‘संस्तवं’ सम्यक् स्तवनां मुहस्ती अर्चयान् इति प्रथमगाथायः ॥ १८३ ॥ जेयं मुगमम् ॥ १८४-१८५-१८६ ॥ भावार्थस्तु पतस्तृणामपि कथानरुगन्धः । तथेदम्—
चन्द्रगुप्ताभियो राजा, पाटलीपुर(त्र)पत्तने । नन्दमुच्छिद्य कुरुते, राज्यं चाणक्यचिन्तितम् ॥ १ ॥ चाणक्यश्चन्द्रगुप्तस्य, पतपायाप्रवृत्तये । दिने दिने विषाणं, साधयत्यधिराधिकम् ॥ २ ॥ गुर्धिणीं बुद्धरानाश्री, रागेत्कृतव्याड्यदा । राशौ रासा सहा-
ड्योऽस्य, गुज्जानां मक्यपात ॥ ३ ॥ द्वास्तानां किं कृतं राजन् !?, यावद् द्रुते चणिप्रसूः । तावत् नृपप्रिया प्राप, पञ्चत्वं विपयेगतः ॥ ४ ॥ गर्भः प्रलीयतां माड्या, विद्योत्पुदरं रयान् । तमापक्यं चाणि(ण)स्यो, मुञ्जशुष्पिपुटारिय ॥ ५ ॥ विपयिन्दुः शिशोर्मूर्द्धि, सद्धान्त इति सान्ययम् । विन्दुसार इति नाम, गुरुभिन्नस्य निर्ममि ॥ ६ ॥ समाधिगृह्युना चन्द्रगुप्तो रियमगान् क्रमान् । विन्दुसारं न्यपाद् राग्ये, चाणि(ण)स्यो वीयनोगुग्म् ॥ ७ ॥ अशोकश्री(ः)गुप्तो जप्ते, विन्दुसारस्य भूगुजः । क्रमात् सस्मिन् विपेदानेऽशोकश्रीरभय-
गुयः ॥ ८ ॥ गुणालो नाम सत्सुरग(न्यू)नमुतिमानमूत् । कुमारगुप्तो तातोऽगन्, तन्मायुज्ययिनीं पुरीम् ॥ ९ ॥ तेषाल्पारकै रक्ष्यमानो जीवितपरं यशम् । कल्पहुयन् गुणालोऽगूद्, वर्यमानोऽष्टयारिकः ॥ १० ॥ विगमप्रणयोगं तं, शाल्या लेहेऽस्तिगन् स्वयम् । पार्थिनः प्राळतोऽस्तीय, गत् गुणालो अभीयताम् ॥ ११ ॥ सपतीचननी तस्याऽस्तस्राऽऽसीनाऽस्ति भूगुजः । तं हेतुं वीक्ष्य सा दृश्यो, राग्यं मत्सु-
नयेऽस्तियति ॥ १२ ॥ निष्ठीयनाऽऽर्द्रोऽकृतया, साऽऽत्माग्रनदलाक्या । विन्दुं पश्चारास्य मूर्द्धि, पुत्रग्रान्धीयवानिति ॥ १३ ॥ कृत्वा मुद्राऽ-
द्विपं राजा, तमयाचितमेव दि । हेतुं प्रेषीदुज्ययिन्यां, भाग्यं भयति नान्यया ॥ १४ ॥ कुणालः विष्टनामाङ्गं, वं हेतुं वीक्ष्य हर्षभाह । उत्थायाऽऽयाय पालिभ्यां, वयन्दे मूर्द्धि च न्यषान् ॥ १५ ॥ हेतुकाद् वापयामाग, विषण्णं वीक्ष्य हेतुकम् । उद्दस(धु)नयनं तादृह्यारूपं

यद्युन्मथमम् ॥ १६ ॥ कुणालः स्वयमादायानुमानेनाप्यवाचयत् । हेतुमन्वीयतामिति (तु इति), वीक्ष्य वर्णानचिन्तयत् ॥ १७ ॥ तत्ता-
ऽऽप्तालोपठन् कथित, नास्मिन् मौर्यान्वयेऽभवत् । मय्याक्षालोपके वस्तुः, कोऽन्यस्तां पालयिष्यति ? ॥ १८ ॥ कुणालस्तु विचिन्त्यैवं,
तत्रप्रशुशलाकया । अतर्किकं स दृशौ धीरो, द्वाहाकारपरे जने ॥ १९ ॥ तत् स्वरूपमशोकश्रीः, शुत्वाऽऽत्मानं निनिन्द च । हा ! कूटलेखकं
धिक् मामस्मानाऽऽरामसारणिम् ॥ २० ॥ न यौवराज्यमण्डलिकत्वादौ मे सुतोऽधुना । तद् दास्ये यौवने राज्यमिलाशा गुर्व्यभूत् मम
॥ २१ ॥ हा ! दुर्देवेन भग्नाऽऽशा, हताशः किं करोम्ययम् ? । सपत्नीसूतवे भूपो, ददावुज्जयिनीं पुरीम् ॥ २२ ॥ एकं महर्द्धिकं प्राप्तं, कुणा-
लस्य ददौ पुनः । पत्न्यां शरच्छिद्र्यां तस्यान्यदेत्पदेऽद्भुतः सुतः ॥ २३ ॥ वद्धापिकाभ्यो दासीभ्यः, सुतोत्पत्तिं निश्चिन्य सः । वदौ दानं
तदा पारितोषिकं तोषपोषजम् ॥ २४ ॥ सपत्नीमतुराशास्तु, युधा ध्यात्वेति चेत्तसि । कुणालः पाटलीपुत्रमाययौ राज्यलिप्सया ॥ २५ ॥
पुरेऽसौ यत्र यत्रान्धो, जगौ गीतानि सुखरम् । तत्र तत्राऽऽप्ययुः पौरा, गीताऽऽकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥ २६ ॥ नृपः क्षुत्वा जनोत्तया तं, गान्य-
र्वेणावितुम्यरुम् । आहूय जवनीगुतं, गो(गा)पयामास सत्यहम् ॥ २७ ॥ पद्मादिभिः स्वैर्मन्द्रमध्यन्तारैर्यथास्थितम् । कुणालः पद्म-
धन्येन, रागं पूर्ण(न्प)त्रिदं जगौ ॥ २८ ॥ प्रपौत्रश्चन्द्रगुप्तस्य, विन्दुसारस्य नमृकः । एकोऽशोकश्रियः सद्गुर्याचतेऽन्धोऽपि काकिणीम्
॥ २९ ॥ पयप्रवच्यं तं क्षुत्वा, नृपः पप्रच्छ गायतम् । कत्वं ? सोऽप्याह सद्गुप्ते, योऽन्धो लेखादभूत् स्वयम् ॥ ३० ॥ ततोऽपसार्य
जवेन, जवनीमवनीपतिः । उपलब्ध्याऽऽरमतः सद्गुप्तदत्त(शु)ः परिपस्वजे ॥ ३१ ॥ स्वाहमारोप्य भूपालः, स्माह सुष्टो ददाम्यहम् । किं ?
तुभ्यमभ्यधादन्धो, देहि मे देव ! काकिणीम् ॥ ३२ ॥ किं स्वल्पं(ल्प) याचितमिति, राक्षि क्षुवति मन्त्रिणः । प्रोचू राजन् ! कुमारानां, काकिणी
राज्यमुच्यते ॥ ३३ ॥ अशोकश्रीरवगं वत्स !, राज्येनान्धस्य किं तव ? । अन्यसादेव तद् दत्तमपि स्याद् देवदूषितम् ॥ ३४ ॥ अन्योऽ-

कथार्णवा-
ङ्कायां दृष्टौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽशुः ।
आर्यमहा-
गिरि-आर्य-
सुहस्तिस्मृ-
अवन्ती-
सुकुमाल-
महर्षिप्रय-
वक्तव्यता ।
॥ १८६ ॥

भ्यधात् प्रभो ! दिक्षा, वर्धसे(स्व) गौत्रजन्मना । राज्येऽभिचिन्त्यतां सैव, याच्ना मोघा न साधुषु ॥ ३५ ॥ नृपः पप्रच्छ सूनुले, कदोत्पेदे च
(ऽय) ? सोऽयदत् । सम्प्रत्येव ततो राजाऽभं तमानायद द्रुवम् ॥ ३६ ॥ सत्यवाक् स्वल्पमपि, तं दशाहादनन्तरम् । राज्ये न्यवीविशद्
राजाऽऽहूय नान्नेति सम्प्रतिः ॥ ३७ ॥ वयसा विक्रमेणापि, वर्द्धमानोऽथ सम्प्रतिः । क्रमेण साधयामास, भरताढं स दक्षिणम् ॥ ३८ ॥
इतश्च स्थूलभद्रस्य, जिनशासनभारकरो । शिष्यमुख्यौ तदाऽभूतां, महागिरि-सुहस्तिनौ ॥ ३९ ॥ याचनाभिर्नहून् शिष्यान्, निष्पाद्या-
ऽऽर्यमहागिरिः । जिनकल्पस्य व्युच्छेदादपि चक्रे मनोरथम् ॥ ४० ॥ सुहस्तिनेऽन्यदा न्यस्य, गच्छभारं महागिरिः । जिनकल्पं
गच्छनिश्चाऽऽश्रयाऽऽश्रितमशिश्रयत् ॥ ४१ ॥ देशनावारि वपन्तौ, भव्योर्वा चारिदाविब । ईयतुः पाटलीपुत्रं, महागिरि-सुहस्तिनौ
॥ ४२ ॥ वसुभूत्याह्वयः श्रेष्ठी, प्रबोध्याऽऽर्यसुहस्तिना । जीवाजीमादितत्त्वज्ञो, विहितः परमाऽऽर्हतः ॥ ४३ ॥ स्वगन्धून् बोधयत्य-
र्हदधर्मैर्हृदधर्मविद् धनी । नाबुध्यत पर फञ्चिद्, धर्माचायं विनाऽलपयीः ॥ ४४ ॥ आख्यत् सुहस्तिने श्रेष्ठी, ततस्तद्बोधहेतवे ।
नित्यमेव गृहे तस्याऽऽर्यश्चक्रे धर्मदेशनाम् ॥ ४५ ॥ तत्राऽऽगादथ भिक्षायां, जिनकल्पी महागिरिः । पीठदुल्याय सजेहं, वगन्वे तं
सुहरत्यपि ॥ ४६ ॥ अनास्रभिक्षो भगवान्, निर्ययो गेहिगेहवतः । श्रेष्ठपृच्छद् विमो ! कोऽयं यो वग्यो भवतामपि ? ॥ ४७ ॥
सुहरत्याख्यदसौ श्रेष्ठिश्रेष्ठ ! ज्येष्ठो गुरुर्मम । जगद्वचनो महाविद्योऽनवद्याजीविकोद्यमी ॥ ४८ ॥ त्यागार्हभिक्षाभोज्येपोऽन्यथा नित्यमुपो-
षितः । इति खुत्वा(त्या)प्रयोध्यैतान्, सुहस्ती वसति ययौ ॥ ४९ ॥ स्वजनान् श्रेष्ठुवाचैवं, पश्येतापि यदेदुशम् । प्रदर्श्य भक्तं त्यागार्हं,
देयं तद् हि महाफलम् ॥ ५० ॥ देवादागाद् द्वितीयेऽह्नि, भिक्षार्थी तद्गृहे प्रभुः । श्रेष्ठकुविधिना भक्तं, दातुमारेभिरेऽस्य ते ॥ ५१ ॥
अकल्पनीयं तद् शाल्योपयोगेन महागिरिः । निवृत्त्याऽऽगत्य वसति, सुहस्तिनमोऽवदत् ॥ ५२ ॥ कृत्वाऽऽर्यनिपणा महं, कृत्वा

विनयं त्वया । पुनः करिष्ये नेत्युक्त्वा, 'स(तत्-सिध्या दुष्कृतं ददौ ॥ ५३ ॥ इतश्च सम्प्रती राजा, ययावुज्जायिर्नो पुरीम् । जीवन्त-
स्यामिप्रतिमां, नन्दुं सूरिभरावपि ॥ ५४ ॥ रथयात्रामहेऽन्येषु रथस्तस्य पुरान्तरे । अन्वीयमानः सङ्गेनाऽऽचार्योभ्यां चाऽऽदस्त्वलन्
॥ ५५ ॥ आयाते क्रमतो राजकुलद्वारपथे(यं) रथे । गवाक्षस्थो नृपोऽद्राक्षीत्, तत्राऽऽचार्यं सुहस्तिनम् ॥ ५६ ॥ दृष्टः क्वापीदृशः सूरिर्म-
न्मनोमकरान्बुधिः । आगच्छत् मूर्च्छामनुच्छो(न्दुच्छां मूर्च्छां), सम्प्रतिश्चिन्तयन्निति ॥ ५७ ॥ प्रापोपचारैश्चैतन्व्यं, शीतलैर्भृत्यकल्पितैः ।
सम्प्रतिः सम्प्रति कृतार्थवत् प्राग्भवसस्तरत् ॥ ५८ ॥ तं प्राजन्मगुरुं मत्योत्तीर्य वेगाद् गवाक्षतः । सुहस्तिनं नमश्चक्रे, सम्प्रतिर्भक्ति-
गर्भितः ॥ ५९ ॥ पप्रच्छ जिनधर्मस्य, किं फलं ? भगवन् ! वद । सुहरत्याह फलं तस्य, स्वर्गो मोक्षश्च निश्चितम् ॥ ६० ॥ पुनः
पप्रच्छ भूपालः, फलं सामायिकस्य किम् ? । तस्याव्यक्तस्य राज्यादि, फलमित्याह सूरिराद ॥ ६१ ॥ नत्वाच्छोदनिकां कृत्वा, सत्यमेत-
दिति ब्रुवन् । राजोपलक्ष्यध्वं मामित्यपृच्छत् सुहस्तिनम् ॥ ६२ ॥ ज्ञात्वोपयोगतः सूरिरुचे त्वामुपलक्ष्ये । शृणु प्राग्भवमाल्मीयं,
सम्यक् प्रत्ययकारकम् ॥ ६३ ॥ पुरा वयं महानिर्घार्यवर्षैः सहाऽऽगताः । को(कौ)शाम्ब्यां दृढगच्छत्वात्, स्थिताः पृथगुपाश्रये
॥ ६४ ॥ तदा तत्रातिदुर्भिक्षमभूदस्मासु भक्तिमान् । श्रद्धालुर्दातुमारेभे पयोऽन्नादि विशेषतः ॥ ६५ ॥ एकस्य श्रेष्ठिनो मेहे, सिक्षार्थं
साधवोऽविशन् । एकस्तदृष्टगो रङ्गोऽद्राक्षीदाग्रहपूर्वकम् ॥ ६६ ॥ दीयमानं मोदकादि, साधुभ्यो वाञ्छिताधिकम् । दृष्यौ सोऽमी
ध्रुवं धन्या, येषां स्यात् प्रीतिरीदृशी ॥ ६७ ॥ तेषामन्वागतो रङ्गो, ययाचे दीयतां मम । भोजनं साधवोऽवोचन्, वयं न
स्ववशा हि भोः ! ॥ ६८ ॥ गुर्वोद्वावर्त्तिनः किन्तु, ततो द्रमक आगमत् । तैः समं वसतौ सूरि, तदयाचत पूर्ववत् ॥ ६९ ॥
याचिता भगवन् ! मार्गे, वयमप्युपयोऽभ्यधुः । ज्ञातं प्रवचनाधारोऽयं भावीत्युपयोगतः ॥ ७० ॥ अस्माभिरुक्तं रे रङ्ग !, न तद् दीक्षां

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
यौऽशः ।
आर्यमहा-
निरि-आर्य-
सुहस्तिसूरि-
अवन्ती-
सुकुमाल-
महर्षित्रय-
वक्तव्यता ।
॥ १८७ ॥

विना वयम् । ददौ दध्यौ स नो दुःखं, तस्यां(-स्या-)मिष्टान्नलाभतः ॥ ७१ ॥ ततः प्रग्रज्य रद्वोऽसावाकण्ठं सुकुवांस्तथा ।
सुखादुखादुमाहारं, आसोऽप्याप्यति नो यथा ॥ ७२ ॥ तस्यां निव्यशनाजीर्णात्, मृत्या मध्यस्यभावतः । कुणालस्याभवत् सन्नुर्भवा-
नुज्जयिनीपतिः(तेः) ॥ ७३ ॥ इत्युक्त्वा विरते सूरौ, तथेत्युक्त्वा नृपोऽवदत् । तदा प्रव्राजितो न स्यां, कुतस्त्या पदवीदृशी ? ॥ ७४ ॥
प्राजन्मगुरुवत् स्वामिन्निदानीमपि मे गुरुः । तदादिशत किं कुर्वे ?, कृपालुगु(गुं)रुरादिशत् ॥ ७५ ॥ अर्हदधर्मं कुरु क्षमाप !, परत्रेह च
शर्मदम् । ततो व्रतानि सर्वाणि, श्रावकाणां नृपोऽग्रहीत् ॥ ७६ ॥ त्रिखण्डभरतक्षेत्रं, जिनाश्रसादमण्डितम् । आर्यताढ्यं प्रतापाढ्यौ,
दानशौण्डो नृपोऽतनोत् ॥ ७७ ॥ चैत्ययात्रोत्सवोऽन्यसिञ्चके सद्देन ह्ययने । रथयात्रोत्सवश्चापि, विस्तरेण गरीयसा ॥ ७८ ॥ आहूय
सर्वसामन्तानेवं सम्प्रतिरादिशत् । ग्राहयित्वा च सम्यक्त्वं, सर्वसरच्चहितावहम् ॥ ७९ ॥ मदाक्षासारमेवद् हि, भो भोः सामन्त-
पुङ्गवाः ! । कार्यमर्हच्छासनस्योत्सर्पणं मे मुदुर्पणम् ॥ ८० ॥ श्रमणोपासकाः सन्तु, नार्योऽर्थैर्भवदुपितैः । भमाङ्गीकृत्य तत् सर्वं, सर्वेऽगुः
स्वस्वनीधृति ॥ ८१ ॥ रथयात्रोत्सवं तत्रानुयानं कुसुमोत्करैः । रथार्चा चार्चयामासुः सामन्ताः स्वस्वनीधृति ॥ ८२ ॥ दध्यौ सम्प्रति-
रन्येक्षुर्निशीधेऽनार्यभूमिषु । विहारः स्यात् मुनीन्द्राणां, तदाऽऽशा मे फलेप्रहिः ॥ ८३ ॥ ध्यात्वेत्यनार्यदेशेषु, साधुवेपथरात् नरात् ।
प्रेष्यनार्यमनुष्याणामेवं सम्प्रतिरादिशत् ॥ ८४ ॥ दध्वं मे फरमेतेषां, देयं दोषैरदूषितम् । द्विचत्वारिंशता वत्स-पात्र-भक्त-जलादिकम्
॥ ८५ ॥ अध्येतव्यं नमस्कारादीत्यं सन्तोषमेप्यति । अन्यथा सम्प्रतिः कोपमनार्यो ! यास्यति म्रुवम् ॥ ८६ ॥ सम्प्रतिः श्रावकाऽऽ-
चारविज्ञानेवं विधाय तान् । ग्राहाऽऽचार्यमनार्येषु, किं विहरन्ति नर्ययः ? ॥ ८७ ॥ सुहस्ती भगवानाख्यद्, राजंस्तत्र तपस्विनाम् ।
उत्सर्पन्ति न च क्षानादीनि भफाचलाभतः ॥ ८८ ॥ प्रेथैकवेले भगवन् !, साधुन् पश्यन्तु चातुरीम् । इत्याग्रहवशाद् राक्षः, सुहस्ती

प्राहिणोत् सुनीन् ॥ ८९ ॥ द्रमिलान्प्रादिदेशेऽप्यनार्येषु प्रेष्ठ्य साधवः । श्राद्धाऽऽचारं सविचारं, निवृत्त्याऽऽख्यन् सुहस्तिने ॥ ९० ॥
 एवं सम्प्रतिनाऽनार्यदेशेऽप्यपि महात्मनाम् । विहारः कारितः किं किं, न कुर्वुः प्रभविष्णवः ? ॥ ९१ ॥ सरन् प्राग्भवरद्धत्वं, पूर्वोरिषु
 चतुर्वर्षि । श्रीसम्प्रतिः कृपाऽऽज्जन्तो, महासन्त्रानसूत्रयत् ॥ ९२ ॥ तत्रोद्धरति यद् भक्तं, महानसनियोगिनः । तद् विमज्ज्योपादधिरे,
 स्वनिर्वाहचिन्तिपयः ॥ ९३ ॥ कोऽवशिष्टमिहाऽऽदत्ते ? पृष्ठं सम्प्रतिनाऽन्यदा । तेऽप्युचिरे वयं राद्धं, कोशेऽन्नं किं पतत्यपि ? ॥ ९४ ॥ देयं
 भवद्भिः साधुभ्योऽन्नं तद्वक्तुन्-कारितम् । निर्वाहार्थमर्थजातं, दास्ये वः प्राह सम्प्रतिः ॥ ९५ ॥ ततोऽवशिष्टं तद् भक्तं, साधुभ्यस्ते वदुमुदा ।
 पक्वान्न-शालि-दाह्यादि, स्वीचकुः शुद्धमित्यमी ॥ ९६ ॥ वस्त्र-पात्र-तैल-दध्याज्यादिविक्रयकारकान् । तथा कान्दविकान् साधुभक्तः
 सम्प्रतिरादिशत् ॥ ९७ ॥ साधूनामुचितं वस्तु, देयं मूल्यमहं पुनः । दास्ये भवद्भ्योऽवदत् स(वदन-)प्रार्थितं व्यवसायिनः ! ॥ ९८ ॥
 यदुल्ले तत् च साधुभ्यो, दोषयुक्तं विदन्मपि । राजभक्तं सुहस्त्यार्यः, सेहे शिष्यानुरागतः ॥ ९९ ॥ महानिगिरिस्तमाचार्यं, प्राहाऽऽचार्य !
 विदन्मपि । अनेपणीयं राजान्नं, किमादत्से तपस्विभिः ? ॥ १०० ॥ शिष्यरागात् सुहस्त्याख्यद्, यथा राजा तथा प्रजाः । भगवन् !
 यन्नभक्षादि, भक्ष्या ददुरुपासकाः ॥ १०१ ॥ जानन् मायेयमित्यार्यः, कुधाऽवादीत् महानिगिरिः । आः ! ज्ञान्तं पापमाचार्यसत्यं यदस्ति
 किं मुधा ! ॥ १०२ ॥ अतः परं विसम्भोगः, सुहस्तिभ्रावयोः तल्लु । विभिन्नसामाचारित्वाद्, भिन्नोऽध्वा ते समं मया ॥ १०३ ॥
 सुहस्त्यपि मिया वेपमानो वाल इवावदत् । आगो मे क्षम्यतामेकं, करिष्ये नेदृशं पुनः ॥ १०४ ॥ श्रोत्रे महानिगिरिर्दोषः फले ? वीरेण
 यत् पुरा । श्रोक्तं मच्छिष्यसन्ताने स्थूलभद्रात् मुनेः परम् ॥ १०५ ॥ पतत्यर्क्यो साधूनां, सामाचारी भविष्यति । तीर्थप्रवर्तको
 जातौ, तस्याऽऽवां पृष्ठतोऽधुना ॥ १०६ ॥ तद् वीरवचनं तावत्, त्वया सत्यापितं ध्रुवम् । इत्युक्त्वा सम्भोगिकल्पं, स्थापयामास

कथार्णवा-
 द्वायां दृष्टौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे तृती-
 योऽशः ।
 आर्यमहा-
 निगिरि-आर्य-
 सुहस्तिस्तूरि-
 अवन्ती-
 सुकुमाल-
 महर्षित्रय-
 बचन्यता ।
 ॥ १८८ ॥

सूरिराट् ॥ १०७ ॥ जीवन्तस्वामिनो मूर्च्छं, ततो नत्वा महागिरिः । निर्गत्योज्जयिनीपुर्यां, गजेन्द्रपदनाड्यगात् ॥ १०८ ॥ तीर्थे
 तत्रानशनेन, फालं कृत्वा समाधिना । महागिरिगु(र्गु)रुः स्वर्गं, ययौ स्वर्गैरिनिश्रुतः ॥ १०९ ॥ श्रीसम्प्रतिरपि श्राद्धधर्ममाराध्य
 शुद्धयैः । देवीभूतः क्रमात् प्राप्य, सुकुले जन्म सेत्स्यति ॥ ११० ॥ सुहस्तिस्तरित्यत्र, विहृत्योज्जयिनीं पुरीम् । जीवन्तस्वामिप्रतिमां,
 नमस्कर्तुमगात् पुनः ॥ १११ ॥ स्थित्वा तद्वचद्विरुचाने, सूरिः प्रैषीत् मुनिद्वयम् । उपाश्रयार्थं तद् भद्राश्रेष्ठिनीगृहमागमत् ॥ ११२ ॥
 स्वयाह्नकुटी तेभ्यो, भक्षया नत्वाऽर्पिता तथा । सगच्छाः सूरयस्त्वस्तुत्र सन्तोपशालिनः ॥ ११३ ॥ प्रदोषे नलिनीगुल्मालयाध्ययनं
 सुहस्तिभिः । परायर्त्तितुमारेभे, शुभभावाभिवर्द्धकम् ॥ ११४ ॥ अवन्तिसुकुमालाख्यः, पुण्यवान् श्रेष्ठिनीसुतः । स्त्रीभिर्द्वौत्रिंशता
 सप्तभूगृहस्यो ललत्यलम् ॥ ११५ ॥ ददावध्ययने कर्णं, सम्यक् श्रोतुमद(ना)स्ततः । भद्रासूतत उत्तीर्य, वसतिद्वारमाययौ ॥ ११६ ॥
 मयाऽनुभूतं फापीदं, भद्रासूत्रिन्त्यत्रिति । नलिनीगुल्मविमाने, प्राक्स्वस्या(प्राक्स्वा-)वसानमस्मरत् ॥ ११७ ॥ गन्तुं तत्रोत्सुकोऽत्यर्थं,
 गुरून् नत्वाऽथ सोऽवदत् । प्रभोऽहं प्रत्रजिष्यामि, प्रवाजयत मां हृतम् ॥ ११८ ॥ प्राहाऽऽर्यः सुकुमारोऽस्ति, भाद्रेयोऽभिदधे प्रभो ! ।
 सामाचारी चिरं पालयितुं नेशोऽस्मि दुश्चराम् ॥ ११९ ॥ तेन सानशनां दीक्षामादास्वेऽहं समुत्सुकः । सूरिणाऽभाणि बन्धून् स्वांस्तत् पृच्छ
 सुठ(स्वप्न)तकृते ॥ १२० ॥ वेदमैत्र्य तेन ते पृष्टाः, सादरं नानुजक्षिरे । स्वयं केशानिव क्लेशांस्ततोऽसावुदमूलयत् ॥ १२१ ॥ प्रप्रज्यागाद्
 गुरुपान्तमात्तलिङ्गो भवेत् स्वयम् । इति प्रवाजयामास, भद्रापुत्रं सुहस्त्यपि ॥ १२२ ॥ व्रतकष्टं चिरं सोऽमुमसहिष्णुः सुहस्तिनम् ।
 आपृज्यानशनचिकीर्ययौ पितृवनं गुनिः ॥ १२३ ॥ कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तथाबु(-रस्थाडु-)त्सर्गयोगवान् । असृगाश्चा(स्त्रा)वविद्यानि, लिहाना
 तपदान्यथ ॥ १२४ ॥ विवेश जम्बु(म्बु)की कञ्चित्, क्षुत्क्षामा सशिशुस्तदा । पादं तच्छिन्नबोऽपरम् ॥ १२५ ॥

आर्यमहा-
 गिरि-आर्य-
 सुहस्तिस्ति-
 अवन्ती-
 सुकुमाल-
 महर्षित्रय-
 वक्तव्यता ।

मेने तां पादरादिनी, पादसंचाहिकामिव । स मुक्तिर्निश्चलध्यानाधरीकृतसुराचलः ॥ १२६ ॥ चटवदिति तच्चर्म, त्रटत्रटिति ज(जा)ङ्गलम् । भगद्भगिति मेदत्र, फटत्फटिति कीकसम् ॥ १२७ ॥ तत्पादं मक्षयन्ती साऽऽद्ये यामे निरशेषयत् । द्वितीयं हिम्भरूपानि, न पुनः तन्मुनेर्मनः ॥ १२८ ॥ यामे द्वितीये तस्योरु, तृतीये तुन्दमप्यय । तुर्ये यामे विपद्यासौ, नलिनीगुल्ममासदत् ॥ १२९ ॥ रञ्जितैर्निर्मम-
त्वेन, निर्ममे महिमाऽमरेः । तद्भार्यास्तमपश्यन्त्यः, पप्रच्छुर्गौरवाद् गुरुम् ॥ १३० ॥ ज्ञात्वा ज्ञानेन वृत्तान्तं, तस्माऽऽख्यन् सूरयोऽखि-
लम् । पश्यो गरजा शरसंस्तद्वद्, भद्रायै साऽप्यगाद् वनम् ॥ १३१ ॥ दृष्ट्वाऽऽकृष्टं च नैर्ऋत्यां, भद्रा सूनोः कलेवरम् । करोद विलला-
पोयैः, स्वयधूर्भिर्युता प्रगे ॥ १३२ ॥ यत्स ! नालङ्घ्या नेहमेकस्मिन्नपि यासरे । प्रत्रज्य पर्यहार्योत् मां, निर्मोहत्वाद् गुलंश्च किम् ?
॥ १३३ ॥ रात्री भवित्री फल्याणी, काऽपि हा दैव ! कर्हिचित् । या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान् सखीवयिष्यति ॥ १३४ ॥ एवं
विलप्य यदुधा, भद्रा सिप्रानदीतटे । तस्योर्जुदेहिकं चक्रे, क्रन्दन्ती करुणस्वरम् ॥ १३५ ॥ चक्रिरे शङ्खौद्धरणं, तत्प्रियाः छिन्नवाससः ।
मुक्त्वैको गुर्विणी भद्रा, प्राजाजीत् स्वयधूयता ॥ १३६ ॥ गुर्विण्या जातपुत्रेण, पितृमृत्यूपलक्षिते । स्थाने चक्रे महादेवकुलसुतुङ्ग-
तोरणम् ॥ १३७ ॥ तदद्यापि महाकालाख्यमवन्तिविभूषणम् । वर्तते कालदोषेण, मिथ्यादतिभरधिष्ठितम् ॥ १३८ ॥ काले सुहरत्यपि
गुरुर्निजगच्छभारं, न्यस्यान्तिपद्यनुपमश्रुतवारिरासौ । प्रायं विधाय निजकायमयं विहाय, स्वर्लोकमस्तकमणिप्रभुतां प्रपेदे ॥ १३९ ॥
इत्यार्यमहागिरि-सुहरत्यवन्तिसुकुमालमहर्षीणां कथानकम् ॥ [प्रन्याप्तं ७०६५]

अथाऽऽर्यश्यामगुरोर्जयमाविर्भावयन्ति—

निज्जूटा जेण तया, पद्मवणा सद्यभावपन्नवणा । तेवीसइमो पुरिसो, पवरो सो जयउ सामज्जो ॥ १८७ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ
योंऽशः ।
आर्यमहा-
गिरि-आर्य-
सुहस्तिस्सूरि-
अवन्ती-
सुकुमाल-
महर्षिप्रय-
वक्तव्यता ।
आर्य-
श्यामाचार्य-
स्वरूपम् ।
॥ १८९ ॥

व्याख्या—सुगमैव । नवरम्—सर्वभावानां द्वापयित्री 'प्रज्ञापना निर्युद्धा' उपाङ्गग्रन्थः कृत इत्यर्थः । 'त्रयोविंशतितमपुरुषत्वमेवम्—एकादश गौतमाद्या गणधराः "जंबूनामं च कासवं" इति स्थविरावलीसूत्रादितः "वंदिमो हारियं च सामञ्जं" इत्यन्तादयसेयमिति दृष्टाः ॥ १८७ ॥

अथ कालकसूरेर्वचन्यतामाह—

पढमणुओगे कासी, जिण-चक्कि-दसारचरियपुधभवे । कालगसूरी यहुयं, लोगणुओगे निमित्तं च ॥ १८८ ॥

व्याख्या—सुगमैव । नवरम्—'प्रथमानुयोगं' द्वादशाङ्गान्तर्गतशास्त्रविशेषं (पकं) लोकानुयोगरूपं ग्रन्थद्वयं चकार । तत्राऽऽद्ये जिनानां चक्रिणां 'वृषार्हाणां' वासुदेवानां 'चरितानि' पूर्वभयांश्चाकार्षीत्, तत्रैतत् क्षिप्रमित्यर्थः । लोकानुयोगग्रन्थे तु बहुकं निमित्तमुक्त्यामिति ॥ १८८ ॥

अथाऽऽर्यसमुद्रसूरीन्द्रान् दर्शयन्ति—

अज्जसमुद्धगणहरे, दुव्वलिण् घिप्पण् पिहो सवं । सुत्तत्थचरिमपोरिसिसमुट्टिण् तिन्नि किइ(कय)कम्मा ॥ १८९ ॥

व्याख्या—आर्यसमुद्रेण गणधरेण 'दुर्वले' कुक्षे सति सर्वं पृथग् गृह्यते, अयं भावः—ते ह्यत्यन्तं(त)कृशत्वाद् बहुप्रयासादमा अतस्तेषां योग्यं सर्वं भक्त्यानादि पृथग् विहित इत्यर्थः । तथा सूत्रार्थ-चरमपौरुषीतः समुत्थिते च, यस्य अनुकल्याण्यत्र गम्यमानत्वात् त्रीणि कृतकर्माणि क्रियन्त इति शेषः । 'कृतकर्म' विश्रामणादिशुश्रूषा, तत्रैकं यदा गुरवः सूत्रवाचनां कारयित्वा निर्विण्णा उत्तिष्ठन्ति तदा मुनयो वैय्यावृत्तं कुर्वन्ति, द्वितीयम् अर्थकथनपौरुष्यां, तृतीयं चरमपौरुष्यां संसारकलक्षणायामिति ॥ १८९ ॥

आर्य-
श्यामाचार्य-
स्वरूपम् ।

श्रीकालका-
चार्य-
वचन्यता ।

आर्य-
समुद्रसूरी-
वर्णनम् ।

अथाऽऽर्यमङ्गोः स्वरूपमाह—

सद्गुण गति-भङ्गपमुहे दिष्टं त ए गमितस्स । मङ्गुस्स न किहकम्मं, न य वीसुं धिप्पई किंचि ॥ १९० ॥
व्याख्या—मङ्गुसुरेः 'विष्वक्' पृथक् किञ्चित् न गृह्यते, कृत्वकर्मापि न क्रियते, स क्षमदेहत्वात् न कारयति, किं कुर्वतः ? 'गमयतः' ज्ञापयतः, कान् ? गन्त्री-भण्डकप्रमुलान् दृष्टान्तान्, केपां ? आञ्जनान्, किं कुर्वतां ? हे पूज्या ! यूयमपि गुरुवत् पृथग् भक्तादि विश्राम-
णादि [च] कारयत इति वदतां, यथा सुदृढा गन्त्री सुदृढं भाजनं च विशेषसंस्कारं विनाऽपि चलति; नादृढा इत्यर्थः । एतेषां चतुर्णामपि
चरित्रं प्रायः कापि न दृश्यत इत्युपेक्षितम् । यथाश्रुतं यथाज्ञातं समयज्ञैः स्वयमत्रावतार्यम् ॥ १९० ॥

अथ सिंहगिरिगुरोर्गतिमाणमाह—

जाइसरे सीहगिरी, वरसीसा आसि जसिमे चउरो । घणगिरी येरे समिए, वयरे तह अरिहदिन्ने य ॥ १९१ ॥

व्याख्या—गाथार्थः स्पष्टः ॥ १९१ ॥

अथ श्रीभद्रगुप्ति(स्त)गुरुमभिवाद्ये—

सुमिणे पीओ पयपुणपडिगहो जस्स हरिकिसोरेणं । सिरिवयरसमागमणे, तं वंदे भद्गुप्ति(स्त)गुरुं ॥ १९२ ॥

व्याख्या—गाथार्थः कथानकगम्यः । तत्रापि वज्रस्वामिचरित्रान्तर्देशयिष्यते ॥ १९२ ॥

अथाऽऽर्यसमितं नमस्करोति सूत्रकृत्—

कन्ना-चे(चि)न्नंतरदीववासिणो तावसा वि पवइया । जस्साइसयं वहुं, तं समियं वंदिमो समियं ॥ १९३ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
यौऽयः ।
आर्य-
मङ्गुसुरि-
सिंहगिरि-
सुरि-भद्र-
गुप्तसुरि-
स्वरूपम् ।
॥ १९० ॥

व्याख्या—गाथार्थः स्पष्टः ॥ १९३ ॥ भावार्थः कथानरुग्म्यः । तच्चेदम्—

आभीरविपयेऽभूतां कन्या-पूर्णाऽऽल्यनिम्नगे । अन्तराले तयोः केचिद्वात्सुस्तापसर्पयः ॥ १॥ तेज्जेकस्तापसः पादलेपविद्याविशारदः । चक्रे गतागतं नित्यं, स्वलवद् जलवर्त्मना ॥ २ ॥ जलान्तःपादुकाऽऽरूढः, स आयाति पुरान्तरे । जहास श्रावकान् नेदृक्, प्रभावो योऽस्ति शास्त्रे ॥ ३ ॥ इतश्च समिताऽऽचार्याः, श्रीघञ्जस्वामिमातुलाः । विहारयोगात् तत्रैयुर्योगसिद्धा महर्षयः ॥ ४ ॥ तेषां तत्ताप-सोपज्ञां, हास्यमाचल्युरार्हताः । तैः सत्यपि द्युतज्ञाने, तद् ज्ञातं मतिवैभवात् ॥ ५ ॥ आस्तिका ! नास्ति काऽप्यस्य, तपसः शक्तिरित्यवक् । सूरिलेपच्छलाद् विप्रतारयत्येव किन्तु यः ॥ ६ ॥ न चेत् प्रतीतिर्युष्माकं, निमङ्ग्य स्वगृहे तदा । परीक्षार्थं पादशौचं, कार्यमस्य तपस्विनः ॥ ७ ॥ ततः श्रद्धालुनैकेन, स्वगृहेऽसौ निमग्नितः । मुक्त्यर्थं भक्तिः सोऽपि, तत् मेने मुदमुद्वहन् ॥ ८ ॥ भक्तिगर्भे इव श्राद्ध, आया-तस्य तपस्विनः । प्रोचे यो भगवन् ! पादौ, क्षालयामि पयोऽम्युभिः ॥ ९ ॥ ततो नेति द्रुवाणस्याऽऽस्तिकेनास्य तपस्विनः । क्षालितौ पादुका-पादौ, लेपपर्पणपूर्वकम् ॥ १० ॥ तं भक्त्याऽभोजयत् श्राद्धो, विदाश्चक्रे स तापसः । रसवत्या न चाऽऽस्वादं, लेपापगमशङ्कया ॥ ११ ॥ पदोर्लेपलवः कश्चित्, स्यादित्यसत्यसाहसात्, तापसोऽगात् सरित्तीरं, तज्जलोद्ध्वनेच्छया ॥ १२ ॥ कुर्मन् द्रुद्वुडारावं, द्रुढ-त्रिव कमण्डलुः । जलान्तस्तापसः श्रद्धैराकृष्टः कृपया वहिः ॥ १३ ॥ तत्रैयुः श(स)मिताऽऽचार्याः, श्राद्धाऽऽहूता जनैर्घृताः । नयन्त-श्चिक्षिपुर्योगं, शासनोत्सर्पणेच्छवः ॥ १४ ॥ ऊचुश्चोच्चैरेहि पुत्रि !, यामः पारे वयं तव । इत्युक्त्यनन्तरं नथा, मिलितं तत् तटद्वयम् ॥ १५ ॥ तत्राऽऽर्याः सपरीवारस्तथास्त्रीसुवं ययुः । तादृक्प्रभावं दक्षिणां, तापसा विसर्पं दधुः ॥ १६ ॥ ततो मिथ्यात्वमुत्सृज्य,

आर्य-
समितसूरि-
वक्तव्यता ।

श(स)मिताऽऽचार्यसन्निधौ । तापसाः प्रात्रञ्जन् सर्वे, कस्य श्रेयसि नाऽऽदरः ? ॥ १७ ॥ ते ब्रह्मद्वीपवास्तव्या, ब्रह्मद्वीपभिधा इति ।
ध्रमणा जज्ञिरे स्वयं, यदुः श(स)मितसूरयः ॥ १८ ॥ इति श्रीश(स)मिताऽऽचार्यसन्वन्धः (कथा) ॥

अथ श्रीयञ्जस्वामिस्वरूपं प्ररूपयन्ति (कथ्यते)—

चेसमणस्स उ सामाणिओ चुओ घग्गुवरविमाणाओ । जो तुंववणे घणगिरिअब्ज-सुनंदासुओ जाओ ॥ १९४ ॥
व्याख्या—गायार्थः स्पष्टः ॥ १९४ ॥ अत्रापि केयुचित् नवीनाऽऽदर्शेषु पूर्वोक्तार्थकृताः प्रक्षेपल्लपा इमा एकादश गाथा दृश्यन्ते—
तुंववणसन्निवेशओ निगयं उस्सगसमल्लीणं । छम्मासियं छसु जयं, माळइ(य)समन्नियं वंदे ॥ १९५ ॥
जो गुज्झगेहि घालो, निमंतिओ भोयणेण वासंते । निच्छइ विणीयविणओ, तं वयररिसि नमंसांमि ॥ १९६ ॥
उज्जेणीण जो जंभगेहिं आणविलळण थुय(इ)महिओ । अक्खीणमहाणसियं, सीहगिरिपसंसियं वंदे ॥ १९७ ॥
जरस्स अणुन्नाण वायगत्तणे[ण] दसपुरम्मि नयरम्मि । देवेहि कया महिमा, तं पयाणुसारिं नमंसांमि ॥ १९८ ॥
जो कन्नाय धणेण य, निमंतिओ जुधणम्मि गिहिवइणा । नयरम्मि कुसुमनामे, तं वयररिसिं नमंसांमि ॥ १९९ ॥
जेणुद्धरिया विज्जा, आगासगमा महापरिण्णा उ । वंदामि अब्जवयरं, अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०० ॥
भणइ य आहिंविज्जा, जंघुदीवं इमाइ विज्जाए । गंतूण माण(णु)सनगं, विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०१ ॥
भणइ य धारेयवा, न हु दायवा मए इमा विज्जा । अप्पट्ठिया य मणुया होहुंति अओ परं अन्ने ॥ २०२ ॥
माहेसरीइ सेसा पुरीए नीया हुयासणगिहाउ । गयणयलमणुवय(इ)त्ता, वयरेण महाणुभावेणं ॥ २०३ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽश्वः ।

आर्य-
वञ्जस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९१ ॥

जस्सासी वेउधिय-नहगमण-पयाणुसारिल्लीओ । तं वंदे जाइसरं, अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०४ ॥

मूलसूत्रकृतं यम्—

नाण-विणायप्पहाणेहिं पंचहिं सएहिं जो सुविहियाणं । पाओवगओ महप्पा, तमज्जवयरं नमंसामि ॥ २०५ ॥

व्याख्या—सर्वोसामध्वारयः कथानक(कादेव)गम्यः । तत्रेदम्—

अस्यैव जन्मूद्दीपस्य, भरतेऽवन्तिनीयुति । आस्ते तुम्यवनमिति, सन्निवेशनमद्भुतम् ॥ १ ॥ आसीद् धनगिरिरिति, ख्यातस्तत्रा-
स्तिकाग्रणीः । इभ्यपुत्रोऽविशत् कामस्तारुण्येऽप्यस्य नो हृदि ॥२॥ स दानधर्मव्यसनी, ब्रह्मचर्यव्रतैकधीः । इयेप कन्यां नोद्वोढुं, पितृभ्यां
प्रार्थितामपि ॥ ३ ॥ यत्र यत्र कुले कन्यां, तदर्थं याचते पिता । तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा प्राहेदसुबकैः ॥ ४ ॥ हंहो ! अहं प्रहीष्यामि,
चारित्रमचिरादपि । नैव(न च) देया स्वकन्येति, दोषः कथयतो न मे ॥५॥ अयं धनपालस्य सुनन्दाऽस्तीति नन्दना । सोचे धनगिरे-
स्तात !, देया दीक्षार्थिनोऽपि हि ॥६॥ पतिर्धनगिरिर्मेऽस्तु, दिव्यरूपोऽपि नापरः । तन्निर्वन्धाद् ददौ तस्मै, तां ततोऽनिच्छवेऽपि हि ॥७॥
भ्राताऽस्याः स(श)मितो नामाभ्यासे सिंहगिरिर्गुरोः । प्रब्रज्याममहीत् पूर्वं, वैराग्यरसगर्भितः ॥ ८ ॥ ऋतुक्रातां धनगिरिः, सुनन्दा-
मन्यदा प्रियाम् । भोगकर्मोदयाद् भजे, नामुकं क्षीयते हृदः ॥ ९ ॥ इतथाष्टापदस्माभृदारुढेनेन्द्रभूतिना । पुण्डरीक-कण्डरीका-
ध्ययनं धनदाप्रतः ॥ १० ॥ यदुक्तं तस्य सामानिकामरेणावधारितम् । स सुनन्दोदरे देवः, स्वर्गात् च्युत्वाऽवतीर्णयान् ॥ ११ ॥
[युग्मम्] ज्ञात्वा धनगिरिः पत्नीमन्तर्वती रहोऽवदत् । भद्रे ! गर्भः सहायस्ते, भाव्यतः प्रव्रजाम्यहम् ॥ १२ ॥ अनिष्ट एव सम्यन्ध-
स्त्वया सह गमाभवत् । प्रेयसी श्रेयसी मेऽगृह्ण, दीक्षा स्वस्त्यस्तवतः परम् ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वाऽवक्रयकुटीमिव त्यक्त्वाऽधुर्वर्णिनीम् ।

सुनन्दाभाददे दीक्षां, सिंहगिर्यन्त इत्यसौ (इभ्यसूः) ॥ १४ ॥ तपो धनगिरिस्त्रेपे, सहमानः परीपहान् । विनयाद्यैर्गुरोः शिष्यगुणैर-
प्याददे धृतम् ॥ १५ ॥ अजीजनत् सुनन्दाऽपि, नन्दनं नन्दनक्षमा । सुखमिव पूर्णायां, नवमास्यां शुभेऽहनि ॥ १६ ॥ तदुत्पत्तौ
समायाता योषितः सूतिकाधृदे । सुनन्दाप्रीतिपात्राणि, तं बालं प्रत्यदोऽवदन् ॥ १७ ॥ यदि नो ज्ञात ! तातस्ते, प्रात्रजिप्यत् ततोऽ-
पुना । बहुद्रव्यव्ययात् कान्तमकरिष्यत् तयोत्सवम् ॥ १८ ॥ तत् निशम्य शिशुर्द्वेष्ट्यौ, प्रज्ञावान् कर्मलाघवात् । प्राजाजीत् मत्पिता धन्यो,
जल्पन्त्येता द्वि यत् मिथः ॥ १९ ॥ प्राजन्मस्मृतिमासाद्य, सद्यो भवविरागवान् । मनो सुनिजनाऽऽराध्ये, स्तन्यपोऽप्यध्वनि व्यधात्
॥ २० ॥ न तद्व्यत्ययथा माता, मां द्वि ध्यात्वेत्यसौ शिशुः । सिपेवे रोदनाद्वैतं, सदोदनमिवार्भकः ॥ २१ ॥ नोत्सङ्गलालनैर्यत्न-दोला-
भिर्मन्मनोकिभिः । न च क्रीडनकैरभौ, निवृत्तस्त्रीप्ररोदनात् ॥ २२ ॥ रुदतोऽस्यात्यगुर्मासाः, पण्डेवमधिकाधिकम् । सुनन्दा नन्दना-
नन्दं, सद्नेऽप्याससाद् न ॥ २३ ॥ धनगिर्यार्यस(श्च)मितादिभिः शिष्यैर्वृतोऽन्यदा । तस्मिन् सिंहगिरिगुरुः, समागात् सन्निवेशने
॥ २४ ॥ धनगिर्यार्यश(स)मिताबन्वजिह्वतां गुरुम् । सजनाः सन्ति नावत्र, तान् विबन्धयिषावदे ॥ २५ ॥ पृच्छतोरनयोरेवं, शकुनं
लाभपूर्वकम् । वीक्ष्याऽऽख्यद् गुरुरयाऽऽर्यो !, लाभो भावी द्वयोर्महान् ॥ २६ ॥ सधि(चि)त्तं चाऽप्यचित्तं या, परं प्राहं मदाज्ञया ।
इति ध्रुत्वा सुनन्दायाः, सद्ने (आसन्ने) तौ गतौ मुनी ॥ २७ ॥ प्राप्तौ द्वार्येन्यनारीभिः, सुनन्दाया निवेदितौ । ऊचुस्तस्यास्त्र ता भद्रे !,
पत्युर्दर्शय नन्दनम् ॥ २८ ॥ निरानन्दा सुनन्दाऽपि, पत्युर्मूत्वाऽप्रतोऽवदत् । इयन्तं पालितः कालं, बालोऽयमिति कृच्छृतः ॥ २९ ॥
अय प्रव्रजितोऽपि त्वं, गृहाणामुं च पालय(यिः) । तत् श्रुत्वाऽऽह धनगिरिर्मा पश्चात्तापमाप्नुयाः ॥ ३० ॥ कल्याणि ! साध्विजो देहि,
तथा प्रतिमुच्य मे । साक्ष्यादिपूर्वमेतस्मै, वितीर्णस्तनयोऽनया ॥ ३१ ॥ पात्रवन्धे न्यघात् साधुर्निवृत्तौ रोदनादनु । सोऽभौ मुनी तमा-

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
र्योऽशः ।

आर्य-
वज्रस्यामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९२ ॥

दायाऽऽयातौ गुर्वन्तिके द्रुतम् ॥ ३२ ॥ तद्धारेण नमद्वाहुं, दृष्ट्वा घनगिरिं गुरुः । सहस्रोत्थाय हस्ताभ्यां, पात्रबन्धं त(न्धन-)मप्रहीत् ॥ ३३ ॥
वज्रादप्यधिकं भारं, शिशोरालोक्य सूरयः । जगत्प्रसिद्धां श्रीवज्र, इत्याख्यां ददुरुन्मुदः ॥ ३४ ॥ भावी प्रवचनाधारो, नररत्न(त्रिं) पुमानयम् ।
ज्ञात्वाऽऽचार्योऽर्पयामास, साध्वीनां पालनाय तम् ॥ ३५ ॥ शय्यातरकुल(लि) श्राद्धीवर्गस्थाप्यार्यिका ददुः । सौभाग्यभूमि(मिः) सोऽप्येनं, पुत्र-
श्रेष्ठादलालयत् ॥ ३६ ॥ शय्यातरीणां सौभाग्यादङ्गादङ्गान्तरं प्रजन् । हर्षप्रकर्षं नो कल्याः, श्रीवज्रश्चक्षुषोर्ददौ ॥ ३७ ॥ जातिस्मृतिवशाद्
ज्ञातप्राप्तु(शु)क्राप्रप्तु(शु)क्रमः । युमुजे भरु-पानादि, वज्रः शुद्धार्थिसेवितम् ॥ ३८ ॥ उल्लापयन्ति तं नार्यो, मन्मनोह्रापपूर्वकम् ।
संज्ञावान् सोऽपि संज्ञादि, कुर्वन् संज्ञां स्फुटां व्यधात् ॥ ३९ ॥ युग्मजात इव क्रीडन्, शय्यातरसुतैः समम् । प्रीतिपात्रममूद् वज्रो,
विशिष्टरूपचेष्टया ॥ ४० ॥ विशिष्टचेष्टं श्रीवज्रं, सुनन्दा वीक्ष्य सादरम् । शय्यातरीभ्योऽयाचिष्ट, मत्पुत्र इति वादिनी ॥ ४१ ॥ साः
प्रोचुर्न वयं विद्मः, सन्धन्धं मातृ-पुत्रयोः । गुरुणां किन्त्वयं न्यासोऽर्पयामस्तेन ते न हि ॥ ४२ ॥ ततः प्रैक्षिष्ट दूरस्था, सुनन्दा तं पर-
स्ववत् । स्तन्यपानादिना चान्यगृ(णे)हस्था पर्यलालयत् ॥ ४३ ॥ इ(व)तस्त्रिहायणो वज्रो, वर्द्धमानोऽभवत् क्रमात् । अयाऽऽययुर्धनगिरि-
श(स)मिताद्या महर्षयः ॥ ४४ ॥ सुनन्दा चिन्तयन्त्यासीत्, तेष्व(तयाऽऽ)यातेषु साधुषु । प्रहीष्याम्यात्मनः पुत्रं, छलादपि यलादपि ॥ ४५ ॥
मुनीन् सुनन्दाऽयाचिष्ट, सुतं तेऽप्यवदन्निदम् । भद्रे ! न लभ्यते ज्ञातु, स्वदत्तं सर्वसाक्षिकम् ॥ ४६ ॥ स्वयमेव त्वया दत्तः, पुत्रोऽस्मभ्य-
ममार्गितः । यान्ताग्रमिव तं त्यक्त्वाऽऽदातुं किं पुनरिच्छसि ? ॥ ४७ ॥ विवादवशयोरेवं, सुनन्दा-साधुपक्षयोः । जनोऽयादीदमुं न्यायं,
राज्ञेव हि विधास्यति ॥ ४८ ॥ वाम(मे) पार्श्वे सुनन्दाऽस्थान्, श्रीसहो दक्षिणे पुनः(रः) । राक्ष्त्रान्ये ययास्थानं, तादृक्स्थाने हि सद्विधिः
॥ ४९ ॥ राजाऽवोचदमुं न्यायं, यस्याऽऽहूतः शिशुर्व्रजेत् । तस्यैवास्तु सुनन्दायाः पक्षोऽवादीदिदं पुनः ॥ ५० ॥ स्वामिन् ! परिचि-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
यौऽष्टः ।

आर्य-
वज्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९३ ॥

तोऽमीपामर्भस्तेनाऽऽदितो वयम् । आह्वयमीऽनुकम्प्या स्यादेवं राजन् ! जनन्यपि ॥ ५१ ॥ एतो नृपाऽऽज्या माता, भृशक्रीडनकानि
च । भक्ष्यभेदानुपादायाऽऽगत्य वज्रान्त इत्यवक् ॥ ५२ ॥ एहि लाहि सुर्वेतेऽद्या, गजाश्रामी धयी रथाः । भक्ष्यं च मोदकाद्येतेषां च
सुरभक्षिषा ॥ ५३ ॥ यद् रोचते तदादत्स्वोत्सङ्गं वत्स ! ममाऽऽश्रय । निरानन्दां सुनन्दां मां, सानन्दां कर्तुमर्हसि ॥ ५४ ॥ बलिः क्रियेऽ-
हमास्याय, दुर्योग्यवतारणे । सृशामि वक्त्रं वक्त्रेण, तव जीवितसार ! मे ॥ ५५ ॥ इत्यादिचाटुवाक्यानि, भक्ष्यक्रीडनकानि च । नाहं
वज्रमनो भैरुं, शल्यपाता इयाम्यरे ॥ ५६ ॥ दम्भौ ह्यनुपकाराणां, न मातुर्जालु जायते । सुतोऽनृणो यथा कृच्छ्रत्, पूतरोऽपि करीकृतः
॥ ५७ ॥ उपेक्षित्येऽस्मि चेत् सङ्गं, मातुरुत्सङ्गसङ्गमात् । तदा दीर्यतरः स्यात् मे, ससारो दुःखदारुणः ॥ ५८ ॥ भ्रम्रजिष्यति घन्येयं,
माताऽप्येयमुपेक्षिता । इति निश्चित्य स स्थानाद्, ध्यानस्थ इव नाचलत् ॥ ५९ ॥ जनाध्यक्षं सुनन्दायास्ततो रामोदितं हृदः । इतोऽप-
सर नाऽऽप्याति, तवाऽऽहूतः शिशुर्यतः (तिः) ॥ ६० ॥ राज्ञा प्रोक्तो धनगिरिरथाऽऽगत्य शिशुं प्रति । स्वं (स्व) धर्मध्वजमुत्क्षिप्य, प्राहैवं
प्रकटाक्षरम् ॥ ६१ ॥ चेद् व्रतेऽध्यवसायस्ते, वत्साऽऽदत्स्वोत्सृतं तदा । धर्मध्यजं कर्मरजःप्रमार्जनपटुक्रियम् ॥ ६२ ॥ तत् दृष्ट्वा कलम
इयोत्क्षिप्य हस्तमधावत । वज्रो धनगिरेः क्रोडं, बाऽऽकरोद्दार्ढ्यमेव खम् ॥ ६३ ॥ लीलान्जमिव पाणिभ्यां, रजोद्वरणमाददे । शुशुभे तत्करस्थं
तद्, रोमगुच्छ इव श्रियः ॥ ६४ ॥ दम्भौ हवि सुनन्दाऽपि, आतां भर्ता पुर मम । प्राग्वाजीवंधुना सुनुः, कुर्वेऽस्म्येकाकिनी किमु ?
॥ ६५ ॥ प्रम्रजिष्याम्यहमपि, ध्यात्वेति स्वाऽऽश्रयं ययौ । महर्षयोऽपि श्रीवज्रं, लात्वोपाश्रयमाययुः ॥ ६६ ॥ व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं,
वज्रस्तावद्वया अपि । तद्गच्छाचार्यपादान्ते, सुनन्दा प्राप्रजत् क्रमात् ॥ ६७ ॥ परित्राज्याऽऽर्यिकाभ्योऽसावाचार्यैः पुनरायत । पठस्त-
दात्वादेकादशाङ्गीं शृण्वंस्तयाऽप्रहीत् ॥ ६८ ॥ आर्यिकोपाश्रये वज्रः, क्रमाद् जातोऽष्टवर्षिकः । ततो वसतिमानीतः, प्रीति(त)चित्ते-

त्रापिमण्ड-
तप्रकरणे

॥ १९३ ॥

महर्षिभिः ॥ ६९ ॥ सवज्राः सूरयोऽन्येद्युः, प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे । ववर्यं वारिदो मार्गे, ते तथ्युर्यसुमण्डपे ॥ ७० ॥ वज्रं परीक्षितुं
तत्र, तिर्यग्जृम्भकदेवताः । प्राग्जन्मसौहृदयुजो, वणिक्सार्यं विचक्रिरे ॥ ७१ ॥ कचिद् दृयभसंरम्भं, कचिद् शकटपेटकम् । चरदौष्ट-
कमुत्कृष्टं, कचिद् वेसरधूसरम् ॥ ७२ ॥ जयनच्छन्नसद्वस्तु, वृणच्छन्नकृपाणकम् । रास्त्रात्रयुतपात्र(त्री)कं, भोजनव्यापृतार्भकम् ॥ ७३ ॥
मेघेऽयं विरतप्राये, ते तिर्यग्जृम्भ(म्भ)कामराः । न्यमन्नयन्त भिक्षार्थं, सूतीन् वन्दनपूर्वकम् ॥ ७४ ॥ वज्रायाऽऽदिशदा(त्रा)चार्योस्तदर्थे(र्थं)
देवयोगतः । चचाल स तथेत्युक्त्वा, सममन्येन साधुना ॥ ७५ ॥ सा साधुविधिना गच्छंस्त्रसरेणुनिमान् पथि । विलोक्य पततो विन्दून्,
निद्रुतोऽस्त्वलितव्रतः ॥ ७६ ॥ अनात्तभिक्षमायान्तं, वमाहासत निर्जेराः । पुनर्भिक्षाकृते दृष्टिनिद्रुतेत्यादि भाषिणः ॥ ७७ ॥ ततस्तदा-
प्रहाद् वज्रस्तदायासं गतः सुधीः । उपयोगं ददौ भक्ते, द्रव्य-क्षेत्रादिसम्भयम् ॥ ७८ ॥ कूष्माण्डाद्यय यर्योसु, दुर्लभं तदिदं कुतः ? ।
फर्कशं क्षेत्रमेतत् तु (तु), मृदुता केयमन्यसः ? ॥ ७९ ॥ भावोपयोगे दातारः, कीदृक्षा ? मूयुशो न हि । अनिमेषदृशोऽयं तद्, देव-
पिण्डो ह्यसंशयम् ॥ ८० ॥ अकल्पनीयः साधूनां, तद् गच्छाम्यन्तिके गुरोः । अनात्तभिक्षो घ्यात्वेति, सौनन्देयो न्यवर्तत ॥ ८१ ॥
तैः पृष्टः स्पष्टमाचष्ट, भिक्षाऽग्रहणकारणम् । प्रत्यक्षीभूय तेऽप्युचुः, सौनन्देयमिदं मुदा ॥ ८२ ॥ भगवंस्तव प्राग्जन्म सुहृदो जृम्भ-
(म्भ)कामराः । ययं हि त्वत्परीक्षार्थमेतां चकृम कल्पनाम् ॥ ८३ ॥ ततो वैक्रियलब्ध्याख्यां, विद्यां दत्त्वा सुरोत्तमाः । श्रीचञ्चस्वा-
मिने स्वं स्वं स्थानं जग्मुस्तावपि ॥ ८४ ॥ तैरेव निर्जेरैर्व्येष्टमासेऽन्येद्युर्वहिर्गतः । वज्रस्वामी वणिगरूपैर्धृतपूरैर्न्यमन्नयत् ॥ ८५ ॥ देव-
पिण्ड इति प्राग्वत्, नामहीदुपयोगवान् । तैर्नभोगामिनी विद्या, तस्मै तुष्टैरदायि च ॥ ८६ ॥ गच्छान्तर्विहरन् चञ्चः, भावं भावं
मुनेर्मुतात् । लब्ध्या पदानुसारिण्यैकादशाङ्गीं स्थिरां व्यधात् ॥ ८७ ॥ यद् यत् पूर्वगतं वज्रोऽधीयमानं महर्षिभिः । शुश्राव श्रव-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे तृती-
येऽशुः ।

आर्य-
वज्रस्वामि
स्वरूपम् ।

॥ १९४ ॥

णाम्यो तद्, जमाद् ग्रहणाऽप्रहः ॥८८॥ यदा सूर्यार्थपाठार्थे(र्थ), स्वविराः प्रेरयन्त्यसुम् । जानन् गुणगणाऽऽखं, स निद्रालुरिव व्यधात् ॥ ८९ ॥ मध्याह्नेऽन्नेशुराचार्योः, कायचिन्ताकृते ययुः । साधवोऽन्येऽपि भिक्षार्थं, स एकोऽस्यादुपाग्रे ॥ ९० ॥ अवस्थाप्यासिलपर्योणां चेट्टिरामण्डलं क्रमान् । उपविश्यान्तराचार्य इवासौ वाचनां ददौ ॥ ९१ ॥ एकादशाङ्गवाः कस्याश्चित् कस्याश्चित् पूर्वसङ्गतान् । उच्चै-
रालापकान् वज्रः साधुबुद्ध्याऽध्यजीगपत् ॥ ९२ ॥ इतश्च वसतिद्वारमागात् सिंहगिरिगुरुः । श्रुत्वा महमहा(गद्गद्गद्)राखं, तस्य दध्या-
विदं ह्वदि ॥ ९३ ॥ आगताः सद्य एवाद्य, विहृत्य मुनयो ननु । स्वाध्यायं विदधत्युच्चैः, पश्यन्तो वर्त्म मामकम् ॥ ९४ ॥ क्षणं स्थित्वा
विद्वद्भ्यो, सूर्यवज्रविभाषितम् । दध्यौ चाप्येष्ट किं गर्भे एवैकादशाङ्गाद्यसौ ? (एवैकाङ्गाद्यसौ शिशुः ?) ॥९५॥ माऽस्माकं दर्शने लज्जा,
स्याद् ध्यात्वेति गुरुर्हृदि । चक्रे नैवेधिकीमुखैः स्वरेणोपाश्रयाद् बहिः ॥ ९६ ॥ तत् श्रुत्वा सत्वरं वज्रः, पीठादुत्थाय चेट्टिकाः । यथा-
स्थाने मुनोचाऽऽद्यु, मुनीनां मुक्षिमण्डन(ल)म्(नः) ॥९७॥ एत्याऽऽवदे गुरोर्हस्ताद्, दण्डमंही ममार्जं च (सः) । बबन्दे विनयात् पादावासानं
चाप्यदौक्यत् ॥ ९८ ॥ तत्रस्थानां पदौ तेषां, क्षालयामास वारिणा । बबन्दे तीर्थवारीव, वज्रो विनयविक्रलः ॥ ९९ ॥ दध्यौ गुरुर्महा-
पात्रं, नररत्नमयं शिशुः । अविज्ञातो ह्ययस्याया युज्यते नाऽऽस्मदीभवन् ॥ १०० ॥ शिष्यानाख्यत् ततो रात्रावाचार्योऽस्ति प्रयोजनम् ।
अस्माकममुकप्राने, द्वि-ज्य(त्रा)हं तत्र यामि भोः ! ॥१०१॥ विनेया विनयात् प्रोचुर्भगवन् ! योगबाहिनाम् । कश्चिदादिश्यते वाचनाऽऽचार्यः
प्रभुभिः पुनः ॥ १०२ ॥ वज्रो वो वाचनाऽऽचार्य, आचार्य इति तान् जगौ । श्रद्धानास्तथेत्युक्त्वा, तत् सर्वं तेऽनुमेतिरे ॥ १०३ ॥
प्रस्थितेऽय (वु) गुरो शिष्या, गुरुवाक्कृतनिश्चयाः । आचार्यस्येव वज्रस्य, विनयं चक्रेरेऽसिलम् ॥१०४॥ न्यपीदयन् निपद्यायां, वाचना-
प्रहणार्थिनः । उपाविशदसौ तत्र, गुरोर्देश इति स्मरन् ॥ १०५ ॥ प्रातःकृत्य-तनूत्सर्गे-वाचनाऽऽदिप्रयोजनम् । स्थिराभ्यासवशाद् वज्रो,

अपिमण्ड-
सप्रकरणे

॥ १९४ ॥

गुमुत्थूणां क्षणाद् व्यपात् ॥ १०६ ॥ ये स्वल्पमतयस्तेऽपि, सुखेनाऽऽल्लापकादिकम् । वज्रेण सकृदप्युक्तं, जगद्गृहवत्तुवत् ॥ १०७ ॥
 गुरुपान्ते कृताभ्यासा, अपि सूत्रार्थवेदिनः । शृद्धाऽसन्दिग्धतां निन्युर्मुनयस्तं स्वसंशयम् ॥ १०८ ॥ शीघ्रं सूत्रार्थसङ्क्रान्तिकलयाऽतुलयाऽ-
 रितिलः । गच्छो विसिप्पिमये यज्जमुनेर्चञ्जवलेर्गुणेः ॥ १०९ ॥ वाचनाभिरनेकाभिर्योवन्मात्रं महर्षयः । गुर्वन्ते पेटुरप्येकया वज्रान्ते
 तथा ध्रुतम् ॥ ११० ॥ गुरूणां चेद् विलम्बः स्यात्, ध्रुतरुन्धः समाप्यते । हृदीदं साधवो दध्युरयागात् सूरिरन्यदा ॥ १११ ॥ स-
 धज्जाः साधयः सर्वे, सूरिपावान् ययन्दिरे । पत्रच्छुर्वोचनादीनां, निर्वाहोऽभूत् सुखेन वः ? ॥ ११२ ॥ महर्षयोऽभ्यधुर्देय-गुरुपाद-
 प्रसादतः । सोऽभयद् भृशमस्माकमीदृशोऽस्तु सदाऽपि सः ॥ ११३ ॥ सूरीन् व्यजिज्ञपन् शिष्या, भगवन् ! भयदासया । अस्तु नो
 वाचनाऽऽचार्यो, धज्जो वाग्लब्धिवारिधिः ॥ ११४ ॥ आचार्यो जगदुर्वोग्यो[ऽ]नाऽऽचार्यपदवीक्रमे । मुतस्वायं भवभ्रुत्याऽभ्यासात् प्राप्तस्य
 नो गुरोः ॥ ११५ ॥ सन्नेपानुष्ठानरूपोत्सारकल्पे कृते ततः (व) । आचार्यपदवीयोग्यो, भविता भवतामसौ ॥ ११६ ॥ ततस्तं पाठयामास,
 सूरिरर्थयुतं ध्रुतम् । अमहीदुमधीः साक्षिमात्रीकृत्वाप्यसौ गुरुम् ॥ ११७ ॥ गुर्वन्ते हृष्टिवादोऽभूद् (तदभूद्) यायांस्तायानुपाददे(न्त्याददे
 हि सः) । गुरूणामपि सन्देहलेष्टुमुन्नरतामगात् ॥ ११८ ॥ अन्येर्गुर्विहरन्नागात्, सूरिर्दशपुरं पुरम् । दध्यौ चास्ति विशालायामाचार्यो दश-
 पूर्वचित् ॥ ११९ ॥ एकादशाङ्गीपाठोऽप्यलसायन्ते ममर्षयः । तत् फलं दशपूर्वेषां, गृह्यते तैस्तपस्विभिः ? ॥ १२० ॥ हुं ! प्राणं वज्रना-
 भ्रा(मा)ऽऽस्ते मच्छिष्योऽनल्पधीनिधिः । पदानुसारिलब्ध्याऽसौ, प्रदीप्यत्यपरो न ताम् ॥ १२१ ॥ इति ध्यात्वाऽऽदिशत् सूरिः, श्रीचञ्जं
 कार्यकर्मठम् । द्राग् गत्वोज्जयिनीपुर्यां, दश पूर्वोण्यधीन् भोः ! ॥ १२२ ॥ न त्व(नात्रा-)लम्बूण्यवधान्ये, त्वत्सहाध्यायिसाधवः ।
 सन्तु शासनदेव्योऽपि, सौम्य ! सन्निहितास्त्वव ॥ १२३ ॥ प्रमाणमादेश इति, प्रोच्य वज्रो गुरोः पुरः । मुनिद्वययुतोऽपालीदुरिन्दयोज्ज-

यिनीं पुरीम् ॥ १२४ ॥ स्वामं शुभे क्षणेऽद्राधीद, भद्रगुप्तस्तदागमे । पीतः पतद्ब्रह्मः क्षीरपूर्णं आगन्तुकेन यत् ॥ १२५ ॥ प्रातः
शशंमुराचार्योः, शिल्पेभ्यः स्वप्नमात्मनः । तदर्थं विविधं तेऽपि, प्राहुः प्रह्वानुसारतः ॥ १२६ ॥ भद्रगुप्त(सौ) गुरुः स्नाह, न जानीथातिथि-
मुनिः । कश्चिदेष्ट्यति सूत्रार्थं, मत्तः सर्वं स अस्मति ॥ १२७ ॥ अतिवाह्य पुरद्वारे, श्रीवज्रोऽपि हि सर्वरीम् । भद्रगुप्तगुरुपूतं, प्रात-
रागादुपाश्रयम् ॥ १२८ ॥ उल्लासं कलयन्निन्दुदर्शनादन्धिवद् गुरुः । दृष्ट्यौ चाऽऽरोपयाम्यङ्कं, किं वाऽऽलिङ्गामि सस्पृहम् ? ॥ १२९ ॥
प्रसिद्धिसदृशाकारलुमानेन मुनीश्वरः(म्) । [तं] वज्रोऽयमिति निश्चिन्त्येऽमूढलक्षा(क्ष्या) हि सूरयः ॥ १३० ॥ तावत् सूरिपदाम्भोजे, श्रीवज्रो
शृङ्गतां दयौ । गवोत्कण्ठं तमुत्थाप्य(य), हस्ताभ्यां सखजे प्रभुः ॥ १३१ ॥ पप्रच्छुः सूरयः कश्चिद्, विहारोऽभूत् सुखेन ते ? । कश्चिदङ्गं
निरायापं ? , कश्चित् ते कुशली गुरुः ? ॥ १३२ ॥ किमर्थमागतोऽसीहेत्यादिप्रभे कृते मुनिः । प्राह सर्वत्र नो वार्त्तं, युष्मत्पादप्रसा-
दतः ॥ १३३ ॥ किञ्चाभ्येतुं दशपूर्वमागमं युष्मदन्तिकम् । प्रसद्य दीयतां सद्यो, वाचनाभिरियं मम ॥ १३४ ॥ तवत्तं दद्या पूर्वाणि,
भद्रगुप्तोऽप्यजीगपत् । गुरोः क्लेशं विना वज्रोऽप्यग्रहीत् तान्युदग्रधीः ॥ १३५ ॥ य(त)त्र धाव्येतुमारब्धं, तत्रानुज्ञा भवेदिति । सिंहगि-
र्यन्तिके गन्तुं, श्रीवज्रं सूरिरादिशत् ॥ १३६ ॥ गृहीत्वाऽऽगमसर्वस्वः, श्रीवज्रो दशपूर्वभृत् । सूर्योद्देशाद् दशपुरमाययौ गुर्वधिष्ठितम्
॥ १३७ ॥ अनुज्ञाऽवसरे तत्र, तिर्यग्गुम्भ(म्भि)कनिर्जैः । गुण्यष्टादिना चक्रे, पूर्वप्रीला महामहः ॥ १३८ ॥ सिंहगिर्याचार्यवर्यो,
वज्रे न्यस्य गणं ततः । समाधिना शुभघ्यानाद्, विषय त्रिदशोऽभवत् ॥ १३९ ॥ पुनानञ्चरणन्यासैः, श्रीवज्रोऽप्यवनीतलम् । विजहार
हृत्क्षेत्रस्त्रैलोक्योच्चैर्गुणैः ॥ १४० ॥ इतश्च पाटलीपुत्रे, घना(न्या)ख्यश्रेष्ठिनः सुता । रूपेण रुक्मिणीवान्या रुक्मिण्याख्याऽस्ति कन्यका
॥ १४१ ॥ श्रेष्ठिनो यानशालयां, तस्य तथ्युर्वहुश्रुताः । श्रीवज्रगच्छवासिन्यस्त्रपस्त्रिन्यः त्रियापराः ॥ १४२ ॥ अहो ! रूपमहो ! तेज-

रुथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽश्वः ।

आर्य-
वज्रस्त्रासि-
स्वरूपम् ।

॥ १९५ ॥

आहो ! आवण्यमस्तुतम् । एवं ध्वजस्य कुर्वन्ति, प्रलहं सा गुणस्तवम् ॥ १४३ ॥ ततो जातानुरागाऽस्मिन्, रुक्मिण्युद्भिन्नकण्टका ।
वज्राऽऽचार्यं पतीयन्ती, प्रतिज्ञामकरोदिसाम् ॥ १४४ ॥ श्रीवज्रो यदि मे भर्ता, मोक्षये भोगानहं तदा । नान्यथा तं मनोऽमीष्टं, विना
किं तेर्निरर्थकैः ? ॥ १४५ ॥ वरणार्थमयैतस्या, ये केचित् पुनराययुः । मुत्तमोदनतस्तांस्तान्, रुक्मिणी प्रत्यपेयत् ॥ १४६ ॥ वज्रं
प्रव्रजितं मुग्धे !, युयुयसि कथं दृथा ? । वीतरागं निरारम्भं, साध्यस्त्वामिवमूर्खिरे ॥ १४७ ॥ साऽप्युपे भगवत्यश्वेद्, वज्रः प्रव्रजित-
स्त्वा । प्रव्रजिष्याम्यहमपि, या गतिस्तस्य सैव मे ॥ १४८ ॥ इत्थञ्च विहरन्नागतं, पाटलीपुत्रपत्तनम् । भीवज्रः सपरीवारः, परोपकृति-
कर्मठः ॥ १४९ ॥ धृत्वाऽऽयान्तं नरेन्द्रस्तं, नमस्कृत्यमुपागमत् । महद्भ्योऽप्यलि साधूञ्च, वृन्दीभूतान् ददर्शे च (सः) ॥ १५० ॥ सर्वेऽपि
सुभगाकाराः, सर्वेऽपि प्रिययाविनः । श्रुतिमन्तञ्च सर्वेऽपि, सर्वे कारुण्यसिन्धवः ॥ १५१ ॥ वज्राऽऽचार्यः क एतेषां ?, चिन्तयन्निति
चेतसा । पप्रच्छ पार्थिवः साधून्, श्रीवज्रोऽस्ति भयान् किमु ? ॥ १५२ ॥ तेऽप्युचुर्मुनयो राजन् !, न कथं वज्रसूरयः । परमन्तिप-
दलोपामशेषोऽऽगमवेदिनाम् ॥ १५३ ॥ विद्धि तारासिवाऽऽदित्यं, वज्राचार्यं नृपात्र तम् । अत्रान्तरे नृपोऽद्राक्षीद्, वज्राऽऽयं तेजसां
चयम् ॥ १५४ ॥ अन्तर्बणं तस्मिंश्चांसं, तं समासीनमासने । तेषामचर्चयद् यक्षकर्मसूत्रणो नृपः ॥ १५५ ॥ नत्वाऽऽसीने ययास्याने
प्राप्तिं पाऽऽरब्धयान् प्रभुः । अज्ञानभयान्तदीपाभां, देसनां पेशलोकिभिः ॥ १५६ ॥ क्षीराश्रवलब्धनिधेर्वज्रस्माऽऽकण्ठ्यं देशनान् ।
परमागासदत् प्रीतिं, पार्थियो धूमयन् शिरः ॥ १५७ ॥ ततो नत्वा गुणं प्रीत्याऽन्तःपुरान्तर्वर्णोऽविसत् । तदमे वर्णयामास, श्रीवज्र-
स्वामिनो गुणान् ॥ १५८ ॥ प्रियाः ! प्रियावहो दृष्टिदृष्टोऽपि हि भवेत् नृणाम् । स मया वन्दितो वज्रस्वामी पाऽऽर्त्तणिता गिरः
॥ १५९ ॥ तद् यात यूयमप्येनं, नमस्कृत्यं प्रभुं हुतम् । अवस्थानं न चैकत्र, यदुद्यतविहारिणाम् ॥ १६० ॥ ता विवन्दिष्वः पूर्वमेवाऽऽसन्

प्रेरिताः पुनः । राज्ञा तत् क्षुधितस्यैव मिष्टान्नं निमग्नम् ॥ १६१ ॥ ततो राज्ञाऽऽज्ञया राज्ञोऽधिकृतः शिविकोत्तमाः (म्) । मनःपवन-
धेनेन ययुर्वेद्याद्वितं वनम् ॥ १६२ ॥ ध्यायन्ती योगिनीयाऽऽत्मतत्त्वं रुक्मिण्यभूत् सदा । तदा श्रीवज्रमायातं, शुत्वा तातमदोऽवदत्
॥ १६३ ॥ तात ! वज्रकुमाराय, देहि मां पुनरन्यथा । प्राणांस्त्यक्त्यामि बहुयादौ, प्रावरेखेव गीरियम् ॥ १६४ ॥ त्यक्त्वा कुलीनक-
न्याऽहो, लज्जां तात ! प्रीतिं यत् । तत् तस्य सद्यः प्रस्थानशङ्कैव हि निबन्धनम् ॥ १६५ ॥ तस्याः श्रेष्ठीति निबन्धाद्, धनकोट्या
समं कनीम् । विवाहयोग्यनेपथ्यामनैपीद् वज्रसन्निधौ ॥ १६६ ॥ आचष्ट स्पष्टवाक् श्रेष्ठी, श्रीवज्रं भगवान्निमाम् । कन्यां स्वयंवराऽऽ-
यातां, कृतार्थं करग्रहात् ॥ १६७ ॥ तस्यो सङ्ख्येय रूपं स्वं, तदिनाद् हस्तने दिने । भगवान् नगरक्षोभशङ्कायं प्राकृताऽऽकृतिः
॥ १६८ ॥ जनाः प्रोचुः प्रमोर्बाणी, यादृशी तादृशी पुनः । आकृतिः स्यात् तदा स्वर्णं, सुगन्धं विध्वज्जम् ॥ १६९ ॥ ज्ञात्वा
ज्ञानेन तद्भावं, चक्रे वैक्रियशक्तिः । सहस्रपत्रमम्भोजं, वज्रः पद्मानुजोपमम् ॥ १७० ॥ तस्योपर्योत्तमो रूपं, कृत्वा स्वाभाविकं
प्रभुः । उपाविशद् जनो वीक्ष्य, विस्मयादिदमूचिवात् ॥ १७१ ॥ अहो ! (दः) स्वाभाविकं रूपं, केनचिद् हेतुना तु (तु) तत् । सूरिणा
ह्यः कृतमहो !, शक्तिरेषां गरीयसी ॥ १७२ ॥ राज्ञा ग्राह्यं प्रमोर्लब्धिर्येषुरूपनिर्मितौ । रूपं निरूपयन् श्रेष्ठी, स्वकन्यामप्यवर्णयत्
॥ १७३ ॥ प्रमुणा सर्वलोकानां, तदानीं देशनाऽर्पिता । तदर्धो नालगात् श्रेष्ठचित्ते लेपवदन्धरे ॥ १७४ ॥ श्रेष्ठ्याद् कामराकारस्त्वं ?
केयं मर्त्यकीटिका ? । तथाऽप्याग्रहोऽस्माकमुद्वेगां कनीं मम ॥ १७५ ॥ द्रव्यकोटि(टी)रिमास्तुभ्यं, दास्यामि करमोक्षणे(चने) । इत्यर्थ-
लोभवाक्येऽपि, न प्रमोर्लुभत् मनः ॥ १७६ ॥ प्रत्युत ग्राह्यं भोः श्रेष्ठिन् !, विषया विषयनिमाः । आपावमधुराः काले, प्रेत्यात्रापि
च दुःसदाः ॥ १७७ ॥ तीयानुरागिणी कन्या, मय्येवं(यीयं) यदि वर्त्तेत । स्वीकरोतु तदा दीक्षमेकान्तसुखदायिनीम् ॥ १७८ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे तृती-
योऽङ्गः ।

आर्य-
वज्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९६ ॥

तत् श्रुत्वा लघुकर्मत्वात्, प्रबुद्धा रुक्मिणी ततः । प्राग्ग्रीडं वज्र एवैको, मम स्वामीति वादिनी ॥ १७९ ॥ अहो ! निर्लोभताऽमीयां,
फन्यायां विभवेषु च । इत्युक्त्वा बहवो लोका, जगद्धर्ममार्हतम् ॥ १८० ॥ आचाराङ्गस्थितमहापरिज्ञाऽध्ययनात् प्रभुः । पदानुसा-
रिखब्धोद्धार विद्यां खगामिनीम् ॥ १८१ ॥ ततो यभाण सूरीन्द्रो, ममोच्चैर्विद्ययाऽनया । जम्बूद्वीप(पाट)भ्रमणेऽस्ति, शक्तिरामानु-
पोत्तरम् ॥ १८२ ॥ धार्यो मयैव विद्येयं, दातव्याऽत्र न कस्यचित् । अल्पद्वेयोऽल्पसत्त्वाच्च, भाविनो मनुजा यतः ॥ १८३ ॥ प्राचीतः
प्रभुरन्येऽनुरत्तरस्यां गतो दिशि । तदा तत्रामयद् रौद्रं, दुर्भिक्षं भिक्षुदुःखम् ॥ १८४ ॥ तदनोदरि(र)तां चकुर्जेना मुनियदन्वहम् ।
संयमिरेऽतिरङ्गत्वात्, सत्रशाला अपीर्णैः ॥ १८५ ॥ स्फोटं स्फोटं स्फुटं रङ्गा, वधिभाग्डानि, चत्तरे । लिलिङ्गस्तकपालार्थं, कुर्कुटा इव
तद् वधि ॥ १८६ ॥ अप्याच्छिद्य कराद् यूनां, भक्ष(क्ष्य)वस्तूनि सत्रसुः, क्षुत्क्षामकुश्रयः साक्षाद् राक्षसा इव रङ्गकाः ॥ १८७ ॥
एत्य श्रद्धालवोऽप्युच्चैर्भिक्षादोषानदर्शयन् । भक्तलोभेन दग्धेन, साधुष्वप्यतिथिस्वहो ! ॥ १८८ ॥ एवमेकान्तधान्यैकध्याने जाते जनेऽ-
स्तिले । सहो व्यजिह्वपद् वज्रस्यामिनं विनयाद् गुरुम् ॥ १८९ ॥ निस्तारय कृपासारास्मानत्राऽऽपत्ययोनिधेः । सङ्गे प्रयुक्ता विद्याऽपि,
न दोषाय महात्मनाम्(नः) ॥ १९० ॥ ततः कृपाऽर्णवो वज्रो, विचक्रे विद्ययाऽऽत्मनः । पटं विस्तीर्णमास्तीर्णं, चक्रिणश्चर्मरत्नवत्
॥ १९१ ॥ तत्र वज्राऽऽक्षया सहोऽध्याखरोद्धारितलोऽर्दितः । पोते धणिकृष्णार्थं इद्योत्पपात स पटोऽम्बरे ॥ १९२ ॥ इतश्च दत्तनामाऽऽ-
सीन्, सूरैः शय्यातराग्रणीः । जलार्थं स गतोऽद्राक्षीत्, सद्याऽऽयातस्तद(म)म्बरे ॥ १९३ ॥ प्रत्युत्पन्नमतिर्दत्तः, केशानुत्तराय चाभ्यधात् ।
वच्रं शय्यातरः प्राक् तेऽधुना साधर्मिकोऽप्यहम् ॥ १९४ ॥ तत् मां निस्तारयामुष्माद्, व्यसनाद् गुरुराडपि । उच्चैर्निशान्य तद्वाचं,
सद्गार्थममुमगत् ॥ १९५ ॥ ‘धे साधर्मिकवात्सल्ये, स्वाध्याये संयमेऽपि च । तीर्थप्रभावनायां चोद्युक्तांस्तारयेत् मुनिः ॥ १९६ ॥’

ततो वज्रपिणा दत्तः, पटेऽध्वरोपि धीमता । चचाल स पटो व्योम्नि, वातोत्थितार्कतूलवत् ॥ १९७ ॥ भगवान् सह सङ्गेनापश्यद् व्योम्नि पटस्थितः । करामलकवत् क्षोणीं, समुद्राद्रि-दुमाकुलाम् ॥ १९८ ॥ व्यन्तरेरर्च्यमानोऽसौ, दत्तार्घ्यः स्वे(र)चरामरैः । विद्याधरैर्वर्ण्यमानो, भस्मिप्रहैः पटस्थितः ॥ १९९ ॥ नित्यानित्यानि चैत्यानि, बन्दमानो नमोऽध्वनि । पटेन वायुवेगेन, पुरीं नामाऽऽसदत् पुरीम् ॥ २०० ॥ [युगम्] तस्यां मुमिक्षमेवासीद् धान्याढ्यायां सदा तदा । आद्वान् बिनाऽस्थिलो लोको, बौद्धभक्तो नृपादिकः ॥ २०१ ॥ कुर्वन्ति स्पन्देया आद्वौ बौद्धाश्चान्योन्यमर्हणां (वराम्) । स्वतीर्थस्य पुष्पायैर्जैस्ते जिविरे पुनः ॥ २०२ ॥ पूजोपकरणं यद् यत्, पुरान्तर्ददृशुर्दृष्ट्वा । बहुमूल्यापणात् आद्वालात् तद् जगृहुरद्भुतम् ॥ २०३ ॥ आसीत् चैलेषु जैनानां, पुष्पाधैरर्हतोऽ(द्भुता-)र्हणा । न तथा बौद्धचैलेषु, स्वल्प-द्रव्यव्ययादसौ ॥ २०४ ॥ द्विगैर्धौर्द्धिस्ततो बौद्धभक्तं विज्ञप्य पार्थिवम् । पुष्पाणि पुष्पलाविभ्यो, निषिद्धानि जिनालये ॥ २०५ ॥ इत-
श्चोपस्थिते पर्युपणापर्वण्यतुरुक्रात् । सङ्घो दीनाननो वज्रमेवमेव व्यजिज्ञपत् ॥ २०६ ॥ सृष्टिः क्षुते रवेरेव, प्रनष्टे भगवन् ! भवेत् । तद्विदानीमयं सङ्घः, सन्तप्तत्त्वामुपस्थितः ॥ २०७ ॥ पूर्वापेन निषिद्धानि, पुष्पाणि जिनसद्वनि । तैर्विना स्यात् कथं पूजाऽर्हद्विम्बानां प्रमोददा ? ॥ २०८ ॥ बहुमूल्यापणेनापि, प्राप्यन्ते कुसुमानि न । राजाऽऽदेशाद् यतो राज्ञामाज्ञां कोऽपि न लङ्घते ॥ २०९ ॥ तुलसी-वर्धरेः(टी)पत्रैः, पूज्यन्ते ग्रामयध्ववत् । विम्बानि हा ! धिगस्माकं, जीवितेन घनेन किम् ? ॥ २१० ॥ अङ्गुलीभिर्गणयतां, दिनानां दिनमा-गतम् । एतत् पर्युपणापर्वोभिधमस्माकमीप्सितम् ॥ २११ ॥ तत्रापि यतिवद् भावपूर्वैव चेद् विधीयते । पुष्पाभावात् ततो बौद्धैर्जिता एते मृता इव ॥ २१२ ॥ त्वयि सत्यपि यूयेते, बौद्धैर्यदि जिता अमी । ईदृशैस्त्वर्हि सिद्धस्य, कुलं श्रमिरभिद्रुतम् ॥ २१३ ॥ तत् क्षुत्वाऽऽस्यत् प्रसुः आद्वः !, समाश्रयित साम्प्रतम् । यतिष्येऽहं तथा तेजोवृद्धिर्वा भविता यथा ॥ २१४ ॥ तानित्याश्वस्य भगवानु-

कथाणवि-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽश्वः ।

आर्य-
वज्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९७ ॥

त्पपात सुपर्णवद् । न्योत्रि क्षणार्द्धमात्रेणाऽऽप च मोहेश्वरीं पुरीम् ॥२१५॥ हुताशनस्य देवस्योपवने तत्र च प्रभोः । पितुर्मित्रं तडि-
ताल्यः, समस्त्युद्यानपालकः ॥ २१६ ॥ अनभ्रवृष्टिवद् वज्रमागतं वीक्ष्य हर्षमाक् । स प्राहेयं सिधिर्यन्वा, यत्राऽऽयातोऽतिथिर्भवान्
॥२१७॥ ऋताऽऽर्योः ! केन कार्येण, जनोऽयं पावनीकृतः ? । प्रभुः ग्राह स्म सङ्कार्ये, पुर्णैर्मेऽस्ति प्रयोजनम् ॥२१८॥ तडिताऽऽरामिकः
प्रोचै, स्वाभिप्रेतपवने मम । पुष्पविंशतिलक्षायुचरन्ति प्रत्यहं प्रगे । वज्रोऽवच्छ तानि सर्वाणि, पुष्पाणि प्रगुणीकुरु ॥२१९॥ आदास्यन्ते-
ऽप्रतो गत्वा, प्रत्यावृत्तैस्ततः पुनः ॥२२०॥ उत्पपात पुनर्वज्र, इत्युक्त्वा न्योत्रि वायुवत् । गङ्गा-सिन्धुजला(स्या)नाऽऽसक्तस्वर्नायसिन्धुरम्
॥ २२१ ॥ प्रारब्धकिन्नरीनीतस्तन्मिमतैणकदम्बकम् । अक्षुद्रः क्षुद्र-हिमवद्वगिरिं प्राप क्षणार्द्धतः ॥ २२२ ॥ [युगम्] तत्र सहस्रपत्रा-
दैरब्जभेदैरधिष्ठितम् । दृशोर्ददर्श पीयूषकुण्डं पद्महृदं प्रभुः ॥ २२३ ॥ तस्यान्तरेऽस्ति श्रीदेवीसद्य पद्मगणाङ्कितम् । गायद्देवाङ्गना-
पुन्दमुत्तरीकृतदिङ्बुलम् ॥ २२४ ॥ अवचित्यैकमम्भोजं, तदा देवार्चनाकृते । यान्ती वज्रपिर्मैक्षिष्ट, श्रीदेवी देववागृहम् ॥ २२५ ॥ सा
वज्राङ्गीन् नमस्कृत्य, ग्राह पादावधारिताः । प्रयोजनेन केनापि, किं वाऽर्हन्नीयरेच्छया ? ॥२२६॥ कार्यमादिशतेत्युक्ते, वज्रोऽवाधीत् कर-
स्थितम् । मसार्पयैतदम्भोजं, मन्मनोऽम्भोजभास्करम् ॥ २२७ ॥ श्रीदेवी स्नाह भगवन्निदं किं स्वल्पमर्थितम् ? । आनयाम्यस्मि पुष्पाणि,
शक्रोपवनजान्यपि ॥ २२८ ॥ भक्त्या ववन्दे तद् दत्त्वा, श्रीदेवी प्रभुरप्यथ । हुताशनसुरोद्यानमुत्पत्यागाद् विहायसि ॥ २२९ ॥
विचक्रे विद्यया तत्र, विमानं पालकोपमम् । विंशतिपुष्पलक्षणि, चिक्षेपाक्षेपतः प्रभुः ॥ २३० ॥ ततः सस्मार वज्रपिः, तिर्यग्जृम्भ-
(म्भि)कनाकिनः । तेऽप्याययुः स्थितमात्रा, मात्राऽऽहूता इवार्भकाः ॥२३१॥ श्रीदेवीदत्तपद्मस्याधस्तात् छत्राऽऽकृतेः प्रभुः । पार्श्वे निक्षिप्य
पुष्पाणि, तद्वयानेनाम्बरेऽचलत् ॥ २३२ ॥ यानाधिरूढाः सञ्चेलुः, ते तिर्यग्जृम्भ(म्भि)कामराः । वादित्र-नृत्य-गीता(गीत-नृत्या)दि

कुर्वन्तः प्रमुष्टुतः ॥ २३३ ॥ आगात् निमेषमात्रेण, पुरीं नाम पुरीं प्रभुः । जनानां दर्शयन् यानैः, शरदभ्रमक्रमम् ॥ २३४ ॥ वौद्धाः प्रोचु-
र्योत्सव्या, महिमा वौद्धशासने । तद्भक्तिं कर्तुमायान्ति, यदेतेऽहो ! सुरा अपि ॥ २३५ ॥ अपाकपाटकमि(इ)व, वौद्धाऽऽयतनसञ्चयम् ।
त्यस्त्या यज्जर्णिगयातोऽर्द्धशैले देवसेवितः ॥ २३६ ॥ तत्र देवैः कृतामर्चा, मयीर्घोताऽऽनना इव । वौद्धा वीक्ष्यावदन्नर्द्धदर्शने महिमा महान्
॥ २३७ ॥ अर्द्धशैले कृतामर्चा, दिव्यामालोस्य पार्थियः । सप्रजः श्रावको(जोऽप्यार्हत्तो)जह्ने, वौद्धधर्मं विहाय तम् ॥ २३८ ॥ ततश्च विहर-
न्नागाद्, यज्जर्णिर्दिक्षिणापयम् । इवार्कः कर्कसङ्गान्तो, स्वपदै रोदसीं स्पृशन् ॥ २३९ ॥ तत्रत्यस्तं जनो वीक्ष्य, देशनावारिवारिदम् । केकीव
हर्षभागूजह्ने, स्मरंस्तांस्तान् गुणान् गुरोः ॥ २४० ॥ यज्जर्णेश्चान्यदा जह्ने, श्रेष्ठमवाधाऽतिदुस्सहा । कञ्चनाऽऽनेतुमादिक्षत्, महर्षिं वि(-र्षिर्वि-)
श्वमेपजम् ॥ २४१ ॥ विहृत्य तेन तत् तेषां, वृत्तं मुस्ताऽऽनु चाऽऽनने । क्षेप्त्यामीत्येव निश्चित्य, कर्णोपरि न्यधात् तदा ॥ २४२ ॥ स्वाध्याय-
ध्यानव्यग्रस्य, विस्मृत्य तद्गदाद् विभोः । प्रायो हि-त्रिविधाहारप्रत्याख्यानं यतेर्यतः ॥ २४३ ॥ प्रत्युपेक्ष्यतः कायं, सुखवस्त्रिकया प्रभोः ।
च(स्व)दत्तकृत्यापतत् शुण्ठी, सन्ध्याऽऽवश्यककर्मणि ॥ २४४ ॥ वज्रस्तां पतितां वीक्ष्य, दृश्यो धिक् मे प्रमादताम् । तयाऽफलकं
चारित्र्यं, न त्यात् स्वत्यार्थसाधकम् ॥ २४५ ॥ त्यागाय तस्यास्तद् देहत्यागं कुर्मोऽधुना वयम् । दुर्भिक्षमभवद् रौद्रं, सर्वतो ह्यादशाब्दिकम्
॥ २४६ ॥ इति निश्चित्य वज्रर्षिः, धृताकूपारणराम् । स्वशिष्यं वज्रसेनाख्यमादिक्षदिति सौष्ठवम् ॥ २४७ ॥ वत्स ! यत्राऽऽपुया भिक्षां,
लक्षमूल्यौदनोद्भवाम् । तदिनादवबुध्येथाः, सुभिक्षमुपसि स्फुटम् ॥ २४८ ॥ इत्यादिश्य तमन्यत्र, विहर्तुं प्रभुरादिशत् । मामाऽऽकर-पुरा-
प्रण्यां, पदैः पस्पशं सोऽपि गाम् ॥ २४९ ॥ वज्रान्ते वर्चिनो भिक्षां, लेभिर- न महर्षयः । गृहे गृहे भ्रमन्तोऽपि, कूटाकूटोत्तरच्छ-
टात् ॥ २५० ॥ अनन्याजीविकोपाया, वुमुश्चाशामकुक्षयः । विद्याहृतं च ते(वज्रविद्याहृतं) सर्वे, देवपिण्डममुञ्चत ॥ २५१ ॥ भोक्तव्यो

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
यौऽशः ।

आर्य-
वज्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९८ ॥

द्वादशान्द्वानि, देवपिण्डो महर्षयः ! । वज्रः स्याद् महादोषदूषितोऽप्यहंदागमे ॥ २५२ ॥ तत् चेद् वः संयमे कार्यं, तत् तत्त्यागं विदध्मेहे । इत्युक्त्वास्तेऽन्यधुर्ममतयो यतयोऽप्यदः ॥ २५३ ॥ तेन पिण्डेन पिण्डेन, व्रतविषुवकारिणा । किं कार्यं तत् प्रसीदाऽऽर्य !, यत् त्याजामो द्वयं वयम् ॥ २५४ ॥ ततः सर्वान् सुनीछात्वा, वज्राऽऽचार्याः प्रतस्थिरे । कापि ग्रामे प्रतायैकं, क्षुल्लं चाऽऽरुरुर्गिरिम् ॥ २५५ ॥ क्षुल्लोऽप्यक्षुल्लधीर्दध्यौ, भूवं माऽप्रीतिरुद् गुरोः । दृष्ट इत्यचलस्याधः स्थितोऽनशनकर्मणा ॥ २५६ ॥ मध्याहाकोम्रकिरेरतितप्ते शिला-
तले । विलीनो नवनीतस्य, पिण्डवत् क्षुल्लकः क्षणान् ॥ २५७ ॥ तस्मिन् देवाङ्गनानेनपद्मभृद्भस्वमीयुषि । एत्योन्मुदः सुराब्जकुरहर्णां तस्य धर्मनः ॥ २५८ ॥ पप्रच्छ वज्रभृषयोऽवतरन्त्यत्र किं सुराः ? । सोऽप्यूचे साधितं तेन, स्वकार्यं क्षुल्लकर्षिणा ॥ २५९ ॥ महिमां कर्तुमायान्ति, व्योम्नोऽस्य तदमी सुराः । तत् क्षुत्वा मुनयो दध्युः, स्वार्थोऽर्भेणापि साधितः ॥ २६० ॥ तद् वयं साधयामः किं, न स्वायं दृढसाधयः ? । ध्यात्वेति तस्युः संवेगवेगवन्तोऽखिलर्षयः ॥ २६१ ॥ अय तद्विर्यधिष्ठात्री, मिथ्यादृग् देवता मुनीन् । वीक्ष्य क्षोभार्थमाचख्यौ, भयतामस्य पारणम् ॥ २६२ ॥ तद् गृहीत सिताक्षोदमोदकादीन् ममाऽऽप्रहात् । तत् क्षुत्वा दध्युर्ऋषयोऽवप्रहोऽप्रीति-
रुद् हयम् ॥ २६३ ॥ तदासन्नगिरौ गत्वा, हृषवस्याप्य तत्सुरीम् । कायोत्सर्गेण तस्युस्ते, साऽप्येतोदमभापत ॥ २६४ ॥ स्वामिनोऽनु-
महोऽवप्रहायनिन कृतो मयि । इत्युक्ताः सुस्थिताऽऽत्मानस्ते तस्युस्तत्र साधवः ॥ २६५ ॥ प्रपाल्यानसनं सम्यक्, ते वज्रेण सहर्षयः । फालं समाधिना कृत्वाऽलञ्च नुस्त्रिदशश्रियम् ॥ २६६ ॥ ज्ञात्वा प्रदक्षिणीकृत्य, तं गोत्रं गोत्रमिन् तदा । श्रीचज्जादिमहर्षीणां, शरीरा-
प्यत्यपूजयत् ॥ २६७ ॥ रथस्यप्रदक्षिणया, नम्रीभूताश्च ये द्रुमाः । हरेरद्यापि वर्चन्ते, तेन तत्र(तत्रैव) तथास्थि(भि)वाः ॥ २६८ ॥ ततो लेभे रथावर्त्त, इत्यास्यां स गिरिस्ततः (दा, था) । व्युच्छिन्नं दशमं पूर्वं, दुयं संहननं तथा ॥ २६९ ॥ वज्रसेनोऽपि सोपारं, पुरं प्राप्नो

भ्रमन् महीम् । जितशत्रुश्च यत्राऽऽस्ते, यथार्यः पार्थिवाप्रणीः ॥ २७० ॥ तत्रिया धारिणी नाम(तत्र), जिनदत्ताभिधो घनी । अस्त्यास्तिक-
शिरोरत्नं, नाम्ना तस्येश्वरी प्रिया ॥ २७१ ॥ सतीमवल्लिका सा नु (तु), शीलादिगुणधारिणी । तदा दुर्भिक्षदोषेण, विनाऽन्नेः पीडिता
क्षितिः ॥ २७२ ॥ अन्येश्वरीश्वरी श्राद्धी, वन्धूनाह्वय चाभ्यधात् । जीविता [ः] स्म इत्यल्लं, सो मद्रा ! भद्रकर्मणा ॥ २७३ ॥ धान्या-
भावादयो(या)ऽन्येषा, पुरः करप्रसारणम् । न (मा) कुर्मो यत् क्षुधाऽऽक्रान्ताः, किमकुलं न कुर्वते ? ॥ २७४ ॥ तस्मान् सविषमाहारं,
मुक्त्वा पण्डितमृयुना । स्मृतपञ्चनमस्काराः, साधयामः समीहितम् ॥ २७५ ॥ सर्वेऽपि स्वजनास्तस्याः, स्वीचक्रुस्तद्वचो हितम् ।
पक्तुमारेभिरे लक्षमूल्यानैलेऽप्यथौदनम् ॥ २७६ ॥ क्षिपन्ति न विषं यावत्, तन्मध्ये तावदागमत् । वज्रसेनो मुनिस्तेषां जीवातुरिव
मूर्तिमान् ॥ २७७ ॥ तमालोक्थेश्वरी श्राद्धी, दध्यौ घन्यो जनोऽप्ययम् । इदृसेऽवसरे प्राप्ते, यदीहक्यात्रसङ्गमः ॥ २७८ ॥ दत्त्वा
तदस्मै पान्नायैतदग्रं जन्म जीवितम् । कुर्वे सफलमित्युक्त्वा, दक्षा भिक्षामदात् मुदा ॥ २७९ ॥ वृत्तान्तं चाम्यथाह्लक्षमूल्यप्राप्तौदनोद्भवम् ।
तत् क्षुत्वा वज्रसेनोऽवष्टब्धं, श्रियध्वं तर्हि मा मुधा ॥ २८० ॥ सुभिक्षं भविता प्रातः, तत् क्षुत्वाऽवष्टदीश्वरी । भगवन् ! स्वतोऽन्यतो
या, क्षातमेतत् त्वया किमु ? ॥ २८१ ॥ मुनिराहाऽऽस्तिके ! वज्रस्वामिना प्रोक्तमस्ति मे । यदा त्वमभुया भिक्षां, लक्षमूल्यौदनोद्भवाम्
॥ २८२ ॥ सुभिक्षं भविता प्रातस्तदेत्याकर्ण्य साऽऽस्तिका । हर्षाभृतहुता श्रेयं, क्षणाद् दिनमलङ्घयत् ॥ २८३ ॥ धान्यैः पूर्णं प्रभाजालै-
श्चण्डांशोरिव मण्डलम् । दूरादागतमद्राक्षीत् पोतचक्रं प्रगे जनः ॥ २८४ ॥ पिप्रिये सेश्वरी श्राद्धी, तत्रत्योऽन्यो जनोऽपि च । कियन्तं
वज्रसेनोऽपि, कालं तत्र स्थितो मुनिः ॥ २८५ ॥ विधायाचां जिनार्चनां, सप्तक्षेत्रेषु चाऽऽत्मनः । जप्त्वा घनं घनं श्राद्धो, जिनदत्ताभिधो
घनी ॥ २८६ ॥ वन्धु-प्रिया-सुतैः सार्द्धं, वज्रसेनर्पिसन्निधौ । समये समयश्चोर्द्धव्रतसाम्राज्यमाददे ॥ २८७ ॥ [युगम्] एवं शिष्य-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
योंऽशः ।

आर्य-
वज्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९९ ॥

आये-
यञ्जस्वामि-
स्वरूपम् ।

आये-
रश्मि-
मूर्त्यभिमुखि-
परिग्रम् ।

प्रशिष्यादिनाम्नाभिर्यदशारिष्यन् । श्रीयञ्जस्वामिनो वंशो, भुवि विस्त्रमाप्तवान् ॥ २८८ ॥ चरित्रमत्रापि (ति) पवित्रमेयं, श्रीयञ्जसूरेः सुगु-
रोर्षिभ्यः । यशस्यं पुण्यलये (फलं) प्रदासं, प्रदासमायो (य) ऽस्तु जन (नोऽ) स्तु तेन ॥ २८९ ॥ इति श्रीशरतरगच्छज्ज्वाहार-श्रीगुणरत्नाचार्ये-
[यं] शिष्यवाचनाऽऽचार्यपद्ममन्दिरगणितरिचितायामृषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीयञ्जस्वामिचरित्रं सम्पूर्णम् ॥ [प्रत्याप्तं ७५११] तथा—
करुणां ययरसामी, जं उज्झय उत्तमदृमद्भीषो । आराहियं लङ्घं तेण, खुदुगणावि संतेण ॥ २०६ ॥
तस्स य सरीरपूयं, जं कासि रहेहिं लोणपाला उ । तेण रद्दावत्तगिरी, अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०७ ॥
सोपारपम्मि नयरम्मि, ययरसाहा विणिग्गया जत्तो । सिरिययरसामिस्सीसं, तं चंदे ययरसेणरिस्सि ॥ २०८ ॥
व्याख्या—तिरुणागणि गाथानामधारायः गुणमः । मायार्थतु श्रीयञ्जस्वामिचरित्रे दर्शित एव । नयरम्—“उत्तमदृ” इति अनशने,
अभीषो” इति आभिः ॥ २०६-२०७-२०८ ॥

अथाऽऽप्यरश्मितं नगरच्छेदोमि (ति) —

नाऊण नद्दण-धारणद्दणिं, चउहा पिद्दीकओ जेणं । अणुओगो तं देविंदयंदियं रक्खियं चंदे ॥ २०९ ॥
निष्कायकुउसमाणो, जेण कओ अज्जरकिगओ सूरी । सुत्तत्थ-त्तवुभयविक्रं, तं चंदे पुसमित्तगणिं ॥ २१० ॥
तथा—गहियनचपुधसरो, बुद्धलिपापसमित्तगणियसहो । चंओ अवंक्षपादो, न म्मोहिओ परपयाण्हिं ॥ २११ ॥
व्याख्या—तिरुणागणि गाथानामधारायः गुणम एव । नयरम्—“नाऊण” इत्यादि ‘देन’ भगवता प्रदत्त-धारणयोः—सम्यक्परिच्छेद-
हरयापस्यापनयोः दाति-हासं विधाय ‘चपुधो’ चतुःप्र(ष्य)कारः चरणकरणाद्युयोग-गणिताद्युयोग-धर्मकथानुयोग-द्रव्यानुयोगभेदात्

“सिद्धी” इति पृथक्कृतः, कोऽसौ ? अनुयोगः । अयं भावः—पूर्वं हि एकस्यामेवामगायायां पत्वारोऽप्यनुयोगा न्याख्यायमाना आसन्, यथा चतुर्दशपूर्वधरश्रीभद्रबाहुल्यामिच्छताऽऽवश्यकनिर्युक्तिगतायाम्—“पठमाभ-चासुपुञ्जा, रत्ता ससि-पुष्पदंत ससिगोरा । सुवय-नेमी काला, पासो महती शिपंगाभा ॥ १ ॥” इत्यस्यां गायायाम् । तद्व्याख्यानं विम्वरार्थिना श्रीजिनप्रभमूरिछतेतद्वायाविवरणतो ज्ञेयम् । यदा त्वेकैकाऽऽगमगाथा चतुर्भिर्ननुयोगैर्व्याख्यायते तदा फलदोषान् पाश्चात्या अल्पमतयो मदीतुं भगित्या पञ्चात् चित्ते म्याप-यितुं च न शक्यन्तीति तैर्हि भगवद्भित्तेषामनुमहाय पृथक् कृतोऽनुयोगः । फस्याच्चिद् गाययां कोऽप्यनुयोगः, कस्याच्चिद् कोऽपि, एवं पृथक्-रणे पाश्चात्यानां सुखावयोधो जात इति श्रुताः । तथा “निष्कव” इत्यादि येन पुष्पमित्रेणाऽऽर्यरक्षितः म्यगुरुर्निष्पावकुटसमानः कृतः ‘निष्पावाः’ यद्वाः ‘कुटाः’ घटाश्चोच्यन्ते, अयं भावः—यथा बह्ना घटाद् घटान्तरे क्षिप्यन्ते तथा सर्वेऽपि मङ्गलमन्त्रि न केऽ(कोऽ)पि पञ्चात् विघ्नन्ति(ति) । एवं तेनापि सूत्रार्थो गृह्यता गुरोः सकाशात् तत्सत्कं सूत्रमर्थं तदुभयं च गृहीतं न किमपि तत्र स्थितमित्यर्थः । तथा विन्ध्यः ‘परप्रवादे’ दौर्द्धवादे जयवादी जातः । एयोऽध्यार्यरक्षितसुरिदिष्यः ॥ २०९-२१०-२११ ॥ भाषार्थः कथानकादेवोच्यते ।

तथा हि—

पार्थिवोदायनोपक्रमस्ते दशपुरं पुरम् । सोमदेवद्विजस्तत्र रुद्रसोमा तु तत्प्रिया ॥ १ ॥ आहंत्या रुद्रसोमाया, यभूव तनयद्वयम् । नाम्नाऽऽर्यरक्षितो ज्यायानन्यश्च फल्गुररक्षितः ॥ २ ॥ आमौत्सीवन्यनाद् विद्याममदीत् पितुरन्विके । ज्यायांश्चाधिकविधायं, पाटलीपुत्र-मागमत् ॥ ३ ॥ तत्राध्यैष्ट पडङ्गानि, वेदांश्चतुर एव च । पुराणं धर्मशास्त्रं च, मीमांसा न्यायविस्तरम् ॥ ४ ॥ चतुर्दश महाविद्या-स्थानान्येतान्यसौ सुधीः । अघीत्य पुनरायातो, निचं दशपुरं पुरम् ॥ ५ ॥ विद्यावानिति तत्रत्यो, मू(न)पोऽभिमुग्ममाययो । करिस्तन्वाधिरु-

कथार्णवा-
श्वायां इचौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृती-
योंऽऽऽः ।

आर्त्य-
रक्षित-
सूर्यादिमुनि-
वरिग्रम् ।

॥ २०० ॥

दोऽसौ, महर्ष्यो पुरमाविशत् ॥६॥ बहिःशालास्थितो लोकदौकनान्यार्यरक्षितः । आददे प्रमुभिः पूज्यः, पूज्यः कस्य भवेत् न सः ? ॥७॥
 धयन्धुर्धन्यवः स्वस्य, सौघद्वारेषु सम्मदात् । तोरणानि रणत्क्षुद्रपण्डिकावन्धुराण्यपि ॥ ८ ॥ वधूत्यः पूरयामासुर्मौक्तिकस्वस्तिकान् बहून् ।
 गृहान्तस्तद्वृणधेनिप्रशस्त्यक्षरपङ्क्तिवत् ॥ ९ ॥ प्रभूतैः प्राग्भूतैर्लोकानीचैर्विविधवस्तुभिः । जज्ञे गृहाद् बहिःस्योऽलं धनवानाऽऽर्यरक्षितः
 ॥ १० ॥ अन्येणुः स सुधीर्दृष्यो, प्रमादो मे महानहो ! । न नमस्कृतवान् मातुर्यदद्यापि पदद्वयम् ॥ ११ ॥ यदि देशान्तरं प्राप्ते, मद्-
 वियोगे कथं प्रसूः । अभविष्यद् ? यत्तत्तस्या, दुःखदं तददर्शनम् ॥ १२ ॥ भयामि नोपकारस्यानृणो मातुस्तपस्व्यहम् । नाम्नः स्मरन्त्या
 स्वप्नेऽपि, प्रैपि देशान्तरे यया ॥ १३ ॥ गच्छामि द्रुं तत् स्वान्धां, प्यात्वेति स्वच्छयाससी । संवीय दिव्यरागाङ्गः (व्याङ्गरागः), स्वर्गा-
 ऽऽभरणमूपितः ॥१४॥ स्वमातुरन्तिकं गत्वा, नमस्त्र्येकं पदद्वयम् । गलावलाभ्यितस्वर्णशृङ्खलः सोमदेवभूः ॥ १५ ॥ साऽऽह वत्साक्षयो
 भूयाः, स्वागतं ते सुतोषम ! । इत्युक्त्या किञ्चिदप्याच्यत्, सा प्रातिवेशमकीव न ॥ १६ ॥ प्राहाऽऽर्यरक्षितो मातवः !, सर्वविद्याऽर्णवे
 मयि । तोषितालिलभूपादिलोके प्राप्ते चिरादपि ॥१७॥ भक्तिर्भे चितोत्कण्ठाऽकुण्ठे वितयवर्त्तति । पूर्वं प्रेमानुपपायाः, किमौदासीन्यमस्ति
 ते ? ॥१८॥ [युगम्] तत् धृत्याऽऽह प्रसूयत्स !, कथं तुष्टिर्भवेत् मम ? । हिंसात्मकानि शास्त्राणि, यदधीत्य त्वमागतः ॥ १९ ॥ तस्माद्
 (तेभ्यो) हिंसाऽऽत्मकं धर्मं, प्रकाश्य जनताप्रतः । मुक्तो नरकोऽन्येषामात्मनश्च करिष्यते ॥२०॥ तत् तुष्टिर्भवेत् भवेद् दृष्टिवादं त्वं किम-
 पीतवान् ? । तत् निशग्य सुधीर्दृष्यो, शुभकर्माऽऽर्यरक्षितः ॥ २१ ॥ असारेण किमन्येन, तोषितेन जनेन मे ? । तोषयामि न चेदन्धां,
 सर्पतीर्थोपवर्त्तिनीम् ॥२२॥ प्राहाऽऽर्यरक्षितो मातर्दृष्ट्यादस्य पाठकम् । प्रदर्शय गुरुं येनाधीयेऽहं त्वं तदन्तिकम् (कि) ॥२३॥ माताऽऽह
 साधु साधु त्यमेव मे पतसे सुतः । भ्रमयन्त्यश्रलं यस्यास्ते मातुर्भेच्छीदृशी ॥ २४ ॥ पाठकाः श्रमणा एव, दृष्टियादस्य वत्स ! तत् ।

तेषामुपासको भूया, निष्ठातः स्वार्थसाधने ॥ २५ ॥ कायुना सन्ति ते मातः !, पप्रच्छेत्यार्यरक्षितः । साऽऽह तोसलिपुत्राख्याऽऽ-
चार्याः सन्तीक्षुवाटके ॥ २६ ॥ तत् श्रुत्वा चिन्तयन्निचे, दृष्टिवादायमर्थवित् । दर्शनानां विचार इत्याप मित्रां स नो निशि ॥ २७ ॥
उत्तस्यौ सद्य एयासौ, प्रातस्तत्पठनोत्सुकः । इतश्च तत्पुरासन्ने, सखा ग्रामेऽस्ति तत्पितुः ॥ २८ ॥ स चाऽऽर्यरक्षितं श्रुत्वाऽऽयातं
न गतवासरे । आयातोऽमूदयाऽऽयातः, प्रातस्तन्मिलनोत्सुकः ॥ २९ ॥ नवेक्षुदण्डान् सम्पूर्णान्, लण्डमेकं च हस्तगम् । कृत्वाऽऽर्यर-
क्षितस्याऽऽगात्, सम्मुलं दैवयोगतः ॥ ३० ॥ बाहुभ्यां सस्त्रेऽत्यर्थं, मित्रपुत्रं स सम्मदात् (-त्रममुं मुदा) । ऊचे च ह्यः कुटुम्बार्थं (र्थं) व्यग्र-
त्वात् नाऽऽगतोऽसि भोः ! ॥ ३१ ॥ इक्षुदण्डान् गृहणैतान्, प्रीत्या ते प्राशृतीकृतान् । तानार्यरक्षितो नत्वा, तं द्विजं प्रत्यदोऽववत्
॥ ३२ ॥ एतान् मद्रचसां तात !, मन्मातुरुपदीक्षुः । पाच्यं तस्याश्च यत् पूर्वं, मिलितो मे सुतस्तव ॥ ३३ ॥ ततो गत्वा द्विजो मातु-
र्दत्त्वा तांश्च तदग्रवीत् । सा दध्यौ नय पूर्वानि सार्धान्येप पठिष्यति ॥ ३४ ॥ पर्यार्यरक्षितो गच्छन्नचित्तयदिदं हृदि । नवाध्येष्ये
मुग्रमहं, पूर्वाण्यध्ययनानि वा ॥ ३५ ॥ क्रमादिशुद्धद्वारं, प्राप्तो दध्यौ स सोमभूः । प्रविशामि वसत्यन्तरजानानो विधिं कथम् ?
॥ ३६ ॥ स्थित्वा क्षणं यदैतेयामेति कश्चिदुपासकः । तदा तदनुसारेण, गच्छामि गुरुसन्निधौ ॥ ३७ ॥ इतश्च दहुरो नाम, आद्वस्तत्रा-
ऽऽगतः क्षणत् । वसतिं स विशश्रुष्वैत्रके नैवेधिकीत्रयम् ॥ ३८ ॥ प्रतिक्रम्यैर्यापथिकीं, गुरुन् नत्वा मुनीनपि । प्रतिलिख्य स भूपीठं,
ययास्यानमुपाविशत् ॥ ३९ ॥ उच्चैः स्वरेण स आद्वस्त्रके सर्वं विधिं सुधीः । तमार्यरक्षितोऽप्यार्यो, दक्षस्तत्पुगोऽतनोत् ॥ ४० ॥
परं नावन्दत आद्वं, दहुरं सोमदेवभूः । विधेरदर्शनात् तस्य, निरात्राये कियद्दक्षता ? ॥ ४१ ॥ तं दृष्ट्वा गुरवो दध्युर्नवीनोऽयमुपा-
सकः । आभाषितश्च तैः आद्व !, धर्मासित्ते कुतो गुरोः ? ॥ ४२ ॥ असत्यगिरिदम्भोली, रुद्र-सोमाऽऽत्मजोऽवदत् । आद्वदमुष्माद्

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽशः ।

आर्य-
रक्षित-
सूर्योविमुनि-
वरित्रम् ।

॥ २०१ ॥

भगवन् !, धर्मातिरघुनैव मे ॥ ४३ ॥ ततोऽन्ये साधवोऽवोचन्, रुद्रसोमाऽऽत्मजो ह्ययम् । यः कल्ये भगवन् ! राक्षा, पुरं स्फीत्या प्रवेशितः ॥ ४४ ॥ उत्कटाऽऽद्यगुणस्यानवर्तिनां घुरि खल्वयम् । श्राद्धाचारं स्पृशलेप, छद्मना कौतुकेन वा ॥ ४५ ॥ अथाऽऽर्यरक्षितोऽवादीत्, नाभूयं आवकः पुरा । इदानीमेव जातोऽस्मि, वचसा मातुरात्मनः ॥ ४६ ॥ अभ्यापयन्तु तत् पूज्या !, हृष्टिवादं प्रसद्य मे । आचार्यो जगदुर्वेत्स !, तत्पाठो न व्रतं विना ॥ ४७ ॥ व्रताऽऽदोनेऽपि तत्पाठः, क्रमादेव भवेत् पुनः । ग्राहाऽऽर्यरक्षितः स्वामिन् !, वीथतां तदपि हुतम् ॥ ४८ ॥ तत्तत्तोसलिपुत्राख्याऽऽचार्यो ज्ञात्वाऽस्य योग्यताम् । प्रव्रज्यां ग्राहयामासुर्याच्छ्वा मोघा न साधुषु ॥ ४९ ॥ विहारः क्रियतां स्वामिन्नन्यत्रायगणय्य तत् । उत्कृष्टं कष्टमप्यलेखवादीदार्यरक्षितः ॥ ५० ॥ समानुरागी मा(चा)ऽत्यर्थं, पार्थिवश्चाखिलो जनः । प्रव्रज्यां त्याजयेदज्ञो, विप्रो हि सुकृते बहूः ॥ ५१ ॥ तदामहादथाऽऽचार्यो, विजहुः सपरिच्छदाः । अन्यदेकाय भरतक्षेत्रं विपुलमस्ति यत् ॥ ५२ ॥ वर्द्धमानस्य तीर्थेऽभूत्, तदाऽऽद्या शिष्यचौ(चो)रिका । निर्ग्रन्थानामयाचालीत्, पुरस्तादार्यरक्षितः ॥ ५३ ॥ तयमानस्तपस्तीव्रं, सदमानः परीपहान् । अधीयाय सुधीरेकादशान्नान्यार्यरक्षितः ॥ ५४ ॥ यावांस्तोसलिपुत्राणां, हृष्टिवादोऽन्तिकेऽभवत् । मातृकावत् सुलेनैव, सुधीस्तावन्तमग्रीहीत् ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वाऽऽदोनेभ्यः शुश्राव, हृष्टिवादोऽस्ति यद् बहूः । श्रीवज्रान्तेऽधुनेत्यार्यरक्षितः पठनोद्यतः ॥ ५६ ॥ पप्रच्छाऽऽचार्यवर्यं स्वं, तमावातुमना मुनिः । धृतोपयोगात् तं योग्यं, ज्ञात्वाऽऽदिशदसावपि ॥ ५७ ॥ तदा पुरीपुरीसंस्थं, वज्रं प्रत्यार्यरक्षितः । अचालीदचलाऽऽचारः, प्राप्तश्चोज्जयिर्नी क्रमात् ॥ ५८ ॥ तत्र प्राग् भद्रगुप्ताख्याऽऽचार्यः सन्ति बहुश्रुताः । तेषामुपाश्रयं प्राप्तो, भक्त्याऽवन्दत तान् मुनिः ॥ ५९ ॥ तेऽप्यार्यरक्षितं ज्ञात्वाऽऽकृत्या तं चोज्ज्वलैर्गुणैः । प्रशशंसु-रहो ! धन्यस्त्वमेवासेक एव हि ॥ ६० ॥ लक्ष्वा ब्राह्मण्यमीदृशं, यद् बाल्येऽपि व्रतं श्रितः । दुष्करं भोगयोग्येऽपि, स्वागतं साम्प्रतं

कथार्णवा-
ङ्गायां घृतौ
पञ्चमवि-
श्रमे वृत्ती-
र्णोऽशः ।

आयं-
रक्षित-
द्वयोर्विमुनि-
चरित्रम् ।

॥ २०२ ॥

तव ॥ ६१ ॥ क्षीणायुः कर्तुं कामोऽस्मि, वत्साद्यानशनक्रियाम् । परं निर्यामको नास्ति, तदृक्षत्त्वं पुनर्भव ॥ ६२ ॥ महाप्रसाद इत्यु-
क्त्वा, तत् मेने वितयात् मुनिः । ततो गृहीतानसनः, सूरितिलन्वशाच्च तम् ॥ ६३ ॥ अधीयेयाः धुतं वत्स !, भिक्षोपाश्रयमाश्रितः ।
घञ्जोपान्ते यतस्तेन, सदैकरजनीं वसेत् ॥ ६४ ॥ यस्तु सोपक्रमायुक्तैः समं प्रियते हि सः । आमेत्युक्तोऽमुना सूरिर्ययौ स्वर्गं
समाहितः (धिना) ॥ ६५ ॥ ततः कृतार्यः प्रस्थायाऽऽययौ वज्राऽऽश्रितां पुरीम् । महर्विर्धेरेवात्मादुत्सृज्य इति तां निशाम् ॥ ६६ ॥ श्रीवज्रोऽपि
निशाचोपेऽद्राक्षीत् स्वप्नमयं मम । पपावागन्तुकः कोऽपि, क्षीरपूर्णं पतद्ग्रहम् ॥ ६७ ॥ तस्यौ किञ्चित् पयस्तत्र, स्वप्नार्थं व्याकरोत् प्रभुः ।
आयास्यति प्रणे कश्चिदतिथिः साधुमण्डनम् ॥ ६८ ॥ ग्रहीष्यति स चासत्तोऽप्रमत्तोऽतियदुधुतम् । तद्रहीतावशिष्टं तत्, किञ्चित् मयि
रहिष्यति ॥ ६९ ॥ अथाऽऽर्यरक्षितः प्रातर्वज्रोपाश्रयमाश्रयत् । वयन्दे द्वादशाऽऽप्यर्त्तवन्दनेन च तं मुदा ॥ ७० ॥ प्रभुः पप्रच्छ
महर्षे !, स्वागतं कुत आगतः ? । सोऽवक्त्वा तोसलिपुत्राणां, समीपाद् भवदन्तिकम् ॥ ७१ ॥ उपलक्ष्य प्रभुः प्राह, किं भो ! नास्त्यार्य-
रक्षितः ? । वयन्दे वैयमित्युक्त्वा, वितयात् मुनिरप्यसौ ॥ ७२ ॥ दृष्टिवादस्त पाठार्थं, भगवंत्स्वामुपस्थितः । गुरुणोक्तः स्थितः कासि
(तिः कासि) ? , सोऽवक्त्वा पृथगुपाश्रये ॥ ७३ ॥ किं भिक्षोपाश्रयस्वस्य, यत्सर्वं पठनं भवेत् ? । स प्राह भद्रगुप्तानुशासनादुद्वारि-
णम् ॥ ७४ ॥ ज्ञात्वोपयोगवान् वज्रः, स्माह निष्कारणं न हि । विधिं निषेधं चा(वा)ऽऽचार्योः, सिष्यान् प्रत्याविशन्त्यपि ॥ ७५ ॥ अप्याप-
यितुमारेते, स पूर्वाण्यार्यरक्षितम् । जप्ताह लीलैवेषोऽपि, नवपूर्वोऽमपूर्वधीः ॥ ७६ ॥ ततश्च दक्षमं पूर्वमपीयानो धियां तिथिः ।
वज्रेणोक्तो यमकान्यधीप्वातिविषमणि भोः ! ॥ ७७ ॥ इतश्च सन्दिदिशतुः, पितरवार्यरक्षितम् । वत्स ! नाऽऽगच्छसि स्वच्छ !, किमावां
विस्मृतौ तव ? ॥ ७८ ॥ आवाभ्यामभवद् ज्ञातं, यदुद्योतं करिष्यति । सुतः प्रव्रजितस्तत् नः(न), प्रत्युतासीत् तमोऽधिकम् ॥ ७९ ॥ एवं

सन्देशपार्श्वेन, यदाऽऽयात्यार्यरक्षितः । ताभ्यां तस्यानुजः फल्गुरक्षितः प्रेषितस्तदा ॥ ८० ॥ गत्वा नत्वा स चाऽऽचक्ष्यौ, निर्वन्धा-
दार्यरक्षितम् । कुटुम्बोत्काण्डिताकु(त्कण्ठतोत्क)ण्डः, कठोरः किमभूद्भवान् ? ॥ ८१ ॥ इति तेनानुजेनोक्तः, ओहलेनाऽऽर्यरक्षितः । पप्रच्छ
स्वच्छधीवर्जं, स्वगन्धुमिलनोत्सुकः ॥ ८२ ॥ सूरिराल्यदधीष्णार्य !, ततोऽपठदसौ पुनः । किमार्य ! विसृतत्वेहमित्यूचे फल्गुरक्षितः ॥ ८३ ॥
तत्र दीक्षार्थिनो भ्रातर्वर्तन्ते यन्धयोऽलिङ्गाः । कार्येऽलिन् लाभरूपे हि, किमद्यापि प्रमाद्यसि ? ॥ ८४ ॥ प्राहाऽऽर्यरक्षितस्तेषां, यदि
प्रव्रतनोरयः । सत्यं तर्हि त्वमेवादौ प्रप्रजानुज ! मेऽन्विकम् ॥ ८५ ॥ साधून्मिल्यसौ जल्पन्, देहि दीक्षां ममेत्यवह । तत्तत् दीक्षया-
नासानुजं साध्वार्यरक्षितः ॥ ८६ ॥ अन्येगुरुस्तुकोऽष्टच्छदधीतयमको मुनिः । भगवन् ! यामि मिलनकृते स्वगोत्रिणामहम् ॥ ८७ ॥
पुनः पठेति प्रभुभिः, प्रोक्तो(के) दध्यौ स हा ! महान् । गुर्वाक्षा-स्वजनाह्वानसङ्घटोऽयमुपस्थितः ॥ ८८ ॥ यमकाध्ययने(नोद)भ्रममना मुनिर-
धान्यदा । पप्रच्छ प्राञ्जलिर्भूत्वा, श्रीवज्रं वस्त्रनिर्मलम् ॥ ८९ ॥ प्रसद्याऽऽदिश दशमपूर्वस्याधीतवान् कियत् ? । कियत् चात्स्यवशिष्टं
मे, तत् द्रुत्वा प्रगुत्स्यधात् ॥ ९० ॥ वत्सायशिष्यतेऽद्यापि, समुद्रसदृशं द्रुतम् । त्रिन्दुमात्रं त्वयाऽधीतं, पू(स)र्वस्यास्य तपोधन ! ॥ ९१ ॥
प्राहाऽऽर्यरक्षितः स्वामिन् !, नाभ्येनं तत् क्षमोऽस्म्यहम् । भग्नोत्साहस्ततो यामि, मिलनाय स्वगोत्रिणाम् ॥ ९२ ॥ अनिर्वेदः धियो मूलं,
यत्स ! तत्पारमेष्ठ्यसि । अचिरेणापि फालेन, कृया माऽऽलस्यगं मनः ॥ ९३ ॥ ततो मनो विनाऽप्येवं, पुनर्लभो गुरुत्किभिः । लज्जया
सा हि महतां, मण्डनं स्यादकृत्रिमम् ॥ ९४ ॥ तस्याध्ययनविग्राभानन्यदा फल्गुरक्षितः । सारयामास सन्देशान्, वन्धूनामामहमहात्
॥ ९५ ॥ ततोऽष्टच्छदसौ वज्रं, प्रस्थानाय पुनः पुनः । निशम्योद्घोषणां तस्योपयोगं दत्तवान् विभुः ॥ ९६ ॥ कथमध्ययनादेय, भज्यते
हि मुहुर्मुहुः ? । मत्तो हि दशमं पूर्वं, व्यवच्छेदं प्रपत्स्यते ॥ ९७ ॥ ज्ञात्वाऽस्याध्ययनाशक्तिमात्मनश्चायुरल्पकम् । ददावादेशमेतस्मै, गन्तुं

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽशः ।

आर्य-
रक्षित-
सूर्याविमुनि-
चरित्रम् ।

॥ २०३ ॥

यन्ध्याश्रितो पुरीम् ॥ १८ ॥ सफल्युरक्षितस्तत्र, समागादार्यरक्षितः । वन्दितः परया प्रीत्या, सगोत्रपितृ-मातृभिः ॥ १९ ॥ तं महर्षि-
नमस्कृतुं, सपीतोऽप्याययौ नृपः । भक्त्या नत्वा यथास्थानमासीनेष्वशिलेष्वपि ॥ १०० ॥ श्रोत्रपत्रपुटीपेयां, विदधे धर्मदेशनाम् ।
मुनिर्मनोमलजलप्रयाहाकारधारि(धोर)णीम् ॥ १०१ ॥ तां निश्चम्य समं पौरुषं सन्धयन् प्रविष्टो बुद्ध्या, सोऽधिकं लब्धिमानमूत ॥ १०३ ॥ इत-
र्हन्तं व्रतम् ॥ १०२ ॥ प्रभुभिस्त्याजितो यज्ञोपवीतादि पिताऽऽत्मजः । विदधुं प्रेषितो बुद्ध्या, सोऽधिकं लब्धिमानमूत ॥ १०३ ॥ इत-
श्चास्मिन् गणेऽभूत्, पुष्पमित्रपर्यन्तयः । एको दुर्वलिकापुष्पो, घृत-वस्त्राह्वयौ परौ ॥ १०४ ॥ यस्तु दुर्वलिकापुष्पस्तस्य विसरति
धृतम् । अगुण्यमानं गु(ण)णयन्, दुर्वलस्तेन सोऽधिकम् ॥ १०५ ॥ यो घृतपुष्पमित्रोऽसौ, पूरयत्यखिले गणे । घृतं द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावा-
स्तरलितलब्धिमानम् ॥ १०६ ॥ तत्र द्रव्यं घृतं क्षेत्रमयन्ती कालतः पुनः । ज्येष्ठाऽऽपादेषु मासेषु, माबाद् रोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
गुर्वो तस्या धवेनाल्पमल्पं मीलयता सता । पद्मभिर्याचनया मासैः, कृच्छ्रदुस्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥ धरमेष्यति नैतस्याः, प्रसूतायाः
प्रयोजने । अत्रान्तरे घृतपुष्पमित्रस्तां प्रार्थयेद् घृतम् ॥ १०९ ॥ गृहान्तरपरं नास्ति, हृष्टाऽस्मै तद् ददाति सा । स यान् पृच्छति
सर्वर्षिन्, कियताऽर्थो घृतेन यः ? ॥ ११० ॥ यस्य यावत्प्रमाणं तत्, तावत् तस्मै ददात्यसौ । वस्त्रलब्धिर्वस्त्रपुष्पमित्रेऽप्येवमनाहवा
॥ १११ ॥ द्रव्यं तन्नाम्बरं क्षेत्रमयन्ती मथुराऽयवा । कालः शीतचूर्णपा वा, भावतो विषवाङ्मना ॥ ११२ ॥ कृच्छ्रेण परि-
धानार्थं, तर्पका पोतिकाऽर्जिता । प्रातर्व्यापारयिष्यामि, सोऽर्थेय याचते मुनिः ॥ ११३ ॥ तस्मै ददाति तां दुष्टा, सर्वं सर्वगणस्य सः ।
तपसोर्जितया लब्ध्या, वासः पूरयतीप्सितम् ॥ ११४ ॥ दुर्वलिकापुष्पमित्रो, नव पूर्वोण्यधीतवान् । सारत्यहर्निशं तानि, विसरन्त्य-
न्यया पुनः ॥ ११५ ॥ स तेन दुर्वलोऽत्यर्थं, वन्धवोऽस्य वसन्ति च । पुरे दशपुरे रक्कपट-पादोपजीविनः ॥ ११६ ॥ एत्याऽऽर्यरक्षितं

श्रुतिमण्ड-
लप्रकरणे
॥ २०३ ॥

ते तु (उ), प्राहुर्नो मिश्रवोऽधिकम् । ध्यानमस्ति न शासने ॥ ११७ ॥ आचार्याः प्रोचुरस्माकं, साधवो ध्यान-
साधयः । एष दुर्वलिकापुष्पमित्रो ध्यानेन दुर्वलः ॥ ११८ ॥ तेऽप्युचुः प्रागसौ क्षिग्घाऽऽहारभोज्यमवद् गृहे । न चाऽऽप्नोति तमधुना,
तेनासाधयिदुर्वलः ॥ ११९ ॥ ग्राह प्रमुरसावाज्यं, विना मुक्ते न कर्हिचित् । ते स्नादुर्वः कुतस्तस्य, प्राप्तिराख्यदयो गुरुः ॥ १२० ॥
आनयेद् घृतपुष्पस्तत्, तत्स्तत्रत्ययाय ते । दुर्वलिकापुष्पमित्रं, निन्युर्गुर्वक्षया गृहम् ॥ १२१ ॥ तं भोजयन्त्यति (न्ति ते) क्षिग्घं, तत्र
सस्मरन् न ध्रुतम् । क्षार(रे) क्षेप इव व्यर्थं, तत् सोऽमूत् तेन दुर्वलः ॥ १२२ ॥ शृशं क्षिग्घप्रदानेऽपि, कृशतां वीक्ष्य तस्य ते । निर्विण्णा
जगृहः श्राद्धधर्मं धृत्याऽन्तिके गुरोः ॥ १२३ ॥ विन्ध्यो दुर्वलिकापुष्पमित्रश्च फल्गुरक्षितः । गोष्ठामाहिल इत्येते, प्रधानास्तद्रूपेऽभ-
यन् ॥ १२४ ॥ विन्ध्यसौप्यध(ति) मेघावी(धान), सूत्रार्थग्रहणक्षमः । आलापकक्षणे सूत्रमण्डल्यां सोऽतिरिचते ॥ १२५ ॥ स ग्राह भगव-
न्नेत्यालापको मे चिरेण तत् । प्रसन्न याचनाऽऽचार्यः, कश्चित् स्वामिन् (ऽऽचार्यवर्यः कश्चित्) प्रदीयताम् ॥ १२६ ॥ ततो दुर्वलिका-
पुष्पमित्रस्तत्राऽऽर्यरक्षितैः । आदिष्टो दत्तवान् सोऽपि, विन्ध्याय सूत्रवाचनाः(म्) ॥ १२७ ॥ ग्राह दुर्वलिकापुष्पमित्रोऽन्येषुः प्रभून्
प्रति । स्वामिन्गुणितं वन्युगृहे विसरति ध्रुतम् ॥ १२८ ॥ अतो मे नयमं पूर्वं, धनं यासत्यचिन्तितम् । हृदि दध्युरयाऽऽचार्योः,
धृतशान्तानुरागयः ॥ १२९ ॥ महामेधाविनोऽप्यस्य, धृतं चेद् याल्यचिन्तितम् । ही ! तर्हि का कयाऽन्येषां, स्वभावादल्पमेधसाम् ?
॥ १३० ॥ सानुग्रहोऽयं शिष्येषु, भगवानार्यरक्षितः । अनुयोगं पृथक् चक्रे, चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥ कालिकश्रुतमेकोऽस्तौ,
द्वितीय ऋषिभाषितम् । तृतीयः सूर्यप्रज्ञसिद्धिवाद्यतुर्यकः ॥ १३२ ॥ धारणा-ग्रहणाशक्तिं, वीक्ष्यैवं स कृपाद्रधीः । कालदोषाद-
नुयोगं, चतुर्धा चकृन्नान् पृथक् ॥ १३३ ॥ अयाऽऽर्यरक्षिताऽऽचार्यो, यया देवेन्द्रवन्दिताः । आसंस्तथोच्यतेऽन्येर्गुर्जमुक्ते मथुरा-

पुरीम् ॥ १३४ ॥ तत्र भूतगुहाख्यस्य, व्यन्तरस्य लिखा गृहे । इतश्च प्राग्निदेहेऽगात्, नमस्कृतुं हरिर्जिनम् ॥ १३५ ॥ नत्वा पप्रच्छ
देवेन्द्रो, निगोदाक्लिचिवारणाम् । सीमन्धरजिनेन्द्रोऽपि, तामाचख्यौ यथास्त्रिताम् ॥ १३६ ॥ पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो, वर्षेऽस्मिन् कोऽपि
भारते । एवं निगोदजीवानां, वक्तुं चेत्तीक्ष्ण ! किं न वा ? ॥ १३७ ॥ प्रभुः प्राह हरे ! वेत्ति, वक्तुं तानार्थरक्षितः । कौतुकाद् वृद्ध-
विप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आययौ ॥ १३८ ॥ नत्वा स्वरूपं पप्रच्छ, निगोदप्राणिनां हरिः । प्राहाऽऽर्थरक्षितः सम्यक्, सत् श्रुत्वेन्द्रो मुदं दधी
॥ १३९ ॥ प्राहेन्द्रो भगवन् ! व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् । गृह्णाम्यनशनं ग्रहि(व), कियदायुर्विलोप्य मे ? ॥ १४० ॥ ततस्तेर्जविकैरायुरस्य
सम्यग् विलोकितम् । यावद् वर्षेऽशतमेकमागच्छ तच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥ ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतोऽयं न मानवः । विद्याधरो व्यन्तरो
वा, रूपं चक्रेऽन्यथाऽऽत्मनः ॥ १४२ ॥ यावद् वर्षेऽसहस्राधैरस्यन्तोऽस्याऽऽयुषो न हि । तावद् द्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥
ततोऽस्य भवमुत्पाद्याऽऽचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः । प्रीतः सीमन्धरकृतां, प्रसंसां हरिरप्ययक् ॥ १४४ ॥ प्राहेन्द्रः परमप्रीत्या, घन्या
भारतभूरियम् । ईदृशस्य नृत्नस्य, यत्राभूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥ इत्युक्त्वा गन्तुकामेऽस्मिन्नाचार्याः प्रादुरनुदः । प्रतीक्ष्य ह्येकं शक्र !-
थाववायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥ येऽस्थिराः स्थिरा तेषां, स्याद् प्रतेऽद्यापि वासवाः । यदायान्तीति तत् श्रुत्वा, हरिरुत्वे
प्रभून् प्रति ॥ १४७ ॥ मुमुक्षवः करिष्यन्ति, निदानं वीक्ष्य माममी । निःसत्त्वत्वेन तत्त्वेन, तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥ कुरु
किञ्चिदभिज्ञानमित्युक्ते सूरिभिर्हरिः । विधायोपाश्रयद्वारविषयमगाद् दिवि(वम्) ॥ १४९ ॥ आययुर्येतिनो द्वारमपश्यन्त हस्तस्तवः ।
अत्राऽऽयान्त्विति गुरुभिरुक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥ प्रभो ! किमेतदित्युक्ते, साधुभिः प्रभवोऽभ्ययुः । अत्राऽऽगाद् वासवस्त्रेन, प्राति-
हार्यमिदं(मदः) कृतम् ॥ १५१ ॥ दृष्टोऽभविष्यत् सोऽस्माभिर्नेश ! किं रक्षितः क्षणम् ? । वैरुक्तो हेतुतेषां, निदानकरणाऽऽत्मकः ॥ १५२ ॥

कथागवा-
न्नायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योऽङ्कः ।

आर्य-
रक्षित-
सूर्योविमुनि-
चरित्रम् ।

॥ २०४ ॥

देवेन्द्रयन्त्रिताश्चाऽऽसंस्त एवमार्यरक्षिताः । विहरन्तोऽन्यदा जग्मुः, पुरं ददापुराह्वयम् ॥ १५३ ॥ तदोत्थितोऽक्रियावादी, मयुरापुरि
तोऽयमः । पितरं मातरं धर्माधर्मादीनि न मन्यते ॥ १५४ ॥ तदा तत्र न वावस्ति, साधुसङ्घाटकस्ततः । सङ्घेन प्रैपि सूरीणां, तदा ते
हि शुगोत्तमाः ॥ १५५ ॥ दृढत्यान् प्रमुभिर्गोष्ठामाहिलः स्वस्य मातुलः । प्रहितो चादलन्धिर्हि, तस्य चाऽस्ते विद्योपतः ॥ १५६ ॥ क्षणाद्
वादे जितलेनाऽक्रियावादी निरुत्तरः । हरेण रक्षितो यर्षारात्रं तत्राऽऽस्तिकैरसौ ॥ १५७ ॥ दध्युरन्येगुराचार्याः, कोऽत्र भावी गणा-
धिपः ? । क्षातो दुर्बलिकापुष्पमित्रस्तत्रोचितश्च तेः ॥ १५८ ॥ तेषां स्वजनवर्गस्य, सम्मतः फल्गुररक्षितः । विद्वान् गोष्ठामाहिलश्च, तमा-
ह्वयश्च सूर्यः ॥ १५९ ॥ यत्राऽऽज्यतैलकुम्भानां, निदर्शनमदर्शयन् । त्रयोऽप्यथोमुखीकृत्य, यज्ञार्थैः पूरिताः पुनः ॥ १६० ॥ बह्वाला-
वन्त एव युस्तैलं किञ्चिद् लगत्वापि । बह्वस्त्याज्यावयवाः, स्थानान्तरनिवेशनात् ॥ १६१ ॥ स्वजनोत्सेऽभ्ययुः सूत्रार्थोभयाभ्यां स मां प्रति ।
दुर्बलिकापुष्पमित्रो, निष्पायकुटसन्निभः ॥ १६२ ॥ विज्ञेयस्तैलशुम्भाभः, शुद्धयैः फल्गुररक्षितः । गोष्ठामाहिलसाधुनां प्रत्याज्य-
पदगुह्ययीः ॥ १६३ ॥ तस्माद् दुर्बलिकापुष्पमित्रो गणशृङ्खलु यः । स्वजनानिति सन्धोप्यासौ शिषो सूर्यो ददुः ॥ १६४ ॥ हंहो !
दुर्बलिकापुष्पमित्राऽऽयं फल्गुररक्षितम् । प्रति गोष्ठामाहिलं च, वर्तितव्यं यथा मयि ॥ १६५ ॥ पूज्यैरुक्तो वतो गोष्ठामाहिल-फल-
रक्षितौ । वर्तितव्यं भवद्भ्यां भो !, मर्यायास्मिन् गणाधिपे ॥ १६६ ॥ अपि चाकृते कृते वा, न कुर्वे रोपमप्यहम् । एतत् सद्विध्यते
नेप, तद् भाव्यं भो ! सदेयतैः ॥ १६७ ॥ अनुशिष्योभयं पक्षमित्थं सूर्यार्यरक्षिताः । प्रत्याख्याय निराहारं, शुभध्याना ययुर्दिवम्
॥ १६८ ॥ श्रुतं गोष्ठामाहिलेन, स्वययुः सूर्यो यथा । आगात् पप्रच्छ गणशृङ्खलु, स्थापितः को जनानिति ? ॥ १६९ ॥ कुट्टदृष्टान्-
माकर्ण्य, क्षित्वा द्रव्यगुणध्रये । आयातो वसतावभ्युत्थिताः(तः) सर्वे महर्षयः (सर्वैर्महर्षिभिः) ॥ १७० ॥ विद्यात्रैवेति तैरुक्तः, संस्थितो-

(स्थित उ-स स्थितो-) पाश्र्वे पृथक् । द्वेपाद् व्युद्ग्राह्यत्वन्यान्, न तु शक्नोति तान् मुनीन् ॥ १७१ ॥ अर्थपौरुषीमाचार्याः, कुर्वन्ति न शृणोत्यसौ । ब्रूते भवन्तो निष्पावकुटुल्या महर्षे(द्वे)यः ॥ १७२ ॥ शिष्योऽनुमापते तेषां, विन्ध्यस्तत्र शृणोत्यसौ । तत्र कर्मप्रवादाऽऽल्ये, पूर्वे कर्मोच्यतेऽष्टमे ॥ १७३ ॥ यथैव वच्यते कर्म, कर्म(कथं)वन्धोऽस्य चाऽऽत्मनः(?) । प्ररूपयन् विचारेऽस्मिन्नन्यथाऽभूत् स निहयः ॥ १७४ ॥ तद्विस्तरोऽथ विज्ञेयो, विज्ञेरावश्यकाऽऽगमात् । कुन्धो न विन्ध्यस्तद्वक्त्याद्, यथा गच्छा(सद्वा-)द् यद्विष्कृतः ॥ १७५ ॥ सूरिर्दुर्बलिकापुष्पमित्रः श्राप्तः क्रमाद् विषम् । ततान तत्पदोद्योतं, ततो विन्ध्योऽप्यविन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥ इत्यायंरक्षित-गुरोस्तु चास्य शिष्यनिष्पावकुम्भसदृशस्य च विन्ध्यसाधोः । मन्यन्धबन्धमिधाय यमर्थसारं, सम्प्राप्तवान् भवतु तेन सुखी जनोऽयम् ॥ १७७ ॥ इति श्रीखरतरगच्छशृङ्गारहारश्रीगुणरत्नाचार्यवर्यशिष्यवाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिविरचितायां कथार्णवाङ्गायां श्रीक्रष्णिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीआर्यरक्षिताचार्यचरित्र परि(स)पूर्णम् ॥

अथ श्रीस्कन्दिलाचार्य दर्शयन्ति—

दुर्निभक्त्वमिम पण्डे, पुनरवि मेलिस्तु समणसंघाओ । महुराए अणुओगो, पवत्तिओ खंदिलेण तया ॥ २१२ ॥
व्याख्या—गाथार्यः सुगमः । नवरम्—तेनानुयोगस्तदा प्रवर्तितः । वाचना तु(ऽनु) चलिताऽप्रतः ॥ २१२ ॥ भावार्थश्च(स्तु) विशिष्टसम्प्रदायभावात् नोक्तः ॥

अथ देवर्द्धिगणिक्षमाश्रमणान् ग्रणिपतामि—

सुत्तत्थरयणभरिए, खम-दम-महवगुणेहि संपन्ने । देवद्विखमासमणे, कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१३ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
योंऽशः ।
आर्य-
रक्षिताचार्य-
चरित्रम् ।
स्कन्दिला-
चार्य-
देवर्द्धिगणि-
निरूपणम् ।
॥ २०५ ॥

व्याख्या—गाथा सुगमैव । विदोषश्चायम्—श्रीवीरनिर्वाणादशीत्यधिकनवशतवर्षेषु व्यतीतेषु देवर्द्धिगणिक्षमाश्रमणैर्हि कालदोषात् सर्वांगमानां व्यवच्छिद्वत्तिमालोप्य ते पुस्तकेषु न्यस्ताः । पूर्वं पुस्तकानपेक्षयैव गुरु-शिष्ययोः श्रुतार्पण-ग्रहणव्यवहारोऽभूदिति वृद्धसम्प्रदायः ॥
अथान्तिमयुगप्रधानाचार्यं स्तौमि(ति)—

फल्गुसिरिसमणि-नाय(इ)लसावय-सचसिरिसावियायुणियं । ओस्स(उस)प्पिणीइ चरि(र)मं, वंदे दुप्पसहसुणि-
वसहं ॥ २१४ ॥

व्याख्या—गाथार्थस्तु सम्प्रदायेनैवोच्यते—

एतस्यामवसर्पिण्यां, सूरिदुःप्र(प्प)सहाह्वयः । पञ्चमारकर्षयन्ते, भावी श्रीवीरशासने ॥ १ ॥ दशवैकालिकसिद्धान्तवेत्ता रत्निद्वयाङ्ग-
यान् । स वीरशासनेऽब्दान्यष्टावुद्योतं विधास्यति ॥ २ ॥ साध्वीमुख्या(रमा) तवा फल्गुश्रीः श्रद्धालुश्च नागिलः । सत्यश्रीः श्राविका-
मुख्या(रमा), ह्येप सङ्गश्चतुर्विधः ॥ ३ ॥ सचिवः सुमुखाभिल्यो, राजा विमलयाहनः । पष्ठं तपस्तपोत्कृष्टं, भविता कालदोषतः ॥ ४ ॥
चारित्र्य तदोच्छेदः, पूर्वाह्णे भविता ततः । राजधर्मस्य मध्याह्नेऽपराह्णे ज्वलनस्य च ॥ ५ ॥ गार्हस्थ्ये द्वादशाब्दानि, सूरेश्चाष्टौ
ग्रतेऽभवन् । स मृत्वाऽष्टमभक्तेन, कल्पं सौधर्ममेप्स्यति ॥ ६ ॥ ततः परमरः पष्ठो, हाहाभूतः प्रवर्त्स्यते । तद्विस्त(स्ता)रोऽन्यशास्त्रेभ्यो,
क्षेयो नोक्तोऽत्र गौरवान् ॥ ७ ॥ इति श्रीदुःप्र(प्प)सहसुरिसम्बन्धः ॥

अय सर्वर्पिणां प्रणामं सूचयन्नाह—

एए अन्ने वि रिसी, तीए इस्से य वट्टमाणे य । भरहेरवय-विदेहे, पणमामि सया वि तिविहेण ॥ २१५ ॥

श्रीदुष्प-
सहसुरि-
प्रबन्धः ।

अन्यसर्वर्पि-
प्रणमनम् ।

व्याख्या—‘एतान्’ एतच्छास्त्रोक्तान् भरतमहाराजप्यादीन् दुःप्र(प्र)सहान्तान् ‘अन्यांश्च(नपि)’ अत्रानुक्तान् ऋषीन्, तथा “तीए इस्ते य” इत्यादि अतीतान् एष्यतो वर्त्तमानांश्च ऋषीन् इत्यत्रापि योज्यम् । शेषं सुगममिति ॥ २१५ ॥

अथाऽऽर्याध्यायि नमरुतेभि—

‘अज्ञाओ वंभि-सुंदरि-राइमइ-चंदणापसुयखाओ । कालत्तए बिजाओ, ताओ चि नमामि भावेणं ॥ २१६ ॥
दयारया—‘आर्योः’ साध्यः, ‘ग्राही-सुन्दर्यौ’ श्रीआदिजिनपुत्रिके, तथा ‘राजीमती’ श्रीनेमिजिनपूर्वजन्मजानिः, ‘चन्दना’ श्रीधीरप्रथमशिष्यणी । प्रमुखशब्देन सुज्येष्ठाया घालग्रहचारिण्यो गृह्यन्ते । शेषं सुगममिति ॥ २१६ ॥

अथैतत्पाठादिकर्तृणां परम्परप्रयोजनफलाविर्भाविकां सूत्रकर्तुरभिधानसूचिकां चान्तिमगाथाभाह—

जो पढइ गुणइ निसुणइ, इणमो गुणसंथवं महरिसीणं । सिरिधम्मघोसमणहं, काउं सो लहइ सिद्धिसुहं ॥ २१७ ॥

व्याख्या—यः ‘पठति’ सूत्रतः, ‘गुणयति’ कण्ठसात्कृतं परवर्चयति, ‘निश्चनोति’ पठ्यमानं गुण्यमानं वा, “इणमो” स्ति एनं गुणसंस्तवं “सिरिधम्मघोसं” इति श्रीधर्मस्य घोषं—संशब्दनं कीर्त्तनमिति यावत्, पक्षे श्रीधर्मघोष इति सूत्रकर्तुरभिधानं च । स लभते सिद्धिसुखमिति परम्परप्रयोजनकथनम् । शेषं सुगममिति गार्थः ॥ २१७ ॥ इति समाप्तं ऋषिमण्डलाख्यप्रकरणसूत्रम् ।
तत्समाप्तौ च समाप्ता कथार्णवाङ्कानाम्नी तद्धृत्तिः ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
यौऽशः ।
आर्यान्तम-
स्करणम् ।
परम्परप्रयो-
जनफल-
सूचना
सूत्रकर्तुर-
भिधान-
सूचना ।
॥ २०६ ॥

वृत्तिकर्तुः प्रशस्तिः—

एनां जेसलमेरुनाम्नि नगरे प्रारब्धवानश्विनीकोट्टे वागुरुपद्ममन्दिरगणिः पूर्णोचकारानु च । धर्मे वैद्विन्शरीऽऽशुगोडुपमिते वैशाख-
शुक्लत्रयोदश्यां शुक्र-करोद्भवे शुभतमे योगेऽल्पधीशेखरः ॥ १ ॥ अपि च—अहन्मवातिविपुलाम्बरमण्डलेऽस्मिन्श्चान्द्रं कुलं किल कलां कल-
यान्वभूय । सूर्योयली प्रतिदिनं ननु यत्र चित्रमुद्योतमासदनुत्तरसम्पदमा ॥ २ ॥ तत्र स्वच्छक्रिया(यो)ऽनुच्छो, गच्छः खरतराहयः ।
सम्प्राप योऽतिविस्तारं, शालाभिर्वटशक्तिवत् ॥ ३ ॥ तत्राऽऽसीदादिमो देवाचार्य आचार्यवर्यधीः । नेमिचन्द्रोद्योतन-श्रीवर्जमानाश्च
सूरयः ॥ ४ ॥ खरतरविकटं विसदं, श्रीदुर्लभराजसदसि यो लेभे । स श्रीजिनेश्वरगुरुर्जीयाद् जिनचन्द्रगुरवश्च ॥ ५ ॥ स्वप्ने शासन-
देयतोक्तवचसाऽऽविष्कृत्य यः स्तम्भनशीपार्श्वप्रतिमां तदङ्गपयसा पुष्टं च (स्व)कुष्ठं क्षणात् । दूरीकृत्य नवाङ्गदृत्तिममलामाविश्वकारोषकैः,
तत्पट्टेऽभयदैवसूरिसुगुरुर्जातोऽयमुद्यदयशाः ॥ ६ ॥ प्राप्नोपसम्पद्विभवस्तदन्ते, द्विधाऽपि सूरिजिनवल्लभोऽभूत् । जमन्य यो ग्रन्थम-
नर्थसार्धप्रमाथिनं तीव्रक्रियाक्ठोरः ॥ ७ ॥ पट्टे तदीयेऽभवदद्भुतश्रियुगप्रधानो जिनदत्तसूरिः । यो योगिनीचक्रमुत्सादिवेशीर्षे निजा-
ऽऽज्ञां मुकुटीचकार ॥ ८ ॥ नृत्त्रमौलिर्जिनचन्द्रसूरिस्ततोऽप्यभूत् श्रीजिनपत्ति(वि)सूरिः । पट्टत्रिंशदुद्यद्वरवादजेता, चकार गच्छेऽत्र
विधीन् बहून् यः ॥ ९ ॥ जिनेश्वराल्प्यः प्रवभूव सूरिर्जिनप्रबोधामिधसूरयश्च । जज्ञे पुनः श्रीजिनचन्द्रसूरिः, श्रीवीरतीर्थ(र्थे) प्रकट-
प्रभावः ॥ १० ॥ जिनादिरूपः कुशलो गुनीन्द्रो, नृलक्षणा वाग् जिनपद्मसूरिः । लब्धिप्रधानो जिनलब्धिसूरिः, पुनर्गणेशो जिनचन्द्र-
सूरिः ॥ ११ ॥ जिनोदयाख्योऽनु च सूरिरासीद्, विद्वन्मणिः श्रीजिनराजसूरिः । समग्रसिद्धान्तविचारवाद्धिक्कुम्भोद्भवः श्रीजिनभद्र-

सूरिः ॥ १२ । तत्पटुपूरांचलहेलिकेलिर्दीक्षागुरुर्मे जिनचन्द्रसूरिः । व्याख्यारसप्रीणितभूरिभूषध्यानुयैवयोर्यस्यतुविन्दुकूपः ॥ १३ ॥ जिना-
रिरत्राग्नि समुद्रमूरिगुरुर्गणेऽस्मिन्नय विद्यमानः । यत्कीर्तिकान्ता ककुभां मुखानि, चुम्नन्त्यपि प्राप सतीप्रसिद्धिम् ॥ १४ ॥ श्रीकीर्त्ति-
रक्षाभिषमूर्योऽग्निन्, गणे यभूतुर्गुणनप्रसिद्धाः । वाक्सिद्धि-सहस्रिध-विशुद्धबुद्ध्यादयो गुणाः कस्य मुदे न वेपाम् ? ॥ १५ ॥ ज्ञातृत्वाऽऽ-
जयभान-नुम्नपत्तध्यारित्र-तीप्रक्रिया-काठिन्यप्रमुखाध्रमत्कृतिष्ठतो लोकगृणा यद्गुणाः । केषां नाद्भुतदायिनोऽत्र गुणरत्नाचार्यचर्या असी ?,
जीयामुर्गुक्षीर्त्तिरक्षयद्वीगुद्गारहीरश्रियः ॥ १६ ॥ तेषां प्रसादाद्गुणधीः प्रयत्नमकार्षमस्मिन् गहने कवीनाम् । जह्वालतां किं न जगद्विलङ्घने,
धरो उरुहोऽपि भृगाद्वसन्नतः ? ॥ १७ ॥ संसृत्रितं यदुत्तमत्र मुग्धधिया मया । तत् शुद्धबुद्धिभिः शुद्धं, कार्यं भयि कृपापरैः ॥ १८ ॥*
प्रत्यग्रं गगनया, श्रेयानि क्षैरनुष्टुभाम् । द्वासप्ततिशतान्यस्यामेकपक्षाऽपिकान्यपि ॥ १९ ॥ वागुरू धवलचन्द्र-ज्ञानमन्दिरसंज्ञकौ ।
गोपयामामनुर्यत्रादिमां लाक्षनिकोत्तमौ ॥ २० ॥ यावद् भूवल्यं समुद्रनिलयं यावत् सुवर्णाचलो, यावत् चन्द्र-रवी नवीनमहसौ यावद्

* १७४ पद्यानके यदपद्रपत्तस्थप्राप्यविद्यामन्दिरीयादशंपुलके [क्र. २०८७] इतो निम्ननिर्दिष्टोऽन्वितमोल्लेखः पठ्यते—

(१) “इति श्रीऋषिमंडलवृत्तिः संपूर्णा । शुभं भवतु । कल्याणमस्तु । संवत् १६९३ वर्षे ज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे द्वादश्यां तिथौ शनिवारे । महाराजाधि-
राजमहाराजा धीरायमिहजीविजयराज्ये । श्रीऋषिकेशगच्छे वा० देवचंद्र तत्पट्टे वा० ज्ञानकलश तत्पट्टे वा० धीरकलश तत्पट्टेभोजविकासदिनमणिवा०
यिनयकलश तत्पट्टे पं० श्रीधीधीधीधीधीधी—चारियकलश तत्पट्टे मुनिमहेश लिपतं । शुभं भवतु । श्रेयस्तु ।”

११४ पद्यानके त्रयत्ये (क्र. ३००४) चित्रवतुष्टयान्वितेऽन्यासिद्धादशंपुलके प्रान्तोल्लेख इदं उपलभ्यते—

(२) “शुभं भवतु । संवत् १६८० वर्षे कार्तिके वदि ५ दिने मृगशरे श्रीवृहत्परतरगच्छे श्रीजिनराजसूरिविजयराज्ये श्रीजिनभद्रसूरिशाल्यायां

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे वृत्ती-
योंऽशः ।

वृत्तिकार-
प्रशस्तिः ।

पुष्पिका

॥ २०७ ॥

वृत्तिभार-
प्रश्लेषः
समाप्तिः ।

जिनाम्ना शुभा । तावन् शास्त्रमिदं विदग्धमहृदयैः पापव्यमानं युधैर्भव्यान्तानुवासरं हृदि चिदुत्पादाय सञ्जायताम् ॥ २१ ॥ इति श्रीऋषि-
मण्डलद्वयैः सम्पूर्णं । लिखिता प्रथमपण्डितजयध्वजगणिप्रवरैः ॥ प्रशस्त्या सह सर्वग्रन्थाग्रं (७५९० अक्षर १२, (७७९०)
अक्षर १२, (८०००) ॥ शुभं भवतु कल्याणमस्तु श्रीरस्तु ॥

धीयाचनाचार्यपद्ममेरुगणि तद्विष्टप्य या० धीमतिपद्वनगणेशिष्य या० धीमेरुतिलकगणितसनीष्यं या० धीद्वयारुलनागणि तद्विष्टप्य या० श्रीमद्भरतगणितरत्नगणि
तद्विष्टप्य पं० क्षमार्गगणि तद्विष्टप्य या० रत्नलभगणीनां पं० रत्नकीर्तिगणि [पं० मुनितिलकादि.....] नां उपकेतावंशीयपारिषदोत्रे धीतिम(प)री-
पास्तभ्य सा० विमभायां ययलदे तत्पुत्र सा० चिदा मायां चन्द्रोदे तत्पुत्रल सा० नेतसी भायां रत्नादेनाङ्गा पुत्र सा० गंगा सा० जीरा भ्रातृ पद्मसी-
मगुल पौत्र-देवतानादिसपरिकरया लघुण्यार्थं विहरापिता वाच्यमाना धिरं नृपात् ॥”

॥ समासमिदं सृष्टिकं श्रीकृष्णमण्डलप्रकरणसूत्रम् ॥